

גליון מיוחד
7
המוחזר
ניתן לשלם בודדים כדום וקדיחות

גליון 300 חג הפסח תשפ"ד

אוסף

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

גליון מיוחד למועד חג המצות

ליל

ביום יאיר

כחשכה
כאורה

מעמד
ברכת
האילות
מבית הילכתא

מסידורת נפש לתורה
צו השעה - מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש

הדרכות והנהגות בעניני תלמידים ככנים
מרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין

מדור בד - חג הפסח
מרן ראש הישיבה הגרבי"ד פוברסקי

תכלית שעבוד ישראל במצרים
הגאון רבי נתן רוטמן

החידות האמיתית
מאמר יסודי לליל הסדר - הגאון רבי יונתן אבר

חילונם לרבנן מעד חג הפסח: ממדרכי וכוונות...
שיעור המועדים [הגרי"ג אדלשטיין] שיעור המש [הגרי"ג אדלשטיין] חסן לנע"ו
| עניני הל' | עלות חן | פרמית לחג הפסח | מענה יחזקאל | מים זכים
בנתיבות הגאון | לקראת שבת | עטרת המועדים | מניי הלכה | שמתי ישנים

במחיצת
איש
האמת

שיחה אישית במשרדי "צוף"
עם הרב רבי יצחק וזנברטן שלי"צא מקורבו ואמן ביתו
שמרן ראש הישיבה הגרבי"ד פוברסקי
לרגל צאת הספר החדש "איש האמת"

שו"ת מיוחד מעולמם של אברכים
במקום שליבו חפץ

חברי מערכת האוסף בביקור אצל עיני העדה גדולי ומאורי הדור שליט"א
שהאצילו את ברכתם והוקרתם לאוסף
לרגל הופעת גיליון 300

לרגל הופעת גיליון 300 של ה'אוסף' במעונים של גדולי מרן ראש הישיבה ומרן ראש הישיבה

שעה של קורת-רוח עילאית ועונג רוחני צרוף היתה מנת-חלקם של ראשי וחברי מערכת ה'אוסף' - הרבנים הגאונים שליט"א ביום ראשון השבוע, כ"א באדר ב', עת זכו להיכנס אל לשכת הגזית של דורנו, מעונים של מרנן ורבנן עיני העדה גדולי ומאורי הדור שליט"א, הנושאים על כתפם את משא הדור כולו. בשעת לילה, לאחר סיומו של עוד יום צפוף ועמוס בהרבצת תורה והעמדת תלמידים, שיעורים, משאות ודרשות, ונתינת עצה ותושיה להמונים בענייני הכלל והפרט, ניאותו הם לפנות מזמנם היקר מפז לקבל את חברי המערכת לקבלת ברכה, חיזוק ועידוד במלאכת הקודש.

בכניסה למפתן ביתם של אדירי התורה שליט"א אחזתם כמין חרדת קודש. התחושה היתה כאילו נשאבו אל אטמוספירה אחרת. מין עולם נעלה ומזוכך מעולם החומר אשר סביבותיהם. עולם של דביקות בתורה ללא שיוך, עד מיצוי הנפש, עולם של עבודה ויראה, עולם של דבקות בקדוש ברוך הוא, של אמת מזוקקת, חדה ונוקבת, אשר אינה מותירה מקום לשקר העכור להיתפס ולהיאחז בו.

במעונו של מרן הגר"ד לנדו שליט"א

תחילה נכנסו אל מעונו של גאון ישראל ותפארתו, רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א, אשר קיבל את פניהם בחמימות מיוחדת כדרכו, וסימן להם בידו לשבת בכיסאות הסמוכים על שולחנו. החברים הניחו לפניו כמה מהגיליונות שיצאו לאור בחודשים האחרונים, והסבירו לו את פעילות ה'אוסף' ומטרתו; קבוצת אברכים תלמידי-חכמים שהתאגדו יחדיו לזכות את הרבים מידי שבוע בשבוע בפרי תנובותיהם, כל אחד בתחום עיסוקו והתעניינותו; בפרשיות התורה, בעומק הסוגיות, בנידונים הלכתיים כלליים והנוגעים לענייני-דיומא, דברי דרוש, אגדה ומוסר, עובדות מגדולי ישראל ועוד ועוד, כשבכל גליון מופיעים ככתר בראש גם מדברי תורתם של גדולי הדור זצ"ל ויבדלחט"א, בשימת דגש על רמת כתיבה גבוהה ושפה עשירה וקולחת. אחת המטרות היא שלבני התורה יהיה חומר קריאה כשר ומהודר לעיתות

נכנסו חברי המערכת לביקור מרומם ישראל עיני העדה הגר"ד לנדו שליט"א הגרמ"ה הירש שליט"א

הפנאי, להחכים ולהעשיר בחכמה ודעת, ובשבתות וימים-טובים אף יהווה כתחליף לקריאה בעיתונים. מרן שליט"א עלעל בין הגיליונות ושיבח את הפעילות חיכוי הרבים שבדבר: "אתם עושים דבר נפלא מאד!" - אמר שוב ושוב בקול מתפעל.

תוך כדי דפדוף הבחין מרן שליט"א בגיליון "הילכתא" היוצא לאור מידי שבוע על ידי אחד מראשי המערכת, הרה"ג רבי עקיבא יוסף לוי שליט"א. גליון העוסק בכל פעם בנושא הלכתי אחר, ובו מברר המחבר את הנושא משורשו בש"ס ופוסקים ועד להלכה למעשה בזמנינו, והיחודיות שלו היא שמשלב לצד זה גם את הידע המציאותי והטכני ודעות גדולי הפוסקים בני-זמנינו בענין הנידון. הגיליון הספציפי שמרן שליט"א אחז בידי עסק בנושא ברכת הגריסים המבושלים, ודן בשלל השאלות השונות; מה ברכתם כשהם שלמים ומה כשנמעכו ונדבקו, בתוך הסעודה ושלא בתוך הסעודה. מרן שליט"א דן בארוכה בענין, והתעניין מה העלה המחבר בחכתו בסיכום הסוגיא.

בגיליון המיוחד שמוציא לאור אותו נכד מידי שבוע - סיכום סוגיות הש"ס, ואמר לו בחיך רחב: "אתה עושה דבר מבורך".

בשלב זה, בהורמנא דמלכא, הציגו חברי המערכת שאלה בפני מרן שליט"א הנוגע לתכנים הנכתבים ב'אוסף': היות ול'אוסף' ישנה תפוצה רחבה בקרב בני התורה ברחבי הארץ, האם ראוי שהאוסף יעסוק בנושא הנפיץ העומד בימים האחרונים על סדר היום הציבורי - גיוס בני הישיבות?

פניו של מרן שליט"א הרצינו למשמע השאלה, והשיב באופן נחרץ: "לא! למה לכתוב?! וכי זה העסק שלכם?! וכי כל אחד יכתוב על דעתו?! הרי זה נושא שקשור לראשי ישיבות ולא לאברכים ובני תורה?! מה יועיל עוד מאמר שתכתבו?! וכי תועילו בזה משהו למישהו?! בשביל מה לכתוב?!..."

ולאחר דקת דומיה, המשיך מרן שליט"א ואמר כשנימה של כאב נשמעת בקולו: "ובכלל אינני מבין מדוע עושים עסק מזה כאילו זה נושא של פרה אדומה, או סוגיא ביבמות וכדומה. כאילו הסוגיא הזאת אמורה להעסיק את כולם. הרי זה נושא כאוב, כאוב מאד. וכי פעם ראיתם שמפרסמים וכותבים על מישהו שכואב לו היד?! זה כואב, ומנושא כאוב אין שום תועלת וצורך לעשות עסק. זו אמנם בעיה גדולה, אבל את

בהמשך העיון ב'אוסף' קלטו עיניו של מרן שליט"א מאמר שנכתב לאחרונה על דמותו של הגה"צ רבי משה טיקוצ'ינסקי זצ"ל, משגיח ישיבת סלבודקה, אשר בינו לבין יבדלחט"א מרן שליט"א שררו יחסי ידידות עמוקים רבות בשנים. מרן שליט"א ממש נרגש היה לראות את זיו פניו של רבי משה, כפי שהשתקפה מהתמונה הגדולה שבשער הגיליון, ואמר בערגה: "איי! מורנו רבי משה"... בהמשך הביט במאמר הזיכרון שנכתב לפני מספר חודשים על הגאון הגדול רבי מנדל אטיק זצ"ל, ואמר בהתפעלות: "הא! רבי מנדל היה צדיק הדור! אדם גאון וצדיק! איש נפלא מאד!..."

במהלך השיחה נודע למרן שליט"א על אחד מראשי המערכת, שהינו נכד של ידידו וחברו הותיק משנות הבהרות. לאחר העלאת זכרונות מתוקים משנים עברו, דן מרן שליט"א עם הנכד אודות הנהגות שקיבל על עצמו סבו לנהוג בהן בשעתו לאחר שנקשר עם עדה מסויימת, האם יש להנהגות הללו תוקף מחייב עבור צאצאיו כנדרי מצוה או לא. גם עיין

וכדומה?

מרן שליט"א השיב כי אין צורך לעשות עסק מהעניין הזה, ואם כן כותבים צריכים לכתוב רק נקודה אחת: אודות חשיבות לימוד התורה. להדגיש ולהבליט את דברי הגמרא (מכות י, א): "אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה". הזכות והכוח האמיתי לנצח במלחמה תלויים בבני התורה, בעוסקי התורה. ככל שהם מתגברים יותר בלימוד התורה כך ההגנה על יושבי ארץ-הקודש מתחזקת יותר.

אחד מחברי המערכת הוסיף ושאל: ישנם אנשים נבוכים בסוגיא, ומושפעים מאנשים אשר אינם באים מעולמה של תורה, שמא בשבילם יש לפרסם מאמרי הסברה וכדומה, כדי שידעו מה להשיב למחרפים דבר, בבחינת 'דע מה שתשיב'?

השיב מרן שליט"א: "הענין של 'דע מה שתשיב' לא שייך כלל לנושא הזה, כי מי שמאמין אין לו שאלות והוא מבין את הענין, ומי שלא מאמין מה שיענו לו הוא לא יקבל... לפיכך מה שנותר לנו הוא רק לחזק אצלנו את ההכרה בערך התורה ובחשיבות לומדי התורה שמקיימים את העולם, מבלי לטרוח להשיב לאחרים שבכל מקרה אטומים מלשמוע"...

הבעיה הזאת צריך להשאיר לראשי ישיבות האמונים בנושא לטפל בדרכם, בני תורה העסק שלהם צריך להיות בתורה, ותו לא".

מכאן עברו חברי המערכת לשאלה נוספת: היות והגליונות מגיעים לבתים רבים, והנושאים המועלים בהם משמשים לעיתים כנושאי שיחה בשולחן השבת עם בני המשפחה, על אלו נושאים רצוי שהכותבים יתמקדו בכתובתם; דברי תורה, פלפולים, מעשיות וכיוצא בזה? מרן שליט"א השיב בענות- חן: "איני יודע! איני מנחה הדורות!... מה שמחדשים בתורה אפשר לכתוב!".

אחר-כך בירך מרן שליט"א את כל אחד מחברי המערכת בחום ובחביבות, וענה על משאלותיהם הפרטיות בסבלנות מרובה. ביחוד האציל מברכותיו על ראשו של העומד על הפקודים, הרב נתן פלדמן הי"ו, יושב ראש 'צוף' - המפעל הגדול להוצאת ספרי קודש, וראש מערכת ה'אוסף', ואיחל שיזכה לרוב ברכה והצלחה וסייעתא-דשמיא בכל מעשה ידיו להגדיל תורה ולהאדירה. ברכה מיוחדת הקדיש מרן שליט"א לכל המסייעים להוצאת ה'אוסף', עריכתו, הדפסתו, הפצתו, וכן לקוראים הנאמנים די בכל אתר ואתר. לקראת תום הביקור הגיש מרן שליט"א מכתב ברכה מיוחד לחברי וראשי ה'אוסף' החתום בכתב יד קודשו (ראה במסגרת).

במעונו של מרן הגרמ"ה הירש שליט"א

מן הקודש אל הקודש נכנסו חברי המערכת למעונו של מרן ראש הישיבה חכימא דיהודאי הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א המתגורר בסמוך. מרן שליט"א קידם את פניהם בסבר פנים מאירות, וראשית נפנה לצרף את חתימתו על המכתב של עמיתו בראשות הישיבה ובמשא הדור - מרן הגר"ד לנדו שליט"א.

מרן שליט"א שמע מפי חברי ה'אוסף' על פעילות ה'אוסף', אשר במשך כשבע השנים האחרונות, טורחים ומתייגעים הם להוציא מתחת ידם גיליונות חשובים וגדושים מידי שבוע בסולת נקיה של חידושי תורה בכל תחומי היהדות, ומרוויים צימאונם של רבים מימי הדעת. מרן שליט"א שיבח את פעילותם מאד, והוסיף כי זיכוי הרבים הוא דבר גדול מאד, וההשפעה הטובה על הקוראים נזקפת לזכות הכותבים, כשאחר-כך הוא נפנה לשמוע את השאלות שבפניהם.

חברי המערכת חזרו בפניו על השאלות ששאלו קודם קמיה מרן הגר"ד שליט"א: האם ראוי שה'אוסף' יעסוק בנושא הנפיץ של גיוס בני הישיבות; לפרסם מאמרי הסברה

בהמשך עלה נושא השיחה שנשא מרן שליט"א במוצאי השבת האחרונה ובה התייחס לפקיעת החוק להסדרת מעמדם של בני הישיבות הנהוג מאז קום המדינה, שיחה שעוררה הדים רבים בכל שכבות הציבור. מרן שליט"א הביע את הסכמתו ורשותו לפרסם את הדברים בשמו (הדברים מופיעים בגיליון משנת רמ"ה), וחיידד שוב את דבריו: "צריך להתכונן למדרגה של מסירות נפש והקרבה למען התורה. בתקווה שלא יצטרכו להגיע לזה, אולם הרי אי אפשר לדעת מה ילד יום. שנאת עמי-ארצות לתלמידי-חכמים מעבירה אותם על דעתם, וגורמת להם לרצות להחריב את עולם התורה, ומוכרחים לאזור אומץ וכח לעמוד כנגדם. ההקרבה הנדרשת היא בראש ובראשונה להתחזק בלימוד בתורה מכאן ולהבא, ללמוד ברציפות, סדרים שלמים בלי ביטול תורה, שיהיה ריח ניחוח להשי"ת, וזה לכשעצמו יכול להוות זכות וסיבה להסיר את הטרגדיה הזאת מעלינו".

אחד מהילדים שאינו שותף בשיחה או לא נמצא בענין, עלול הוא להיפגע ולהתנתק, וזה לא כדאי. אין נושא מסוים שיש לדבר עליו, אלא לוודא ולדאוג שהדברים המדוברים יתאימו לכולם, שכולם יהיו שמחים ומרוצים. וזה העיקר".

חברי המערכת יצאו מבתי גדולי ישראל שליט"א נרגשים מאד, מלאי רשמי הוד, ובעיקר מעודדים ומחוזקים להמשיך ביתר שאת ועוז במלאכת הקודש, לזכות את הרבים עם עוד יבול תורני מבורך מכל הטוב והיפה הרוחני: בתורה, בהלכה, ביראת-שמים ובמוסר, במחשבת ישראל, בדרוש ובאגדה, ורבים יפיקו מהם רוב תועלת וברכה לאורך ימים ושנים.

גם את השאלה השניה שנשאל מרן הגר"ד שליט"א העלו החברים שוב בפני מרן שליט"א: היות והגיליונות מגיעים לבתים רבים, והנושאים המועלים בהם משמשים לעיתים בנושאי שיחה בשולחן השבת עם בני המשפחה, על אלו נושאים רצוי שהכותבים יתמקדו בכתיבתם; דברי תורה, פלפולים, מעשיות?

מרן שליט"א השיב: "באופן כללי בשולחן שבת צריך כל הורה לדאוג לכך שתהיה שמחה בבית, ["פריילאך"]. אוריה נעימה, לשיר, להתעניין בכל אחד, לספר סיפורים. העיקר שתהיה אוריה נעימה ושמחה. אפשר לדבר בדברי תורה, אך לא ברמה גבוהה. זה אפשרי רק אם הנושא מתאים לכולם, לכל שכבות הגיל מבני הבית, מגדול ועד קטן. אם יש אפילו

בס"ד, אדר ב' תשפ"ד

מכתב ברכה

הננו לבוא בברכה ובהוקרה למפעל ה'אוסף' היוצא לאור מידי שבת בשבתו ועולה על שולחן מלכים, ובו דברי תורה ערכים ושמחים, בהלכה במוסר במחשבה ועל פרשת השבוע, מתורתם של גדולי הדור וצ"ל ושיכלחט"א עם חידושיהם של ת"ח מופלגים שדעתם יפה, כתובים וערוכים בשפה ברורה ונעימה להרחבת הדעת בתורה ולעונג שבת קודש.

יתן ד' שזכות הרבצת התורה והנחלת הדעת ודרכי ההליכה בדרכי השם ברוחם של רבותינו, תעמוד לעומדים על הכתב והמכתב ובראשם הרב נתן פלדמן שליט"א אשר משקיע מהונו ומאונו למען האוסף, ויזכו לנחת דקדושה ולסיעתא דשמיא בכל מעשי ידיהם, ולהמשיך בעבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה,

הכו"ח לכבוד התורה

ד' אדר ב' תשפ"ד
 אהרן שטיינמאן
 אב"ד

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

מעמד קידוש ד': בוגרי 'קרן ההסעות' ב"כנס כתיבת הידושי תורה"

מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א והגאון הגדול רא"י קוק שליט"א

מרנן ורבנן גדולי ישראל: הגר"ד לגדו שליט"א והגרמ"ה הירש שליט"א במעמד

הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון והמשגיח הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א

מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א נושא דברים

רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ד לגדו שליט"א נושא דברים

הגאון רבי שלמה זעפרני שליט"א נושא דברים

הגאון הגדול ר"מ בן שמעון שליט"א רבה של בני-ברק

הגאון הגדול ר"ש שטיינמן שליט"א נושא דברים

השבוע במחיצת פוסק הדוד מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

בסגד קאות כבדית לכן אחיינו האדמו"ר מסדיגורא שליט"א

האדמו"ר מדושינסקי שליט"א בכיקוד

נושא דברים בהיכל ישיבתו במסיבת הפורים

תזכון הענינים

אוסף המועד

אוסף ההלכה

- 79** שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 81** עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 87** עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי ספירת העומר
- 90** פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 103** הלכות טהרת כהנים
הגאון רבי ישראל כהן שליט"א
- 105** תוספת שבת
מעלת השבת מקדושתה
- 109** קיצור דיני השבת אבידה
ע"פ הספר החדש "אלו מציאות"
- 111** בדומז של עולם
גיליון היוצא מבית ועד לחכמים
העוסקים בעניני תפילה
- 115** שפתי ישנים
גנוזות וכת"י מיושני תורתם
של גדולי הדורות
- 117** בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו
- 119** מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 122** מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד
- 125** לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 130** במחיצת איש האמת
שיחה אישית במשרדי "צוף"
עם הרה"ג רבי יצחק רוזנגרטן שליט"א
מקורבו נאמן ביתו של מרן ראש
הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל
לרגל צאת הספר החדש "איש האמת" 3

- 49** אוסף הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל
- 55** יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 57** מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 59** אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 61** אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 67** פרפראות לחג הפסח
מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
- 69** מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 73** אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
- 75** מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 77** בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

- 5** ממוגד גרש ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7** זדבר דבר
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי דב לנדו שליט"א
- 9** מדו בד
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי ברוך דב פורסקי שליט"א
- 11** משנת רמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 13** חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 15** שיעורי המועדים
הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
- 17** עומק דעת
הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
- 19** שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 21** ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 23** נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 26** התבוננות במועדי השנה
משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
- 31** עבודת ימי חודש ניסן
שיחה מאת הגאון רבי יהודה
אריה רפפורט שליט"א
- 33** תורת המידות
הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א
- 36** חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 39** מאמדי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחק שליט"א
- 41** עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה

"שֵׁשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת"

סנהדרין דף סח, א: "תניא, כִּשְׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי לְבִי קְרוּ, הוּא יוֹשֵׁב בְּקִינוּף שְׁלוֹ, וְהֵם יוֹשְׁבֵי בֵּטְרָקְלִין שְׁלוֹ. וְכוּ' נָטַל שְׁתֵּי זְרוּעוֹתָיו וְהִנִּיחוֹ עַל לְבוֹ, אָמַר, אוֹי לְכֶם שְׁתֵּי זְרוּעוֹתַי, שֶׁהֵן כְּשֵׁתֵי סִפְרֵי תוֹרוֹת שְׁנַגְלִין. הֲרַבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי, וְהֲרַבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי; הֲרַבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי - וְלֹא חִסְרִיתִי מִרְבוּתִי, אֲפֹלוּ כְּכֹלֵב הַמְּלַקֵּק מִן הַיָּם. הֲרַבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי - וְלֹא חִסְרוֹנִי תִלְמִידִי אֲלָא כְּמִכְחוּל בְּשׂוֹפְרָת. וְלֹא עוֹד - אֲלָא שְׁאַנִּי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת בְּבִהְרַת עֵזָה, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד - אֲלָא שְׁאַנִּי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת וְכוּ' בְּנִטְיַעַת קְשׁוּאִין, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶן יוֹסֵף", עי"ש.

נראה כי אותן "שֵׁשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת" בסוגיות הקשות שבתלמוד שעליהם אמר רבי אליעזר הגדול בשעת יציאתו מן העולם "וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם" מכוונים הם כנגד האמור בהסוגיא דתמורה דף טז, א: "בְּשַׁעָה שְׁנַגְטֵר מִשָּׁה רַבִּינוּ לָגוּ - עָזָן, אָמַר לוֹ, רַבִּי, כְּלוֹם הִנְחִיתִךָ שַׁעָה אַחַת וְהִלְכִיתִי לְמָקוֹם אַחֵר? לֹא כִּדְקִתְבַּת בֵּי (שמות לג) "וּמִשְׁרֵתוֹ הוֹשַׁע בֶּן נוּן, נֶעַר לֹא מֵיֵשׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל". מִיָּד תִּשָּׁשׁ כַּחוּ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְנִשְׁתַּכַּחוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת וְכוּ', וְעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עֲלָיו לְהַרְגוֹ. וְכוּ'. אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם אֵף עַל פִּי כֵן הִחֲזִירָן עֲתִנִּיאֵל בֶּן קִנְזֵי מִתּוֹךְ פְּלֹפְלוֹ", עי"ש.

והנה אותו מנין של **שֵׁשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת** שנשתכחו בעת פטירתו של משה מוסר התורה שבכתב, היו גם באמתחתו של רבי אליעזר הגדול בסוגיות החמורות של תושבע"פ שעליהם העיד "וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶן יוֹסֵף", אותו רבי עקיבא שעליו כתב בביאור הגר"א על מס' ברכות "כִּי מִשָּׁה רַבִּינוּ ע"ה וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּמִדְרִיגָה אַחַת הֵיוּ זֶה בְּתוֹרָה שֶׁבְכַתָּב וְזֶה בְּתוֹרָה שֶׁבְעַל־פִּי". היה היחיד שבהשתוקקותו שיהיה בצמא את אותו מנין של **שֵׁשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת**. והדברים מתבארים ע"י מה שכתב המהר"ל בחידושי אגרות דות בהסוגיא דסנהדרין הנ"ל: "חִזְקָה לְכָל דָּבָר בְּכָל מָקוֹם וּמִסַּפֵּר שֵׁשׁ מֵאוֹת מוֹרָה עַל חוּזֵק לְגַמְרֵי כִי הַמֵּאָה הוּא מְשׁוּלָשׁ בְּמִדְרִיגַת הַמְּסַפֵּר שֶׁהֵרִי יֵשׁ בּוֹה אַחֲדִים וְעֶשְׂרֹת וּמֵאָה נִמְצָא כִי הַמְּסַפֵּר שֵׁשׁ מֵאוֹת מְשׁוּלָשׁ מִצַּד שֶׁהוּא מְשׁוּלָשׁ מְשַׁלְשָׁה מְסַפְרִים אַחֲדִים עֶשְׂרֹת וּמֵאוֹת וְהַמֵּאוֹת גַּם כֵּן שֶׁלְשָׁה וְדָבָר זֶה מוֹרָה עַל הַחוּזֵק הַגְּמוּר", עי"ש.

אפריון נמטיה להאי אינשי מעלייתא חברי הנהלת "צוף- הוצאה לאור" וב ראשם איש תבונות זריו במלאכתו **הרב ר' נתן פלדמן שליט"א** דכבר איתמחי גברא בעבודתם המצוינת הידועה לשם ולתפארת בהוצאת וההדרת ארון הספרים היהודי ברוב פאר והדר. לפני כשש שנים התחילו להוציא לאור "אוסף גליונות" שבועי על ענייני הפרשה והמועדים במעגל השנה – קנקן חדש מלא ישן, גדוש באוצרות בכל מכמני התורה המהווה אכסניא של תורה לתורתן של גדולי ישראל בעבר ובהווה, והנותן במה ושופר לראשי הישיבות והכוללים בצוותא עם בני עלייה הלנים בעומקה של הלכה בכל מקצועות התורה. העלון השבועי הינו בבחינת "אבן שתיה" לכל המשתוקקים לשתות בצמא את התוכן הנפלא – כמים צוננים על נפש עיפה. זכו והגיעו לציון אבן הדרך של הגליון ה- 300 מתחילת הווסדס. "ומספר שלש מאות מורה על חוזק לגמרי". - כלשונו הזהב של המהר"ל ז"ל.

מערכת 'אוסף גליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין גינזבורג שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
02-5028765

ממגד גרש ירחים

'פיקודי ה' ישרים משמחי לבי'
אימיתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בלקוט תהלים)

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

חג הפסח תשפ"ד (שנה ה') * גליון 175 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

דבריהם הם זכרונם

שמחת המועדות

רבינו זי"ע בשיחותיו בחגים ובסמוך להם, היה שב ועוסק בכל שנה במהותה של שמחת הרגל, כי עניינה הוא השמחה בעבודת ה', אשר היא מעלה ודרגה גבוהה מאד בעבודה, כפי שהארכו הקדמונים, וזהו טעם השמחה המיוחדת שנצטוונו בה במועדים, מפני השמחה במוצות החג, וכלשון רבינו יונה בשע"ת (ש"ד אות ט) לגבי מצות האכילה בערב יום כיפור, שם כתב בתוך דבריו: "כי בשאר ימים טובים אנהנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", היינו שבכל יום טוב עושים סעודה 'לשמחת המצוה', היינו שמחה הבאה מחמת המצוה, שהמצוה נתנת שמחה. אדם שעושה מצוה ויודע את חשיבות המצוה הוא עושה אותה בשמחה, ושמח מחמת המצוה.

וזהו קיום הדין ושלמות המצוה של שמחת יום טוב, לשמח במצוות היום, שבכל יום טוב יש מצוות, כגון סוכה ולולב בחג הסוכות, ואכילת מצה בפסח, וגם יום טוב עצמו, קדושת היום, מקרא קודש, ושבחתו - עשה ולא תעשה, וכן חול המועד, יש בו קדושת המועד, ומחמת המצוות וקדושת היום יש שמחה, מי שהוא בעל מדרגה, שמכיר את חשיבות המצוות, המצוות האלה משמחות אותו.

ובשביל השמחה הזו עושים סעודה, כלשון רבינו יונה 'סעודה לשמחת המצוה'. כי יש מצוה לשמח במצוות, ומצוה הנעשית בשמחה היא מצוה גדולה יותר, ועושים סעודה כדי לחזק את השמחה במצוה, שמתוך הסעודה, על ידי הסעודה, מתחזקת שמחת המצוה.

וכבר הבאנו בעבר את אשר שח תלמיד רבינו הגרי"מ אוסטרן שליט"א כי היה ויכוח בין זקנו מרן הגרי"ג קרליץ זצ"ל לבין מרן רבינו זצ"ל בגדר מצות השמחה בחג, היאך הוא קיומה בכל רגע ורגע בימות החג, מרן הגרי"ג טען שקיומה של שמחה זו הוא בכך שהאדם מרוצה ורגוע ואינו בא לידי קפידה וכעס, אך רבינו סבר שלא סגי בזה אלא צרכת שמחה בחיוב ובפועל, וכפי שהאריך תמיד שעניינה השמחה במצוות.

והוכיח רבינו כדבריו, שאם העניין רק בסיפוק ורגוע וכהגרי"ק, א"כ אינו מובן מה שידוע בשם הגרי"א ז"ל שמהמצוות היותר קשות לקיימן היא מצות השמחה בחג, המחוייבת בכל רגע ורגע בלא הפסק, ולפי דברי הגרי"ק ששמחה זו היא שאינו בא לידי קפידה וכעס, א"כ מה הקושי בכך, וכי כל כך קשה שבעה ימים לא לבוא לכלל כעס...

ואכן 'לגבי משה מילתא זזרתא היא', וכידוע שאצל רבינו גם בכל השנה כולה לא נראתה קפידיא כלל, מעין מה שהיה מרגלא בפומיה בשם מרן החזו"א זצ"ל 'איך ווייס גיט וואס ס'איז פאר איבול' - כלומר - איני יודע תרעומת מהי... ובהזדמנות אחרת התבטא - בחנות שלי זה לא נמצא... כך במחיצתו של רבינו זצ"ל לא ידעו תרעומת וקפידיא מהי, בכל השנה כולה, ולא הבין רבינו כיצד אפשר לומר שזהו עניינה של שמחת הרגל, להיות בשלווה ורגוע ושלא לבא לידי כעס... אלא ודאי שהוא עניין גבוה יותר, של שמחה בפועל המתעוררת מחמת מצוות הרגל כמ"ש רבינו יונה.

ואמנם, בכל ימות השנה, למרות הרגוע והשלוה ששרו בסביבתו של רבינו, היתה על פניו גם הבעה של כובד ראש ורצינות, אך בימות החג, כמדומה ששרתה על פניו הארה מיוחדת וניכר בהן שמחת החג היתרה, שמחה של מצוה וקדושת היום.

בניסן נגאלו ישראל ובניסן עתידים ליגאל

חירות מיצר הרע, שהנשמה שולטת על הגוף, ולזה זוכים על ידי עסק התורה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, ובחג הפסח זהו הזמן שזכו לחירות רוחנית מטומאת מצרים, ובכל שנה ושנה באותו הזמן חוזרת ההשפעה שאפשר לזכות לחירות מיצר הרע, ולכן זה נקרא "זמן חירותנו" בכל שנה.

נמצא כי הסיבה ש"בניסן נגאלו", מפני שאז הגיעו למדרגת אמונה כזו שבזכותה היו ראויים להיגאל, וכך גם "בניסן עתידין להיגאל" היינו משום שבחודש ניסן חוזרת ההשפעה של חיזוק האמונה, כפי שהיה באותו הזמן בעת יציאת מצרים, והוא זמן המסוגל לחיזוק האמונה, ובזכות האמונה עתידין להיגאל.

וכתוב (מ"ה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", היינו שבגאולה העתידה יהיו נפלאות כמו שהיו ביציאת מצרים, ויותר מזה כתוב (ירמיה כג, ז-ח) "הנה ימים באים נאום השם ולא יאמרו עוד חי השם אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי השם אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם", היינו שבגאולה העתידה יהיו ניסים גדולים יותר מיציאת מצרים, עד כדי כך שיציאת מצרים תהיה ספלה לזה (עיין ברכות יב, ב).

והענין בזה שעל ידי כל הניסים והנפלאות שיהיו בגאולה העתידה, יקבלו חיזוק האמונה יותר ממה שהיה בעת יציאת מצרים, ובזכות מדרגת האמונה שתהיה אז, יזכו לגאולה השלמה.

אמרו חז"ל (ר"ה יא, א) בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן עתידין להיגאל, היינו כמו שגאולת מצרים היתה בחודש ניסן, כך גם הגאולה העתידה תהיה בניסן, וצריך ביאור מה השכיחות בין זה לזה, ומדוע אם גאולת מצרים הייתה בניסן גם הגאולה העתידה תהיה באותו הזמן?

והביאור בזה כי הרי גאולה צריכה זכויות, צריכים זכויות כדי לזכות לגאולה, ובניסן נגאלו ממצרים על ידי הזכויות והאמונה שהיתה אז, כמו שכתוב (ירמיה ב, ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, והיינו שיצאו למדבר ולא שאלו שאלות, אף שלא היה להם אוכל, רק שיירי מצה ומרור [כמו שפירש רש"י על הפסוק (שמות יב, לד) משארותם צרות בשמלותם על שכמם], הם לא שאלו שאלות, ויצאו למדבר באמונה שלמה, כזו אמונה היתה באותו הזמן ובזכות האמונה נגאלו.

נמצא שחודש ניסן הוא זמן שהיה חיזוק האמונה, וידוע שכל זמן שהיתה בו איזה השפעה טובה, ההשפעה חוזרת בכל שנה בהגיע אותו הזמן, כמו שכתב הרמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ז) "שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו", אם כן בחודש ניסן בכל שנה חוזרת ההשפעה של חיזוק האמונה.

וזהו גם מה שחג הפסח נקרא "זמן חירותנו", ולכאורה הרי החירות הייתה בשנה שיצאו ממצרים, ומדוע זה נקרא זמן חירותנו גם עכשיו? אבל הענין הוא, כי חירות הכונה לחירות רוחנית,

ענין אמירת 'שיר השירים' - קדש קדשים

בשבת חול המועד פסח נוהגים לומר שיר השירים (כפי שהובא ברמ"א או"ח סימן תצ"ז), וכתב במשנה ברורה שם הטעם בזה מפני שמפורש בו ענין יציאת מצרים.

והנה על שיר השירים אמרו חז"ל (דין ג, ה) שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים, ולכאורה הרי קדושת שיר השירים היא רק קדושה של כתובים, לא ספר תורה, וגם לא נביאים, אם כן שיר השירים בקדושתו הוא פחות מנביאים ופחות מספר תורה, ולענין מה נתייחד במעלתו שהוא "קודש קדשים"?

ואפשר לפרש שהכוונה היא על התוכן שבו - כלומר, מה שכתוב בשיר השירים הוא קודש קדשים, והטעם לפי שהוא מעורר לאהבת השם וליראת שמים, כמו שפירש רש"י בתחילת שיר השירים "שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו", וברש"י ברכות דף נ"ז כתב "שיר השירים כולו יראת שמים וחייבת המקום בלב כל ישראל".

וכשאדם אומר שיר השירים ומתבונן בתוכן הדברים הרי הוא גם כן מתקדש בזה, ומתרום למדרגה זו ונעשה קודש קדשים, אם יקרא ויחדיר בלבו את מה שכתוב בשיר השירים, וכפי שהאריך המלבי"ם לבאר על פי קבלה שכל שיר השירים מכוון כנגד הנשמה והגוף, שהנשמה אוהבת את

נמצא א"כ כי חג הפסח הוא הזמן המתאים לומר שיר השירים, מפני שהוא "זמן חירותנו" שזוכים בו לחירות מהיצר הרע ומכל התאוות הגשמיות, (וכמשנ"ת בבוק"א באריכות), והנשמה שולטת על הגוף, ועל ידי זה אפשר יותר לקבל את הקדושה, והזמן מסוגל יותר לזכות למדרגת קודש קדשים על ידי אמירת שיר השירים.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקלה"ה

הדרכות בחינוך לימי בין הזמנים

שאלות בחינוך לקראת ימי בין הזמנים - שהועלו על שולחנו של רבינו זצ"ל ע"י מרכז 'האזינו' בירושלים ערב בין הזמנים
מנחם אב תשפ"א לפ"ק

מה הן הדרישות הראויות מבחור בימי בין הזמנים? מה היא הדרך לחנך לדרישות אלו? כיצד היה נראה בין הזמנים אצל מרן ואחיו זצ"ל בבחירתם? קראו ותחי נפשכם.

רבינו זצ"ל: גם זה צריכים לשאול ממומחים בחינוך. העיקר הוא שיהיה בדרכי נועם, ובאופן שהלימוד יהיה מעניין לילד, שלא יהיה משעמם.

שאלה: לפעמים יש בחור שבאמצע הזמן לומד בהתמדה, ובבין הזמנים כמעט ואינו פותח ספר...

רבינו זצ"ל: כמו שאמרנו, הוא צריך מחנך.

שאלה: והאם יש איזה שיעור שההורים יכולים לתבוע ולבקש, בצורה טובה?

רבינו זצ"ל: רק בדרכי נועם. העצה היא שילמד מוסר בכל יום, אם היו לומדים ספרי מוסר, מסילת ישרים, חובות הלבבות, שערי תשובה, וכל ספרי המוסר, זה מאד מעניין למי שמתרגל בזה, שלא מפחד, יש כאלה שמפחדים. שמעתי פעם מאחד שראה חובות הלבבות שער חשבון הנפש, שלושים חשבונות, ונבהל מזה, והוא כבר מפחד ללמוד מוסר... אבל זה מחיה נפש! לימוד המוסר נותן לאדם הדרכה, ומרגיע, ומביא לחיים מאושרים, ויש רבים שלא יודעים את זה, אפילו אנשים חשובים לא מבינים את זה.

שאלה: גם הבנות צריכות ללמוד מוסר?

רבינו זצ"ל: הבנות הרי מתחנכות בסמינרים...

שאלה: אבל ילדות קטנות, האם גם איתם מתאים ללמוד ספרי מוסר?

רבינו זצ"ל: הבנות מושפעות מההנהגה שרואים בבית, כשרואים את ההנהגה והאופי זה משפיע, זה תלוי באופי.

שאלה: רצינו לשאול, איך היה בלימוד הקבוע של רבינו ואחיו הגאון רבי יעקב זצ"ל בצעירותכם עם האבא זצ"ל, האם היה בין הזמנים אצלכם?

רבינו זצ"ל: לא היה בין הזמנים.

שאלה: וסדר הלימוד היה שווה לכל הזמנים בלי שום הבדל?

רבינו זצ"ל: לא התאמצו, הלימוד היה מעניין ולא היה מאמץ מיוחד, זה היה עם אווירה נעימה ובלי מאמץ מיוחד.

שאלה: והיו הולכים לים או לנוח באיזה מקום?

רבינו זצ"ל: לנוח? לפעמים היינו עושים 'טיול' ברחוב ליד הבית, סדר א' היה ארבע שעות, ובאמצע הסדר אחרי שעתים היינו הולכים כמה רחובות וחוזרים הביתה... שאלה: ולא הרגשתם שחסר לכם משהו?

רבינו זצ"ל: לא, היה מאד נעים!

שאלה: ומה אומרים היום להורים שרוצים לשכנע את הילדים שיגיעו לכך?

רבינו זצ"ל: המציאות כיום שונה, ואאמור זצ"ל היה אישיות מיוחדת, לא כל אבא יכול להיות כך...

שאלה: מבקשים ברכה לכל ההורים המתכנסים.

רבינו זצ"ל: שיהיה סייעתא דשמיא בחינוך, לכל אחד ואחד.

שאלה: מבקשים לשמוע הדרכה להורים המתכנסים לקראת בין הזמנים.

רבינו זצ"ל: בעיקר צריכים לדעת שחינוך בכפייה אינו חינוך, ויש לחנך רק בדרכי נועם, ומי שאינו יכול בדרכי נועם, שישתוק ולא ידבר, וכך הובא בספר מנחת שמואל בשם הגר"ח מוואלוז'ין, שקשות אינם נשמעים, רק בדרכי נועם, בנעימות ולא בתוכחה, לא לדבר בלשון תוכחה אלא בלשון עצה.

והעצה הכי טובה עם הילדים היא, אם היו לומדים ספרי מוסר, קביעות יום יומית ללימוד המוסר, משהו, אפילו כמה דקות בכל יום.

שאלה: בחורים חוזרים הביתה בבין הזמנים, ולפעמים זה מעורר אכזבה אצל ההורים, שרואים שהבן מאחר לקום ולא תמיד מקפיד על קריאת שמע בזמן וכדומה, ויתכן שבאמצע הזמן כשנמצא בתוך המסגרת הוא יותר מקפיד על זה, אבל בבין הזמנים הוא מרגיש שצריך שחרור וחושב שבזה יהיה השחרור, ולהורים יש עגמת נפש רבה מזה, והם יודעים שאם יגיבו בתוכחה זה לא יעזור, וגם גירום למרירות, מה הם צריכים לעשות?

רבינו זצ"ל: הוא צריך חינוך, בתוך הישיבה צריכים לחנך על כך! הוא לא מחונך, כי לא למד מוסר ואין לו מחנך, צריך מחנך שיחנך אותו.

שאלה: לפעמים האבא מנסה להעיר לבן בצורה יפה על זה שהוא מפסיד זמן קריאת שמע, והבן טוען הרי גם כל החברים שלי מתפללים בשעות כאלו, ומדוע שאהיה אחרת מכולם...

רבינו זצ"ל: הוא צריך 'שטיפת מוח', צריך חינוך...

שאלה: והאם בין הזמנים הוא הזמן המתאים לחנך לכך?

רבינו זצ"ל: כן, אפשר בכינוס, כינוסים קטנים, עם משגיחים שיוודעים להסביר, שייסבירו מה הדרך הנכונה לאשריך בעולם הזה, ומהו האשריך בעולם הזה, כיצד יהיו החיים מאושרים, אחרת החיים לא מאושרים, חיים מסודרים הם חיים מאושרים!

שאלה: בבין הזמנים נמצאים כל המשפחה ביחד בבית, ויש ילדים בגילאים שונים שכל אחד עם אופי אחר, ומחמת זה לפעמים יש מתחים וחיכוכים ביניהם. מה ההורים יכולים לעשות כדי למנוע זאת?

רבינו זצ"ל: הילדים צריכים שיחות של חינוך.

שאלה: ומה תפקיד ההורים לעשות כדי להוריד את המתח בבית?

רבינו זצ"ל: אם להורים יש הבנה בנפש, הם יכולים להסביר בעצמם, ואם לא, הם צריכים לבקש אחרים.

שאלה: אולי כדאי להציע שהאבא והאמא יישבו ביחד לפני בין הזמנים, לתכנן האיך למנוע את המריבות הצפויות?

רבינו זצ"ל: ומה זה יעזור, הרי זה תלוי בהבנה, וגם הם צריכים מישהו שידריך אותם, צריכים לשמוע מאלו שמומחים בחינוך איך מחנכים...

שאלה: יש אבות שרוצים מאד ללמוד עם הילדים שלהם, לקיים מצות ושנתם לבניך, אך לפעמים זה גורם למתחים מול הילדים, עד כמה שיעור ההשתדלות שצריכים לעשות בזה?

לתשלום העניין נוסף בזה לקט מתשובות נוספות שהשיב רבינו בענייני בין הזמנים

שאלה: האם אבא חייב להוכיח את בנו הגדול, בחור ישיבה, על זמן קריאת שמע וכדומה, לנדנד לו ולהעיר אותו בכח?

רבינו זצ"ל: זה לא יעזור, רק בהסברה. בכפייה לא שייך, ואין זה חינוך, וצריך רק בהסברה, או שיבקש ממישהו אחר שיסביר לו, אם הוא בעצמו לא יכול להסביר ולדבר כך בעדינות, צריך לבקש ממישהו אחר שיסביר לו.

שאלה: כלומר לא כדאי שהאבא בעצמו יוכיח את הבן לקום בזמן קריאת שמע, אלא צריך לבקש ממישהו אחר שיסביר לו בננועם?

שאלה: האם יש איזו הנהגה שראו אצל גדולי הדורות, האיך להתנהג עם הבחורים בבין הזמנים, מה להגיד להם לעשות ומה לא להגיד, האם יכולים לנסוע לטייל, או שישבו בבית מדרש כל היום.

רבינו זצ"ל: צריך שיהיה בלי פריקת עול, לזכור שיש חיוב תורה ועבודה ויראת שמים גם בבין הזמנים, ולא להרגיש פריקת עול, אמנם צריכים גם לנוח, אבל המנוחה היא לצורך תרי"ג מצוות, ואין זמן של פריקת עול.

שאלה: כלומר לא כדאי שהאבא בעצמו יוכיח את הבן לקום בזמן קריאת שמע, אלא צריך לבקש ממישהו אחר שיסביר לו בננועם?

רבינו זצ"ל: אם הוא לא יכול בעדינות, אם האבא לא יכול בעדינות אז צריך מישהו אחר, כי אם הוא יוכיח יהיה יותר גרוע.

שאלה: בימי בין הזמנים כשבחורים חוזרים הביתה, מצד אחד יש חשיבות ללמוד

וְדַבַּר הַגָּדוֹל

מדבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לנדרו שליט"א

פשר דבר | בעניני הפרשה

"וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני ד' ותקראנה אתי כאלה" (י, יט)

הפסוק כאן עוסק בעניינו של בשר החטאת - שלא נאכל אלא נשרף, והוא אשר דרש דרש משה מאהרן ובניו מדוע לא אכלוהו. בתשובה, משיב אהרן: "הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם ותקראנה אותי כאלה".

אלא שהשאלה צצה כמעט מאלוהי: מה ענין העולה לכאן? הלא עוסקים אנו בבשר החטאת, אשר אותו דרש משה מנא את אהרן, ומדוע מכניס אהרן בנוסח תשובתו "ואת עולתם"? [ואם נאמר שאהרן מנה לו את כל הקרבנות שהקריב, מדוע לא מנה גם את השלמים והמונחה?]? את השאלה הזו הגיש לפני כמה שנים ת"ח צעיר, בפני דשכבה"ג מו"ח שר התודה דבי חיים קניבסקי זצוק"ל. בתשובתו כותב לו מו"ח צצוק"ל ש"יפה הערת", והוא מבאר פשט חדש בפסוק: שיתכן והקרבנות האימוניים הכוונה כולם.

כלומר: אין כוונת הפסוק "ואת עולתם" - לקרבן עולה, אלא להקרבנות האימורים של החטאת, שאימורים אלו הוקרבו כולם, ועל כן נקראו 'עולה'!

מלבד החידוש בפשט הפסוק הרי שהחידוש הגדול יותר לכאורה הוא עצם המושג שאימורים' מוגדרים ומכונים 'עולה' זוכה אותו ת"ח לקירבה אצל ראש ישיבת סלבודקה הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א בא אצלו הציג את ההערה ואת תשובת מו"ח שר התורה זצוק"ל הקשיב ראש הישיבה למושג ומתן ועל אתר ביקש להביא לפניו נביא דברי הימים וימצא כתוב דברי הימים ב לה יב ריסירו העלה לתתם למפלגות לבית אבות לבני העם להקריב לד' שם הלא מדובר בקרבן פסח, פסח יאשיהו ומה ענין 'עולה' לכאן ואכן במוצאת דוד שם על המקום פירש מכל פסח הסירו דבר העולה ממונו למזבח והם האימורים ובעיקר הדבר האם אימורי שאר קרבנות נחשבים עולה עיי' בחיי מו"ח רי"ז הלוי פ"ז מפסחה"מ ה"ז שדן לאידך גיסא בכל עולה אם אימורי העולה דינם כשאר איברי העולה או כאימורים שאר קרבנות

ט' א' ויהי ביום השמיני וגו'

וברש"י שמיני למולואים הוא ר"ח ניסן וכו'.

הנה בסדר הלבשת הבגדים בימי המילואים מצינו ברש"י ביומא ה' ב' ד"ה כולי עלמא שמשה רבינו הליבש לאהרן תחילה כל שאר בגדיו חוץ מאבנט, וכתב הריטב"א שם ו' א' שכוונת רש"י שהליבש את כל הבגדים ואפילו בגדי כהן גדול.

ומעתה יש לתמוה שהרי לכאורה האפוד היה חגור נמוך מהאבנט [משום שהאפוד על הלב והאבנט מעליו כנגד אצילי ידיו יעוי' רמב"ם פ"י מהלכות כלי המקדש], וא"כ אי אפשר לחגור את האבנט שחגור תחת המעיל אחרי שחגר את האפוד, וא"כ צריך להתיר את הקשר של האפוד כדי לחגור את האבנט.

וביותר דלרש"י היה המעיל ככתנת כמוש"כ בשמות כ"ח ד' (דלא כמוש"כ כמה ראשונים שהמעיל היה פתוח בצדדיו כטלית קטן), וא"כ כיצד הליבש אח"כ את האבנט מתחת למעיל, שהרי היה צריך להפשיט את המעיל כדי להליבש את האבנט, וא"כ שוב האבנט אינו הבגד האחרון.

ועוד שאפילו אם נאמר שהתיר את האפוד כדי לחגור את האבנט, הרי לצורך הכנסת האבנט, הרי לא אורח ארעא להרים שולי המעיל ולחגור על הכתנת שמתחתיו. וצ"ע.

י"א ל"ח וכי יותן מים על זרע וגו'

וברש"י משיירד לו הכשר קבלת טומאה וכו'.

ומבואר שאין האוכל מוקבל טומאה עד שיתנו עליו מים לרצון, ויל"ע מה הדין בכה"ג שיש ספק אם נתנו מים לרצון והוכשר האוכל לקבל טומאה או"ד לא. האם דינו כשאר ספק טומאה דברה"י דינו לחומרא וברה"ר לקולא, או"ד ספק הכשר אינו נידון כספק טומאה.

ובעיקר דין הכשר לקבלת טומאה יש לדון האם ענינו גמור מלאכה, כמו שנראה בגמ' בחולין ק"ח א' פירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו. אך שם בעמ' ב' כתוב מור סבר הכשר תחילת טומאה וכו'. א"כ נראה שהכשר הוא תחילת הטומאה.

והחזו"א דן בכמה מקומות אם דין ספק הכשר כספק טומאה.

אך רבינו שליט"א העיר שנראה שיש בזה מחלוקת ראשונים, בתוס' הרא"ש בחולין ל"ו א' (ד"ה כגון זו) הביא מהמהו"ר מ' מורטנבורג שסובר שדין ספק הכשר כספק טומאה וברה"י לחומרא וברה"ר לקולא, והרא"ש שם נחלק עליו וסובר שבכ"מ מעמידים בחזקת טהרה.

מעשה דבר

שלושים להגאון רבי שלמה אדלשטיין זצ"ל

מוצ"ש פרשת ויקהל.

רבנו שוחח על סילוקו של ידיד, הגאון רבי שלמה אדלשטיין ז"ל

רבנו שח שהוא שרדי בצענר רב מעת פטירתו של הגאון רבי שלמה ז"ל שהיה תלמיד חכם אמיתי ואישיות מדור קדום.

סיפר רבנו שהיכרות ביניהם החלה עוד טרם היותו של רבי שלמה בר מצוה ששלחוהו ללמוד בישיבת סלבודקא, ומאז לא פסקה הידידות ביניהם.

רבי שלמה היה דמות של תלמיד חכם מדור קדום, כבר בהיותו נער היה בו רצינות ובגרות ייחודית, וכל חייו השקיק על הדברים באופן מאד רציני ובוטח, הוא גדל אצל שני הורים משכמם ומעלה, אביו הגר"צ אדלשטיין ז"ל הרב של רמת השרון, ואחר פטירתו נשאת אמו עם הגאון רבי יוסף דינקליס שהיה קנאי גדול מאד, ומשם ירש רבי שלמה את השקפתו הקנאית, כל ימיו חיפש את האמת, והיה בהערצה ודבקות עצומה ברב מבריסק, ותמיד היה שח מהנהגותיו ושיחותיו.

נתן לומר שכל חייו הוא חי את הרב מבריסק.

על אף דעותיו הקנאיות היה מאד לבבי ונעים שיחה, והשרה אורה נעימה סביבו.

אביו חודגו רבי יוסף דינקליס חינכו לקנאות, ואמיתות בלתי מתפשרת.

רבי דוב הכיר את הגר"י דינקליס מכך שהרב מפותנוב נתן לו ידידה בגונדטהיט, ושם גם למד רבי דוב תקופה ארוכה בישיבה.

הוא היה תלמיד של רבי איצלה פונוביץ והיה מדבר בהתלהבות על חידושי, ובמלחמת העולם הראשונה פגש את רבי חיים הלוי בנדודיו, וסיפר הגר"י זצ"ל להגר"ל שרבי חיים שוחח בלימוד עם רבנים ובחורים והגר"י הסכימ לשיחה ולחש שיש על זה תשובת הרא"ש, ורבי חיים בשמיעתו החדה שמע, ושאלו האם כתוב כך בתשובת הרא"ש או שהוא אומר שכן כתוב בתשובת הרא"ש, סאז שטיט אזיי, אדער איער זאגט אז שטיט אזיי?

רבי דוב מוסיף שכיון שהוא היה בחור הוא שאל כבחור את הגר"י האם אכן זה כתוב, והשיב הגר"י והאי אז שטיט אזיי...

הוסיף הגר"ל לתאר שרבי יוסף דינקליס למד בהתמדה רבה, והיה משוחח עם הבחורים בהשתוות, ומתוך קנאת האמת, והיה מדבר הרבה כנגד תלמידי ומעריצי הר"ק, בקנאות עזה.

היה יושב וכותב את חיבוריו על זרעים וטהרות יומם וליל.

הגאון רבי אברהם זצ"ל היה מגדולי הת"ח בני ברק וידיד קרוב לרבנו יבדלח"ט נביא כאן מעט מתוך הנכתב בספר 'נפש יקרה'.

רבינו והוריו גרו ברחובות, ובעת שלמד בישיבה הוריו חפצו שיששן בבית פרטי ולא בפנימייה ולכן ישן הגר"ד בבית הר"ג רייסנר במשך כשנתיים עד אלול תש"ז כשעזב ללמוד בפוניבז'.

לימים סיפר רבי אברהם שבדרך מביתו לשישיבה חזרו הגר"ד והוא על מסכת קידושין בע"פ.

עוד סיפר, שפעם הלכו להבחן על פרק מרובה ושאלו אותם על הגמ' שמביאה פסוק שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו שלו, וכי כיצד יתכן שיהא צורך לכתוב פסוק על דבר פשוט שכזה. הר"מ הגר"ד חדש זצ"ל לחש באוזן הבוחן שישאל את הבחור דב לנדו בהיותו עילוי. הבוחן הבין שהבחור הלה תירץ שהנפק"מ היא להקדש עילוי, וקילס ושייב את התירוץ, ואמרו הבריות שהגאון הנ"ל מחדש חדו"ת גם בתוארי הכבוד שהוא מקבל.

העיד רבינו שבבחרותו ידע שיש אדם גדול בשם חזו"א בב"ב. אבל שיש אדם גדול כמו אחד מן הראשונים את זה הוא שמע מר' אברהם זצ"ל שדרבנו ליצור קשר עם החזו"א.

מכתבים בדברי תורה

כפי שכבר תואר הקשר של ר' אבהם עם הגר"ד לנדו שליט"א היה קשר אמין של כשבעים שנה קשר של הערכה וידידות אמת. מילדותו ועד יומו האחרון אהב רבי אברהם את ידידו והתרגש ממש בכל עת שהזכירו. קיימת כמות של מכתבי מו"מ של רבי אברהם עם הגר"ד שליט"א. אך יותר יש ללמוד ממה שהיה רגיל בזמן למודו עם בניו בכל פעם שעלתה קושייה טובה אמר הבה ונכתוב מכתב להגר"ד.

וכשהיה חולף זמן בלי קשר עם הגר"ד היה מתלונן ומצטער על כך. כשלמד עם בנו עניני חו"מ חלק ב' בקש מהגר"ד את ספר השו"ע שלו שמוקף בהערות על הגליון. וטרח רבי אברהם לצלם עמוד עמוד מרוב חביבות שהיתה לו לתורת חברו.

באחד מן המכתבים הציג רבי אברהם להגר"ד בתחנונים שיאפשר לו לסייע בהוצאת כתביו לאור. הגר"ד גם הוא החזיר לו חיבה והערכה רבה באחת השמחות נזדמן להם לשבת יחד ומרוב חיבה והערכה שאלו רבי אברהם זצ"ל האם יכול הוא לברך עליו "ברוך שחלק מחכמתו" כמובן שהגר"ד התנגד ואמר לאלתר מלבד שהברכה לבטלה, יש כאן בעיקר בעיה עם הליראיו.

כשנחלש רבי אברהם זצ"ל לעת זקנותו קבע לו הגר"ד מנהג לבקריו בימים הנוראים. לאחרונה כשהדפיסו מו"מ שהיה להם בעניין תרופות בשביעית נזהר מאד הגר"ד כיצד לנסח את הכותרות שח"ו לא תהא איזו פגיעה בכבודו של רבי אברהם זצ"ל מכיוון שאינו מסוגל להשיב.

דרישה של הכרת הטוב

עוד מספר אחד מבניו שבהיותו בחור בישיבת פוניבז', הלך אביו זצ"ל אל ידידו הגר"ד לנדו שליט"א ותבע פרעון החוב של הכרת הטוב על כך שיששן בבית הוריו ועל כן מבקש שיקבע חברותא עם בנו.

לעת זקנותו כשלמד חברותא עם בניו היה עומד עליהם ומשדלם שיכתבו מכתבים של שאלות להגר"ד לנדו, ולפעמים אף ה' מבקש שהוא בעצמו יכתוב המכתב, ורק שהם יעזרו לו בניסוח הדברים ואכן נשתמרו מכתבים רבים מן התקופה ההיא.

קנאות רקדושה

בתקופה צעירותו של ר' אברהם באזור אלול תש"ח נישא מרן הגר"ג אדלשטיין בעיר ת"א, השמחה כפי המסופר היתה באולם שבעזרת נשים שבביה"ב גאולת ישראל שהיה ביה"כ ראשי באזור, והר"ג רייסנר היה ממייסדיו ומגבאיו.

ברוח התקופה היתה תלויה על הקיר תמונתו של חוזה המדינה, ורבי אברהם זצ"ל בהיותו עוד בחור בזמן השמחה לעיני כל הקהל נתפס ברוח קדושה והוריד את

התמונה מעל הקיר. במעשה זה הביע רוח קנאות נגד כל מה שחשבו המוני יהודים שמצד אחד התפללו ושמרו תו"מ, ומאידך האמינו במה שמשקפת הציונות. יש לזכור שהאירוע קרה בשנת קום המדינה כשהעם היה משולהב, והיתה בפעולה זו התרסה לכל מה שמסמלת המדינה הציונית. כמובן שהציבור שהיה במקום נפגע עמוקות מן המעשה. ורבי אברהם זצ"ל ברח על נפשו מזעם ההמונים, עד כדי כך נפגעו המתפללים שהתכנסו לבדוק האם יש במעשה זה סיבה לפטר את אביו מן הגבאות.

ושח מרן הגר"ד לנדו שמי שחי בתקופה ההיא יוכל להבין איזו זכות יש בפעולה זו, או לכמה מדרגות זכה רבי אברהם זצ"ל במעשה גבורה זה שעשה, ואולי זו היתה הזכות שהביאה אותו לקבל שידוך הגון.

דברי הספד ממרן רבינו בעת הלוייה

כידוע שבחודש ניסן לא מספידין אבל ת"ח גדול בפניו מספידין. ובעיקר ת"ח שהיה בשנים האחרונות בגלל עניני בריאותו רתוק לבית, ולדור הצעיר הוא לא כ"כ ידוע. אני רוצה לומר כמה דברים. אמרו קודם ואין לי מה להוסיף, רק מצד הידידות שהיתה לי

איתו עם הגאון והצדיק ר' אברהם רייסנר. היינו ידידים משחר נעורינו אפשר להגיד משחר ילדותנו הוכרנו כל השנים היכרות עמוקה.

תמיד היה מונח בלימוד זה ענין אותו יותר מכל הדברים. בשנים שהיה כאן בב"ב ועוד קודם היה דבק מאד מאד ברבינו מרן החזו"א זצ"ל, וקיבל הרבה ממנו בכל הדברים בתורה, בהנהגה ובמצוות מעשיות, כל לימודו היה ביגיעה, בעמל, בבקשת האמת מאד מאד, מודה על האמת ושמח באמת לא רק שנתגלתה אצלו אלא גם שהתגלתה אצל אחרים. היתה לו שמחת אמת תמיד, בתור ידיד אני יכול להגיד כמה שהיה טוב עין. אהבת תורה דקדוק במצוות מאד, השקפה של תורה אמיתית, הוא קיבל את זה מהמקור הראשון, את ההשקפה של תורה אמיתית. היום במיוחד צריך לדעת ולהעריך מה זה. בכל הדברים שהוא קיבל ובכל המידות הטובות.

גם היה דבוק בגדולי הדור, תלמידי החזו"א, שמע לקח מפייהם היה לו קשר איתם, מה אני יכול לומר? הלימוד שלו היה תמיד מתוך יגיעה ומתוך חדירה מתוך בקשת האמת ושמחת האמת, והמידות הטובות שלו, כל אחד ראה את הנעימות וההתנהגות, היראת שמים והדקדוק במצוות שלו. כולם ראו את זה, אין לי מה להוסיף על זה, אבל בתור חבר טוב, היינו חברים טובים מאד, בשנים הראשונות תמיד היה מעורר וקורה בהתנהגות שלו בלימוד שלו ובכל הדברים.

שהיה עיקר אצלו ללמוד ולהשכיל ולמצוא כמה שאפשר יותר באמת של התורה, לחפש אותה ולא להסתכל על שום דבר מה שיוצא. על פי מה שבכוחותינו וביכולתינו להכיר את האמת של התורה. זה היה כל מה שגיע בכל מקום זה היה גם ביראת שמים ובכל הדברים.

צריך מאד להאריך בעוד דברים אבל אני אומר רק בהרגשה של החברות שתמיד היה בצעירות ובשנים היותר מאוחרות כשהוא היה רתוק לבית ולבריאות, גם למד תורה מתוך יסורים וכמו שהזכירו את זה למד תמיד באופן שיהא אור של תורה אור של מצוות, התורה זה היה אור שהאיר בשבילו.

וגם זכה להקים דור ודורי דורות כולם ת"ח ויראי ה' דבוקים בתורה ולימוד הלכה בדרכי התורה מוכרים וידועים.

אני רוצה להזכיר מה שנאמר קודם. את ההורים שלו הכרתי עוד מילדותנו. רבי נתן, האבא וגם האמא שלו שהם היו אנשים צדיקים, בעלי מידות טובות באופן מיוחד והם הורישו מהמידות הטובות אליו. מה אפשר להגיד? אי אפשר להספיד אבל ודאי אנו מלומים לבית עולמו ת"ח מובהק וירא שמים. ת"ח מובהק שהיה יגע בתורה כל ימיו גם בזמנים הקשים, והיה מיוחד בכל הדברים הטובים באהבת חסד ובלמוד ובהמלכת חברו בנחת וכל מה שנאמר שם בדברים הטובים, את כל זה אנו מלומים לבית עולמו. איני יודע אם זה הספד אבל את זה אני מוכרח לומר זו אבדה גדולה, אבדה גדולה לעם ישראל, אדם גדול שהלך מאתנו. הקב"ה ישלח תנחומים לרבניית האלמנה ולכל המשפחה הרוממה ובלע המוות לנצח.

הגר"ב ויסבקר, הגר"א רייסנר. רבנו. הגר"ג לנדא זצ"ל [חתן הגר"א רייסנר]

מדוּ בַד

מתורתו של רבנו ראש הישיבה מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א

חג הפסח

ב' גדרים במרבה לספר

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.
(הגדה של פסח)

בתוספתא (פרק י' דפסחים מ"ח) איתא חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה, והובא בטור או"ח סימן תפ"א, וכן פסק השו"ע סימן תפ"א סעיף ב'. ונתחדש בדברי התוספתא דגם העסק בהלכות הפסח מכלל סיפור יציאת מצרים הוא, דכל אותן ההלכות והדינים של פסח נתחדשו מכח יציאת מצרים, ויש בלימודם קיום ענין זכירת וסיפור יציאת מצרים.

אך יש לעיין דבתוספתא איתא דחייב אדם לעסוק בהלכות הפסח, ואילו לשון בעל ההגדה הוא רק דכל המרבה לספר הרי זה משובח, שהוא לשון של תוספת מעלה אבל אינו לשון חיוב, וצ"ע.

ונראה בזה דענין כל המרבה לספר שאמר על זה בעל ההגדה הרי זה משובח, איירי על מרבה ומאריך באותו סיפור עצמו, דבר זה אינו אלא תוספת מעלה, כיון שכבר סיפור סיפור זה, אבל אם מוסיף לספר עוד מניסים ונפלאות שהיו שם, ומוסיף עוד נפלאות שעדיין לא סיפרם, דבר זה הוא מעיקר חיוב יציאת מצרים, לספר ככל שבידו הנפלאות שעשה הקב"ה ביציאת מצרים, ובזה איירי התוספתא והביאו להלכה הטור ושו"ע, ועל זה שפיר שייך לשון חיוב.

אמנם לשון הרמב"ם (פרק ז' מחור"מ הלכה א') :

אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים, וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח;

נראה מלשונו דגם על מה שמוסיף דברים שאירעו ושהיו, נאמר לשון זה דהרי זה משובח, ובאמת הרמב"ם לא העתיק דברי התוספתא, ודברינו הם בדעת הטור והשו"ע שהביאו לשון התוספתא, איך יפרנסו דברי בעל ההגדה.

שם החג - פסח

סוד הגאולה ההבדלה בין ישראל לעמים

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קים על שום מה, על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים וכו'. (הגדה של פסח)

ומבואר דמה שנקרא שם הקרבן 'פסח' וכן מה שאנו קורין את שם החג חג ה'פסח' הוא מפני ענין זה שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים, ויש לעיין דלכאורה נס זה הוא הנס הקטן

שבכלל ניסי יציאת מצרים, והרי היו אותות ומופתים לאין שיעור, ולמה לא נקרא חג החירות או חג הגאולה, חג הפדיה או חג יציאת מצרים.

ונראה לבאר בזה ובהקדם מה שנאמר בפרשת בא (שמות י"ב כ"ו כ"ז) :

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ;

וברש"י ויקד העם - על נשורת הגאולה וזיאת הארץ ונשורת הכניס שיהיו להם;

והיינו דכתיב לעיל מיניה והיה כי תבאו אל הארץ, הרי שנתבשרו שיכנסו לארץ ישראל, וכן כתיב והיה כי יאמרו אליכם בניכם הרי שיזכו לבנים, ועל זה ויקד העם.

ויש לעיין דבשלמא בשורת הגאולה וביאת הארץ הרי זו בשורה טובה שנתבשרו שיבאו אל הארץ ויגאלו ממצרים, אבל מהו בשורת הבנים אטו חששו שלא יהיו להם בנים יותר, ומעתה כל נשותיהם יהיו לעקרות, אתמהא, ועוד הרי שאלה זו של מה העבודה הזאת לכם היא שאלת הבן הרשע כמבואר בהגדה, ומה בשורה היא בבנים כאלו, וגם התשובה הכתובה כאן אינה תשובת הבן הרשע, דבהגדה מבואר שאין עונים לו כלל אלא הקהה את שיניו, ומה שנאמר כאן היא תשובת הבן החכם ואמרתם זבח פסח וגו', וגם יש לדקדק מדוע לא נאמר ואמרתם 'להם' לשון תשובה אלא ואמרתם גרידא.

[ובעיקר הדבר מהיכן למדו על כל שאלה מיהו השואל והיכן מבואר בפסוק זה דהיא שאלת הבן הרשע, כתב בזה המשך חכמה סוף פרשת בא ביאור נפלא, דשאלת הבן התם נאמרה בסוף הפרשה וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מִתּוֹרַת לָאֵמֹר מַה זֹאת וְגו', ושם כתיב לשון שאלה, וכן בדברים (ו' כ') כתיב כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מִתּוֹרַת לָאֵמֹר מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם וְגו', והיא שאלת הבן החכם, וכתיב בה גם כן לשון שאלה, אבל כאן כתיב וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, ואין כתוב לשון שאלה אלא כי יאמרו, לשון שאלה מורה שמצפה הוא לתשובה ורוצה באמת לדעת, אבל כי יאמרו אליכם בניכם אינה שאלה כלל ואינו חפץ שישבו לו אלא אמירה היא בשביל לקנטר, וזוהי שאלת הבן הרשע, כן פירש המשך חכמה, ונפלא].

ונראה בזה דמה שאמר הכתוב והיה כי יאמרו אליכם בניכם, יש לפרש דלשון כי הנאמר כאן פירושו הוא מלשון דלמא, דכי

לקב"ה בקידה על בשורת הבנים.

קבלה מוחלטת נחשבת
כעשייה רק בזמן המצוה

בפרשת בא (שמות י"ב כ"א-כ"ח) נאמרה פרשת קרבן פסח:
מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן וכו' ובסוף הפרשה כתיב וַיִּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן
עָשׂוּ.

וברש"י והוא מהמכילתא איתא:

וילכו ויעשו בני ישראל - וכי כבר עשו, והלל מראש
חודש נאמר להם, אלל מכיון שקבלו עליהם, מעלה
עליהם כאלו עשו;

הנה בענין זה דכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאילו
עשו, יש לדון דאין זה חשוב כעשייה נפרדת בפני עצמה, וכאילו
עשו פסח גם בראש חודש מלבד הקרבן שעשו בזמנו, אלא
יש בזה תוספת שלימות ומעלה יתירה לעשייתם את הפסח,
שכבר קבלו עליהם הדבר בשלימות עוד קודם לכן, ויש לדון
אם לא היו עושים בזמנו את הפסח, דלכאורה לא הועילה להם
קבלתם כעת לענין של כאילו עשו, אולם יש לומר גם דכיון
שקבלו עליהם קבלה גמורה לעשות הפסח, כבר מועיל ענין זה
להחשיב כאילו עשו וכדאיתא בברכות ו' א' ובכ"ד דאם חישב
לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו
עשאה, ולכן כשקבלו עליהם באופן מוחלט, הרי רוצים כעת
לעשות הפסח, ונמנע מהם מפני שעדיין אינו זמן ההקרבה
וקבלתם נחשבת כעשייה.

ונראה דיש לדון בזה דלכאורה לא בכל זמן שייך ענין זה, ופשוט
דמי שרוצה באופן מוחלט להניח תפילין בלילה, ומנוע הוא
מזה משום דלילה לאו זמן תפילין הוא, לא יחשב לו הדבר
כאילו קיים מצות תפילין, דאין שייך רצון לעשות המצוה
בשעה שאינה זמן קיום המצוה, ומי שיחשוב בנפשו וירצה
בלב שלם לעשות הפסח באדר אין זה כלום, שהתורה אמרה
שזמנו בניסן, ואם כן צריך ביאור מה שאמרו במכילתא דכיון
שקבלו עליהם מעלה עליהם כאילו עשו.

ויש לדון בזה דאמנם מי שיקבל על עצמו באחד מימות השנה
לעשות הפסח אינו כלום, אבל בחודש ניסן עדיף טפי, דנראה
שאף דזמן הקרבן הוא בי"ד מכל מקום כל החודש הוא זמנו
של פסח, ובתוך החודש צריך להיות בארבעה עשר בו, ובזבחים
יב. איתא לדעת בן בתירא דמהני מחשבה בפסח בארבעה עשר
שחרית הואיל ומקצתו ראוי, דזמן הפסח הוא יום ארבעה עשר,
ובתוך יום ארבעה עשר קבעה התורה שעה להבאתו.

ונראה דכל חודש ניסן כבר מישך שייך לזמן זה, והוא החודש
שבו סגולת הגאולה, ובהגדה איתא יכול מראש חודש וכו' הרי
שהיה ס"ד לחייב בסיפור יציאת מצרים כבר מראש חודש,
דכל החודש הוא זמן הנם, ובחודש זה הועילה להם קבלתם
לעשות הפסח להחשב להם כעשייה, אבל מי שיקבל על עצמו
בזמן אחר הרי אמרה תורה שאין זה זמן הפסח ואיך תיחשב לו
לעשייה, וצ"ע בזה אם שייך לומר דכיון דכל החודש סגולת הנס
בו כבר חשיב זמן לענין שתועיל קבלה כאילו עשאו.

משמש בד' לשונות (ר"ה ג.) ואחד מהם דלמא והיינו פן, וכונת
הכתוב בזה שיראים ישראל ופוחדים, דאמנם הם עצמם ראו
את כל ניסי יציאת מצרים, ומאמינים הם בשלימות אחר שראו
יד ה' בחוש, ועליהם נאמר (שמות י"ד ל"א) ויאמינו בה' ובמשה
עבדו.

אבל היו פוחדים ודואגים מה יהיה עם דורות הבאים, אחר
שיכנסו לארץ וישבו בה בשלוחה איש תחת גפנו ותחת תאנתו,
ולא יזכו לראות גילוי כבודו יתברך בחוש, מנין הם יקבלו כל
זה, ומי אמר שיאמינו בקב"ה.

וזהו מה שנאמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם, כלומר שפחדו
ישראל על המשך הדורות, מה יבטיח שילכו בדרכי השי"ת,
ולא יקומו לשאול שאלות אלו שהם שאלות רשעים וחסרי
אמונה, ועל זה באה התשובה וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ אֲשֶׁר
פָּטַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינִי
הֲצִיל גּוֹי.

והביאור בזה דבענין זה דאשר פסח וכו' טמון כל סוד ומפתח
הגאולה, שזכו לה בזכות שהיו מובדלים מהמצרים, והיו
ישראל מצויינים שם שלא שינו שמם לשונם ומלבושם, ויסוד
זה נמצא בנס זה שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל שנתנו הדם
לאות על בתיהם, ובזה היו בתיהם מובדלים מבתי המצרים.

ויש להוסיף בזה עוד דהרי מה שפסח הקב"ה על בתי בני
ישראל, היה על ידי שנתנו מדם הפסח על המשקוף ושתי
המזוזות, ומחמת כן פסח הקב"ה על בית זה, ולכאורה הרי גם
ישראל ששהה אצל מצרי ניצול, וגם מצרי שהיה אצל ישראל
מת כמבואר בחז"ל, נמצא שלא הדם שעל המשקוף קבע,
והקב"ה יודע היכן בכורי ישראל והיכן בכורי המצרים, ואם כן
מה ענין נתינת הדם.

והתשובה לזה דזכות המצוה שנתנו הדם על המשקוף היא
שהצילה, ויסוד מצוה זו היא הבדלת בתי ישראל מבתי מצרים,
וזה ענין ומושג בית יהודי, וגם נתבאר במק"א מה שאמרו
חז"ל שנתערב דם הפסח בדם המילה, וענין דם המילה מבטא
מסירות נפש, שהרי כל סגולת ישראל ומה שזכו בסוף להנצל
משעבוד מצרים, אף שהרי היו במ"ט שערי טומאה, היה מכח
ענין זה שלא נתערבו בגויים, שבדרך כלל כשנמצאים בין
הגויים הדבר גורם להתבוללות, וכמו שראינו בדורות שלפנינו
שהיתה התבוללות נוראה, ומעלת בני ישראל במצרים היה
הבית היהודי שהיו מובדלים, והוא לימוד לדורות שצריך
לשמור הבדלה זו בין ישראל לאומות העולם. ואמנם זכורני
מילדותי בתקופת היותינו בוילנא שבחצר שדרנו בה היו גם
גויים והיינו משחקים עם ילדיהם, ואאמו"ר צ"ל לא מנע ממני
זאת, אך הזהירני שלא אכנס לביתם ולא אכניסם לבתינו, והוא
ענין הבדלת הבתים, ודבר זה הוא כח זכות קיומם של ישראל
בחשכת הגלות בין האומות, ולכן נקרא שמו חג הפסח.

וזהו התשובה לפחדם של ישראל על הדורות הבאים, וְאָמַרְתֶּם
זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ אֲשֶׁר פָּטַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם גּוֹי,
כלומר תשרישו בהם ענין ההבדלות משאר אומות העולם, ועל
ידי זה מובטח שילכו בדרך הישר דרך האמת.

ובאמת לא נאמרה כאן תשובה על שאלת הבן, אלא ואמרתם
זבח פסח וגו' הוא מניעה ודרך שלא יבואו לידי שאלות כאלו,
וכששמעו ישראל כדברים האלה, מיד ויקד העם וישתחוו על
בשורת הבנים שיהיו להם, דעד עכשיו שחששו שלא ילכו
בניהם בדרך התורה מה שמחה היא להם בבנים כאלו, אבל
כעת כששמעו הדרך איך להבטיח המשך הדורות כראוי הוודו

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת שמיני-החודש תשפ"ד

'זה הדבר אשר ציוה השם' - לבדוק כל מעשה אם הוא לרצון ה'

הוראת שעה

בענין גיוס בני הישיבות ה"י

[לאחר שרבינו שליט"א ביאר בשיחה, שלימוד התורה משלים את חסרון הקרבנות, כיון שהלימוד דורש מהאדם להקריב את רצונותיו, פתח בדברים הבאים:]

כל אחד יודע מה שקרה בסוף השבוע, שביטלו לגמרי את זכותנו ללמוד תורה בארץ ישראל, לעת עתה. אז אמנם ודאי שהם רשעים, אבל אנחנו - אי אפשר לא לומר, ואינני רוצה להרחיב הדיבור על זה - היה חסר אצלנו מדריגה של מסירות נפש לתורה. ועל כל פנים עכשיו אנחנו נצטרך מסירות נפש! אי אפשר לדעת מה בדיוק תהיה הצורה, עד כמה יעשו, ועד כמה יקפידו עלינו.

ישנם שני סוגי אנשים הדוחפים לבטל את לימוד התורה שלנו. יש את אלה שאינם בהכרח שונאים אותנו, ואף אינם שונאים את הדת, אלא מאחר שאינם מאמינים שהתורה היא זו שמצילה אותם, ואינם מבינים שכל הקיום שלנו בארץ ישראל בין כל כך הרבה שונאים מסביב הוא רק בגלל התורה שיש בארץ, ובלאו הכי זה לא היה, ובזה שהם מוותרים על התורה הם כורתים את הגזע שהמדינה עומדת עליו. ומאחר ואינם מאמינים רח"ל הם אומרים אם ככה מדוע לא לנהוג 'שווה בשווה'. זה סוג אחד של אנשים.

יש סוג אחר של אנשים, שהם רשעים ממש. לא אכפת להם בכלל מ'השווה בשווה'. הם שונאים את הדת. שונאים את התורה. שונאים את הבן תורה. ויש הוכחות לכך מינייה וביה, ממה שקרה בימים האחרונים, שאינני רוצה לפרטם כאן בבית המדרש. רואים איך שהם הגיבו לכל מיני הצעות, אפילו כאלו שהגיעו מאנשים שלהם. וכל זה היה רק בגלל שנהא. שנהא נגדנו. שנתא הדת. שנתא התורה ושנתא הבני תורה. הם רוצים להחריב אותנו, ואנחנו נצטרך לעמוד נגדם. ויהיה מסירות נפש. מקווה שלא נגיע לזה, אבל יכול להיות שנגיע למסירות נפש שנצטרך לעמוד נגדם. וזה לא הזמן לפרט עכשיו.

אבל דבר אחד ברור, שהדבר הראשון שצריך בזמן הזה הוא שתהיה לנו מסירות נפש ביחס לתורה עצמה! שהתורה עצמה תהפוך להיות כקרבן! שהלימוד שלנו יהיה קרבן! מה הפשט שהלימוד קרבן? ללמוד סדרים שלמים ממש, בלי שום ביטול תורה. אף על פי שעוד מעט סוף הזמן, מכל מקום צריך ללמוד תורה במסירות נפש! זה וודאי הדבר שאנו מהווייבים בו עכשיו, ללמוד תורה כמו קרבן, שיהיה ריח ניחוח להשם. וזה יכול להיות סיבה להוריד את כל הבעיה.

הקב"ה יתן לנו את הכח להבין, לשבת קצת ולחשוב שקרה פה דבר היסטורי, שפעם ראשונה מאז קום המדינה ביטלו את הזכות ללמוד. זה טרגדיה! מה אנחנו צריכים לעשות? דבר ראשון להתחזק בתורה מכאן ולהבא.

אם נתחזק ונביא את הקרבן הזה לקב"ה, אולי ירחם עלינו שלא נצטרך להביא קרבנות אחרים, שיהיו מבחינה מסוימת יותר קשים בשבילנו. ה' יעזור ויתן לנו את הכח לעשות מה שהוא רוצה מאיתנו.

לי בעולמי אלא זאת'. זה קבלת עול מלכות שמים! זה הביטוי של עבדות, החלק של החיובים שיש לנו כלפי מלכות השם, לחיות עם הקב"ה, 'שויתי ה' לנגדי תמיד', לחיות עם הקב"ה כל הזמן, בתוך כל מעשה ומועשה.

ובענין הזה צריכים לדעת יסוד שכותב הגרי"ס (אור ישראל אגרת יז), 'בזאת הלא נודע כי אדם לעמל יולד, ללחום מלחמת מצוה, והחובה עליו להתייגע בעבודת ה', לא רק לשמור מה שטבעו מניחו מעצמו ומה שהוא קצת כבודות להזניח. לא רק זה, כי בזה האופן אין האדם עובד ה', רק טבע עושה שלו, ויכול להיקרא חלילה פורק עול, כאשר לא יתן שום יגיעה לעבודת ה' יתברך, רק לשמור מה שאין עליו עול. וזאת הוא היסוד מעבודת האדם לבורא ית"ש, לשמור ולעשות מה שאין ליבו חפץ, כי אם לא ישים האדם ליבו ונפשו לעשות נגד רצון לבבו הרי הוא עלול לכל עבירות שבתורה ר"ל, גם אותן שאינו עובר עליהן מצד הרגלו וטבעו.

צריכים לאחוז בדרגה שהמחשבה היחידה שמביאה אותנו לעשות דברים היא מה שהקב"ה רוצה, ואילו מה שאני רוצה לעצמי זה לא נוגע! ואמנם זו מדרגה גבוהה מאד, אבל כל אחד יכול לעבוד על עצמו לפי דרגתו, והעיקר שלא יהיה מצב של 'הפקר', שהיום יש שעושים דברים בלי מחשבה כלל, שזה ודאי הפקר וסתירה לקבלת עול מלכות שמים.

וגם בבין הזמנים! צריך לצאת לבין הזמנים עם הרגשה של קבלת עול, אנחנו צריכים להישאר עובדי ה' גם בבין הזמנים, ולהיות עובדי ה' זה שייך רק עם הרגשה של עול, עם הידיעה מי אנחנו. לא להקב"ה, שכאשר המחשבות האלו נמצאות תמיד לנגד עינינו אזי אפשר להבין מה השורש האמתי של הרצונות שלנו, ורק ככה ניתן להתגבר עליהם. רגע לפני שיוצאים לבין הזמנים אנחנו צריכים לקבל על עצמנו קבלה גמורה, לא להיגרר אחרי היצרים של עצלות ונהנתנות, זה הוא השורש שמוליד הרבה מהניסיונות וההתמודדויות.

כל אחד צריך לחשוב טוב, מי אני? ומה התכלית שלי? וצריך לחיות עם המחשבה הזו, ולבדוק כל דבר שעושה אם זה באמת מתאים לקדוש ברוך הוא. אדם צריך לשאול את עצמו מה הקב"ה מצפה ממני, האם זה מה שהוא רוצה? ואף שבדודאי שהכוחות של המידות הרעות שיש בכל אחד משפיעות ומפריעות ומבלבלות, אבל מכל מקום מי שמודע לזה וחושב כיצד להתגבר על זה הוא יצא מבין הזמנים בסייעתא דשמיא מחזק ברוחו, שלם בגוף ובנפש, וכך יזכה להתחיל את הזמן הבא עם סייעתא דשמיא, והצלחה מרובה בתורה.

כתוב בפרשה (ויקרא טו) 'ויאמר משה, זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'. וציווי זה נתבאר בתורת כהנים (מכילתא דמילואים פ"ט ו'), 'אמר להם משה לישראל, אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר ומולתם את ערלת לבבכם, מפני מה כי אני ה' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים, עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה'.

וביאר החפץ חיים [בביאורו לתורת כהנים שם], וזה לשונו 'שכל הפעולות שתעשו בעולם, לא תהיה לשום הנאת עצמכם, כי אם יהיה הכל מיוחד לשמו. כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמית רצון ה'. לדוגמא, כשהולך לאכול, יכוין לקיים ושמורתם את נפשתיכם. כשעושה איזה מסחר להרויח, יכוין שיהיה לו במה לשלם שכר לימוד בניו, שהוא מצות עשה של פעולת שכיר וכי'. כללו של דבר, כאשר ירצה האדם באמת יוכל למצוא בכל פעולה שהוא עושה מצות עשה דאורייתא ממש, ויכוין לשמו. ונוכל לומר שזהו כוונת הכותב זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו, והיינו שכל הפעולות שעולה במחשבתו לעשות יתבונן אם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשנה, ויחד הפעולה לשם ה'. עכ"ל. והיינו שאם רק קצת מתבוננים, אזי כל פעולה שאדם עושה יכולה להיות לשם ה' יתברך! אין דבר בעולם שאדם עושה שלא יוכל לעשותו לשם ה'! ולכן קודם שאדם עושה איזו פעולה מוטל עליו לעצור ולחשוב, האם זה רצון ה' או לא? אם כן, שיעשה זאת, ואם לא, אז לא.

אנחנו רגילים לעשות הרבה פעולות שונות בכל יום, עושים תוכניות לחיים, אך השאלה היא עד כמה בתוך התוכנית מונחת ההתבוננות מה רצון ה' ממני? צריך לבדוק ענין זה היטב! זו צריכה להיות השאלה בכל פעולה, מה הוא רצון ה'. וכפי שכתב רבינו יונה בפירושו למשלי (1:2) על הפסוק 'בכל דרכיך דעהו', 'בתחילת כל מעשה תשיב אל ליבך אם יש דרך עוון או חטא במעשה ההוא', בכל מעשה שאדם עושה צריך לבדוק היטב לאן הדברים הולכים.

זה החיוב שיש לנו כלפי הקב"ה, להבין שהוא המלך ואנחנו חייבים לו! ומה זה מחייב אותנו? שבכל פעולה שעושים צריכים לחשוב! לא לעשות סתם! עושים תכניות, עושים החלטות, אבל לפני כל דבר צריך לחשוב, 'השב אל ליבך אם יש דרך עוון או חטא במעשה ההוא, ואל תעשנו עד שיתברר לך כי הוא רצוי לפני השי"ת'.

יש מכתב מהחזו"א (ק"א ח"א ק"ג), שהוא כותב, 'רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתייעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מההלכות הנוגעות לתנועות הנידון, ואין

בגדר טומאת משא בנבילה

הנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב (יא, מ)

בגדים לטומאת אדם והוכיחו כן מהא דמצינו בנושא נבילה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם.

נמצא דלשיטת התוס' השו"ט בגמ' הוא האם הא דמצינו במצורע דטומאתו חמורה לענין לטמא בגדים מכריח שיש בכח טומאתו לטמא גם אדם, ומהא דנושא את הנבילה מטמא בגדים ואינו מטמא אדם הוכיחו דיתכן דהטומאה חמורה לענין לטמא בגדים ואינה חמורה לענין לטמא אדם.

וא"כ יהיה מוכח בדעת התוס' דהא דנושא את הנבילה מטמא בגדים אין הגדר בזה דהנבילה מטמאה את הבגדים ע"י האדם, דא"כ איך אפשר להוכיח מזה שיכול להיות חילוק בדרגת הטומאה בין טומאת בגדים לטומאת אדם, והרי הסיבה שהנושא נבילה אינו מטמא אדם אין זה מחמת דאין טומאתו חמורה אלא בגלל שלגבי אדם לא נתחדש לדנו כאילו הוא נוגע בנבילה, וע"כ דהגדר הוא בזמן נשיאת הנבילה הנושא עצמו יש לו טומאה חמורה כנבילה לענין לטמא בגדים, וא"כ שפיר יש להוכיח מהא דאינו מטמא אדם שיש דרגת טומאה חמורה לטמא בגדים דאינו מטמא אדם.

והנה אף לגבי טומאת מת מצינו דין טומאה בחיבורין שכל זמן שהאדם נוגע במת הוא מטמא אדם וכלים כמו המת עצמו, ואף בזה יש לדון האם גדר הדין הוא שהמת מטמא ע"י האדם ונחשב שהמת עצמו נוגע במי שנוגע באדם הנוגע בו, או שהאדם בזמן מגעו יש לו טומאה כמו המת עצמו

והוא אבי אבות הטומאה. ובדעת התוס' נראה להוכיח שגם בזה הגדר הוא בזמן הנגיעה במת חשיב הנוגע אבי אבות הטומאה כמת עצמו, דבגמ' נזיר (מגב) איתא דנזיר שנגע במת וחזר ונגע במת חייב שנים, אבל אם בזמן נגיעתו במת הראשון נגע בעוד מת אינו חייב אלא אחת, וביאורו התוס' דהא דבנגע וחזר ונגע חייב שנים היינו משום דכיון דבשעת מגעו הוא מטמא כמת עצמו חשיב מוסיף טומאה על טומאתו, ולכן אם בעודו נוגע במת הראשון נגע בעוד מת אינו חייב אלא אחת דכיון דמכח נגיעתו במת הראשון הוא מטמא אחרים כמת עצמו אין תוספת טומאה במה שנוגע בעוד מת.

והשתא אי נימא דהא דבשעת נגיעתו במת מטמא אחרים כמת עצמו הוא מחמת דע"י החיבור למת נחשב שהמת נוגע גם באדם שהוא נוגע בו, א"כ אין כאן תוספת טומאה בגברא ולמה שיתחייב ע"ז משום מטמא למת, וע"כ דהגדר הוא דבשעת הנגיעה במת יש לנוגע טומאה חמורה כמו המת עצמו, וממילא אפי' אם הוא כבר טמא מת כשחוזר ונוגע במת אחר הוא מוסיף על עצמו טומאה בזמן הנגיעה ומתחייב ע"ז משום מטמא למת.

וא"כ מבואר דעת התוס' דגדר הדין דנושא את הנבילה מטמא בגדים בשעת מגעו, והנוגע במת מטמא אדם וכלים בשעת מגעו, דהאדם עצמו הנושא את הנבילה או הנוגע במת יש לו טומאה חמורה כמו הדבר שהוא נוגע בו, אלא דבנושא את הנבילה אינו נחשב כנבילה רק לענין לטמא בגדים.

ידוע לחקור בגדר הדין דהנושא את הנבילה מטמא בגדים בשעת משאו, האם המטמא של הבגדים הוא הנבילה, ונתחדש בדין משא דאע"פ שהבגדים לא נוגעים בנבילה האדם הנושא את הנבילה מחבר בין הנבילה לבגדים ונחשב ע"ז כאילו הבגדים נגעו בנבילה, או דהמטמא של הבגדים הוא האדם והחידוש בדין משא הוא דאע"פ שהנושא נבילה הוא ראשון לטומאה ואינו מטמא בגדים בשעת משאו חשיב אב הטומאה כמו הנבילה שהוא נושא אותה ולכן הוא מטמא בגדים.

והנה בגמ' בבא בתרא (טא) דנו מה המקור לזה שמצורע בימי ספורו מטמא אדם, וס"ל לרב ששת דהמקור לזה מהא דמטמא בגדים, ודחו דאין ללמוד מהא דמטמא בגדים כיון שהוא טומאה בחיבורים וכמו שמצינו בנושא נבילה שמטמא בגדים ואינו מטמא אדם, וביאר רש"י דכוונת הגמ' לדחות דכיון דהא דמטמא בגדים הוא רק בגדים שעליו ולא שאר בגדים שנוגע בהם אין ללמוד מזה דמטמא אדם, וכמו שמצינו בנושא נבילה דמטמא בגדים שעליו ואינו מטמא אדם.

ובתוס' נחלקו עליו והוכיחו דנושא נבילה מטמא גם בגדים שנוגע בהם ולא רק הבגדים שלבוש בהם, ולכן כתבו דלא גרסינן טומאה בחיבורים שאני אלא טומאת בגדים שאני וכוונת הגמ' לחלק בין טומאת

משנת הישיבה

עבודת התפילה - ו - הכוונה הנצרכת בתפילה

כעין זה כתב גם המסילת ישרים (פרק יט), וזה לשונו 'צריך האדם לחשוב בעודו מתפלל או עושה מצוה, כי לפני מלך מלכי המלכים הוא מתפלל או עושה המעשה ההוא, והוא מה שהזהיר התנא 'וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל'. וזהו המכוון בדברי הגמרא (פנהדרין כב); 'אמר רב חנה בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו, שנאמר 'שיותי ה' לנגדי תמיד'.

גם ר' אייזיק (לקט שיחות מוסר ג, קסג) מרחיב מאוד ביסוד זה, ומבאר שכשם שעיקר עבודת הקרבן היא שירגיש האדם לפני מי הוא עומד, כן היא עיקר עבודת התפילה 'שירגיש האדם במלוא תחושותיו בשעת התפילה כי הינו עומד לפני ה', ומדבר פנים אל פנים עם המלך הגדול ברוך הוא. ואמנם זהו גם עיקר הכוונה שנתחייבנו בה בשעת תפילה... ולא בא ענין כוונת פירוש המילות אלא כדי להקל על האדם להגיע לידי הרגשה זו של עמידה לפני ה'. וזה עיקר צורת התפילה, להרגיש, עד כמה שאפשר, שעומד לפני ה'.

כאמור, כוונה זו - שירגיש האדם שעומד לפני ה' - היא מעצם עבודת התפילה, עד שכתב הגר"ח שהיא לעיכובא, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה עצמו עומד לפני השכינה דינו כלא התפלל כלל. אמנם החזו"א (ביגלינות' שם) הקיל בזה קולא גדולה, שדי אפילו בדרגה הפחותה ביותר של הכרה או רגש שהוא עומד לפני הקב"ה, ואין צריך להרגיש ממש שעומד לפני המלך, אולם על כל פנים הכול מודים שכדי לצאת ידי חובת תפילה צריך המתפלל לכל הפחות לדעת שעומד לפני המלך.

על כל פנים, עבודת התפילה היא עבודה קשה מאד. שמעתי בשם תלמיד הגרש"ז איערבך זצ"ל, שהיה מאריך מאוד בתפילה, והסביר, שרוצה לנסות לקיים את דברי הגר"ח. להרגיש במשך כל התפילה את העמידה לפני ה'...

היסוד השלישי שיש לדון בו בענין התפילה, הוא ענין הכוונה. מפורסמים דברי הרמב"ם בהלכות תפילה (פ"ד הלכה טו-טז): 'כוונת הלב כיצד? כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת ולבו טרוד, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו. לפיכך הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו. אמרו חכמים, ישהה שלשה ימים עד שינוח ותתקרב דעתו, ואחר כך יתפלל. כיצד היא הכוונה? שיפנה את לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה. לפיכך צריך לישב מעט קודם התפילה, כדי לכוין את ליבו, ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאיו ומשליכו והולך לו, לפיכך צריך לישב מעט אחר התפילה, ואחר כך יפטר', עכ"ל.

מדברי הרמב"ם משמע, שהכוונה הנצרכת בתפילה - שיפנה לבו מכל מחשבותיו ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה - נצרכת בכל הברכות שבתפילה. אולם בהמשך דבריו (פ"ה ה"א) כתב הרמב"ם, 'מי שהתפלל ולא כיון את ליבו יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיון את ליבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך'. ומשמע מדבריו, שאין הכוונה נצרכת אלא בברכה הראשונה בלבד.

ידוע מה שתיריך על כך הגר"ח (תפילה פ"ד ה"א), שיש שתי כוונות שונות בתפילה. האחת, היא כוונת פירוש המילות, ובכוונה זו עוסק הרמב"ם בדבריו בפרק י, ועל כך הוא אומר שבידעבד יצא אף אם לא כיוון בפירוש המילות בכל התפילה, אלא בברכה ראשונה בלבד. והכוונה השנייה היא, שצריך לפנות את ליבו מכל המחשבות, ולראות את עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה. וכוונה זו היא מעצם מעשה התפילה, ולכן היא נצרכת בכל השמונה עשרה, שבכל התפילה אדם צריך להרגיש שהוא עומד לפני ה' ממש.

חשבת דרכי נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

ערב חג הפסח תשפ"ד

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ ע"ה

ב"ליל הסדר" לילה כיום יאיר – עצם מציאות הלילה הפכה לגאולה

של הבריאה ואנו צריכים אמונה כדי להתחבר למציאות, כי כשאנינו רואים אין זה חסד.

אמנם, בליל הסדר "לילה כיום יאיר", וזו כאמור אף התשובה ל"מה נשתנה", כי אין זה לילה ונחשב לנו הסיפור כ"והגדת לבנך ביום ההוא". מעתה, עלינו להבין, הלא הקב"ה ברא מידת יום ומידת לילה, והוא אחד מעשרה דברים שנבראו ביום הראשון כדאיתא בחגיגה (י"ב ע"א), וכפי שכותב רש"י שכ"ד שעות בין שניהם היינו שהיום מצטרף משניהם, ואילו ביציאת מצרים יש יום שבו הלילה נקרא יום. הדברים צריכים ביאור, מה נמצא ביציאת מצרים שמבטל את עצם הלילה וגורם שילילה זה אינו נוהג כלילה. לא מצינו כן ביום מתן תורה או ביום הקמת המשכן, הימים החביבים לקב"ה כיום בריאת שמים וארץ, רק ביום זה של יציאת מצרים.

ובאמת, הרי למעשה יצאו ביום, וכפי שמצינו בילקוט (פרשת בא רמז ר"ח) שאחר שאמר פרעה למשה ולאהרן קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל אמר לו משה וכי גנבים אנחנו נצא ביום, וכשאמר לו פרעה כולנו מתים אמר לו משה מבקש אתה לכולת המכה אמור הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה, מיד התחיל לצווח ולומר לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם, צריכים אתם להלל להקב"ה שאתם עבדיו שנאמר הללויה הללו עבדי ה', אולם באותו הלילה היתה מכת בכורות "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור". אותה מכת בכורות היא זאת שביטלה את הלילה, ולמעשה כל היציאה נקראת על שם הלילה, ועתה נבא לבאר מעט בעומק הדברים.

בלילה שולט צירוף שם הוי"ה שמשמעותו היפך

ההיות

בביאור הגר"א לאגדות בכרכות (דף ג' ע"א) מבאר על דרך הנסתר את דברי הגמרא "שלש משמרות הוי הלילה", ושם [באופן שאינו רגיל] דורש הגאון את דברי הגמרא כמו שחז"ל דורשים פסוק, וכותב כי "הוי הלילה" נקרא כמו "הוייה לילה", הדברים עמוקים אולם ננסה לגעת בהם מעט.

וכך היא לשון הגאון שם "תניא ג' משמרות הוי הלילה, כמו שכתוב [הנה] יד ה' הוייה במקנך, כי צירוף זה משמש הלילה, ואפילו למ"ד ג' משמרות הוי, בתרא כולל כולם כנודע". היינו, שהמילים "הוי הלילה" נקראות כאילו כתוב "הוייה לילה", ועי' בבאר אברהם שם במה שביאר בזה. על כל פנים מבואר שצירוף זה של "הוייה" זה הצירוף שמשמש בלילה, וכידוע שישנם י"ב צירופים של שם הוי"ה [וכפי שמוכח בסידורים כיצד הם מכוונים לפי חודשי השנה, ומתחילים בצירוף הגדול המכוון כנגד חודש ניסן ויוצא מראשי התיבות של "ישמחו השמים ותגל הארץ" שזהו שם הוי"ה כסדרו, וכן הלאה]. וצירוף זה המשמש בלילה, אף שבלשון העולם שגורה הטיה זו לקרוא כך את שם הוי"ה, אולם בפסוק מובאת מילה זו במכת דבר "הנה יד ה' הוייה", ושם זו יד ה' אשר מכה ומאבדת, ונמצא שזו הטיה של שם הוי"ה הפוכה מהיות.

שם הוי"ה כסדרו משמעותו שהוא מהוה הכל, ואילו הלשון המשתמעת מ"יד ה' הוייה" היא נגד ההיות ומשמעותה היא אי היות. ואכן, בספר משנת חסידים מביא בשם האריז"ל שזה הצירוף של חודש אב, חודש החורבן, ויוצא מהפסוק "הסכת ושמע ישראל היום". זו היא מכת דבר שכל עניינה הוא המות, וכדאיתא בתענית שכאשר יוצאים הרבה מתים מעיר אחת זהו דבר.

בדברי הגר"א המבאר את קושיית מה נשתנה,

והיכן נמצא בהגדה התירוץ על כך

בביאור הגר"א להגדה של פסח מבאר שהקושיא ב"מה נשתנה הלילה הזה" היא אחת, ועניינה, שלא מצאנו בכל התורה מצוה מיוחדת ללילה. ישנם מצוות המיוחדות ליום וישנם מצוות השייכות ללילה וליום ואף ישנם מצוות תמידיות, אבל אופן כזה שלילה הוא זמן המצוה לא מצינו חוץ מבליל הסדר. זו הקושיא "מה נשתנה הלילה הזה", זה לילה השונה מכל לילה, וד' הקושיות הן פרטים הנובעים משאלה זו, כי כל לילה אינו גורם חיוב ואילו לילה זה מחייב מצוה ומחייב מרור, וכן הוא עניין הטיבול ודין ההסיבה שהוא חלק מהמצוה שאדם חייב להראות עצמו כאילו יצא ממצרים ושייך לעצם סיפור יציאת מצרים. השאלה היא אחת, כי נשתנה לילה זה ואין דינו ככל לילה שאינו זמן מצוה מצד עצמו.

עתה, אחר שזו השאלה כפירוש הגאון מהו אם כן התירוץ. מפרש הגאון שהתירוץ על כך נמצא לקמן בהמשך דברי ההגדה "יכול מר"ה תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", למדנו שהוא קורא אותו יום. היינו כי אכן ללילה הזה אין דין לילה אלא דין יום. וכך אנו אף מוצאים שנקרא לילה זה ליל שימורים ולכן הישן בלילה הזה קורא בקריאת שמע שעל המיטה רק פרשה ראשונה ומברך המפיל, כי זה לילה המשומר מהמזיקים, והטעם בזה כי שליטתם היא בלילה ואילו הלילה הזה נקרא "ביום ההוא" ואין לו דין לילה כלל ונחשב כיום. וכן אנו מוצאים שהלילה הזה הוא הלילה היחיד שאומרים בו הלל אף שכל מצות ההלל היא רק ביום כדאיתא במגילה (כ' ע"א) דבעינן "ממזרח שמש עד מבואו" ומצותו רק מעלות השחר.

[לפי דברי הגאון ניתן לבאר את דברי רבנו פרץ על הגמרא בתחילת פסחים "קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה" וברש"י פירש שהקב"ה צויה על האור לשמש ביום ועל החושך שישמש בלילה, אמנם רבינו פרץ שם פירש דקריא רחמנא לנהורא וצויהו על המצוות הנוהגות ביום וללילה צויה על המצוות הנוהגות בלילה כגון ספירת העומר - ונוקט באופן פשוט שזמנה הוא לילה אף שהרמב"ם מדגיש בלשונו שבתחילת היום סופר וא"כ הזמן אינו לילה אלא תחלת היום כדי לספור את כולו - עכ"פ צריך להבין מדוע לא הביא מצות מצוה ומרור ושאר מצוות ליל הסדר כסיפור יציאת מצרים ועוד הנהגת דווקא בלילה, אמנם אם נאמר שלמד כדברי הגאון מיושב כי ללילה זה אין דין לילה].

עצם עניין הלילה הוא סילוק והעדר המציאות

אולם הלילה הזה אינו נוהג בלילה

עצם עניינו של הלילה הוא סילוק היום והעדר כל המציאות הנמצאת עמנו ביום, כי האור הוא תפיסת המציאות ואילו החושך הוא מניעת אותה המציאות. וכפי שמבואר בשרשים שחושך נגזר מלשון "ולא חשכת", היינו ולא מנעת, הדברים נמנעים מאיתנו ואין לנו אותם. הלילה שייך לכל ענייני ההעדר שבעולם, ולכן פועלים בו המזיקים וכל הכוחות הלא טובים. זו הסיבה שבאופן בסיסי יש לבני אדם פחד מהלילה. ביום אנו נמצאים ב"להגיד בבוקר חסדך" אולם בלילה אין לנו את כל זאת ואנו נשארים עם האמונה של "ואמונתך בלילות". אז כביכול לוקח מעמנו הבורא את החסד

עיקר יציאת מצרים היא מתוך מכת בכורות והמכה למצרים היא הגאולה לישראל

עתה עלינו להבין עניין עמוק בעצם יציאת מצרים. נקודת העיקר של יציאת מצרים היתה במכת בכורות, כפי שאנו אומרים בתפילה "כל בכוריהם הרגת ובכורך [ישראל] גאלת". אנו מזכירים את מכת בכורות בעצם היציאה, וכן "המכה בעבדתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם". יציאת מצרים היתה מתוך מכת בכורות. עצם ה"כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור" זאת היציאה ממצרים.

כאן החל להתגלות לנו האופן הזה כפי שנבאר, ובסופו של דבר אף בקריעת ים סוף מצאנו כן, וכפי שכותב רש"י על הפסוק "ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב" שכביכול אותה ימין שהיא המשפיעה כח, אותה הימין עושה אף את הפעולה שהיתה צריכה להיעשות בשמאל. השמאל נעשה ימין נגד הרשעים, נגד מצרים, וה"תרעץ אויב" היה מעשה של הימין שהיא פועלת את החסד. ביאור עניין זה, כי ישנה נקודה מיוחדת שנתגלתה ביציאת מצרים שכביכול בורא העולם גאלנו מתוך מכות מצרים, מתוך עצם האובדן של מצרים. ה"בכוריהם הרגת" עצמו היה "בכורך גאלת", אותו ימין היה גם "תרעץ אויב", ובעצם האובדן של מצרים היה מונח מעשה גאולה ולא מעשה של איבוד.

כך היה במכת בכורות שהיא עצמה היתה היציאה, ובעצם כך היו כל מכות מצרים, וכך נמשך הדבר עד סוף הגאולה, ובקריעת ים סוף נאמרה השירה על "יורא ישראל את מצרים מת על שפת הים" ומשם מגיע "אז ישיר". "אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים" הגאה גאה זו הגאולה ועל ידי הסוס ורוכבו רמה בים נעשתה הגאולה.

יש כאן גילוי שלא מצינו אפילו בעמלק, כי אכן עמלק "אחריתו עדי אובד" אבל כאן ישנו גילוי שעצם האובדן של הצד האחר, הסיטרא אחרא, הוא מעשה גאולה, מעשה חסד. זאת עצם הגאולה, שיצאנו מכת השליטה של מציאות שהיתה חייבת לעבור מהעולם.

יש צורך מיוחד לאבד את המצרים וזו עצם הגאולה

באמת צריך להבין את העובדה שאחרי כל המכות שקבלו מצרים שוב ושוב, וכפי ששנינו בעדויות (פ"ב מ"ז) "משפט המצרים במצרים י"ב חודש", עדיין הם לא למדו לקח. כי בדרך כלל אמורים ללמוד לקח מכל המכות, וכפי שאנו רואים, היו לפחות שישים ריבוא [יש כמה דעות בזה וזהו המספר הפחות שבהן] של ערב רב שאכן למדו את הלקח והצטרפו לכלל ישראל, [ובמאמר המוסגר, עלינו להתפעל מכך שבני אדם שאינם בני אברהם יצחק ויעקב, גוים שלא נכרתה עמם ברית ולא הובטח להם מאום, יצאו למדבר אחרי משה רבנו וכלל ישראל, על מנת שיהא גורלם כמוהם, וקיימו בעצמם כלשון הפסוק "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", וכל זה מחמת שראו גילוי שכינה, וכתוצאה מכל המכות שראו, ואכן עשו כן מחמת שראו שאנחנו עשינו כך אולם ודאי שיש מקום להתפעל מעניין זה]. אולם שאר המצרים, שהם תמצית הרע של מצרים, לא למדו.

ועד כדי כך זה מגיע, שיש שפירשו שהמצרים היו בטוחים שהים נקרע בשבילם, והרמב"ם כותב כי לרוב תאותם להרע לישראל אמרו כי הרוח בקעה את הים, ואף כי אין הרוח בוקעת ים לגזרים לא שמו לבם לזאת "ואין בכל המופתים כפלא הזה, וזה באמת שגעון להם, אבל סכל עצתם וחזק את לבם ליכנס בים". ובספורנו כותב על הפסוק "ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו" - מה זאת עשינו כי שלחנו ולא דרשנו את בעל צפון שהיה עוזר לנו ולא היינו מוכרחים לשלוח, היינו שאמרו מה זאת עשינו, למה לא התפללנו לבעל צפון שהוא בעל כח. וכפי שכותב רש"י על הפסוק "לפני בעל צפון - הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותן, שיאמרו קשה יראתן, ועליו פירש אויב "משגיא לגוים ויאבדם", כביכול הקב"ה רומם לבעל צפון כדי לאבדם, עד שלבסוף הקב"ה הטביעם בים.

אמנם, ברמב"ם מבואר שהיה כאן צורך בעצם העניין לאבד את המצרים ועבורו היתה כל קריעת ים סוף. וכך היא לשון הרמב"ם (פ"ח מהלכות יסודי התורה ה"א) "כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו", וצריך ביאור מנ"ל שהיה צריך לאבד את המצרים. ואף שנתגלה לאברהם אבינו "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי", אולם מה היה הצורך למשה רבנו לאחזר כל המכות לאבד את המצרים, עד שבשביל הצורך הזה קרע את הים.

אולם זהו העניין, כי אכן היה צריך לאבד את המצרים. הנקודה העמוקה ביציאת מצרים היא איבוד של כל המערכת שאותה מייצגת מצרים, וזוהי המכה של יציאת מצרים. לאבד את מצרים זאת עצם היציאה.

יציאת מצרים היא לצאת ממערכת של שנה למערכת של חודש

יציאת מצרים מתחילה בפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים", וצריך להבין מהו העניין לפתוח דווקא כזה. אמנם, מצינו בשל"ה ובעוד מהקדמונים כי "פרעה" עולה בגימטריא "שנה", זוהי המערכת של השמש שבה מתנהג העולם. עניינה של יציאת מצרים הוא לצאת מתחת השמש למערכת אחרת. היינו עבדים למערכת הזאת והיציאה היא משנה לחודש, מתחת השמש אשר בה נאמר "ואין כל חדש תחת השמש", אל ההתחדשות שבחודש.

זו היא עצם יציאת מצרים, עבדים היינו לפרעה במצרים ויצאנו משנה לחודש, אל החודש הזה לכם. אין חדש תחת השמש אבל יש חדש תחת הלבנה, שכל עניינה כמיעוט וחידוש. זהו הלימוד שנתגלה בעצם הנקודה שביציאת מצרים, וכך גם צריכה להיות הגאולה העתידה, כפי שנאמר לנו בפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". הגילוי של יציאת מצרים הוא שחורבן הרע הוא הגאולה של הטוב. ומעתה נבין את דברי הרמב"ם כי היה צריך בעצם לאבד את מצרים.

עוד מצינו בזהר ובמדרשים שהשר של מצרים נקרא רהב, והוא שרו של ים, ונמצא כי כשביכול הקב"ה החריב את הים, וכלשון הפסוק "וישם את הים לחרבה" הרי שכאשר הים נחרב זה היה חורבן מצרים.

ביציאת מצרים הגיעה הגאולה מעצם האובדן למצרים, לכן הלילה עצמו נעשה ליום

כאן נמצא עומק הדברים. עלינו להבין שהסיבה שהלילה של יציאת מצרים הפך להיות יום היא משום שבליילה הזה עצמו מונח הגילוי של היום. החורבן של הלילה הוא היום באמת, והיום מתגלה מהחורבות של הלילה. אין זה נקרא שהלילה הוא, הלילה נשאר לילה, וככל פירושי הלילה של חושך והעדר, אולם יציאת מצרים אומרת שכל ההעדרים האלה הם אינם וזו יציאת מצרים. סילוקם של כל אותם ההעדרים הוא יציאת מצרים, כאן נמצא הביטול של כל כוחות הרע והמזיקים, ביטול של הלילה עצמו. עצם יציאת מצרים היתה סילוק הלילה, זהו הגילוי של "כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת", והגאולה באה מתוך אובדן, "היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו". עצם מעשה הגאולה היה מתוך המכות, [וכך הפך שם זה של הויה למכת דבר למצרים שאף ממנה מגיעה הגאולה לישראל].

כך אנו מוצאים אף בשירת הים, שלא היה עוד גילוי כמו שהיה לכלל ישראל בזמן השירה. ונמצא בעניין זה דבר מופלא במהר"ל על דברי הגמרא בעבודה זרה (כ"ד ע"ב) דדריש לקרא ד"וישונה הפרות" "ומאי שירה אמרו א"ר יוחנן משום ר"מ אז ישיר משה ובני ישראל". מבאר המהר"ל בהא דהפרות אמרו אז ישיר, כי עניין הפרות הוא מכיון שיש בהם את המציאות הזו הנקראת פרה אדומה, ולכן העניין כאן הוא דווקא עם פרות, כי דרגת השירה שייכת לעניין פרה אדומה, ופרות אלו שגילו את המקסימום של הגילוי אמרו אז ישיר. למדנו שהעניין של פרה אדומה הוא בדיוק אותו העניין שעליו אמרו אז ישיר, [אין כאן המקום להאריך אולם כבר עסקנו בעניין זה של פרה אדומה שעל ידה מתבטל עצם המוות, ומתגלה שעניינה הוא יצירת חיים חדשים וכוזה מונחת הטהרה מטומאת מת, ועיין בזה היטב לענייננו]. ועצם השירה, נאמרה על "יורא ישראל את מצרים מת על שפת הים", אחר שכל קריעת ים סוף עניינה שיאבדו מצרים. וכל עצמנו אנו נקראים עברים על שם שעברנו ים, וכן מצינו כי כל מי שעבר בים נמנה בכלל ישראל, וכדאיאת בירושלמי שקלים דדריש כל העובר על הפקודים כל דעבר בימא, היינו שהעובר בים צריך לתת שקלים, וכל עניין ה"עברו ים" היה כאמור כדי לאבד את המצרים, ונמצא שבזה שאיבד הקב"ה את המצרים נהיינו לעברים.

הדבר פותח לנו פתח כל שהוא לפי ערכנו, להבין מדוע יציאת מצרים מבטלת ומחריבה את הלילה, ועושה אותו ל"לא לילה". כך היא כל יציאת מצרים, לצאת מהלילה וכל תוצאותיו. עצם הגאולה היא היציאה מהלילה ומהחושך, מהמניעה ומההסתר, עצם הגאולה היא על ידי האובדן של הצד שכנגד - הסיטרא אחרא.

זוהי יציאת מצרים, משנה לחודש, ומלילה ליום, וה' יזכנו לראות במהרה בקיום הפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

בענין קידוש במקום סעודה לנוהגים שלא לאכול שרויה בפסח

דיוצאים יד"ח אף ברביעית יין. וצ"ע לדינא כיצד ניתן לצאת יד"ח קידוש במקום סעודה לכתחילה בפסח.

במקור הדין דקידוש במקום סעודה

תחילת הדברים במקור וגדר הדין דקידוש במקום סעודה. ז"ל השו"ע (שם ג), "אם קידש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא". וצ"ב הלשון 'אף ידי קידוש', דמשמע מינה דיש עוד חיוב שלא יצא יד"ח אם לא קידש במקום סעודה, דע"ז הוסיף המחבר דאף ידי קידוש לא יצא, וצ"ב מהו הדין נוסף דלא יצא יד"ח.

ובמשנ"ב (שם סק"א) כתב בשם התוספות שבת דקמ"ל בזה, דלא תימא דדוקא אם רוצה לאכול במקום אחר אין הקידוש מתירו באכילה, אבל אם אינו רוצה לסעוד אח"כ כלל יצא עכ"פ ידי קידוש, קמ"ל דאפי' ידי קידוש לא יצא.

והנה הרשב"ם בפסחים (שם) מייתי ב' מקורות לדין קידוש במקום סעודה. חדא, מקרא דכתיב "וקראת לשבת עונג" דבמקום שאתה קורא שבת דהיינו קידוש, שם יהא עונג דהיינו סעודת שבת. ועוד הביא הרשב"ם מסברא, מדאיקבע קידוש על היין דזוכרהו על היין, מסתמא הוקבע על היין שבשעת סעודה שהוא חשוב.

ב' דינים בדין קידוש במקום סעודה

ונראה פשוט דאם המקור הוא מדין זוכרהו על היין, שיהיה יין חשוב של סעודה, אז ודאי שהדין של קידוש במקום סעודה הוא דין בקידוש עצמו שהיין הצריך לו הוא יין של סעודה. אמנם אי ילפי' מקרא ד'וקראת לשבת עונג', יש לחקור אם דין קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה דצריך להתירה קודם ע"י קידוש ויבואר עוד להלן, או שהוא דין בקידוש דצריך לאחריו סעודה כדי לקבעו ולהחשיבו.

ונראה דתרוויהו איתנהו בה ואיכא ב' דינים בקידוש במקום סעודה. דין אחד בסעודה, שהקידוש מתיר את הסעודה, דהרי שרי לאכול סעודת שבת רק אם מקדשים תחלה, וענינו דעונג שבת הוא רק באופן שקדם לסעודה קריאה דקידוש ודין נוסף בקידוש גופא, דצריך לקבוע אחריו סעודה כדי לקבעו ולהחשיבו.

באלו מינים יוצאים יד"ח קידוש במקום סעודה
קיי"ל בפסחים (קא א) דאין קידוש אלא במקום סעודה, ואם קידש אדם ולא אכל לאלתר לא יצא יד"ח. וכן נפסק בשו"ע להלכה (או"ח רעג) עיי"ש.

ובגדר שיעור הסעודה הנדרש, בדברי תוס' שם ובמג"א (קפח ט) בשם תלמידי רבינו יונה בברכות מבואר דבעי שיאכל סעודה גמורה בפת, ואינו יוצא יד"ח במיני תרגימא ויין, ועיין עוד בביה"ל (רעג ה) דמייתי מהמעשה רב דהכי נקט הגר"א להלכה. אמנם המחבר (שם) הביא את שיטת הגאונים דלדידהו אף באכילת שיעור כזית של מיני תרגימא או רביעית יין, יוצא יד"ח קידוש במקום סעודה. ובאמת דדבריהם צ"ע, דהא דין סעודה בכ"מ הוא בפת וכמו שהוכיחו התוס' שם מדברי הגמ' בשבועות (כב ב) ומאי שנא סעודה זו, וצ"ע.

בהגהות רע"א על השו"ע (שם) כתב דהא דסגי בשתיית יין בשיעור רביעית להחשיב הקידוש במקום סעודה, הוא רק לשיטות הראשונים דין טעון ברכה לאחריו במקומו, דמשו"ה נחשב מקום סעודה כקביעות. אולם לשיטות הראשונים דין אינו קובע ברכה לאחריו במקומו, ורק ה' מיני דגן טעונים ברכה לאחריהם במקומם, הרי אין יוצאים יד"ח קידוש במקום סעודה אלא רק היכא דהאכילה בשיעור כזית מזונות.

ספיקא דדינא היאך לקיים קידוש במקום סעודה בפסח

ומעתה יש להסתפק על הנוהגים שלא לאכול בפסח 'שרויה' דאין להם מיני מזונות לאכול בפסח, כיצד יקיימו קידוש במקום סעודה כשרוצים לקדש בלא לאכול סעודה גמורה תיכף אחר הקידוש. דלדעת הגאונים וכפסק המחבר אפשר לשתות רביעית יין ויוצאים בזה יד"ח סעודה. הן אמנם דהמשנ"ב (שם סק"ה) נקט להלכה דלכתחילה יש להחמיר לצאת יד"ח רק במזונות שקובעים ברכה במקומם, ולחוש לאותם שיטות ש"י אינו טעון ברכה לאחריו במקומו. אמנם בשעת הדחק יש לסמוך על שיטת הגאונים שהובאו במחבר

ומבדילו מקביעות של שאר ימים, הרי בזה משוי ליה נמי מקראי קודש. ואהכי סגי אף במיני תרגימא ויין לדין קידוש במקום סעודה, דמאחר שהוא קובע קידוש לפניהם הרי בזה גופא הוא מבדילם מקביעות של חול, ושפיר קרינן כאן מקראי קודש.

בחי' דיוצאין יד"ח בפסח בעוגיות תפו"א

ועתה תבנא לספיקא דידן איך יצא אדם יד"ח בקידוש במקום סעודה בבוקרו של יום בפסח, שהרי לכתחילה פסק המשנ"ב שלא לסמוך על שיטת הגאונים דרביעית יין חשוב כסעודה לענין זה. וראיתי חידוש מהגר"ש וואזנר זצ"ל (הובא בספר אבני חפץ פסח אות תש"נ) שבפסח יכול לצאת יד"ח בעוגיות קמח תפו"א, דלענין פסח הרי עוגיות אלו נחשבים כדבר חשוב שקובעים עליו ונחשבת לקביעות סעודה אם קידש עליו, והדבר מתבאר טפי לפי"מ שנתבאר לעיל בדעת הגאונים דדין קידוש במקום סעודה לא תליא בדין ותורת סעודה, אלא דכל קביעות שמקדים לה קידוש יוצא יד"ח, שהרי בזה מתקיים קרא דמקראי קודש, דע"י הקידוש הוא מבדיל בין קביעות של שבת לבין קביעות של חול. ולפי"ז בפסח שהקביעות היא אף בעוגיות תפו"א, הרי שפיר מתקיים דין קידוש במקום סעודה בזה, שהרי ע"י הקידוש הוא מבדיל בין קביעות של שבת ויו"ט לבין קביעות של שאר ימים.

אמנם אי"ז פשוט כ"כ, דהא מדברי רע"א הנ"ל מבואר דדין הקביעות תליא אם טעון ברכה שלאחריו במקומו, וכיון שאלו העוגיות אינם טעונות ברכה במקומו, א"כ אף אינהו אינם בכלל סעודה.

הוראה למעשה בהאי ספיקא

אמנם לפי המבואר לעיל, הרי נראה להציע עצה שיקדש וישתה רביעית יין, ויאכל כזית מעוגיות תפו"א, ואז יהיה מותר לו לאכול ולשתות עראי. דהא ממ"נ אם היין או העוגיות נחשבים כקבע, ודאי יצא יד"ח קידוש ויד"ח סעודה, ואף א"נ דאינם חשובים קביעות ולא חייל עליה שם סעודה, מ"מ שרי ליה לאכול דהא יצא יד"ח קידוש עכ"פ לדעת רבינו יונה הנ"ל דאפשר שיצא יד"ח קידוש אפי' שלא במקום סעודה, וכיון שכן שרי ליה לאכול ולשתות עראי שהרי כבר קיים כבר מצות קידוש.

אמנם לענין אכילת סעודה בקביעות יש לו להחמיר ולקדש שנית קודם הסעודה כדי להתיר את הסעודה באכילה, שהרי לכתחילה לא סמכינן ע"ד הגאונים ד"יין עומד במקום סעודה, והותר לו עוד לעשות קידוש לצורך זה כמבואר בשו"ע דהמקדש בביהכ"נ יכול לחזור ולקדש בביתו כדי לצאת יד"ח קידוש במקום סעודה.

ויש ללמוד ב' דינים אלו מדקדוק לשון המחבר ד'אף ידי חובת קידוש לא יצא, דמלבד הדין דאינו רשאי לאכול סעודה אם לא קבעה במקום קידוש, הורה לן המחבר דאף ידי קידוש לא יצא יד"ח, ואף אם אינו רוצה לאכול סעודה כלל, כיון שלא קבע את היין על הסעודה.

בגדר הדין דקידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה

ונבוא לבאר את גדר הדין דהקידוש מעכב את הסעודה. דהנה יעוין במשנ"ב (רמב א) דהביא בשם פוסקים דנהי דקרא ד'קראת לשבת עונג' הוא מדברי נביאים, אמנם עיקרו הוא מן התורה, דהשבת היא בכלל מקראי קודש, ופרשו חז"ל דהיינו לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בעונג אכילה ושתייה, עיי"ש. וברמב"ן עה"ת (אמור כא ב) הוסיף עוד, שלא יהיה חוק המועדים והשבתות כחקך בחול, אלא תיש לעשות להם מקרא של קודש לשנותם במאכל ובמלבוש מחול לקודש, וכדינא דגמ' לייחד בגד לשבת, ולהכין מאכלים מיוחדים לכבוד שבת.

ומעתה נראה דזהו נמי הקפידא של קידוש במקום סעודה, דע"י הקידוש מקדשים ומבדילים את האכילה של שבת משאר ימים, והקידוש הוא שמגדיר ומעמיד את האכילה כסעודת שבת.

ובזה מתבאר עוד הגדר דהקידוש הוא המתיר של הסעודה. דנראה דהאכילה בסתמא לא הותרה בשבת, כדי שלא יהיה סעודתך בשבת כסעודתך בחול, וכי היכי דקיי"ל דצריך לשנות את המלבוש בין חול לשבת בכדי שהשבת תיקרא מקראי קודש, כך צריך לשנות את האכילה בשבת מאכילת חול ובלא"ה לא הותרה האכילה בשבת. והקידוש נצרך לסעודה בהכרח, דרק על ידו הותרה אכילה ונעשית אכילת שבת, וסעודה שלא קדם לה קידוש אסור לאכלה שהרי היא כאכילת חול וכנ"ל.

בביאור דעת הגאונים דסגי אף במיני תרגימא ויין

ובזה נראה לבאר עוד את שיטת הגאונים שיוצאים יד"ח ביין או במזונות. דלפ"ר הדבר צ"ב, דהא בפשטות דין סעודה הוא בפת וכמו שתמהנו לעיל.

אמנם למבואר לעיל נראה, דהחויב פת בסעודת שבת הוא אינו מדין עונג שבת דלזה סגי אף במיני תרגימא ויין, והחויב פת בשבת הוא רק משום זכר למן (עי' ריטב"א שבת קיז), או מכבוד שבת (שו"ת רעק"א מהדו"ק סי' א), דדין עונג אינו מחייב פת אלא מחייב לאכול מאכל ערב לחיכו. ונראה עוד דהדין מקראי קודש דמבואר ברמב"ן דבעינן להבדיל בין אכילת שבת לבין אכילת יום חול, לכא' לאו דווקא בפת, אלא כל שאדם קובע קביעות כלשהיא ביין או במזונות בשבת

עומק העת

— מוסד הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א —
ראש ישיבת יד אהרן

אודות הרצון לגייס את בני הישיבות לצבא

מספר חודשים אנו נמצאים במלחמה קשה, מול אויבים אכזריים ביותר. קשה לתאר את גודל האסון, והצער הנורא שעובר עם ישראל בימים אלו. חובת כולם לשאת בעול בצער הציבור, להצטרף צער עמוק על כל אחד שנהרג או נפגע, ולהתפלל שאף אחד לא ינזק יותר. המצב הקיים מעורר בציבור מבוכה רבה, בדבר שותפותם של בני הישיבות החרדים לדבר ה', ועולים כנגדנו טענות בנושא שוויון בנטל וגיוס בני הישיבות לצבא. בכדי למנוע מקום לכלבול, מן הראוי לדון בדברים ולהעמידם בצורה ברורה, למען נדע את הדרך אשר בה נלך.

הגזירה משמים וההשתדלות המעשית

מעיקרי אמונתנו לדעת שהקב"ה ברא את העולם יש מאין, ומקיימו ומנהיגו ככל רגע ורגע. הקב"ה מנהיג את הבריאה לפי מעשיהם של עם ישראל, הקובעים אם נזכה להארת פנים או שיהיה חלילה הסתר פנים (ויעו' בספר נפש החיים שהאריך לבאר את הנושא). מי שכופר בכך ותולה את כל הנעשה ב'כוחי ועוצם ידי', אין זה חסרון צדדי וטפל אלא זו כפירה בעיקרי האמונה של עם ישראל!

אמנם בד בבד, ודאי שקיימת כאן חובת השתדלות. הצבא הם אלו שלמעשה עושים את ההשתדלות, כמו ברפואה שפונים אל הרופא שירפא את החולה, ויש להעריך את עצם הדבר ופועלם של החיילים שאף מסכנים את חייהם. יחד עם זאת עלינו לזכור שהכל בגדר השתדלות, שהיא רק החלק המעשי והצינור שדרכו הקב"ה משפיע עלינו את מה שנגזר מלמעלה, אולם שורש הישועה תלוי לפי מה שגזר הקב"ה ולפי מעשינו, ובלא גזירה מלמעלה - לא יועילו כל דרכי ההשתדלות.

חשיבות העמלים בתורה

והנה בלימוד התורה ישנם שני רבדים שונים. הרובד האחד הוא החיוב המוטל על כל יהודי ללמוד מקרא משנה וגמרא ולעסוק בתורה, כפי שנפסק להלכה. אולם מעבר לכך יש מושג של תלמידי חכמים שהוגים בתורה יומם ולילה, המקדישים את חייהם לעבודת ה'. אלו מהווים את המשך קיום התורה בעם ישראל, כפי שכותב רבינו יונה (שע"ת שער ג): 'אין העבודה מתקיימת בלתי על ידי לומדי התורה אשר יהגו בה יומם ולילה, כי הם יורו דעה ויודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל, והם יעמידוה בישראל לבלתי תשכח מפי זרעם'. הישיבות הקדושות הן אלו המעמידות את מסורת והמשך נצחיות התורה בעם ישראל, ממעמד הר סיני ועד ימינו, על ידי שבני הישיבות הוגים בה יומם ולילה ומקדישים לכך את חייהם. גיוסם לצבא פירושו החרבת העתיד של עם ישראל, אשר אין אומתנו אומה אלא בתורתה!

שבת לוי

אלו שמקדישים את חייהם ללימוד התורה נחשבים 'שבת לוי', שהוא שונה ומיוחד משאר העם, וקדוש לעבודת ה'. בענין שבת לוי כותב הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובלות: 'שהובדל לעבוד את ה'... לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל... אלא הם חיל ה'. עוד מוסיף הרמב"ם שכל מי שנשאו לבו להקדיש את חייו לעבודת ה', נחשב כשבת לוי.

הסיבה האמיתית לאי התגייסותם של בני הישיבות למערכה, לפי שאין מתפקידו של שבת לוי לצאת למלחמה, כמפורש בדברי הרמב"ם. תפקידו הנעלה הוא לעסוק אך ורק בתורה ובעבודת ה', ואדרבה, בכוח תורתם הם מגינים על כולם ופועלים לשנות את הגזירה מלמעלה, ורק מכוח לומדי התורה ההשתדלות המעשית יכולה להצליח. זאת ועוד, שכל קיום המדינה וההישרדות שלנו כאן בארץ למרות ריבוי האויבים שמסביב, הוא רק בזכות שנותנים את האפשרות לעסוק בתורה, ואלו שעוסקים בה. אחרת לא היה כאן שום קיום.

טענת השוויון בנטל

מכאן נבוא לדון בטענת השוויון בנטל. הגה ברור שעם הנמצא במלחמה הוא מחולק, ולא כולם יוצאים להילחם. רבים האזרחים הנדרשים לקיום המערכת האזרחית, שהיא חשובה לא פחות. וניתן דוגמא להמחשת הדברים מעצם התנהלות הצבא בעת מלחמה: במערכות הצבא ישנם תפקידים רבים ומגוונים, יש חיילים שנלחמים בחזית, ויש חיילים שאחראים על המודיעין, על מערכות ממוחשבות, על לוגיסטיקה ועל שאר הדברים. אלו שעוסקים במודיעין אינם מסכנים את נפשם כמו אלו שעומדים בחזית, אך אף אדם לא יבוא ויטען שאין כאן שוויון, שהרי כל בר דעת מבין שללא המודיעין הסכנה היא עצומה, ואדרבה - הם מגינים על הלוחמים ומורים להם את הדרך. כל חייל צריך למלא את תפקידו האישי בכדי שהצבא יוכל להילחם, ובוודאי שאין מקום לטענות בנושא שוויון.

כך יש להבין, שגם עם ישראל מחולק בתפקידים שונים. אחת החלוקות העיקריות היא בין שבת לוי לשאר העם. שבת לוי קדוש לעבודת ה' ומקיים את נצחיות התורה, והוא חלק בתוך עם ישראל שיש לו מהות אחרת ומיוחדת. תפקידו להתמסר ולהקדיש את עצמו ללימוד התורה ועמלה, ולהיות חיל ה'. בשעה שמתנהלת מערכת צבאית של מלחמה, שבת לוי כלל לא שייך לכך. הוא לא חלק מהמערכת הנלחמת, ואינו מיוצא צבא!

ומעבר לכך, רק בזכות לימוד התורה שהיא 'מגנא ומצלא' אנו זוכים להארת פנים. כאמור כל ההצלחה תלויה בהארת פנים של הקב"ה

אלינו, ובלי לומדי התורה הסכנה היא עצומה ואין לנו שום הגנה אמיתית. כל אחד שיושב ועוסק בתורה ממלא את תפקידו המיוחד וכולם מוגנים בזכותו!

הבלבול הקיים אצל רבים או תחושות נחיתות על חוסר התגייסות ונשיאה בעול, גובעות מכך שלא מאמינים בלב שלם בכוח התורה ושהכל למעשה תלוי בסייעתא דשמיא, ולכן מתבלבלים כששומעים טענות שוויון למיניהן וטועים לחשוב שיש צדק בדבריהם. אולם מי שמכיר בבירור בחשיבות מקומו ועד כמה הוא מגן על כולם, אינו מתבלבל כלל וכלל.

*

ביום שמחת תורה ולאורך המלחמה היה הסתר פנים גדול ומידת הדין פגעה בנו מאוד. כל מה שקרה ודאי מוגדר כהסתר פנים, ואנו מצטערים ומבכים על האסון הגדול. מצד שני ישנן עובדות רבות ופלאיות של השגחה פרטית משמים, בכל מיני מצבים ומקרים, שבשום אופן לא שייך להתכחש ולתלות זאת בכוחי ועוצם ידי ובמקריית אלא רק בניסים גדולים!

אנו כמאמינים בני מאמינים יודעים כמה הארת פנים יש גם בתוך ההסתר פנים, ושבשורש הדבר הכל תלוי בכוח התורה והתפילה. ככל שמבינים את העניין הזה, מכירים בצורך הגדול של לימוד התורה ושאינו לגייס חלילה את בני הישיבות, שהדבר רק יגרום לקטרוג ולהסתר פנים גדול יותר חלילה. ובפן המעשי, עלינו להפנים את הדברים ולהכיר בתפקידנו הגדול ככני שבט לוי, להתחזק עוד ועוד בעסק התורה ולפעול להארת פנים.

דברים נוספים בענין אלו שאינם מבני שבט לוי

סכנה רוחנית

הן אמת שבכלל הציבור החרדי ישנם כאלו שיצאו מהישיבות ואינם נמנים על בני שבט לוי. גם על כך יש להוסיף מספר מילים. אנו נמצאים כיום בדור עקבתא דמשיחא. לדאבונו החומריות רק הולכת ומתגברת והסכנות הרוחניות הן איומות. הציבור הנאמן לתורת ה' נדרש כיום להתמודד עם ניסיונות קשים, שרק הולכים ומתגברים עם ירידת הדורות והאמצעים הנגשיים. כל מי שמביט סביבו מבין עד כמה קשה להישמר בקדושה וטהרה למרות האמצעים הרבים הנקטים עבור כך.

המסגרת הצבאית החילונית איננה מתנהלת בדרך התורה, יסודותיה בכפירה גמורה, והצבא באופן מוצהר חרט על דגלו להיות 'כור היתוך' עבור צעירי ישראל, לערבם עם החילוניות ולהרחיקם מאבינו שבשמים. במסגרת כזאת, הסכנות הרוחניות הכרוכות בגיוס לצבא הן גדולות ואיומות, וכל מי שילך לצבא קרוב לודאי שלא יעמוד בניסיונות הקשים.

ואדרבה, כאשר אנו מנסים למצוא את הדרכים להינצל מן הצרה הזאת, הרי כל אחד שיתרחק מן הדרך חלילה, רק יוסיף הדבר להסתר הפנים של הקב"ה מעם ישראל והיכולת להינצל מן הסכנות. לכן ודאי שכלל לא יעלה על הדעת לגייסם לצבא ולהעמידם בסכנת כליה רוחנית!

והנה ישנם רבים מאוד מכלל הציבור שאינם מתגייסים לצבא, בטענה שהם שוחרי שלום ומתנגדים באופן עקרוני לשימוש באלימות ודרכי מלחמה (המכונים פציפיסטים). מאפשרים להם שלא להתגייס לצבא משום שקיימת הבנה בכלל הציבור שאין לגייסם לצבא כנגד מצפונם הפנימי. אך באותה מידה יש להכיר במצפוננו של בחור שמבין שחובתו בעולם היא ללמוד תורה ולחיות חיים רוחניים, זהו תכלית קיומו, ואילו בצבא הוא מועד להתרחק מזה - אין ללכת כנגד מצפוננו ולכפות עליו להתגייס.

האופן לפעול לישועה

נוסיף להבהיר את הדברים. מוהר"ח וויטאל בפירושו לספר תהילים (פרק קכד) מאריך לבאר את גלות ישמעאל שתהיה באחרית הימים. בדבריו מבאר, ומביא כן מפרקי דר"א, שגלות ישמעאל תהיה הקשה שבגלויות ויהיו בה צרות קשות ומשונות עד שיגיעו כלל ישראל לייאוש מוחלט מקושי הגלות ויבינו שאין בידנו להועיל מאומה, כי אם לזעוק לה' שיושיענו - ואז תבוא הישועה. בדבריו מאריך במספר עניינים, והדברים שנאמרו ברוח הקודש מתקיימים בימינו במלואם.

כאשר הקימו את המדינה, הציונים כפרו בהשגחת ה' ואמרו שהשואה קרתה כי לא היה לנו צבא שיגן עלינו והיהודים הלכו 'כצאן לטבח'. עכשיו אנחנו מקימים מדינה ויהיה לנו צבא חזק שיגן עלינו. האווירה הזו משפיעה מאוד ומסתובבים בתחושת ביטחון שאין סיבה לפחד משום שהצבא מגן עלינו. אולם בכדי להינצל מגלות ישמעאל, התחושה הזו צריכה להתבטל, וזה קורה כאשר מבנים שאין דרך אמיתית להינצל. העצה היחידה היא לבטוח בה', ואומר מוהר"ח וויטאל בשם חז"ל שאז תבוא הישועה. כך ראינו בחוש במלחמת ששת הימים שכולם הבינו שאין מה לעשות בדרך הטבע ובטחו בשם ה', ואכן זכו להינצל בניסים גדולים.

הצבא מבוסס על היסודות הכפריים של 'כוחי ועוצם ידי' ומחנך להם, וכאמור עצם הכפירה הזו וחוסר הביטחון בשם ה' פוגעת באפשרות להינצל מגלות ישמעאל. ממילא, אותם שאינם מבני שבט לוי, אם יילכו לצבא ויספגו את אוירת הכפירה, הדבר רק עלול להחמיר את המצב, ונמצאו מקלקלים במקום שבאו לתקן.

אדרבה, אם ברצונם לתרום את חלקם ולפעול להצלה, הדבר הטוב ביותר יהיה אם יתחזקו בהכרה שהכל בידי שמים ויתפללו לה' שיושיע אותנו, ויתחזקו בלימוד התורה. כפי שהזכרנו בתחילת הדברים, אנו מכירים בצורך של ההשתדלות, היא חובה גמורה, ואנו מעריכים את פועלם של המשתדלים וחירוף נפשם של החיילים למען ההצלה, אך שורש הישועה תלוי בהארת פניו של הקב"ה. ההשתדלות נצרכת - אך היא רק החלק המעשי ולא משם צומחת הישועה, וככל שנשמור על כוחנו הרוחני ונתחזק באמונה בה', כך נזכה להושע ולהינצל.

לתחזקות והנצחות: 052-7155596 | 052-7198746

הרשימו אותנו לחדש גם בהעברה במקאית: בנק 17 | סניף 635 | השבוע 117122

להצטרפות לקבלת המליץ במייל: 2715559@gmail.com

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

חג המצות תשפ"ד

צלי אש ומצות ומרורים-משתה על גאולתן של ישראל

שעשה משתה לאוהביו אמר המלך אם אין סמנטרי על כל המסובין אל יכנס אחד מהן לכאן, כך האלוקים עשה משתה להם צלי אש ומצות ומרורים מפני שגאלם מן הצרה, אמר להם אם אין חותמו של אברהם בכשרכם לא תטעמו ממנו, מיד כל הנולד במצרים נמולו וכו', ומבואר בדברי המדרש גדר מחודש באכילת הקרבן פסח עם המצות ומרורים, שדין צלי אש ומצות על מרורים הוא בגדר משתה המלך, שהקב"ה עשה משתה לאוהביו בני ישראל, ועוד מבואר בדברי המדרש דהאיסור ערל באכילת קרבן פסח הוא משום דאין ראוי שיכנס במשתה המלך מי שאין בו סמנטרי, ומי שאין בו חותמו של אברהם אבינו בכשרו אין בו סמנטרי של המלך.

ולפי זה יש לבאר הטעם דאיסור ערל באכילת קרבן פסח נאמר בפני עצמו, ולא נאמר בכלל שאר כל הקדשים, דבקרבת פסח יש גדר מיוחד לאסור הערל, והוא מחמת שאין בו סמנטרי ואין יכול ליכנס במסיבת המלך, וזהו טעם מיוחד ששייך רק בקרבן פסח, שאכילתו הוא בגדר של משתה המלך, משא"כ שאר כל הקדשים שאין בהם גדר זה, ועל כן נתייחד קרבן פסח משאר כל הקשים, ונאמר בו האיסור ערלות במסויים בפני עצמו משאר כל הקדשים.

ולפי המבואר מדברי המדרש דאכילת קרבן פסח הוא בגדר של משתה המלך, יש לומר ביאור חדש בדין אתכא דרחמנא סמכינן בשוכה לאכול האפיקומן, דביאורו הוא דכיון דהאכילת קרבן פסח הוא סעודה של המלך, על כן שייך לומר בזה דאתכא דרחמנא סמכינן, דכמו דבעל הבית אמרינן דאתכא דבעל הבית סמכינן, כן בסעודה זו שהיא בגדר סעודה של הקב"ה סמכינן אתכא דידיה, ומדין אתכא דבעה"ב הוא, דרחמנא הוא בעה"ב של סעודה זו.

ולפי זה יש לומר דלכך יש סברא זו דאתכא דרחמנא סמכינן רק לגבי אכילת האפיקומן, ולא לגבי שתיית ארבע כוסות, דלגבי פסח מצה ומרור מבואר בדברי המדרש שהם סעודת המלך, ועל כן שייך בהם דאתכא דרחמנא סמכינן, אבל שתיית ארבע כוסות ושאר אכילה ושתייה דמצוה אינם בגדר סעודת המלך ואינם בגדר תכא דרחמנא, ועל כן לא שייך לומר בהם דאתכא דרחמנא סמכינן.

זרוע וביצה בקערה

שהרי כל דבר הנעשה הוא מרצונו של הקב"ה, ומה מיוחד ביציאת מצרים שמהגישים הענין שהיה זה ברצונו של הקב"ה. ויש לבאר הנהגה ביציאת מצרים יצאו ישראל קודם הזמן שהיו צריכים לצאת, ובמדרש בפרשת בא דרשו הכתוב בשיר השירים 'מדלג על

בשו"ע (סי' תע"ז ס"ב) כתב, אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנמל ידיו או שאמר הב לך ונברך, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא. והיינו דגם להשימות דאומר הב לך ונברך הוא היסח הדעת, ואם צה לאכול צריך לחזור ולברך, הכא אתכא דרחמנא סמכינן דאין תלוי בדעתו, וכמבואר כל זה בתוס' בברכות דף מ"ב ע"א. ובמשנה ברורה כתב ביאור הסברא דאתכא דרחמנא סמכינן דכיון דהרי צריך לקיים רצון השם, ובודאי השכחה גרמה לו שיטול ידיו או לומר הב לך ונברך, ולא הסיה דעתו לגמרי.

והגרעק"א הביא קושיית בעל הגינת ורדים מהא דמבואר בסי' ת"פ דאם שתה כוס רביעי בלא הסיכה שחזור ושותה וצריך לחזור ולברך קודם השתייה, לפי שהסיה דעתו מלשתות עוד, וקשה למה אין אומרים שיפטר מברכה דאתכא דרחמנא סמכינן ואין תלוי בדעתו, כמו שאומרים כן לגבי אפיקומן.

והנה באמת עיקר דברי המשנה ברורה דאתכא דרחמנא היינו משום דעדיין הוא מצוה ושכחתו גרמה לו צריך ביאור, דדין אתכא דבעל הבית הוא באורח הסמוך על שולחן הבעה"ב שדעת האורח סומכת על דעת הבעה"ב, ועל כן דעתו נגררת אחר דעת בעה"ב, ומה זה שייך לסברא שעדיין הוא מחוייב באכילה ושכחתו גרמה לו, והם שתי סברות נפרדות.

ועוד דעצם הדבר דמשום שעדיין הוא מצוה אין זה היסח הדעת הוא דבר חידוש שלא מצאנו כן בשום אכילת מצוה, זולת כאן גבי אכילת אפיקומן.

והנה ערל אסור הוא באכילת כל הקדשים, אכן בחידושי מרן רי"ז הלוי (בהל' מאכלות אסורות) הביא ללמוד מדברי הרמב"ם דאיסור ערל בקרבן פסח ואיסור ערל בשאר קדשים, אינם נכללים באיסור אחד, אלא הויין שתי איסורים נפרדים, ואיסור ערל קדשים לחוד ואיסור ערל בפסח לחוד, ולכאורה יש להבין למה נחלק קרבן פסח משאר הקדשים שהאיסור ערל נאמר בו במסויים וביחוד, ולמה לא נכלל איסור ערל שלו יחד עם שאר כל הקדשים.

ונראה לבאר בזה על פי דברי המדרש (מד"ר פי"ט ה') משל למלך

כתב בטור סימן תע"ג שנוהגים ליתן בקערה ביצה. ובבית יוסף הביא דברי הכל בו שהמנהג לקחת זרוע וביצה, כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנה בדרעא מרממא. והיינו דהביצה הוא מלשון בעא, ולומר שהגאולה בזרוע נמויה הייתה ברצון הקב"ה. וצריך להבין

ההרים מקפין על הגבעות' על יציאת מצרים שיציאתם הייתה על ידי דילוג וקפיצה להוציאם קודם זמנם.

ובמדרש בשיר השירים איתא בשעה שבא משה לישראל ואמר להם כחודש זה אתם נגאלין אמרו לו היאך אנו נגאלין והלוא אמר הקב"ה לאברהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה, אמר להם הואיל והוא הפין כנגאלתכם אינו מביט

בחסכותותיכם, אלא מדלג על ההרים. הנה מבואר דמן הדין לא היו ראויים להגאל ולא היו זכאים לצאת ממצרים, וכל מה שנעשה כן להוציאם קודם זמנם הוא רק משום הפין ה' כגאולתנו. ונמצא בהגאולה הייתה רק מכח שהיה רצון של הקב"ה לגאולם. מעתה יש לבאר דלכן נתייחד יציאת מצרים להיות בגדר דבר הנעשה ברצון הקב"ה, כי נעשה רק מכח רצון מאת הקב"ה.

פסח לא בא מתחילתו אלא לאכילה

הנה בכל הקרבנות יש דין של 'עליה השלם כל הקרבנות כולם' שהם קרבים קודם תמיד של בין הערבים, והמקריב אחר התמיד עובר בעשה. אכן היוצא מן הכלל הוא קרבן פסח, שזמנו הוא דוקא אחר הקרבת התמיד של בין הערבים, וראוי להבין מעם החילוק בין פסח לשאר הקרבנות.

ונראה לבאר בזה דדין עליה השלם נאמר בכל הקרבנות הקרבים באותו היום, שנאמר בזה שהקרבן האחרון הוא התמיד של בין הערבים, והנה קרבן פסח חלוק הוא מכל הקרבנות, דבכל הקרבנות עיקרם הוא עצם ההקרבה, והאכילה היא מצוה נוספת שאינה מעכבת, אבל קרבן פסח עיקרו לאכילה הוא בא, וכמו שנינו במשנה דף ע"ו שכל קרבן הבא בטומאה אינו נאכל בטומאה, הוין מן הפסח שבא בטומאה ונאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה.

ובזה יש לבאר דברי הבית הלוי דחלוק מצות אכילת פסח ממצות האכילה בשאר קרבנות, דבכל קרבנות הוא דין אכילה בהפצא שיהא נאכל, אבל פסח הוא חיוב גברא לאכול. ויש לבאר דהוא משום דהפסח כל עיקרו הוא לאכילה, משא"כ שאר קרבנות עיקרם הוא עצם ההקרבה.

וכיון שנתבאר דעיקר הקרבן פסח הוא אכילתו, וזמן אכילתו הוא כליל מ"ו ולא כיום י"ד, נמצא דעיקר הקרבן פסח שייך למ"ו, וא"כ הרי נמצא דאינו מכלל קרבנות יום י"ד כלל ואינו שייך ליום י"ד, ומה ששוחטין אותו בי"ד, יעויין ברש"י ר"פ אלו דברים שהוא משום קרא דביום צוותו, וכבר הקשו בזה דהוא קרא מפורש דשוחטין אותו בי"ד, ולדברינו י"ל דבריו, מעתה יש לומר דע"כ אין בו דין דעליה השלם, שהוא שייך לגמר הקרבנות של יום י"ד, והפסח לאו מקרבנות די"ד הוא.

האור דליל הפסח

הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. יש לבאר מה שייך ענין זה של לעתיד לבא שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראיהן ונהנין מזיו השכינה לליל הסדר. ויש לומר דהנה הגר"א מבאר דשאלת מה נשתנה הוא מה נשתנה הלילה הזה שיש בו דין יום, ואשר לכן נאמרו כלילה זה מצות הנהגות דוקא בו, משא"כ בשאר מצות שרובן נהגות דוקא ביום, ובזה תלוי אם לילה הוא לשון נקבה או לשון זכר, והתשובה היא כי ליל הסדר מתקיים בו ענין הכתוב 'לילה כיום יאיר', ולכן דינו כיום ולא כלילה. וניסוד הדבר מבואר כבר בדברי הזוה"ק שבלי לילה פסח האיר הרקיע ולא היה חושך, והיה כליל הסדר הענין דלילה כיום יאיר, אבל הגר"א מוסיף דהיה לזה דין יום. ונפק"מ לדינא מזה דלכן היתה מילתם כלילה כשרה, ומיושב איך מלו כלילה.

דהאור שהיה כליל הפסח, היה אור של גילוי שכינה. ויש להוסיף בזה עוד, דהאור שיש בגילוי שכינה הוא האור של העולם הבא, דהנה בגמ' בפסחים דף ס"ח ע"א אמרינן על הכתוב בישעיה 'חפרה הלבנה ובושה החמה' שזה מדבר על העולם הבא שאז השמש והירח לא יאירו, רק זו זוהר ומראה שכינה הוא שיאיר. וכן כתוב עוד 'לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולננה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלוקיך לתפארתך', הרי מבואר דלעתיד לבא יהיה אור משכינתו יתברך, ולא מהחמה והלבנה.

וא"כ י"ל דבזה שהקב"ה עבר במצרים, וזוה היה אור של גילוי שכינה, והאור של גילוי שכינה הוא האור דלעת"ל, והוא האור שנאמר עליו לילה כיום יאיר, על כן נתקיים באותו לילה הענין של לילה כיום יאיר. ולפי זה נמצא דכלילה הזה היה גילוי האור דלעתיד לבא, והיה בו הענין דלילה כיום יאיר דלעתיד לבא, וא"כ יש לבאר דלכן שייך הענין של העתיד לבא שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה לליל הפסח.

ויש לומר בזה דהנה מכת בכורות היה ע"י הקב"ה ככבודו ובעצמו שעבר במצרים, וגילוי שכינה מביא עמו מעטה אורה, כמש"כ רש"י בפסחים דף כ' דהאור הוא מהוד מעטה לכושו של הקב"ה, וא"כ י"ל

בערב פסח בעת שהיה אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל בן ג' שנים ומחצה, שאל אותו אביו רבנו הגר"ח, כמה מזבחות בנה אברהם אבינו, והשיב לו מרן הגר"ז, שאברהם אבינו בנה ארבעה מזבחות, שאל אותו מגין לך זאת, אמר לו שכן כתב רש"י בפרשת בלק על הפסוק את 'שבעת המזבחות ערכתי', שבלעם בנה ז' מזבחות כנגד שבעת המזבחות שבנו אבותיהם של אלו, ובתוך המגין של השבעה, כתב רש"י שארבעה בנה אברהם אבינו, כשסיים דבריו, אמר לו הגר"ח, שעוד מעט יבא לכאן הגאון רבי שמחה זעליג זצ"ל, וכשיבא, תאמר לו את מה ששאלתיך, ומה שהשבת לי. כעבור רגעים אחדים, נכנס הגר"ז לבית, ומיד אמר לו מרן הגר"ז את כל הדברים. באותה שעה ישבו כרגיל כמה רבנים בבית הגר"ח, המה ראו כן תמהו לפשר המעשה. הגר"ז שראה את תמיהתם, אמר להם שיבאר להם כל הענין, שהנה לפני מספר שנים, החליט הגר"ח שלא להניח בסדר שלוש מצות, אלא ב' מצות כשיטת הרמב"ם והגר"א, ושאלתי את הגר"ח, שביוצרות לשבת הגדול מבואר דמניחים ג' מצות, והרי מחבר הפיוט הוא רבי יוסף טוב עלם, שהוא היה רבו של רבנו גרשום, שהיה רבו של רש"י, ואם כן ראוי היה לנהוג כפי המבואר בפיוט.

ואמר להם הגר"ז, דעל זה שלח הגר"ח את בנו כעת, להשיב לו על שאלתו מאז, וכונת הגר"ח היא, דהנה בתוך הפיוט שם כתוב דנתינת הדם על המשקוף ושתי המזוזות, הוא כנגד שלושה המזבחות שעשה אברהם אבינו, ומבואר דבעל הפייט, סובר דאברהם אבינו עשה רק שלושה מזבחות, ונמצא דחולק עם רש"י שסובר דאברהם אבינו עשה ארבעה מזבחות, ונמצא דאין שום הכרח ממה שהוא רב רבו של רש"י, דרש"י יסבור כמוהו, גם בעיני מגין המצות שצריך להניח, אין הכרח דדעת רש"י כדעת בעל הפייט, זו הייתה כונת הגר"ח בשליחת בנו אלי.

ועד ליל שבת

דברי מזכר והשקפה על פירק קנין תורה
מראש הישיבה הנאמן דגד"ל רבי ישראל בוגם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיבה

וחי בהם

"אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" (ויקרא י"א, מ"ג).

בגמרא ביומא (ל"ה, ב') אמרינן: "אמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו". ביאור הדברים, שיש שינוי בלשון הפסוק: על הלצים אמר אם ללצים 'הוא' יליץ, דהיינו הלץ בעצמו, מה שאין כן כלפי הענוים הלשון הוא 'יתן' חן, שהחן ינתן להם ישירות מיד הקב"ה, ומפני כך מדייקת הגמרא שבבא לטמא רק 'פותחין לו' את השער אך לא מכניסים אותו הלאה, מה שאין הבא לטהר 'מסייעין אותו' ועוזרים לו למלא את מבוקשו.

וממשיכה הגמרא: "תנא דבי רבי ישמעאל, משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון, בא למדוד נפט אומר לו מדוד אתה לעצמך, בא למדוד אפרסמון אומר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה".

ועוד דרשינן התם (ל"ט, א'): "תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם. תנו רבנן ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה, מלמטה מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא" וכו'.

לכאורה יש להקשות דדברי הגמרא סתרי אהדדי מרישא לסיפא. בתחילה אומרת הגמרא שהבא ליטמא רק 'פותחין לו' ולא מוסיפים בעדו הלאה להמשיך כחפצו, ואילו לבסוף אומרת הגמרא ש'אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה', ומשמע שמתווספת לו טומאה על טומאתו ומסייעין אותו להיטמא עוד.

והנה בגמרא בבבא מציעא (ס"א, ב') מיייתנין לקרא ד'המעלה אתכם מארץ מצרים' האמור בפרשתן גבי שרצים ("א, מ"ה), ואמרינן התם "אנא המעלה קא קשיא לי, מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא, אמר ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אילמלא (לא) העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין מטמאין בשרצים דיי", וכתב שם רש"י; "אלא בשביל דבר זה - כדמפרש לקמיה שהן מעולים ונאים ואינן נמאסים בשקצים הללו, להכי כתב לשון עילוי, שמעלה גדולה היא אצלם".

דבר מופלא מצינו כאן בגמרא, שבהמנעות משרצים יש מעלה גדולה כל כך עוד יותר מכל הפרישה מעבירות, עד ש'אלמלא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה דיי'. מעלה זו לא נאמרה על עבודה זרה, לא על שפיכות דמים ולא על גילוי עריות, כי אם על זה שאין מטמאין בשרצים'. מה יש בשרצים שאין אפילו בג' עבירות חמורות?

ביאור הדברים נראה על פי מה שנפסק בשולחן ערוך (יו"ד סימן ס' סעיף א') שבהמה שהתפטמה כל ימיה ממאכלות אסורות אכילה, ובש"ך שם (סק"ה) כתב שמאכלות אסורות היינו איסורי הנאה, אולם בביאור הגר"א שם סבר שהכוונה היא גם לאיסורי אכילה, ואף הביא מהספרי בפרשת ראה שמבואר בפשטות דבריו שאיסור אכילת הבהמה הוא מדאורייתא.

ומתבאר לן בזה שאף שהבהמה אינה אסורה מצד עצמה אלא רק אכלה דברים שאסורים באכילה חל עליה איסור ודינה כדין המאכלים, והמובן בדבר הוא שהאוכל שאוכלת הבהמה אינו דבר נפרד אלא הוא דבר שמתערב בדמה והופך לעצם מעצמה ולבשר מבשרה, הואיל והיא יונקת את כל חיותה מהמאכל וכל גופה ניזון מהכוח המחיה שטמון בו, ומשכך היא עצמה נהפכת להיות אחד יחד עם האוכל, והאוכל האסור אוסר גם אותה.

מטעם זה מעולה כל כך ההפרשה משרצים עוד יותר מפרישות עבודה זרה, בהיות שכאשר מזין האדם את גופו מהשרצים השרצים נמסכים בדמו והוא עצמו נהפך להיות גברא של שרץ, ואין לך מאיסות גדולה מזו

שכאשר האדם והשרץ נהפכים להיות חד בגוף אחד. מה שאין כן בעבודה זרה, לא עשה האדם אלא מעשה יבש ותו לא, ואין בזה דבר שנכנס אל תוך פנימיותו ונהפך לחלק ממנו.

ונראה שזה גם ביאור דברי הגמרא 'אם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה', שלעולם אין הכוונה שמסייעין בידו להמשיך וליטמא, אלא כמו שכתב הראב"ד בפירושו לתו"כ בסוף פרשתן וז"ל; "אם אתם מיטמאין סופכם ליטמא בם, כלומר אם אתם אוכלים אותם סוף שתהיו טמאים בשבילם, והבורא שהוא קדוש וטהור גועל בכם, שהוא נקרא טהור ואתם טמאים", כלומר, ש'אדם מטמא עצמו מעט' הכוונה לעצם פעולת הטומאה, שהיא יכולה להיות פעולה קטנה ופעוטה, אולם התוצאה שנפעלת מכך בנפש האדם - מי ישורנה, האדם עצמו מתאחד עם עשייתו שפעלה בתוך תוכיותו והוא גופו נהפך לחפצא של טומאה.

בגמרא בברכות (י"ז, א') נאמר: "ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי, סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם" וכו', ויש מקום להתבונן מהו ההבדל בין מי ש'גדל בתורה' לבין מי ש'עמלו בתורה', הלא העמל בתורה הוא גופא הדרך לגדול בה, ומי שגדל בתורה בהכרח הוא מי שעמל עליה.

ונראה שהכוונה היא, שמלבד עצם העמל בלימוד התורה יש גם את החלק של ה'גדילה' בתורה, דהיינו שהאדם יתחבר לתורה ויניק את כל חיותו וצמיחתו הימנה. שהתורה תהיה אצלו ממש כמו לחם ויין, שתערך בתוך רמ"ח איבריו ובתוך שס"ה גידיו. ועל זה אמר ר' יוחנן ש'אשרי מי שגדל בתורה', אשריו של מי שמחובר כל כך אל התורה עד שהוא עצמו חי מתוכה, היא נכנסת לתוך מעיו ומכוחה מגיע הגידול שלו והחיים שלו, וכך הוא מתאחד להיות חלק בחלק עמה.

ליבו של האדם מסור בידו ועל כל אשר יחפוץ יטנו, ואצלו נתון הכוח להיכן להוביל את ליבו ומהיכן לחיות את חייו, האם להדבק בחיי עולם או שמא לינוק מחיי שעה. האדם יכול להיות דבוק בתאוות העולם, להתחבר לעולם הזה ולהתענג על הבלי הבליים, ומאידיך הוא יכול להפוך את גופו לחפצא רוחנית שניזונת מלחם שמיים.

גם כאשר האדם אוכל, יש הבדל בצורת האכילה, האם הוא 'ליד' הצלחת או האם הוא 'בתוך' הצלחת. אם הוא בתוך הצלחת, הרי שהוא מראה שמהצלחת הלזו הוא חי, וכיון שכן - הוא מתאחד להיות אחד עם הצלחת. מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל היה אומר שבחור יכול לאבד סדר שלם שלמד בו בהתמדה, על ידי רבע שעה בחדר האוכל...

נראה להוסיף עוד בענין זה על פי המדרש שדרשו חז"ל (ויקרא רבה פרשת אחרי פר' כ' סי' י'), ובילקוט ישעיהו רמז תל"ט), וז"ל; "ר' מנשיה בר בריה דרבי יהושע בן לוי אמר מצינו שכל מי שרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה להקביל פני השכינה", ויש להבין מהו ביאור הלשון 'ואינו זן עיניו ממנה', כיצד שייך להיות ניזונים מראיה, הן כל המסתכל רק תמונה יביט ולא יכניס שום דבר לגופו.

כמו כן יש לדקדק כיוצא בזה בדברי הגמרא בזבחים (ק"ח, ב'), דמייתנין התם כמה טעמי אמאי מצינן לאכול במשכן שילה (שהיה בחלקו של יוסף) בכל הרואה, ו"רבי אבהו אמר אמר קרא בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל כמלא עיניה", וגם כאן יש להתבונן מהי הכוונה 'עין שלא רצתה לזון'.

אך נראה ברור שכל פעולה של איבר נחשבת ל'מזינה' אותו. שהנה המציאות מוכיחה, שאם אדם לא יניע את אחד מאיבריו במשך תקופה ממושכת, אותו איבר יתנוון ולא יוכל להמשיך ולתפקד. ונמצא, שעצם פעילותו של האיבר היא שמחיה אותו ונותנת לו את החיות לפעול. וכך הוא הדבר גם בראיה. כאשר האדם מסתכל ומפעיל את מראה עיניו, עצם זה נותן את הכוח לעין להמשיך ולפעול, והיא 'ניזונית', פשוטו כמשמעו, מכוח הראיה.

ואם כן על פי הדברים האמורים עלה בידינו דבר נורא, שכל דבר שהאדם מביט עליו נהפך לחלק ממנו, שכן הוא עצמו מזריק לו את החיות ונותן לו להמשיך ולפעול. כאשר האדם מסתכל במשך זמן חורף שלם על דפי גמרא, עיניו נהפכות להיות חפצא אחת של תורה, ואם חלילה בשעה הוא יוצא לבין הזמנים הרי הוא פונה כה וכה - הוא מאבד את כל עמלו ככלי זכוכית, מעיף עיניו ואיננו. התפקיד המוטל עלינו הוא לשמור על קדושת הגוף שקידשנו בה את עצמנו, ולדעת כי הם חיינו.

נחלק אליהו

עומק השיעבוד במצרים | כוסו של אליהו

אנחנו מודים להקב"ה על זה שהוציא אותנו ממצרים ואלמלא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. אבל צריך לדעת מה התועלת בזה שהיינו עבדים במצרים. הר"ן אומר בזה דברים יסודיים ואולי קצת נרחיב את הדברים בסגנון שלנו אבל עיקרי הדברים כתוב במהר"ל, שמעתי בזה גם מהגאון רבי משה שפירא זצ"ל שהרחיב בזה אבל עיקרי הדברים כתובים במהר"ל.

כתוב בדברים (דכ) "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל מארץ מצרים", מה זה כור הברזל, ניתן על כך משל, אדם שיש לו מטבע הוא רוצה לשנות את הצורה של המטבע למטבע אחרת, גם אם הוא יהיה אדם המקצועי ביותר בעולם יקח פטישים ינסה לעשות לו צורה אחרת, לא יצליח. יש רק עצה אחת, להתיר את המטבע על ידי זה לבטל ממנו לגמרי את הצורה הראשונה שלו, להחזיר אותו למצב של חומר בלי צורה, להתיר אותו, וכשיש לו חומר בלי צורה יכול לעשות מהמטבע צורה חדשה.

לכל עם יש את הצורה שלו, הצורה של כלל ישראל זה עם ה', ממלכת כהנים וגוי קדוש. הצורה של יהודי זה תכונות אחרות, זה משהו אחר, זה עם ה'. כדי לקבל את הצורה הזאת הקב"ה היה צריך לעקור מהם לגמרי את הצורה הקודמת שלהם כדי שישארו חומר בלי צורה ואז הם יוכלו לקבל צורה חדשה של עם ה' עבדי ה' ממלכת כהנים וגוי קדוש.

גלות מצרים זה כור הברזל, המהות של מצרים זה חומר בלי צורה. כתוב בנביא יחזקאל (פרק כג) על מצרים "אשר בשר חמורים בשרם", חמורים זה שיא החומריות. גלות מצרים שכלל ישראל היו עבדים שפלים, כמו שאמרנו עבדים נטולי אישיות בתוך מצרים, לקחת לו גוי מקרב גוי כעובר במעי אימו. כל כך התבטלו לתוך המערכת הזאת של הבשר חמורים של מצרים, הגלות הזאת עקרה מאיתנו את כל הצורה הקודמת נשארו חומר בלי צורה.

ואחרי שכלל ישראל במצרים בעבודת הזאת איבדו את הצורה הקודמת לגמרי, כור הברזל, אז הקב"ה הפך אותם לעבדי ה'. בזה היו ראויים לקבל את התורה, לקבל צורה חדשה של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" אבל אם היה נשאר משהו מהצורה הקודמת כבר אי אפשר היה להביש עלינו את הצורה החדשה. זה המהות של כלל ישראל, עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש.

צריך לדעת, וכבר הזכרנו בשיעור הקודם מה זה 'עבודות', לא רק עבודות הגוף, עבודות הנפש, עבודות של האישיות. מי שידע גם הנאצים ימ"ש העיקר התוכנית שלהם זה היה לעקור מהיהודים את האישיות שלהם, שיצטרכו להילחם על פרוסת לחם, על מנת מרק בשביל לשרוד. עבד זה לעקור את האישיות, אתם יודעים מה זה השליטה שיש לאדון על העבד, דוד מלך ישראל אם הוא אוכל תרומה הוא חייב מיתה בידי שמים, עבד כנעני של כהן יכול לאכול תרומה, וכי הוא יותר חשוב מדוד מלך ישראל, חס ושלוים! אבל עבד הוא כל כך נטפל לרבו, עבד הוא טפל לרבו ממילא הוא יכול לאכול.

צריך לדעת עוד נקודה, אנחנו אומרים כל ערב על גאולת מצרים "המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", מה זה הכוונה חירות עולם, הגמרא אומרת בפרק קמא דמגילה (יד.) מה הטעם שלא

אומרים הלל בפורים, רבא אמר בשלמא וכו' ביציאת מצרים אומרים הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש וכו'.

לכאורה פשוט דברי הגמרא הם שמפרעה יצאו לחירות לגמרי, אבל אצל אחשוורוש נגאלו מהמיתה אבל נשארו עבדי אחשוורוש. אבל בדיוק הלשון של הגמרא עבדי אחשוורוש משמע שזה הולך גם על היום, שגם היום אנחנו עבדי אחשוורוש. אבל עומק הענין נראה שמהות הגאולה ממצרים היה יציאה ממ"ט שערי טומאה, גאולה מזה שהיינו עבדים נטולי אישות, בטלים לגמרי לחומריות של מצרים. מהעסק הזה יצאנו לחירות עולם, הגאולה הזאת מלהיות מצב של עבדות, מלהיות עבדי פרעה ממ"ט שערי טומאה זה גאולה נצחית. על זה אנחנו אומרים "המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", לצאת מעומק הגלות של עבדות מוחלטת של מ"ט שערי טומאה, "לקחת לו גוי מקרב גוי" זה חירות עולם.

לעומת זאת אצל אחשוורוש סוג הגלות שהיתה שם חוזרת כל פעם בצורה אחרת, זה לא מצב של חירות עולם, פעם זה אצל אחשוורוש, פעם אצל המלכות הזאת, פעם אצל המלכות הזאת, ולכן אין כאן חירות גמורה.

אם נזכר לעמוד על העומק של העבדות שהיתה במצרים בעזר ה' נזכר להבין ולהרגיש את התענוג הגדול של החירות מזה כמו שאומרים בסוף ההגדה "על גאולתנו ועל פדות נפשנו".

אמרנו שאחד מהדברים שזה לב המצוה של הלילה הזה מה שאומרים בסדר ההגדה "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". צריך להבין מה הוודאות הגדולה שהיינו משועבדים, כבר היה לעולמים מלכויות אדירות שהתפוררו ונעלמו, מה נשאר מיון הגדולה, מה נשאר מהאימפריה של רומי, מה נשאר מהמעצמה הגדולה של רוסיה, קרסה והתפוררה. מי ערב לנו שלא היתה איזה הפיכה במצרים שהשלטון היה מתפורר, שהיה קם שלטון של חסד ורחמים, מה ההבטחה שהרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

אלא שהפשט הפשוט, וזה כתוב בתורה כל הפסוקים שחז"ל אומרים "אותנו הוציא משם" (דברים וכו'), "בעבור זה עשה ה' לי" (שמות יג ח), הקב"ה ידע שזה לא יתפרק. וברך אגב יש הקלטה של הג"ר משה שפירא זצ"ל מלפני כארבעים שנה כשאף אחד לא חלם שמלכות הרשע של רוסיה ששלטה ביד רמה תתפרק לגמרי. הוא דיבר על זה שהרע נאכל מתוכו, הרע מכלה את עצמו מתוכו, אין לו קיום. ואמר אז שרוסיה שנראית כדבר בלתי מנוצח תראו שההתפוררות שלה תבוא עוד מעט מתוך עצמה כי סוף הרע לכלות את עצמו, וכך היה.

על כל פנים נחזור לעניינינו, מה הביטחון הזה שאנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, צריך לדעת ככה, על הפסוק בתחילת פרשת וארא (שמות יז) "וידעתם כי אני ה' אלוהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" הרמב"ן מביא מהאבן עזרא ויסוד הדברים כתובים בזוהר הקדוש, שפרעה עשה כשפים כאלו שהוא יוכל לשעבד את ישראל לעולם. והקב"ה היה צריך לשנות את כל מערכות הכוכבים והמזלות כדי להוציא את כלל ישראל ממצרים.

מבואר בזה שאם הקב"ה לא היה עושה את השינוי ביציאת המצרים הרי בוודאות שבה' אלפים תש"פ עדיין היינו בתוך השעבוד הנורא הזה. צריך לדעת שכל פעם שיש מלחמה שאנחנו רואים פה מלחמות מדינות עולות יורדות, מלחמות, זה מתחיל למעלה. ונראה על כך בהמשך, לכל אומה ואומה יש את השר שלה למעלה, פרעה השליטה שלו היתה מכיון שעשה כשפים, בטבע הרוחני בכוחות העליונים היה מצב שמצרים כל כך שלטו לא רק בבחינה הגשמית, גם בעולמות העליונים היה להם, שהרי כל אומה ולשון יש לה שר ומצרים הצליחו במערכת הזאת, ואילו עם ישראל היו בשפל המדרגה לא רק מבחינה גשמית, שעבוד רוחני מ"ט שערי טומאה על פתחו של שער החמישים.

אנחנו לא מבינים מה זה, אבל אנחנו יודעים שכל מה שכתוב במקראות הרי אנו ובנינו משועבדים, הקב"ה בכבודו ובעצמו שינה את סדר כל המערכות של הכוכבים, המזלות, בלי זה לא היה שום שינוי גם אם היה שינויים ומהפכות בהנהגת מצרים אבל אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. כמו שחז"ל אומרים במכילתא פרשת בשלח, על הפסוק "לקחת לו גוי מקרב גוי" כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה. החיבור היה כל כך נצחי בתוך מצרים והיה נס רוחני שידוד כל המערכות הרוחניים, וזה חלק מסיפור יציאת מצרים. ראו שהקב"ה שולט על כל הכוחות, על כל השרים של מעלה ועל כל סדרי ההנהגה.

בזה אנחנו נבין, הרי גם כשיהודי יושב בסיביר, באושוויץ, בעבודות כפיה, חייב בסיפור יציאת מצרים בדרך חירות, בהסבה, בארבע כוסות, מה הוא יגיד עכשיו? עבדים היינו? וכי עכשיו הוא לא עבד? עכשיו הוא בן חורין? התשובה היא, במצרים הוא היה עבד בעצם גם מצד הכוחות הרוחניים, כאן הוא עבד על דרך מקרה. באישיות שלו הוא לא עבד, זה מצב זמני.

אלא שנרחיב את הדברים שפתחנו בהם, צריך לדעת יסוד גדול, ורש"י אומר אותו בכמה מקומות וכן מפורש בזהוה, ישעיהו הנביא אומר (כד כא) "והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה", אומר הזוהר הקדוש כל מלחמה שאנחנו רואים פה זה מתחיל קודם מלחמה למעלה, כל אומה יש לה שר למעלה ולפי הנצחון של השרים למעלה צבא המרום זה משפיע על מלכי האדמה באדמה. יש מלחמה בין שרי האומות מי שמנצח למעלה כך למטה, רש"י מביא את זה פרשת דברים (ב לא) "ראה החילוני תת לפניך את סיחון ואת ארצו" כפה שר של אמורים של מעלה תחת רגליו של משה [המקור ברש"י מתנחומא ישן].

וכן רש"י בפרשת בשלח על הפסוק "והנה מצרים נוסע אחריהם" ראה שר גדול של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. המקור זה תנחומא. על מה שכתוב בשירת הים "סוס ורוכבו רמה בים" אומר הזוהר הקדוש ורכבו זה השר של מצרים לילה, סוס זה מצרים של מטה. מרן הגרי"ז צ"ל הסביר לפי זה, את ריב שרו של עשיו עם יעקב, המלאך אמר ליעקב אבינו כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל. עם אלוקים זה המלאך, עם אנשים זה עשיו. ותוכל, ניצחת אותם. שואל מרן הגרי"ז את מי הוא ניצח, את המלאך הוא כבר ניצח, אבל את עשיו הוא עוד לא ניצח, הוא עוד לא פגש אותו, איך הוא אומר ותוכל, עונה מרן הגרי"ז, כשהוא ניצח את שרו של עשיו ממילא המערכה הוכרעה גם עם עשיו עצמו. המלחמה היא למעלה, למטה זה כבר התוצאות של המלחמה.

זה צריך לדעת, היום הקב"ה מראה לנו כדי לקרב אל השכל מה שנקרא מלחמת כוכבים, לוויינים, מי שמנצח למעלה מנצח למטה. וצריך לדעת כל המערכות שאנחנו רואים, המערכה זה ליד הדף גמרא שאנחנו לומדים, דף גמרא מכניע את השר של החמאס של החיזבאללה, של דעעש, של אירן, גם של הקורונה. כל המלאכי חבלה זה תלוי בדף גמרא שלנו, בתשובה, בתפילה, בצדקה, בתיקון המידות.

במערכת של הכוכבים והמזלות ושרי מעלה היה מצב שכלל ישראל היו משועבדים לפרעה במצרים שיעבוד עולמי, מכיון שבמערכת שלמעלה השר של מצרים שלט על שר של ישראל שלטון עולמי אז ממילא גם למטה לא היה

יכול להיות שום תהפוכות שישנו את המצב. כל ההנהגה הטבעית פה מובלת ונגררת אחרי ההשפעה הרוחנית למעלה, לא היה עוזר שום הפיכה לא פנימית ולא חיצונית, רק שהקב"ה בכבודו ובעצמו יוציא אותנו ממצרים, הדברים פשוטים וברורים.

אני רוצה להציע עוד דרך בעזר ה', בספר 'תורת חיים' על מסכת חולין (צב). אומר דרוש נפלא בענין ארבע כוסות. הקטע הארוך ביותר של זמן השעבוד, כתוב בסוף פרשת בא "שלושים שנה וארבע מאות שנה" זה בברית בין הבתרים. במצרים היו 210 שנה מתוכם 116 שנה היו עבדים אבל עיקר קושי השעבוד היה 86 שנה מלידת מרים שהיתה גדולה ממשה שש שנים, משה בן שמונים שנה בעומדו לפני פרעה. כך נקרא שמה מרים על שם "וימררו את חייהם".

אומר התורת חיים, שמונים ושיש שזה היה קושי השעבוד גימטריא כוס. 436 שנה זה גימטריא 5 פעמים כוס, יוצא שמצד הגזירה שהיתה בברית בין הבתרים היה צריך להיות שעבוד חמש פעמים מנין כוס, 430 שנה. הקב"ה ברוך המקום ברוך הוא חישב את הקץ והקדים לגאול אחרי 86 שנה של קושי השעבוד, נמצא שמנין אחד של כוס הם עבדו וארבע כוסות ירד להם. אומר התורת חיים זה מרומו בפסוק סוף פרשת ויגש "והיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם" חמישים מ430 לפרעה וארבע חלקים, ארבע פעמים כוס יהיה לכם.

ודרך אגב רצינו להוסיף בזה רמז בעזר ה', ידוע דברי הגר"א בתחילת פרשת שמות על הפסוק "וימררו את חייהם בעבודה קשה" טעמי המקרא זה קדמא ואזלא. אומר הגר"א המילים קדמא ואזלא זה גימטריא קן, והתרגום המילולי קדמא ואזלא הקדימו והלכו. הקדימו והלכו כמנין קן 190 שנה לפני הזמן, היה רק 210, למה? בגלל וימררו את חייהם בעבודה קשה שקושי השעבוד.

על דברי התורת חיים אפשר להשלים עוד פרפרת להשלים על דברי הגר"א, הטעמים של וימררו את חייהם בעבודה קשה זה קדמא ואזלא מונח רביעי, הקדימו והלכו לפני הקץ נחו, ירד להם מונח רביעי, ארבע פעמים כוס מתוך ארבע מאות שלושים ירד להם, נשאר רק פעם אחת כוס.

נוסיף עוד פרפרת, בגמ' סנהדרין (צא). מעשה שבני מצרים באו בתביעה ליהודים, היום זה נקרא תביעה יצוגית, לפני אלכסנדר מוקדון תנו לנו כלי כסף וכלי זהב שלקחו בני ישראל בצאתם ממצרים. שלחו ישראל את גביהה בן פסיסא, הוא ענה שיש ישראל מוכנים לשלם את כל החוב אבל בהתחלה הם רוצים לברר במשפט תביעה יצוגית נגדית שיש ליהודים כנגד המצרים, תנו לנו שכר עבודה של שישים ריבוא ששעבדתם במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה, תשלמו את זה אנחנו נשלם את הכלי כסף וכלי זהב.

אמר אלכסנדר מוקדון למצרים תנו לו תשובה. המצרים ביקשו שלושה ימים והם לא מצאו מה לענות, מיד ברחו המצרים והניחו את שדותיהם זרועות כרמיהם נטועות, כך כתוב. צריך להבין לכאורה, גביהה בן פסיסא לא דייק בדבריו לכאורה, הוא אמר שבני ישראל עבדו שישים ריבוא אצל פרעה 436 שנה, הם עבדו רק 86 שנה למה הוא אמר 430, הן אמת שלשון הגמרא שם אמר להם גביהה בן פסיסא למצרים מהיכן אתם מביאים ראיה, מן התורה. אמר להם אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה. ולכן הביא להם פשוטו של מקרא, פשוטו של מקרא כתוב 430.

אבל עדיין קשה, סוף סוף הרי הוא שיקר להם. אבל אפשר לפרש פלאי פלאות החשבון. גביהה בן פסיסא לא שיקר, ביציאת מצרים כתוב "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, אומר רש"י אחד מחמישה יצאו וארבעה חלקים מתנו בשלושת ימי האפילה נמצא שכמות הישראלים שעבדו במצרים שמונים ושיש שנה היה חמש פעמים שישים ריבוא. כשנחשב חמש פעמים שישים ריבוא 86 שנה, זה בדיוק כמו פעם אחת שישים ריבוא 430 שנה, 430 אמרנו זה חמש פעמים כוס, חמש פעמים 86. נמצא שכשגביהה בן פסיסא אמר להם תנו שכר של שישים ריבוא 430 שנה הוא צדק, אמנם עבדו 86 שנה אבל 86 שנה חמש פעמים שישים ריבוא זה אותו סכום כמו שישים ריבוא 430 שנה.

האחרון התחלתי לעבור איתו על ההגדה קטעים, מה נשתנה, עבדים היינו, לחמא עניא, פסח מצה ומרור, דיינו. שום דבר.

אני עובר איתו על כל ההגדה, אדיר הוא, עד שהגעתי לחד גדיא זה לא הגדה, זה פיוטים שאומרים אחרי ההגדה. אני מגיע לחד גדיא, יהודי בן שמונים וחמש מתחיל לבכות כמו תינוק. כל הזכרונות צפו, התחיל להגיד בהתרגשות באידיש: אין ציגליע, אין ציגליע. ופתאום לאט לאט הכל התקלף הוא מתחיל להגיד הא לחמא עניא, עבדים היינו, קל בנה, אדיר הוא. קטעים מההגדה בהתרגשות נוראה.

היהודי הזה עוד זכה לחזור בתשובה. אמרתי, ריבוננו של עולם מה הכוח הסגולי של הלילה הזה והגדת לבינך מאבא לבן. הרשעים האלה עקרו את הכל, הוא לא זכר כלום, החוט האחרון שקישר אותו חד גדיא זה אחרי ההגדה אבל זה "ליל הסדר", זה הלילה הגדול הזה, זה החוט האחרון שעוד קשר אותו וזה מה שהחזיר אותו.

זה הכוח הסגולי הגדול של הלילה הזה, רבותי, אני רוצה לסיים, ליל הסדר השנה זה תנאים אחרים. יש כאלה שרגילים תמיד לעשות עם משפחה מורחבת, היום כל אחד נר איש וביתו, יש כאלה שעושים סדר לבד. אני רוצה לומר הרי מבואר שיוסף הצדיק עבר גלות מאוד קשה, התנתק מבית של יעקב אבינו למקום כאלה ניסיונות. מה החזיק אותו? אומר השפת אמת דבר יקר, כתוב (בראשית לט א) ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה, ויהי בבית אדוניו המצרים. התורה כבר אומרת שהוא קנה, מה זה ויהי?.

אחר כך כשהוא הגיע לבית הסוהר התורה כותבת ויהי שם בבית הסוהר. כבר כתוב? אלא אומר השפת אמת מה שהחזיק את יוסף הוא לא חי עם פנטזיות ודמיונות ונוסטליה וגעגועים איזה ליל הסדר היה בבית של יעקב אבינו ואיזה ליל הסדר יש בבית של פוטיפר לבד, מה יש לי פה, מה יש לי פה בבית הסוהר. יוסף ידע "ויהי שם" "ויהי בבית אדוניו המצרי", אם הקב"ה שם אותי פה אז השטייגן שלי זה בית אדוניו המצרים.

ויהי שם בבית הסוהר, אם הוא שם אותי בביתה סוהר, שטייגען של בית הסוהר. יש שטייגען של תחילת זמן, של סוף זמן, של בין הזמנים, יש שטייגען של סדר שעושים עם כל המשפחה, יש שטייגען של סדר שעושים בבית לבד. יש שטייגען של זמנים כאלה, יש שטייגען של תפילה בציבור ויש שטייגען של תפילה בממפרסות ויש שטייגען של תפילה ביחיד. יש שטייגן שהולכים למקוה בערב יום טוב ויש שטייגען שלא הולכים למקוה בערב יום טוב, מקיימים ונשמרתם לנפשותיכם.

יהודי יודע שתמיד הוא עבד ה', הקב"ה נמצא איתנו תמיד בכל התנאים גשמיים ורוחניים, כל דבר יש לנו שולחן ערוך ותורה שמלמדת אותנו מה לעשות. העיקר לזכור! גדולי ישראל אמרו שצריך לקיים, וכך אומרים כל הרבנים, צריך לקיים מה שהרופאים אמרו, לא ללכת לבית כנסת, לא תפילה בציבור, לא מקוה. אבל עוד לא היה מי שפטר משמחת יום טוב, על זה אין תירוץ, אדרבה, שמחת יום טוב כל אחד לשמוח ולשמח את אשתו ובניו זה המצוה של הרגל.

שהקב"ה יזכה אותנו ואת כל עם בית ישראל לקיים כל מצוות חג המצות בהכשר, בדיצה, בשמחה, כל המצוות בשמחה עצומה לשמוח בהקב"ה, לשמוח בניסיו ונפלאותיו. שהקב"ה תמיד ישמח בנו ושנאחזנו נזכה תמיד לשמוח בהקב"ה בעבודתו בתורתו במצוותיו ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די. כל כלל ישראל מתפללים אבינו מלכנו 'מנע מגיפה מנחלתך', 'שלח רפואה שלמה לחולי עמך', שכל החולים הקב"ה ירפא אותם רפואה שלמה במהרה בקרוב, שכל הבריאים יתמיד את בריאותם שנזכה כלנו לגאולה שלמה לראות בבנין שלם לאכול מן הפסחים ולעלות לראות את פני ה' שלוש פעמים בשנה במהרה בימינו אמן.

לפי זה נראה לבאר מה זה כוסו של אליהו. על דרך דרוש נראה על פי התורת חיים שהנה אמרו חז"ל בגמי בפסחים (נ) לא כעולם הזה עולם הבא, בעולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמיטיב ועל בשורה רעה אומר ברוך דיין האמת. אבל לעולם הבא כולו הטוב והמיטיב. יסוד הדבר שלעתיד לבוא יתגלה לעין כל שכל הרעות והיסורים שעברו עליהם כמה טובות טמונה בהם. כל היסורים שסובלים היחיד והפרט כולם זה רק חבלי לידה כמו אישה הרה אם היא לא יודעת שיש עובר בבטנה פתאום היא מרגישה צירי לידה היא בטוחה שמי יודע סוף העולם, הולכת למות. אבל אם היא יודעת את האמת שהיא בהריון, מה צפוי לה ילד עולם מלא יש לה כוח לסבול.

כך זה כל היסורים תכליתם רצויה וטובה רק בעולם הזה אנחנו לא יודעים. ולכן מברכים דיין האמת, לעתיד לבוא כשהכל יהיה ברור לכולם גם על שמועה רעה יאמרו הטוב והמיטיב. "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" (תהילים קיח כא), ומבואר בפסחים (קט) שפסוק זה אמרו דוד המלך ביום שנמשח למלך על ישראל אחרי עשרים ושמונה שנה שהיה דחוי ומושפל שחשבו שהוא ממזר. אודך כי עניתני ותהי לי לישועה, הפשט הפשוט עניתני - ענית לי. אלא שרצינו לומר פשט, וראיתי שכיוונתי ל'חתם סופר' אודך כי עניתני - אני מודה לך שענית אותי כל השנים, ותהי לי - העינוי הזה היה לי לישועה.

כל העינויים והקשיים זה חבלי לידה לצורך הישועה לבנות את כל השיעור קומה של דוד המלך שלא יתגאה ויקנה את כל המעלות שמלך צריך. וכמו שכתוב בישעיה (יב א) "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני" בזכות שאנפת בי ישוב אפך ותנחמני, רבותי, לנו נדמה שמכל הארבע מאות שלושים שנה שנגזר על ישראל מברית בין הבתרים 86 שנה שהיו בשעבוד מצרים, חומה ולבנים זה היה השנים המרות ביותר, זרקו תינוקות ליאור, פרעה עשה אמבטיות בדם שלהם, עבדו עבודת פרך בלי נשימה ועוד קיבלו על כך מכות מנוגשים אכזריים, נורא ואיום. לכן אנחנו שותים ארבע כוסות, כנגד הארבע פעמים כוס שבהם לא נשתעבדו במצרים, שהקב"ה חישב את הקץ.

לעתיד לבוא נגלה שכל תקות חמדת ישראל לעתיד לבוא אין אלא מכוח אותם 86 שנים איומות ונוראות שהיינו משועבדים לפרעה במצרים. אז נבין שהשנים האלה שהיינו משועבדים צריך להודות יותר מאשר על שאר השנים.

על דרך דרוש אפשר להגיד שזה הכונה של הכוס החמישית, כוס שהיא בגימטריא 86. ארבע כוסות זה על ארבע פעמים 86 שהקב"ה שחרר אותנו מהגלות, כוסו של אליהו כשיבוא אליהו הנביא נודה על השמונים ושש כמנין כוס, על השמונים ושש שעבדנו עבודת פרך, בשעה זו נגלה ש'אודך כי עניתני' ומחמת כן 'ותהי לי לישועה'.

דיברנו על הכוח הסגולי של הלילה הגדול הזה. אני רוצה לספר מה זה הכוח הסגולי של הלילה הזה. לפני שנים היה בירושלים ברחוב שמואל הנביא ישיבת 'שבי גולה' לצעירים בעלי תשובה שבאו מגלות רוסיה. היה שם בחור בן עליה גדול, היום הוא אברך בן עליה, הגיע מרוסיה למד שם בישיבה, והיה מגיע אלינו בשבתות.

הוא אמר לי שהוא רוצה אם אנחנו יכולים לארח קצת את המשפחה שלו, היה לו הורים שבאו מרוסיה וסבא מבוגר שכבר אז היה למעלה שמונים, שגרו בחיפה. אמרנו שיבואו אלינו למלוח מלכה. הם ישבו. הסבא היה יהודי שכשהוא היה ילד קטן התחיל המהפכה הקומוניסטית, לקחו מהם את הכל, הוא לא ידע כלום. אבל ראו שהוא אידישע נשמה, הצורה שהוא דיבר, ההבעה שלו, האידיש שלו. התחלתי לשאול אותו אם הוא יודע מה זה שבת, מה זה יום טוב, אם הוא יודע משהו מה זה חומש, משנה, גמרא, בראשית, נח, לך לך, שמות, ויקרא, ישעיה, ירמיה, אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שבטי י-ה, משה ואהרן. שום דבר, עץ יבש, הכל לקחו ממנו.

התחלתי לעבור איתו על המועדים פסח, שבועות, סוכות, מצה, מרור, שופר, לולב, אתרוג, הדס, ערבה, נרות חנוכה, פורים. כל המועדים. לא יודע כלום. ניסיון

תכלית שעבוד עם ישראל במצרים

סיבת גלות מצרים לא מפורשת בתורה

גלות מצרים מתוארת בכמה מקומות כשליחות שהקב"ה שלח את יעקב ובניו למצרים, כמש"כ בתהילים (קה, ז') "שלח לפנים איש לעבד נמכר יוסף", כלומר, כל מכירת יוסף היתה כדי להכשיר את הדרך לגלות מצרים. ואכן כך אמר הקב"ה ליעקב לפני ירידתו למצרים "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מ, ד), דהיינו שמתחיל כאן מהלך של ירידה למצרים ויחד עמה גם הובטחה לו השגחת ה' להעלותם משם בבא העת. גם בגמ' בשבת (טז): "איתא "אמר רבי חייא בר אבא אר"י ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו", ופירש"י "כדרך כל הגולים, שהרי ע"פ גזירת גלות ירד לשם". מכל אלו מבואר שהיתה כאן גזירה ידועה מראש להוריד את יעקב ובניו למצרים.

עוד מבואר ברמח"ל (אדיר במרום דף ל"א) שכל הגלויות באו כהשלמה לגלות זו של שעבוד מצרים, שהרי לא נשלמו הארבע מאות שנה של השעבוד כפי שהיו צריכים להיות, והוצרכו להשלים בשאר הגלויות.

הפלא בזה הוא גדול מאד, שהרי בניגוד לשאר הגלויות שבאו כתגובה לחטאים שחטאו עם ישראל כמו שמבואר בהרחבה בפסוקים ובדברי חז"ל, בגלות מצרים לא התפרש כלל הטעם מדוע הוצרכו לגלות מארצם. ואמנם בברית בין הבתרים שאל אברהם אבינו "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו, ח) וענה לו הקב"ה "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" (שם פס' יג), ומדברי חז"ל (נדרים לב.) נשמע לכאורה שהגלות באה כעונש על שאלתו 'במה אדע' שלכן נאמר לו "ידע תדע" אבל באמת כבר כתב בספר מעשי ה' ש"עינינו הרואות שבמראה בין הבתרים נראה השי"ת לאברהם באהבה וחיבה נודעת ומפורסמת ואיך יבשר לו ברמאה הזאת יעוד רע ומר שעבוד ת' שנה עינוי ולחץ לסבת חטאו שחטא כנגדו ית"י ובעל כרחך שלא נאמר כעונש אלא בשורה על התהליך של התיקון שכלל ישראל צריכים לעבור וא"כ הפליאה גדולה, אחרי שאברהם יצחק ויעקב נבחרו להיות אבות האומה, ואחרי שנדחו ישמעאל ועשו ונולדו י"ב שבטי י-ה ומהם יצאו שבעים נפש ובית יעקב הגיעו לכאן לשלימותם, מדוע הוצרכו לרדת למצרים ולהשתעבד שם, ולא יכלו לעשות את התיקון הנצרך בארצם ובמקומם.

ונראה שצורת הדברים מלמדת שזהו מהלך מכוון של צמיחה ונסיגה, הצמיחה התחילה בהתקדמות של עם ישראל ע"י האבות הקדושים והשבטים, והמשיכה אח"כ בנסיגה של שעבוד וגלות מצרים רד"ו שנה. ומהלך זה צריך הסבר, מדוע מחוייב הוא שתהיה צמיחה ונסיגה, ובפרט שכל יסודות הקשר של ישראל עם הקב"ה מבוססים על יציאת מצרים המוזכרת בתורה חמישים פעמים, ועליה כרת הקב"ה ברית עם ישראל, ובהכרח שהיה צורך בכל הירידה והנסיגה ואח"כ הגדולות והנפלאות שנעשו במצרים לעשותם לעם. ויש להבין מדוע בכלל נצרכה מעיקרא ירידת ישראל למצרים ולא היו יכולים להיות לעם קודם שירדו אליה.

דברי הקדמונים שגלות מצרים באה לצורך תיקון

בפתיחה להגדה של פסח של הר"י מאלצאן הביא את סיכום הדעות בענין טעם הירידה למצרים, והביא בתוך דבריו את דברי הגמ' בנדרים (לב.) "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח, שנאמר 'וירק את חניכיו ילידי ביתו' (בראשית יד, ד). ושמואל אמר מפני שהפריז על מידותיו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'במה אדע כי אירשנה' (בראשית טו, ח). ורבי יוחנן אמר שהפריש בני אדם מלהיכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר 'תן לי הנפש והרכוש קח לך' (בראשית יד, כא)."

והביא הר"י מאלצאן את תמיהת רבים מן המפרשים איך יתכן שבשל החטאים הקלים הללו בא עונש הגלות של ד' מאות שנה. ובסוף דבריו הביא את מה שביארו האלשיך והשל"ה הקדוש דבוודאי חטאים אלו של אברהם אבינו אינם מהווים סיבה לעצם שעבוד מצרים, אלא כוונת חז"ל שאלמלא אמר אברהם אבינו 'במה אדע', אפשר שהיה נמסר להם התיקון שנעשה בשעבוד מצרים בדרך נעלה יותר, אך זה ודאי שהתיקון שבשבילו השתעבדו היה צריך להעשות בכל מקרה. על דרך זו ביארו המפרשים כמה הסברים בכתובים באיזה דרך היה מתקיים אותו התיקון אילולא ירדו למצרים, ומ"מ הסכימו שיסוד שעבוד מצרים בא על עם ישראל רק כדי להגיע לתיקון השלם כמו שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים.

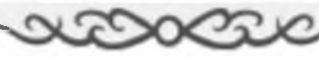
הכרח גדול יש לכך משיטת החזקוני (בראשית טו, ז) והגר"א (הגהות לסדר עולם פ"א) הסוברים שמה שכתוב בברית בין הבתרים "אחר הדברים האלה" (בראשית טו, א) היינו אחר מלחמת ארבעת המלכים את החמשה, א"כ נכרתה ברית זו אחר שהגיע אברהם לארץ כנען, וקדמה לברית זו ירידת אברהם למצרים שעליה נאמר במדרש (ב"ר פרשה מ, א) "אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך", כלומר שירידתו למצרים היתה כדי לסלול את הדרך לגלות מצרים. נמצא אם כן שגזירה זו נגזרה לפני שאלת 'במה אדע'. ועל כרחך שגלות מצרים לא באה כעונש על חטא 'במה אדע' אלא כסדר של תיקון.

על כן עלינו להתבונן איזה תיקון נצרכו ישראל שבעבורו ירדו למצרים, ומתוך כך נוכל להבין גם את ענין שאר הגלויות שכאמור באו כהשלמה לגזירת ארבע מאות שנה של שעבוד מצרים שלא השלימוהו, וכמו שדרשו במכילתא (פר' ט) על ברית בין הבתרים "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו (בראשית טו, יב). 'אימה' זו מלכות בבל, 'חשכה' זו מלכות מדי, 'גדולה' זו מלכות יון, 'נופלת' זו מלכות רביעית, רומי חייבתא", כי בתוך גלות מצרים טמון השורש של כל שאר הגלויות.

ויהי שם לגוי גדול עצום ורב

עוד יש להתבונן על המבואר בפרשת ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב" (דברים כו, ה). משפחת יעקב אבינו כשירדה מצרימה היתה משפחה קטנה ביותר, ליעקב היו י"ב בנים ואף שלפי החשבון היו כבר מבוגרים

¹¹ לשון הר"י מאלצאן המובא לק', שהביא דבריו.

אמנם כשנתבונן מה גרמו אותם יסורים לעם ישראל במצרים נראה שההיפך הגמור הוא הנכון, דאנו מוצאים בדברי הנביא יחזקאל הגדרה קשה למצבם של ישראל בתקופה זו "ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים... ואומר אליהם איש שיקוצי עיניו השליכו ובגילולי מצרים אל תטמאו אני ה' אלוקיכם. וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי איש את שיקוצי עיניהם לא השליכו ואת גילולי מצרים לא עזבו... ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים" (יחזקאל כ, ה-ט). כלומר, עם ישראל היו שקועים בעבודה זרה באותה תקופת יסורים עד כדי כך שלא אבו לפרוש ממנה.

וכך אמרו במדרש (שמו"ר כ, ז) שכשעמדו ישראל על הים אמר המקטרג "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז", הרי שאפילו אחרי שיצאו כבר ממצרים עדיין עובדי עבודה זרה היו. וזהו גם המקור לדרשת חז"ל שיצאו ממצרים רק אחד מחמשה מישראל, כי רוב העם לא רצה לעזוב את אלוהי הניכר שדבקו בו במצרים, והקב"ה הרגם עוד במצרים². וכן ידוע בשם האריז"ל (סודר האר"י סדר הגדה יג ע"ב) שהיו עם ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה קודם שנגאלו. א"כ היכן באה לידי ביטוי התועלת הגדולה של היסורים, ומהי המעלה שקנו עם ישראל בהיותם בכור הברזל תחת קושי השעבוד, אדרבה ירידה גדולה היתה להם בהיותם תחת שליטת עובדי ע"ז שפלים. ואם כן עלינו לבאר את מטרת אותם היסורים, ולהבין את עצם ענין היסורים וכיצד הם מביאים לידי זיכרון ותיקון.

שיטת הספורנו - הגלות כסיבת חטאי עם ישראל במצרים

שיטה נוספת בביאור שעבוד מצרים ביאר הספורנו (בראשית טו, יג), דבאמת העבירות שעברו ישראל במצרים אחרי שירדו אליה הם שגרמו לשעבוד, וז"ל, "אבל קרה כאשר העוו את דרכם, כמו שהעיד הנביא באמרו 'וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי' וגו' (יחזקאל כ, ה)". והוכיח בשיח יצחק כדבריו מהמדרש (שמו"ר פ"א, א, טו הובא ברש"י) "אכן נודע הדבר... היה משה מהרהר בליבו ואומר, מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהן היאך יהיו ראויין לגאולה, לכך אמר אכן נודע הדבר, עתה ידעתי באיזה דבר הם משתעבדים". מבואר שיש טעם לשעבוד מצרים ששייך לעון לשון הרע. אמנם לפי כל הנתבאר אי אפשר לומר שזהו עיקר הטעם שהשתעבדו בעבורו, שהרי גלות מצרים היתה גזירה קדומה ושורשית שהתגלתה דורות רבים קודם לכן, ובע"כ שהוא רק טעם שמצטרף לאותה סיבה יסודית וקדומה, וא"כ צריך להבין מה השייכות ביניהם.

שיטת האלשי"ך והשל"ה - גלות מצרים באה לתקן חטא אדם הראשון
האלשיך (ריש פרשת שמות) והשל"ה (ריש מסכת פסחים) נקטו שירידת ישראל והשעבוד במצרים נעוץ בחטא אדם הראשון, כי בשעבוד מצרים תקנו עם ישראל את החטא הקדום ועלו במדרגתם עד שבמעמד הר סיני זכו לדרגת 'פסקה זוהמתן', היא זוהמת הנחש שהטיל באדם הראשון אחרי החטא. נמצא מדבריהם שלא זכו למ"ט שערי קדושה רק מכוח אותם מ"ט ימי ההכנה שהיו להם מהיציאה עד בואם להר סיני, אלא זהו הפרי של שעבוד מצרים שהצליח לכלות פשע וחטאת שהיתה בהם. ואם כן קודם שנבוא

דהלא יוסף שהיה כמעט קטן האחים היה בן ל"ט שנה באותה עת, כללה כל המשפחה כולה שבעים נפש בלבד. כך היתה גם ההנהגה עם כל האבות שתולדותיהם באו להם בקושי ולא בדרך הטבע. אברהם ושרה, יצחק ורבקה, ואף אצל יעקב אמרה לאה כשזכתה לבנים "ראה ה' בעיניי" "שמע ה' כי שנואה אנוכי" (בראשית כט, לב-לג), הרי שלא התייחסה ללידותיה כמהלך טבעי אלא כהשגחה מיוחדת שבאה לה מכח רחמי שמים. וגם רחל שהיתה עיקר הבית ציפתה שנים רבות לבנים ורק בזכות שהכניסה צרתה לתוך ביתה זכתה ליוסף ואחריו לבנימין.

והנה אחרי שירדו בני יעקב למצרים ניתן להבחין במהלך הפוך לחלוטין, כמו שנאמר בסוף פרשת ויגש "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" (בראשית מז, כז), וכן בתחילת פרשת שמות "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותימלא הארץ אותם" (שמות א, ז). ארץ מצרים היתה מקום שפע ההולדה של כלל ישראל, כמו שדרשו חז"ל שכל אחת ואחת היתה יולדת ששה בכרס אחד. נמצא שדווקא במצרים גדלה המשפחה של יעקב אבינו ונעשתה לעם, וכמו שמדויק בפסוק 'ארמי אובד אבי וכו' ויהי שם לגוי גדול עצום ורב", כי יצירת בית יעקב לעם מקורה במצרים.

והדבר מפליא, מדוע דוקא מצרים שהיא המקום השפל בעולם תהיה למקום הברכה והגידול של עם ישראל, והרי כל הברכות שנתברך אברהם אבינו וביניהם ברכת הריבוי מיועדות היו להתקיים בארץ ישראל דווקא, כמו שנאמר לו 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול' (בראשית יב, א). ואף לדורות מצאנו שמעלת ארץ ישראל מועילה לברכת הבנים, כמו שאמרו ביבמות (ד, טו) שמי שנשא אשה ולא ילדה עשר שנים, יתלה זאת בישיבת חו"ל, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר יש, דכתיב (בראשית טז, ג) מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען, ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המניין. אם כן נראה שיותר מתאים שמקום הצמיחה של כלל ישראל יהיה בארץ ישראל, ומפני מה התייחדה מצרים לענין ההולדה וההתרבות של עם ישראל ונתקיים דוקא בה הפסוק "רבבה כצמח השדה נתתיך" (יחזקאל טז, ז).

ענין זה מורה על אמיתת היסוד שנתבאר בדברי רבותינו שהמהלך הראוי לישראל הוא לרדת למקום השפל - ארץ מצרים, שנקרא בלשון הכתוב "כור הברזל" (דברים ד, כ), ודווקא מאותה ירידה ושפל כלל ישראל יגדל להיות לעם. וענין זה טעון הסבר והבנה מדוע צמיחת העם צריכה לבא מתוך המקום הנמוך והירוד - ארץ מצרים.

קושי השעבוד

עוד יש להבין, מהי התועלת העולה מקושי השעבוד, מהעבודה בחומר ובלבנים במשך שנות גלות מצרים, ומגזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב). מה הסבל הזה מוסיף לעם ישראל וכיצד הוא מזכך אותם שבשלו מכונה מצרים 'כור הברזל'. התפיסה המקובלת היא שהיסורים ממרקים ומזככים את האדם, ולכן דוקא מתוך הקושי והיסורים התקדשו עם ישראל והפכו לעם הנבחר. ואכן כך ניתן ללמוד מדברי הגמ' בברכות (ה) "רשב"י אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, ואלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

² וכן אמרו במדרש (שהש"ר פ"ר ב) "רבנן אמרי קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבינו היאך

עוד יש להבין, מהי התועלת העולה מקושי השעבוד, מהעבודה בחומר ובלבנים במשך שנות גלות מצרים, ומגזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב). מה הסבל הזה מוסיף לעם ישראל וכיצד הוא מזכך אותם שבשלו מכונה מצרים 'כור הברזל'. התפיסה המקובלת היא שהיסורים ממרקים ומזככים את האדם, ולכן דוקא מתוך הקושי והיסורים התקדשו עם ישראל והפכו לעם הנבחר. ואכן כך ניתן ללמוד מדברי הגמ' בברכות (ה) "רשב"י אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, ואלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

ליישוב הקושיות הנ"ל יש להרחיב קצת בענין חטא אדם הראשון והקלקולים שבאו מכוחו.

ג' חלקי החטא בג' דורות וכולם התגלו במצרים

בכתבי האריז"ל (פע"ח שער חג המצות פ"א ובשער הפסוקים פרשת מקץ) מובא שחטא אדם הראשון התגלה שוב בספר בראשית בשלושה דורות - דור המבול, דור ההפלה, ובסדום ועמורה. והם כנגד מאה ושלושים שנה שפירש אדם הראשון מן האישה אחר חטאו, כי באותם שנים נולדו שדין ולילין מטיפות קרי שראה לאונסו כמבואר בגמ' בעירובין (י"ח:), והנשמות הללו הם החוטאים של ג' הדורות הללו, וכולם חזרו בדורות של שעבוד מצרים.

את הקלקול של דור המבול שנמחו במים מצאנו במצרים בגזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". את הקלקול של דור ההפלה שהתבטא בעבודה בחומר ובלבנים, מצאנו במצרים בעבודה הקשה בחומר ובלבנים, שהרי הלבנים המלאכותית והחומר שהם מעשי ידי אדם הומצאו בדור ההפלה, כמו שכתוב "ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחומר" (בראשית י"א ג), והם שגרמו להם לחטוא, כי על ידם יכולים היו לבנות את המגדל.

את האופן בו חזר הקלקול של סדום ועמורה במצרים לא פירש שם האריז"ל, אך נראה להציע שניתן למצוא את הנהגת סדום ועמורה בהנהגה המתנכרת של המצרים, שמתחילה הזמינו את ישראל לגור אצלם, ולאחר מכן נהפך לבם - "ויקם מלך חדש במצרים אשר לא ידע את יוסף" (שמות א' ח), והרעו לישראל כמו שנאמר "וירעו אותנו המצרים ויענונו" (דברים כ"ו ז). אנשי סדום ועמורה הסתכלו על כל אורח כאויב שצריך להורגו, וכך גם נהגו המצרים "הבה נתחכמה לו פן ירבה ונוסף גם הוא על אויבינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ" (שמות א' ט), היחס לעם ישראל היה מתוך חשדנות ושנאה כי ראו בעיניהם הרעה את ישראל כאיום קיומי עליהם, ומזה הגיעו לכל הרשעות שלהם, והוא ממש כדרך שהיה בסדום. גם העבודה הקשה בשעבוד מצרים המוגדרת כ'עבודת פרך', שעניינה היא עצם העבודה לשם עבודה ללא הפקת תועלת, וכל מגמתה היא רק כדי לשבור ולפרך את רוחו וכוחו של העובד, זאת הרשעות שמצאנו בסדום ועמורה.

כדברי האריז"ל מצאנו גם בברייתא בב"מ (מ"ח.) שקושרת את ג' החטאים של ג' הדורות הללו יחד ומקשרת אותם לשעבוד מצרים - "אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור ההפלה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". ההנהגה של הקב"ה לדחות את הרע מן העולם מתבטאת בעונש ג' הדורות הללו וכן במצרים שטבעו בים, ומי שאינו עומד בדיבורו שייך לחטאים אלו.

טובת העולם נחלק לג' חלקים

ואמנם לא התפרש בדברי האריז"ל מהם ג' החלקים האלו ומדוע התחלקו לג' דורות, אולם דבר זה ניתן ללמוד מדברי הגר"א (אדרת אליהו בראשית ג' ו) וז"ל, "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל - מפני שכל טובת העולם נחלקים לשלשה אלו, טוב ערב מועיל, והסימן טעמו וראו כי טוב (תהילים ל"ד ט), כי מהש"י יגיע לנו כל שלשה אלו. ואמר ששמעה האשה דברי הנחש התחילה לעיין בדבר, וזהו שאמר (בראשית ג' ו) ותרא כי טוב העץ למאכל בעצם הטוב זולת הערב והמועיל. וכי תאווה הוא לעינים הוא הערב אשר יתאווה האדם בכל אוות נפשו, לא כן אל המועיל או אל הטוב. ונחמד העץ להשכיל הוא המועיל, כי החמדה הוא אל דבר רוחני או אל ההשכלה אשר יגיע ממנו הכבוד". עכ"ל. פירוש, טובת העולם נחלק לג' חלקים ובג' חלקים

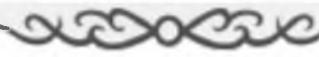
אלו היה שיבוש בחטא אדם הראשון, כי ה'טוב' ה'מועיל' וה'ערב' לא היו במקומם האמיתי. ומצאנו טעות משולשת זו בדברי הנביא (ישעיה ה' כ) "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר", והם ג' הטעויות האלו שרואים את הרע ל'טוב', ואת החשך ל'אור' ששם חושב למצא את ה'תועלת', ואת המר ל'מתוק' במחשבה ששם ימצא את ה'ערב'.

אדם הראשון חטא בעץ הדעת טוב ורע והוריד לעולם שיבושים במושגי ה'דעת טוב ורע' שבכל ג' החלקים האלו, שיבושים אלו הם האבות לכל התעיה והריחוק של בני אדם מהטוב האמיתי והם הם שגרמו לאותם ג' דורות לטעות. דור המבול טעו במושגי ה'ערב', כמו שנאמר בסוף פרשת בראשית (ו' ב) "ויראו בני האלוקים את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו". צורת השחתה זו של ראיית בנות האדם 'כי טובות הנה' היא שימת המר למתוק, והיא תולדה של ראיית עץ הדעת כתאווה לעיניים, מושגי הטוב והרע השתבשו לפי התאווה שעמדה לנגד עיניהם, ולפי זה קבעו את לקיחתן כדבר טוב.

דור הפלגה השתבשו בחלק של ה'מועיל', הם חשבו שהתכלית בעולם היא לכבוש את השמים ואת הארץ תחתם, וחתרו להשיג תועלת זו ע"י בניית עיר ומגדל שראשו בשמים 'ונעשה לנו שם'. ההתארגנות של בני האדם בדור הפלגה באה להעמיד את התועלת של כל הפעולות לתכלית אחת כפי דעתם, ולפי זה קבעו את ההתפתחות והקידמה של העולם כולו. הם הגו רעיון לרכז את כל האנושות סביב תכלית אחת ומטרה אחת שיש בה התקדמות תמידית לאורך כל הדורות, בנין המגדל נותן התבטאות לכל דור שיבנה קומה מיוחדת לו לפי טעמו ולפי יכולותיו, ומצד שני הוא בנוי ומיוסד על הדורות הקודמים, וכך בכל התקופות ימצאו אנשים טעם ויחודיות בעבודתם. ריכוז כוחות האדם סביב מטרה אנושית והפרדה בין החיים הארציים לבורא יתברך היא שימת חושך לאור. דרך זו נובעת מהטעות של ראיית העץ כ'נחמד העץ להשכיל' שבו האדם רואה את הבריאה שיש בה בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם, והוא לוקח אותם למושגים זרים ומסלף את תכלית הבריאה.

הטעות השלישית נמצאת ב'דעת', ונמצאת בדברי האשה שאמרה לאדם הראשון "כי טוב העץ למאכל", האשה חשבה שהציווי שלא לאכול מהעץ הנברא כטוב למאכל הוא אינו מוסרי ואינו הגון וישר, ולא השכילה להבין שעליה לבטל את דעתה ההיגיונית בפני דעת עליון. הישרות שהאדם בונה לעצמו במושגי טוב ורע מוסריים לפי דעתו יצאה לפועל בדור של סדום ועמורה שבנו לעצמם חוקים ומשפטים לפי ה'ישרות' המסולפת שעלתה בדעתם והיתה רחוקה מהטוב האמיתי, הם היו אומרים לרע טוב ולטוב רע עד שהוכרח הבורא יתברך למחות אותם באש וגפרית מן השמים.

רמז לזה ניתן למצוא בנוסח 'ובא לציון' שבו אנו אומרים "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו" וכו' ומבקשים אנו את התכלית "הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו" וכו', ומסיימים "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה". היצור האנושי שנברא לכבודו של הקב"ה יכול לעוות את החיים שלו עד כדי שתהיה כל יגיעתו לריק ולידתו לבהלה. וזה מה שארע בדור המבול ובדור ההפלה, הלידה לבהלה היתה בדור המבול שהדברים נעשו מתוך רצון חושי חזק וכל מעשיהם נשטפו ונאבדו מן העולם, והיגיעה לריק היתה בדור ההפלה שהיו יגיעים למטרה ותכלית מוטעים וכל היגיעה היתה לריק.

כלומר, התברר שהאדם שנותן לחיים שלו לזרום בלי הקשר האלוקי אלא לפי המהלך האנושי המרוחק, אינו יכול לעמוד אפילו בחוקי שבע מצוות בני נח בלבד, כי בסופו של דבר כוחות הריחוק והקלקול שישנם בעולם יגרמו שהוא יעקר משבע מצוות אלו ויקלקל את העולם.

אמרו חז"ל (אבות ו, יא) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו". הקב"ה לא ברא את העולם בשביל 'משלמי המיסים' מקיימי שבע מצוות בני נח, אלא הוא מצפה מהיהודי ההגון להיות אדם שכל עולמו הוא העולם של הקב"ה. התורה היא שבונה לאדם את הציור הנכון של המציאות, וכל פרט שנוגע למעשה מחוייב הוא לקיים משום שזה חלק מלחיות בעולמו של הקב"ה, רק כך לימוד התורה יביא אותו לתפיסה של ראיית העולם האמיתית.

למשל, הלומד ספר שמואל וספר מלכים רואה כמה חשוב היה לבקש איש כלבבו של הקב"ה להיות למלך על ישראל, ומהי מעלתו וגדולתו של דוד המלך, כמו כן הוא רואה כמה צער היה בכלל ישראל בפילוג המלוכה, וכך הוא מבין מהי המלכות בעולם לפי היחס של התורה ואיך מלכות אמיתית נראית בעולמו של הקב"ה, ומזה יכול לתפוס את המשמעות של מלכות שמים. לעומת זאת אם יתבונן על המלכות רק מתוך העולם האנושי, לא יגיע לידי תפיסה נכונה של המושג מלכות, כי היא אינה נתפסת נכון בין בני אדם.³

הירידה לגלות מביאה לתיקון העולם

לצורך גילוי זה הקב"ה העמיד עם אחד מכל העולם להביא את כל העולם לתיקונו, ולגלות שהכל ברא לכבודו. וייעד לכך את אברהם אבינו ואמר לו "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך", וכמו שאמר הכוזרי (ב לו) "ישראל באומות כלב באברים". אם עם ישראל באמת היה מצליח מעצמו להיות מנותק מכל קלקולי הדעת אז יכלו לתקן גם בלא קושי השעבוד. אבל גם בתוכם חלה מציאות הקלקול וזה מה שאמר משה רבינו "אכן נודע הדבר ששורש קלקול הדעת נמצא בהם ואת זה רואים מהלשון הרע שנמצא ביניהם. במקום לראות את פעולתו הנשגבה של משה להציל את אחיו היהודי הם רואים "כאשר הרגת את המצרי" התסכלות רעה זו מקורה בדעת הנפרדת של הנחש הקדמוני שרואה את המציאות בניתוק מהדעה הנכונה. וכבר נתבאר שהוא מפורש בדברי האריז"ל שנשמות ישראל באותו הדור היו מהנשמות של הק"ל שנה שהוליד שידין ולילין שהיו שייכים לקלקולי הדעת של חטא אדם הראשון. ולכן דרך התיקון של כלל ישראל לא יכולה להיות בהתעלמות מהקלקולים אלא מתקנים את העולם דווקא מתוך היותם בתוך מציאות ששייכת עם כל הקלקולים ומתוך מצב של שייכות עם האומות ורק על ידי התגברות וניצוח מצליחים להעלות מעל מציאות הקלקולים ולברר שאין מציאות בכל הדרכים הקלוקלות ויש רק אמת אחת שמקיפה את העולם. אין אפשרות להשתייך רק למקצת הדבר ולומר רק 'ה' אלוקינו' אלא צריך לומר גם 'ה' אחד'. הקב"ה בחר בנו והוא 'אחד' שמקיף את כל הבריאה כמו שיתגלה לעת"ל כדפירש"י (דברים ו ד) 'ה' שהוא אלוקינו עתה ולא אלוקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

גם ההגדרה של עבודת החומר והלבנים שעבדו במצרים [שהיא מקבילה לדור הפלגה כפי שנתבאר מהאריז"ל] היא עבודה לריק, שהרי כל עבודתם ירדה לטמיון ללא שום תועלת. וגזירת 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' [שהיא כנגד דור המבול] מקבילה היא ללידה לבהלה, ועל כך אנו מתפללים שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה.

שורש העוותים האלו נמצא בנחש הקדמוני שהוא הראש לעצם המציאות של דעת שנפרדת מהקב"ה. לפני הנחש לא היה מציאות של דעת נפרדת והנחש נקרא בחז"ל "נרגן מפריד אלוף" שמפריד מאלופו של עולם. כח הדלטוריא של הנחש היא ההסתכלות הרעה והמעוותת על המציאות לתפוס את העולם בצורה מקולקלת. בכח זה החטיא את אדם וחוה והכניס לעולם 'דעת טוב ורע' לשבש את תפיסת הדעת בכל חלקי הטוב הערב והמועיל.

התורה מאירה ומגלה את עולמו של הקב"ה

ישנם שתי דרכי מחשבה מהי חובתו של יהודי בעולמו, דרך אחת היא שבכדי להיות יהודי טוב מוטל עליו להבין מה הקב"ה דורש ממנו לעשות, ועל פי זה לנהוג. אך דרך זו חסרה במהותו של היהודי, שהרי ההבדל בין שבע מצוות בני נח לבין תרי"ג מצוות התורה שנמסרו לנו בהר סיני, אינו רק במספר הדרישות שהקב"ה מציב לנו שהם רבות על אלו של בני נח, אלא הקב"ה דורש מכלל ישראל לפעול בכל העולם שיהיה זה עולמו של הקב"ה [במטרה שעל ידי זה יתפשט גם לכלל העולם], וזו הדרך השניה והאמיתית בביאור חובת היהודי בעולם, להכיר את העולם שברא הבורא דרך לימוד התורה ועל פי המצוות ולחיות בתוך העולם האמיתי שברא הקב"ה.

דוגמא לדבר, אדם שלומד הלכות טריפות ומברר את כל המציאות של הבהמות באילו מן האיברים תלויה חיותה של הבהמה ובאיזה מהן לא ושכך תלויים כל דיני נקובה ונטולה ושאר ההלכות לפרטיהן, אין לימודו נוגע רק להלכה מה להורות לבודקי טריפות, אלא על ידי זה מצטיירת אצלו המציאות האמיתית של עולמו של הקב"ה, הוא רואה מה תופס משקל ומה עולם הערכים בחיות האברים ובחשיבותם, וכן הוא בכל נושא וענין בתורה, היא מלמדת את האדם איך נראית המציאות בעולמו של הקב"ה. קיום שבע מצוות בני נח שומר על סדרו של עולם ותו לא, ואילו תרי"ג מצוות הם כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים וכנגד שס"ה ימות החמה כדאי בבבלי (מכות כג:) ובזוה"ק, שעל ידם כל מציאות האדם משתנה ומתאימה את עצמה כפי רצון ה', וזהו שאמר הכתוב "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (ויקרא יח, ה).

שני סוגי אנשים חיים על פני כדור הארץ, אך לאמיתו של דבר חיים הם בשני עולמות שונים לגמרי. האחד לומד את התורה ומתאים את מציאות חייו לפי הצורה האמיתית בה הקב"ה רוצה שיתנהג העולם, ואילו השני חי בעולם כשאר בני אדם עם המניעים והפעולות והסיבות המתאימות לו, ועל כרחו הוא שומר על החוקים האלוקיים הכתובים בתורה כי כך צריך. וכבר הוכח שהדרך השניה נכשלה, כי כבר אמרו חז"ל (ב"ק לה.) "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים (הבבלי ג, ו), מה ראה, ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום, עמד והתירן להם... שאין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה".

³ [ובזה מובן מדוע חלק הנגלה של התורה הוא הקדמה לחכמת האמת ואין להפך את הסדר, דע"י חכמת התורה בנגלה העולם מתפרש בצורה הנכונה כפי שמראה אותה הקב"ה בכל סדרי התורה, ורק אח"כ אפשר לנסות להבין את הבריאה לפי

³ [ובזה מובן מדוע חלק הנגלה של התורה הוא הקדמה לחכמת האמת ואין להפך את הסדר, דע"י חכמת התורה בנגלה העולם מתפרש בצורה הנכונה כפי שמראה אותה הקב"ה בכל סדרי התורה, ורק אח"כ אפשר לנסות להבין את הבריאה לפי

שכזה, אבל ההבטחה על ירושת הארץ אומרת שהעם הזה מיועד להיות נוחלי הארץ עם חיים על פני האדמה, ואברהם לא הכיר ולא ראה אפשרות של קיום לעם כזה. ואף הקב"ה הסכים איתו ואמר לו שאכן במצב העולם הנוכחי אין מקום לעם כזה, אך הבטיח לו שבניו ישלחו לכור היתוך בו לומדים את החיים מתחילה בסדר חיים אחר לגמרי, וכמו כור שמפרק את המתכת מן הסיגים וכך חוזרת המתכת ומתגבשת בלי הסיגים, כך הפירוק בכור הברזל של מצרים שם את ישראל במצב מרוחק ודחוי, בו יכירו את הרוע שבעולמם של דור המבול ודור ההפלגה וסדום שהתנכזו כולם בממלכה האדירה של מצרים עם תוקפה ושליטתה המוחלטת, ובתוך המציאות הזאת ישראל יראו את הטעות ואת הרע וידחו אותה בדחיה פנימית. ואמנם בהיותם בתוך השעבוד בארץ מצרים הם היו שקועים בתוך המצב הרחוק של מצרים, מ"מ מיד כשהשתחררו ויצאו ביציאת מצרים, באו לעולם אחר והשאירו את כל המצריות על סעיפיה בים סוף, ובנו עולם של חיים נכונים.

בניה מחודשת זו מחייבת להכיר את כל הכוחות השלייליים, וזהו התיקון שיש בגלות מצרים, שאף שלא בא על חטא שלהם אלא על חטא אדם הראשון, הוא מלמד על המציאות השלילית שבשלושת החטאים שהשתרשו בעולם מכוח אותו החטא. וכך גם בשאר הגלויות בכל הדורות שאחרי כן שבאו על חטאיהם של ישראל, כי עדיין לא למדו את הדחיה והאפסיות של הריחוקים ולא הביאו את כל הכוחות ללימוד הזה, ולכן באו עליהם יסורי הגלות המלמדים כיצד לראות את המציאות הנכונה וכיצד נראה עולם שחי בחיים של חטא, ועי"כ מגיע התיקון שבגלות.

ענין ה'גרים' שנוספים לעם ישראל בגלותם

בזה יש לפרש את מאמר חז"ל (פסחים פז): "ואמר רבי אלעזר לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שנאמר (הושע ב, כה) וזרעתיה לי בארץ, כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין". והדברים תמוהים, דאע"פ שבדאי יש מצוה לקרב ולאהוב את הגרים, קשה לומר שכל מטרת הסבל של ישראל בגלות היא בכדי להוסיף עליהם גרים.

ולהנ"ל נראה לבאר שהוספת הגרים באה כסימן למושגים נוספים שבאו מתוך מושגי הרע של הגויים בעולם, והם מוצאים את מקומם בצורה הנכונה של עם ישראל ע"י הצטרפותם לכלל ישראל, כי כך מביאים הם את עולמם לתוך עולמו של הקב"ה, ועל ידי זה כל מושגי הריחוק מגלים את אפסיותם וכל כוחות החיים עומדים במקומם הנכון.

עמידת ישראל במצב מתוקן מכח הגלות

אחרי תיקוני הגלות עם ישראל יכולים לעמוד על יעודם הנכון של "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" (ישעיה מג, כא), וכפי שמבואר בקדמונים שתהליך הצמיחה של עם ישראל הוא כמו צמיחת החיטה מתוך הארץ, שעליה להירקב קודם בתוך האדמה, ומתוך הריקבון יעלו ויצמחו חיים חדשים. כלומר, החיטה צריכה לההפך ולהיות חלק מהארץ עצמה ורק לאחר מכן הקרקע עצמה כביכול מצמיחה חיטה חדשה, וזהו העולם המתוקן שאחר הגלות. בזה מבינים אנו את התפקיד השלם של עם ישראל, ושכל הבריאה מונחת עליהם כי הם המתקנים את כל הבריאה, ועל כך אמרו מתקני נוסח התפילה "אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

אין אפשרות להשתייך רק למקצת הדבר ולומר רק 'ה' אלוקינו', אלא צריך לומר גם 'ה' אחד', כלומר, הקב"ה בחר בנו והוא 'אחד' שמקיף את כל הבריאה, וכמו שיתגלה לעתיד לבא וכפירוש רש"י (דברים ו, ד) "ה' שהוא אלוקינו עתה ולא אלוקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' (צפניה ג, ט), ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

תפקיד זה נועד לעם ישראל מתחילתם בספר בראשית כפי שהובטח לאברהם אבינו, וגם בספר שמות כתיב "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), כי הם אלו שצריכים להעמיד את צורת האדם נכונה בעולם, לתקן את כל מושגי האנושות ולהביא אותם אל מקומם.

שליחות זו אינה יכול להתקיים על ידי משפחה אחת, אלא רק ע"י עם שלם. שלשת האבות ומשפחתם היו המקור והשורש להכרה האמיתית בקב"ה, אבל כל עוד זה מצטמצם למשפחה אחת בלבד, אין בעולם גילוי לסדר מקיף ושלם של מציאות חיים בצורה הנכונה, התיקון צריך לבוא רק ע"י ציבור גדול ושלם שיהוו דוגמא למערכת שלמה של חיים בסדר של הקב"ה, ולצורך זה הוריד הקב"ה את ישראל למצרים שכללה בתוכה את כל צורות הקלקול 'הטוב', 'הערב', ו'המועיל', ושם במצרים סבלו עם ישראל בכל היסורים במטרה שיראו איך נראית צורת אדם שמגיע לעיוות הגדול הזה, וכיצד נראית המציאות ב"עת אשר שלט האדם באדם לרע לו" (קהלת ה, ט), רק מתוך העבודה בחומר ובלבנים ראו עם ישראל את הרשע של עבודת הפרך כיצד עבודתם אינה לשום תועלת ותכלית אלא לשם עינוי בלבד, ואז השיגו איך נראית המציאות בלא קרבת אלקים וכיצד בלי "ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהילים עג, כה) מגיעים לתכלית הרע. כך מתוך הצרות נוצרה היצירה של משפחת יעקב לעם ישראל, כי מתוך החומר והלבנים נבנתה המציאות של עם ישראל שתופס את המציאות הנכונה של העולם.

הלימוד של הרע דרך יסורי הגלות

שמעתי להקשות על דברי חז"ל (יבמות סד): שבדרך הטבע אברהם ושרה לא היו יכולים להוליד, ובכדי שיוכל אברהם להוליד היה צריך להעלותו מעל הכוכבים [כלומר, מעל המזל]. וקשה, הרי אברהם הוליד את ישמעאל מהגר ואח"כ את בני קטורה, ואם כן באברהם לא היה פגם גופני אלא בשרה, ומדוע היה צריך להעלותו מעל למזל כדי שיוכל להוליד. וכן קשה על מה שאמרו חז"ל (ביבמות שם) שלשרה לא היה בית ולד, והדבר קשה להולמו כפשוטו, שהרי שרה נלקחה לפרעה ולאבימלך, ולכא' איילונית הוא הפגם הגדול שיש במומי האישה ולכן הוא מקח טעות גמור, והיאך יתכן שלקחו את שרה עם חיסרון זה לבית המלוכה.

אלא נראה שכוונת חז"ל היא שהמציאות של אברהם ושרה היתה נראית בעולם כמציאות שאין לה המשך, כי לא יתכן שתחת השמש יהיו אנשים שחיים במציאות עליונה וגם יולידו בדמותם כצלמם אנשים שימשיכו את המציאות הזאת שמנותקת לכאורה מכל מציאות העולם. כי במציאות החיים הרגילים בעולם לא היה נראה שהעמדת עם שלם שחי כמו אברהם אבינו אפשרית, ואכן רק לאחר ברית המילה התעלו אברם ושרי וניתן להם שמם אברהם ושרה, ומעתה יכולים היו להוליד את המציאות של כלל ישראל.

על זה שאל אברהם אבינו "במה אדע כי אירשנה", כי בשלמא אם היתה ההבטחה שיצא ממנו עם של אנשים מיוחדים ככוכבי השמים שחיים מעל לטבע הגשמי, יכול היה להבין ולקבל נס

עבודת ימי חודש ניסן

שיחה מאת הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א

נמסר בקהילת ברכת יוסף לקראת חודש ניסן

הקדמה

כולנו בעלי משפחה, ולפנינו חג ותקופה שהתורה העמידה אותנו כמחוייבים להעביר לדורות הבאים בנינו ובנותינו, את עיקרי האמונה והדת, וידוע שהכח להשפיע תלוי הרבה בדרגת המשפיע, וכמו שאמרו חכמים, שצורת ההשפעה צריכה לבוא כדוגמת כוס מליאה, שעולה על גדותיה ונשפך ממנה, וגם הרי ניכרים דברי אמת, כשהם יוצאים ממי שמרגיש וחי את אשר הוא אומר, מעתה עלינו למלאות את עצמינו, כדי שנוכל להשפיע באמת, והזמן הנכון להכנה זו בימים שקדמו לחג הפסח.

יציאת מצרים חדשה כל שנה

כבר הורגלנו ולמדנו, שכל חג אף שעיקרו מכח דברים שהיו בעבר, אבל הארתו והשפעתו מתחדשת כל שנה, וענינו הפנימי כאילו קורה היום, וז"ל הרמח"ל בדרך ה' [ח"ד פ"ז אות ו'], בדבריו לענין חג הפסח, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון וכו' עכ"ל.

והנה בענין יצי"מ יש בזה בחינה נוספת, דהיינו מלבד מה שחוזרת אותה השפעה, באמת יש כאן שלב יותר ממה שכבר היה, דהיינו כאילו ביצי"מ נבנה שלב ראשון, וכל שנה שלב נוסף, וכך כותב האוה"ח הק' פר' בלק, עה"פ אל מוציאים ממצרים, שלכך נקטו לשון הווה מוציאים, ולא הוציאים, כי כל דור יוצאים עוד יציאה מטומאת מצרים, עדי ניגאל לגמרי, ואף הרמח"ל במק"א ממשיך, למי שמכה בגרון על בול עץ לבקוע אותו, שבכל הכאה והכאה, נעשה חריץ יותר עמוק, עד שנבקע לגמרי.

דברי הרמח"ל והאוה"ח האלו, הם דרגא נוספת בהארת הימים, דהיינו שסגולת הזמן אינה רק שחוזרת אותה הארה שהיתה אז, אלא יש ממש יציאה נוספת, שלא היתה עד עתה.

והמבין ירגיש שבכל דור ובכל שנה, הנה יש לו הזדמנות חדשה, להוציא עצמו מטומאת מצרים, ובפרט שאותה טומאה הראויה לצאת בשנה זו, היא אותו חלק ורובד של טומאה וחסרון שמימות עולם עד השתא, לא ניתנה האפשרות לצאת ממנו, ואולי כל דור וחסרונו הרוחני, שהרי בוודאי מהלך העולם, שכל דור מתקנים עוד חלק בקומה הכללית, וא"כ עכשיו בחג הפסח, זו השעה וההזדמנות, בה יכולים להתעלות מאותו חסרון, ולהפסיד שנה אחת הרי זה בחינת מעוות שאינו יכול לתקון.

ואולי זה הביאור בהכתוב בפר' בא [פר' י"ב פס' מ"ב], ליל שימורים הוא לה' להוציאים מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לבני ישראל לדורותם, תחילת הפס', מה שהיה הלילה הזה שמורים להוציאים ממצרים, והכתוב שנית בסוה"פ, שמורים לדורותם, מפרשים הרמב"ן והספורנו ועוד, וכן מפורש בתרג' יוני, שהלילה הזה הוא שמורים לגאול אותם בגאולה האחרונה.

ולמש"כ האוה"ח, שכל שנה יוצאים עוד יציאה ממצרים, אפשר לפרש "לדורותם", היינו לגבי אותו ענין שהתחיל הפס', להוציאים ממצרים, שגם לדורות כליל זה מוציאים ממצרים, [כ"כ בספר בית אהרן בעניני פסח ד"ה ליל, ולא הזכיר דברי האוה"ח], ובאמת יציאה זו ממצרים היא היציאה מהגלות, וזו הגאולה השלימה העתידה בב"א, וכל הפירושים אחד הם.

תחילת ההכנה שלושים יום

הנה בפשיטות כל ענין זה נעשה בימי החג ממש, אבל באמת מצינו שתחילת השפעה זו מתחילה בתקופה הסמוכה לפסח, ונביא מש"כ החי"א בשם המקובלים, [בהקדמתו לפירושו על ההגדה ש"פ, הנקראת תולדות אדם, ומביא שם מהספר חסד לאברהם], וז"ל בתו"ד, ובכל שנה ל' יום קודם הפסח, הש"י עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשות מהיכלות הטומאה, מעט מעט, בכל יום וכו', ובליל פסח אינם נכנסים כלל ועיקר, וכולם פטורים ובני חורין וכו', ומה שציוה לישראל לעשות פסח כל שנה, ידוע מש"כ האר"י, כי בכל שנה, מתעורר אותה קדושה בעצמה שהיה בפעם ההיא, כמש"כ, והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור וכו' עכ"ל.

ובתו"ד כתב שם שמה שאמרו חז"ל, גלתה יהודה מעוני על שאכלו חמץ בפסח, שכיוון שבאותה שנה של חורבן הבית, אכלו חמץ, לכן לא נתעורר להם הקדושה באותה שנה, ונשתקעו בעוונם ע"ש.

ויש ללמוד, מהא דהביא הפס' במגילת אסתר, את עיקר היסוד דלעיל, שמתעוררת אותה קדושה שהיתה בזמן ההוא, הרי זה דבר קבוע לכל מועדי קדש, שכולם אינם זכר בעלמא, אלא כל ההארה שהיתה בזמן ההוא, קיימת ומתעוררת בכל שנה ושנה בתאריך ההוא, וזהו ההדגשה "הימים האלה נזכרים ונעשים" שעצם הזמן עצמו מתעורר שנית, [ויש לציין ידיעה מעניינת, שבספר יערות דבש כ' שלכך המתינה אסתר עם המשתה הראשון עד ט"ו ניסן, כי רצתה שהיום והזמן יסייע בעדה להיושע].

והנה החי"א דיבר שהפעולה מצידו ית' בנפשות בני' מתחילה ל' יום קודם הפסח, ועתה נדבר על עבודתינו, עבודת בני ישראל, הנה בפר' בא נאמר, "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה", לא ביום הזה אלא בחדש הזה, מבואר שמצוות הנוהגות בפסח, נקראים ומתיחסים אל כל החדש, [ויש בזה כדי לבאר ההו"א, דמצות הסיפור תהיה מראש חדש, כאמרנו בהגדש"פ, "יכול מראש חדש"].

גם הגאולה המובטחת העתידה לבוא במהרה בימינו אמן, נאמרה ביחס לחודש, כאומרם, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, ובסמוך נדבר עוד בענין שייכות הגאולה העתידה להעבודה בחדש הזה ומה הנפ"מ למעשה.

חשיבותו של החודש אינה רק באופן כללי, אלא כל יום ויום בו חשוב עד מאד, וכך כתב השלה"ק [מסכת פסחים א' א' ד"ה החודש], החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר, החדש כולו הוא ראשי חדשים, כי כל יום ויום הוא כראש חדש וכו', היינו שכל החודש מהותו כאש לכל השנה ולכן כל יום בו נחשב כמו ר"ח, וכתב שם עוד שהימים ימי קדש הם.

ומצינו מטבע לשון של זהב בשו"ת אבני נזר [או"ח סי' של"ן], שכך כתב על ימי חודש ניסן, "כי ימים אלו יקרי ערך, שעה ליום יחשב", ואם כי נקט לשון מליצי, אבל יש לפרש, עפ"י מש"כ בשם השלה"ק, שיי"ב הימים הראשונים של ניסן, כל אחד כנגד חדש שלם, שכל הימים כראשי חדש, מעתה כל יום יש בו עשרים וארבע שעות, שכל שעה כנגד יום שבחדש, והשש ימים הנוספים, הם הארבע שבתות שבחדש, עם תוספת של מחצות יום שישי, עד חצות דמוצש"ק, שהם קדושים מצד עצמם ולא צריך כנגדם.

שואלין ודורשין גם בענין העבודה הרוחנית

הכנה ראשונה כמו שלימדונו חז"ל, שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח, ובפשטות המטרה להיות מוכנים לימי החג, [עי' ב"י הלכ' פסח סי' תכ"ט], והנה הצורך לעסוק בהלכ' החג, ג' טעמים לו, וכדלהלן.

א' כדי לידע המעשה אשר יעשון, ואף שכ"א יודע ומכיר ממנהגו כל שנה, אבל פרטי הדברים, ופעמים אף דברים פשוטים נעלמים ממנו, ועלול בקלות להיכשל, וע"י חזרה אפי' קלה ייזכר ויהיו הדברים חיים לפניו.

ב' ידוע מש"כ הגר"ס זצ"ל שהיראת שמים בכל ענין, בא ע"י עסק התורה שבאותה מצוה ובאותו ענין, ולכן היתה עצתו שבכל דבר שרוצה לעורר עצמו ליראת ה', שיעסוק בהלכות אותו ענין, וממילא תגבר בו יראת החטא.

ג' מבואר בשה"ק שהארת כל חג, נמצאת בד"ת השייכים לאותו חג ולאותן מצוות, וכמו שאמרו בירושלמי, עה"פ, וזכרם לא יסוף מזרעם, שקבעו לה מסכת. [ועי' עוד דברים מלהיבים במכתבי השפ"א ז"ל, מכתב ארוך העוסק ביחס לעבודת חדש זה, ושם כתב, שהלכות מלשון הילוך, שע"י עסק ההלכות, הולך ובא החג אלינו].

ומצאתי כי גם בעצמות עסק התורה הזה, יש בו מעלה יתירה משאר לימודים, ואעתיק מש"כ השלה"ק [מס' פסחים ל"ג ב' ד"ה גרסינן], על כן בני יצ"ו, הזהרו ללמוד בימי ניסן ערבי פסחים, והר"ף על פסחים, וכן הטור עם ב"י וכו' וכו', כי זו התורה היא ביותר חביבה, ומביא לידי מעשה כהוגן, ותורה זו חביבה במאוד מאד לפני הקב"ה, כי יפה היא ובזמנה היא.

והנה מבואר בפוסקים, שחלק מהשואלין ודורשין, לעסוק בטעמי המצוה ועניניה, וקודם שנדבר אבאר מה החשיבות בלידע טעם המצוה, והוא מה שראיתי בשם המשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל דבר נפלא, [יסוד הדברים מהר"ר, ונכתב קצת בשינוי והוספות], הנה למילה "טעם" יש שני פירושים בלה"ק, טעם מלשון סיבה, וטעם מלשון טעימה והרגשת טעם.

והנה סיבת המצוה, למה ציוה הקב"ה עלינו מצוה זו או אחרת, אין בידינו לידע בברירות, כי אין בשכל אדם להשיגם עד תכליתם, ואף הטעמים הגלויים, מקובלנו, שאין הכוונה שזה כל הטעם, [הנני לציין לדוג', מצות פה"ב טעמה מפורש בתורה סו"פ בא, זכר למכת בכורות והצלת בכורי ישראל, ואפי"ה החינוך כתב טעם אחר, ליתן ראשית פריו לה', ורק כטעם נוסף כ' זכר לצי"מ, והלוא דבר הוא, שאפשר ליתן טעם אחר מהכתוב בתורה, [ובמק"א הארכנו בזה, עי' ש"י עיני פה"ב].

ואפילו בתקנות דרבנן שמפורש טעמם, אמר הגר"א, ששייך שיהא טעמים נוספים כמוסים, [כידוע לענין מים מגולין ועוד], וכמו כל התורה שניתנה להילמד בדרך פרד"ס.

ומעתה עיקר המטרה בידיעת טעמי המצוה, כדי להרגיש טעם המצוה, ולהיות מחובר אליה, ע"ד הכתוב **טעמו וראו כי טוב ה'**, ומשום כך שייך שיהיו טעמים שונים למצוה אחת, כי לכאור"א טעם המצוה לפי מדרגתו, וכן לכל דור ודור לפי מצבו וענינו.

עוד נקודה בהרגשת הטעם, דהדביקות בכל דבר היא ע"י הרגשת התענוג, וכמו שכו"ה האג"ט בהקדמתו, בדבר ההיתר והחיוב שתהא הנאה מלימוד התורה"ק, [כמבואר ברש"י סנהדרין נ"ח א'], מעתה כדי שיהא האדם מתקיים אצלו, **ודבק ליבנו במצוותיך**, צריך שיהא לו הרגשת תענוג בקיום המצוה, וזו סיבה לעסוק וללמוד מעניני המצוה, עד אשר ידברו הדברים אל ליבו.

וידועים דברי בעל העקידה שהנוסח קדשנו במצוותיך, הכוונה מלשון קידושין, שע"י המצוות נהיה כמצב של אשה המתקדשת, שזה העושה החיבור הגמור בין הקב"ה לביננו, מעתה לחיבור זה

ראוי שיהא לו טעם וחשק.

העבודה המיוחדת לחודש ניסן מחמת היותו חדש המסוגל לגאולה

חודש זה בכללותו מיוחד לגאולה, כאומרם, **בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל**, ושמו "ניסן" מורה עליו דענינו ניסים, ויש לבאר בהקדם, דהנה אמרו בגמ' שבת [פ"ז ב'], שר"ח ניסן עשרה עטרות נטל, ואחד מהם ראשון לחודשים.

ומפרש שם המהרש"א, וז"ל, שהוא חודש מיוחד לעשות בו ניסים, ושהוא אחד לבטל כח ראש המזלות שהוא טלה, [היינו ש"נס" מהותו, מהלך שלא לפי הגזור ע"י המזל, שזה טבעו של עולם שמונהג ע"י סדר המזלות, וחודש זה מיוחד בביטול כח המזל בכללותו, ובביטול מזל טלה בפרטות], וכמו שאמרו במדרש ש"ר, א"ל הקב"ה אין לך חודש גדול מזה, לפיכך נקרא ראשון עכ"ל.

לכך ידוע מבעלי העבודה, שבחודש זה יש בו חיוב עבודה להמשיך ולקרב הגאולה העתידה לבוא בב"א, בכמה אופנים, וכדלהלן.

א] ע"י האמונה בה, שזה מעיקרי האמונה להאמין בביאת המשיח ובתחית המתים, אי"ז פרט ממצוות התורה, אלא אחד מי"ג עיקרים, שהכופר בהם נקרא מין, וראוי שיזכר דבר זה גם בני הבית, דהיינו האולה העתידה צריכה להיות מדוברת כל השנה ובפרט בזמנים מסוגלים אלה.

ב] ע"י בקשה ותפילה על כך, וציווה הנביא לחכות לו, ככתוב, "חכה לו", ועוד למדו חז"ל מהכתוב, ציון היא, דורש אין לה, מכלל דבעי דרישה.

והנה לא רק בתפילה אלא יש לידע שכל מצוה ולימוד התורה יש בכוחה למהר הגאולה, ולכן אעתיק מש"כ אחד מגורי האר"י, וז"ל ספר חמדת הימים פסח פ"א אות י"ח, טוב וישר לעתור ולרצות בימי ניסן כל איש ישראל, הן במעשה המצוות, והן בלימוד עסק תורתו אשר יעשה בימים אלה, לכוון שבזכותם מהר ימהרנה ישועתה לה'.

ג] בהכנה עצמית להיות ראוי להיגאל, וכדלהלן כמה חלקים.

יש להביא מה שהגידו חכמים, שעד שכלל ישראל, לא נאנח וזעק מתוך העבודה להיגאל, ככתוב, **"ויאנחו"** וכו', **"ויזעקו"** וכו', לא התחילה הגאולה, כי ראשית כל, צריך שיהא האדם מכיר, א' שמצב הגלות אינו מצבו הנכון לו, וב' שכולו חפץ ורצון להיגאל, [ע"ד צחות אמרו, לא לצאת מהגלות, אלא להוציא את הגלות מהיהודי].

וכאן ראוי להודיע, דגזירת הגלות האחרון, בו אנו שרויים עתה, יש בה שני שלבים, א' כל היום דוה, שהיא גזירה על האלף החמישי, יומו של הקב"ה אלף שנה, ב' האלף השישי, שאף שכבר אין גזירה עליו, אבל תלוי אי ראויין ישראל להיגאל, וזהו בחינת "היום" אם בקולו תשמעו.

מעתה נשכיל יותר בגדר מעלת חודש ניסן, שבבחינה זו יותר ראוי להיגאל, ועל כן תפקידנו להיות יותר ראויין להיגאל, ע"י הגברת הידיעה וההרגשה שמצבינו כהיום אינו לכתחילה, וב' לחכות ולצפות ולהתפלל על הגאולה השלימה עם כל הטוב הכרוך בה.

עוד יש להרגיש מכח דברי המהרש"א, לענין עבודת האדם הכללית, דאחרי שביאר המהרש"א, שכח ההתחדשות שיש בחודש זה, נובע מפני כי בכח וסגולת הזמן, לבטל כח המזל, ונראה בסברא, שאף שהמהרש"א מדבר על ענין המזל לגבי דברים הנוגעים לכלל, אבל כיוון שהזמן מסוגל לצאת מידי טבעו של עולם, מסתבר שאף אצל כל יחיד מסוגלת העת הזאת.

מעתה מי שבטבעו שייך למהלך מסוים, עצלות, משיכה לחומריות, כעס וגאוה, וכדו' כל אחד ותחלואיו, ובכל השנה קשה עד מאד, שיעזוב וישתנה בעיקר מהותו, להתעלות ממצבו הקבוע, הרי שבזמן המיועד ומסוגל לשינוי המזל והטבע הרגיל, יכול בסיוע דקדושת הזמן להתעלות ולהשתנות, וחבל להיות בחינת שוטה המאבד מה שיש לו.

ישרים דרכי השם

השיחה השבועית מהמשנה
דה"ג רבי יונתן אבר שליט"א

גיליון פסח תשפ"ד

בס"ד

החירות האמיתית

"ותושלכי על פני השדה" - כפי שכתוב בחז"ל, שהיו יוצאות הנשים ללדת בשדות, כיון שהמצרים היו לוקחים את הבנים וזורקים לאור. וכביכול, היה נזרק הוולד על פני השדה.

[ו] ואעבר עליך ואראך מתבוססת בך דמיה ואמר לך בך דמיה
דיי ואמר לך בך דמיה דיי:

מסביר רש"י: "מתבוססת" - נרפסת. "בדמיה דיי" - אף בנוולך זה לא תמותי (כלומר, אף שהיו מנוולים בדם והושלכו על פני השדה, הם לא ימותו).

מדוע חוזר הפסוק פעמיים על האמירה "ואומר לך בדמיה דיי"? שואל רש"י, ומתריך: "וששינה לומר שני פעמים, לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו (כלומר, פעמיים 'דם' רומז לשתי המצוות הללו, שבזכותן נגאלנו), לשון אחר - מתבוססת שויליא"ה בלע"ז."

עולה מכאן, שבעצם לא היינו אמורים להיגאל, כי עדיין לא היו לנו מצוות. כמו תינוק שנולד, זרוק בשדה ושטוף דם, ובאים מלאכים ומטפלים בו (כך כתוב במדרשים על התינוקות שנולדו במצרים). זו הייתה הצורה של יציאת מצרים - מעשה ניסים.

[ז] רבקה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה: [ח] ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים ואפרש כנפי עליך ואכסה ערותך ואשבע לך ואבוא בכרית אתך נאם ה' אלוקים ותהיי לי:

כאן כתובה התכלית של יציאת מצרים: כל התכלית של הגאולה הייתה כדי לבוא בכרית עם הקב"ה - "ותהיי לי"! אנחנו נהיה, כביכול, בת הזוג של הקב"ה. כנסת ישראל הפכו, מיציאת מצרים עד מתן תורה, לבת זוג של הקב"ה.

מסביר רש"י: "ואשבע לך" - לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם. "ואבא בכרית אותך" - הנה דם הכרית אשר כרת ה' עמכם. כפי שכתוב במעמד הר סיני, שהקב"ה כרת איתנו דם ברית ביציאת מצרים.

[ט] וארצה בפנים ואשטף דמיה מעליך ואסכה בשמן:

כאן מתחיל השלב שאחרי הלידה, אחרי שאנחנו נכנסים בכרית עם הקב"ה - עכשיו הקב"ה מלביש אותנו בכגדי כהונה, בגדי מלוכה. הוא מרים אותנו לדרגה של 'מלוכה'!

הנביא יחזקאל מדמה בצורה מאוד מיוחדת את תהליך יציאת מצרים - לתהליך לידה. חלק מהפסוקים הללו אנו אומרים גם בהגדה. התהליך שהוא מתאר, הוא התהליך מיציאת מצרים עד מתן תורה - שהוא הייעוד של עם ישראל; עם היוצא מעבדות לחרות, עולים למלוכה, אך במהותם נשארים עבדים - עבדי ה'.

חלק גדול ממה שנלמד היום, אלו דברים שמתאימים בעיקר לבן החכם - לילדים הבוגרים, ואלינו - בשביל השקפת העולם שלנו.

מהות הקשר בין עם ישראל לקב"ה

נביא יחזקאל, פרק ט"ז:

[א] ויהי דבר ה' אלי לאמר: [ב] בן אדם הודע את ירושלם את תועבותיה: [ג] ואמרת כה אמר ה' אלקים לירושלם מכרתיה ומלדתיה מארץ הכנעני אביך האמרי ואמרתי:

הנביא מתאר את היסודות של עם ישראל, מהיכן התחלנו ומדמה את תהליך היווסדותנו לתהליך לידה. הוא רומז לאברהם אבינו ושרה, מאיפה הם באו (יש מפרשים המסבירים, שהכוונה לתקופה מאוחרת יותר).

[ד] ומלדתיה ביום הולדת אתך...

"ביום הולדת אותך" - מסביר רש"י: "כשבחרתי בך במצרים, היית בלי שום תיקון, ולפי שדימה הדבר ללידה הזכיר כאן תיקוני הולד". עם ישראל היו ערומים ממצוות, ועל דרך המשל, מתאר זאת הנביא כדרך התיקונים שעושים לתינוק שנולד.

לא כרת שרך, ובמים לא רחצת למשעי, והמלח לא המלחת, והחתל לא חתלת:

אלו פעולות שעושים לטיפול בתינוק שנולד, כפי שמסביר רש"י: "לא הומלחת" - "מכאן שמולחין את הולד כדי שיתקשה בשרו". וכל אלו משמשות כמשל לדברים שקרו לעם ישראל בעת לידתם.

[ה] לא חסה עליך עין לעשות לך אמת מאלה לחמלה עליך, ותשלכי אל פני השדה בגעל נפשך ביום הולדת אתך:

ה'חזוזה' שחותמים עליו **בני זוג** - ה"כתובה" - היא רק המסגרת לקשר שלהם, הוא לא מהות הקשר. הקשר ביניהם הוא קשר פנימי, ואבויי לבני זוג שהקשר ביניהם מסתכם בחזוזה...

רבים טועים בהבנת הקשר שלנו עם הקב"ה; הם חושבים שעיקר הקשר הוא ה'חזוזה'. הוא לא העיקר! נכון, יש בינינו חזוזה, כרתנו על זה ברית ודם ברית, אבל לא זו מהות הקשר. מהות הקשר הוא כמו קשר שיש בין איש לאישה - **קשר של אהבה!** אנחנו צריכים להתורר לכך, שהקשר שלנו לא בנוי רק על החזוזה, הוא בנוי על המהות - המהות הזו מתבטאת ב**שיר השירים**.

במשנה במסכת ידיים [פ"ג מ"ה], בהקשר לנושא של נגיעה עם ידיים טמאות בכתבי הקודש, ישנו דיון על ספר שיר השירים.

אמר רבי עקיבא: חס ושלום, לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים, שאין כל העולם בלו כדאי פיום שנתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש. ושיר השירים קדש קדשים.

מה שמתבטא בשיר השירים - זה הקודש קודשים של עם ישראל! שם מתואר הקשר של עם ישראל כלפי הקב"ה; הקשר בין כנסת ישראל לקב"ה הוא כמו הקשר שיש בין אישה לבעלה. האהבה הזו, היא הביטוי והתכלית של התליך יציאת מצרים עד מעמד הר סיני.

לכן מאוד חשוב, למי שמתאפשר, בסוף עריכת הסדר, לקרוא את ספר שיר השירים, יש בזה עניין גדול. הספר הזה מבטא את הקשר שלנו - 'עם ישראל' - עם הקב"ה. כפי שראינו גם בנביא יחזקאל ובפרשת יתרו, הקשר שלנו עם הקב"ה - זו התכלית של היציאה מעבודת לחירות.

חירות וחופש - מה זה באמת?

יש כאן יסוד נוסף:

לאחר שתיארנו את התכלית של עם ישראל - הקשר עם הקב"ה, מתעוררת שאלה מאוד יסודית. בדרך כלל, זו שאלה שישאל הבן החכם, ואף אנו צריכים לשים לב לכך.

יצאנו מעבודת מצרים, הגענו לדרגות רוחניות גבוהות, קבלנו את התורה, ועדיין - אחרי הכל - המהות של עם ישראל היא עבדות, שוב אנחנו 'עבדים'... **יצאנו מעבודת אחת - לעבודת אחרת.**

היכן ה'חירות'?

נקצין ונחדד את השאלה, על פי המשנה באבות [פ"ו מ"ב]:

ואומר (שמות לה ב): והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת; אל תקרא חרות אלא חרות - שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

כל לומד שקורא את דברי המשנה מתקשה: וכי יש לך 'משועבד' יותר גדול מאדם שקיבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה? זה נקרא "אין לך בן חורין" אלא מי שעוסק בתורה?"

אפשר לשאול זאת מכיוון אחר: מהו תואר הכבוד הגבוה ביותר שנתנה התורה לאדם בהיסטוריה? **"משה עבדי"** -

[וי] ואלבישך רקמה ונעלך תחש ונאחבשך בשש ואכסף משי: [יא] ונעדרך עדי ואתנה צמידים על ידך ורביד על גרוגך: [יב] ואתן נזם על אפך ועגילים על אזניך ועטרת תפארת בראשך:

כל אלו 'כלי מלכות'; הקב"ה ממליך את עם ישראל!

[יג] ותעדי זקב וכסף ומלבושך שש ומשי ורקמה סלת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד מאד ותצליחי למלוכה:

זו התכלית של כל התליך יציאת מצרים - היציאה מעבודת לחירות - עד שנהיה ראויים למלוכה; "ותצליחי למלוכה"!

[יד] ויצא לך שם בגוים בפינך פי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך נאם ה' אלקים:

המפרשים מסבירים, על כל חלק וחלק מהמלבושים והתכשיטים, היכן זה נמצא בצורה של כלל ישראל - במה אנו ראויים למלוכה.

התאור הזה, כיצד הוציא הקב"ה מעבודת - למלוכה, כתוב גם בתורה, במעמד הר סיני [פרשת יתרו, יט]:

[ג] ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו י-ה-ו-ה מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: [ד] אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על נפני נשרים ואבא אתכם אלי: [ה] ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מקל העמים פי לי כל הארץ:

מסביר רש"י: **"ועתה** - אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". - המעבר מעבודת מצרים לחירות, ואח"כ כניסה חזרה לעבודת של הקב"ה, אמנם בהתחלה זה **קשה**, אבל כל ההתחלות קשות. אח"כ **יערב** לכם - מכאן ואילך. על זה אומר הקב"ה: "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי".

ואם תשמרו את בריתי, אומר הקב"ה לעם ישראל: "והייתם לי **סגולה**" - מסביר רש"י: **"אוצר חביב**, כמו וסגלת מלכים (קהלת ב, ה). - כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות". זוהי בעצם התכלית של עם ישראל.

[ו] ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל.

אנו רואים מכאן, שהקשר שלנו עם הקב"ה, הוא קשר של **מהות**; לא רק שיצאנו מעבודת לחירות, לא רק שעלינו למלוכה - יש לנו קשר כעין כריתת ברית ונישואין בין איש לאישה. כפי שגם כתוב בחז"ל, שכנסת ישראל כלפי הקב"ה - זהו קשר של איש ואישה.

הברית שהקב"ה כרת איתנו, הוא מעין 'חזוזה'. אבל כאן חשוב להבין יסוד מהותי מאוד:

אדם שבונה בנין ולוקח קבלן לביצוע הבניה, מגדיר לקבלן מה הוא דורש ממנו ועל זה הם חותמים חוזה. בחזוזה כלול, פרטי המבנה, התשלומים, תאריכי ביצוע, קנסות על חריגה מהסיכומים וכן הלאה. אין סנטימנטים (תחושות, הרגשות) בין הצדדים החתומים על החוזה. מבחינת הבעלים, הקבלן יכול להיות גם בן-בליעל. כל הקשר ביניהם מסתכם רק בחזוזה, שקובע את המחויבות האחד לשני - בנוגע לפעולות הספציפיות.

זו הבחירה של החיים: למה להיות משועבד. אבל אין באמת חופש מוחלט. זו פיקציה!

החירות שאנחנו מדברים עליה, שהתורה מדברת עליה, זו חירות מהשעבוד שלנו לעם המצרי (שהם קבעו לנו מה נעשה וכיצד נחיה) - אל **שעבוד** לבורא עולם, שהוא יודע מה באמת טוב בשבילנו.

חופש מוחלט - לא קיים, המקסימום שאדם יכול להגיע אליו, להיות 'חופשי אמיתי' זה להיות עבד ה'. כשאני משעבד את עצמי בעבודת לקב"ה, מבחינת השחרור משלטון הגוף - אני משוחרר.

אדם שלא רוצה לקיים שום דבר רוחני, הוא בעצם משעבד את עצמו לצורכי הגוף. אין אפשרות לאדם, ייצור 'נברא', שלא יהיה משועבד לחוקים כלשהם. כל השאלה, האם הוא משועבד לחוקי הטבע, או לחוקים הרוחניים של הקב"ה (שהוא יודע איזה חוקים טובים בשבילו...).

כשהקב"ה לקח אותנו ועשה אותנו 'עם סגולה', 'מלכים' - הכוונה בעולם הרוחני; ע"י החיבור לעולם הרוחני אני שולט בצורה אמיתית. אם אדם מקיים את התורה בצורה נכונה, אם כל ישראל, בעז"ה, יקיימו את התורה בצורה נכונה - אנחנו נהיה שליטים על חוקי הטבע. זו בעצם החרות האמיתית!

החירות שכתוב במשנה על העוסק בתורה, זו בעצם חירות ממלאך המוות; אילו היינו זוכים לקיים את התורה בצורה הנכונה והאמיתית, היינו מגיעים גם לחירות אמיתית מכל שעבודי העולם הגשמי.

העבודה של הלילה הזה, של סיפור ההגדה, היא להבין שאני יכול לצאת מהשעבוד הגשמי; באופן פרטי כל אחד ואחד, וגם כולנו כאומה. היינו משועבדים לאומה המצרית ויצאנו לחירות - כפי שמגדיר זאת הנביא יחזקאל - כתהליך של 'לידה'. יצאנו לחירות ונהינו ל'עם'. תכליתו של העם הזה - להיות 'עם סגולה'. עם של מלכים. עם שכל האומות יראו את היופי שלו וירצו להיות כמותם.

התכלית של היציאה מעבודת לחירות - היא יציאה מעולם גשמי לעולם רוחני. המהות של הקשר היציאה הזו, זה הקשר הפנימי שיש ביננו לקב"ה, כפי שמתואר בשיר השירים, בדרך משל, שכנסת ישראל היא כמו בת זוג של הקב"ה. משוים את זה לקשר של איש ואישה. כך הקב"ה מתייחס אלינו וכך אנחנו מתייחסים אליו.

כפי שהנביא אומר, שהקשר ביננו לקב"ה הוא לא קשר של חוזה, אלא ברית; זו אהבה שיש ביננו לקב"ה.

זו המהות של הלילה הזה, זו העבודה הפנימית שלנו בפסח.

תוארו של משה. האם יש מישהו שקיבל יותר 'עול תורה' ממשה רבינו? ! אז מדוע נתנים לו תואר 'עבד'?

כאן נמצא היסוד הבסיסי של ליל הסדר, כשאנחנו עוסקים בתהליך שעבר על עם ישראל: היציאה מעבודת מצרים - לחירות במעמד הר סיני - חרות שכל מהותה בעצם זו עבדות. אפילו משה רבינו, שהיה ה'מלך' הראשון - היה בעצם 'עבד'. את היסוד הזה אנחנו חייבים להבהיר לבנינו ולעצמינו, מהי אותה חירות.

היום, העולם צועק: '**חופשי!** אדם שלא שומר תורה ומצוות, שלא משועבד לתכתיבי התורה, נראה 'אדם חופשי'. זו מהות המהפכה של העולם המודרני - להפוך את העולם, כאילו, לאנשים חופשיים. פרקו מעל עצמם כל עול - עול מלכות, סוציאליזם, קומוניזם וכל התפיסות האידיאולוגיות, ונהיו 'אנשים חופשיים'...

בואו ונחקור מה זה להיות 'חופשי': אדם שמאוד משתוקק לקפוץ לגובה חמישים מטר, יכול? הוא לא יכול, הוא מוגבל על ידי חוק הטבע שמשאיר אותו קרוב לקרקע, מקסימום מטר-מטר וחצי אפשר לקפוץ. אני מאוד רוצה לשחות מתחת המים, להיות 'חופשי', משוחרר מבלוני חמצן. אני יכול לשחות במים מקסימום ארבע דקות, אח"כ צריך לעלות לשארף אוויר. דוגמא נוספת: אדם שמאוד רוצה לטייל במדבר, שבועיים, אבל להיות "משוחרר" - ללא צורך באכילה ושתייה... הוא לא יכול, הוא ימות!

אין באמת אפשרות לאדם, בעולם הזה, להיות משוחרר מחוקי הטבע! או שהוא יהיה משועבד לחוקי הטבע של העולם הזה, או שהוא יהיה משועבד לעולם יותר גבוה...

הגמרא בסנהדרין אומרת "אדם לעמל יולד"; האושר של האדם לא טמון בחופש, **האושר של האדם טמון בעמל**. לפניו שתי ברירות: הוא יכול להיות 'עמל' - או לצרכים הגשמיים שלו או לצרכים הרוחניים שלו.

כשכתוב במשנה "אין לך **בן חורין** אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", הכוונה: אם אני שולט על עצמי, מבחינה שכלית - אני בעצם משוחרר מהגוף, שלא הוא זה שיוביל אותי בחיים (כפי שמגדיר זאת החזו"א: אדם שמעדיף את הרגש המוסרי על הרגש התאווני).

אדם שיעשה כל מה שהגוף שלו רוצה שהוא יעשה, הוא בעצם 'משועבד' לגוף! הוא יאכל, ייהנה ויעשה הרבה דברים שלא בריאים או לא טובים לו. הוא נשלט ע"י הגוף והצרכים שלו.

התורה באה לתת לאדם אפשרות שהשכל יהיה החלק השולט באדם, ואז הוא 'משוחרר', כביכול, מצורכי הגוף. כלומר, הוא יוכל לשלוט במינון הנכון של צורכי הגוף - הכמות והאיכות שהגוף זקוק לו, ודי בזה. הוא לא 'חי' בשביל הגוף. הוא חי בשביל ערך עליון יותר...

© כל הזכויות שמורות למכון 'שירים דרכי השם'

שיעור זה נאמר כחלק משיעורי הכנה לליל הסדר לקבלת המאמר המלא ולהרשמה לרשימת התפוצה השבועית במייל:
4160846@gmail.com

| 053-31123-76 | 02-567-24-74
m0533112376@gmail.com

וזאת למודעי!
הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ, כל טעות, שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד.
נשמח לקבל כל הערה והארה!

חנוך לנער

גליון 46 | פסח

חינוך יה(ע)ודי

כלל וכלל! תפקידו לדאוג שהוא יחיה, ואם יש צורך בניתוח בכדי שיחיה, עליו גם לנתחו!

כולם יודעים שרופא אינו מסוגל לעבוד לפי שעון. הוא נכנס לחדר הניתוחים במטרה שהחולה המנותח יצא משם בריא ושלם, ואם משך הניתוח התארך בשעה נוספת אין לכך כל משמעות עבורו. רופא שידוע, רח"ל, כמי שמסיים ניתוח בדקה שנקבעה על ידו מראש, עדיף שלא להזדקק לו...

כך גם צריכים לגשת לחינוך ילד. מלמד אינו עובד לפי שעות - משמונה עד אחת וזהו! וכאשר הוא מאחר להגיע לשיעור אין זו רק שאלה של גזילת זמן - הפקידו בידי נפשות של ילדים והוא אחראי עליהם! כשם שאב הלומד עם בנו אינו עושה זאת משום שהוטל עליו תפקיד ללמדו, אלא משום שאיכפת לו והוא רוצה מאוד שבנו יהיה ת"ת, כך גם צריכה להיות ולהיראות ההתייחסות של המלמד לתלמידיו. כי כשיודעים שמוכרחים להצליח ואם לא - "העסק יסגר", כבר מוצאים את הדרך להצליח!

הבעיה שלנו שכשניגשים לילד עם בעיה לימודית, התחושה היא שיש ברירה: או שישמע לנו, או שלא ישמע. אני עושה את מלאכתי נאמנה, המנהל מרוצה ממני וכך גם ההורים, ואם לא אצליח עמו לא קרה כלום. זוהי טעות! כדי להצליח לפתוח את לבו של ילד מסוג זה ישנה עצה אחת ויחידה: לחוש אחריות כלפיו, כאילו היית אביו! את אביו של ילד זה לא מעניינת העבודה המאומצת שלך והצלחותיך עם ילדים אחרים. בעיניו אם ילדו אינו מצליח - אתה נכשלת! (הגדה של פסח "תפארת שמשון")

ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים... מצוה עלינו לספר.. לעסוק, לפעול. לא לוותר.. להשריש אמונה.. לנסות מעוד כיוון, הרבה דרכים.. יש ל"חנוך לנער על פי דרכו".. לעיתים, מנסים לרכוש עוד חכמה ועוד חכמה והכל כדי להגיע לתוצאות - "מיידיות".. חינוך דורש מאיתנו, תפילות ודמעות, הבנת וחיוד המטרות, אכפתיות, פעילויות ומעשים המכוונות מטרה עליונה זו..

סח לי איש חינוך: רוב השאלות שהנני נדרש אליהם, מהורים ואנשי חינוך. דורשות מענים, פתרונות תכליתיים ומידיים..

איך? איך? גורמים להם לשמוע בקולנו?..

איך אני מצליח להביא לכך שהבנים שלי בבין הזמנים יקומו בזמן ולא יפסידו זמן ק"ש?

אין לי זמן להסביר! אני אמור בכלל להסביר?

"אנחנו לא ישיבה טיפולית!" אם הבן שלך מאחר לתפילה..

אני מודאג, פנה אלי מחנך של אחת הכיתות, תלמידים רבים יש לי בכיתה, כל אחד, עולם ומלואו, אך, יש לי תלמיד אחד בכיתה, המדיר שינה מעיני, הוא, לאחרונה אינו לומד, מתקשה מאד חברתית, נראה לי שעובר עליו משהו.. הוא לא מפריע לי פיזית בכיתה, הוא יושב בשקט, אך זה מפריע לי במחשבה, בלב, אני מנסה לחשוב איך אני יכול לעזור לו.. שוחחתי עימו כמה וכמה פעמים, אך ללא הצלחה, אני מרגיש שהוא אינו מוכן לשתף פעולה, כואב לי עליו, כואב לי לראות אותו במצבו.. שיתפתי את הוריו, גם הם נבוכים, אובדי עצות, אני ממש מתוסכל, האמן לי, אני מתפלל עליו לאחרונה מעומק הלב, קשה לי לראות אותו במצבו.. מה אני עוד יכול לעשות.. הקשבתי ודמעת.. איזו אכפתיות, איזו מסירות, אשריכם! מחנכי תינוקות של בית רבן!

כמה שונים במהותם הם הדברים כאשר "המחנך" אינו נמצא שם.. לפני שנים, סיפר לי מנהל של אחד מהחיידרים בארץ: ניגש אלי מחנך ובפיו דרישה.. "אני מבקש שתשלח את נפתלי אחר כבוד לביתו".. מדוע? הקשיתי, "ביקשתי ממנו כמה וכמה פעמים להתנהג כראוי, וזה לא עובד!" ענה המחנך. "הוא פשוט ממשיך וממשיך להפריע.. חייבים לעשות פה משהו שיזעזע אותו.. שיבין שהוא לא יכול לעשות מה שהוא רוצה".. הקשבתי, אבל לא הסכמתי להרפות, "מה עוד עשית לפני שאתה הולך לנקוט בצעד חריף שכזה? שוחחתי עם ההורים שלו? בדקת אם יש משהו שקרה בבית? לקחת אותו לשיחה אישית? ניסית להקשיב לו? התפללת עליו?.. המחנך, הביט בי בתדהמה ואמר: זה מתפקידך?? בהפסקה אני חייב מנוחה.. אחרי הלימודים, זה כבר לא במסגרת העבודה שלי!..

"כנגד ארבעה בנים דברה תורה" וכתב על כך הרב פינקוס זצ"ל: "לפני המחנך נמצאים כידוע כמה סוגי תלמידים ויש לעיתים בתוכם גם תלמידים עם בעיות לימודיות, והוא ניצב בפני בעיה: כיצד לחונכם? אב וכן מלמד, עוסקים בבניין הנפש של הילד, בנשמתו. והנה כשעוסקים בעניין שמירת הגוף, ידוע שישנה הלכה בתורה שפיקוח נפש דוחה שבת. בהלכה זו נכללות סוגיות רבות, סוגיית "חיך קודמים", סוגיית חיוב הצלה, סוגיית ייהרג ובל יעבור וכו'. **היסוד הגדול בפיקוח נפש הדוחה שבת אינו שמצות ההצלה דוחה איסור חילול שבת מדין עשה דוחה ל"ת. דבר זה לא יתכן, כיון שאין מצוות עשה בעולם שדוחה שבת. מי שניגש כך להצלת נפש יהודי בשבת אינו מבין כלל את יסוד העניין. מה שדוחה את השבת הוא החיוב המוטל עלינו לדאוג להצלת הנפש! הנפש היא זו שדוחה את השבת! כשרופא נגש לניתוח הוא אינו בגדר פועל שהוטל עליו מלאכה לבצע ניתוח בחולה זה. זו איננה עבודתו**

הבן שלי חוזר מהישיבה, המושגים שלו אחרים.. אני אמור להתאים את הבית עכשיו אליו?..

אני אמור להתאים את עצמי לכל ילד?!

איך אסביר להם ש"חינוך" זה לא כאן ועכשיו.. שזו לא רק "חכמה" ותיאוריות חדשות המופיעות בכל תקופה.. איך אצליח לאלפם בינה, שחינוך אמור לשנות "אדם" - הרי "כעיר פרא אדם יולד".. שצריך להבין את עמקות המלאכה וחשיבותה, שממשיכים אנו את ציווי של אברהם אבינו "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו".. שחינוך הינו תהליך, שהוא דורש מסירות, אכפתיות, הבנה בשליחות ובנפש הילד.. שמעשי המצוות וצורתם הם המשנים את ה"אדם".. שהדוגמא האישית שלי. היא אבן היסוד..

חג הפסח, סמינריון של "אל המקורות" באחד הערים בארץ, כבכל שנה, אבא ז"ל מארגן, דואג לפרטי פרטים שהכל יתנהל על הצד הטוב ביותר, **עוד משפחה שתטעם טעם של עוד.. של משמעות אמיתית בחג האמונה..** אבא ז"ל אינו מוותר על שום מאמץ, אך הפעם, אבא ז"ל נמצא בשיא חולשתו, בתוך תקופת מחלתו הקשה, אבא! אולי הפעם, לא תתאמץ, אנשים דואגים, לוחשים.. לא כדאי.. שמישהו יעצור אותו.. **אבא ז"ל.. באמצע סעודת החג, קם בלהט האופייני שלו, מלהיב לשירה, הגברים קמים, מי יכול להישאר אדיש, הלב חושש, העיניים עם דמעות, ואבא ז"ל עם עיניים מאירות ושמחה גדולה מחזק ומחבר עוד נפשות לאבינו שבשמים.. המבט רחוק מכאן ועכשיו.. ואנחנו.. בלי מילים, קבלנו עוד שיעור באמונה, עוד ממלאכת ה"חינוך" האין סופית של אבא ז"ל..**

בתקופת השואה, באחד הבונקרים בוורשא המופגזת, משפחה שלימה מנסה להתחבאות מאימת הנאצים ימ"ש, ליל הסדר מגיע, חושך ואימה בתוך הבונקר.. **דמעות למרוו יש ובשפע, מעבר לזה, אין כלום!** הלילה הזה בני חורין. מנסה האב להסביר, למרות הכל, **חרות הנפש, אף אחד לא יכול לקחת לנו את הערכים הפנימיים שלנו, את תורת החיים שבקרבונו, והבדילנו מן התועים.. מי יוכל לתאר רגעים אלו..** והנה, מבקש אבא, ממוישל'ה הקטן שישאל גם הלילה, גם השנה, את השאלות המיוחדות של "מה נשתנה".." ומוישל'ה שואל ואמא מתקשה לעצור את דמעותיה.. איפה כולם? איפה השולחן הערוך, הקיטל הלבן, ארבעת הכוסות? היכן הם??!! וכשמסיים מוישל'ה להקשות את ארבעת הקושיות, מפנה הוא לאבא, **עוד שאלה, שאלה שנשאלת ברגעים מרטיטים אלו, מתוך תמימות וניסיון להבין.. אבא! שנה הבאה, כן, שנה הבאה, אהיה**

פה? אזכה גם אז לשאול את מה נשתנה, אבא, אתה תהיה פה בעוד שנה, כדי שאוכל לשאול אותך?! ואביו, עיניו מתמלאות בדמעות, מביט בעיניים הרואות מעבר לגבולות הבונקר.. משיב ואומר: מוישל'ה שלי, בני היקר והאהוב! אני לא יודע אם אני אהיה פה בשנה הבאה, אני גם לא יודע אם אתה תהיה פה כדי להקשות.. אבל אנחנו יהודים, בניו של הקב"ה, ויודעים, אנו שלא משנה מה יקרה עמנו, באיזה שהוא מקום בעולם, יהיה, אני מבטיח לך, איזה מוישל'ה אחד שישאל את אביו, את הקושיות של מה נשתנה.. אנחנו עושים את המוטל עלינו באהבה אין סופית ומודים לך על היותנו חלק מיוחד משרשרת הדורות המופלאה הזו..

אני מסביר, ממשיך משלים, מספר סיפורים, הוא פשוט לא מבין, אני לא יודע אם חסר לי בכוח ההסבר.. או בגלל שזה למעלה מהבנתו והשגותיו.. או שראשו עסוק בדברים אחרים.. את מצוות "החינוך" אני לא נוטש..

וכתב הרב פינקוס זצ"ל: "גם אם לפעמים ילד אינו מבין למה עליו לקיים מצוות. אין זו סיבה שאנחנו ההורים, נימנע מלחנכו לקיים מצוות בפועל. אתן לכם דוגמא: מצות אכילת כזית מצה בליל יו"ט ראשון של פסח. לי ב"ה יש נכדים קטנים, ומאחר והם נרדמים עוד לפני שאנו מגיעים לשלב אכילת הכזית - מצה, לכן מיד אחרי קידוש אני מחלק להם לאכול מצה. דבר ראשון שיאכלו כזית מצה. מצה היא בבחינת "נהמא דמהימנותא" ו"נהמא דאסוותא", והיא תחזיק אותם עד סוף ימיהם. כשאותו ילד יגיע לגיל חמישים הא לא יקבל התקף לב, כי כשהוא היה בן ארבע הוא אכל כזית מצה שנעשתה לשמה." אשר קדשנו במצוותיו" - במצוות טמונה האיכות של בורא כל העולמים."

"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה" (שה"ש ת, ז) אין בעולם דבר שיוכל לבטל את ההשפעה החודרת לתוכנו בשעה שלומדים את תורת ה' ומקיימים את מצוותיו. (תפארת שמשון - הגדה של פסח)

מלאכת החינוך לא נשארת בפרטים הרבים שמרכיבים אותה, היא מטרה ערכית גבוהה יותר, עלינו לחנכם להיות עבדי ד'. האמצעים הם רבים. על פי דרכם.. כשם ש "סמכותנו" אינה מטרה בפני עצמה.. אלא רק אמצעי חשוב להשיג את מטרותינו, כך צריכים אנו להבין שהישארות בדרשות, הערות, מוסר וכו' אינם יכולים לשמש תחליף למעשינו והתנהגותנו היום יומית.

עלינו להאזר בסבלנות, לנקוט במעשים המקרבים את מטרותנו העליונה.. לדלג על מהמורות, להתפלל מעומק ליבנו ולחנכם דרך מצוות ד' אשר קדשנו בהם ובחר בנו להיותנו עם סגולה.

מצה ומרוו מונחים - רק תבחר נכון

וכתב הרש"ר הירש זצ"ל: " זהו יסוד כל החינוך היהודי: חינוך על ידי מצוות קדושות. חנוכת המקדש וכליו לא נעשתה על ידי נאומים והכרזות, אלא על ידי הקיום המעשי של תפקידם, על ידי הקרבן הראשון שהוקרב על גבי המזבח (מנחות נ' ע"א) הכהן מתחנך על ידי העבודה (יומא י"ב ע"א). חנוכת בתי הכנסת שלנו מתקיימת על ידי התפילה הראשונה בציבור שמתפללים בהם (מגילה כ"ו ע"ב. והוא הדין בחינוך הבנים. ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע" (שמות כ"ד, ז) וכן הוא גם בחינוך. ומצוה זו של חינוך הבן, מוטלת על האב: (האב חייב בבנו.. וללמדו תורה" (קידושין כ"ט

יהודי יקר הגיע וביקש בקשה יוצאת דופן, יש לי קושי מסוים עם בני היקר שיחי', איני יודע כיצד לנהוג עימו, אני רוצה לשאול את מורי ורבי - אחד מגדולי ישראל את השאלה. אך חושש אני שהנני מושפע כבר מכמה וכמה תיאוריות חינוכיות שהמליצו לי חברים, יועצים ועוד אנשים טובים, ושאלתי אליו לא תהיה באופן הראוי.. האם הנך מסכים לבוא עימי ולשאול? השבתי בחיוב, כשנכנסנו ופרסנו את השאלה, השיב לו הגדול בישראל בשורה של מעשים שראוי לו, לאב לנקוט, אם יראה אותך עושה עימו כדברים הללו, לא יישארו יותר שאלות..

המתבונן במצוות מצה האם לא יראה שמצוה זו אינה "מעולמנו אנו". האם אין רואים שמצוה היא "רקיע השביעי", כי "מעולם זה" - אי אפשר שתהיה בשום אופן. מצה הרי היא מחיה מתים, יוצרת ועושה בריה חדשה - "עשיתם עצמכם", אין ערוך ואין דוגמא לה, שרק מן השמים היא, ומי שהוא זולת יוצר האדם ועושהו אי אפשר שיתן לנו כלי ליצור יצירות ולברוא ולחדש מציאותיות חדשות. החבר ענה לכוזרי: "כוונתך רצויה אבל מעשיך אינם רצויים", שבלי תורה אין לעמוד על מהותם של מעשים ואיכותם.

ואמרו חז"ל חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ואמר בעל ההגדה שזה יושג רק ע"י "מעשה המצוות" - **"כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו: פסח, מצה ומרור"** זאת אומרת כי במעשה המצוות של אכילת הפסח, אכילת מצה, הסיבה, ד' כוסות ומרור, שאין לכנות לכל זה, אלא בשם "מעשה המצוות", בכל זאת, רק על ידי כך ישיג התכלית של "כאילו הוא יצא ממצרים". ומשום כך מתאים מאד מה שאמרו, "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", היינו שאילו היה ענין זה רק ל"זכר" לבד, אין שייך להטיל זאת בין על החכם בין על איש מן השוק בשווה. אבל כפי מה שביארנו שהחכמה לא תועיל מאומה בכדי שיצא מזה ה"כאילו יצא", ויצא זה רק על ידי מעשה המצוות. **אם כן אין חילוק בזה בין חכם לאיש פשוט, דכיוון שיסוד הדברים הוא "מעשה" מוכרח החכם לאכול מצה בשווה עם המון העם:** וכן מצות ערב פסח כגון בדיקה ואפיית מצה. והסיבה - אפילו עני מיסב על כרים דרך חירות ושותה יין דרך חירות, וכן כל מצוות הסדר, ומזה יוצא התכלית האמיתית שגילתה לנו התורה, והוא - להיות מיוצאי מצרים. **(דעת חכמה ומוסר, ח"א מאמר ל"ח)**

הכל מונח - כל העזרים, כל האפשרויות, כל החוכמות, להשריש אמונה, לחנך למצוות, "איש פשוט" ו"איש חכם" יעשו זאת במעשיהם אשר יקרבו ובמעשיהם אשר יכולים ח"ו להרחיק.. אברך במכתבו, חושף את הנעלם שבו:

אבא היקר!

למדתי רבות.. קראתי שעות חשובות..

אבל ממך יותר מכולם.. מהתבוננות בחיך, קבלתי עולם..

את אהבת התורה, את עמקות השירה.

את המידות הרצויות, את הוויתור על הבלים ושטויות.

את האכפתיות, את אמונת החכמים והציות.

את ההקשבה, את ההבנה.

את הנעימות, את החמימות.

אין לי מילים להודות, אשתדל בע"ה את דרכך ליצוק בביתי הנבנה ביסודות.

ע"א). אין האב אינו יכול להשתמט מחובה זו על ידי כל תחליף אחר. **כל ספרי הלימוד, שיעורי היהדות, חגיגות הבר מצוה, ואפילו המלמדים המסורים ביותר ותלמודי התורה המיוחדים ביותר אינם יכולים לשמש תחליף לשולחן, אשר לידו רואה הבן את אביו בקימו את מצוות ד' בשמחה וביראה, באומרו אליו: " בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים". כל הרוצה את בניו הולכים בדרך התורה, עליו להיות בעצמו יהודי שלם. לא בלמדנות, כי אם בדוגמה חיה של נאמנות לד' ולמצוותיו, יעורר האב את בניו ללכת בדרכי ד'. עליך לקיים את מצוות ד' כך, שתוכל להיות למופת לכל אחד ואחד. זכור, כי רק בזכות קיום המצוות ד' הוא אלוהים - "בעבור זה עשה ד' לי". מתוך השקפה זו תבוא לידי אמונה ושמחת נפש, ההופכות כל יהודי לכהן ד' ומקנות לו כח השפעה על רוחו וליבו של הדור הצעיר. (הגדה של פסח, פניני הרש"ר הירש)**

אני לא יכול, אני לא מסוגל, אמר לי בחור שמתמודד. האמן לי, לא פעם רציתי להחזיר, להשיב מנה אחת אפיים, אך מעולם, לא ראיתי את אבי שיח"י פוגע במישהו, מאבד את עשתונותיו, הוא מעולם לא אמר לי לנהוג כך.. אבל, אבא שלי, בהליכות היום יומיות שלו נתן לי ביסודות של החיים שלי יותר מאלף מילים..

"מצה ומרור מונחים לפניך"

הג"ר ירוחם ממיר זצ"ל השריש, (דעת חכמה ומוסר, ח"א מאמר לג), שכשם שיעיקר העבודה היא בעולם הזה (החיצון) ולא בעולם הבא (הפנימי), כך עיקר המכוון הוא לגוף (החיצון) ולא לשכל (הפנימי), כי החיצון הוא עיקר. ממשיך ר' ירוחם (שם, במאמר לח), וכותב: **"מהותה של חכמה הוא אור ואור אין ביכולתו להפוך תכונותיו של אדם ולשנותם. בכדי להכיר צריך אמצעים אחרים לגמרי שאינם בסגולת החכמה.**

דיסוד גדול הוא שהחכמה אינה לשונו של הגוף, הגוף אינו מבין שום חכמה ואליו צריך לדבר בשפה אחרת לגמרי. והיא המעשה.

במקום אחר (שם, מאמר מ), ביארנו שכל יסוד יציאת מצרים והיוצא מזה הוא מה שאמרו במשנה "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שתכלית יציאת מצרים הוא שהאדם עצמו יעשה מיוצאי מצרים ולכאורה אין באים לידי דרגא זו? האדם ידמה בלבבו שמשיגים זאת על ידי התבוננות ומחשבה על ידי לימוד בספרי מחקר והתבוננות ב"ואלו לא הוציא" וכו', ועל ידי מחשבות אלו האדם משכיל ומחכים עד שהוא מרגיש את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. **אבל באמת החושב כן הנהו "עם הארץ" גמור בדרכי החינוך, שהוא סובר שעל ידי "חכמה" יחנך את תלמידיו. - "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". אין מחנכין את האדם על ידי חכמה, רק על פי דרכו, ואז גם כי יזקין וכו'.** והזכרנו במאמרים הקודמים (מאמר לה), שדווקא בחינוך הנער תלוי כל הצלחת האדם: וכן הוא ממש בנוגע להאדם עצמו, **כל מיני התבוננות וחכמה שבלי ספק שהנן מעלות עליונות - נוכל לקרוא לחכמה אור וכיוצא בו - לא יוכלו בשום אופן להכות שורשים בנפש וליצור יצירה ובריאה חדשה, סוד זה הוא אך ורק במעשה המצוות. "ועשיתם אותם" (ויקרא י"ט ל"ז) - אמרו חז"ל. ועשיתם אותם, כאילו עשיתם עצמכם, כל מעשה של מצווה הריהו "כאילו עשיתם עצמכם", (סנהדרין צ"ט ע"ב) אין לך כל מצוה ומצוה שאין תחיית המתים תלוי בה (קידושין ל"ט ע"ב) אין לנו שום הכרה ומושג אין ובמה, אבל הניסיון יורנו שכן הוא באמת.**

מאמר י"ט – התחזקות בברכת אתה חונן

הקדמה ראשונה – התכלית של סדרת מאמרים אלו היא להתחזק בתפלה הקבועה שאנו מתפללים בכל יום, ע"י הפניית תשומת הלב לקמעים קצרים שבמעט התבוננות נמצא בהם שייכות גדולה לזמנים המיוחדים שאנו נתונים בהם, וע"י שנאמר אותם ביתר כוונה, יתחזקו ויתיסדו בנפשנו יסודות האמונה. וכאן נעסוק בס"ד בהתחזקות בברכת אתה חונן.

א. הנה עיקר בקשת החכמה כאן היא על ידיעת דרכי ה', כמבואר בתפילת "הביננו" – "לדעת דרכיך", וכן הביא המשני"ב בס' קט"ו בשם "סדר היום" וז"ל: וענין שאלת הדעת והבינה, להבין חוקי הדת והתורה על מתכונתם כאשר הם, כי מחוסר הדעת והשכל האדם טועה ושוגה ואינו יודע אי זה דרך ישכון אור, כי אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד. וזה עיקר השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא ית' ויתרומם, שיתן לו שכל ודעת ישר, יודע לכוון את הדרך אשר ילך בה ואי זו הדרך ישכון אור, וידע למאוס ברע ולבחור בטוב, כי כמה בני אדם יש שחפצים לעשות מצווה ויש שני דרכים לפניו, ואינו יודע אי זה יכשר הזה או זה, ובאיזה מהן ימצא חן בעיני אדוניו ואיזה מהם הטוב והישר בפניו. עכ"ל "סדר היום".

ב. ובאמת היא בקשה נכבדת מאד בדורנו, וביותר בזמננו מממש, דיותר ויותר אנו נמצאים במצבים של בלבול הדעת ורבים טועים בהבנת רצון השם, עד שגדולי הדור נזקקים יותר ויותר לפרסם את דעת התורה הצרופה לנבוכים בגן המבוכה של חיינו, ודוגמא לזה הבלבול השורר בקרב רבים מאוד בענין "שאלת" גיוס בני התורה לצבא, אשר לבהירי הדעת אין כאן מקום שאלה כלל, ולאידך גיסא להמון העם אף מכת יראי השם אין הסוגיא ברורה כלל עד דפעמים נמשכים בדעתם אחר התקשורת הכופרנית שהיא מהמונה של רומי, ומסגלים לעצמם – לפעמים מבלי משים – דעות המהופכות מדעת התורה.

ומה טוב לכולנו בעת הזאת ובפרט לנבוכים הללו, להתחנן מעומקא דליבא בברכה זו שיחון אותנו השם יתברך בדעת אמת!!!

ג. ויש בזה עוד גוון מיוחד בברכה זו, דהנה אמרו חז"ל באגדה [ילקוט שמעוני ופירקי דר"א] שהיא המקור לברכה זו, וז"ל: כשבא פרעה להמליך את יוסף על מצרים בדקו אם יודע בשבעים לשון, בא גבריאאל ולימדו שבעים לשון, מיד פתחו מלה"ש ואמרו – בא"י חונן הדעת, ע"כ.

ולמדנו מכאן שענין עיקרי בבקשת הדעת היא שיהא לשונו ושפתו מתוקן בפיו לסדר בקשתו וצרכיו לפני ה', והיא ראשית הדעת כאן, שהתפילה שורשה בדעת, שהכל נכלל בו, ובו מתגלה שכל מה שמתפרט ומתחלק בהיגלותו בעוה"ז, הרי בשורשו הכל אחד ובא לגלות את האחד שהוא שורש הכל. ולכן קבעוה לברכת הדעת בראש הברכות האמצעיות.

ד. אך עוד צריך לדעת שמבואר בגמרא ובעיקר ברמב"ם פ"א מהלכות תפילה ה"ד, שאחד מקלקולי הגלות הוא לשון העם שנתבלבלה, ושוב אין אפשרות להיות פונה אל ה' בתפילה שלמה, והוא ריחוק גדול מצורת העבודה השלמה, ודבר זה הביא את אנשי כנה"ג לתקן נוסח אחיד כדי שתהא התפילה סדורה בפי כל. והמכוון בזה שהם באו לתקן את שורש הקלקול שנתבטל ענין זה בתפילה של "בכל לשון", וממילא נחסר מהתיקונים הגדולים הטמונים בתפילה, ותיקנו זה ע"י נוסח אחד הכולל כל התיקונים בלשון שהוא כולל כל הלשונות הוא לשון הקודש.

הנה אנו רובנו רגילים בלשון הקודש ואין מרגישים שלשונו מבולבלת, אך באמת ידוע ששפתנו בלולה מחידושי "מתקני" השפה המודרנית אשר תכלית מעשיהם לא היתה טהורה כלל ובאו לאבד מאיתנו את יסודות האמונה ע"י השימוש בשפה "מתוקנת", וכן שמענו רבות מאוד ממו"ר הבלתי נשכח הגר"מ שפירא זצ"ל שקונן על השינויים שהכניסו הכופרים "מחדשי השפה העברית" לתוך הלשון המדוברת, ועקרו את לשון הקודש מפנימיותה, ועוד הוסיף,

כי היות ולשון הקודש היא הלשון היחידה שאפשר לעמוד בה על עומק דברי תורה, ע"י מעשיהם נשלל מאיתנו כמעט לחלוטין האפשרות להבין דברי תורה לאמיתם מפני ההקשרים המזויפים שמוחנו שטוף בהם בהזכרת מילות התורה.

ה. הנה פשוט שכמו שהשימוש בלשון העברית המדוברת מקשה עלינו את ההבנה האמיתית בלימוד התורה, כמו כן הוא מקשה מאוד על הכוונה הנכונה בתפלה!! ויש לבאר ענין זה היטב כי בהשקפה הראשונה יתכן וגודל הקלקול והחורבן אינו נראה לעין כל.

הנה הבא לכיין בתפלה כוונה פשטית צריך להבין את הפרושים הפשוטים של מילות התפלה, וכבר נתחברו חיבורים רבים המבארים היטב את מילות תפלת שמוני"ע, אך יש לתת לב שבלא עבודה רבה וממושכת, לעולם נמשכת דעת האדם אחר הפרשנות המורגלת אצלו בשימושי הלשון המדוברת!!! עד שרבים הבאים לכיין כהלכה כפי המבואר בספרי ביאורי התפלה, מוצאים את עצמם פונים בעת אמירת מילות התפלה אל הכתוב בשולי הגליון של סידור התפלה, ובאמת אם אין הפרשנות הכתובה שם מורגלת על לשונם, הרי אין תפלתם שלמה [בלשון המעטה] ודומה יותר ללימוד ולא לתפלה, דהרי פשוט שהמתחנן ומבקש מעומקא דליבא א"א לו לעשות כן רק במילים שנמצאות על מפתחי ליבו ובו הוא מביע את רחשי ליבו, ואם אומר בפיו מילה שיש לה הקשר אחד וחושב במוחו פרוש אחר, אין זו תפלה מעומקא דליבא, וצ"ע אם זו תפלה כלל...

ו. הנה אע"פ שהדוגמאות לזה רבות מאוד, נתרכז במאמר זה רק במה שנוגע לברכת "אתה חונן". דז"ל הברכה: אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּד לְאֶנוּשׁ בִּינָה: חֲנִנֵּי מֵאֲתָד דַּעָה בִּינָה וְהַשְׁכֵּל, ע"כ. הנה המילה "דעת" נתפשת ומתפרשת אצל רוב בני האדם בהקשר הראשון [המכונה אינסטינקטיבי] כמילה נרדפת ל"שכל", כמעט אפשר לומר שהוא מה שמכונה בספרי המדע "מנת משכל", הוא קרוב יותר לחריפות השכל ומהירות המחשבה ובכלל זה איכות הזכרון.

אך אוי לנו – כמה רחוק פרוש זה מכוונת לשון הקודש!!! הרי אמרו חז"ל שדעת הוא קרוב לרוה"ק [רש"י בפרוש החומש], והוא תפיסת המציאות האמיתית המחברת בין השכל העליון לשאר קומת האדם, ואינו ענין כלל למה שנקרא בלשון המדוברת "שכל".

הנה ממילא כשהקדמון בעל סדר היום בא ללמדנו את כוונת הברכה, ואומר לנו דברים מפורשים - שענין שאלת הדעת והבינה, להבין חוקי הדת והתורה על מתכונתם כאשר הם, דברים אלו הם אצלנו פרוש נלווה ולא הפרוש הפשוט, וממילא גם המכוון היודע אינו יכול לכיין בזה מעומקא דליבא, כש"כ מי שמתפלל במרוצה, אפילו יצליח במרוצתו לחשוב את פרוש המילות, הרי ודאי בלא ספק מה שיעלה בליבו היא הפרשנות המורגלת על לשונו כפי השפה המדוברת!!! נמצא שלא התפלל כלל רח"ל.

ז. הנה באמת בקשת הדעת היא בקשה נוראה בכל זמן, ואינה מושגת אלא בתחנונים גדולים, כמו שתיקנו לנו חז"ל אנשי כנה"ג – "אתה חונן לאדם דעת", "חננו מאיתך", וכן הוא בחתימה - בא"י חונן הדעת, כולם בלשון תחנונים, ובאמת הרבה רחמי שמים אנו צריכים כדי לזכות לקצת "שכל", כמו ששמענו רבות ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל שכמעט כל תפילותיו וברכותיו לתלמידיו היו – שהקב"ה לנו מעט שכל!!! ופשוט שכוונתו לא היתה על מנת המישכל רח"ל, אלא על דעת א-לוקים והבנת דרכי השם ודרכי התורה.

ח. ונחזור אל הראשונות, כי אנו בזמה"ז זקוקים להמון רחמי שמים, והדרך היחידה לזכות לזה היא ע"י תפלה, ובעיקר במלחמה הנוראה שנכפתה עלינו בעת הזאת מצד הזדים הרוצחים בני ישמעא-ל הבאים בכח התפלה כמו שלימדנו מוהר"ח ויטאל זי"ע, אם לא נתקן את לשוננו ולא נדע להתפלל כראוי כפי הכוונות של אנשי כנה"ג, הרי אנו במלחמה נוראה זו בלי כלי זין, ואיך ניושע בעת צרה.

לכן פשוט לכל בר דעת שהתיקון הראשון במעלה הוא תיקון הדעת, וראש לכל התפלה היא הבקשה שלנו שהקב"ה ירחם עלינו ויתן לנו דעה בינה והשכל, אך התנאי הפשוט לזה הוא שנכוין כראוי בבקשה זו, ואם נתמיד בזה יחוננו מלכנו מן השמים ויתן לו שכל – דעת א-לוקים – דעת תורה טהורה וצרופה, ועי"ז בעז"ה נוכל להמשיך להתחנן ולבקש שאר בקשות התפלה בכוונה הראויה ומעומקא דליבא, וכבר הבטיחו לנו חז"ל שהמתפלל בכוונה הראויה אין תפלתו חוזרת ריקם, כש"כ תפלת הרבים שיכונו ליבם למקום בבקשת הדעת הבינה וההשכל, ודאי שיערה הקב"ה רוח ממרום ויחוננו ויביא גאולתנו בב"א.

לקראת בני הישיבות

ע"י לבלרים שפלים שוחרי תשומת לב, או חברי כנסת עלובים מחפשי פרסומות, אך מעולם הדבר לא הגיע לכלל מעשה, כפי שכותב הרב שלמה לורינץ ז"ל בספרו "במחיצתם", שאמרו לו ראשי ממשלה אחרי יציאתם לפנסיה, שבמבט לאחור הם לא ממש מבינים למה לא גייסו את בני הישיבות, ונימק להם שכל עוד שהיו בתפקיד אזי לב מלכים היה בידו יתב' להטות רצונם שלא יממשו זדון ליבם הרע, אבל כשפרשו ונעשו לאיש אזרחי פשוט, חזר ליבם הרע לחרוש מזימות שפילות, והנה עתה יצא לראשונה הכרעה רשמית, הקוראת לפגוע בלגיטו של הקב"ה.

ובאמת אנו חושבים שחילוני נשאר סתם חילוני, אבל זה טעות, כי יהודים או שעולים ועולים, או שיורדים ויורדים, וכך חילונים שהפקירו את עצמם לתאוות ליבם, הם הולכים מפחת לפחת, ומבור לבור, אל תהומות הרוע, וצונחים משנה לשנה ברוע מעשיהם ובהיקפם, כמו שארע במסיבה הרעה שהעמידו פסל בארץ הקודש וסביבו מחולות, עד שנגדע בצורה טרגדית ואיומה במאורעות שמח"ת, אבל עתה הוסיפו חטא על פשע, שיצאו על ה' ועל משיחו, לפגוע בהבל פה שאין בו חטא, הנה זוהי התמוטטות מוסרית וערכית שלא פיללנו שיגיעו עד כאן.

ג. אך מצד שני, זהו יום גדול מאד, ואחת מהפעילות היותר משמעותיות, אל עבר מפתן הגאולה!! כי הנה חז"ל אומרים שיש לנו חובה לצרף אל תפלתינו אף את עבריני ישראל, וכמו שאמרו במדרש שהאגד של הלולב בא לרמז, שאתרוגים עמלי התורה, צריכים להיות אגודים בצרה לשפוף תחינה גם עם אלו שהם לולבים הדסים או רק ערבות, אבל צפצפה פסולה לצירוף מפני שהיא לא כערבה שכוספת וצמאה אל מימי התורה, אלא היא גדלה בהרים, וצפצפה שמה כי היא רק מצפצפת עלינו... ואותה אנו דוחים החוצה מכלל ישראל, כי הם הערב רב שיש לבררם ולנפותם מתוך ישראל, וכמו שאמרו בחריפות שאע"פ שגם חלבנה מצורפת לתפלתינו, אבל מי רגלים אין מכניסים... והם פושעי ישראל בגופן, כדוגמת חברי בית המשפט, ימ"ש.

ולכן דוקא בסוף החורף המפואר הזה, הגיעה הגזירה, שנבין שאי"ז מחמת שמץ טענה חלילה על בני הישיבות, אלא שבאה השעה, לסלק את המורדים והרשעים מכרם בית ישראל, כ"ר.

א. סיומו של זמן החורף המעובר הזה, הוא אחד מהארוכים בהסטוריית עולם הישיבות, שהתחיל תיכף ומיד אחרי אירועי שמח"ת, ושבמידה מסויימת היה המשך לזמן אלול שקדם לו, שזה אומר בעצם שמונה חדשים (!) של רצף עליה בלתי פוסק.

היה אמור להיות "ערב הצדעה" מרגש, לכמאה אלף יקירינו בני הישיבות, על גילוי בגרות בעת מלחמה, על חיזוקים ברצף ובאיכות הלימוד, על ביטול חופשות ויציאות לטיולים, במשך זמן החורף המעובר הזה, בו היינו מביעים הערכה ושבחי כבוד, אל לגיונו של מלך, שעמל, הזיע, עבד, חרש, עדר, והעפיל אלי פסגת השטייגען המופלא הזה, שראוי לכל אות של הצטיינות.

בסגנון הצעקני והרעשני השורר היום, עם הפופוליסטיות הצבעונית שאולי חדרה קצת גם לתוכינו, היינו אמורים לתלות שלטי חולצות מרשימים, המחבקים במילות הערכה חמימות את נערינו המיוזעים והעייפים, ואולי אפשר לומר ה"קרועים", אשר חוזרים מרוגשים לבית הוריהם לחגוג את הפסח בצותא.

בצמתות היו מציבים עמדות חפ"ק, עם חבילות ממתקים (כפי שנהגו ה"איגודים" של ירושלים ואולי אף שאר ה"איגודים" בתחילת זמן החורף, אכן, המחזה היה מרגש ביותר...) שיבטאו ולו במעט, את הערכה העמוקה שאנו רוכשים אל בני הישיבות הצדיקים, שעוזבים כל הנתנויות עולם, וכל מיני תאוות זולות שמורגלות בקרב בני נעורים בכל העולם, אהה, **מי ידמה להם!!**

ב. אך הנה דוקא עכשיו בעיתוי הכל כך מרגש הזה, התעוררו הרשעים (כלשון מרן הגרמ"ה שליט"א), להוציא את הרישעה המנוולת הגרועה שבאמתחתם, מתוך לב חורש רעה ומזימה בכוונה לפגוע בבחורי חמד צדיקים כאלו, ולגזור עליהם גזירה כה נוראה, להוציא אותם מקדש הקדשים של עולם התורה, ולחייבם ולאצם לרדת אל תהומות הרע של הצבא הישראלי.

והנה, מחד המחשבה הראשונית היא, כמה אומלל יום כזה, בו מעיזים מרשיעי ברית, ראשי מרכבת הטומאה, לגזור גזירה חמורה כזאת, אשר בוודאי גם כלפיהם היא מתפרשת כדירדור מוסרי וערכי, חסר תקדים, ובלתי נתפס, אליו הם מתדרדים בלי יכולת עצירה. שהרי כבר עשרות שנים הנושא הזה הועלה

כשהבקר נשמט מהארון

א. בהפטרות שמיני (שלא נקראת בעת שחל בו פר'

החודש) מובא מעשה נורא שהיה בימי דוד. כשרצה להביא את ארון האלקים מבית אבינדב שבקריית יערים לעיר דוד, הרכיבו את ארון האלקים בעגלה חדשה, וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה, ועוזה ואחיו בני אבינדב נוהגים את העגלה החדשה, והמדרש מספר שדוד הכין תהלוכה רבת רושם בה צועדים תשעים אלף זקנים משמר כבוד לפני הארון, ויחד עמהם כל ישראל ובידם כלי נגינה מעצי ברושים עם כנורות נבלים תופים ומנענעים וצלצלים, וכך הלכו כל העם והיו משחקים לפני ה'.

אך בהגיעם אל גורן-נכון ארע אסון. עוזה שהיה האחראי על הולכת הארון, שם לב שהבקר **נשמט** מתחת הארון, וישלח ויאחז בארון, ויחר אף ה' בעוזה ויכהו שם האלקים על השל וימת שם עם ארון האלקים. ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה, ויקרא למקום ההוא פרץ עוזה עד היום הזה. ואז הוליכו את הארון לבית עובד-אדום הגתי, וכשאחר ג' חדשים נתברך בית עובד, הוליכו שוב את הארון לבית דוד, ואז כרכר בכל עוז לפני ה' וכל בית ישראל מעלים את ארון ה' בתרועה וקול שופר.

ובגמ' (סוטה לה,א) מבואר הטעם שנענש עוזה, מפני שלא עשה ק"ו, ומה בירדן, הארון נשא את **נושאינו**, שאחר שחזרו מי הירדן למקומם, התרומם הארון עם הלויים ונשאם מעל פני מי הירדן מעבר אל עבר, את **עצמו** לא כ"ש שיוכל לישא. עוד דרש רבא מפני מה נענש דוד, שקרא לד"ת זמירות אמר לו הקב"ה ד"ת שכתוב בהם 'התעיף עיניך בו ואיננו' אתה קוראם זמירות, הנני מכשילך בדבר שאפ"י תשב"ר יודעין אותנו, דכתיב 'ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו', ע"כ הגמ'.

ויש כאן ג' תמיהות גדולות: **א.** למה באמת לא הורה דוד לישא בכתף (ובפרט שהגמ' במו"ק (כה,א) לומדת מזה דין שכבוד החכם במטה ראשונה, שאף דוד לא שינה את העגלה החדשה ששלחו בה פלישתים את הארון). **ב.** מהו המדה כנגד מדה בין מה שקרא ד"ת זמירות לטעותו בדין זה. **ג.** מדוע היה שינוי בתהלוכות, שבראשונה היו כלי נגינה רבים ומודגש בפס' שהיו כל העם משחקים, ובשני היה רק קול שופר ודוד היה מכרכר בכל עז.

ב. ואשר נראה בכ"ז מהלך חדש, שהנה יש חילוק גדול בין מצב הארון בשעה שעברו את הירדן, לבין מצבו תמ"ג שנים אח"כ, כשפלישתים שבו את הארון וכבודו היה בשפל המדרגה ככתוב בפסוקי שמואל א' בעת שבייתו: 'גלה כבוד מישראל'. ומסופר בגמ' שהעם הקפיד על הארון איך נפל בשבי, וכשחזר

מפלישתים דרך בית שמש היו אנשים רבים קוצרין ומשתחווים ולא בטלו ממלאכתן לכבודו, כי אמרו למה כעסת ולא הצלת את עצמך מן השבי, ועתה מי מפי"סך כשנתפייסת לבוא מאליך... כלומר היתה טענה על הארון איך הוא לא הגן ושמר על עצמו לבל יפול בשבי. (ואותם אנשים באמת נעשו ומתו כדאי' שם).

ורצה דוד למצוא עיצה להחזיר את הערצה של העם לארון, ולכן כינס את ישראל לתהלוכה מפוארת לשורר לכבוד הארון, אמנם חשב דוד שההלכה של 'בכתף ישאו' נאמרה רק בשעה שהארון בקדושתו ולא בשעה שחולל ונתבזה ע"י הפלישתים. (או אפ"ל כמש"כ הידי משה בבמדב"ר (ד,כ) שהיו בארון זה רק שברי לוחות ולכן חשב שדיניו שונים. או כמו שפ"י הגר"א בדברי הימים (א,טו) שחשב שדורו אינו הגון כדי לישא בכתף).

וזהו השייכות למה שקרא ד"ת זמירות, שאף שהיה זה למעלתו שאפ"י בשעה שהיה בורח מאוייביו לא חש בצער מרוב שעשועו בתורה, בכ"ז היה זה פחיתות כבוד לתורה, כדפי' המהרש"א שזמר הוא בפיו של האדם רק לפי שעה, אבל דברי תורה צריכים תמידיות שלא ימושו מפיו שלא ישתכחו ממנו, ומייתי מקרא אך תעיף עיניך בו וגו' שאין להשען על הזכרון כי בקל אפשר לבא לידי שכחה, ע"ש. כלומר דוד סבר שעיקר מעלת התורה כשהיא בתוקפה ובכבודה, ועיסוקו בה היה כשהיתה לו כזמר ושמחה, ותביעה זו נמתחה עליו דוקא כעת, כתוצאה מהאופן שהוציא את התהלוכה הראשונה בה הובילו את התורה בזמר ובשחוק, כדי להחדיר לעם את הענין שהתורה היא ממש כ"ז זמירות", ושיש בה טעם ותענוג עילאי.

ג. והנה הי"ת רצה להראות לדוד ולעם שאין עליות וירידות בתורה, ובכל מקום קדושתה עליה, וגם כשנראה שזה לא אותו דבר, שהנה כבר נפל בשבי הפלישתים, או שאין כאן אלא שברי לוחות או אם הדור אינו הגון, גם אז הארון במלא תוקפו, ויש לנושאו בכתף הלוי, שהנשיאה בכתף מבטא התמסרות עליונה לתורה בכל מצב ועת גם כשזה קשה ביותר, כדכתיב ביששכר "ויט **שכמו** לסבול", כיון שארון התורה במשא תדיר על **כתפו**.

והנה הגיע **רגע השיא**, בו שמט הי"ת את הבקר קבל עם ועולם, בכדי להראות לכולם שגם ארון כזה נושא את עצמו ואת נושאינו, אך הנה בדיוק אז עוזה שלח ידו להחזיק בארון שלא ישמט וקלקל והרס את ההתגלות והקידוש ה' שהיתה צריכה להיות באותה שעה. (וצריך לדעת שעוזה היה איש קדוש, כדאמר ר' יוחנן שיש לעוזה עוה"ב כי מה הארון קיים לעולם אף עוזה קיים לעולם, ובחיד"א ביאר נפלא שכיון שנזכר

בבדי ארון דוקא וע"י הלויים דוקא, וכך אמנם היה בימים שהיו ראשי הישיבות והכוללים מחזירים רק על פתחי נדיבים כשרים וצדיקים שהיו נושאים במשא הישיבות כדרך שנושאים את הארון בקדושה וטהרה. אלא שמשנת תשל"ז (בה הכניס מרן הגרא"מ שך חכ"ם לקואלציה) לא היתה ברירה, ומחמת עניות ודחק, הוכרחו לישא את ארון האלקים על גבי בהמות כאמור.

אבל כעת בשעה זו שהקב"ה **שומט הבקר** ורוצה להראות לעין כל שהארון יכול אף לישא את נושאי ואינו זקוק לעזרה. מתחדשת כאן התגלות נוראה להראות שלא רק לגאונים ולמדנים קדושים התורה מסייעת, אלא גם בשעת שפל שאין בארון אלא שברי לוחות, או כשהארון נופל בשבי, גם אז הוא נשאר בשיא רוממותו וקדושתו, והנה בשעה גדולה שמוכנת התגלות נוראה כזאת, אוי למי שיהיה כעוזה שחושב **לעזור להקב"ה לישא את הארון**, וכל המרגיש שהקרקע נשמטת... כופר בידיעה שהארון נושא את נושאי בכל מצב וזמן. (לכן יש לומר גם בנוסח התפלה בכללות, שיהי' פרנסה מצוי ללומדים).

והנה גם היום, יש שיחששו שהארון כביכול יעלה... וילכו כל הציבור על מסירות נפש, ויש שוטים או פושעים שמדומיינים שהארון יפול ח"ו לארץ, ויהיה דחק גדול לאברכים ולישיבות, אבל הנכון הוא שהי"ת רוצה להראות **שהארון עומד באויר..!!** כי מי שחושב שעולם התורה במימדיו הנוכחים פרח ושגשג **'בגלל'** המדינה, שיגיד הלל ביום העצמאות... אלא בלי צל צילו של ספק, התורה פרחת **'למרות'** המדינה...!! ברם, כמו בראש השנה, אע"פ שכלל ישראל בטוחים שיעשה להם נס, ה'יחיד' בסכנה, גם כאן ה'יחידים' בסכנה, ואפי' בזמן שהיו ענני כבוד נמצאו נחשלים חטאים שהענן פלטן... ורק זה מפחיד במהלך החדש, הפיתויים שהם מציעים לנחשלים! למוגי הלב! שוב, לא הגזירות וההפחדות השטותיות שלהם, אלא **הפיתויים**...

ושמא נסבב נסיון זה, מפני שאצלנו התורה בגדר "זמירות", שלומדים רק כשקל וכשמתחשק, ומשמים מעוררים אותנו לשאת את התורה בכתף באופן של "ויט שכמו לסבול" ולקבל על עצמינו שבכל מצב וזמן נלמד, מתוך אחריות על כלל עמינו.

ויהי"ר שנזכה כולנו לעמוד כצור החלמיש בנסיונות הזמן, ויתקיימו כל סימני הנביאים במאורעות ובמלחמות שארעו עד כה, ולא נצטרך להגיע לדרדור ולחילול ה' גדול מזה, ובמהרה נזכה לראות עין בעין בגאולת ישראל, ובביאת משיח צדקינו.

בנביא שגגה זו משמע שזה היה החטא היחידי שלו, וכן מוכח מהמדרש שהזכרנו שמינה תשעים אלף זקנים צדיקים שילכו לפני הארון, והיה זה בגדר "מינוי" כבוד, עד שאחיתופל נפגע שלא נתמנה בין הני זקנים, ועל אחת כמה שעוזה היה הנבחר מכל בית ישראל, שרק הוא זכה להיות ללכת ליד הארון ממש.].

ונורא נוראות מה דאיתא בתנדב"א, וז"ל: באותה שעה אמרו פושעי ישראל, אלמלא לא שלח עוזא את ידו ותפש בארון כבר נפל הארון לארץ (כלומר פושעי ישראל היללו אותו ושיבחו אותו על דאגתו המופלאה לארון), מה עשה הקב"ה, באותה שעה מיד המית את עוזא ונתלשה ידו מן הארון, והוכר הדבר שהארון הוא תלוי באויר בין הארץ ובין השמים ואינו עולה למעלה לשמים ואינו יורד למטה לארץ... עכ"ל.

ומשום כך בתהלוכה השניה שהיתה מבית עובד אל עיר דוד, לא מודגש כ"כ התזמורת כמו קול השופר וכאן היה דוד בעצמו מרקד בכל עוז, כאומר, על תרקדו בגלל התזמורת, אלא בגלל שיש כאן את תורת ה' שיש לשמוח עמה ולרקוד בה, ולכן יש ללומדה לא רק בתורת 'זמירות' אלא בבחינת 'וגילו ברעדה' שעם השמחה בתורה, צריך גם להחליט לעמול בה בהתמדה תוך ניצול כל רגע פנוי, אחרת נאמר "אך תעיף עיניך בו ואיננו".

[ובסנהדרין צט, ב"ר"ע אומר זמר בכל יום זמר בכל יום, ור"ש משאנן בפרה דימה את דברי ר"ע לפסוק שאמר דוד 'זמירות היו לי חוקיך', ולדרכינו י"ל שזהו שכפל זמר בכל יום זמר בכל יום, שודאי יש ללמוד את התורה מתוך זמר והנאה, אך שיהיה בהתמדה רבה כל יום ביומו, ולכן אז אין חסרון של "זמירות"].

* * *

ד. מתוך התבוננות בהפטרות פרשת שמיני דידן, **יתכן מאד** שזהו התרחיש שמתקיים בימים אלו לנגד עינינו. (ואע"פ שא"א לצפות דרכי שמים, אבל צריך לדעת ששייך גם סוג מהלך הנהגה כזה.) כי הנה, בשואה הארורה נפל ארון האלקים בשביה, ונרצחו ונעקדו ונטבחו רבבות תלמידי חכמים נוראים שידעו את כל התורה כולה, והושפל כבוד התורה עדי עפר, עד שכאן בארץ התחיל הארון להיות נישא במידה מסויימת ע"ג בהמות - היא המדינה הבהמית הזאת ששותפה במשא הארון.

ויש בלקיחת הכספים מהם שהס"מ שותף בתמכין דאורי', והוי פגיעה בתורה! כי נצטיינו לנושאה דוקא בכתף ע"י אחיזה

מה אפשר לענות...?

א. אין סיכוי לנסות לנהל הסברה, על יסוד היסודות ועמוד חכמת היהדות, שעולם הישיבות הקטנות והגדולות הם ערש הגדילה היחידי של יהודי ירא ושלם, ולא משנה מה מידת עיונו ובקיאותו בתורה, וכמה שעות הוא מסוגל לעמול בתורה, הישיבה לא רק בית ספר לתלמוד, אלא בית היוצר שכל מהותו ליצור דגם של יהודי עובד השם, ואין שום מקום אחר שמוכשר לזה!!! ומי שמבין את זה, שגיל תסיסת הנעורים מחייב להיות טמון באוהלי תורה, הוא בן ה'!!! ומי שלא מבין את זה, אבוד!!!

ובמה שנוגע להגנה במלחמה, הרי העובדות מדברות בעד עצמם, איך שחיזבאללה יורה עשרות טילים בבת אחת באופן שאינם מצליחים ליירט, ובכל זאת לא פוגע! ובשמח"ת שלא הצליח הצבא להגן, מי הגן על קהילת הקודש באופקים ועצר את המחבלים בעירוב? ומי מנע בעד המרצחים להיכנס לשתי ישובים בעוטף עזה שומרי שבת? וכן שאר מופתים שארע לנו בשעות קשות אלו, ובפרט בכל משך הלוחמה בעזה וחאן יונס, שבקבינט המלחמה החליטו להלחם מתוך השערה שימותו רח"ל כ-500 חיילים בחודש, זה רק ע"י שחופף עלינו כוח קדוש שמגן עלינו, תורת בני הישיבות, שיומם וליל שוקדים בתורה.

והרי יש עשרות אלפי משתמטים חילונים שלא מטרידים אף אחד, ואדרבא היו צריכים להפגין מדוע המשתמטים הללו לא באים ללמוד בישיבה, והרי אם כבר יש מחסור, זה בלימוד התורה בעולם, שהרי בעם ישראל ארבעה שבטים היו עוסקים בתורה (לוי, יהודה, יששכר ונפתלי), שזה אומר רבע מתוך כלל ישראל, ואם יש היום כשש עשרה מיליון יהודים, צריך שיהיו יותר מארבע מיליון בחורי ישיבות ואברכים ואז הכל יהיה טוב.

ואותם רשעים, שרוצים כעת לגייס את בני הישיבות הקדו', הרי לא מעניין אותם באמת להבין ולשמוע ולדון, אלא הם כעת מוציאים לחוץ את רוע לבבם ושנאתם לעמלי התורה, וסיפר הגר"מ נויגרשל שליט"א, שלא פעם הוכיח לראשיהם עד כמה ריווחי הציבור החרדי למדינה גם בלי גיוסם לצבא, בכל סכומי העתק שראשי הישיבות והכוללים מביאים מנדיבי עם בחו"ל, וע"י המנעותם מפעילות תרבותית שחוסך הון רב, ובגמח"ים ואלפי מתנדבי ארגון זק"א, ידידים, עזר מציון, עזרה למרפא, יד שרה, והצלה, שחוסכים למדינה מליונים, שלא תצטרך להעסיק צוותות מקבילות, כך יוצא שבסך הכל הציבור החרדי ריווחי ומשתלם למדינה גם בלי גיוסם, אך כמובן שלא שינו כי הוא זה ממלחמתם, ומסקנתו אחת שיש להפסיק לשומעם!!!

ב. למעשה החיילים היו צריכים לחשוש על עורם, ולהימנע מכל פעילות צבאית מסוכנת בשעה קשה זו, שנשמטת זכותה של המדינה בהפסקת תקצוב מוסדות התורה, ואוי ואבוי אם אכן ימשך המצב הזה שהמדינה מאבדת את זכות קיומה, מי יודע איזה בירור נורא זה יהיה, וה' הטוב גלגל את הענין, לזמן המסוגל של חודשי אדר וניסן בהם הנצחון מוכן לצד הקדושה.

ופשוט שכל מה שמתרחש בתקופות האחרונות הם הכנות כבירות להתגלות המשיח בקרוב ממש, [והגר"א מביא מדברי הזה"ק שכאשר יבא משיח יתבטלו שלשה קליפות רעות שמעכבים את ביאתו. והם כנגד ג' הקליפות שיש באגוזי מלך, הקליפה הירוקה החיצונית שנופלת בקטיף, והקליפה הלבנה הקשה שצריך לשוברה, והחלל השחור שסביב הפרי. שהם כנגד תוהו (קו ירוק) ובוהו (אבנים לבנים) וחושך על פני תהום, ושלתם צריכים להמחק מן העולם טרם הגאולה. וברמיזה הן ג' צבעי בגדי הרע, של הצבא, במדים שבצבע ירוק של תוהו, ושל רופאי קורונה, בצבע לבן של בהו (או של הכנסת שתלויה בהצבעת פתק לבן), ושל שופטים רשעים בגלימה שחורה של חושך!]

וכך בכל משך השמונים שנה האחרונות, כל מה שהתרחש רק קידם והעצים, שיפר והעלה, את כלל ישראל לקראת גאולתו.

ובאמת כשפוגשים חילונים, לצערינו, אין מה להסביר להם, ואומרים שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל אמר שמדבר אחד הוא חושש, מהפגנה של אימהות שכולות בעד גיוס בני הישיבות כי מה יוכל לעמוד מול צער שכול ואובדן, והרי עתה החילוניים כולם בגדר מתם מוטל לפנייהם, וחיים את השכול והאובדן מול העיניים, רח"ל. ולא נותר לנו אלא לרחם על אחים טועים, שלא ממש מבינים מה קורה כאן, וחשים שאיבדו את כל משענתם בצהל"ם, ולעומתם החרדים לדברו יתב', רק הולכים ומחזקים את עצמם, שאדרבה ממכה עצמה הקב"ה מתקן רטיה, ושלא אחד עמד עלינו לכלותנו אלא שבכל דור עומדים... וה' מצילנו.

ג. תקוותינו שבני הישיבות, מחמד עינינו, יצליחו לקדש את שמו יתב', בכל הליכותיהם, וכשיראו בחור ישיבה יאמרו אשרי פלוני שלמד תורה כמה נאים דרכיו ומתוקנים מעשיו... ובצוק העיתים, ימצאו בני הישיבות עיצות איך להחליף כוחות מבלי להזדקק לטיולים ויציאות, האסורות בוודאי בתקופה קשה זו.

והרי הרע אמור לכלות את עצמו, ובזה משקיע השמאל את כל כוחו, להכריז ברבים את שפלותם ונבזותם... עד שלא יהיה ילד במדינה שלא יכיר כמה שהם רעים וחטאים, רקים ופוחזין, וכך תצמח הגאולה, מתוך הבירור הזה, שיגלה עד כמה ה"טוב" מזוקק ונעלה ובלתי מעורב, הן הם עמלי התורה בקדו' וטהרה.

הרהורים על קרבן פסח

וכן מבואר ברד"ק שם על הפס' בהושע הנ"ל שדימה את כוח ה"ונשלמה פרים שפתינו" לוידי דברים שציותה התורה בשעת ההקרבה, וז"ל: ונשלמה פרים שפתינו, במקום פרים נשלמה לפניך וידי שפתינו, כי אתה רוצה בדברי תשובה יותר, **כי אין קרבנות מועילות בלא וידי העון** כי בכלם נאמר "והתודה אשר חטא". ובשעיר המשתלח לא היה אלא וידי דברים כי לא היה קרב ממנו דבר על גבי המזבח אלא הוידי כמו שנאמר "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל" וגו', עכ"ל. הנה מוסיף עוד ראייה מהשעיר המשתלח, שלא הוקרב ממנו לה' רק הוידי דברים וגם הוא בכלל הקרבנות, א"כ הוידי הוא עיקר הכפרה.

ג. ופעם תיאר זאת יפה הגאון ר' שמשון דוד פינקוס זצ"ל ששאל את השומעים מה עושה יהודי שמגלה יום אחד שהוא גוי מבטן ומלידה? וניסו להציע רעיונות, עד שאמר: אני הייתי רץ תיכף ומיד לבנות במה להקריב קרבן לה', לנצל הזדמנות פז להביע את עומק רצוני להתקרב להי"ת ע"י קרבן, כי לגוי מותר גם בזמן הזה להקריב קרבנות, ורק אח"כ הייתי רץ להתגייר. ועם כאלו רגשות יקרים יש לומר את פרשת הקרבנות כל יום.

וכ"כ בעקידה (צו, נח): "ועל אלו כלם אמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה'... ירצה אמרו אליו כל אשר תשא עונו והוא המזיד, היה ראוי שתקח ממנו הטוב שבו והוא הנפש, וכמו שאמרו כי נ'פ'ש' בחלוק אותיות א"ת ב"ש הוא ט'ו'ב', וסימן לדבר "גם בלא דעת נפש לא טוב". **והנה ההודאה וההכרה הזאת בלב ובנפש הנה היא מכפרת עון.** ואמר ונשלמה פרים שפתינו לומר **כי השפתים בתפלה ובהודאה ישלימו במקום הקרבן לבד.**

ד. ויותר מזה מבואר בגמ' במנחות (ק"א): "אמר רבא כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם". ומבו' דבכוח הלימוד להביא את העמל בתורה לדרגה כזו שבכלל אינו צריך לכפרת הקרבנות. ולמדנו איזה כוח בדיבורינו, שאי"ז צפצפון פה בעלמא, אלא פועל התקרבות עצומה לה', שהרי גם בזמן הקרבת קרבנות היה עיקרו וידי פה והכנעה, ולצערינו כלל ישראל הקריב משמח"ת ועד עתה קרבנות רבים, וכל התשובה והתהלים שלנו הם כעין וידי פה שמצטרף לקרבנות. והיה רצון שנקריב השנה בפועל קרבן פסח, בביהמ"ק השלישי.

א. אם חלילה וחס לא נזכה שיבנה ביהמ"ק עד פסח, נצטרך לצאת ידי חובת קרבן פסח דרך החידוש שחידש ה' בפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" שעל ידי הקריאה של הפרשה בתורה מעלה עלינו הכתוב, כאילו הקרבנו את הקרבן בפועל לפני ה'.

וכן איתא במדרש (במד"ר קרח, יח, כא): "...ורבי סימון אומר ק"ח טו"ב בגימטריא נפ"ש, אמרו ישראל כשבית המקדש קיים היינו מקטירים חלבים ואמורין ומתכפרין, ועכשיו הרי חלבנו ודמינו ונפשותינו, יהי רצון מלפניך שתהא כפרה עלינו, ונשלמה פרים שפתינו, ע"כ. ויש להוסיף דנפ"ש ר"ת נ'שלמה פ'רים ש'פתינו, וזהו שכתוב בהושע (יד, ג): "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עוון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו" שע"י ה"דיבורים" נוכל לשוב לה' כא' הבאנו קרבן, וע"י ק"ח טו"ב שהוא הנפ"ש (וכדכתיב: והיה האדם לנפש חיה לרוח ממללא) נזכה לשלם את הפרים באמירת "שפתינו".

ב. ויש בספורנו חידוש פלא בזה, שבריש חומש ויקרא בפס' "אדם כי יקריב מכם קרבן פי': "כי יקריב מעצמכם בוידי דברים והכנעה על דרך "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג) וכאמרו "זבחי אלהים רוח נשברה" (תהלים נא) כי אין חפץ בכסילים המקריבים בלתי הכנעה קודמת". הרי שמדבר כאן במי שמקריב קרבן בפועל, ומ"מ אומרת לו התורה שלא די במעשה היבש של ההקרבה, אלא בעין וידי דברים והכנעה, ווידי הזה הוא כמש"כ "ונשלמה פרים שפתינו", ותמוה לכאן, דהרי הפסוק הזה נדרש בחז"ל על מצב שכבר אין קרבנות, ומועילים דיבורי פרשיות הקרבנות כאילו הקריב קרבן ממש, ואילו הספורנו ב' שכונת וידי דברים וההכנעה בשעת הקרבת הקרבן בפועל צריכה להיות כמו בשעה שאין לנו קרבנות כלל.

והמבואר בזה, דאדרבה, כשאדם מקריב קרבן הוא מסוגל לטעות שהעיקר הוא ההקרבה הטכנית והיבישה של הקרבן שנשחט לה', ולכן בריש ספר הקרבנות מצווח הפסוק דאדרבה העיקר הוא הקרבת העצמיות, "אדם" כי יקריב מכם, שצריכים אתם להקריב את עצמכם לפני, והוא ע"י וידי דברים והכנעה, וצריך להיות כזה וידי דברים מעומק הלב, כמו שעה שאין קרבנות, שזה מועיל כא' משלם פרים ומקריבם לה' למעשה.

דרך סיפור יציאת מצרים

עד כה דיברנו מצד המנהג הרווח בכלל ישראל עד כה, ועתה נבא לדון, מדוע בעל ההגדה אשר היה כפי הידוע קמאי דקמאי מראשוני התנאים, שיחסו לדבריו חשיבות של משנה, מדוע לא האריך יותר בתיאור סיפורי המכות, ובנה הגדה דווקא כך?

ג. ואשר נראה בזה, דבאמת בסיפור המכות לא די, דהרי יש תכלית מכוונת בכל אלו המכות, בשביל ללמד את העולם את עקרי האמונה, כמוש"כ הכלי יקר ע"פ האברבנאל שיש שלשה יסודות עיקריים באמונה שלימד הי"ת את בני העולם בעשרת המכות, וזה לשונו (ז,ז): "כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'", לשון זה נאמר במכה ראשונה של סדר דצ"ך, וכן במכה ראשונה של סדר עד"ש נאמר "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", וכן במכה ראשונה של סדר באח"ב נאמר "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ". גם מהר"י אברבנאל נתעורר על זה ופירש שפרעה היה חולק על שלושה דברים. האחד הוא מציאות ה' יתברך, כי כיחש בה' ויאמר לא הוא "ולא ידעתי את ה'", ע"כ נאמר במכה ראשונה "בזאת תדע כי אני ה'". השניה, שהיה חולק לומר את"ל שיש אלוה במצא מ"מ אינו משגיח בשפלים, ע"ז נאמר "כי אני ה' בקרב הארץ". השלישית הוא, שחלק על יכולת הי"ת לומר שאינו יכול לשנות הטבע כלל, ע"ז אמר "כי אין כמוני בכל הארץ" כלומר יכול לפעול כחפצו, ע"ש.

וא"כ לביל הסדר צריכים לבדוק, האם אנו חיים ונושמים את שלשת חלקי האמונה הללו, ובניית ההגדה הוא בכוונה תחילה על כל השתלשלות הדברים, מהמתחיל בגנות של עובדי ע"ז היו אבותינו, וכל גלגול הדברים איך ירדנו למצרים, וברית בין הבתרים, ומחזקים את עצמינו תוך כדי הגדה בברכה להקב"ה "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל..." ובשינון האמונה ד"והיא שעמדה" ובהודאת "כמה מעלות טובות למקום עלינו", ולכן סיפור המכות בפועל הוא חלק צדדי, ולא משנה מה היה בדיוק, רק העיקר עבודתינו לה', והסדר העולמי החדש שיצר ה' יתב'.

וכמו ב"אירועי שמחת תורה", יכול לספר פרטי פרטים מה הניסים שארעו, ומה ארע בכל המלחמה הזאת. אך מאידך יכול לתפוס בכללות את הסייעתא דשמיא העצומה שהיתה לנו בכל משך השנה הזאת, והמבט הזה משנה את סגנון התיאור.

זוהו שבמכילתא אי' דחייב אדם לעסוק בהלכות פסח עד חצות, וכן בחק יעקב (תעג,לה) הביא שכתב מהרי"ל דאומר מה נשתנה בניגון יפה לשבח לשם יתברך, ולכאו' מה השייכות להלכו' הפסח, ומה הענין בניגון מה נשתנה. אבל להנ"ל יובן, שהעיקר הוא הלמעשה שיוצא לעבודת ה' מכל מה שארע.

א. יש כאלה שחולקים על בעל ההגדה באופן בו ראוי לקיים את סיפור יציאת מצרים, לדעתם כל ההקדמות הארוכות שלו על הא לחמא עניא, מעשה דזקנים, ופירוט ד' בנים, מיותרות. רואים הם לעיקר את ענייני עשרת המכות, ובהם משקיעים מרץ וכוח, בהצגת הצגות או בהמחשות ותיאורים עד שאחרון הילדים יחיה את ההתעללות והשחוק אשר שיחק ה' במצרים.

והנה מנהג ישראל זה אלפי שנה לומר את ההגדה כצורתה באימה ויראה, ולא משמע שכל המיליונים, בני הדורות היקרים הללו, ובהן גדולי ראשונים ואחרונים פוסקים צדיקים נשגבים, לא קיימו בהידור את מצוות הסיפור, אלא בודאי שמונח בסדר ההגדה כל הנצרך כדי לקיים מצוות הסיפור, בתכלית ההידור.

ב. וראה זה מצאתי שהריטב"א בהגדה של פסח שלו כתב: "וחייב אדם לספר בלילה הזה לנשים ולתינוקות ולכל בני החבורה בענין יציאת מצרים, ואם אינו יודע, אומר מה נשתנה וסדר ההגדה, ושמעתי כי הראב"ד ז"ל היה נוהג לדרוש פסוק אחד מענין יציאת מצרים קודם שיפתח מה נשתנה, וחייב אדם לומר ההגדה בנעימה ובקול רם בכל כחו". עכ"ל. והן אמת שקצת משמע מתחילת דבריו שסדר ההגדה נתקן לשאינו יודע, משמע שהיודע מספר כי ה' הטובה עליו, אבל אדרבה מכאן ראיה להיפך דאם ההגדה נתקנה למי שאינו יודע, א"כ איך בעל ההגדה לא הרחיב בעוד סיפורים ומאמרים, ולפחות שיעתיק את דברי התורה על עשרת המכות, אלא מוכרח וודאי שגם אם יאמר רק ההגדה ותו לא מידי, יצא ידי חובתו כראות.

עוד לנו בדבריו עדות על הראב"ד ז"ל שהיה חריף גאון ומקובל אלקי, מגדולי הראשונים, אשר היה נוהג לדרוש פסוק אחד ואז אמר ההגדה, אך לא משמע שנהג בתיאור וסיפור בעלמא, אלא ב"דרישת" פסוק וביאורו, וגם הוא היה אח"כ קרא ההגדה כמות שהיא, משמע שהעמידה לעיקר, ועוד שהריטב"א עצמו סיים: "...וחייב אדם לומר ההגדה בנעימה ובקול רם בכל כחו". הרי לנו ברור שייחס חשיבות עצומה לנוסח ההגדה, דעל כן הזקיק בזה שלשה תנאים: **א. בנעימה**, וכן מקובל מאב לבן מנגינות נעימות בצורת אמירת ההגדה, ואלו העוסקים רק בתיאור וסיפור עלולים לזלזל בזה וישכחו בניהם נעימה זו. **ב. בקול רם**, ולכאו' זהו פרט ממצות הסיפור, שיהיה באופן חי, כי מי שארע לו נס מספרו בחיות רבה, הרי שכל אמירת ההגדה דינה כסיפור. **ג. בכל כוחו**, שישקיע את כל כוחותיו באמירת ההגדה, לא רק בחפזה ובכדי לצאת יד"ת.

מגוונות) למשל להכין כרטיסים (למשל: 1 נקודה, 2 נקודות, 3 נקודות, ו"מצטיין" שערכו 5 נקודות, היחס צריך להיות כ-30-40 נקודות לכל ילד, כשהחלוקה של מספר הכרטיסים מכל סוג הוא כמו פירמידה, הכי הרבה כרטיסים של 1 נקודה, פחות מזה של 2 נקודות, פחות מזה של 3 נקודות, ומצטיין 4-3 לכל ילד).

במוצאי ליל הסדר עורכים יריד, וכל ילד יכול לרכוש לעצמו בנקודותיו כל מיני פרסים (זה יכול להיות כל מיני פרסים מהכל בשקל, או שוקולדים חטיפים וסוכריות, או זכות קניה באיזו חנות, מכינים כמה דרגות של פרסים מהקל אל הכבד ורושמים כמה נקודות כל פריט, כדאי להכין את השילוט בערב יו"ט שלא נזדקק לכתיבה ביו"ט. זכרו, חשוב מאד, לערוך את היריד תיכף במוצאי יו"ט ראשון, כדי שבשנה הבאה שוב פעם יהיה "אימון מלא" בכוח הקניה של הנקודות שישגו את מטרותם).

את הנקודות יש לחלק במשך הלילה כיד המלך, על כל סוג של שאלה או הערה, ויתור לאח, או התנהגות נאותה, וכן על שתית הכוסות בצורה יפה וכדין, נא לחלק בשפע את הנקודות.

שנית, הרי הילדים מצפים "לגנוב" את האפיקומן, אם הם יגנבו אותו מיד בתחילת הסדר לא יהיה להם למה לחכות, לכן כדאי שהאמא תודיע לילדים שהאבא מאד מפחד מגניבת האפיקומן, והוא משגיח ע"ז היטב, ורק כשיקום ליטול ידיים לשולחן עורך, נוכל לגנוב את האפיקומן, הריווח בזה, שהילדים ערים ונשארים עירניים לסוף ההגדה כדי לגנוב את האפיקומן.

הילדים אוהבים את השירים שבסוף ההגדה, כדאי מאד לא לשורר אותם במהלך הסעודה, אלא אך ורק בסוף הסעודה, אפשר "לשדרג" את השירים בסוף בכל מיני צורות, כגון לתת לקטנים לשאול "אחד מי יודע" וכולם עונים במקהילה, וכך כל אחד בתורו שואל בקול, ועונים לו, זה מוסיף חגיגות ושמחה.

יש משפחות שמשמחות את הילדים בשיר של "חד גדיא", על ידי תיאור והשמעות הקול של הגדי והשונרא והכלבא וכו', וכך בכל פעם שמגיעים בשיר לבעל חי התורן, משמיעים את צליל קולו, כ"ז משאיר לילדים זכרון נעים מהסיום של הסדר, ונותן חשק להישאר עד סופו. ניתן גם להבטיח פרס מיוחד ותגמול אישי למי מהילדים שישאר עירני עד סוף הסדר.

ד. עקרונות וחינוך: טוב להתפשר בליל הסדר על העקרונות שמקפיד עליהם במשך השנה, כאשר נכנסים עם הילד לחיכוך

א. הקדמה: הרשע שואל מה העבודה הזאת לכם, ומקהים את שיניו ואומרים לו אילו היית שם לא היית נגאל!, הרשע חושב שכלל ישראל נגאל יחד, לכן חושב שגם הוא היה נכנס בין כולם ונגאל עמהם, אומרים לו, כ"א נגאל בפני עצמו, לכן אילו היית שם, לא היה לך זכות להגאל. נלמד מזה שיציא"מ שייכת לכל יחיד בפנ"ע. לכן העורך ליל הסדר עם עצמו מאיזה סיבה שהיא, הוא בהחלט מיוצאי מצרים, כי זה הציור האמיתי של ליל הסדר שכל אחד היה לו את הזכות המיוחדת והחיוך הפרטי מבורא עולם לצאת לחירות, ואל לו להצטער על הפסדת סדרים גדולים, אלא לשמוח שיכול ע"י הסדר הפרטי שלו לתאר לעצמו, את יציאתו הפרטית והאישית ממצרים.

מלבד מה שנתבאר באורך בקונטרס "הלילה הקדוש" הרבה עיצות הדרכות והלכות לעורכי הסדר (להשיג: 077/2172115), נראה להגיש כאן כמה טיפים ורעיונות מעשיים ופרקטיים למי שעורך הסדר (בעיקר לעורך לראשונה בחייו בחוג המשפחתי המצומצם, ובעזה"י יועילו הדברים גם ל"רענון" לותיקים), נתמקד כאן בחלק הפרטי המעשי, בתוספת טיפים ורעיונות איך ניתן לרומם את הילדים עד גמר הסדר בעירנות מושלמת.

ב. חגיגות ותפאורה: ראשית, כדאי להזיז את השולחן ממצבו בכל השנה, טוב גם לפתוח אותו במקסימום שלו או לצרף אליו שולחן אחר, וזאת משני סיבות: סיבה ראשונה, כדי ליצור שינוי וייחודיות לליל הסדר. סיבה שנייה, ההגדה עם הכוס תופסים מקום, צפיפות מגדיל את האפשרות לשפיכת כוסות ולבלאגן שיכול לעורר מהומות, בכיות, ורוגז מיותר...

שנית, אפשר ליצור "אווירה" חגיגית, ע"י פריסת מפות או סדינים לבנים על כיסאות ההסיבה של הבנים, או אם יש מספיק גם לכל שאר הילדים. ובמידה ויש מקום מרווח, אפשר להכין כל מיני ארונות כ"משענת" להסיבה על צד שמאל.

כדאי "לרוקן" את הוויטרינה ולהציב על שולחן הסדר הכלים הנאים שבבית (וכן אגרטלים וכדו'), זו הלכה מפורשת בשו"ע, וגם אם בבית לא ראינו שמבצעים זאת, מחוסר מקום, אבל אם הוא לבד, זה יוסיף מאד ל"שינוי" ולחגיגות של אירוע הסדר.

ג. אתגרים ופרסים: לתפוס את הילדים נציע שני רעיונות אסטרטגיים, ראשית, כדאי להכין כרטיסי נקודות (אגב, ניתן לתת לילדים לפני ליל הסדר להכין את הכרטיסים, עוד תכנית

להחיות את זה בצבעים עזים ולדבר בקול נלהב ומלא חיות דקדושה, הילדים חשים היטב את ההבדל בין סיפור של לצאת ידי חובה, לבין חיות אמיתית, הילד צריך לחוש שהאבא שלו הוא אחד מהדור של יוצאי מצרים. וזה בדיוק מה שאמרו חז"ל שחייב אדם "להראות" את עצמו כאילו "הוא" יצא ממצרים.

כששאלו את מרן הגראי"ל זצוק"ל איך עושים זאת? ענה: אין לדבר עצה חיצונית, אלא אך ורק ע"י שהאב עצמו מתרומם ויש לו השגה בגדולת הנסים ומהות יציאת מצרים שעל ידה יצאנו לחרות עולם וקבלנו את התורה ונבחרנו לעם סגולה, ולכן זו העצה היעוצה, להתבונן לפני החג בכל זה, ולהתעלות בעצמו ע"י לימוד ענייני פסח, ועי"ז יוכל להשפיע למשפחתו.

ז. שולחן עורך: סוף כל סוף, חלק מן הסדר הוא השולחן עורך, כדאי להכין סיפור יפה לסעודה, ולהיות גם אז קשוב לשאלות הילדים, כל שאלה של ילד, הוא מנוף להסבר מנומק על היהדות, אמונה והשגחה, וקשר ונאמנות לבורא עולם. גם כדאי במצבינו להחדיר את האמונה הפשוטה הן על המחבלים המונחים על ידי הבורא עולם כמו הערוב בעשרת המכות, והן המשך המלחמה והטילים כדוגמת הברד, ללמד לילדים שאין כזה דבר איבוד שליטה ח"ו, אלא הכל מאת הבורא יתב' בסדר מתוכן וידוע מראש כדי להביא לגאולה השלימה בקרוב ממש.

ח. שתיית הכוסות: לא להכביד בשתיית שיעורים גדולים, ולא לתת לילדים לשתות סתם מיץ ענבים, בתחילה זה נחמד להם ורוצים עוד, אבל אח"כ לא יוכלו לשתות את הד' כוסות, הרבה פעמים "קולא" בשיעורים קטנים, הוא בעצם "חומרא" שמאפשר לילד לקיים את כל שתיית הארבע כוסות כהלכתם.

ט. לחלק תפקידים: אפשר שילד אחד יהיה אחראי לחלק את הנקודות לפי ההוראות שמקבל מהאבא או מהאבא, וילד שני יהיה אחראי להכריז קדש ורחץ, וילד אחר יהיה אחראי להביא את הנטילת ידיים לאבא, כל ילד ברגע שיש לו תפקיד הוא מרגיש חשוב ואחראי, וזה מחבר אותו אישית לסדר.

י. נרצה: מה פשר הסימן הזה? אלא בסוף הלילה הזה צריך לצאת מרוצה באמת מהתוצאה שיצאה, הרי הקב"ה זימן לכל אחד את הסדר שלו, אם בסדרים ענקיים בהם ילדיו נבלעים... אם בסדר מצומצם ולא מספיק עוצמתי, בוודאי זהו רצונו יתב', ואנו עבדיו הנאמנים שמחים למלא רצונו. וטוב לקום ולרקוד עם הילדים ולשמוח כשמשוררים בסיום הסדר, זה מכניס גם להם סיפוק ושיעור רצון במה שזכו לקיים בלילה זה, ולא יחושו נפסדים ח"ו מסדר אחר שהורגלו אליו. **בהצלחה רבה!**

מיותר הילד "נסגר" בתוך עצמו, והרבה פעמים אח"כ קשה "לאפס" אותו בחזרה, ומפסידים את מצות והגדת לבנך, לכן טוב להתגמש לרצונותיו ביום זה, כמובן גם זה ישנו איזה "גבול" אבל העקרון הוא מידת הרחמים (בפרט שעניינו של ליל הסדר הוא "אהבה" וכשאנו מעוררים למטה אהבה, זה מעורר גם את ההנהגה העליונה של אהבת ה' אותנו). ושמעתי פעם ממרן הגאון רבי יהודה עדס שליט"א שאמר לפני פסח, שבירושלמי כתוב "והגדת לבנך" ושבתית לבנך, ואמר במליצה שבלילה זה צריך "לשבח" כל ילד ולהחמיא לו מחמאות ביד נדיבה, שע"ז הוא יתרצה לשמוע את ההגדה.

ה. המחשה וציוריות: ליל הסדר בנוי על המחשה (ידועים דברי הגר"ח שבזה נבדל סיפור יציא"מ של לילה זה מכל השנה שצריך להמחיש ע"י פסח מצה ומרור) וזהו מה שנזכר בהגדה בשעה שמצה ומרור "מונחים לפניך", צריכים המחשות. כדאי להכין את הקערה יחד עם הילדים ולהסביר להם למה כל סימן מיועד, וגם אם בסדרים גדולים, מביאים את הקערה מוכנה, בסדר קטן שיש הרבה זמן, אפשר לשתף את הילדים בעריכה.

טוב לקחת את המצה אחרי יחץ, ולקחת את החלק שנשאר לאפיקומן מוצנע בתוך המפה, להניחו על כתיפו ולפסוע לאורך החדר הלון וחזור ולהראות לילדים: כך יצאו אבותינו ממצרים, הלכו רגלית, יצאו בחיפזון עם הבצק ולא הספיקו בציקם להחמיץ מרוב חיפזון, ולהאנח וללכת קצת כפוף, ממש כהצגה.

גם את המכות אפשר לצייר בצבעוניות, במידה וישנם רק ילדים קטנים בעת הסדר, יתכן שטוב לומר את ההגדה עצמה בקריאה שוטפת (ולגדולים להסביר קצת את המבנה ופירוש מילות בסיסי), ואז בעיקר להאריך בחלק של עשרת המכות. (מי שיש לו את ספרי ציורי המכות של גדי פולק או ציורים כעין זה, אפשר ללמוד ולדבר על זה כמה שעות ולהאריך בכל פרט).

בשביל הילדים הגדולים יותר יש את הספר המפורסם של הרב לוואיס, ניתן גם להכין קצת מדרשים עם תיאורים צבעוניים של מכות מצרים, כי זהו עיקר הסיפור בלילה זה.

ו. חיות וחיבור: חשוב מאד, לא "לדבר" על המכות ועל נס יציאת מצרים, אלא "לספר" את המכות ואת נס היציאה, ההבדל ביניהם הוא עצום, לדבר הוא להקריא נתונים מן השפה ולחון, משא"כ לספר הוא תיאור חי מלא רגש. הילד צריך לראות את האור בעיניו אצל האבא, הרי הוא מעביר לו עכשיו את לפיד האמונה שקיבל מאבותיו, והילד שלו עתיד להעביר זאת לילדיו אחריו, איזה תפקיד עצום ומחייב זה, כמה חשוב

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

מרביתנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

'והגדת לבנך' – תלמידים כבנים

בענין דרכי חינוך ולימוד התלמידים היה רבינו זצוק"ל מרבה להדריך על הדרכים הנכונות בזה, ונביא להלן את יסודות הדברים שהיה מעורר עליהם, ואת דרכו של רבינו עצמו בחינוך התלמידים.

שהשיעור יהיה יותר על הגפ"ת ולא מושגים בש"ס, רבינו התנצל ואמר: תמיד אני שוקל מה כדאי לבחורים לשמוע ואני נמנע מלומר מה שלא יביא תועלת, אבל עכשיו שאני חלש קשה לי להתאמץ ולחשוב מה לא לומר... באחת השנים שליל פורים חל ביום שני בלילה שזה הזמן שרבינו מוסר את השיעור כללי, רבינו קרא לי אחרי שחרית ואמר לי שהוא רוצה להתייעץ איתי... באתי לביתו והוא אמר לי שהוא רוצה למסור בליל פורים שיעור כללי כרגיל בכל שבוע, שהרי פורים זה ג"כ יום שחייבים ללמוד בו תורה, ולמה שלא יהיה שיעור כללי, ואמר לי שגם יהיה בזה קידוש השם שבפניבז' במקום לבזבז את ליל פורים יש שיעור כללי, אבל מצד שני מכיון שיש סדר מיוחד בליל פורים והבית מדרש מלא מפה לפה באוירה מיוחדת אולי זה יפריע לבחורים שיש שיעור כללי באמצע, ואת זה הוא לא רוצה, וביקש שאשאל את הבחורים, שאלתי כמה בחורים והם אמרו לי שהם מעדיפים את האוירה המיוחדת של ליל פורים בלי שיעור כללי, וכשחזרתי לומר זאת לרבינו קיבל את הדברים בשמחה.

רבינו אמר על עצמו שתפקידו בישיבה הוא לחשוב כל בוקר למי אני יכול לעשות כאן טוב, ומי יכול לקבל ממנו הרגשה טובה. היה בחור שעשה מעשה נגד הנהלת הישיבה וגם נגד דעתו של רבינו, ובאו ושאלו את הבחור למה הוא עשה כך, ותשובתו היתה כי ר' גרשון אמר לו לעשות זאת, ובאמת לא היו דברים מעולם, אבל הבחור היה בטוח שר' גרשון לא יגלה את זה, ובאמת כששאלו את ר' גרשון על הדבר הוא שתק ולא ענה כלום, והם חשבו שכנראה יש סיבה שאינו רוצה לגלות וא"כ אין צורך לעשות לו מאומה. היה בחור בישיבה שמרוב לחץ נכנס לחדרות והיה מטריד את רבינו כל הזמן בשאלות משונות, ורבינו היה עונה לו תמיד באריכות ובסבר פנים יפות ומייעץ לו כל הזמן להדריכו כדי שיכנס לרוגע, ופעם אותו בחור הביא עימו ספר של הנהגות מגדולי הדור ושאל אותו על הנהגה מסוימת שכתובה שם, ורבינו הבין שזה לא טוב שהספר יהיה תחת ידו של הבחור כי זה גורם לו להילחץ, אז הוא ביקש מהבחור שישאל לו את הספר לתקופה, הבחור כמובן הסכים ורבינו החזיק את הספר תקופה ארוכה, ולאחר מכן שלח את הספר לבית הוריו של הבחור, כך עשה תחבולות להיטיב עם השני. כשרבינו היה חוזר ממנחה לביתו והדרך היתה עוברת בצמוד לחדר האוכל של הישיבה שיש שם כמו מרפסת סגורה שכולה חלונות, והייתי אוכל שם, וראיתי שמעולם רבינו לא סובב ראשו לכיוון מקום האכילה, והיה מפנה מבטו למטה כדי לא להסתכל עליו, זה אצילות ועדינות שראו בכל הליכותיו שאצילות של קדושה נסוכה עליו.

רבינו היה מרבה לדבר על עוון ביטול תורה, ואמר שזה החטא החמור ביותר, וכי חייבים לנצל כל רגע, והנה כמדומה שבזמננו פחות מדברים בנוסח זה כדי שלא יכנסו ללחץ, בפרט אצל בחורים צעירים, אמנם אצל רבינו לא היה חשש זה, מפני שהיה מרבה להדריך כיצד ללמוד בצורה של הנאה ושלוה, ולא מתוך לחץ ומלחמה, ומתוך קולא זה אמר רבינו שכיון שהלימוד הוא הנאה ושלוה ממילא אין שום סיבה לא לנצל כל רגע ללימוד, ואפשר אפילו לחשוב בלימוד בכל רגע.

לפי חמש עשרה שנה לפני תפילת נעילה פנה רבינו לאחד המתפללים ואמר לו שהוא רוצה לדבר איתו, אותו אחד נלחץ שרבינו צריך אותו כמה רגעים לפני נעילה, ורבינו שם לב לבהלה שלו והרגיע אותו באומרו זה בסדר אבל יש לי משהו חשוב לומר לך לאחר התפילה, מספר אותו אדם מיד אחרי מעריב ניגשתי לרבינו והוא אמר לי 'תצלצל בבקשה לראש הישיבה שלך היום ותגיד לו שבבקשה לא יזרוק בחור פלוני מהישיבה, תמסור לו שאני ביקשתי... מסתבר שאותו בחור התחבר לגורמים לא רצויים שביקשו להסיר אותו מדרך היהדות, רבינו בירר קודם לכן אם אותו בחור משפיע לרעה על בחורים אחרים והתברר שלא. בסופו של דבר אותו ראש ישיבה נעתר לבקשתו של רבינו והשאיר אותו בישיבה, והבחור התחתן והקים בית של תורה ואף למד בכולל כמה שנים טובות. תראו עד היכן הדברים מגיעים:

רבינו זצוק"ל החל להרביץ תורה בישיבת פוניבז' בשנת תש"ו עוד בהיותו בחור (לקבוצה של בחורים ניצולי שואה שהיה צריך להכין אותם לישיבה, וכן מסר חבורות בישיבה), ומאז החלה מסכת חיים של הרבצת תורה של קרוב לשמונים שנה, כאשר בכל אותם שנים רבינו הקדיש את זמנו בהכנת השיעורים מחד, ובחינוך ובעזרה לתלמידים מאידך, והבאנו בשבוע שעבר את עדות בנו של רבינו שרבינו היה מסור כל כולו למען התלמידים והם מילאו את כל ישותו. גם בשנים האחרונות כשנפל עליו משא הנהגת הדור, המשיך להשקיע במסירת השיעורים ובהכוננת התלמידים, וראה לעצמו חובה לדבר לרבים בעיני חינוך, כאשר זכור לכולם איך כשהיה מצריך לדבר על הבחירות ראה לנכון להזכיר את החיוב לדון אחרם לכך זכות, ולא לחשוב רע על אף אחד, והמשיך להתייחס לכל אחד בצורה אישית מיוחדת, ושמו על קשר עם תלמידיו.

מדברי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין בהספדו על רבינו זצוק"ל- רבות, תדעו לכם ידיעה אחת אמיתית, התמצית של כלל ישראל זה ללמוד תורה וללמוד תורה, למסור את הקבלה של תורה שבעל פה מדור לדור, חוץ מזה, זה הכל מסביב, בכל דור יש ממונה המופקד על מסירת התורה, כדי שלא תשתכח התורה, מרן הגאון המנוח עיקר חייו כל הימים היה למסור את הקבלה של תורה שבעל פה מדור לדור, וזהו עיקר תפקדו ועבודתו של חכם בישראל, הוא היה משומרי משמרת התורה שלא תשתכח תורה.

בענין היחס שלו לכל אחד ואחד, נביא מה שסיפר אחד התלמידים, (סיפור אחד מיני רבים המעיד על היחס של רבינו לכל אחד ואחד). הקירבה שלי הקטן עם רבינו הגדול זצוק"ל החלה בלומדי בישיבה קטנה תפארת ציון בבני ברק, כבחור צעיר עליתי לביתו להיוועץ עמו בשאלות שמטרידות בחור בישיבה קטנה... ורבינו שפתח כל פעם בעצמו את הדלת קיבלני בסבלנות אין קץ והארת פנים מיוחדת, הכניס אותי לחדרו והושיב אותי על כסא מולו כשהוא מתעניין בי ובמשפחתי, וכמובן נתן לי מלא עידוד ושמחה. פעמים רבות באתי לביתו, ובכל פעם קיבל אותי בסבלנות ובאהבה. אח"כ למדתי בישיבת 'בית מדרש עליון' שהייתה תחת חסותו של רבינו, וזכיתי אז לשמוע חבורות מרבינו בליל שיש שהיה מוסר לבני ישיבת במו"ע, בימי חול המועד מכיון שהרגשתי שרבינו כ"כ אוהב אותי אז באתי להקביל פני רבו ברגל, ישבו אז בביתו אנשים חשובים, כשנכנסתי רבינו הפסיק את הדיבור עם כולם עד שסידר לי מקום על ידו, והנוכחים שהתפלאו מי זה הבחור הצעיר שרבינו ככה דואג לו? אמר להם רבינו הוא בן בית שלי, הגיע מרחוק, ובכל חול המועד כשבאתי להקביל את פניו אפילו כשלא היה זה בשעות המקובלות רבינו הושיב אותי כנגדו ושוחח עימי במשך דקות ארוכות כאילו יש לו את כל הזמן שבעולם... עובדה היה עימי, וכפי שאני שומע מחבירי זה היה מעשים שבכל יום, היה לי קשר עם בחור מצוין שהיתה לו חולשה גופנית, ועם זה הגיעה חולשה רוחנית, ולא רציתי לספר על כך לצוות הישיבה (בבית מדרש עליון) כדי שלא להוריד את ערכו בעיניהם מכיון שהיה מדובר בבחור טוב, ומאידך הרגשתי שיש לי אחריות לדאוג לבחור הזה, והלכתי להתייעץ על כך עם רבינו, הוא ישב עם דף ועט ובמשך רבע שעה חקר ודרש לפרטי פרטים על הבחור, ולבסוף אמר לי שלא אספר לאף אחד והוא כבר יטפל בזה. ובאמת שמתי לב שבנו של רבינו הגאון רבי ישראל שליט"א מזמניו כל בוקר לארוחת בוקר וכן לסעודת שבת, מה שחייב את הבחור לקום מהמיטה, וגם עודדו ורוממו מאד. גם אח"כ כשלמדתי בפוניבז' היה בחור שעברה עליו תקופה קשה וסיפרתי זאת לרבינו והוא קרא לו וביקש ממנו לחזק עימו את הקשר. כשעברתי ללמוד בישיבת פוניבז' רבינו עבר אירוע לבבי והיה חלש מאד, ואת השיעור יומי מסר בביתו לקבוצת בחורים שזכיתי להמנות ביניהם, בשיעור דיבר רבינו חשבונות עמוקים שלא היו קשורים לגוף הסוגיא, כשהביא דוגמאות וראיות מכל הש"ס, אחרי השיעור אמרתי לרבינו שבחורים היו מעדיפים

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

'והגדת לבנך' – תלמידים כבנים

מרבין מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצ"ל

נתפסה בו ושאל בזחיות הדעת איפה יש כזה תוספות, היה נשמע שהוא מטייל ספק באמינות המקור, הגיב לו אבא 'צריך אמונת חכמים'... הוא לא פגע בו אבל העביר לו את המסר של ההערה הפנימית. אבא היה ער מאד לזהירות בהרגשה של התלמידים, אפילו ילדים, סיפר המלמד בכיתה ח' ב'תורת אמת' הרב שפיגל ז"ל שכחלק מהפרס על החזרה הוא שלח שני ילדים מצטיינים להבחן אצל אבא, לאחר הבחינה אבא כתב להם פתק ששניהם ידעו מצוין, לפתע הבחין שהילדים מתלחשים ביניהם, אז הוא אמר להם 'טוב אכתוב לכם שני פתקים'... הוא הבין מיד שההתלחשות היא מי יקבל את הפתק, ומיד מיהר לפתור להם את הבעיה. בענין מסירת השיעורים מעידים בניו שרבינו היה אומר את כל היסודות אבל בצורה קלה, ורק המבינים הבינו את עומק הדברים, והגאון הגדול רבי יהודה עדס שליט"א (לרפוא"ש) אמר להם פעם ששמע שיעור מרבינו כשהיה ראש ישיבה, ואמר שהוא היה עושה מזה שלש שיעורים כלליים... הוא כ"כ התפעל והוסיף 'אפשר לברך עליו ברוך שחלק מהכמתו ליראיו'... זו היתה דרכו מעולם לכלול במילים קצרות יסודות רחבים מאד. פעם אחת אבא הודיע אותי בענין מסירת שיעור על איזה סוגיה, ומנה ארבעה או חמשה נושאים שצריך לדבר עליהם בשיעור אחד, אמרתי לו שלפעמים יש נושא שלוקח יותר זמן, והוא השיב לי 'זה צריך לקחת לך יותר זמן, כי אתה צריך יותר להקפד, אבל מה זה קשור לבחורים, הם צריכים לשמוע את הסיכום של הדברים'...

מספר נשיא ישיבת פוניבז' הגר"א כהנמן שליט"א: רבינו היה זוכר את כל תלמידיו גם מלפני ארבעים וחמישים שנה. פעם אחת הגיעו אב ובנו מחו"ל ששניהם למדו בעבר בישיבה וביקשו להכנס לבית רבינו, נכנסתי עימם ואמרתי לרבינו שהם למדו בעבר בישיבה, והם הציגו את שמם, רבנו השתומם על כך שאינו זוכר אותם, חשבתי רגע ואמרתי להם מסתמא הגעתם שניכם לקיבוץ ולא בתחילת שיעור א', והם השיבו בחיוב, ואז ראיתי שהתמיהה ירדה מפניו של רבינו, אח"כ הסברתי להם שרבינו לא זוכר אותם בגלל שלא שמעו אצלו שיעורים, אבל כל מי ששמע אצלו שיעורים היה בזכרונו עד הרגע האחרון. סבי מרן הרב זצ"ל העריך אותו למאד, כשאביו נפטר עלתה השאלה מי ימלא את מקומו כרב ברמת השרון, המשפחה של ר' גרשון רצתה שהוא יהיה הרב מפני שאז זה היה נחשב משרה מכובדת יותר, וגם היתה משכורת טובה ונוחה, אבל סבא אמר 'אני צריך אותו פה', לא היה מי שהבין אז עד היכן הדברים מגיעים, ותמחו 'וכי פוניבז' לא יכולה להסתדר בלעדיו? אך סבא עמד על שלו, ועד היום ניכר כמה הועילה לישיבת פוניבז' התעקשותו של סבא. לאחר שנים בצהרי שבת קודש אמר לי סבא שהוא הולך למרן הגר"ש רזובוסקי ושאל אותי אם אני רוצה להצטרף, כמובן שהשבתי בחיוב, אני זוכר את המראה, ר' שמואל ישב בראש השלחן וסבא ישב לידו ואני ישבתי מרחוק בסוף השלחן מחמת דרך ארץ, הם דיברו בכמה עניינים ולפתע ר' שמואל אותו לסבי 'הרב מברסק אמר לי שהוא חושב שר' גרשון צריך להיות ראש הישיבה של הדור הבא, וגם אני חושב כך, וסבי ענה לו 'גם אני חושב כך', (זה היה עוד בחיי מרן הרב מברסק, ורבינו היה אז בשנות השלושים לחייו, וכבר אז הם דיברו כך). לאחר מכן שניהם הביטו לעברי לראות אם שמעתי את הדברים... רק לימים הבנתי את המשמעות של ההסתכלות הזו, הם לא התכוונו לסיפורים אלא להלכה למעשה... זכורני שקבוצת בחורים באה להבחן לישיבה ור' גרשון המליץ לקבלם, אמרתי לו שמבחן הם דיברו ממש לא לענין, ור' גרשון אמר לי זה לא הם זה המגיד שיעור שלהם, הוא לא יודע איך ללמוד... כשהם יבואו לישיבה הם יהיו בסדר. היה פעם בחור שהיה פחד מסוים מלקבלו, ור' גרשון אמר שהוא ילמד בישיבה חצי שנה ללא שיתקבל באופן רשמי ואח"כ יראו מה לעשות... לאחר חצי שנה נכנסתי אליו והוא הורה להמשיך זאת לעוד חצי שנה, ואח"כ אמר להמשיך זאת לעוד חצי שנה... כשראה את התמיהה על פניו אמר לי אני רואה שמה שמחזיק אותו זה מה שהוא מרגיש שהוא נמצא בתקופת נסיון, ואני פוחד מה יהיה אם יקבלו אותו, לכן יש להמשיך כך. היה בחור שבא להבחן לישיבה עם כיפה סרוגה, זה היה משונה, אבל רבינו הורה לקבלו, שאלתי אותו איך הוא יסתדר בצורה בזו בישיבה, והוא אמר לי שאביו שומע שיעורים בקביעות ממרן הגר"ש זצוק"ל

לא היה מדובר בתלמיד שלו, והענין היה חשוב לרבינו עד שפעל בשבילו לפני ואחרי תפילת נעילה. ומעידים בניו של רבינו שהוא היה נוהג לומר שראשי ישיבות צריכים לדעת כי תפקידם הוא לטפל בחלשים, כי החזקים יכולים להסתדר לבד... ראש ישיבה אחד מספר שרבינו אמר לו שלא להעניש בשום אופן בחורים צעירים, אלא תמיד למצוא דרך אחרת להגיע לליבו של הבחור. מספר חתנו של רבינו הגאון רבי דוד לוי שליט"א שאביו ז"ל נהג לומר שהוא יודע מתי החל רבינו לשים עינו עליו... למשפחתנו היתה ידידות עם ת"ח אחד שהיה למוזן גדול וירא שמים אבל היה שייך לחוגים דתיים פושרים, כשהגעתי ללמוד בבני ברק היה אותו אחד שהתגורר בסמוך לישיבה מקרב אותי מאד מתוקף ידידות המשפחות, ואימי ע"ה חששה מאד מהקירבה הזו שמה ישפיע עלי גם לרעה, אך אבי לא חשש מהדבר, והורי החליטו לשאול בעצתו של רבינו שהיה חכם הרזים. בחכמה מרובה שלא לפגוע באותו ת"ח החל רבינו להפליג בשבחו שבאמת הוא ת"ח עצום, אך הוסיף 'בשביל בנכם הקשר הזה לא טוב'. אמר לו אבי שהוא מבקש מרבינו שישים עלי עיין, ומאז אכן זכיתי שרבינו ישים עינו עלי, עד שלבסוף זכיתי להיות חתנו... עוד מספר הגר"ד לוי שליט"א שכשחלה חותנו של רבינו הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצ"ל רבה של פרס חנה, היה על בנו הגאון רבי יוסף דיסקין זצ"ל לסעודו בחוליו וללמוד עימו, והוא ביקש ממנו למלא את מקומו כמגיד שיעור בישיבה לצעירים 'נצה ישראל' רוז'ין, המצב הזה נמשך זמן רב והחברותא שלי רצה לחפש לעצמו חברותא אחר, ניגשתי אל מו"ח רבינו זצוק"ל וסיפרתי לו על הבעיה, והוא אמר לי שהוא יחליף אותי במסירת השיעורים, אמרתי לו שיותר קשה למסור שיעורים בישיבה קטנה מאשר בישיבה גדולה, כח מדובר בבחורים ממש צעירים והם שואלים שאלות בפשט וצריך להסביר להם כל רש"י וכל תוס', לעומת זאת בישיבה גדולה הבחורים מגיעים מוכנים ואפשר למסור שיעור ברמה גבוהה יותר, עה לי רבינו בפליאה, הרי כל שיעור אני מכין גם פשט כאילו מדובר בישיבה קטנה...

מספר אחיינו הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א כי בנו המשמש במשיגה בישיבה קטנה שאל את רבינו שיש בחורים שמאחרים לסדר, האם ללכת לפנימיה להעיר אותם, ורבינו השיב לו כי לא תהיה בכך תועלת, אתה צריך לשאול את עצמך למה הם מאחרים, וכי הם עייפים? לא! משעמם להם בבית המדרש, צריך להמתיק להם את דף הגמרא, ואז הם ירצו להקדים לטעום מהמתיקות הזו. כשהגעתי עם בני לרבינו שלפי שעלה לישיבה גדולה כדי לקבל הדרכה, חשבתי שרבינו ידבר עימו על דרכי הלימוד שהיתה לו משנה סדורה בנושא, אך במקום זה שאל אותו רבינו שבמשנה באבות מוזכרים מ"ח קנייני תורה, ויש שם שני קניינים שלכאורה הם אחד, 'בשמחה' והשמחה בחלקו' ולכאורה זה כפילות, והסביר לי רבינו שקנייני התורה מחולקים לשניים, חלקם מדברים על דרכי החיים הכלליים, וחלקם מדברים על הלימו עצמו, בשמחה שייך ללימוד עצמו, והשמחה בחלקו' שייך לדרכי החיים הכלליים, ואז שאל רבינו את בני האם יש לך את שני הדברים האלה, בני שתק וחשב ואח"כ השיב שהוא חושב שכן, ואז אמר לו רבינו א"כ אתה בדרך הנכונה... באותו זמן היה הדבר לפלא בעיני, למה רבינו לא הודיע אותנו מבערב לך, אולם לאחר מכן הבנתי כמה הדברים הללו חשובים, בבחינת מועט המחזיק את המרובה, בחור שהוא מרוצה בחייו האישיים והוא גם שמח בלימוד התורה יש לו את כל הכלים להצלחה, ומי שחסר לו את שני הדברים הללו לא יספיקו לו גם מאה שיחות מוסר.

מספר מחנך אחד שישב פעם אצל רבינו בנוגע לטיפול בשני בחורים, ורבינו התווה לו את הדרך לטפל בהם, למחרת רבינו התקשר אלי ואמר לו שהתוכנית השתנו... אם בחור פלוני ידבר עם הבחור הוא יגיב כך וכך ואז לא יהיה בזה תועלת, ולכן חשוב שבחור אחר ידבר איתו ואז הוא לא ירגיש שמעירים לו ויקבל את הדברים. כ יוד רבינו לפרט פרטים כיצד לסייע לבחורים המדוברים.

מדברי בניו של רבינו הגאונים שליט"א בענין יחסו לתלמידים ומסירת השיעורים: נדמה שמעולם אבא לא העיר ישירות לתלמיד, ועשה הכל בדרכים עקיפות מתוך סבלנות ומתינות, פעם אבא הזכיר בשיעור איזה תוספות, והיה בחור שרוח נערות

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

‘והגדת לבנך’ – תלמידים כבנים

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

ואינו שרוי בשמחה, קשה לו לתפקד כראוי. בעזרת השם יזכו כל המלמדים לסייעתא דשמיא בזיכוי הרבים, וגם לחיים טובים ומאושרים, הם ובני משפחותיהם!

לחשוב על טובת התלמידים – ההנהגה הנכונה בלימוד תשבר היא שאף בשעה שאין נמצאים עם התלמידים יהיה המלמד 'עוסק במצוה', על ידי שיחשוב על התלמידים תדיר איך ובאיזה צורה לקדם אותם, והרבה מן הדברים צריכים שימת לב ומחשבה מרובה, ופעמים אף בהתייעצות עם מומחים כיצד לטפל בתלמיד ולחזק אותו, והעסק והמחשבה על כך אף בשעה שאין נמצאים עם התלמידים, גם זה נקרא עסק במצוה, וכמי שהולך בדרך מצוה. ועל ידי זה זוכים גם לסייעתא דשמיא להצלחה עם התלמידים, כפי שסיפר לי הגה"צ רבי בן ציון במברגר זצ"ל כי כשיש איזה תלמיד שצריך חיזוק, והוא מתחיל לחשוב איך לעזור לו, או שמדבר ומתייעץ עם מישהו כיצד לחזק אותו, זה כבר משפיע על התלמיד, למרות שלא דיבר איתו מאומה, רק התחיל לעשות תכנית ולחפש עצות איך לעזור לו, מן השמים כבר נותנים השפעה על התלמיד שיתחזק מעצמו. והיינו כיון שיש אתערותא דלתתא, שהוא משתדל מצידו במה שאפשר לעזור לתלמיד, וכמו שידוע מרבי ישראל סלנטר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת ומועילה, כך היא המידה בכל שאיפה והשתדלות שאדם משתדל בענייני רוחניות, מן השמים מסייעים לו בזה, ומאחר שמשתדל להצלחת התלמיד ברוחניות, מן השמים מסייעים לו בזה שגם התלמיד מעצמו יתחזק במה שצריך. אלו הם הדברים הנוגעים למצדיקי הרבים, מלמדי תינוקות של בית רבן, שאין לשער זכותם!

התועלת למלמדים בלימוד התלמידים – איתא בגמרא (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, הטעם הפשוט בזה כי התלמידים שואלים שאלות, והרב צריך לענות, ועל ידי זה הדברים מתבררים אצלו. אך יש עוד טעם, מצד הזכויות שבוה, שהרב מזכה את התלמידים, וזיכוי הרבים נותן לו זכות להצלחה בתורה – מידה כנגד מידה. מי שמזכה בתורה זוכה להצלחה בתורה, ומי שמזכה ביראת שמים מקבל יראת שמים, ומי שמזכה במידות טובות מקבל מידות טובות.

ללמד את הילדים בצורה פשוטה – דבר חשוב, ללמוד עם התלמידים בצורה פשוטה, לפי הבנתם, ולא להכביד עליהם יותר מכוחם. הכלל הוא, שלימוד קל – מושך ומעניין, ולימוד קשה – פחות מעניין, וכשהלימוד אינו מעניין, התלמיד אינו מקשיב, ואינו יכול להקשיב. כך המציאות. כמו שידוע, להבדיל, במילי דעלמא, כשקוראים בעיתון, יש כותרות בעמוד הראשון, שזה מושך ומעניין, כי זה כתוב בצורה קלה ופשוטה, ויש מאמרי מחשבה בעמודים הפנימיים, שזה פחות מעניין, אמנם יש כאלה שאוהבים את זה, אבל רוב העולם אוהבים את הפשוט. וגם אמרו חז"ל (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, ואין זה משנה באיזה גיל, אם בחיידר, או בישיבה קטנה, ובישיבה גדולה, או בגיל מבוגר. קודם צריך 'ליגמר' – ללמוד בפשטות, וזהו לימוד קל, שמושך ומעניין, 'והדר ליסבר' – אחר כך מתוך החזרות באה ההבנה. ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שארבע פעמים הראשונים של הלימוד אינם בגדר חזרה, אלא זה עדיין חוסר הבנה, וכל חזרה מוסיפה הבנה, חזרה בפשטות, מוסיפה בהירות בהבנת עומק הדברים. גמרא עם רש"י זה לימוד טוב, ובאמת ברש"י גם כן יש הרבה דברים עמוקים, וכידוע מהגר"א שאין מילה מיותרת ברש"י, אבל גם אם לא מדייקים כל מילה ברש"י, עצם הלימוד של פשטות הגמרא, הקשיא והתירץ, עם פירוש רש"י, זה לימוד טוב. אלו הם דברים ידועים, אלא שלפעמים יש דרישות משיבות קטנות לשנות מהמקובל, ולהכביד על התלמידים בריבוי מפרשים, ולא זו הדרך, צריכים שלא להתחשב בזה, ולא להיכנע לדרישות כאלו. ובאמת גם בישיבות קטנות קיימת בעיה זו, שמרבים באמירת חידושים ומפרשים, וזה לא טוב לתלמידים, וגם בישיבה גדולה, לא טוב לומר שיעורים קשים, רק לפי כוח התלמידים, מה שהם מבינים בפשטות ונהנים, ואם השיעור עמוק יותר מכוחם, קשה להם להקשיב. שמעתי שגם הנשירה שיש בזמנינו, רח"ל, מתחילה בכיתות הגבוהות בחדרים, אם מלמדים שיעורים קשים יותר מהרמה של התלמידים יש שנשברים ומתייאשים, ומוזה מתחילה כל הירידה, וזה תלוי

ובודאי יש בבית יראת שמים, ותראה שיהיה איתו הצלחה, ובאמת לא עבר הרבה זמן והוא החליף את הכיפה וכיום הוא אברך ככולל. היה צריך העזה לקבל אותו כך, אבל ידענו שאם ר' גרשון אומר שיהיה בסדר אין ממה לחשוש...

מספר אחד מנכדי מרן הגרי"ג ש אלישיב זצ"ל: בסעודה שלישית בבית הסבא שאל אותו אחד ממקורביו האם לשלוח את בנו לישיבה פלונית, וסבא אמר לו שלא ישלח לשם כי אין שם השגחה על הבחורים, ושאל אחד מהנוכחים הרי גם בפוניבז' אין השגחה, והגרי"ג ענה להם 'אבל בפוניבז' יש אישיות, יש שם את ר' גרשון...'

הדרכות מרבנו בענין דרכי חינוך התלמידים

זכותם העצומה של המלמדים – הזכות של המלמדים היא זכות עצומה מאד. ידוע שמי שמשפיע על אחרים לעשות מעשים טובים, ואחר כך הם או בני משפחותיהם עושים מעשים טובים מכוח ההשפעה שקיבלו, כל המעשים הטובים האלו נזקפים לזכותו של המשפיע, אפילו שהוא כבר בעולם האמת, ואינו יכול לעשות מעשים טובים, אם בעולם הזה עדיין יש אנשים שעושים מעשים טובים בגלל השפעתו, הוא מקבל על זה עוד עולם הבא בגן עדן. ואין שיעור לתענוגי העולם הבא, שאפילו משה רבינו, שאין לשער העולם הבא שיש לו, יש מקום להוסיף על זה עוד עולם הבא, כמו שאמרו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, היינו שכל המעשים הטובים של כלל ישראל במשך הדורות נזקפים לזכות משה רבינו, שהכל מכוחו, וכל הזמן נוספים לו עוד ועוד תענוגי עולם הבא. אם כן אין לשער זכותם של המלמדים המזכים את הרבים, ואפילו מי שמלמד אל"ף ב"ת לילדים, זה גם כן תורה. אל"ף ב"ת הוא היסוד, שמכוח זה יוכלו אחר כך ללמוד ולהתפלל, וזה עצמו תורה. חז"ל אומרים (ב"ב ח, ב) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד – אלו מלמדי תינוקות. זיכוי הרבים לתינוקות של בית רבן, זה דבר עצום שאין לשער, וכמו שאמרו (שבת קט"ז, ב) הבל פיהם שאין בו חטא. ומצינו שהיו תנאים ואמוראים מלמדי תינוקות, שכן הובא שם בגמרא על רב שמואל בר שילת שהיה מלמד תינוקות, רב שמואל בר שילת שהיה אמורא! תלמידו של רב! יחד עם זה היה גם מלמד תינוקות, ולמדנו שמתאים אפילו לאמוראים להיות מלמדי תינוקות, שאין בכך פחיתות או ירידה בדרגה. וכתוב בגמרא (ב"מ פה, ב) על רבי חייא שלימד חומש ומשניות לילדים קטנים, וכשנחלקו בהלכה רבי חנינא ורבי חייא, והיה ויכוח ביניהם מי צודק בסברא ובשיקול הדעת להלכה, אמר רבי חנינא לרבי חייא כיצד אתה מתווכח עימי, הרי אם חלילה הייתה התורה משתכחת מישראל היה בכוחי להחזירה מפלפולי, וכמו שמצינו (תמורה טז, א) על תנינאל בן קנז שהחזיר מתוך פלפולו שלושת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, כך היה בכוחו של רבי חנינא לחדש מתוך פלפולו את כל ההלכות הידועות לאמיתיה של תורה, ואם כן טען רבי חנינא כי בודאי שהוא הצודק בסברא, ורבי חייא צריך לחשוב ולהתעמק להבין את דבריו, אבל רבי חייא השיב ואמר, אדרבה, אני עדיף ממך, שעשיתי שלא תשתכח תורה מישראל, כשלימדתי חומש ומשניות לילדים קטנים. והדברים צריכים ביאור, וכי מפני שלימד רבי חייא לילדים קטנים גם הבנתו בתורה היא יותר גדולה, ודאי קיים מצוה גדולה בזה שעשה שלא תשתכח תורה מישראל, אבל כיצד זו ראייה על דרגת הבנתו בתורה? אכן מפורש שם בגמרא שאחד מן האמוראים היה במתיבתא דרקיעא וראה שרבי חייא יושב לפני רבי חנינא, והרי סדר הישיבה במתיבתא דרקיעא הוא לפי החכמה וכמו שאמרו (ב"ב כק, א) בישיבה הלך אחר החכמה, אם כן מבואר שאכן רבי חייא צדק שהיה גדול יותר בתורה, בזכות שזיכה את הרבים בתורה, ואף שרבי חנינא היה גדול בכוח הפלפול, רבי חייא היה גדול ממנו בתורה. מלמדי תשבר, שהם מלמדי תינוקות שעליהם אמרו (שבת קט"ז, ב) הבל שאין בו חטא, צריכים לדעת את מעלתם שאין זו פחיתות ללמד לילדים קטנים, אדרבה לפעמים הם בדרגה יותר גבוהה מראש ישיבה בישיבה גדולה, אם הם מנצלים את זמנם כראוי לתורה, שעל ידי זיכוי הרבים לשם שמיים מקבלים דרגה של הצלחה בתורה, ויש לדעת את החשיבות של כל אחד ואחד שמלמד תורה, כי הידיעה הזאת נותנת חיזוק והרגשה טובה, וההרגשה הטובה נותנת כוחות להמשיך הלאה, אדם שאינו מרגיש בטוב

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

'והגדת לבנך' – תלמידים כבנים

מרבנו מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצ"ל

להננוע מלכעוס על התלמידים – בענייני חינוך, כתב החזו"א באמונה וביטחון (ד, טז) שתלמיד מושפע מהנהגה של המחנך, ומתנהג באותה הנהגה שהוא רואה אצל המחנך, ולמשל אם הוא רואה שהמחנך כועס, הרי הוא חושב שכעס זה דבר מותר, ומתחיל גם הוא לכעוס, ואפילו אם באותו המקרה הייתה סיבה מוצדקת לכעוס, התלמיד אינו מבין, וחושב שכבר מותר לכעוס. ובאמת הכעס גם לא מוסיף כלום בהשפעה על המתחנך, רק יכול להיות שיגרום פחד, אבל משמעת של פחד איננה משמעת! לפעמים יש מקרים מיוחדים שיש בזה צורך אצל ילד יחיד, שלא יתחצף, אבל בדרך כלל משמעת שמטילים פחד על הילדים אין בה שום תועלת.

כיצד להוכיח תלמיד שצריך תוכחה – צריכים לדעת, שאם רוצים לתת תוכחה לתלמיד, ולהסביר לו שהוא עושה דבר שלא כהוגן, אין להעיר לו ברבים, רק ביחידות, להכניס אותו בחדר, במקום שאין רואים, ושם לדבר איתו. ותחילה יש לשבח אותו, ולומר לו, הרי אתה בעל כשרון, ובעל מידות טובות, ואתה יכול להיות אדם גדול מאד, ולמה לך להתנהג כך? הרי זה לא כדאי לך! ככה יש לדבר איתו, מצד מה שכדאי לו, ורוצים את טובתו. אבל לא לצעוק ולא לכעוס, צעקות וכעס לא עוזרים למשמעת. וכבר סיפרתי על אחד שהוא מגיד שיעור בישיבה קטנה, בשיעור בקיאות בסדר שני, שאז קשה מאד להחזיק משמעת, ואצלו לא הייתה שום בעיה במשמעת. והסיבה לכך, מפני שהוא אדם שאינו מסוגל לפגוע, ונזהר שלא להגיב במילה הפוגעת בתלמיד. וכשהתלמידים רואים זאת, הם מרגישים שהרב הוא אדם מרום, שאינו רוצה לפגוע בהם, ונזהר בכבודם, ומחשיב אותם, ועל ידי זה יש משמעת. בסדר שני בישיבה קטנה, שזה הזמן הכי קשה להשפיע, כך השפיע. זו הדרך. לכן צעקות וכעס אין זה דבר שמשפיע, ולפעמים זה רק גורם ההיפך, שיהיה יותר גרוע. ואם יש איזה חוסר משמעת בשיעור, העצה היא לחכות ולשתוק עד שיהיה שקט, וזה יגרום שיהיה שקט, ובאופן כזה התלמידים מקבלים יראת הרוממות, שהם רואים שהמלמד אינו אדם פשוט, אלא הוא אדם בעל מדרגה, המתנהג באצילות.

לא להוריד את ערך המלמד בעיני התלמיד – צריך לשים לב שהתלמידים לא ישמעו "בדיחות" מהרבי, יש בדיחות יותר מדי פשוטות, שאם תלמיד רואה שהרבי מדבר בדיחות כאלו, זה מוריד את הערך של הרבי בעיניו, שהרבי הוא כמו בדחן... ואין זה כך, אלא הרבי הוא אדם רציני, בעל מידות טובות, שמתייחס בסבלנות לכל אחד, ועל ידי זה מקבלים יראת הרוממות ממנו, לא כל המלמדים מבינים שיש לילדים יראת הרוממות מהם, אבל כך המציאות, ולכן המלמד צריך להתנהג כמו אדם מורם מעם.

שו"ת מקיף בענייני חינוך עם רבינו זצוק"ל – שאלה: אלו עונשים אפשר לתת לילד שמתחצף? תשובה: לא עונש, אפשר לקרוא לו לחדר אחרי השיעור, ולומר לו, הרי אתה ילד טוב מאד, ואתה מזיק לעצמך, שאתה עושה לך שם רע, למה לך זאת, הרי אתה בעל מידות טובות, ויש לך כשרונות, ומדוע אתה גורם שם רע לעצמך? – לדבר איתו באופן שירגיש שרוצים את טובתו, ומרחמים עליו, והוא יבין זאת, שלא כדאי לו לעשות שם רע לעצמו. שאלה: ואם מדברים איתו וזה לא עוזר? תשובה: לא יתכן שזה לא יעזור, זה מוכרח לעזור! אם הילד מרגיש שהרבי מדבר איתו מתוך ידידות, ומרגיש שהרבי באמת אוהב אותו, הוא מקבל את הדברים. ובאמת צריך שתהיה אהבה בין הרב והתלמיד, כמו שאמרנו (קידושין ל, ב) אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד וכו' ואינם זויים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, היינו כי הלימוד נותן אהבה, וזה דבר טבעי מאד שיש אהבה בין הרב לתלמידו. שאלה: כיצד לנהוג עם ילדים שמאחרים בקביעות? תשובה: הילד אינו אשם בזה, אלא הבית אשם. זוהי בעיה מהבית. שאלה: וכיצד יש לנהוג בילד שמציק לאחרים? תשובה: אם הוא מציק, סימן שלא טוב לו, ויש משהו שהוא סובל ממנו, צריכים למצוא את הסיבה ממנה הוא סובל, ולפתור את הסיבה, שמחמת זה הוא מציק. שאלה: לפעמים מהבית אומרים לרבי "תלחץ את הילד". תשובה: אם כן ההורים אינם מבינים, וצריכים להסביר להם שחינוך עם הלחץ אינו חינוך. שאלה: ההורים לא מצליחים, ומבקשים עזרה. תשובה: אם הם לא

במלמדים, שאם אומרים שיעורים ברמה גבוהה יותר מכוחם של התלמידים, זה לא טוב בשבילם, וגורם לתוצאות לא טובות, כי הם מרגישים שאינם יכולים והשיעורים לא בשבילם. אך כאשר מחנכים לפי כוחם של התלמידים יש להם טעם ומתיקות בלימודם, כפי שעומד בזיכרוני ששמעתי פעם ממרפסת הבית כאן ילד שיושב ולומד בבית הכנסת ממול, וחזר על הגמרא בקול בנעימות ומתיקות מיוחדת במינה, כי יש מתיקות בדברי תורה! ובפרט בחזרה, שזה גם כן דבר חשוב מאד, לחזור על מה שלומדים, כל חזרה יש בה מתיקות וגם מוסיפה הבנה, ההבנה מתחזקת על ידי החזרה, כשחוזרים על אותו הדבר, מקבלים עוד הבנה בחזרה.

אהבת התלמידים – נזכיר דבר אחד שחשוב מאד לדעת, ומן הסתם רוב המחנכים יודעים מזה, ששינוי באבות (א, יב) הוי מתלמידיו של אהרן וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומבואר כי הסדר הוא שצריך תחילה להיות 'אוהב את הבריות', ורק אחר כך 'ומקרבן לתורה', ולא שייך לקרב ולהשפיע אהבת תורה בלי שתהיה קודם אהבת הבריות. אהבת הבריות היא מדרגה גדולה, כי באמת אין לאדם סיבה לאהוב את חברו, שלא קיבל ממנו שום טובת הנאה, ואינו מחויב בהכרת הטוב אליו, אבל התורה ציוותה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ואם יש מצוה סימן שכך הוא הטבע, וכל אחד ואחד יש בטבעו אהבת הבריות, וכפי שאנו אומרים "וקידשתנו במצוותיך" היינו שהציווי עצמו מקדש ונותן כוח לקיים את המצוה, וכל אדם בטבעו הישר נברא עם אהבת הבריות, אלא שיש חשבונות ונגיעות המפריעות לזה, וכמו שכתוב (קהלת ז, כט) "האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים". וכאשר עוסקים בחינוך ובהרבצת התורה מתוך אהבה לתלמידים, זה מסלק ומוריד את כל הקשיים, שכל דבר שאדם אוהב, אינו מרגיש שום קושי בזה, ואז המחנך וגם התלמיד שניהם נהנים. כך המציאות. וכמו שאם יש לאדם בן קטן שמתנהג לא טוב, הרי הוא מרחם על הבן. אם האב אינו בר דעת, הוא כועס וצועק על הבן, אבל אם הוא בר דעת, הוא מרחם עליו, ומשתדל להשפיע עליו מתוך ידידות. וזהו הכוח הכי חזק להשפיע על אחרים, לא בביקורת, אלא בידידות. ואהבה זה דבר שאי אפשר לעשות בו הצגה, אלא מרגישים את המציאות אם יש אהבה או שאין אהבה, מי שיש לו אהבת הבריות יכול להשפיע, ומי שאין לו אהבת הבריות לא יכול להשפיע, ולא שייך לעשות הצגה בזה, רק שייך שהאדם יחזק את הטבע של אהבת הבריות, ועל ידי חיזוק הטבע הזה אפשר להשפיע.

לכבד את התלמידים – הכבוד נותן לאדם הרגשה מאד נעימה וכל אחד מטבעו זקוק לזה, עד כדי כך שרואים זאת גם אצל ילדים קטנים, וכפי שהיה מעשה פעם בילד מכיתה ה' שהפריע למלמד והתנהג בחוסר משמעת, והמלמד שהיה ותיק ומעולם לא נתקל בבעיות של משמעת לא הבין מה קרה, עד שהתברר כי הילד הזה יש לו אופי שהוא זקוק לכבוד, ולכן הוא מפריע. וכשהבחין בזה המלמד נתן לאותו הילד כבוד ותשומת לב יותר מכולם, וכיון שהכירו שהיה כישרוני ובעל זיכרון ביקש ממנו לחזור על השיעור ברבים, והילד הסכים לזה בשמחה וחזר על השיעור ללא חזרה מוקדמת, וכולם שמעו אותו איך שהוא חוזר על השיעור, ומאחר שקיבל את הכבוד שוב לא הפריע למלמד, כי זהו טבע האדם שהוא רוצה שיידעו את החשיבות שלו, וכשלא מחשיבים אותו אין לו סיפוק בחייו והוא חושב מה אני שווה, ואינו מרגיש טוב עד שמקבל את הכבוד הראוי.

קשר עם התלמידים – יש דבר חשוב מאד, שהקשר החינוכי עם התלמיד יהיה לא רק בדברי תורה, אלא גם להתעניין במצבו של התלמיד, לשאול מה שלומו, ומה נשמע בבית, שיידע שחושבים ומתעניינים עליו, ואפילו אם הוא ילד ממושמע שאינו עושה שום בעיות, לא מספיק מה שאינו עושה בעיות, וצריך גם שיהיה קשר עם המחנך. אבל אפילו שיש ידידות ואהבה, התלמיד צריך לדעת שהוא תלמיד והרב הוא רב, שתהיה יראת הכבוד ורוממות כלפי הרב, וזה דבר טבעי וידוע שיש יראת הרוממות, לא משנה באיזה דרגה, ישיבה קטנה או ישיבה גדולה או אפילו חיידר, יש יראת הרוממות כלפי הרב, וצריכים להקפיד שלא לאבד את היראה הזאת, ולנהוג בהתנהגות המתאימה לרב, שתלמיד ירגיש על הרב שהרב הוא מרום.

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

‘והגדת לבנך’ – תלמידים כבנים

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

אם הוא מתעצל באמת זה ענין אחר. שאלה: צריכים לדאוג שבכל מבחן התלמיד יקבל ציון טוב? תשובה: תלוי, אם הוא מתעצל לא, אם הוא מתעצל צריך תוכחה, אבל אם הוא לא אשם, והוא עושה לפי כוחו, מגיע לו עידוד. שאלה: אם כן צריכים לבדוק, אם קרה משהו בבית או שהילד אינו בעל כשרון – צריכים לעודד, אבל אם הוא סתם עצלן לא. תשובה: כן, נכון. שאלה: וגם בתעודות אפשר לעשות כך, שמי שהוא עצלן יקבל ציונים לא כל כך טובים? תשובה: בתעודות זה בושה יותר מדי, עונש יותר מדי גדול. שאלה: יש שכותבים בתעודות את הציון האמיתי, אבל כותבים גם מילים חמות על המאמץ שהוא השקיע, וזה מספק את הילד, שהוא יודע את הדרגה שלו ויודע גם שמעריכים את המאמץ... תשובה: העיקר שירגיש טוב, שהילד ירגיש הרגשה טובה. יש הרבה שיטות איך לעשות את ההרגשה הטובה, רק צריכים לחשוב על זה, שהמחנכים יחשבו איך לעשות את זה.

דברים למחנכים ילדים שבאים מבתיים שאינם מחנכים כראוי – יש ילדים שבאים מבתיים שהבית הוא לא כמו שצריך להיות, והבית לא מספיק לחנך בכל מה שצריכים לחנך, כל ההשפעה צריכה לבוא מהחיידר, מהחינוך שמקבלים מהמחנכים, ובאמת זו עבודה קשה מאד, להשפיע דבר שהוא נגד ההשפעה של הבית. אבל זו גם זכות גדולה מאד. וידוע שיש הרבה מקרים שאחרי שהילד מושפע מהחינוך שמקבל מהמחנכים, הוא משפיע גם על הבית, וכל המשפחה מושפעת ממנו, ונמצא שהמחנך זוכה לא רק בהשפעת המעשים הטובים של התלמיד, אלא גם בהשפעה הטובה על כל המשפחה. אלו הן הזכויות העצומות שיש בזה, אבל עם זהירות שלא יצא חס ושלום משהו שיכול להיות להיפך חס ושלום.

החדרת אמונה ויראת שמים בתלמידים – חשוב מאד לדבר עם הילדים על יראת שמים, ועל גיהנום וגן עדן, ולחנכם ליראת העונש, וגם לדבר איתם על בריאת העולם, על אדם הראשון, ועל המבול, וכל ענייני האמונה. מה שיותר דברי אמונה, זה זיכוי הרבים עצום. ומה שמחנכים בגיל הרך, נכנס ונשאר בלב, וזהו היסוד הכי טוב שיכול להיות, יסוד של יראת שמים! ואין לחשוש שזה יזיק משהו לבריאות, כי יראת שמים לא מזיקה לבריאות, ואדרבה כתוב (משלי י, כז) יראת השם תוסיף ימים, ובכוכבי אור להגרי"ג בלאזר האריך בזה. בהזדמנות אחרת אחרי שדיבר רבינו בפני מחנכים על גודל הזכות למי שנוהר בכבוד בית הכנסת וחומר החטא למי שמזלזל נשאל רבינו ע"י מחנכים שאלה: לדבר על החטא פירושו להפחיד עם הגיהנום? וענה רבינו: כן, שזה זלזול בקדושת בית הכנסת, יש הלכות בשולחן ערוך ובמשנה ברורה... וחזרו ושאלו: השאלה היא אם אומרים לילדים דבר כזה שיש גיהנום, האם זה לא יכול לגרום להם לסייט וכדומה? תשובה: לא, לא, זה דברים חדשים... יראת שמים לא מזיקה!

חינוך לתפילה – צריכים לחנך את הילדים שתהיה להם יראת שמים, ולא ידברו דברים בטלים בבית הכנסת, וגם התפילה עצמה, להתפלל ברצינות, ומתוך הסיוד, תפילה בעל פה היא עם פחות כוונה, ותפילה מתוך הסיוד היא בכוונה אחרת, וידוע מהגר"א שאמר רמז לזה מהפסוק במגילת אסתר (ט, כה) "אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה" שכשאומרים את התפילה עם הספר – מתוך הסיוד, אזי התפילה היא בכוונה בלי מחשבות רעות, ואמנם לא כולם כך, אבל הרבה בני אדם זה טבעם, שבתפילה מתוך הסיוד מכוונים יותר.

חינוך למידות טובות – צריכים לחנך את הילדים למידות טובות, שלא יהיו ביניהם ויכוחים ומריבות, ויתנהגו במידות טובות, שכל אחד יכבד את השני, ותהיה ביניהם אהבת הבריות, שזו מצוה דאורייתא (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ולהיפך שנאת הבריות זה חטא חמור, לא תשנא את אחיך בלבבך (שם יז), וצריך שגם הילדים יידעו שיש חטא של שנאת הבריות, וכן פגיעה באונאת דברים זה חטא, לא תנוי איש את עמיתו (שם כה, יז), וזה חמור יותר מאונאת ממון (ב"מ נח, ב), ויש גיהנום על זה, גם ילדים קטנים צריכים לדעת מכך!

חינוך לכיבוד אב ואם – צריך לחנך את התלמידים לכיבוד אב ואם, שזה דבר חשוב מאד הנוגע לילדים, לכבד את ההורים, לא לדרוש מהם דרישות, ולא להרגיזם. יש

מצליחים, צריכים להסביר להם שיתנו "ידידות" בבית. ילד שסובל בבית, הוא ממורמר, ואחר כך כשמגיע לחיידר הוא מפריע גם לאחרים. אני יודע מעשים שהיו, ילד שהיה מפריע בחיידר מפני שלא הרגיש טוב בבית, וכשהגיע לשיבה קטנה, הפסיק להפריע, כי בשיבה כבר הרגיש חשיבות, שהיו מכבדים אותו, ובחיידר לא הרגיש את זה, לכן בשיבה קטנה נרגע, וכבר לא היה מפריע. ילד צריך להרגיש טוב, למנוע סיבות שגורמות לו חוסר סיפוק בחיים. שאלה: ומה שכתוב (משלי יג, כד) חושך שבטו שונא בנו? תשובה: תלוי באיזה אופן עושים זאת. סיפר לי מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל, כי בילדותו עשה פעם דבר שלא כהוגן, והוא ידע שאביו כועס עליו, אך אביו לא עשה לו כלום, אלא המתין יום אחד, ורק למחרת נתן לו עונש, שהעונש לא יהיה מתוך כעס, אלא מתוך יישוב הדעת. שאלה: ומה היה העונש? תשובה: אינני יודע, אבל עונש צריך להיות רק משהו סמלי, שיגרום לילד להבין שעשה שלא כהוגן, ויחזור למוטב. שאלה: האם נכון ללמד ילדים בגמרא מנוקדת? תשובה: מי שזה עוזר לו – אם הוא לא יכול אחרת. שאלה: בדרך כלל מתחילים ללמוד גמרא בכיתה ד', וכבר יודעים לקרוא בלי ניקוד... תשובה: כמוכן. רק אם יש ילד יוצא מן הכלל, צריכים להתייעץ. יש מומחים עם ניסיון בחינוך, כשיש קשיים בלימוד מה לעשות, לכל הקשיים יש פתרונות. יש סיבות לקשיים, ויש פתרונות למנוע את הקשיים. בדרך כלל הילד לא אשם, ואם הוא לא לומד – יש משהו שמפריע לו. שאלה: מתי אפשר להרחיק מהחיידר ילד שמפריע? תשובה: יש להתייעץ עם מומחים. שאלה: ואם יש ילד שמדבר בצורה לא ראויה? תשובה: צריכים להשפיע עליו. שאלה: היכן ה"קו האדום", מה הם הכללים בזה? תשובה: צריכים להתייעץ בכל מקרה לגופו. שאלה: איך מכניסים חשק בתפילה? תשובה: צריך לדעת בכל ילד מה הסיבה שאין לו חשק. בדרך כלל ילד עושה מה שההורים עושים... שאלה: השאלה היא גם על מבוגרים, ולא רק על ילדים, מה העצה למי שאין לו טעם בתפילה? תשובה: חיזוק האמונה, שילמד ספרי מוסר. שאלה: אם כן, גם עם הילדים העצה היא ללמוד ספרי מוסר? תשובה: כשהילד יראה שאביו מתפלל, גם הוא יתפלל. שאלה: או שיראה את המחנך... תשובה: כן, יש טבע החיקוי, ילדים אוהבים את החיקוי. שאלה: האם יעזור להסביר את פירוש מילות התפילה? תשובה: יכול להיות, תלוי באיזה גיל. שאלה: האם נכון לתת מדי פעם בכיתות מסוימות שיעורים חופשיים, שיש מסגרת של שיעור, ופתאום הרבי מחליט לתת להם חלק מהשיעור הפסקה? תשובה: פתאום? – הכל לפי הצורך. אם הם צריכים את זה. אולי הם צריכים להשתחרר, יש כאלה שצריכים. תלוי לפי הצורך. שיהיה זמן של רשות, שמי שרוצה יוכל לשחק. אם יש צורך בזה. יכול להיות. העיקר צריכים להכניס יראת שמים, אמונה ויראת שמים ומידות טובות, לדבר עם מידות טובות, בלשון נקייה, עם סייעתא דשמיא, וגם תפילה, פתח לבי בתורתך, השיבנו אבינו לתורתך, השיבנו לשון רבים.

מבחנים לתלמידים – כשעושים מבחנים לתלמידים, אין מטרת המבחנים לבדוק את ידיעות התלמיד, ולזה זקוק רק מי שאינו מכיר את התלמיד, כגון כשנבחנים להתקבל לשיבה, אבל בשיבה עצמה ובחיידר, המבחנים הם רק לעידוד! לכן צריכים לתת שאלות פשוטות, שהתלמידים יוכלו לענות עליהם. ומעשה שהיה בילד שגמר כיתה ח', ולא היה מתאים לשיבה קטנה, והעבירוהו לחיידר אחר ללמוד שוב בכיתה ח', ושם היה מלמד פיקח, וכשהיו מבחנים, נתן לו רק שאלה אחת, מתוך עשר שאלות נתן לו שאלה אחת קלה שידע שהוא יכול לענות אותה, וכשענה, רשם לו ציון מאה, וכך במשך השנה התקדם והתקדם, והוסיף לו עוד שאלות לפי כוחו, עד שבסוף השנה כבר היה כמו כולם, מפני שקיבל את העידוד.

שו"ת עם רבינו בענין הנ"ל – שאלה: דיברו קודם על המבחנים שהם לעידוד. יש גם נושא של תעודות... תשובה: תעודות זה גם כן אותו הדבר, גם בתעודות צריך עידוד, שלא יישברו, שלא יגרום לייאוש. שאלה: לכאורה אם נותנים לילד ציון יותר ממה שמגיע לו בשביל לעודד אותו, הוא יכול להבין שאפשר גם בלי להשקיע לקבל ציון טוב. ילד צריך להבין שיש מחיר, והוא צריך "לשלם" בשביל ציון טוב... תשובה: כמוכן. רק ילד שלא אשם צריך עידוד. בסיפור שהזכרנו עם הילד שקיבל שאלה אחת במבחן, הוא לא היה אשם, כי הרמה הייתה מדי גבוהה בשבילו, אבל

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ה – פסח

'והגדת לבנך' – תלמידים כבנים

מרביתנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

היחס הנכון לשאלות התלמידים בזמן השיעור – לפעמים בשעת אמירת השיעור, אחד מן התלמידים שואל קושיא על דברי הרב, ואם יחשוב הרב ליישב את דבריו ייתכן שימצא יישוב לזה, אבל כעת זה נראה שהשאלה היא שאלה, אף על פי שהרב מבין כי מן הסתם צדק בדבריו, ההנהגה הראויה היא, במקום לחשוב כיצד ליישב את הדברים להסביר לתלמיד, עדיף לומר לו את האמת שעשוי אינו יודע, והשאלה היא שאלה טובה שצריכים לחשוב עליה. כשהתלמיד שומע מפי הרב ששאל שאלה טובה וצריכים לחשוב עליה, הוא מרוצה מאד ויש בכך עידוד שאין כמוהו לתלמיד, זוהי הרבצת תורה. עוד חשוב לדעת שאם תלמיד בא אל הרב ושואל אותו שאלה, אם השאלה היא ממש טעות מעיקרה, אסור להסביר לתלמיד בו במקום שהוא טועה, כי הוא עלול להישר מזה, אלא ראוי לומר לו כי צריכים לחשוב על שאלתו, ורק אחר כך לקרוא ולומר לו חשבתי וראיתי שיש לי תירוץ, שכך הוא מאושר ששאל שאלה טובה, והוא גם מאושר שהוא יודע כבר תירוץ, אחרת היה נשבר ומתייאש. ואל יחשוש הרב שמא יסבול מכך שהתלמיד יראה שאינו יודע, כי אין שום מקום לחשוש בזה, וכפי ששמעתי פעם שיש שלושה שאינם יודעים את הכוח שלהם כמה מחשיבים אותם, ואחד מהם הוא הרב שאינו יודע כמה התלמיד מחשיב ומערך אותו, כי התלמיד מחשיב את הרב מחמת זה שהוא התלמיד ואינו הוא רבו, ואפילו אם התלמיד אינו מראה את זה כלפי חוץ, בעין חדה אפשר לראות איך שהוא מחשיב את הרבי, אבל לא כל אחד מרגיש את זה, לכן אין מקום לחשוש פן יתמעט מחשיבותו של הרב, אדרבה, הוא מקבל עוד חשיבות כמה שאומר שאינו יודע, כי יעריכוהו על ענוותנותו שאינו מתבייש לומר אינו יודע. ומצינו כעין זה בדברי חז"ל על משה רבינו (זבחים קא, א) וישמע משה וייטב בעיני הודה ולא בוש משה לומר לא שמעתי אלא אמר שמעתי ושכחתי, ולכאורה ייפלא, מהו השבח בזה שלא שיקר משה רבינו בדבריו, הרי פשוט שהיה משה רבינו מודה על האמת, אכן עיקר החידוש בזה הוא מה שאמרו "הודה ולא בוש", כי היה מקום להודות על האמת אבל להתבייש בזה, ואילו משה רבינו שהיה העניו מכל האדם לא הרגיש כלל שצריך להתבייש בזה, שהרי הוא אדם ועלול לשכוח, לכן אין זה מוריד מהערך של הרב שהתלמיד רואה שהוא לפעמים שוכח או שאינו יודע, כך אני רואה מתוך הניסיון, וכל מי שאינו מפחד יוכל לראות את זה, והרי זה בודק ומנוסה ופותר הרבה קשיים. וכבר היה מעשה בתלמיד ישיבה קטנה, שהיה בעל כשרון ומיוחד במינו, ופתאום נהיה מסובך ומבולבל, ולא ידעו מה היא הסיבה לכך, ועשו אבחונים על פי חכמת הגרפולוגיה, ומצאו שהוא בעל כשרון מיוחד ונדיר, והוא עולה על רבו בכישרונותיו, עד כדי כך שהרב בעצמו סיפר אחר כך שהוא מפחד בשעת השיעור מה יעשה אם תלמיד זה ישאל על דבריו, וכשהיה התלמיד שואל לא אמר הרב אינו יודע, וכשראה התלמיד שאינו מבין את הרב, נשבר והתייאש, ומאחר שהתברר הדבר נפתרה הבעיה, שהסבירו לתלמיד שהוא מצוין בכישרונותיו יותר מן הרב, והרב הוא פחות בעל כשרון ממנו, ומדוע צריך הרב לפחד משאלות התלמיד, אדרבה, יודה על האמת שאינו יודע, וכך הרב יהיה נכבד והתלמיד יהיה נכבד והכל יהיה בסדר.

הדרכה לגנות – גנות בגן ילדים, מלבד החדש שהיא עושה בזה, ששומרת ומשגיחה על הילדים, וזה חסד עם ההורים, וגם חסד עם הילדים שיהיו שמורים, בנוסף לזה הרי גם אומרים עם הילדים בגן מודה אני, ופסוקי שמע ישראל, וברכת המזון, ומדברים איתם על ענייני האמונה, וזה זיכוי הרבים באמונה. ובאמת זה דבר טוב שידברו עם הילדים בגן על אמונה, ועל בריאת העולם, שיש בורא עולם, והעולם נברא בששה ימים, השמש נברא והירח נברא, וכל ענייני האמונה, להשריש בילדים אמונה! וכך באמת עושים בגני הילדים של החרדים לדבר השם, שמחנכים את הילדים לאמונה, ומכניסים בהם הרבה אמונה, זהו זיכוי הרבים שעושים בגן ילדים, וגם זיכוי הרבים שכל אחד עושה בביתו. קל וחומר מי שהוא מלמד בחיידר, שמלמד את הילדים דברי תורה ממש, ומחנך אותם לתורה ולאמונה, וכן מחנכת ומורה ב'בית יעקב', ודאי שיש בזה זיכוי הרבים גדול מאד.

לפרטים ולשליחת חומר נוסף – 052-7692282

הרבה ילדים שדורשים דרישות מההורים, ומרגישים "זה מגיע לי", ולפעמים גם מרגיזים את ההורים בשביל זה, כפי שאמר לי פעם ילד אחד: אני ארגיז את אבא ואז הוא ייתן לי... כך טבע הילדים, שמנוצלים את האהבה של ההורים. אבל זה נגד כיבוד אב ואם, שהיא מצוה גדולה מעשרת הדיברות, וצריכים לדעת שעל כל מצוה יש גן עדן ועל כל חטא יש גיהנום. זהו בנוגע למידות טובות.

באיזה רמה ללמד כיתה של ילדים ברמות שונות – הנה כשאומרים שיעור, יש מצוינים בעלי כישרונות שמבינים מהר, ויש בינוניים, ויש חלשים, וצריך שכולם ייצאו עם סיפוק ותועלת מהשיעור. והדרך היא לומר את השיעור ברמה שהמצוינים יבינו לבד את ההמשך, ואם הרב שואל שאלה, יוכל המצוין לומר מעצמו את התירוץ, ואמנם הוא שותק ומחכה בדרך ארץ ואינו עונה, אבל אחר כך כששומע את התירוץ הוא נהנה, שגם הוא מעצמו חשב על זה, ומקבל עידוד מזה. והבינוני אמנם לא יבין את התירוץ מעצמו, אבל לאחר שישמע מהרב ויתאמץ קצת יוכל להבין, ובסופו של דבר עם קצת תאמץ יבין את כל השיעור, בשעת השיעור או בחזרה. והחלש שהוא ברמה יותר נמוכה, צריך שיוכל להבין לכל הפחות חלק מן השיעור, וכאשר הוא מבין חלק זה גם כן סיפוק בשבילו, שקיבל משהו מהשיעור. ובאופן כזה המצוינים מרגישים הרגשה מאד מצוינת, והבינוני גם כן מרגיש טוב, שהוא יודע ומבין את השיעור, וגם החלש מרוצה שקיבל משהו מהשיעור, ויוצא עם עידוד ומרץ להמשיך ללמוד. אבל אם אומרים שיעור ברמה יותר גבוהה, שהמצוין צריך להתאמץ ומבין רק בקושי, והבינוני לא מבין את כל השיעור, והחלש לא מבין כלום, הם נשברים, כי הרב אומר שיעורים כל כך טובים ויפים והם מרגישים שאינם שייכים לזה, שאינם במדרגה הזאת ואינם יכולים להבין את זה, ומתייאשים! וזו בעיה גדולה מאד שיש שאומרים שיעורים ברמה גבוהה מדי, והתלמידים מרגישים זה לא בשבילנו ואיננו יכולים להגיע לרמה כזאת – והם באמת לא יכולים.

מבצעים לילדים – נשאל רבנו בנוגע לחיזוק בענין מסוים האם לדבר על זה בצורה מאורגנת או לעשות מבצע מיוחד לאלו שמתחזקים בזה. וענה רבינו צריך לדעת אם יש הוראות קודמות מהגדולים על מבצעים. ונשאל רבינו: החיסרון במבצע שאחרי המבצע כל החיזוק נופל... וענה רבינו: נכון. זה חיזוק זמני ולא יציב. יש גמרא (ע"ז ב, ב) בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, וביאר המהרש"א שרבי בכה מפני שזו מדרגה נמוכה לקנות עולמו בשעה אחת, שזה חיזוק זמני ולא יציב. מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל אמר פעם שכל מקום שמוזכר בש"ס קונה עולמו בשעה אחת, מיד אחר כך מת, שאם היה ממשיך לחיות היה יורד ממדרגתו ולא היה עומד בה... ונשאל רבינו: א"כ כיצד ראוי לעשות למעשה? וענה רבינו עדיף בלי מבצעים, אגב אורחא לדבר ולעורר על חשיבות הדבר, ולאט לאט זה ישיפע.

חינוך מיוחד בנוגע לפורים – שמעתי מאנשי חינוך כי יכול להיות ילד שכל השנה מקבל חינוך לרצינות, אהבת תורה, ויראת שמים, וכל המעלות, ובפורים כשהוא יוצא לרחוב הוא יכול להפסיד את הכל, כי בפריקת עול וקלות ראש מאבדים את הכל, וכל ההשפעה עלולה לרדת ח"ו. לכן חשוב מאד להשגיח על הילדים בפורים שלא תהיה פריקת עול, ואמנם קצת קשה להשגיח על זה, אבל אין ברירה. ועוד יש לעורר, ולחנך גם את הילדים לזה, שפורים הוא גם כן זמן שצריכים ללמוד בו, ואין היתר לביטול תורה בפורים, גם הילדים צריכים לדעת שיש איסור ביטול תורה! ואמנם הלימוד עצמו צריך להיות עם הנאה, מתיקות והתעניינות, אך יחד עם זה יש לדעת שיש איסור ביטול תורה, כל השנה וגם בפורים.

התערבות המחנכים במריבות בין התלמידים – שאלה: עד כמה צריכים המנהלים או המחנכים להתערב בין ילדים שרבים, או להניח להם להסתדר לבד? תשובה: בילדותי כשהייתי רב עם אחי רבי יעקב על איזה צעצוע, היה אאמו"ר לוקח את הצעצוע ומניחו על הארון... אם יש מריבה – גם לי וגם לו לא יהיה, ואין זה משנה מי צודק, צריכים ללמוד שאם מתקוטטים מפסידים, ואז מרגישים שזה לא כדאי.

ועלת הון

פסח תשפ"ד

דברי היוזק מהנה"צ רבי יצחק שמואל גסזו שליט"א אב"ד חיפה

שבת הגדול - בענין שנקרא כך שבת שלפני פסח

הטור בהלכ' פסח סימן ת"ל כתב וז"ל, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור, כדכתיב (שמות י"ב ג') בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שיהיה לבית אבות שיהיה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשרה בחודש היה בשבת, ולקחו להם כל אחד שיהיה לפסחו וקשרו אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשם שחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. עכ"ל.

וכתב הלבוש וז"ל, ומה שתולים הנס בשבת ולא בעשירי לחודש איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא על ידי שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש, היו מתמהיין שהיו מטפלין בבעלי חיים בשבת ועל יד כך שאלום, לכך קורין דוקא שבת הגדול, עכ"ל.

ובמלבושי יו"ט כתב ע"ד הלבוש וז"ל, שהיו מטפלין בבעלי חיים, ומנלן שקיימו שבות, ואין לומר גם כן שקשרו בקשר של קיימא, דקשר זה למה ומנלן וכו' עיי"ש עכ"ל. היינו דהקשה מנלן שבני ישראל שמרו במצרים גם שבות דרבנן, ואין לומר שקשרו קשר של קיימא, דקשר זה למה, דלמה בני ישראל יקשרו קשר של קיימא, ויעברו על איסור אורייתא של קשר, וכן מנלן דהם קשרו קשר של קיימא.

ובאליהו זוטא תירץ וז"ל, מצאתי כתב דהיו מתמהיין על הקשר שעשו בשבת דלא ידעו לחלק בין קשר של קיימא. עכ"ל. והיינו שאפשר שבני ישראל לא קיימו לשמור שבות וקשרו קשר שאינו של קיימא, אבל המצריים הם לא ידעו לחלק בין קשר של קיימא, לקשר שאינו של קיימא ולכן שאלו אותם למה לכם זה לקשרו את הכבש.

ב- ישראל במצרים למדו תורה בשבתות

ונראה ליישב את הלבוש, דהנה איתא במדרש שבני ישראל היו להם מגילות שהיו משתמשים בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלינו. (ילקוט שמעוני שמות פ"ג). היינו שבשבת הם היו לומדים תורה במגילות שהיה להם מיעקב אבינו שהקב"ה יגאלם ממצרים, ולכן המצריים שראו את בני ישראל מטפלים בבעלי חיים שאלו אותם למה השבת במקום ללמוד במגילות שלכם אתם מסתובבים בשוק עם בעלי חיים, ומדויק לשון הלבוש שכתב שהיו מתמהיין שהיו מטפלין בבעלי חיים בשבת, ולא כתב שהיו קושרים בעלי חיים בשבת, לכן כיון שהנס נעשה משום שהיו שומרים שבת לכן קורין דוקא שבת הגדול. ואפשר להוסיף שזהו שבשבת הגדול דורשין ברבים, שזה זכר לנס שנעשה ע"י שהיו רגילים ללמוד תורה בשבת לכן שאלום המצריים למה אתם מטפלין בבעלי חיים.

לקיחת השה לפסח ושחיטתו היה במסירות נפש, ובזה זכו לגאולה

א- "דברו את כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה" וגו' (י"ב ג) והנה כלל ישראל שלקחו את השה בעשור היה במסירות נפש כמו שמפורש בטור באו"ח סי' ת"ל, שלקחו להם כל אחד שיהיה לפסחו וקשרו אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצרים למה זה לכם, והשיבו, לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטים את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר. והנה בפרשת וארא (ח' כב) ויאמר משה וכו' כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. וכאן הם אמרו להם שהם לוקחים השה לקרבן פסח הרי הם יסקלונו, ובני ישראל עשו את מצות השם במסירות נפש.

וכן כתוב בזוה"ק פרשת פנחס [תרגום ללשון הקודש] השה לפסח למה? אלא משום שהיראה של מצרים ואלוה שלהם היה השה, אמר הקב"ה מבעשור לחודש קחו יראתם של המצרים ותפשו אותו, ויהיה אסור ותפוס בתפישה שלכם יום אחד ושנים ושלושה, וביום הרביעי הוציאו לדין, והתקבצו עליו, ובשעה שהמצרים היו שומעים קול יראתם שהוא תפוש בתפישה של ישראל ולא יכלו להצילו, היו בוכים והיה קשה עליהם כאלו הם עצמם נעקדו להרג וכו'. ואלו הדינים שהיו עושים ביראם היה קשה להם יותר מכל המכות שהביא עליהם הקב"ה, אחר כך דנים אותו באש שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש וכו'.

וכיון שהיה כל כך קשה עליהם, היה חשש שאולי ח"ו יסקלו את ישראל, אלא כלל ישראל עשו את מצות השם במסירות נפש. ובזה זכו לגאולה.

ב- צריך לצפות לישועה שתבוא במהרה

"וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון" וגו' (י"ב יא) ופרש"י מתניכם חגורים, מזומנים לדרך. בחפזון לשון בהלה ומהירות וכו' עכ"ל. ובני ישראל אכלו את הפסח כמו שכבר הם יוצאים לדרך כש'מקלכם בידכם' ולא שיהיה מונח לידו, אע"פ שזה כמה שניות לקחת המקל. שבנ"י האמינו באמונה שלימה במצות השי"ת שצריך לאכול הפסח בחפזון כאילו כבר יוצאים לדרך. והנה כתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, וכמו שביציאת מצרים היה מסירות נפש בלקיחת השה, וכן היה להם אמונה שלימה שכבר הם יוצאים ממצרים. כך בגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו צריך מסירות נפש בעד קיום התורה והמצוות וכן להאמין באמונה שלימה שהגאולה תבוא מיד. ואף שאומרים אני מאמין בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, צריך להאמין שהגאולה תבוא כל שניה ושניה, שאפילו לא יהיה פנאי לקחת את המקל, ואף שזה דרגה גבוהה מאד בכל זאת כל אחד לפי דרגתו צריך לצפות לביאת המשיח כמו שאמרו חז"ל ששואלים לאדם לעתיד לבוא ציפית לישועה.

ג- מי שציפה לביאת משיח יזכה לביאתו

במכת חושך פרש"י (י' כ"ב) וז"ל: ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים שלא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי האפלה, כדי שלא יראו המצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו וכו' עכ"ל. ושמעתי ממ"ר מרן המשגיח מפוניבז' הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל שלא יתכן לומר שהם עכשו לא רצו לצאת, שהרי עבדי פרעה אמרו לפרעה (י' ז) הטרם תדע כי אבדה מצרים לפני מכת הארבה, אלא הפירוש שלא רצו לצאת קודם לכן, כשהיה במצרים טוב בגשמינות, ולכן נענשו שאפילו כשאבדה מצרים ורצו לצאת לא זכו לצאת ומתו בשלשת ימי האפילה. ואמר שגם כשיבוא משיח, מי שרצה לצאת מהגלות וצפה לביאת מלך המשיח הוא יזכה לגאולה השלימה, אבל מי שלא רצה לצאת מהגלות ולא ציפה לביאתו של משיח לא יזכה לצאת מהגלות, ונזכה לאני מאמין בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא.

מצות ההגדה שהלילה נעשה יום, וע"י מצות ההגדה נהפך הלילה וכל הגליות לאור וזוכים לגאולה

האור החיים הקדוש עה"פ "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" כתב וז"ל, צריך לדעת למה לא אמר 'ואמרת' כי תיבת הגדה מצינו לרבתינו ז"ל (שבת פז). שאמרו שיתכוין בה דברים קשים כגידים, עוד קשה אומרו ביום ההוא, ובסמוך גמר אומר בעבור זה, ודרשו ז"ל (ממילתא) בשעה שמצה ומרור וכו', והוא בלילה ולא ביום, וא"כ לא היה לו לומר אלא 'והגדת לבנך לאמר בעבור זה', ואני יודע זמן ההגדה שהוא בלילה, עוד צריך לדעת אומרו 'לאמר', והלא כבר אמר והגדת? ונראה כי יכוין על דרך אומרים ז"ל (פסחים קטז): מתחיל בגנות ומסיים ונראה כי יכוין על דרך אומרים ז"ל (פסחים קטז): מתחיל בגנות ומסיים

בשבת, יאמר גנות אבותיהם של האבות כי לא היו דבר משובח, והוא אומר 'והגדת' דברים קשים שלב האדם נעקש מהם, ואחר כך מסיים בשבת, והוא אומר 'לאמר', אמירות משובחות משמחים את הלב ומסעדים אותו. והוא 'ביום ההוא' הודיע במתק לשון צדיק, כי הלילה ההוא יום נקרא, לא לילה, והוא אומר (תהלים קלט) ולילה כיום תאיר, ולא חש שתטעה לומר יום ממש, ממה שגמר אומר 'בעבור זה', שהוא בשעת מצה וכו' כאומרם ז"ל, ואולי כי סמך ביום הוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה. עוד ירצה באומר 'לאמר', להיות שאמר והגדת לבנך תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר לאמר, שעל כל פנים צריך להגיד, ואפילו בינו לבין עצמו. ואפשר עוד שירמוז באמרו והגדת לבנך, שאם יגיד ההגדה האמורה בענין, יזכהו ה' שיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דוקא, לזה אמר לאמר. עכ"ל.

והנה האור החיים הקודש כתב שבכלל מצות ההגדה הוא גם לומר שהלילה נעשה נס ונעשה יום, וכנראה שאפילו בזמן הזה שלא זוכים לראות שנעשה ממש יום, מ"מ נעשה יום שרואים את השגחת הקב"ה בעולם, וצריך לומר והגדת, דברים קשים כגידיים, מתחיל בגנות שהיו עבדים בגשמיות, והיו עובדי עובדה זרה, היינו גנות ברוחניות, והיו בלילה חושך בין בגשמיות ובין ברוחניות ונהפך הלילה ליום, ובכל שנה ושנה בליל פסח כל החושך ברוחניות ובגשמיות, על ידי אמירת ההגדה זוכים שנהפך כל הצרות ברוחניות ובגשמיות לאור יום, וזוכים לגאולה, ונקראת הגדה, על שם שדברים קשים כגידיים, היינו חושך צרות ברוחניות ובגשמיות, שהכל נהפך ליום, וצריך לומר ההגדה באופן שירגישו שכאלו הוא יוצא עכשיו ממצרים, ואמרו במדרש בראשית פרשה ט"ז כל הגליות מכוונים בשם מצרים, על שם שהם מצרים לישראל. וזוכים בליל פסח לצאת מכל הגליות. ועוד כתב האור החיים הקדוש שאם יגיד ההגדה יזכהו ה' שיגיד לבנו: זה סגולה נפלאה למי שאין לו בנים או שאין לו בנים שומרי תורה ומצות, שעל ידי ההגדה יזכהו ה' שיגיד לבנך, שיהיה לו בנים, וכן שיהיו שומרי תורה ומצות ויזכהו והגדת לבנך בעבור זה, ופרטי"י בעבור שאקיים מצותיך, כגון פסח מצה ומרור הללו עשה ה' לי בצאתי ממרים, דהיינו על ידי קיום המצות יצאנו ממצרים, וכן כל שנה שנקבל עלינו לקיים המצות נצא מכל הגליות ונזכה לגאולה שלמה בקרוב.

בענין מצות סיפור יציאת מצרים

הרמב"ם (פ"ז מחמץ ומצה ה"א) כתב וז"ל, מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר וזכור את יום השבת. ומנין שבליל חמשה עשר, ה"ל והגדת לבנך ביום ההוא לאמרו בעבור זה, בשעה שיש מצה ומרור מנוחים לפניך. ואע"פ שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים, וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח, ע"כ.

והקשו האחרונים דהלא בכל יום מימות השנה איכא נמי מצוה להזכיר את יציאת מצרים, וכפי שכתב הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (פ"א ה"ג) וז"ל, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ע"כ. וא"כ מה מיוחד במצות סיפור מצרים של ליל פסח יותר מכל ימות השנה.

ובספר עמק ברכה הביא מהגר"ז בשם אביו הגר"ח שתירץ, דישנם שלושה דברים שנתייחדו לליל פסח ואין אותם בזכירת יציאת מצרים שבכל ימות השנה, והם, א] סיפור בדרך שאלה ותשובה וכמו שכתב שם הרמב"ם בהלכה ג' דאפילו הוא לבדו שואל מה נשתנה. ב] שצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח ולספר את כל השתלשלות הדברים משעה שנשתעבדו ועד שיצאו וכפי שכתב שם הרמב"ם בהלכה ד'. ג] שצריך לומר טעם בפיו על כל אחת ממצות ליל פסח, וכפי שאומרים בהגדה ונפסק שם ברמב"ם בהלכה ה', שכל שלא אמר שלושה דברים אלו לא יצא ידי חובתו, מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים וכו', והני תלת מילי חובתם דוקא בליל פסח ולא בשאר ימות השנה, ובזה נתייחדה מצות סיפור יציאת מצרים של ליל פסח יותר מזכירת יציאת מצרים של כל השנה, עכ"ד.

והוסיף על הדברים הבדל נוסף בין ליל פסח ובין שאר ימות השנה, שהנה כאמור דימה הרמב"ם את מצות הסיפור שבליל יציאת מצרים למצות זכור את יום השבת לקדשו שבליל שבת, והגדר בזה הוא, שכמו שבליל שבת יש מצוה לזכור את היום ולומר שיום זה הוא יום קדוש, כך גם בליל פסח יש מצוה להזכיר שיום זה הוא יום מיוחד ובו יצאו ממצרים ונעשו כל הנסים, וזוהי מצוה מיוחדת ללילה זה יותר מכל ימות השנה. אמנם צ"ב מהו המקור לארבעה חילוקים אלו ומנין שלא יצא בליל פסח בזכירת יציאת מצרים גרידא כמו בכל ימות השנה.

והנראה בזה דהנה הרמב"ם שם בהל' ו' כתב וז"ל, בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר ואותנו הוציא ממש וגו', ועל דבר זה ציוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדת, ע"כ. הנה חידש לנו חובה מיוחדת לליל פסח להראות את עצמו כאילו הוא עצמו

יצא עתה ממצרים, ולמד אותה מהפסוק ואתנו הוציא משם, וא"כ י"ל לחובה זו היא הסיבה לחילוקים הנ"ל שבין ליל פסח ובין שאר ימות השנה, דמחמתה צריך הוא להתחיל בגנות ולסיים בשבח, לשאול שאלות ולענות תשובות, ולפרש על כל מעשה ומעשה ממצות הלילה את טעמו, שכן בכך הוא עצמו חש יותר כאילו הוא יצא עכשיו ממצרים. וזהו גם הטעם לחובה להזכיר בפיו את מהותו של היום דומיא דשבת, שכן בכך חש הוא יותר שבלילה זה יצאו אבותינו ממצרים.

והנה לישנא דמתניתין (קט"ז ב') הוא, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, והרמב"ם שינה את הנוסח וכתב שהמצוה היא להראות את עצמו, דהיינו להראות לאחרים, ולא סגי שרואה לעצמו, וגם הוסיף על דברי המשנה להראות כאילו הוא בעצמו יצא עתה ממצרים, ואילו במשנה לא נזכרה תיבת עתה, [ובשינויי נוסחאות שבמשנה איתא כהרמב"ם].

והיה אפ"ל בטעמו, דס"ל דזה נכלל במצות והגדת לבנך, דלא רק בדיבורו מקיים הוא את מצות והגדת לבנך, אלא גם בהנהגתו, ושנוהג כבן חורין, וכמש"כ הטור והשו"ע (סי' תע"ב ס"ב) שיסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו, ויכין מושבו שישב בהסיבה דרך חירות, והיינו, דהכל נכלל במצות והגדת לבנך שמראה בהנהגתו שבליילה זה יצא ממצרים.

אכן לפי מה שנתבאר דיש לו חובה אף להרגיש בעצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, וילפינן לה מקרא דכתיב ואתנו הוציא משם, וא"כ י"ל דאף חובה זו להראות את עצמו כבן חורין ממנה היא באה, דההנהגה להראות את עצמו בן חירות גורמת שיחיש בעצמו בן חורין, ולדבר זה עוררני מו"ר הגה"צ רבי בנימין זילבר זצ"ל.

שתי ד' כוסות שלא נסדרן

הבית יוסף (סו"ס תפ"ד) כתב וז"ל, תקנת כוס שלישי בברכת המזון אינו ענין ליציאת מצרים כלל, דכל ששתי ארבע כוסות איכא שפיר זכר לארבע גאולות, ואפילו שתאן שלא על הסדר שתיקנו חכמים, הלכך ברכת המזון לא חשיבא ברכת המצות אלא ברכת הנהנין, ע"כ. **והשיג על דבריו הפר"ח**, דהלא אמרו בפסחים (ק"ח א') שאם שתאן לד' כוסות בבת אחת לא יצא, ופירשו המפרשים שהיינו ששתהן שלא על סדר ההגדה, והיאך כותב הב"י כאן שיצא.

וביארנו המאמר מרדכי והנהר שלום, שיש לחלק בין אם שתאן יחדיו זה אחר זה, ובין אם הפסיק ושהה בין שתיית כוס אחת לשתיית הכוס השניה. דדוקא כאשר שתאן ממש יחדיו אמרו בגמרא שלא יצא, אכן כאשר הפסיק בין כוס לכוס, אלא שלא שתאן על סדר ההגדה, בזה ס"ל לב"י שיצא יד"ח. ובדעת הפר"ח שלא חילק כך כתב הביאור הלכה (סי' תע"ב ס"ח), דאיהו ס"ל דאין סברא לחלק בין זה לזה, וכי היכי דבשתאן בזה אחר זה לא יצא, כך גם בהפסיק ביניהם, אלא שלא שתאן על סדר ההגדה, ג"כ לא יצא.

וי"לע בשורש החילוק אשר חילקו הפוסקים בדעת הב"י, בין אם שתאן בזה אחר זה ובין אם הפסיק ביניהם, וכן בהבנת דעת הפר"ח דלא ניה"ל בכך. ואשר יראה לומר בזה, דהנה בסימן הקודם הובאה גירסת הרמב"ם בגמרא בפסחים, דאם שתאן בבת אחת ידי חירות יצא וידי ד' כוסות לא יצא, והובאה גם דרכו של הגר"ז בביאור דבריו. דבתקנת חכמים של ד' כוסות נאמרו ב' חובות, חובת ד' כוסות של ברכה, וחובת ד' כוסות של דרך חירות, וכאשר שתאן בבת אחת יש כאן ד' כוסות של דרך חירות, אך אין כאן ד' כוסות של ברכה, כיון דאינן באות על סדר ההגדה.

ועפ"ז נראה לבאר את דעת הב"י בזה, דדוקא כאשר שתאן ממש בזה אחר זה לא יצא כלל, שכן בכה"ג אין כאן לא כוס של ברכה ואף לא דרך חירות, אכן כאשר הפסיק ביניהם, אע"ג דלא שתאן על סדר ההגדה, יצא לכה"פ ידי חובת הכוסות של דרך חירות, ובודאי דאף לדעת הב"י אין מצותו בכה"ג מצוה שלמה, מ"מ מצוה מיהא קעביד, דומיא דמש"כ שם הגר"ז בדעת הרמ"א, דהשותה חמר מדינה בד' כוסות, מקיים את מצות ד' כוסות של ברכה ואינו מקיים את מצות ד' כוסות של דרך חירות, וכמו"כ כאן מקיים הוא את מצות ד' כוסות של דרך חירות ואינו מקיים את מצות ד' כוסות של ברכה. ובדעת הפר"ח החולק, אשר לא ניה"ל בדברים האלו, נראה דאיהו נקט בהאי סוגיא כדעת האבי עזרי אשר הבאנו שם, שנקט דאין ב' חלקים במצוה, אלא מצוה אחת היא של ד' כוסות של ברכה, והדרך חירות זהו אופן היאך לקיים את הכוסות של ברכה. ועל כן ס"ל דלא יהני הא דהפריד את שתי הכוסות זו מזו, דכיון דסו"ס לא שתאן על סדר ההגדה לא קיים כלל.

והנה המ"ב (סי' תע"ב ס"ח) כתב, דאם שתי את הד' כוסות שלא על סדר ההגדה, חוזר ושותה על סדר ההגדה וחוזר ומברך, וכ"כ הגר"ז (סס"ז), ובפשטו זהו משום דנקט לעיקר כדעת הפר"ח שאפילו חילקן זו מזו כל שלא שתאן על סדר ההגדה לא עשה ולא כלום, אכן ע"פ דרכינו אפ"ל. דדבריו נכונים גם לדרכם של המאמר מרדכי והנהר שלום בדעת הב"י, שכן כאמור גם לב"י אינו מקיים את חובת ד' כוסות של ברכה אלא על סדר ההגדה, ושוב אף אמנם דקיים את הכוסות של דרך חירות, אך הלא לא קיים את הכוסות של כוס של ברכה, וכאשר חוזר ושותה בכדי לקיים את הדין כוס של ברכה זה מחייב ברכה, וכמו שראינו ברמ"א דמברכין על ד' כוסות של חמר מדינה, אשר יש בהן רק את תקנת הכוסות של ברכה בלא התקנה של דרך חירות, וכפי שכתב הגר"ז.

מזה שבות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 44

סוף הזמן - סיכום עניני ידיעת התורה

ואיזה פרט נוסף מתבאר בהמשך דברי הגמרא שלא למדנו עד עכשיו. מה הגמרא מקשה או מתרצת על מה שלמדנו, מה הדין במקרה זה או אחר שהגמרא עומדת לדבר עליו, וכדומה.

צורת לימוד המתאימה לאופי הלומד - איתא בגמרא (ע"ז ט). אמר רבי לעולם ילמד אדם ממקום שליבו חפץ, שנאמר "כי אם בתורת ד' הפצו". ופירש רש"י שלא ילמד אלא את המסכת שהוא רוצה ללמוד, שאם ילמדנו רבו מסכת אחרת אינה מתקיימת לפי שליבו על תאוותו. מבואר בדברי הגמרא שכדי לזכור את הלימוד צריך שהאדם ילמד את הדבר שהוא רוצה ללמוד באופן טבעי, ואם ילמד דבר אחר לא הוא לא יזכור את מה שהוא לומד. החפץ חיים (שם עולם פרק ג) מבאר את דברי הגמרא על פי מה שאמר הגר"א שכל איש מישראל ניתן לו חלק מיוחד בתורה, שכל הנפשות היו שם, וכאשר האדם מתייגע בתורה הוא מוצא את החלק שניתן לו, ולחלק זה מושך אותו ליבו. ובחוסן יהושע (מאמר א פרק ח) מבאר שדברי הגמרא אינם אמורים רק לגבי איזה ענין ללמוד, אלא גם על צורת הלימוד, וזה לשונו שם "והנה בלימוד התורה נמצאו סדרים רבים, למיגור או למיסבר, להעמיק או לפלפל, וכו' וכו', וברוב פעמים ילך הרצון של הלומד לבחור לו סדר ללימודו כמו שיסכים טבעו, וכו', אשר על כן אמרו זכרונם לברכה לעולם ילמד אדם מה שליבו חפץ, כי הלב אף מבלי התבוננות תבחר לה הדרך הרצוי לתכונת טבעה". מבואר מדבריו שצורת הלימוד של כל אחד צריכה להיות מתאימה ללומד עצמו, כל אחד לפי תכונותיו, ובאופן זה הוא ילמד כראוי ויזכור את תלמודו.

לימוד וקליטת הדברים בצורה מסודרת - כאשר האדם לומד סוגיא מורכבת בעלת פרטים רבים, והוא מעונין לזכור את הכל או לפחות את עיקרי הדברים, עליו לשים לב כבר בשעת הלימוד כיצד כל פרט בסוגיא שייך למבנה הכללי שלה, על מנת שקליטת המידע ואחסונו בתאי הזיכרון יתבצע בצורה קלה וחלקה. אם לא יעשה כן אלא יתרכז אך ורק בלימוד הנוכחי, סביר להניח שתיכף לאחר הלימוד לא יזכור את כל פרטי הסוגיא ומהלכה, וכל שכן לטווח ארוך יותר. וגם אם הלימוד חי אצלו והכל ברור כאשר הדברים חדשים אצלו והוא גם זוכר את כל הפרטים, מאחר ולא קלט את הפרטים בצורה מסודרת, ישכח את רובם במשך הזמן, וכאשר ינסה להיזכר ולשלוף את הידיעות מהזיכרון לא יוכל להיזכר בהן.

חלוקת הסוגיות לכללים ופרטים - בכל סוגיא יש לחתור להבין את השורש של הסוגיא הנלמדת. ידיעת השורש ומרכז הסוגיא, מסייעת להבין את כל המסתעף ממנו ושייך אליו, כמו ענף המשויך ומתאים לשורשו. יש קושי לזכור פרטים רבים, ולכן כדאי להעמיד כללים ויסודות בכל סוגיא, שמהם מתחלקים ומתפרטים כל שאר חלקי הסוגיא. הכללים מעטים וקל לזכור אותם, ועל ידי העמדת הכללים ניתן לזכור את הפרטים.

קשר ורצף רעיוני - סוגיא המורכבת מפרטים רבים קשה לזכור את כולה אפילו לטווח קצר, וכ"ש לטווח ארוך, וכ"ש כאשר המטרה לזכור סוגיות רבות. כאשר פרטי הסוגיא מקושרים זה עם זה, ומסודרים במחשבה כתמונה שלמה, והסוגיות עצמן קשורות זה לזה ברצף רעיוני, גם אם לא זוכרים כל פרט, אפשר להיזכר ולהגיע ע"פ פרט אחר אל שאר הפרטים בסוגיא, היות ויש קשר מסודר וברור בין הדברים.

לימוד בצורה מוחשית - ניתן לומר שאחת הסיבות העיקריות לקושי בזכירת הלימוד, היא אופן קליטת הדברים כנתונים יבשים שאינם נתפסים במערכת המחשבה והזיכרון בצורה מוחשית. יתכן שאדם ילמד את הסוגיא ואפילו יעמיק בהבנת המושגים, אבל הדברים נשארים במערכת הדעת כידיעה שכלית ללא ציור והמחשה מעשית, וכל ידיעה שאין לה המחשה וחייבור לעולם המעשה אינה

עומדים אנו כעת בסיום 'זמן חורף' הארוך ביותר מזה 50 שנה (מאז שנת ה'תשל"ד בה המשיכו את הזמן בחודש תשרי בשל מלחמת יום הכיפורים), שאת העת להעלות על נס את בני הישיבות שהוכיחו בחורף מעובר את עוצמתם המישוחדת. למרות שנתקצר בין הזמנים שלאחר חג הסוכות והחודש הנוסף, זמן החורף עבר בהצלחה ובעליה, ובחורים רבים קנו קניינים חדשים של שקיעות בלימוד למשך תקופה ארוכה. יש שאף זכו לראשונה לסיים את המסכת הנלמדת בישיבה, וטעמו את הטעם המיוחד השמור למשלימים מסכת מכריכה לכריכה. "טעמו וראו כי טוב ד".

גם בימי החנוכה שבכל שנה משמשים בחלקם למנוחה, נוסף חיזוק מיוחד במקומות רבים ורצף הלימוד לא נפסק. ימי הפורים אף הם לבשו אופי מיוחד בשנה זו, של שמחה מתוך כובד ראש וניצול הזמן לתורה ואהבת הבריות, בכל ישיבה כפי המתכונת המיוחדת שקבעו רבותיה, ועל פי הכוונתם של רבותינו רועי העדה שליט"א. ועומדים אנו בסיומה של תקופה של למעלה מחצי שנה של שקיעות בתורה ועבודת ד', תקופה שהיא קנין של מעלות נשגבות שילוו כל אחד ואחד בסייעתא דשמיא בהמשך דרכו במעלות התורה והיראה.

בני הישיבות הוכיחו בזמן זה מהי 'נשיאה בעול' אמיתית, החיזוק המיוחד בזמן סכנה גילה את אמונתם היוקדת בכוחה של תורה, שרק בזכות לימודה בשקיעות ובהתמדה יש זכות קיום לכלל ישראל בכלל ובארץ ישראל בפרט.

עם תחילת זמן חורף הקדשנו את המאמרים השבועיים של 'מחשבות טובות' לבירור הנושא החשוב של טעם בלימוד התורה, ולהצעת דרכים לקניין המעלה העצומה של ידיעת התורה. שעות רבות הושקעו בלימוד והעמקה מתוך המקורות התורניים כיצד לזכות ולהצליח בלימוד התורה, ושיתפנו את הקוראים בהבנות ובכיצד מגיעים לחיבור אמיתי לתורה ולידיעתה.

במאמר זה, האחרון של 'זמן חורף' נסכם בראשי פרקים את הנושאים שלמדנו, ע"מ שנוכל להשתמש בכלים אלו בצורה נכונה וטובה, כל אחד לפי טבעו והדרך המתאימה עבורו.

עמדנו על "ג דברים המביאים לידי מתיקות וידיעת התורה..

הערך והחשיבות של הדברים הנלמדים - הזיכרון בנוי בצורה של מסגרת, האדם רואה בכל יום אין ספור דברים, ואין לו צורך לזכור את כולם, והקב"ה ברא לאדם מסגרת מופלאה שבוררת את הידיעות שאינם חשובות לאדם, ועל ידה יש לאדם יכולת להחליט אלו דברים יזכור היטב, ואלו דברים לא יזכור כלל. ככל שהתורה חשובה בעיני האדם והוא מחובר לתורה ברצונו כך יזכור יותר את מה שהוא לומד. זאת אחת הסיבות לכך שגדולי הת"ח זוכרים את מה שלמדו (סיבות נוספות יבוארו בהמשך). הדבר ניכר בעיקר אצל אברכים בגילאים 30 פלוס, ככל ששקועים יותר בלימוד התורה ודברים אחרים אינם תופסים אצלם מקום, כך שיעור ידיעת התורה גדול לאין ערוך משאר בני גילם, שלמדו מספר שעות זהה אבל גם דברים אחרים תפסו אצלם מקום. לכן, ראשית לכל - בכדי לזכור את הלימוד, יש להביא לידי כך שהלימוד עצמו והנושא הנלמד יהיו חשובים לאדם, ע"י הכרת ונתינת חשיבות ללימוד התורה וידיעתה.

לימוד מתוך סקרנות - דבר נוסף שנותן חשיבות לדברים הנלמדים הוא לימוד מתוך סקרנות לדעת את הדברים. והיינו שלפני הלימוד וכן בזמן הלימוד עצמו הלומד יהיה סקרן לדעת מה כתוב בגמרא, ולא ללמוד רק לשם מצוה או רק בגלל שזה מה שרגילים לעשות. תכונה זו של סקרנות קיימת אצל האדם באופן טבעי, כפי שאנו רואים שאדם מתעניין לשמוע 'מה חדש' בנושאים שמעניינים אותו, ויש להשתמש בתכונה זו ללימוד התורה. דהיינו להגיע ללימוד מתוך סקרנות לדעת מה חדש, איזו ידיעה מתווספת לנו היום למה שלמדנו בימים הקודמים,

בכל זמן בדברים שנלמדו ולשאת ולתת בהם מתוך הידיעה בלבד.

סימנים - ישנה עצה המוזכרת בדברי חז"ל כמועילה לידיעת התורה, והיא נתינת סימנים, כדאיתא בגמרא (עירובין נד): "אין התורה נקנית אלא בסימנים", ומפרש רש"י "סימני השמועות זו אחר זו, וסימני חכמים כדרך שיש בהש"ס". עוד איתא בגמרא (שם גג) "בני יהודה דדייקי לישנא ומתנחי להו סימנא נתקיימה תורתן בידן, בני גליל דלא דייקי לישנא ולא מתנחי להו סימנא, לא נתקיימה תורתן בידם", ומפרש רש"י שבני יהודה היו נותנים סימנים נאים לסדר השמועות וע"כ אינם משתכחים מהם. וכתב בספר מנחת יהודה (אות ס) כתב וז"ל ואם תשמע או תראה הרבה עניינים בפעם אחת, אזי עשה לך סימנים בראשי הפרקים ולקשרם ביחד לסימן אחד, למשל יע"ל קג"ם וכדומה בסדר ששמעת וראית בראשי תיבות או בראשי דברים, ולתת לראשי פרקים פירוש לסימן על עניינים שלמדתי הדומה להם כדי לזכרם, ותחפש בכל דבר ששמעת וראית איזה המשך לקושרם ביחד ותמצא, וכשתחנך בזה הדרך פעם ושתיים אזי יקל עליך הדבר ויבוא לך שמחה, ויתקיים בזכרוןך כל מה שקיבלת מהשגת חושך".

כלי קיבול רוחני לחכמת התורה האלוקית - חז"ל מזכירים תנאים רבים לקנין התורה, שלכאורה אין ביניהם ובין הזיכרון מאומה, סיבת הדבר היא שבכדי לזכור את הלימוד, אנו זקוקים לקנות מעלות רוחניות של יראת שמים ומידות טובות, ולהתרחק מתאוות העולם הזה. והדבר אומר דרשני, שהרי הזיכרון הוא כוח טבעי, והלומד חכמה מחכמות הטבע, אינו נצרך לעונה וכי"ב ע"מ לדעת ולקנות את החכמה, ומה נשתנה לימוד התורה שזוקק הכנה וקנין מעלות נפשיות כדי לקנות את התורה. וכמו כן המציאות היא שישנם רבים שיודעים את התורה על אף שלא קנו את מעלות המידות כראוי, וכיצד זכו לקנין התורה ללא שמילאו אחר תנאי הקנין. אך הביאור הוא שכל החכמות הם חכמות גשמיות גרידא, ועל מנת לקנותן אין צורך אלא בכלים גשמיים, אולם חכמת התורה היא חכמה אלוקית, שבלימודה מתדבק האדם בהקב"ה, ואינה שוכנת רק ברובד השכלי הגשמי של האדם, אלא נמצאת גם בנשמה האלוקית. ההשגה שהאדם משיג בתורה ע"י הנשמה האלוקית היא השגה נוספת שונה וגבוהה לאין ערוך מההשגה ששיג בשכל הטבעי, לכן הגם שניתן להגיע לידיעה בתורה בכלים הגשמיים, מ"מ בכדי להשיג השגות גבוהות בתורה, יש צורך להתאים את עצמו בהכנה ראויה בקנין מעלות רוחניות, ע"מ לקלוט השגות אלו.

למעשה - הבאנו כאן בראשי פרקים כמה יסודות חשובים להשגת מתיקות התורה ולהגיע לידיעת התורה, כפי שנתבאר בארוכה במאמרים שהתפרסמו בגיליון זה בעת האחרונה. כעת כדאי לתרגל את העצות והדרכים בצורה מעשית. א"א לעשות שינוי מקיף בצורת הלימוד בבת אחת, אולם יש לאדם כח אדיר לקנות הרגלים חיוביים ע"י שימוש משולב בשני כלים חשובים, שהם ההבנה והתרגול. לכל ידיעה שהאדם יודע יש כוח לרומם אותו ולהפוך לחלק מהווייתו, אולם אנו נמצאים בעולם המעשה, וללא פעולות מעשיות הידיעות החשובות והשאפות המרוממות יתמוססו בתוך זמן קצר. לכן בכל פעם כשמתרוממים להשגה גבוהה יותר מהרגיל, מוטל עלינו להביא את אותה השגה לידי מעשה, ע"מ שהדברים ישפיעו בשלימות על פנימיותנו. פעולות אלו מקבעות את הידיעה ומקדמות אותנו הרבה. ואין הכוונה לקפוץ באופן מיידי לקיום מושלם של כל דבר אפשרי אלא כמו שאחז"ל (שיר השירים רבה ה ג) - 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם'. הדרך העליה הישרה, היא דווקא הדרך האיטית והבטוחה, וכל קנין קטן מגדל ומרומם ומהווה מדריגה לשלב הבא. לכן כדי להפיק תועלת מכל הנקודות שנתבאר, ראוי לקחת את אותם עצות ודרכים המתאימים לנו מתוך הדברים לתרגל אותם באופן מעשי, וע"י נזכה לשפע של סייעתא דשמיא.

אין לנו אלא לסיים בדברי המאירי: "יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים, לא תחשוב שהחלק העשירי ממנה ילמד בשנה הראשונה, אבל בראשונה ישיג מעט ובשניה כפלים, וכל שיתעסק בה תקל הבנתו וימצא לפניו נתיב החכמה דרך סלולה, ויפה לו שעה אחת מאורך זמן בהתחלה". ככל שנקדים לקנות את החיבור לתורה, נוכל למקסם את כוחותינו, ולהגיע בעוד כמה שנים למקום אחר לגמרי ממה שאנו נמצאים בו היום, אמן כן יהי רצון.

נתפסת כראוי בזיכרון. הדברים אמורים לא רק לגבי לימוד הלכה מעשית שבה בוודאי ראוי לצייר ציור מעשי לאופן המדובר, אלא בכל נושא אותו לומדים כדאי לצייר ציור מעשי להמחשת הדברים בעולם המציאות.

לימוד מתוך חוויה - במחשבה ראשונה נראה כי המערכת השכלית הינה מערכת נפרדת שאינה מושפעת כלל מהמערכת הרגשית, והיא דנה בכל דבר בצורה שכלית טהורה (דהיינו השיקולים הם בעיקר האם הדבר אמיתי והאם הוא הגיוני). אולם המציאות היא שהשכל מושפע הרבה מהרגש, וגם הניתוח השכלי של הבנת הדברים מושפע הרבה מהנטיית הרגשיות של האדם, וממילא המסקנות - גם השכליות - מושפעות מהנגיעות האישיות של האדם. לא נאריך בנושא הרגשי שאינו קשור ישירות לכוח הזיכרון, אך מערכת הזיכרון בהחלט מושפעת מהרגש, ולכן חשוב לדעת שככל שהאדם מחובר לנלמד בצורה רגשית הוא ילמד ויבין וגם יזכור אותו היטב. אחת מהצורות ליצור חיות בלימוד היא ע"י חיבור אל התנאים האמוראים והראשונים וכו', והיינו כאשר יש מחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש והגמרא מביאה קושיות שהקשו זה על זה, או ביאור של רש"י וקושיות של התוס' על דבריו, לחיות את המציאות שיש כאן שתי שיטות שונות שכל אחד מנסה להוכיח את צדקת שיטתו ע"י ראיות לשיטתו וקושיות על הצד השני, אין הכוונה כאן לתאות הנצחון, אלא ליצור מתח מסוים האם יש ראייה לכאן או לכאן, התלמוד בבלי (בשונה מהמשניות) בנוי בצורה של משא ומתן קושיות ותירוצים ראיות ודחיות וכדומה, תיאור של דברים שהיו במציאות בישיבות בבבל, כאשר רבינא ורב אשי סידרו בכונה תחילה את הדברים דווקא בצורה כזו, ולא בצורה של דינים העולים, סדר זה של התלמוד בבלי יש בו כמה תועלות, ואחד מהם הוא שזה מחבר את הלומד בצורה חזקה יותר לחומר הנלמד.

הבנת טעמי הדברים - אחד מיסודות הלימוד הבסיסיים ביותר, שמועיל מאד לזיכרון הלימוד, הוא הבנת טעמי הדברים. ההבנה נצרכת לעצם הלימוד, שבלא הבנת טעמי הדברים עלולים להגיע לידי טעות, כדאיתא בגמרא (סוטה כב). "התנאים מבלי עולם מפני שמורים הלכה מתוך משנתם". ופירש רש"י שהתנאים הם אלו השונים משניות בלא לדעת את טעמי הדברים, "דכיון דאין יודעין טעמי המשנה, פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה". ואין הכוונה רק לסוגיות הנוגעות להלכה, אלא גם אם נפק"מ להלכה מי שאינו מבין את טעמי הדברים לאשורם, מדמה בטעות דברים שאינם דומים. מלבד זאת, כפי שנתבאר בפרקים הקודמים המוח מסגן מהזיכרון את הדברים שאין לאדם ענין בהם, ולפיכך ידיעת טעמי הדברים מועילה מאד לזכור את הלימוד. האדם אינו מחובר לדברים שאינו מבין את טעמם ואף אם הם חשובים בעיניו, ואדם לא זוכר דבר שהוא לא מחובר אליו.

החזרה - החזרה היא מהנושאים היותר חשובים לזכירת הלימוד, כמאמר חז"ל הנודע - "כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר" (סנהדרין צט). ומבאר המהרש"א "כי הלומד תורה ואינו חוזר עליה, תחילת פעולתו הוא ללא יועיל לו ולאין תכלית, וכן הוא פעולת הזורע ואינו קוצר, דתחילת פעולתו שלומד לריק הוא" עכ"ל. אמנם, החזרה היא מהאתגרים הקשים ביותר, מחמת שתי סיבות עיקריות ואלו הן: א) החזרה אורכת זמן רב, וככל שלומדים יותר, מצטברת כמות גדולה יותר של דפים לחזרה והזמן המוקדש לחזרה נמשך על חשבון הלימוד החדש. ב) הטעם וההנאה בחזרה על הלימוד פחותים מהטעם וההנאה שיש בלימוד נושאים חדשים. למעשה. קודם שמגיעים לחזרה, הלימוד עצמו צריך להיות ברור, והיינו שיש ללמוד את הסוגיא בצורה יסודית ולדעת את הענין הנלמד על בוריו. לשם כך הכרח ללמוד את הסוגיא מספר פעמים, כאשר מתחילה מבינים את הנושא בשטחיות, ועם החזרה וההעמקה וראית היקף הדברים, הענין מתחוויר ומתברר היטב בהבנה ישרה ובהירה.

הפעלת וחיידוד כח הזכרון - מלבד החזרה על הלימוד כמה פעמים מתוך הגמרא, יש אפשרות לחזור בעל פה על הסוגיא בין בחזרה על עיקרי הסוגיא וסיכום העניינים ובין בחזרה על השקלא וטריא של כל מהלך הסוגיא. יש לחזרה זו עדיפות יתרה על החזרה מתוך הכתוב, מפני שהמאמץ וההפעלה של המחשבה בפני עצמה ללא המילים הכתובות, מחדדים את ההבנה, מקבעים את מסקנות הלימוד במוח, ומחזקים את מערכת הזיכרון. בנוסף, אחר שהאדם מרגיל את עצמו שכל הנלמד קיים בזיכרונו ללא תלות בספרים, הוא מפתח יכולת להיזכר

ויקו למשפט והנה משפח... (ישעיהו ה')

בגלל דקדוקי עניות משפטיים משליכים הם כמליון אזרחים במדינה (בעלת מספר אוכלוסין לא גדול) אל מעבר למתנס ומכריזים עליו מלחמה מיותרת לחלוטין. זאת בשעה שבחוף משתוללת מלחמה עם אויב אכזרי.

הצעד שעשו שופטי בית המשפט העליון אינו חכם ואינו מביא שום תועלת וגם זה כלול לכאורה בפסוק "ויקו למשפט והנה משפח לצדקה והנה צעקה" (ישעיהו ה') הפסוק מדבר על שופטים שעושים נחלת אדם ומספחים אותה לנחלת הגזל אותו. גם כאן. מי שקיווה שהתבונה תנצח ושופטי בית המשפט העליון יבינו שיש תחומים שאינם בתחום שטח שפוטם. התאכזב גלות שהם משפחים לעצמם שטחים לא להם והוא שאמר הנביא למי שעוד היתה לו תקווה מהם: "ויקו למשפט והנה משפח, לצדקה והנה צעקה".

האחרונים שישבלו מהחלטת בית המשפט יהיו לומדי התורה.

כך אמר בזמנו מרדכי לאסתר.

המצב היה שכל עם ישראל היה מאוים "להשמיד ולהרג ולאבד את כל היהודים" ורק אסתר עגנה בחוף מבטחים מוקפת בכל מאבטחי בית המלוכה ומוגנת היטב. ובכל זאת שולח מרדכי לאסתר ואומר לה: "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים כי אם החרש תחרישי לעת כזאת, רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר. ואת ובית אבין תאבדו". - אין אני דואג, אומר מרדכי, לעם ישראל, עם ישראל מוגן היטב ורוח והצלה יבוא ממקום אחר, את הנמצאת בארמון תהיי בסכנה אם לא תמלאי את תפקידך

גדולי ישראל הורו לקבל מכספי משלמי המסים (לא "כספי המדינה", למדינה אין כל כסף, המדינה היא קופה שכל האזרחים מניחים בה מקצת ממעותיהם) כדי שגם להם יהיה חלק בזכות למוד התורה. הישיבות והכוללים יוכלו להסתדר גם בלי תקציב זה. כבר עתה רואים אנו שיש ישיבות שלא נוטלות מתקציבי המדינה והן מתקיימות לא פחות טוב מהאחרות (ישיבות של חסידי סטמר אנשי מאה שערים וישיבות בחו"ל). עתה פעלו השופטים לעקור מן השורש את קהל שולחיהם המממנים את משכורתיהם ויצרו את מעמדם. כי בהחלטת הפיזה גזלו מידי ההמונים את זכות אחזקת התורה שהיתה בידם.

עצם העובדה שמדינה זו, שהוקמה על ידי יהודים שפלו אליה וגרשו את הערבים שחיו בתוכה, ושזכות קיומה היחיד הוא היותה מדינה יהודית שמתישביה היהודים שבו לארץ מכורתם וממשיכים בה את חייהם כמשכבר הימים, מתנהלת לא על פי חוקי התורה, חורה לנו היטב, ומהווה בעיה קיומית. כי בבואנו אל אומות העולם לטעון על זכויות כלשהן לבעלות על ארץ זו וחוקיה של המדינה אינם חוקי התורה הרי זה בבחינת "טובל ושרץ בידו".

שבעתים חורה לנו שמערכת המשפט אינה זו של תורה, והרי על משפט נאמר באופן מיוחד "כי המשפט לאלוקים הוא" וכבר אמרו רבותינו שאין אדם יכול לשפוט את רעהו בלי ההסכמה האלוקית, כי מי הוא שישפוט?

במשך שנים ארוכות היו העומדים בראש מערכת המשפט נבונים דיים לא להביא את המערכות לידי התנגשות.

בשנים האחרונות פשה התבונה הזאת מן הארץ והם שועטים להתנגשויות במכלול הנושאים הקשורים ליחסים בין תורת ישראל וחוקי מדינת ישראל.

נדגיש שתי נקודות:

כל בר דעת מבין שאם חוקי האדם מתנגשים בחוקי האלוקים ודאי שחוקי האלוקים יכריעו הרי אין הגולם יכול לקום על יוצרו ואין האדם יכול להתגבר על מי שנתן בו דעת לחוקק חוקים. אמנם הם אינם מאמינים שחוקי התורה הם הם חוקי האלוקים. אבל אינם יכולים להתכחש לעובדת היותם ליברלים שחיים במערכת ליברלית ויונקים את כוחם מאותה השקפה שביסודה נמצא עקרון חופש הפרט ומתן אפשרות לכל אחד לחיות על פי ערכיו. ובודאי כשמדובר בענין יסודי כל כך כמו אמונה באלוקים ובתורתו ושעבור המאמינים מדובר בערך עליון (שממנו יונקים כל שאר הערכים), ולכן אם יכפו על הקהל המאמין לקבל את חוקי המדינה גם כשהם סותרים את חוקי התורה, מכריחים הם את הקהל הזה להודות שחוקי התורה אינם חלילה חוקי האלוקים, או למצער לכפות עליהם לחיות על פי עקרון מזעזע זה (שחוקי התורה אינם חוקי האלוקים...) ובכך כופים עליו לכפור בערכיו מה שאין ההשקפה הליברלית מאפשרת...

גם תפקידה ומקור סמכותה של הרשות השיפוטית, משתנה בין שתי ההשקפות בהתאם. אצל המאמינים, הרשות השופטת יונקת את כוחה וסמכותה מתורת משה שניתנה על ידי האלוקים. תפקידה של הרשות השופטת הינו לאכוף את שמירת חוקי האלוקים.

ואילו בחברה החילונית, הרשות השופטת יונקת את סמכותה מבית המחוקקים, ותפקידה לשמור כי חוקי בית המחוקקים ישמרו ובכך לדאוג שדעת הרוב תתקבל.

כשם ששופטים במערכת דתית אינם אלוקים, עליהם רק לדעת את תורת האלוקים כדי להבחין בין האסור והמותר, כך שופטים במערכת החילונית אינם מחוקקים ולכן אינם צריכים לייצג את גווי האוכלוסיה השונים, עליהם להכיר את חוקי בית המחוקקים - ממנו יונקים הם את מקור סמכותם - ולדאוג לאכיפתם.

רק במערכת דתית יכולה להיווצר מציאות שהמערכת השופטת תורה לבית המחוקקים מה עליו לעשות, שכן בית המחוקקים כפוף לחוקי האלוקים ואם לדעת השופטים לא הבינו המחוקקים כראוי את דבר האלוקים - בסמכותם להעמידם על טעותם. לעומת זאת אם בית משפט חילוני ינסה לומר למערכת המחוקקת כיצד עליה לחוקק חוקים - עוקר הוא את האילן ממנו הוא יונק ואת הענף עליו הוא יושב שכן כל סמכותו לומר דבר יונקת מאותו בית מחוקקים שלו רוצה השופט לומר מה לומר...

ואם שופטים רואים עצמם כראויים לחוקק (מה שנקרא בסלנג הישראלי הרדוד "אקטיביזם" כאילו שיש בכח המונח הלועזי ליפות את העובדות) בלא שנבחרו לכך על ידי האוכלוסיה לא נותר אלא לקבוע כי רואים הם את עצמם כאלוהים... לפנינו סוג חדש של עבודה זרה סוחפת ומסוכנת לא פחות מקודמותיה הפרימיטיביות...

אותם פוליטיקאים ואישי צבור עתונאים וסופרים המצפים למוצא פיו של הבג"ץ כאילו מדובר בדבר אלוהים הינם הכוהנים של עבודה זרה מודרנית זו.

אזכור זה של האלהת הבג"ץ על ידי אנשים נאורים מוכיחה פעם נוספת עד כמה צדקה קביעתו של פרנץ רוזנצווייג בפתח ספרו "נהרים": "ככל שיתרחק האדם מן האלוקים כן יתמלא החלל שבינו לבין האלוקים - המלא בלאו הכי בזרמים אלוקיים - באילילים למחצה לשליש ולרביעי".

אוי לה למדינה שכאלה הם נציגה ואוי לה למדינה שכאלה הם שופטיה, כל אלה פועלים לנסר את ענף האילן עליו הם כולם יושבים, ולא חוששים לעשות זאת בזמן שהאויב מבחוץ טרם הניח את נשקו....

לפני שנים, בעקבות אחת התפרצויות השליטה והחריגה מסמכויות הגיוניות של "בית המשפט העליון" כתבנו מאמר תחת הכותרת "עבודה זרה באיצטלא שחורה" כמדומני שגם כיום לא נס ליחה ויש ענין בדברים לאור טרוף המערכות המשפטיות.

עבודה זרה באיצטלא שחורה

הוויכוח היסודי ביותר בין המאמינים בתורה מסיני לבין האגנוסטיקנים והאתאיסטים - עד כמה שהדבר נוגע להשלכות חברתיות ומוסריות - הינו: מהו מקור הסמכות לאכוף מוסר. למאמינים בתורה מסיני מקור הסמכות הינו ברור: הבורא שברא את העולם קבע גם את עקרונות המוסר להם כפופים כל הנבראים. לדעת המאמינים, אין דבר יותר צודק ומוסרי מלאכוף את המוסר האלוקי בדרכים שאותם התיר או צווה האלוקים. וכבר אמר אחד החכמים שלכן החלו עשרת הדברות במילה "אנוכי", שכן אז ירד אנך לעולם, אנך של אמת מוחלטת... אליו יש להשוות את כל מושגינו.

תפקידה של רשות מחוקקת במקרה זה הינו: להבין את חוקי האלוקים וליישמם בשאלות המתחדשות על ידי עקרונות של הפשטה ודמוי דבר לדבר.

הכופרים בתורה מסיני מקבלים בדרך כלל את הרעיון של "כל אחד והאמת שלו" אין איזו אמת מוחלטת המחייבת את כולם וכל אחד יחיה לפי האמת שלו.. ובכל זאת חברה זקוקה לכללי מוסר שיאפשרו לבניה לחיות יחד, המקובל הוא כי הכללים שיאומצו על ידי רוב האזרחים, הופכים לקוד המוסרי המחייב.

תפקיד הרשות המחוקקת בחברה כזו הינו רחב הרבה יותר מתפקיד מקבילתה הדתית: ליצור את החוקים שיחייבו את כולם. כדי שחוקים אלה יהיו לגיטימיים, חייבים הם לבטא את רצון רוב האזרחים, בהיות רוב זה המשען היחיד עליהם הם מסתמכים, לכן חייבת הרשות המחוקקת לכלול נציגים של כל האזרחים, רוב הנציגים אמורים לייצג את השקפת רוב האוכלוסיה.

{ אז נדברו }

פרשת שמיני תשפ"ד | גליון מספר: 646 | לסדר: "והתקדשתם והייתם קדושים..."

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

קראת? נהנית?

רוצה להיות חלק מאיתנו?

שאלת את עצמך איד

תורמים?

באופציות שלהלן:

בבנק: פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

054-8446691

תודה מראש!!!

בשורות טובות

לכל בית ישראל

המצוה היקרה ביותר לפנינו: חודש של כיבוד הורים!!!

בשבוע הבא רבבות אלפי בחורי הישיבות חוזרים הביתה... ואז מתחיל בין הזמנים של פסח, כל ביה"ז והאתגרים שלו!!! אז אם ביה"ז של חודש אב הוא מאתגר מצד המפגעים הרוחניים ביציאה לנופש... הרי ביה"ז של פסח הוא בחיק הבית והמשפחה וממילא האתגר העיקרי זה האווירה הטובה... השלום בית... ואם מדובר בבחור ישיבה אז כיבוד הורים!!! זה האתגר העיקרי, ובדור שלנו הוא גם אתגר מורכב במיוחד... והוא קשה לשני הצדדים... גם להורים וגם לילדים... אם נרצה לנתח, ניתן לומר: שעיקר הקושי נובע מהקופליקט הכפול!!! שבדור שלנו, מצד אחד, התקשורת הבין אישית בין ההורים לילדים היא בגובה העיניים... אני לא מכיר היום אבא אחד שהיה רוצה שהבן שלו ידבר איתו בגוף שלישי... (אבא שלי עד היום לא מסוגל לסבול שאני קם בפניו, הוא מרגיש בזה ניכור משפחתי) אין מה לעשות... זה משהו במבנה האופי של הדור שלנו... זה מצד אחד!!! ואילו מצד שני: יש בדור שלנו פערים מאוד גדולים בין מושגי ההורים לילדים!!! בקיצור: האבסורד הוא שככל שהפערים בין הילדים להורים רק מתרחקים יותר ויותר... ככה ההורים רוצים יותר ויותר לתקשר עם הילדים בקירבה כמו חברים...

אתה מבין את הקונפליקט?? מילא פעם שהיה מרחק של יראת כבוד ודיסטנס בין הילד לאבא שלו... נו... אז מקסימום נוצרו פערי מושגים... זה לא נורא... כי כל זמן שיש בלאו הכי מרחק... אז הפער לא כ"כ מורגש... (זה כמו דירה עם אופציות לתוספת בניה... הפער בס"כ מצדיק את המרחק... הבנת את הנמשל?) אבל בדור שלנו שהיחסים מצד אחד כ"כ מקרבים... ומצד שני הפערים רק מתרחקים... הנה לך מתכון בדוק לפיצוץ על בסיס מובנה... אני צודק? המפה שהיצגתי נכונה?

תכל'ס... אם נסכם את זה בשפה מתכתית וקרה... **יוצא שלשני הצדדים יש חלק ב'הסלמה'!!!**

הדור הצעיר של הבנים 'אשם' בפער ובמרחק בינם לבין מה שהם קבלו מההורים.

ואילו ההורים, הם 'אשמים' בזה שלמרות שהמרחק רק נמשך, הם מתעקשים להמשיך לזרום עם הילדים בגובה העיניים ולא מוכנים להיכנע לפער ההכרחי שמציב אותם במקום רחוק.

אז זהו!!! שצריך לדעת שאף אחד מאיתנו לא 'אשם'!!! אין פה איזושהו מחדל... אף אחד מאיתנו לא תזמן את המרקם המאתגר הזה... זה מרקם שמימי שהקב"ה תזמן אותה בהשגחה פרטית... זה שמצד אחד ההורים לא מסוגלים היום לשמור מרחק מהילדים (משהו שלפי התיאורים עד לפני עשרות שנים הילדים היו רועדים מההורים) זה לא מחדל... וזה שהפערים הלכו והעמיקו זה בודאי לא באשמת הילדים... כל מה שנותר לנו זה לעמוד מול השחמט הנוכחי שה' הציב לנו ולעשות הכל שנדבר כל אחד עם הוריו או בנו בדרך הישר והרצוי לפניו יתברך.

וכאו אני פונה אליך אבא יקר... ואני רוצה להגיד לך חידוש נפלא שהתחדש לי- שנוגע אליך:

כשמרים הנביאה דיברה על משה והיא נענשה בצרעת, משה רבינו מתפלל לה: שירפא אותה, מה ה' עונה לו?? והלא אביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים!!! כלומר: הרי אם אבא שלה היה ירוק בפניה כבעס... היא לא הייתה נכלמת שבעת ימים לכ"פ... אז קל וחומר אם הקב"ה כועס... (ומכאן חז"ל למדו את המקור לדין קל וחומר מן התורה דיו ואכמ"ל)

אתה קולט מה כתוב כאן??? **שכל הסיבה!!!** כל הסיבה שמרים צריכה כעת להיות מצורעת שבעת ימים זה **רק בגלל!!!** רק בגלל שהתורה עורכת השוואה מה היה קורה הסיפור הזה היה קורה עם אבא שלה, היא הייתה נכלמת שבעת ימים... אז ק"ו שכשה' כועס עליה מן הראוי שתכלם... זאת אומרת: לו יצויר שמרים הייתה בדרונה... היא הייתה מצורעת אולי שעתיים... **ולמה??** כי בינינו... תנסה לדמיין ישיבוחר בדרונה שבערב פסח הוא הכעיס את אבא שלו מאוד... עד כדי כך שאבא שלו ירק עליו מרוב כעס... איך שאתה מכיר את הייחסים... האם הבחור הזה היה נכלם שבעת ימים?? מה זה חה... היית רוצה... לא רק שהבחור לא נכלם... ולא שבעה ימים... אלא אין היום אבא שחושב בכלל לעשות כזה דבר כי הוא יודע מראש שזה בכלל לא יכלים את הבן שלו ולא יזיז לו... (אתה יודע מה... בא נעזן את הדברים: אם אבא שלי היה ח"ו ירוק עלי הייתי נכלם... אבל שעתיים... אולי שלוש!!) זאת אומרת: אם מרים הייתה חיה בדרונה, העונש שלי היה הרבה יותר קטן!!! ולמה?? כי הקב"ה באמת באמת משווה מוראו למורא אב ואם...

וממילא יהודי שעובר על רצון ה'!!! חומרת העונש שלו נמדדת לפי המדד איך אבא שלו היה מעניש אותו באותה סיטואציה... **אם אני צודק בוורט הזה... זה פשוט מצמרר!!!**

המשמעות היא שאבא טוב שבשמים... כי הוא ידע יצרנו... הוא יודע איזה ניסיונות יש לילדים שלו... והוא רוצה לחפות עליהם כמה שאפשר... לכן מה הקב"ה עשה?? שינה את כל מבנה היחס בין ההורים לילדים!!! ואתם ההורים הרבה פחות קשוחים מההורים של פעם... וברגע שיש תביעה משמים על הילד שלכם על חוסר רצינות בעבודת ה' ועל זלזול במצוות... ה' מסתכל משמים איך אתם!!! איך אתה הייתם מגיבים אם הבן שלכם היה ככה מזלזל בציווי שלכם... ומה ה' רואה?? עדיף לא להגיד מה ה' רואה כי... כי סו"ס... אחרי הכל זה מחדל!! סו"ס ההורים של דרנו יותר מידי נכשלים בזלזול הורים ומורים ביחס לעצמם... אבל תכל'ס... מה לעשות שחקק ה' בתורתו שישנה משוואה שאביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, כמו שאבא היה מגיב ביחס לבן שלו... כך הקב"ה מעניש במקביל!!! כעת תבין למה גזרה חכמתו העליונה שבדור שלנו יש כזו מידת הרחמים והוותרנות בין הורים לילדים... וכאן חשוב להדגיש: זה לא מצדיק את המחדל!!! במקום שההורים אמורים להעניש ולהגיב בחומרה על מעשה שלא יעשה... ההורים בעצמם יתבעו בענשו שלזה... על שהם נתנו לילד שלהם לגדול כמו עשב בר... **ההמשך בעמוד 2 בגיליון זה...**

התמיד??

במגילת תענית כתוב שמר"ח ניסן ועד ח' בניסן אלו הם ימים טובים שאסור להתענות בהם ולהספיד בהם... מה קרה??

בימים אלו איתוקם תמידא!!!! מה פירוש?? היה יוכח נקודתי בין הצדוקים לחכמים, הצדוקים סברו שאת קרבן התמיד אפשר להביא מנדרת יחיד!! דהיינו: אדם פרטי מכלל ישראל יכול לתרום את העלויות של קרבן התמיד... ואילו חכמים סברו שלא!! קרבן התמיד חייב להגיע מתרומת הלשכה שכל הציבור נתנו את חלקם במחצית השקל וזוהי רוכשים...

(הסיבה שהיוכח התקן דווקא בתאריך הזה, כי בר"ח ניסן מתחילים להקריב מתרומה חדשה...) והו! זה כל הויכוח!! בנינו... מדובר ביוכח די נקודתי... לא מדובר פה ב"ו בתמוז שבטל התמיד. יש פה בסה"כ יוכח סביב 'פרנס היום', האם אפשר לתת קרדיט לגביר מוסים, או שכל כלל ישראל שותפים בתמיד??

והיות והויכוח נמשך במשך שמונה ימים!!! אז כשחכמים נצחו, עשו את כל השמונה ימים ליום טוב, לא רק את יום הנצחון, אלא גם את כל שלבי ההכרעה... זה כמוכן אומר דרשני...

ולא צריך הרבה לנחש שהביאור הזה הוא פשוט: קרבן התמיד זה בסה"כ שעפסאלע אחד בודד!! ככולא כבש אחד!! כבש אחד לא אמור להיות שווה יחס... אז למה עושים כ"כ הרבה עסק מקרבן התמיד?? מילא קרבן פסח... מדובר במיליונים של כבשים... אבל קרבן התמיד הוא אחד בודד!! אז למה הכבש הבודד הזה הוא יותר חשוב וקודם לכל מיליוני קרבנות הפסח גם יחד?? נו... למה???

כי נכון שהוא בסה"כ כבש אחד!! אבל כלל ישראל ביחד שותפים בו!! כולם השכיבו עליו מחצית השקל... ממילא הוא מייצג את כל כלל ישראל... עם כל הכבוד למיליון כבשים של פסח... אבל כל כבש מייצג חבורה פרטית... כל כבש וה'טרוניט' שלו... אבל כבש אחד שמייצג את כל כלל ישראל...?? תביא כבש אחד כזה ובאותו יום המשיח מגיע!! הקב"ה כבר מחכה אליכם שנה לכבש הבודד הזה... ואין!! אנחנו מוכנים להביא לו מאה אלף כבשים... אבל בתנאי שכל קהילה תביא את הכבש שלה... תסכים איתי שאתה לא מוכן להביא יחד איתי כבש משותף... אבל אני מסכים!! ובעוה"ש גם אתה...

עכ"פ זה היה הויכוח של הצדוקים!! לצדוקים לא היה נאה להקריב כבש יחד עם כלל ישראל... הם רצו שיתנו להם לפחות יום אחד להקריב כבש אחד משלהם!! די... שלפחות יום אחד הרבש"ע יהיה שמח לגמרי!! שהוא יקבל את קרבן התמיד מהאנשים הנכונים!! וחכמים נלחמו בהם בכל הכח... בקרבן התמיד ה' רוצה את כל הקומה השלימה!! מקדוק ועד הציפורנים... ה' רוצה פעם ביום דרישת שלום מכל המשפחה שלו ביחד!! ושיבינו שהם זקוקים ותלויים אחד בשני.

ואת זה לעת עתה הפסדנו!!!! אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה... אנחנו מתפללים עליהם ודואגים להם... והנה בשבוע האחרון בית המשפט העליון החליט שבבילים ובמקומם שאין להם חלק בקרבן התמיד של הכלי התורה ובני הישיבות!!!! והכל לנו... כואב לנו בשבילים... בימים אלו נשמעים קולות ש... עוזבו... לא צריך אותם... אנחנו נסתדר לבד... נקים קרן של תמיכה בבני התורה וטוב שיש כאלו דברים!!! בודאי שטקטית ופוליטית זה נכון להעמיד כו קרן נטרלית שלא תלויה בחסדי הציונים... אבל מה יהיה עם אחינו כל בית ישראל... איזה חלק יהיה להם בקרבן התמיד?? אז מה... נתפלל שהעניינים יסתדרו ויחזרו לנו הכמה שקלים שלהם?? וכי זה הסיפור??

לא!!! אם כבר נתפלל... נתפלל ש-איתוקם תמידא!! נתפלל שיערה ה' רוח ממרום ומלאה הארץ דעה את ה', וכל כלל ישראל יטו שכם אחד לעבד... ואז נזכה כאיש אחד בלב אחד לחזור להעלות נר תמיד וקרבן התמיד בבית המדרש ובבית המקדש... למען אחי ורעי... למען בית ה' אבקשה טוב לך.

איך נזכה במצות כיבוד הורים לאורך החודש הבעל"ט???

(המשך-) אוי ואבוי לאבא שיסיק מסקנות להפוך את המחדל לשיטה... ברור שילד שמתנהג לא יפה חייבים להציב לו גבולות ולהעניש אותו לפי העניין כלשון החכם מכל אדם במשל... אל תמנע ממנער מוסר, כי תכנו בשבט לא ימות, אתה בשבו תכנו ונפשו משאלו תציל, ומי שיותר לילד שלו ויתן לו לגדול פרא, גם אם נניח שהקב"ה ימחל לו כבשו שאתה מחלת לו, אבל לך הקב"ה לא ימחל על זה!!! עד כאן הערת אגב נקודתית כדי לשלול טעויות שעלולות ח"ו לצמוח מכזה וורט... אבל כמדומני שהוורט הוא אמיתי והוא שופך לנו אור על התכונה שה' שתל בדורנו, שההורים כ"כ סבלנים ומכילים את משוגות הילדים שלהם...

עד כאן דיברנו עם ההורים... כעת נחזור אליך בחור יקר... אוהו... כך אפשר להתחיל לחבט ללא רחמים... סו"ס אתה לא הבן שלי... ואין לי שום בעיה 'להיכנס' כך ולהגיד לך את מה שההורים של הדור שלנו לא יגידו לך... אבל דווקא לא!!! הפעם לשם שינוי לא!!! כבר כתבתי בעבר מספיק מאמרים שהבהרתי לך שאתה הסעיף קטן של ההורים שלך, ואתה אמור להבין אותם ולא הם אותך... כל השיח הזה שההורים צריכים להבין את הילדים, זה שפראך של חינוך!!! כשהיית בגיל חינוך ההורים היו צריכים להבין אותך... אבל היום אתה הוא זה שצריך לכבד אותם ולהתאמץ להבין אותם ולא הם אותך...

אבל זה קשה!!! וקשה מאוד!! ובפרט שהפערים מאוד גדולים... ויש כל מיני מושגים היום שההורים מזהים אותם כדרדור רוחני חמור... ואילו בדור שלנו ככה זה... זה מה שהולך, וזה מה שמקובל... וברגע שאני צריך להסביר להורים שהמוזיקה הזרה הזו והביגוד המשוגע הזה זה לא אמר כלום על האישיות... הם צריכים להאמין לי... ואני ממש מרוקם עליהם... כי אין לך מושג כמה זה מלחיץ... אני רק רוצה לשתף אותך ברמז עדי... כשאתם הבחורים הולכים לישיבה בתחילת הזמן... כולכם נעלמים מהשטח... ומי היחיד שנשארה?? הבעייתיים!!! אנחנו בשכונה ממשיכים לפגוש רק את הבעייתיים... אנחנו לא פוגשים בחורים קלאסיים... ואמא שלך מסתכלת בחלון ולפתע עולה לה גוש בגרון... רגע... מה קורה עם הבן שלי?? האם גם הוא נראה כמו חבורת הנערים האלו?? אם היא הייתה מסתובבת בישיבה ורואה את ה-800 בחורים שאתה פוגש בימימים... הכל היה בסדר... אז זהו שאת הבחורים כמוך היא לא רואה, ואת מי היא כן רואה כל הזמן? את הנוער המתמודד והנה אתה חוזר הבייתה... .. והיא רואה אצלך איזה משהו בביגוד שמזכיר לה את אותו בחור שהיא לא רוצה שתראה כמוהו... ולך תסביר לה ש... שיש לחלק!!! הבנת את הרקע?? אז מה אני בסה"כ רוצה להגיד לך...?? **תרגיע את ההורים שלך!!!** תוכיח להם בכל הזדמנות אפשרית ש... שאבא ואמא... זה בסדר... אני פה!! אני בכיוון הטוב... כמו שיוסף הגיע מצודי לאבא שלו עם שטר כתובה כדי להרגיע אותו... אבא... אני שמור!! אז מה מבקשים ממך?? תוציא מסמכים להורים שלך ואל תתקמץ במפגנים שירגיעו אותם שאתה מחובר לה' ולתורתו... תבין שהם לא חושדים **ברו"ח** הם בסה"כ פגשו לאורך החורף כל מיני דמויות שהם רוצים לשלול שאתה לא כזה... מה איכפת לך להרגיע ולשלול מהם נורות מיותרות?? חוץ מזה... תבין שישנם דברים קטנים שכשאתה עושה אותם ההורים שלך מפרשים את זה הרבה יותר רחוק ממה שאתה מדמיון... **ותבין לליבם**... לדוגמא: בשביל אבא שלי, מנגל זה גוי!!! זה מופקע!! כשפעם חזרתי מטיוול וסיפרתי לאבא שלי שעשינו מנגל... הוא כמעט בא לבדוק אותי האם גם עשיתי קעקוע... אז אם הייתי טיפש הייתי מתחיל להסביר לו למה אין בזה... וככה כולם עושים... אבל עזוב... **יש פה גם משהו רגשי בין הייתנו!!!** במקום לצפות לאבא שלי שיפתח ראש ויבין שהוא "לא צודק" ומנגל זה בסה"כ 'בשרא אגומרי'... אז לא!! לא הוא יבין אותי... אלא אני אבין לרגשותיו ואני אמנע מזה כי אני מחויב אליו... אני רק יכול להוסיף שחלק גדול מהאמהות של החיילים כבר לא דואגות להם... כי הרבה מהחיילים כבר חזרו בריאים ושלמים, ואילו אמא של כל בחור ישיבה ממשיכה להיות בחרדה תמידית לו בני יחיה לפניך-ביראתך!!!

עוד פרט שחשוב לעדכן את הבחורים: צריך לדעת ש- 90% מה-לפום צערא אגרא של כיבוד הורים זה עד החתונה!!! כי יום אחרי החתונה מצוות כיבוד הורים זה עולם אחר לגמרי... זה אפס קצהו מלפני החתונה... כך שיש כאן הזדמנות שלא תחזור!!! **ולמה??**

אני אסביר לך למה... תגיד לי: יצא לך לאחרונה להתארך אצל משהו בסעודת שבת? איך התנהגת שם?? הוי תודה... לא נעים... **לא!! זה בסדר, תרגיש בבית...** אבל לא נעים... שאתם טורחים כ"כ... והוי תודה על האוכל... משהו משהו... **לא, זה כלום, ממש בכיף... תבואו תמיד...** מכיר את ההתייפויות הזו של האורחים?? אז הו ש-לא תאמין!! ככה אתה הולך להתנהג אצל ההורים שלך יום!!! יום אחרי החתונה!!! אתם מגיעים בתור זוג להורים... אוהו... שלום... איזה כיף... הנה החדר שלכם... **אוהו... איזה מסודר... תודה תודה...** ואז לאשתך לא נעים... אז היא הולכת למטבח ומנסה לעזור... ואמא שלך נזעקת... לא... מה פתאום... לא צריך... ומאז ככה הולך להיות השיח עדי!!! עד זיבולא בתרייתא!!!

כל זמן שאתה בחור, הבית של ההורים זה הבית שלך, וכאן יש נקודות חיכוך ופיצוצים ורגעים לא קלים של ניסיון קשה בכיבוד הורים, אבל ברגע ובשניה שיהיה לך בית משלך!! ואתה תגיע עם אשתך להורים... אתה הולך להרגיש כמו אורח, אתה תדבר כמו אורח וגם תדע להעריך כמו אורח... (אם יש לך אח או אחות נשואים אתה מוזמן לראות את זה כמו עיניך.) וממילא!!! מבחינה מסוימת ברגע שאתה מתחתן אתה יוצא מהגמרש!! אתה כבר לא תוכל לזכות אפילו בעשירית מהכיבוד הורים המתאגר שהיה לך בתור בחור... (כמוכן שאחרי עשרות שנים, כשההורים מתבגרים או סיעודיים ח"ו אז כיבוד הורים שוב חוזר להיות מאתגר... אבל אף אחד מאיתנו לא 'בונה' על זה)... בא נסכם!! אם שמת לב: אני לא לוקח לך את הקושי!! זה קשה! זה לגשר על פערים!! זה לשתוק ולהיכנע... זה לא קל!! אבל תדע לך שזו מצוה מאוד גדולה שהיא לא חוזרת!!! ואם אתה כבר בחור בישיבה גדולה, אתה כמעט יכול לספור את הימים... כמה הזדמנויות עוד יהיו לך לעמוד בניסיון הזה... בקיצור: בא נקרא לזה ככה: מצות כיבוד הורים היא דבר שיש לו מתירין!! כמה שזה קשה... אבל יום אחד זה נגמר... ולא רק נגמר אלא מחמיצים אותו... ויום אחד גם מקבלים שכל ומתגעגעים אליו... ואני רוצה להגיד לך עוד משפט אחד אחרון: בחור יקר... אני לא חשוד אצלך על תמימות... וכמוך כמוני... גם אני הייתי בטוח שאני יותר חכם מאבא שלי... ולא תאמין... יום אחד אתה עוד תגיע על ארבע ותודה לאבא שלך!!! אל תשאל אותי איך... אבל אני כבר שם... כך שאל תמרה להנהן לאבא שלך בחצי רחמים שהוא לא זכה להיות משופשף כמוך כי גם אדון אז נדברו ריחם על אביו ה'תמים' והתברר שישמע בני מוסר אביך...

נאום הקרטון המעורר רגע לפני הדחיסה...

כשמגיע לחודש ניסן, אני מתרפק בגעגועים על שנים עברו... שהייתי עוסק בעבודת הימים הקדושים הבעל"ט... אם זה שבעת ימי המילואים שאנחנו כעת בעיצומם... ואח"כ קראתי בספה"ק את גודל מעלת יום ר"ח ניסן שזה בבחינת 'רצה תפילתי כמו קרבן נחשון- חביב כבת אישון...' יום שנטל י' עטרות... ואח"כ בכלל... עבודת ה' של כל חודש ניסן שמדובר בימים גדולים שאפשר להתעלות בהם לאין שיעור... (עד כדי כך שנוהגים שלא ללכת לבית קברות כי לרוב קדושת ימי חודש ניסן הנשמות אפילו לא צריכות סיוע...) והעניין של י"ב נשיאים... כל יום והנשיא שלו והבחינה שלו... וכשהתקרב ליל הסדר התחלתי להתכונן להייליגע מצה וד' כוסות, והקערה, ואיזה השפעות יורדות בגדלות ראשון ושני... ואח"כ ספירת העומר וכו'...

גם כשכבר התחלתי לכתוב עלון... עדיין כשהיו מתקרבים הימים הקדושים... כמו חנוכה, פורים, פסח, הייתי כותב על העבודה הנשגבה של קריאת המגילה, והדלקת הנרות... ועבודת ההכנה לפסח וכו'...

כל זה היה פעם... אבל היום??? איפה... הזמן עשה את שלו... והתחלתי להנמיך עוף ועם הזמן מצאתי את עצמי במקום אחר לגמרי!!! עבודת ה' בזירה אחרת לגמרי... לא!! שלא תבין... זה לא שאני חוזר בי ח"ו... זה לא שעד עכשיו טעיית ח"ו... זה גם לא שירדתי ברוחניות... (יכול להיות שכן... אבל זה לא העניין...) **אז מה קרה לי??**

העניין הוא: שעם השנים גיליתי שעם כל הכבוד להייליגע מצה, והייליגער חודש ניסן, יש עוד הייליגער אחד יותר גדול מכולם!!!! שהוא בסכנת הכחדה ממשית... תנחש מי זה?? **אני!!!!**

אני מסתובב לי בחודש ניסן בעולמו של הקב"ה... ונראה כמו שק!! מסתובב סביב עצמי ומרגיש דפוק... מרגיש זבל... ולמה??

כי תחשוב: תכנתי לקום מוקדם בבוקר... ולעשות כל מיני דברים... ותכל'ס, הייתי מזמה עייף... ולא בא לי לקום... אז יאלה... התהפכתי לצד השני והחלטתי לצפצף על עצמי... וקמתי בשעה... לא משנה... סו"ס חזרתי מבית הכנסת... ואז שמעתי קצת מהקו מידע... ואח"כ רציתי אולי ללמוד... אבל הצצתי קצת בעיתון... ואז כבר נהיה מאוחר... ואז שוב התעייפתי והלכתי למיטה... ואח"כ הלכתי לבדוק במקור אולי השתנה משהו... ואח"כ חזרתי לציתוקים ולטלפונים... וככה נמרח כל הבוקר... ותחשוב שכל השבוע הראשון של בין הזמנים ככה נמרח לי...

התיאור הזה מוכר לך מאיזהו מקום פחות או יותר???

בשורה התחתונה הרגשתי כמו קרטון חצי מעורר שמונח על הכביש!!!!

קעת כבר לא צריך משאית... מספיק רכב הכי קטן שמגיע ומוער אותה לגמרי... אחרי בוקר כזה

סמרטוטי שאני בלאו הכי מרגיש חצי מעורר... קעת מספיק פיתוי הכי קטן... ניסיון הכי נקודתי ו... טראח... הלך האיש... הקרטון נמער לגמרי וקעת אני מרגיש כאפוט לגמרי...

ותכל'ס: הקרטון החצי מעורר הזה הוא ההייליגער הגדול ביותר!!!

אני הקרטון- חשוב לקב"ה אלף פעמים יותר מהייליגע מצה, והייליגע מועדים, והייליגע שבת... כל התורה כולה נדחית מפני ספק פיקוח נפש של הקרטון החצי מעורר הזה... **זה מה שהשתנה אצלי בראש!!!**

אם פעם היה לי את הפניות לעסוק בעבויידת הכנה לפסח... ובעבודת ה' של אכילת המצה וד' פרשיות... והעבודת ליל שימורים... אז זהו שיום אחד הפנמתי שהעבויידה הגדולה ביותר בעבודת ה'... זה השששק הזה שקוראים לו אני!!! חייבים לרומם אותו... כי למייעשה הוא פה הסיפור האמיתי!!! **תכל'ס... כלפי מה הדברים אמורים??**

אתן לך דוגמא קיצונית... פעם כשהייתי רואה בחור מתפלל בשטיבלאך בשעה... הייתי מזדעזע... איך בחור ישיבה יכול ככה לזלזל בתפילה... ככזו שעה... ואיזה צורה... זה מה שזעזע אותי!!!

אבל היום התפיסה שלי השתנתה... היום אני קולט שזמן ק"ש ותפילה זה הסיפור הקטן... אז כבר התחנה **השניה**... כי התחנה הראשונה היא: שעה **שבני אדם** קמים!!! מי שמתפלל ככזו שעה... מה המשמעות?? שאתמול בערב הוא נגדר ונסחב וממרח עד שאיכשהו הוא נפל במיטה... ואז הוא ישן וישן... וישן והמשיך לישון עד שאיכשהו הוא נפל מהמיטה ולכן הוא הגיע לכאן והוא מרגיש סמרטוט רצפה...

נו... אז הוא מזלזל בתפילה? מזלזל בקריאת שמע?? זה הנושא??

הוא!!! הוא מרגיש מזלזל מעצמו!! בחור הזה מרגיש דפוק כמו איזה קרטון בתוך מכונת דחיסה... וזה הרבה יותר חמור מזלזל בתפילה!!! אני מקווה שאתה כבר מעודכן ש-90% מהמעידות הרוחניות של חרדי בדורנו... זה לא כי חסר לו בקיאות בהלכה והוא לא יודע ש'זה אסור', ולא בגלל שלא לומדים מוסר אלא בגלל שהוא מרגיש קרטון מעורר!!! יש היום כ"כ הרבה הסחות דעת שיוצרים כ"כ הרבה פיזור נפש... שאם אתה לא תופס את עצמך קצר ידיים האישיות שלך מתפזרת 5 אחוז בעיתון, 5 אחוז שם... והאישיות שלך נהיית מעוכה וחסרת תוכן רציף ועקבי, וממילא בחור ישיבה שמתחיל בין הזמנים ללא הכנה מראש וללא סדר יום מראש, הוא מתחיל להיגרר... חצי שעה קווי נייעס... חצי שעה עיתון... חצי שעה נמרח... עוד רבע שעה במייל (והכל הכי כשר ונקי שיש) ותכל'ס הוא מוצא את עצמו שבוע ימים מסתובב סביב הזנב של עצמו ומרגיש לא עושה כלום... יצור אנושי שלא עושה כלום מרגיש קרטון מעורר... ומכאן ועד צניחה רוחנית הדרך מאוד מאוד קצרה...

נו... אז תגיד לי: איזה עבודת ה' יותר חשובה??

תפילה או אני?? במי יותר חמור לזלזל? בי או בתפילה???

עם כל הכבוד לתפילה!!! אבל אני הוא חלק אלוך ממעל!! כל הסיבה שתפילה היא כ"כ חשובה, זה רק בגלל שה' מתגעגע לשמוע את הקול המתוק שלי!!! אבל איזה?? מי אני? יש מישהו כזה שקוראים לו אני??

זו הסיבה שלאחרונה אני מוצא את עצמי מתעסק עם עבודת ה' אחת ויחידה... עם הקרטון המעורר והקדוש שנקרא אני!!! לעשות הכל כדי לרומם אותו... להעריך אותו... לייקר אותו... כי זה יקר לה' כמו כל התרי"ג המצוות וכל היידיש'ייט כולו... בשנים האחרונות אין לנו את הלוקוסוס להתעסק עם הייליגע מצות... בו בזמן שהייליגע בני בכורי ישראל מרגיש שששק... אי אפשר לברוח להייליגע חודש ניסן... כשאין בשביל מה... הרי מה כל המעלה של חודש ניסן?? שבחודש הזה אני נולדתי!!! והייתי מושלך בגועל נפשי... כן... זה תיאור של יחזקאל הנביא. ומולדותייך ביום הולדת אותך... ותושליכי לארץ בגועל נפשך... הייתי מלוכלך במ"ט שערי טומאה... ובכל זאת אבא שבשמים רכן עלי... רחץ אותי... ונשק לי בחום ואמר לי: אתה הייליגער!! הכי חשוב בעולם!! בני בכורי ישראל...

עכשיו: מה הבעיה הכי גדולה???

שלדבר על הייליגע מצה וד' כוסות ואפיקומן וקמחא דפסחא זה כיף... זה קדוש... זה מעניק תחושה של קדושה ורוממות... זה נאמר ברקע של בית המדרש וארון הספרים... אפשר להגיד את זה בלשון הקודש... כשאתה מדבר על ליל הסדר אתה נשאב לגובה... לרוממות...

אבל כשאתה מתחיל לדבר על ההייליגער קרטון...!!!!!!

פה השפה היא מאוד פרקטית... טכנית... עניינית...

כי בשביל שאני לא ארגיש קרטון מעורר... מה צריך בשביל זה?? שאני ארגיש שווה!!! ואיך אני ארגיש שווה?? כאן יש עצות די פרקטיות ומעשיות... ואני אפרט לך חלק מהם בקצרה... דבר ראשון: לא להיות משועמם!!! אסור לבחור ישיבה להיות משועמם בחודש ניסן!!! שמעתי?? הלוואי ותהיה עסוק בחזרה של המאה דפים לקראת המבחן ב'ושגנתם', הלוואי וזה מה שימלא אותם ויעסיק אותך... אבל גם אם לא... אין ברירה!! להיות משועמם במשך חודש ימים... זה לקחת את החלק אלוך ממעל שבך ולעשות ממנו קרטון ולזרוק אותו לכביש ולתת למשאיות של פיתויים ונסינות למעורר אותו סופית... ולכן העבודת ה' שלך היא לשבור את הראש ולדאוג להעסיק את עצמך, שיהיה לך בשביל מה לקום בבוקר ולא להיות משועמם... מצידי תשטוף רכבים... תצבע בתיים... תרכיב דקלים... והעיקר שתבין: שכעת לדאוג לעצמי לתעסוקה- זה עבודת ה'!!!!!!

שמעתי?? מי שדואג לשעון מעורר כדי לקום לשחרית ולא לזלזל בתפילה, אתה מבין שזה עבודת ה'?? אז

זהו! שלדאוג ל'בני בכורי ישראל' שבי שלא ירגיש סמרטוט רצפה זו עבודת ה' הרבה יותר קריטית!!!

הלאה... אתה חייב סדר יום!!! חייב!!! אני לא נכנס לפרטים מה תעשה במשך היום... אני כעת לא מטיף לך ללמוד... שעה או שעתיים... אין לי את הלוקסוס להיכנס לזה... אני כעת מדבר על סדר יום!!! שזה אומר שאני יודע פחות או יותר מה אני עושה בבוקר, ומה בצהרים ומה בערב... אתה יודע מה?? מצדי תקצה שעתיים לקריאת עיתון!!! אבל שזה יהיה רשמי!! שזה לא יגיע ממקום של מריחה... אתה רוצה לקום מאוחר? מצדי תקום!! אבל תתכנן את שעת הקימה כבר בשעה תשע בערב... שזה יהיה רשמי... שלא תהיה כמו איזה שקית ניילון שעפה ברוח... בשעתיים האחרונות היא נתקעה באיזה עמוד חשמל... אח"כ היא המשיכה לעוף ונחה על איזה גג של רכב... מה שנקרא 'בור המתגלגל'... זה אסור שיקרה!! כי אם אתה נסבח... אתה מרגיש שששק... מרגיש קרטון וכאן אתה מזלזל בעבודת ה' הגדולה ביותר שנקראת: יהודי!!!!

עד כאן לבנתיים... עכשיו בינינו... מה שכתבתי עכשיו זה נשמע הרבה פחות צדיקי וקדוש מאשר לדבר על גדלות ראשון וגדלות שני בד' כוסות, לדבר על סדר יום ועל תעסוקה בבין הזמנים, זה נשמע יותר טיפול רגשי וקאוצינג מאשר עבודת ה'... **אז זהו!!! שאין מה לעשות...**

בדיוק בשביל זה כתבתי בפתיחת המאמר שאני מתרפק על העבר שהייתי מתהלך במושכלות ו'כן בקודש חזיתך לראות עוזך וכבודך'... אבל מה לעשות... שעם כל הכבוד לכל עבודת ה'... יש עבודת ה' אחת עיקרית שהיא יותר מהכל... הלא היא: כה אמר ה' בני בכורי ישראל!!!

עבודת ה' שנקרא: אני!!! אני בעצם הווייתי!! אני יקר לה!!! ה' רוצה אותי!!! רוצה אותי עם ראש מעל הכתפיים... רוצה שאני אהיה!!! שאני לא אמוץ לו... שאני לא אדחס לו כמו קרטון מעוך...

ותכל'ס, בעבודת ה' שנקראת אני, יש בזה הרבה שיעורי בית מעשיים... רק שוב: זה שיעורי בית כמעט בלי לשון הקודש... מדובר במשימות טכניות. אבל בעצם גם באפיית מצות יש שיטות מאוד טכניות איך להוציא את המצה הכי מהודרת... אז קח בחשבון שק"ו בן בנו של ק"ו שכדי להוציא מעצמי את המירב והמיטב ולהיות כלי שרת בעבודת ה'... יש פה משימות טכניות ממה צריך ליזהר ואיך לשמור על הערך של עצמי...

אז זהו!!! שאסור להיות משועמם כבר אמרתי מקודם... זה שצריך סדר יום גם כבר דברנו... והלאה: למשימה השלישית: **להיות אסרטיבי!!!** מה זה אסרטיבי?? לעמוד מאחורי המילה שלי!! אם אני החלטתי שבשעה 8.30 בבוקר אני קם לשחרית!!! אז אני קם... לא בגלל שהיו... תפילת שחרית... כמה שחשוב להתפלל בזמן וכמו שצריך... לא!!! אני קם בגלל שכך החלטתי!!! ואני קובע את הלוח זמנים של עצמי!! ושום פיתוי אחר לא יגרום לי לצפצף על עצמי... **שתבין:** אם החלטת לקום בשעה 8.30 ובסוף צפצפת על עצמך וקמת בשעה... עם הביזיון של התפילה אנחנו עוד נסתדר...

אני אתן לך מוסר... ואסביר לך את מעלת התפילה... מקסימום אני אאיים עליך ואיכשהו נתפוס חיזוק בתפילה...

אבל יש משהו הרבה יותר חמור שקרה כאן!! צפצפת על עצמך!!! ביזית את התשמיש קדושה הכי יקר בעולם: הלא הוא אתה!!! ברגע שאתה מצפצף על עצמך פעם ועוד פעם ועוד פעם... מעכת ורמסת את הדבר הקדוש והיקר ביותר לאבא שבשמים: הלא הוא **בני בכורי ישראל!!!** וההשלכות הם מיידיות... אתה תפגוש אותם עוד באותו בוקר... אתה תראה איך שפתאום יש לך פחות כח לעמוד בניסיונות... כי אתה מעוך... תבין: לקילו מצות אתה לא תעשה את זה... כי אתה יודע שקילו מצות יד שווה 200 שקל וכשאתה דורך עליו אתה מועך מאתים שקל... אבל לצפצף על עצמך זה למעוך קילו של ערך של חלק אלוק ממעל ששווה אצל ה' אין סוף יותר מקילו מצות. ולא תעשון כן לה' אלוקיכם!!! אל תעשה את זה לאבא שבשמים!!!

תלחם על הכבוד העצמי שלך!!! תאבק בעצמך ותתעקש לעמוד בהחלטות של עצמך, ולו בגלל שזו החלטה שלי ואני אוכף אותה על עצמי

תבין: יש כאלו שעושים הפגנות על כבוד השבת!! הפגנות על כבוד התורה!! הגיע הזמן שגם אתה תעשה הפגנה!! הפגנה על כבודו של יהודי!!! ההפגנה הזו תהיה במיטה... כשהשעון מעורר מצלצל ומכריז: ההלו מוטי... סיכמנו שאתה קם בשעה 8.30... ואז מגיעה דודה עייפות ומנסה לעשות מחטף... מנסה להוכיח לך שלא אתה מחליט אלא היא... ואתה תקום על שתי רגליך האחריות!!! ותכריז מלחמת עצמאות... לא גברת עייפות, אני קם עכשיו כי אני הביג בוס פה!!! לצורך העניין קח איזה ארבע כריות ותזרוק אותם באוויר בתור איום והכרזת ריבונות!!!

ואז במשך היום... אם תראה שאתה יותר מידי מתמכר לקו נייעס ומתקשר אליו... ואז בזהירות תחליט שאתה מסייג את עצמך... בשלושה ימים הקרובים אני שומע את הקו נייעס הזה לא יותר מ___ ואתה תחליט כמה זמן... (ותשמע לי... שזה יהיה הרבה זמן... אל תהיה קמצן... לא שלוש דקות... מצדי 20 דקות... אבל כמה שהחלטת ולא יותר!!) ואז כשזה מגיע ל-20 דקות אתה מכבה!! ולמה?? כי ביטול תורה?? לא!!! אני מכבה כי ככה הבוס החליט, הלא הוא אני!! וכן הלאה... תעשה את זה בכמה דברים ותרגיל את עצמך להיות מושל על עצמך **ותבין שזו עבודת ה' הגדולה ביותר שנחוצה בדורנו!!** להחזיר לנסיך של ה' את השליטה העצמית!!!! למחות את הדמעות על ה' על כבודם של ישראל שמוטל בעפר!!!

ואני מוכרח לספר בנימה אישית... את המסר הזה כתבתי בדיוק שנה שעברה בערב בין הזמנים פסח (בגלל שביה"ד פסח יש בו סיכון גדול מתמיד כי אנחנו בבית הרבה זמן, ואין את המערכת שנושפת בעורף ומצמידה אותנו לל"ז... ואני מודה בכנות... למרות שאני בעצמי כתבתי את זה... זה לא עבד!! כל השבועיים שלפני פסח לא הצלחתי לתפוס מושכות... הייתי מתוסכל מאוד... וכל יום נוסף התסכול הלך והעמיק... ואז ביום אחד נתקפתי בחמת זעם... ואז נעמדתי לפתע על שתי רגלי האחריות ויצאתי לקרב חיי!!! ואז זה הלך!!! והלך עד הסוף... (עד שכמובן שוב חזרתי לבון ושוב תפסתי את עצמי... ס"ו'ס אנחנו פה בעוה"ז ב"ה) **מה אני בא לומר??** שאל תבהל אם זה לא הולך אוטומטית כמו שתיארת... כי יכול להיות שאתה עוד תמצא את עצמך מצפצף על

עצמך... אבל לפחות תאפשר לעצמך להתעצבן!!! לפחות תעמיד את הדברים כמות שהם. שה' מעריך אותי!! ה' נותן בי אימון שאני הנסיך שלו ויש לי את הכח לשלוט... רק מה? יש פה כל מיני מחטפים שמנסים למעוך אותי ולהכניס אותנו בתוך מכונת דחיסה תעורר מרי פנימי... תתבשל בתוך עצמך ותשאל כל פעם מחדש: רגע... סליחה... מי פה הבעה"ב?? מי פה קובע? תאפשר לעצמך להיות מתוסכל... שים לב: לא מיואש אלא מתוסכל!!! ותתכונן למתקפת פתע... כי אם באמת תהיה מתוסכל יום אחד זה יתפוצץ... תופיע בכעס עצור ותכריז מלחמת עצמאות!!! אני בן של ה' ואני החלטתי שיש לי סדר יום ויש לי ערכים שאני עומד מאחוריהם וזה הולך לקרות כי אני הבוס פה!! ואני בחרתי לעשות רצון ה'!!! זה קורה!! זה ילך!! מביטח לך!

וה' ינשק אותך בראשך ויאמר: בני אתה... ישראל אשר בך אתפאר...

אבל בחור יקר: תמיד תזכור... גם אם אתה לבנתיים מרגיש מעוף!!! תמיד תזכור את הפסוק: ותשת עלי כפך, שחז"ל דורשים על זה: שאדם הראשון היה גדול מסוף העולם ועד סופו ותפוח עקבו היה מאיר יותר מגלגל חמה, וכיוון שחטא הקב"ה מיעך אותו!!! שים לב: ה' לא חתך אותו... לא גזר אותו... אלא **מעך אותו!!!** אתה יודע מה זה??

זה כמו הממתק הזה של שערות סבתא שמחלקים ב'מתנפחים', זה נראה גדול ומרשים וכשאתה מועך את זה, זה נהיה בגודל של קופסת גפרורים!!! **אבל זה זה!! רק במרוכז!!!** אני הייתי בכוונה מכוון את זה ואוכל את זה ב'כריכה אחת', **אז זהו!!! שתדע לך שאתה גדול!!** ה' מחשיב אותך מסוף העולם ועד סופו... אה... אתה מרגיש מעוף??

אז מה... גם כשאתה מעוף!! זה אותו אחד!! אבל אותו חלק אלוק ממעך, רק דחוס במרוכז!!! אבל אתה עדיין נשארת אותו מוצר יקר!! אתה עדיין אותו 'דמות אדם' שהוא למעלה מהכסא... רק מעוף...

אז בעז"ה נשתחבק... נתאושש... נאסוף את עצמנו ונחזור לפרוש כנפיים ונפסיק להיות מעוכים... אבל גם כשאתה מעוף אתה עדיין התינוק של ה' כחתן שלם... תאמין לי... היום אני כבר מטר שבעים... ואילו כשנולדתי הייתי פספוס... הייתי ככולא שלוש קילו... אבל אבא שלי אהב אותי אותו דבר!!! כי הוא ידע להעריך את השלוש קילו הזה!! הוא ידע שבשלוש קילו הזה טמון שיעור קומה של בן אדם שלם שכעת הוא מעוף בתוך שלוש קילו... זה הכותרת וזו העבודה של חודש ניסן!! המסר החד והברור שהקב"ה מעביר לפרעה: כה אמר ה' בני בכורי ישראל!! אל תספר לי סיפורים... אל תעמוד לי בתינוקיה ותגיד לי אני לא מצליח להבחין בין יהודי לגוי... אל תגיד לי שהבחור הזה הוא סתם עוד אחד... זה הבן שלי!! וגם אם הוא עכשיו שלוש קילו הוא בני בכורי ישראל!!!

לדעת את זה לא רק בליל הסדר... אלא בעיקר בבין הזמנים...

עשרים ואחד בבית אחד -- שלושים ואחד בחבורה אחת!!!

הילד שלי הביא הבייתה ספר של ילדים שנקרא "עשרים ואחד בבית אחד", הרעיון של הספר שהוא מתאר הוא של משפחה ברוכת ילדים... עשרים ואחד ילדים בבית אחד... כל ילד והתכונות שלו... כל אחד וה'ציאות' שלו... ואני דווקא התלהבתי מהרעיון!!! אני חשבתי לקחת את זה ל-שלושים ואחד בחבורה אחת בקרבן פסח אחד!! כן... בדיוק בשביל זה יש לנו כעת פרשת החודש... שהתורה מכינה אותנו- בני החבורה, לחזור שוב ולתאם עמדות ולהתארגן לקראת קרבן פסח... כל אחד והסיפור שלו... כל אחד והקבוצת סיכון שלו... וכל בני החבורה מתאספים... ואתה מבין לבד שבמשך החיים כל אחד צבר לעצמו את הסיפורים האישיים שלו... את הקרבן פסח שלפני 43 שנים שהוא לא שוכח אותו... כל אחד והטעויות שהוא כבר הספיק ללמוד מהם לקח, וכמובן הטעויות שהוא עדיין לא עשה... עכ"פ יצאתי לדרך בעזרת כמה תלמידי חכמים והצלחנו לגייס שלושים ואחד אנשים שונים ומגוונים לתוך פונדק וחבורה אחת... שלושים ואחד סגנונות של אנשים ומצבים שונים בחבורת פסח אחת... רק כאן חשוב לי להדגיש: ה'פרק' הזה בעיקרו נועד לגיליון 'אהלי טהרות', או יותר מדויק 'אהלי מועד' שיצא לקראת הפסח... לכן במסגרת הזו אני רק אתחיל!!! אתחיל למנות חלק מהרשימה... ואת השאר 'קחנו משם', אני מבקש את התנצלות מהקוראים... כי מה לעשות שגם אין כאן מקום לכתוב את כל ה-31 בני חבורה... וגם אל תשכח שעדיין מוקדם והרשימה עדיין פתוחה ועשויים להיות המון שינויים בהתפתחויות... לכן על הרשימה הסופית ניתן לקרא 'שם' בחג הפסח...

ובכן: הראשון ברשימה: סבא!!! ראש המשפחה, עטרת ראשינו, הוא הציר המרכזי שסביבו כלנו מתאספים, הוא החוליה שמחברת את המשפחה שלנו עד דור יוצאי מצרים, סבא מעתיק השמועה ועוד זכה ליצוק מים ע"י הלל הזקן והוא בסמו עיניו ראה אותו מקדיש פסחו בעזרה ומביא שלמים ועולות ביו"ט וסומך עליהן... **מספר 2 ברשימה 'חבורה': דוד שמריהו!!!** הדוד הגדול, הבן הבכור של הסבא, שהוא נבחר ע"י סבא להיות ראש החבורה!!! הוא עובר על הרשימות... מצרף אנשים לחבורה... ומסנן לפי העניין ולפי מבחני הרצינות משנים עברו... הוא אחראי על כל המנויים ועל כל המשתמע מכך... **מספר 20 ברשימה:** הנכד, הבה"ח אבריימי המופלג והירא חטא, אבל לאחרונה הוא הלך ללמוד אצל רבי יוסי הגלילי דס"ל שקרבן פסח בזריקה ולא בשפיכה, והוא כנראה יאלץ להצטרף לחבורה של השכנים, כי אנחנו הולכים בדרכו של ר"ע שפסח בשפיכה... אם כי זה אינו מעבך, אבל אפילו בברכות זה קצת מסובך, עיין דף אחרון דפסחים, **מספר 18 ברשימה:** הבה"ח יענקי השובב שיהיה בריא... בדרך לעליה לרגל הוא היה 'מוכרח' לעשות איזה מסלול למטיבי לכת והוא נקע שם את הרגל, ולעת עתה הוא הולך עם כפיים, לבנתיים הוא הלך לכמה טיפולי פיזיותרפיה אינטנסיביים מתוך תקווה לשיפור דריז עד ט"ו בניסן, כדי שלא יהיה בגדר חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני שהרי כולוהו תשלומין דראשון. (אבב: שישאר בינינו, הסיפור האמיתי היה שהוא הלך להתנדב ביריחו במירוץ נגד כיוון השעון להספיק להרכיב דקלים עוד לפני פסח, ושם ממרומי הדקל הוא נפל מגובה רב ולכן הוא עיקם רגל, את זה לא מעיזים לספר לסבא כי אז הוא יחטוף על הראש שזה מה שהוא עשה בערב פסח שלא ברצון חכמים) **מספר 8 ברשימה:** דודה צילה, גם היא השנה לא תהיה איתנו! היא יולדת בתוך ז' ללידתה והברית לא פחות ולא יותר ב"ד בניסן, (כל הבכורים מזמנים לסעודת מצוה) מיותר לציין שהיא טמאה לידה ואין לה מה להיות איתנו, אבל בכל זאת התאמצה להגיע, כדי שלא יהיה לבעלה נערווץ בפרק 'הערל', **מספר 28 ברשימה:** שימי ודודי- שניהם הדחיינים הסדרתיים!! גם בשנה שעברה הם הגיעו ברגע האחרון, אבל בסוף התברר שבתחילת הכת השניה הם כבר היו לפנים מן המודיעינית שבדיוק אז הקרבנו את הפסח, כך שהם 'בפינים' ב"ה!!! אבל השנה סבא הבהיר להם חד משמעית שאם הם לא מופיעים כאן באור לארבעה עשר, שייחפשו להם חבורה אחרת... (עכ"פ התפקיד שסבא השיט עליהם זה לדאוג לכמות של גזירי עצים ליום ט"ו לצורך מעמד שריפת עצמות הנותר, כדי שלא נצטרך ליהנות מעצי המערכה) **מספר 9 ברשימה:** הנכד הבה"ח שלמה שכעת מסיים נזירות, ובעזה"ש החגיגת י"ד שלו, תהיה איל נזיר, יתכן שנסתפק השנה רק בחגיגת י"ד אחת, כי יש לנו גם את האיל נזיר שלנו... בברכת מזל טוב!!! **מספר 4 ברשימה:** דודה מלכה שילדה נקבה בדיוק לפני שלושה חודשים!!! וממש לפני שלושה ימים מלאו לה יום שמונים ואחד... (מפאת הביקוש האדיר בקניון, המחירים המריאו והדודה נאלצה לשלם על בן יונה אחד לחטאת כמעט דינר זהב, אמנם למחרת רשב"ג הצניח את המחיר לאדמה אבל בעלה שמח שהוא זכה לשלם שליש מנכסיו על המצוה) **מספר 29 ברשימה:** אביגיל בת התשע שאביה קיבל קידושיה מהצורבא ר' אהרן, ולפני חודש נכסה, והיא כעת שנה ראשונה, ומסתמא היא רדופה ללכת לבית אביה, להגיד שבחה שנמצאת שלימה בבית חסיה... **מספר 5 ברשימה:** דודה אסתר, והיא לשם שינוי מתפללת ומקווה להספיק להקריב קרבן פסח לפני הלידה, היא ניגשה לסבא וביקשה בדמעות שיעתיר עליה, כי אם ח"ו לא תזכה, היא תפסיד לא רק פסח ראשון אלא גם פסח שני.

מספר 31 ברשימה: נפתלי מושיש שושי ודודי בני השלוש שאכלו יפה ארוחת צהרים במשך החורף והוכיחו את היכולת שלהם לאכול כזית בשר בכדי אכילת בשר, עברו מבחן גם אצל סבא בארוחת צהרים וקיבלו מדבקה של חיוף שכתוב עליה 'כל הכבוד, ילד שיכול לאכול קרבן פסח'. **מספר 18 ברשימה:** ארבעת הנכדים, הבחורים המופלגים והבני עליה, שהם הולכים להתלוות לר' שמריהו בשחיטת הפסח, בימים האחרונים סבא יושב ומתדרך אותם בדקדוק גדול, כל אחד מה תפקידו, כדי שסידור פסח יהיה כהלכתו ככל משפטו וסידורו... כל אחד ותפקידו הוא!! יענקי אחראי על הרכבת הטלה, מוטי החסון מופקד על ההגנה האוירית לסוכך בגופו על הטלה ממכות סחף שעלולות להטיל בו מום, וקובי שסבא שלך אותו לקורס מיוחד במשך החורף באומנות הצליה המדויקת, שלא יהיה מצד אחד נא, וגם לא יהיה חרוך שזה הפסד קדשים...

מספר 2 ברשימה: הדוד הישיש ר' תנחום אח של סבא... כולנו תפילה שזה יעבור בשלום, הוא זקן מופלג, במשך החורף האחרון הוא מסר כבר כמה פעמים דיותיקי וכתב כל נכסיו לדוד שלמה שהוא מתגורר אצלו ומתמסר אליו, והוא ב"ה הוא חזר לחיים, וזה תלוי בשעות... כולנו תפילה שהוא יהיה בדעת צלולה 'משעת שחיטה עד שעת זריקה, ושיהיה ראוי לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס.

מספר שבע ברשימה: יוכבד בת ה-11, כלילת המעלות, ובשנה זו ההתרגשות כפולה ומכופלת לקראת הצטרפותה למשפחתנו!!! מדובר בילדה שהגיעה ממשפחה הרוסה, ולפני שלוש שנים, אבא שלה מכר אותה לדוד יצחק בתור אמה העבריה (במסגרת שיקום משפחות), בשלוש שנים האחרונות הכרנו אותה כאן בתור אמה העבריה, ובפסח הקודם כבר התחילו ההתלחשויות... שמשוה פה אמור לקרות... וכפצוי... לפני חודשיים עברה השמועה המרגשת שדוד יצחק החליט ליעד אותה לבנו אבריימי, אז השנה היא שוב תאכל אצלנו בשעה טובה, לא בתור אמה, אלא בתור ארוסה, (שליידעו... לבנתיים אינה רדופה לילך לבית אביה) עד כאן הרשימה החלקית... לבנתיים אנחנו כבר יודעים על כמה שיצאו מהרשימה... ומה אתה חשוב יש את רשימת המסתיימים והמתנדבים שמחכים לתפוס 'תור שהתפנה', הרשימה כאמור עשויה להתעדכן... אי"ה בהמשך החודש, מועד אחרון להצטרפות- שעת השחיטה!!! אגווע חודש שבת החודש.

הבהרה ומסירת מודעה כללית ופרטנית...

בשבע עשר נכתב כאן מאמר אודות הפרה האדומה שמתהדרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים, ונכתב שזה רלוונטי ביחס להתקרבות מוגזמת בחצרות הרבנים שזה עלול להיות בגדר מטמאת את הטהורים... והגיעו תגובות, שהיו שטענו שהיה נשמע כביכול שהתכוונתי לאנשים מסוימים... לכן חשוב לי למסור מודעה באופן פרטני למאמר זה, ובאופן כללי ביחס לכל שאר המאמרים,

כשאני כותב על תופעות מסוימות, אני לא מדבר על אף בן אדם מסוים, ולמה?? כי אני כבר מדבר על מישוה אחר!!! הלא הוא אני!!! אם תשים לב: כל פעם שאני כותב משהו, הנושא הוא איך אני רואה את הדברים!!! איך אני מגיב על זה... תבין: הרבה פעמים קורה שאחרי שאני כותב משהו... אנשים לפתע מתקשרים ומתחילים לשאול אותי: תשמע... איזה אומץ יש לך לכתוב נגד...?? ואני עוצר אותו באמצע משפט!!! אל תגלה לי נגד מי דיברתי!!! כי אני לא יודע ואני לא מעוניין לדעת... כי אני מדבר אך ורק על עצמי!!! אם תיארתי בית של אחד מגדולי ישראל... אני מדבר נטו על עצמו!!! מה עלול לקרות לי כשאני אהיה לשם!!! אה... הגיעו אנשים וטענו לי שלהם זה לא עשה מה שזה עשה לזי? אז זהו שבשביל זה- זה עלון שלי, ואני מייצג רק את עצמי!!! מה שזה עושה לי... אם לרבות אפלי ישראל- אחרי זה עושה משהו אחר... יופי... בשביל זה אני לא הדובר שלהם!! אני בסה"כ הדובר של עצמי.

אני כן מודה בכנות, ש-לו יציירי שהייתי קצת יותר מעורבב, והייתי יודע מה שאחרים יודעים, הייתי הרבה יותר זהיר ומחושבן והולך על גחלים ומתפתל בכל משפט, וזה היה נראה בהתאם... כל הסיבה שאני מרשה לעצמי להנחית את הדברים כמות שהם!! זה רק בגלל הבן כפר שבי שמדבר על התכונות כמות שהם, בלי למתוח קוים של 'מי אמר למי'...

אני מקווה שיצאתי ידי חובה במסירת מודעה זו!!!

ובשביל והייתם נקיים אני אתן דוגמא קטנה ל-מה התכוונתי בשבוע שעבר, היה זה בלוייה של הרב שטיינמן זצוק"ל... אני נסעתי לאשכנזיה דרכי, ואילו אשתי נשארה בבית והייתי איתה בקשר טלפוני, והנה, אני מעדכן את אשתי, שכעת המיטה הגיעה לבית הקברות... ואשתי בוכה ובוכה בטלפון, ופתאום היא שומעת מחיאות כפיים... והיא שואלת אותי: מה זה?? אמרתי לה: בחור אחד הצליח לחמוק מהשוטר ולקפוץ לתוך בית הקברות וכולם מבוססים ומחאים לו כפיים...

ואז קלטתי את האבסורד!! אשתי נמצאת אי שם רחוק, והיא בוכה על גדול הדור שנסתלק, ואילו אני שנמצא כאן!! מה אני רואה? מחיאות כפיים ברמה של ג'!!! הנה לך מדגם חצי משעשע חצי עצוב להתקרבות שלא עושה אותך יותר מחובר, אלא רק מצמצמת אותך בסטואציה נקודתית... ואם כבר הגענו לזה... חזרתי אחרי הלוויה וכל הזמן הייתי מהורהר, והרגשתי צורך לנסוע לב"ב... לחוש את האווירה של האבל... אני רק מגיע לחזון איש 5... אני רואה שדוחפים... מה אני רואה? המפכ"ל הגיע!! אה... המפכ"ל?? גם אני התחלתי לדחוף... אחרי שוכיית לראות את מפכ"ל המשטרה חורתי הבייתה והבנתו שאם אני רוצה להתאבל על הרב שטיינמן זה פה!!! ככל שאני מתקרב לזירה, ככה הנושא מוסט לכל מיני נושאים אחרים... לזה פחות או יותר התכוונתי... גדול הדור מייצג תורה!! בתוך הבית יש כל מיני דברים אחרים שגדול הדור בעצמו נאלץ להתעסק מתוקף תפקידו כמנהיג... מזה לא יוצאים גד'לים... דברים הכי פשוטים, ולא דברתי על אף אחד... רק על התכונה כמות שהיא, והיא נכונה להחריד, בין תרצו ובין לא תרצו!!! לא יעזור לכם בני ברקים וירושלמים, תפסיקו לחשוב שהאמת מוחכה לכם בהתכנסויות, האמת הטהורה מוחכה לכם הרחק מהשאון... בין תסכימו ובין לא תסכימו...

מיוחד למשתמט שחזר רק עכשיו מהישיבה...

בעקבות החלטת הג"ץ להכריז על בחורי ישיבות כעריקים... מיותר לציין שכזו הצהרה באה לעורר אותנו... כל אחד מאיתנו צריך לעשות חשבון הנפש ולדעת במה להתחזק... אי לכך ובהתאם לזאת... תרשה לי בחור יקר לפנות אליך בשרות אלו ולבקש ממך-

אנא!!! צא להתאווור!!! צא להתרענו!!! הפעם זו חובה!!!

בבין הזמנים הזה אתה חייב לטייל ולהחליף כוחות!!!

קוראים נכבדים: אני לא יודע אם אתם אוהבים ראש... אבל החיילים שלנו! כוחותנו נמצאים בזירת הישיבה כמעט רצוף מראש חודש אלול!!! בחודש תשרי לא היה להם בין הזמנים גורמלי... ואח"כ עוד היה להם חורף מעובר וארוך... ו... והנה כעת!!! לקראת סוף זמן חורף... עוד מגיעים ראשי השלטון ובעזות מצח לא מכירים בערך של בחור ישיבה... לא יודעים להעריך מה זה בחור ישיב שמונה חודשים בישיבה!

סטופ!!! עד כאן!!! אי לכך ובהתאם לזאת!!! בחור יקר:

בבין הזמנים הזה אתה חייב להחליף כוחות!!!

בצבא מבינים שהחיילים צריכים ריענון... אין מי שלא מבין שחייל שנאבק בחזית חייב להשתחרר... חייב להחליף כוחות... אבל אנחנו הלוחמים מתוך בית המדרש... השתדלנו עד כמה שאפשר להסתיר את עצמנו... כדי לא למשוך עניינים... טר"ס יש אנשים שלא יודעים להעריך תורה ואנחנו לא הולכים לנהל איתם רב שיח... הם לא מבינים שבחור ישיבה שיושב בבית המדרש והעניינים שלו ממוקדות בתורה ה' במשך שעות ביום והעניינים שלו טהורות ונקיות הוא הלוחם הקרבי שהחייל הכי קרבי לא יכול לעשות איתו כיפופי כוחות... (אנחנו מוכנים לעימות מופכי... נראה חיל שחזור מהחזית... נראה אותו מוכן לפרוש מהדפנים הצריכים שלו לשוב ימים וד"ק הטב) אז במשך החורף ניסינו להתחבאות משיקולי 'למה תתראו...' למה יהיו הכל מסתכלים בכם, ומתמיהים בכם... אבל עכשיו שאין לנו מה להפסיד... כעת שישא השפן והצינוני בין כך מוכריז עלינו מלחמה... אם ככה, כעת הגיע הזמן כן לתת את מלא הכבוד והערכה לאותו בן עליה שכבר חצי שנה תמימה עמל בתורה! ו... ומי ידא לי לריענון של זו? מי יזכיר לו שגם הוא בן אדם? ובשיל זה אנחנו פה!!!

ההגלו חייב יקר... אתה חייב להחליף כוחות!!! ולו בשבילנו!!!

בבין הזמנים הזה אין תירוצים!!! אתה חייב לתפוס תרמיל ולצאת לטייל ולא סתם... אלא טיולים מושקעים... (כמובן - לא מסוכנים חלילה) אתה האינטרס צבאי שלנו!!! אנחנו חייבים אותך עם כוחות מחודשים...

אבל!!! בקשה אחת קטנה ומוזרה: חייל יקר: נא להצטייד עם מדים!!!! וכעת יותר מתמיד... יתכן שבבין הזמנים כתקנם אתה לא רגיל לצאת לרוחב עם כובע וחליפה... אבל עכשיו חייבים!!! ברירה!!! צריך תעודה מזהה... צריך שכל החילונים ידעו שאתה הוא המשתמט שעליו כולם מדברים!!! שתבין: יש את הדור המבוגר שאצלם 'כובע וחליפה' זה בוער להם בנשמה... אני לצערי לא זכיתי לקנאות הזו... מה לעשות... ירידת הדורות... מידי פעם יש כאלו שמעוררים אותי לכתוב על החשיבות של כובע וחליפה ואני איכשהו מתחמק... (מה לעשות... אין לי את הלוקסוס לכתוב אש וגפרית על אינטרנט... ונד בנד לעורר על כובע וחליפה בחמד מתחמק... אבל עכשיו אפילו 'אני' מצליח להבין את החשיבות של מלאי הליכה ברחוב במדים... תחשוב: אם אתה בימים אלו הולך בלי כובע וחליפה... יתכן שחילוני שמאלני יראה אותך ברחוב ו... והוא אפילו לא ידע שהוא אמור לצעוק עליך משתמט!!! הוא יחשוב שאתה עוד איזה חרדי משועמם... שאפילו אם הוא היה רוצה להתגייס... אף אחד לא רוצה אותו בצבא... אתה לא מתבייש? קצת כבוד הבריות... אני לא הייתי מוותר!!! ולו בשביל הכבוד שלי!!! לו בשביל ה-180 יום שעשיתי שטייגן בתור אברך כולל... אני מעוניין להופיע בגאווה ובגאון עם המדים שלי ולהצהיר בפני כל מי שרק מוכן לשמוע: אני לא משתמט מבית המדרש!!! אני לא מנעתי את עצמי מבית המדרש לאורך כל ה-180 יום האחרונים... כן... אני בעד להוציא לי את העניינים!!! כן... זה אני!!! זה אני שאתה מת לגייס אותי וזה לא יקרה על אפך ועל חמתך!!!

וכאו אני רוצה לחזור שוב על משפט שנכתב כאו לאחרונה:

חשוב לדעת ש-90% מכלל ישראל הם יהודים מסורתיים... יש קצר מוחלט בין מקבלי ההחלטות במדינה שהם 'נשמות ערב רב' לבין כל שאר הנשמות הטהורות שבשבית אצלם... ולכן אם אתה הולך עם כובע וחליפה בבין הזמנים... וחילוני אחד זורק לך מילת גנאי... משתמט... פרזיט וכו'... תשמע לי!!!! בחיים אל תתגונן, ואל תנסה לתרץ לו את עצמך... כי אז אתה הופך את עצמך למתקף שמונה הצטדק...

אלא מאי?? תחזיר לו בחזרה בהתקפה... אתה הוא המשתמט!!!! אתה הוא היהודי שבוגד באמונתו ולא שומר שבת ולא אוכל כשר... תתבייש לך... ככה תענה לו!!! ואני אומר לך שהוא יעלב עד עמקי נשמתו וזה כמעט יגמר במכות... הוא יעלב ממך הרבה הרבה יותר ממה שאתה נעלבת ממנו... כי החילוני המצוי בדורנו יודע שהוא משתמט מלקבל על עצמו עול מלכות שמים!!! הוא מודע לזה עמוק בתוך הלב ולא טוב לו עם זה... אם יש מישהו שלא מבין את זה, זה דווקא אתה - החרדי מבטן ומלידה!!! החרדי דווקא מרגיש נחיתי שהוא כאלו משתמט מהצבא... והוא לא קולט שהחילוני הזה בעצמו שאומר לי את זה... מרגיש פי כמה וכמה משתמט מחובתו כיהודי!!! כי תבין: עד כמה שהאזרח הישראלי לא מפגך מושלם... הוא קולט שהוא נרדף לאחרונה בכל מקום בעולם ו... ועל מה? על עצם היותו יהודי!!! כך ש'יהודי' זו לא המצאה חרדית... זה משהו שכל חילוני פוגש אותו בכל שדה תעופה... כל חטוף בעזה וכל חייל שנהרג... הכתובת רשומה על הקיר!!! אין אחד שלא יודע שאנחנו נרדפים על זה שאנו יהודים!!! כך שהחילוני יודע טוב מאוד שיש משהו כזה שקוראים לו 'יהודי' שתכל'ס הוא לא עושה עם זה כלום... והוא כן מבין שאם יש מישהו שעושה משהו עם היהדות זה אתה... ולכן כשהוא מוסט בתקשורת ולכן הוא מתקף אותך שאתה משתמט!!! אם תחזיר לו באותו מטבע לשון: אתה הוא המשתמט!!! הוא יבין אותך יותר מדי טוב!!! זה הלווח על היבלת הכי כואבת!!!

(האם אתה בעצמך תבין מה אמרת לו?? לא בטוח... אבל הוא בטח יבין...)

אז מילא כשמדובר בימים כתקנם... אין עניין להיגרר לחילופי אש מול אחינו התועים, אבל בימים אלו שמכריזים עלינו כעריקים... אין לנו את הרשות למחול על כבוד התורה שאנחנו מייצגים ולבלוע... לכן גם אם עד עכשיו כשהחילוני התקיף השתדלנו להתחמק ולבלוע... אין לי רשות להשניר אותו צודק!!! אם הוא אומר לך משתמט תחזיר לו באבי אבותיו... במילים הכי עממיות...

אתה המשתמט!!! אתה יהודי כמוני (על משקל: אדרח כמוני) ואלוקים רוצה ממך שתתנהג כמו יהודי... ואתה משתמט ואתה מתנהג כמו גוי!!! תתבייש לך!!! (תדבר איתו כמו שני חרדים שמתווכחים בהשקפה מי יותר בן מהשני...) תגיד לו את זה ו... ותברח... לא כי אתה משתמט... אלא בגלל שהוא עלול להגיב באלימות... אבל אין ברירה... אם אני לא אעליב אותו, הוא יעליב אותי... ולמה שאני זה שאעלב?? איזה היתר יש לי להעליב את עצמי יותר ממנו?? (מילא אם העלבותי אותך ואמרת לך שאתה מכוער... זה עניין שלך... תהיה מהנעלבים ואינם עולבים... אבל כאן מעליבים את העול תורה שאתה מייצג...) כאן חובתך להוציא אותך קטן ולא שתישאיר אתה הקטן!!!! (אגב: האם אני אעשה את זה בפועל? כנראה שלא!! כי טר"ס אני פחדן ואם הוא יתחיל מכות... לא יודע מספיק להחזיר מכות... אבל אם אתה יודע להחזיר מכות... תכבד אותו להיות המנוצח שמחלי)... אבל!!! כל זה יכול להיות רק בתנאי שאתה מייצג את התורה שלך בגאווה ובנאון וללא התפתלויות!!! ולכן אין ברירה... כעת חייבים!!! לצאת לרחובה של עיר ולטיול עם כובע וחליפה... יתכן שבמסלול עצמו אתה תוריד... אבל לפחות להצטייד!!! להצטייד עם המדים של הכובע וחליפה מתוך נכונות שאני כעת לא הולך להחביא את המעמד שלי כבן ישיבה אלא להפגין אותו בייתר שאת... כי... אם אתה מתבייש בכובע וחליפה אז אתה באמת שנוי... אתה באמת אבק אדם ומגיע לך קריאות גנאי ובצדק... כי ממה נפשך... או שתהיה חיל גאה, או שתהיה בן תורה גאה... אם אתה לא זה ולא זה... אז אתה אפילו לא שווה להיקרא עריץ... גם אם היית הולך לצבא היו שולחים אותך משם... לא חסר להם אנשים מנומנים וטרוטי עיניים שלא שלימים עם עצמם...

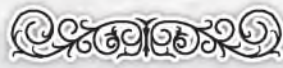
מרח הראשון לציין שליט"א הצהיר לפני כמה שבועות שאם לא יתנו לנו להמשיך לחיות כמו בני ישיבה... אנחנו נאלץ לעזוב את הארץ...

מישהו אמר לי על דרך המליצה... שזה ההבדל בין הגישה של כמעט כל גדולי ישראל מרנן ורבנן שליט"א ושיבדחט"א... לבין הגישה של מרן ר' שמואל אירבעך צוק"ל והקנאים... ההבדל הוא שכמעט כל גדולי עולם הגיעו מאירופה... המקום הטבעי שלהם היה בגלות... ויום אחד הם עלו לא"י ולכן מרן הגרא"מ שך צוק"ל היה כל הזמן מצהיר... עליתי לארץ ישראל אבל לא בכל מחיר... אם לא יתנו לנו לחיות כאן על התורה ועל העבודה, אנחנו נאלץ לתפוס את הרגלים ולשוב על עקבותנו לעיירה היהודית... לקובנא, לורשא, לקראקא... אבל לעומת זאת מרן ר' שמואל וכל הישוב הישן היו ירושלמים!!! הוא נולד בארץ ישראל!!! והוא לא מוכן לוותר כ"כ מהר לצינונים... הוא היה מצהיר: אני הייתי פה לפניכם, ואני אהיה פה אחרים, אם אתם הצינונים תתחילו לעשות לנו בלגנים... נדמה לכם שאנחנו נלך מכאן?? מה פתאום... אתם!!!! אתם תסתלקו מפה... אנחנו נעמוד כחלמיש על העקרונות שלנו... ואתם תתקפלו ותסתלקו מכאן בבושת פנים... אז כמובן שבסופו של דבר רוב מניין ובנין גדולי ישראל כן הגיעו מהגולה ונקטו בגישה לפעול בדרך תחנונים ואם לא תהיה ברירה או שנמסור נפש או שנחזור לשטטטאלע שממנו הגענו...

אבל בינינו לבין עצמנו... לבנתיים איך שזה נראה עכשיו... זה נראה שהם הולכים לעזוב את ארץ ישראל הרבה הרבה לפנינו... התרנגול השמאלני נופח את נשמתו... זה אמנם אורך לו זמן ולבנתיים הוא רוקע ברגלים ומרעיש אבל זה חלק מסימני הפרכוס האחרונים... ואילו העם היושב בציון... וישב עמי בונה שלום, ובמשכנות מבטחים, ובמנוחות שאננים, ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד...---

אגב: אם כבר הגענו לזה... אולי כאן ההזדמנות לסגור פינה... אם אתה זוכר... לפני חצי שנה... כשהמלחמה התחילה... היה אז של הילה של הערצה וכבוד לצבא ולחיילים... כולם חיבקו ועטפו אותם... ואז היו בחורי ישיבות שהסתובבו נחיתיים והרגישו שאפא'ס... כולם מעריכים את החיילים, ואילו אנחנו בני הישיבות... מזלזלים בנו... מסתכלים עלינו לא שוים וכו' וכו'... ואני תמיד התמקתי בלהתחיל לדון לגופו של עניין מהויות ההשקפות... כי יש דברים הניכרים שהכל פה נושא רגשי נטו... תחושה של נחיתיות ממי שכעת היומולדת שלו ומקבל את הזקרוים...

אז אני רק לסגור עוד פינה על אותו מהלך!!! ובכן: בחור ישיבה חי בתוך בועה, וכשהוא רואה שעושים טאראראם מהחיילים... הוא מצידו בטוח שכולם בעיניו רק הוא בתור בן ישיבה נשאר מחוץ למשחק ומזלזלים רק בו... אז הכל... אתה כנראה לא מעודכן... שתדע שאתה האחרון ברשימת הנפגעים פה בסיפור... הגיע הזמן שתבין: שבצבא עצמו יש 300.000 חיילים... ומתוכם רק 15.000 קרביים... וכל השאר מרגישים נחיתיים וזנוחים... יש הרבה מאוד חיילים סדירים שזרקו אותם אי שם באיזה מוצב זניח, או שבכלל השאירו אותם בבית ולא קראו להם מחוסר עניין... כך שמספר החיילים נחיתיים... הוא הרבה יותר מכל הבחורי ישיבות יחד!!! מכל הבחורי ישיבות גם ביחד... (וקח בחשבון שהם היו 'מתים' להיית סנונים כמו כל בחור ישיבה, שהתחננו לפניו שיתגייס והפילו ממשלות בשביל שהוא יואיל בטובו להתגייס והוא סירב באדיבות... לעומת זאת מאה אלף חיילים רבי הן כן התגייסו, ובכל זאת נתנו להם בעיטה והותירו אותם מאחור...) וחסכה! זה לא נגמר בזה... בתוך חזית הקרב עצמה ישנם הרבה יבולות מאוד רגישות... יש את החייל האמין ביותר שמתקף את נפשו ולוחם ללא חת ומסכן את החיים שלו... ובכל זאת יש מי שבוושה בקלחת ודואג לדחוק את הקידום שלו לפניו כי... כי הוא לא שייך לצד ה'נכון' במפה הפוליטית... כי הוא לא לומד בשיבת! אתה הכי פחות נחיתני מכולם... אצלם אתה מצטייר ההיפך הגמור... אתה מצטייר אצלם כאישיות חזקה ועקרונית שבחרת להישאר מבחוץ כמו מלך!!! בו בזמן שאצלם זה להיפלט בחוץ!!! אז נא לקרא את המפה נכון... אם כבר החילונים מתפוצצים מקנאה ממך... לפחות שגם אתה תבין שיש בעד מה!!!!

פרפראות לחג הפסח

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

מיום הראשון – וביום הראשון

בהם" קאי על בני ישראל, וכיון שאינן יודעים לכוון עיתותיהם ממילא דצריכים להוסיף מחול על הקדש בין בכניסת היו"ט ובין ביציאתו, ומשו"ה כתיב בכתוב מלא, ודו"ק.

והנראה עוד בזה דהנה כבר עמדו בזה בסתירת דברי התוס' דבריש פ' ערבי פסחים כתבו דאיכא דין תוספת יו"ט על כל דיני וחיובי לילה ראשון של פסח, והדין נותן שאפשר לאכול פסח מצה ומרור גם בתוספת יו"ט ורק דאיכא גזיה"כ של "ואכלו את הבשר בלילה הזה" דבעי' דוקא לילה, אבל בשאר שבתות ויו"ט יכול לקיים סעודת שבת ויו"ט גם בתוספת שבת ויו"ט, ואילו בהסוגיא דכתובות דף מז,א כתבו התוס' דבתוספת יו"ט אכתי ליכא דין שמחה מדין "ושמחת בחגך", דדין זה לא חייל עד יו"ט עצמו [ומשו"ה אפשר לישא אשה בתוספת יו"ט וליכא בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה וכמו שנאמר ביו"ט עצמו], וצ"ע דמאי שנא דין סעודת שבת ויו"ט דאפשר לקיים בהתוספת מדין שמחה דלא חייל עד החג עצמו, וכבר עמד בזה הגרא"ו זצ"ל בקוב"ש אות ר"ב בכתובות שם והניח בצ"ע.

וביארנו בזה עפ"י דשו"ע הרב בריש סי' תצ"א [וכ"ה במג"א שם] דמי שנמשכה סעודתו במוצאי פסח, אף אי מוסיף מן החול על הקדש ועדיין לא הבדיל ואסור בעשיית מלאכה מ"מ מותר באכילת חמץ, וכ' שם הטעם וז"ל: "שאינו תלוי בקדושת היום שהרי אף בחוה"מ אסור לאכול חמץ", עיי"ש. ומבואר מדבריו דאיכא דינים התלויים בשם "מקרא קדש" ובקדושת היום דיו"ט, ואיכא דינים דאין כל עצמן משום קדושת היום דיו"ט אלא דתלויים בהשם "רגל" דיו"ט, והנה אי באנו לדון בכא"ל מדיני יו"ט אי יסוד דינו הוא משום קדושת יו"ט או דתלוי בהשם רגל דיו"ט, מיתלי תלי באם דין זה נוהג בחולו של מועד בע"כ דלאו משום קדושת היום דיו"ט קאתינן עלה, אלא דהוי מן הדינים הנוהגים ברגל, ומשא"כ אי הך דין אינו נוהג בחוש"מ, ורק ביו"ט עצמו, בע"כ דמשום קדושת היום דיו"ט קאתינן עלה. והנה כיון דאיסור אכילת חמץ נוהג גם בחוש"מ, בע"כ דהך דינא אינו תלוי כלל בקדושת היום, ורק בהשם רגל דפסח.

ואשר ע"כ נקט דדינו מתחלק גם לגבי דינא דתוספת יו"ט, דדינא דתוספת שייך רק לגבי הנך דינים התלויים בקדושת היום דיו"ט, דבזה שייך דינא דתוספת, ומשא"כ דינים הנוהגים משום לתא ד"רגל" פשיטא דליש גבייהו דינא דתוספת יו"ט, ומשו"ה כיון "שחשיכה לילה הוא לכל דבר, וכבר הלכה ממנו קדושת יו"ט", שוב מותר באכילת חמץ, וכמו"כ הדין של "ושמחת בחגך" הנוהג בכל שבעת ימי הרגל ושמונת ימי החג וכדמבואר ברמב"ם בפ"ו מיו"ט ה"ט" וא"כ נמצא דיסוד הדין בזה הוא משום לתא דהשם "רגל" דנאמר בחג ולא מצד דיני "מקרא קדש" הנאמר ביו"ט, ובזה ל"ש

שמות יב, טו-טז "שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתים כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השבעי: וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם". הנה מצינו חילוק בין הפסוק הראשון לשני- דבפסוק הראשון כתיב "מיום הראשון" בכתוב חסר בלא וא"ו וכמו"כ כתיב "עד יום השבעי" בכתוב חסר בלא יו"ד, ואילו בפסוק שלאחריו כתיב "וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש" ושניהם מלאים וצ"ע בטעם השינוי.

ועיין בבעל הטורים להלן פ"ח שכ' בזה וז"ל: "בראשון חסר ו' עד ו' שעות מותר להשהות חמץ", ור"ל דהקרא של אף ביום הראשון [דבסיומו כתיב ביום הראשון חסר] קאי אערב פסח וכדמבואר ברש"י ובהסוגיא דפ"ק דפסחים דף ה,א דדרשי' מינה לאיסור חמץ משש שעות ולמעלה, וע"כ ביאר דכיון דביום הראשון דבו איירי קרא שהוא ערב הפסח מותר להשהות בו חמץ עד ו' שעות, ממילא דנכתב בכתוב חסר, אכן עדיין צ"ע דאמאי נכתב "עד יום השבעי" בכתוב חסר, וצ"ע.

ובפשטות היה אפ"ל דהנה גבי הפרשה דמתן תורה עה"פ [שמות יט,יא] "והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני", כבר עמדו בזה הראשונים דאמאי בתחילת הפסוק כתיב "ליום השלישי" בכתוב מלא, ואילו בסוף הפסוק כתיב "ביום השלישי" חסר יו"ד בכתוב חסר, ומובא בשם הגרא"א עפ"י דהפסיקתא דרב כהנא [פסקא ז' אות ה'] עה"פ "כחצות הלילה" דאיתא שם "תני ר' שמעון בן יוחאי משה לא היה יודע לא עתותיו ולא רגעייו ולא זמניו של לילה לפיכך אמר כחצות הלילה (שמות יא ד) אבל הקב"ה הוא יודע עתותיו ורגעייו וזמניו של לילה לפי' הוא נכנס בו כחוט שיערה", עיי"ש ולפי"ז ביאר הגרא"א דתחילת הפסוק נאמר לגבי הציווי לבני ישראל, וכיון דא"א לצמצם ולדעת מתי מתחיל "יום השלישי" ממילא דהדין הוא שיוסיפו עליו קצת מהיום הקודם וכמו כל דינא של תוספת שבת ויו"ט, אכן סיומא דהך קרא קאי אהקב"ה "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני", וכיון ש"הקב"ה הוא יודע עתותיו ורגעייו וזמניו של לילה לפיכך הוא נכנס בו כחוט שיערה", וממילא דלא בעי שום תוספת ולהכי נכתב בכתוב חסר, עכתו"ד

ואשר לפי"ז נראה דמשו"ה חלוקים הם, דקרא קמא "כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השבעי" קאי על הקב"ה ש"יודע עתותיו ורגעייו וזמניו" שיכרית את כל האוכל חמץ, וממילא לא בעי' שום דין תוספת על יום הראשון לפניו ועל יום השביעי לאחריו, ומשא"כ קרא בתרא "וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה

אמר רבי יוחנן דאמר קרא {במדבר ט-י} איש איש כי יהיה טמא לנפש איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה, עיי"ש. ופירש"י שם ז"ל: "במועדו - משמע לא יעבור זמנו, ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת", עיי"ש.

והנה בכל גז"ש בעי"ש שכל תיבה הנכללת בגז"ש תהיה מופנית ויעוין בנדה דף כב, דאיתא: "ומאי נפקא מינה בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין נפקא מינה דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה מופנה מצד אחד לרבי ישמעאל למדין ואין משיבין לרבנן למדין ומשיבין מופנה משני צדדין דברי הכל למדין ואין משיבין", עיי"ש וקיי"ל כרבנן דבעי"ש דבין המלמד ובין הלמד יהיו מופנים.

ואשר לפי"ז א"ש הא דכתיב בקרא "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" ואף דטעמי המקרא על תיבת הפסח היא טפחא, ואינה אתנחתא, ולכאורה כפי כללי הדקדוק היתה צריכה להכתב בסגול ולא בקמ"ץ, מ"מ כיון דתיבת "במועדו" צריכה להיות מופנית בכדי ללמוד בגז"ש מקרבן תמיד שבציבור הפסח בא בטומאה, א"כ לו היה כתוב "הפסח" בסגול היתה תיבת "במועדו" המשך לציווי שהקרבן פסח יוקרב בזמנו, ולא היתה תיבה "מופנית" ללימוד בגז"ש, ומשו"ה נכתב הפסוק "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" ונכתבה תיבה בקמ"ץ וטעם המקרא עליה הוא טפחא, ובזה מסתיים הענין, ועז"ה דמסיים הפסוק "במועדו" בכדי ללמוד דכאשר נטמאו רוב הציבור הפסח קרב בטומאה, ושפיר נחשבת תיבה זו למופנה ללמוד להלכה זו, ודו"ק.

בדברי הגר"א על "ונכרתה"

הנה במה שהביא הערה על דברי הגר"א דכ' דרק גבי חמץ בפסח כתיב "ונכרתה" בטעם גרשיים ולא כשאר מקומות שטעם הוא תביר, וביאר הגר"א דהטעם בזה הוא משום דאיתא במדרש איכה "גלתה יהודה מעוני- על שאכלו חמץ בפסח"- וזהו דבא לרמז דרק גבי פסח נאמר דסגי בעונש גלות על האכילה, ומשא"כ בשאר מקומות דנאמר חיוב כרת ממש, עכ"ל, ותוכן ההערה היא דהלא איכא פעם נוספת גבי אכילת קדשים בטומאה [ויקרא כב, ג] דכתיב "ונכרתה" והטעם הוא גרשיים- וצ"ע דברי הגר"א- והיא הערה נכונה לפום ריהטא. ובקשני לעשות מטעמים כאשר אהב.

הנה בפשטות- אין לנו שום צורך במטעמים דהא אם תראה דמכל הפסוקים דכתיב בהו "ונכרתה", רק בפסוק של אכילת קדשים בטומאה נאמר "ונכרתה הנפש ההיא מלפני- אני ה'". והך סיומא ד"אני ה' לא נאמר בשום חיוב כרת אחר. ויעוין בפירש"י בפ' אמור שם [והוא מהת"כ כ"ב ס"ט] שכ' ז"ל: "ונכרתה- יכול מצד זה לצד זה, יכרת ממקומו ויתישב במקום אחר, ת"ל אני ה', בכל מקום אני", עכ"ל. והדבר תמוה דאמאי ס"ד דהכוונה של "ונכרתה" היינו ש"יכרת ממקומו ויתישב במקום אחר", ואמאי הוציאה הבריייתא בתו"כ [והרש"י] מקרא מידי פשוטו- ודבר זה לא הוזכר כן בשום מקום אחר דכתיב "ונכרתה", ובע"כ מוכח לדברי הגר"א ז"ל דכיון דהטעם על מילת "ונכרתה" היא גרשיים, א"כ שפיר סד"א דגם באוכל קדשים בטומאה היא סגי בגלות ואי"צ כרת ממש, ועז"ה דילפי" מהסיום דהך קרא דכתיב "אני ה'- בכל מקום אני" דבעבירה זו לא יועיל עונש גלות, ד"בכל מקום אני", ומשו"ה העונש הוא כרת ממש. וכמה מדוקדקים דבריו הנשגבים של הגר"א ז"ל, ודפח"ח.

דינא דתוספת יו"ט כלל, ומשא"כ דין קידוש וסעודה הנאמר בפסח דיסודו הוא משום לתא דדין "מקרא קדש" הנאמר ביו"ט, ובזה שפיר שייך דינא דתוספת יו"ט וכמש"נ.

וא"ש אתי כמין חומר השינוי בפסוקים, דבפסוק הראשון דאיירי מדין אכילת חמץ הנוהג כל זה כתיב "כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי בכתוב חסר בלא וא"ו, ומשום דכלפי איסור אכילת חמץ הנוהג כל שבעה ליכא דין תוספת יו"ט בין לפניו ובין לאחריו, דדין זה תלוי בשם רגל ולא בדין "מקרא קדש" [ואף דחמץ אסור מער"פ היינו איסור בפנ"ע ולא האיסור הנאמר בפסח ולית ביה חיוב כרת], ואילו בקרא בתרא כתיב "וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם" בכתוב מלא, ומשום דאיירי לגבי איסור מלאכה ודיני "מקרא קדש" שנאמרו בחג הראשון והאחרון, דבזה פשיטא דאיכא דינא דתוספת יו"ט, וכמש"נ.

ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו

במדבר פ"ט פ"ב פ"ד - ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו: בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו ככל חקתיו וככל משפטיו תעשו אתו: וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח: ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל.

הנה תיבת "הפסח" הוזכרה י"ג פעמים בתורה, וכמשפטי הלשון, כשהוזכרה באתנחתא או בסוף פסוק נכתבה בקמ"ץ "הפסח", ואילו כשנכתבה באמצע פסוק נכתבה בסגול "הפסח", והעירני חכ"א הא דבפרשת פסח שני נכתב "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" ואף דטעמי המקרא על תיבת הפסח היא טפחא, ואינה אתנחתא, וכפי כללי הדקדוק היתה צריכה להכתב בסגול ולא בקמ"ץ, ודבר צ"ב.

אכן נראה פשוט דהנה פסוק זה נאמר בפרשת פסח שני וכדמפורש שם בהמשך הפרשה "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל" דמינה נלמד דמי שהיה טמא בפסח ראשון נדחה לפסח שני. והנה דין זה דנידחין לפסח שני נאמר רק ביחידים שנטמאו, אכן אם נטמאו רוב הציבור מבואר בפסחים דף סו, ב דאמרי" ופסח גופיה מנא לן אמר רבי יוחנן דאמר קרא איש איש כי יהיה טמא לנפש איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה.

ויעוין בפסחים דף עז, א דמבואר דדין זה דבציבור פסח קרב בטומאה ילפי' לה מגז"ש דאיתא שם: "תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לא, וכו' אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר {במדבר כח-ב} מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת", ובע"ב שם איתא: "אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת דדחו טומאה מנא לן אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה ופסח גופיה מנא לן

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

ארבע פרשיות החודש אדר

(נכתב בקיצור)

תמצית: קושיות: מה עניין קריאת פרשת החודש משום שבו פרשת הפסח? מה השייכות של ארבע פרשיות לחודש אדר? מה השייכות של ארבע הפרשיות אהדדי? - דברי הגר"א שארבע פרשיות כנגד ארבעת הזמנים שמוזכרים ביוצר אור בשבת, עולם הזה, עולם הבא ימות המשיח ותחיית המתים - קושייה דמדוע מוזכר עולם הבא שני ולא רביעי שהרי בא בסוף - ביאור שהעסק כאן הוא תפיסתנו בגילוי שמו ובעולם הבא התפיסה שלנו היא מועטת כיו שהאור כ"כ גדול - ביאור הד' זמנים ושייכותם לארבע פרשיות ומבטע התפילה שהשתמשו בכל אחד - ביאור דד' פרשיות הם מהלך מסודר של גילוי להביא להחודש חידוש העולם - ודבר זה הוא בחודש אדר החודש של ונהפוך הוא - פרשת החודש ופרשת הפסח הם יחד כי ע"י החודש בא לידי פסח, וזהו כוונת רש"י דפרשת החודש יש בו פרשת הפסח

בזה קצת ביאור מפי מו"ר זצ"ל, וננסה להאריך במקום שקיצר:

הנה קשה בד' זמנים אלה, שלכאורה הסדר שלהם אינו מכוון, שהרי, כמבואר בראשונים, סדר העת"ל הוא: עולם הזה, אח"כ ימות המשיח, אח"כ תחיית המתים ובסוף עולם הבא, וכאן עולם הבא בא כשלב השני קודם ימות המשיח ותחיית המתים, אתמהא? אלא נראה מוכח מזה דעיקר הכוונה כאן אינו לסדר הזמנים, אלא לסדר הגילויים של בורא העולם בעולם. דהנה תכלית כל העולם הוא להביא לגילוי שמו שעין בעין יראו את כבוד ה', וכל ההסתרים והמניעות שיש כאן בעולם הוא רק כדי להביא לגילוי גדול וברור יותר בעתיד. וכדביאר הרמח"ל בתחילת דעת תבונות בענין היחוד שהגילוי היחיד שלו הוא רק כששוללים את כל העומד כנגד היחוד. פירוש שלבני אדם אין תפיסה בו עצמו כלל, כי לא יראני האדם וחי, וכל התפיסה שיש לנו הוא מזולתו, פירוש משלילת מה שהוא אינו, וכלשון המקובלים שקראוהו "אין-סוף", הוא אינו סוף, מתוך שאתה מכיר את הסוף תבוא לתפוס משהו במי שאינו סוף. וכלשון המהר"ל "ידיעת ההפכים אחת".

אבל כל זה הוא בתהליך שיש בעולם עד העולם הבא, דאז יש הסתרים מהסתרים שונים להביא גילוי. אבל בעולם הבא שם מגיעים לתכלית, ושם אין שום הסתרים יותר, וא"כ שם יש גילוי במלואו. אבל כיון שהאדם אין בכוחו להשיג, א"כ באמת בעולם הבא התפיסה היא חסרה שכיון שהגילוי כ"כ גדול א"א לתפוס. וכמשל הראשונים (האריך בזה הרמ"ק בפרדס) דמי שמתכל ישירות בשמש אינו רואה דבר, ורק ע"י מסכים יכול לראות את אור השמש. בעולם הבא אין מסכים, וכיון שהאור כ"כ חזק א"א לתפוס אותו. בארבעה הזמנים שעוסקים כאן העסק הוא בתפיסה שלנו בו, וע"כ הוא שייך לברכה זו שבו מתפללים "אור חדש על ציון תאיר", הארה מלאה שמתגלה יותר ויותר עד לעת"ל, וע"כ במקום הזה עולם הבא הוא רק שלב ב' מתוך ד' השלבים, שבמידה מסויימת התפיסה שלנו בו היא גדולה יותר בימות המשיח ובתחיית המתים כשעדיין יש מסכים מסויימים, מאשר בעולם הבא שאין מסכים כלל (אבל עכ"פ עולם הבא הוא גילוי גדול יותר מעולם הזה).

ולפי הבנה זו נבוא לבאר את סדר הד' זמנים לפי לשון מטבע הברכה, ואת שייכותם לארבע פרשיות:

א.

רש"י במגילה דף כט. מבאר דפרשת החודש נקראת משום שבו פרשת הפסח, ותמוה חדא מדוע נקרא פרשת החודש ולא פרשת הפסח, ושנית דהיכן מצינו שקורין קודם חג במצוות היום, דכל מה דמצינו הוא קריאת פרשת המועד במועד אבל לא קודם ומה נשתנה פסח?

עוד צ"ב דמבואר דארבע פרשיות שייכים לחודש אדר, וכן הוא לשון המשנה בתחילת מגילה - פורים וארבע פרשיות. ובמיוחד דאיכא חד מ"ד דס"ל דארבע פרשיות נקראים בחודש אדר הראשון וע"כ ששייכים לאדר ולא לניסן. ודבר זה תמוה, דמה השייכות של פרה אדומה והחודש הזה לכם לחודש אדר?

ובכלליות צ"ב דמהו השייכות של ד' פרשיות של שקלים זכור פרה והחודש אהדדי, ומדוע נזמנו לפונדק אחד, וברור שיש כאן מהלך מסודר, וכן ביארו בספרי החסידות בהרחבה, וננסה לבאר לפי דרכינו.

ב.

כבר הוזכר בשיעורים קודמים דברי הגר"א באדרת אליהו לגבי הארבע פרשיות וכאן המקום להרחיב בזה את היריעה: וז"ל הגר"א באדרת אליהו (שמות ל, ג): "והנה ד' פרשיות נגד ד' זמנים האמורים ביום השבת וכמ"ש ע"ז במק"א שקלים לכפר על הנפש בעולם הזה" וביאר שם בבאר אברהם: "פי' ד' פרשיות הם שקלים זכור פרה חדש נגד ד' זמנים האמורים ביום השבת פי' אין כערךך וכו' בעה"ז בעה"ב לימות המשיח לתחיית המתים. שקלים וכפר על הנפש בעה"ז, זכור את אשר עשה לך עמלק הוא לנקום ממנו בעה"ב כמ"ש זכור אל תשכח זכור כו' פרה לימות המשיח נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים של פרה וטהרתי אתכם, החדש הוא לתחיית המתים בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל".

פירוש שיש ד' זמנים המוזכרים בשבת בברכת יוצר אור: "אין כערךך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך, אין כערךך ה' אלקינו בעולם הזה, ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא, אפס בלתך גואלנו לימות המשיח, ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים", וכנגד כל אחד מהזמנים יש את אחת מהד' פרשיות. והדברים צריכים ביאור דמה השייכות בעצם בין הד' פרשיות לד' זמנים אלה, ומה שביאר בבאר אברהם הוא רק קצה היריעה, והנה שמענו

המיתה יש תקומה מחדש. בפרשה זו מדברים על הגילויים השייכים למי דומה לך, לתחיית המתים שהוא חידוש בעולם שלשם שייכת פרשה זו.

ד.

והנה מרגלא בפומא דמו"ר זצ"ל, לדלעולם חודש ניסן הוא חודש הלידה של כלל ישראל, וממילא חודש אדר הוא חודש המיתה של כלל ישראל, שהוא סוף המהלך. וזה מה שנתגלה בפועל בחודש זה, שנגזרה גזירה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, וגזירה זו התקבלה בשמים כנתבאר במדרש, וגזירה זו לא בטלה, שכתב שנכתב בטבעת המלך אין להשיב. נמצא שבכל שנה יש התעוררות של הגמר של כלל ישראל ח"ו, ועל זה באה עבודת חודש זה דעניינה "ונהפוך הוא" הפיכת הקללה לברכה. הבאת המיתה לידי לידה מחדש.

ובזה מבואר עניינם של הד' פרשיות, יש כאן מהלך להביא לידי תחיית המתים - הגילוי הגדול ביותר ששייך - הגילוי של מי דומה לך. אבל כדי לבוא לידי גילוי זה צריך לעבור בזעיר אנפין את המהלך של גילויים שבאים בד' שלבים - גילוי שלם של העולם הזה של ערך - שקלים, גילוי גבוה ביותר של עולם הבא שהוא אינו נתפס - זכור (וע"כ מייד אח"כ בא פורים שהא בגדר עד דלא ידע - היכן שדברים אינם נתפסים בדעת כמבואר במאמר מז - פורים עח), גילוי שאפס בלתי שיהיה ברור שכל מציאות אחרת היא שוא - פרה, ולבסוף להגיע לגילוי של מי דומה לך - פרשת החודש.

נמצא שהארבע פרשיות הם מהלך מסודר של גילויים של שמו להביא לידי חידוש - תחיית המתים. ודבר זה שייך בדוקא לחודש אדר, שאדר שהוא החודש של ונהפוך הוא, שיש בו גם מיתת משה וגם לידתו, בחודש זה דוקא יש כלים להביא לידי פרשת החודש. וא"כ אפילו אם חודש אדר הוא רחוק מפסח - למ"ד קוראים בחודש אדר הראשון, ג"כ שייך לקראות בו פרשת פרה והחודש דאין עיקר הטעם להתכונן לפסח אלא להביא לתכלית החודש דחודש אדר.

ה.

ובזה יש לבאר את כוונת רש"י שקורין פרשת החודש כי שם הוא מצוות הפסח. וקודם יש להעיר, דלשון הפסוקים בפרשת החודש הוא: "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית וגו'", והנה החודש הזה לכם הוא מצוות קידוש החודש, וויקחו להם איש הוא מצוות קרבן פסח מצרים וא"כ מדוע נמצאים ב' מצוות אלא יחד באותה פרשה? אלא משמע שכוונת התורה היא לבאר מדוע זכו ליציאת מצרים, והוא שכיון שקיבלו את מצות החודש שמימה את עם ישראל תחת מהלך הזמן של חידוש, ממילא מכאן אפשר להגיע לקרבן הפסח שהוא הקרבן של כלל ישראל העושה אותם לעבדי ה'. המהלך להגיע לפסח הוא דרך החודש.

ואולי לפי זה יש ליישב הרש"י שזוהי כוונתו שבפרשת החודש יש את פרשת הפסח, לא שבאים לקראות פרשה זו לפני פסח, אלא שכדי להגיע לפסח צריך לעבור בהחודש, וע"כ אומר רש"י שלמה קוראים פרשה זו כי שם פרשת הפסח, אין קוראים את זה כדי לקרוא את פרשת הפסח, אלא קוראים את פרשת החודש כי שם נמצא פרשת הפסח, פירוש שזה הדרך להגיע אל זה. אנו בונים מהלך להגיע לפרשת החודש כדי להגיע ללידה חדשה של עם ישראל בפרשת הפסח.

אין כערכך (ערוך לך) ה' אלוקינו בעולם הזה - בעולם הזה התפיסה שלנו בו היא מוגבלת שכן יש מציאויות שלמות שנראים כעומדים לעצמם ח"ו, וכל התפיסה בעצם שיש כאן בעולם הוא רק בערכין, פירוש שלכל הפחות בורא העולם הוא הדבר השווה ערך יותר משאר המציאויות שיש בעולם. ואע"פ שבעולם הזה נדמה שיש מציאות אחרת, מ"מ הערך עליון הוא שמו. נמצא שבעולם הזה יש הערכה התופסת שהערך העליון הוא בורא העולם, ולכן כאן נקרא בשם "ה' אלוקינו" שפירושו הו"ה המסתתר בשם אלהים כלשון רש"י בקריאת שמע, ורבינו בחיי בפסוק אנכי ה' אלוקיך. וההגבלה בזה היא פרשת שקלים, ועיין במה שהארכנו בזה במאמר לב - פרשת שקלים, שהקושי של משה רבינו היה להבין איך אפשר ע"י שקל גשמי להתחבר לדבר רוחני, והגילוי היה שיש לכל גשמיות חיבור לעליונים, ואפשר להעריך את ערך העליונים גם בכלים גשמיים. פרשת שקלים הוא כנגד הגילוי בעולם הזה.

ואין זולתך מלכינו לחיי העולם הבא - עולם הבא הוא הגילוי בלא מחיצות כנתבאר לעיל, ועל כן כאן נקרא בשם מלכינו, שמתגלה כמלך על כל העולם כולו, וזהו הלשון אין זולתך - שעיקר הגילוי בעולם הוא "אין עוד" שאין פירושו אין עוד אלהים, אלא אין עוד מציאות לבר ממנו כדמבאר המהר"ל. רק בעולם הבא יש את הגילוי הסופי השלם ש"אין זולתך", אין מציאות אחרת חוץ ממנו. דבר זה מקביל לפרשת זכור, שכן עמלק הוא המייצג את כל הס"א בעולם, כל הצד והמציאות שקיימת לעצמה (עיין מאמר מז - פורים עח), ובפרשה שזוכרים את מחיית עמלק יש שייכות לגילוי המעותד בסוף, אין זולתך שהוא בעולם הבא.

אפס בלתיך גואלינו לימות המשיח - ימות המשיח כמבואר במהר"ל הוא כנגד יום טוב, פירוש עולם הזה מתוקן ומשודרג. בימות המשיח מלאה הארץ דעה את ה', וכל העולם ירוצו לדעת את ה'. באותו זמן יהיה גילוי נוסף על הגילוי של עולם הזה - לא רק שאין ערוך לך, פירוש שאין ערך חוץ כערכו, אלא שכל מציאות אחרת, אע"פ שהיא עדיין נראית כקיימת עד עולם הבא, מ"מ כלפי גילוי היא אפס - אפס בלתיך, המציאות האמתית תהיה ברורה כשמש. וכאן נקרא בורא העולם בשם גואל, שגאולה היא שדרוג האדם, ההפך מגאל הוא גלה, פירוש העם כעם נמצא במקום לא לו, הגאולה מחזירתו למקומו. ימות המשיח האדם חוזר למקומו, לתפיסה האמתית שאפס בלתיך. גילוי זה שייך לפרשת פרה, שכפי שהתבאר במאמר פרה ע"ה (מאמר ד'), פרה אדומה הוא רוח ממרומים המכינה את בני האדם בתוך העולם הזה ומקשרת אותם לעליונים, ובימות המשיח תהיה כזו טהרה כלשון הבאר אברהם הנ"ל וע"כ פרשת פרה היא כנגד ימות המשיח.

ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים - הגילוי של תחיית המתים הוא בכך שהוא ההפך ממהלך העולם לגמרי, בבחינת יש מאין, וע"כ כאן נקרא בורא העולם "מי דומה לך", לא רק שכל מציאות אחרת כלפיו נחשבת לאפס, אלא שכבר אפשר לתפוס שהוא בגדר מציאות אחרת שאין שום דמיון בינו לבין שאר המציאויות, הם אינם בכלל באותה פרשה. וכן לעולם תחיית המתים שייכת לתואר כזה כפי שאומרים בשמו"ע "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממת ומחיה ומצמיח ישועה". וכאן נקרא ה' בשם מושיע, שישועה היא הפיכת המצב למצב אחר, לא רק שגואל ומביא מגלות לגאולה, אלא גם מושיע, מחלץ אדם מצריו והופך מצבו לגמרי. זהו דבר ששייך לתחיית המתים דוקא. ולכאן שייכת פרשת החודש, שהחודש הוא הגילוי של חידוש, כפי שהתבאר במאמר פרשת בא, שכאן היה גילוי שעם ישראל עומד תחת מהלך הזמן של חודש, הלבנה, שכל עניינה שהולכת ונעלמת וחוזרת ומתחדשת מחדש, כעניין תחיית המתים שאחרי

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

שבת הגדול – יום הכיפורים הניסן

תמצית: קושיות: מדוע שבת הגדול נקרא כך, ומדוע נקבע עפ"י יום השבוע, מה עניין הנס של לקיחת השה, וכן מה עניין הנס שבכורי מצרים מתו בו, דברי הבית יוסף שחוגגים רק את היום הראשון של הנס אע"פ שנמשך ה' ימים - מחלוקת התנאים אי בתשרי נברא העולם או בניסן, דברי התוס' שאלו ואלו דבא"ח שבתשרי עלה במחשבה ובניסן נברא במעשה, דברי האר"י - ביאור הגר"א שחולק על תוס' והאר"י, ביאור הגרי"ח שתשרי קאי על אדם הראשון וניסן קאי על ישראל - ביאור שב' בריאות האדם זה הוא התערוותא דלתתא וזה התערוותא דלעילא - הקבלת מהלך חודש ניסן למהלך חודש תשרי, ר"ה עשי"ת, יוה"כ וסוכות - ביאור הימים שבין יוה"כ לסוכות שהם המשך יוה"כ - ניסן מתחיל בר"ח ונמשך עד י' בו שהוא יוה"כ דניסן, ויש בו ד' ימים שמביאים לפסח - יישוב הקושיות שהחמשה ימים שבין י' לט"ו הם הימים של הבכח המביא להוצאה לפועל בט"ו ולכן נמשך הנס אז אבל עיקרו הוא היום הראשון - יישוב עניין שבת הגדול שהוא יוה"כ דניסן, ולכן הוא ביום השבוע שכיון שהוא בהתערוותא דלעילא אינו שייך אלא לשבת שקביעא וקיימא - ולכן נקרא הגדול שהוא גדול מכל שבתות השנה - דברי הלשם

בזה

של מצוה, ביאור דמשכו וקחו לכם צאן היה כדי שיסירו עצמם מאלילים, ועדיין קשה דמדוע היה צורך בנס גדול זה רק כדי להסיר את הע"ז שהיה בכלל ישראל, ולא היה סגי בדבר אחר.

הנס של מכה מצרים בכוריהם

והנה, הבית יוסף שם הביא ביאור נוסף וז"ל: "לפי שנעשה בו נס כדאינתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות של מצרים אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הדא הוא דכתיב למכה מצרים בכוריהם עכ"ל ורבינו כתב הנס בענין אחר וכן כתב בכל בו סימן מ"ז וכן כתב שבלי הלקט".

פירוש שטעם הנס הנוסף הוא בזה שבימים אלה היה מלחמה גדולה בין בכורות מצרים לשאר העם והיה כאן נס גדול שנהרגו הרבה מהם, וגם כאן צריך ביאור מהו העניין בנס זה שנשעה בימים אלה, והרי בליל ט"ו כל בכורי מצרים יהרגו, ומה טעם בתוספת זו? ועוד הקשה הבית יוסף וז"ל: "ואם תאמר לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו", פירוש שלפי ב' הטעמים הנ"ל כל החמשה ימים הם נסים ומ"מ מתייחסים רק ליום הראשון של הנס. וכל זה אומר דרשני.

ב.

מחלוקת ר"א ורבי יהושע אי בתשרי נברא העולם אי בניסן נברא העולם וביאור אלו ואלו דא"ח

הגמ' בר"ה (:) מביאה מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע אי בתשרי נברא העולם אי בניסן נברא העולם. וכתב תוס' (שם כז. ד"ה כמאן) "אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלקים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא

א.

שבת הגדול נקרא ע"ש הנס שנעשה בו

איתא בטור: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור וכו' ונמצא ש' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול". וקשה, דהרבה ניסים נעשו לישראל, ומדוע נתייחד נס זה דוקא ליקרא "הגדול"?

ועוד הקשו הנו"כ דלפי טעם הטור היה צריך שיהיה הנס נחגג ביום י' בניסן ולא בשבת, ומדוע נקבע שבת להיות יום הנס? ועל"ב"ח שיישב וז"ל: "מה שתמהים העולם דאמאי יחסוהו לנס אל השבת ולא ליום העשירי בחודש כבר נאמרו בו דברים הרבה ואני קיבלתי (משם ר' משה חריף) דהטעם הוא לפי שבעשור לחודש עלו מן הירדן ואם היו מייחסין הנס ליום העשירי והיו קוראין יום העשירי יום גדול היו טועים לומר שעל שם הנס שעלו מן הירדן נקרא גדול ולכן יחסו הדבר אל השבת לפי שידוע היה שעלייתם מן הירדן לא היתה בשבת", והדברים עדיין צריכים עיון.

לקיחת השה בי ניסן

עוד צריך ביאור מה עניין נס זה שהיו צריכים ישראל ליקח השה בעשירי לניסן? והנה רש"י בחומש ביאר דבר זה וז"ל (שמות יב, ו): "ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות? ה' ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנא' ואת ערום וערירי ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנא' מתבוססת בדמיק בשני דמים ואומר גם את בדם ברינתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופים באלילים אמר להם משכו וקחו לכם משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן

נברא עד ניסן, ובפשטות כוונתם שרק עלה במחשבה לבראות את העולם בתשרי אבל למעשה לא נברא עד ניסן. ובדרך זה הרחיב בכתבי האר"י במקומות הרבה (עי' שער הכוונות דרושי ר"ה דרוש א') עפ"י סוד שישנם ב' בחינות במציאות אחת השייכת למחשבה ואחת השייכת למעשה. והדברים עמוקים מאד, ולמעשה קשה לתפוס לדידנו שמונים מתשרי דזה דבר שהיה רק במחשבה.

אמנם הגר"א בספר יצירה ביאר להפך, וז"ל (פ"א מ"א אופן ג'): "וכן בשנה התחלתו העיקרי מתשרי שהוא רויח כמ"ש לקמן והוא רוח השנה. וחום מניסן הוא נשמה כמ"ש לקמן הכל. וזה מחלוקת רבי אליעזר ור"י ואלו דברי א"ח, רק שבריאת העולם מניסן הוא נעלם, כי ידוע שבריאת האדם בתשרי כמ"ש זה היום תחלת מעשיך, רק שאנו מונין בהר"ד לשנת תהו בשביל ה' ימים שקדם לאדם כידוע, אבל עיקר המנין משנת יצירה ומתשרי מנין השנים כמ"ש למבול כר"א. אבל לתקופה כר"י שבתחילת ליל ד' מנין התקופה והוא ניסן שנת תהו וכן החום הוא רק במחשבה", פירוש שבריאת העולם בניסן הוא במחשבה, ולמעשה נברא בתשרי.

ועיין בדברי רבי יצחק אייזק חבר בהגדה של פסח הנקרא יד מצרים (ד"ה יכול מר"ח) שכתב שבריאת האדם בתשרי הוא בריאת אדם הראשון, ובריאת האדם בניסן הוא בריאת עם ישראל שנולדו בר"ח ניסן - החדש הזה לכם ראש חדשים. ואע"פ שביאר דבר זה לשיטת האר"י, מ"מ דבר זה מתבאר באר היטב לשיטת הגר"א, דצורת אדם שעלה במחשבה, היא הצורה של עם ישראל שלא יצאה לפועל עד ניסן, והאדם שנברא למעשה הוא אדם הראשון, שהוא שלא כפי המחשבה הראשונה.

החילוק שבין תשרי וניסן – התערותא דלעילא כנגד אתערותא דלתתא

ומ"מ נמצא שבריאת האדם היא בב' זמנים, תשרי השייך לאדם הראשון, וניסן השייך לבריאת עם ישראל. ויש חילוק גדול בין ב' בריאות אלה, דאדם הראשון היה צריך לזכות ע"י מעשיו דמייד בתחילת בריאתו נצטווה מצווה אחת והיא היתה נסיונו, וכשלא עמד בנסיון זה מייד עמד בדין ונענש, וכלשון המדרש שעמד בדין ויצא בדימוס.

אבל כלל ישראל זכו שלא ע"י מעשיהם, וכמבואר בדברי רבותינו (עיין בעל התניא בספר תורה אור בענייני פסח) שעם ישראל לא היו ראויים לצאת ממצרים, וכדברי המלאכים על ים סוף שאמור הללו עובדי ע"ז והללו, אבל מ"מ היה התעוררות רחמים עליהם שאפילו שלא היו במדרגה לזכות בזה מ"מ קיבלו הדבר במתנה (והוא ע"מ שיזכו בזה לאחר מ"ט ימי העומר, כדביארנו במקומות אחרים). ודבר זה היה בהתערותא דלעילא, שהגיע מלמעלה שלא ע"י מעשי התחתונים, וכדהבאנו בשם הלשם שזה טעם החיפזון בליל יציאת מצרים שהיה למעלה למעלה ממעשיהם. מה שא"כ תשרי שתלוי במעשי התחתונים ובעי התערותא דלתתא.

מהלך חודש ניסן מקביל למהלך חודש תשרי, ביאור הימים שבין י' לט"ז

נמצא דתשרי וניסן שניהם מקבילים אחד לשני ושניהם עוסקים בבריאת האדם, אלא שזה בבריאת אדם הראשון וזה בבריאת עם ישראל. ולפי זה, מתבאר בדברי רבותינו, מהלך החודש של תשרי וניסן מקבילים זה לזה לגמרי. והוא, דבתשרי ר"ח הוא יום הדין, והוא יום בריאת האדם בכל שנה מחדש. ובעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ הוא זמן בנין האדם להביאו לשלמות שיזכה בדין. וביום העשירי באה השפעת רחמים עצומים

מלמעלה שנותן לאדם מקור חיות לכל השנה כולה.

ואח"כ ישנם ארבע ימים עד סוכות, והוא דסוכות הוא ההוצאה לפועל את כל הבכח שלניתן ביוה"כ, שבסוכות שמחים שמחת בעלי תשובה הצילא דהימנותא ועם כלי זינו של מלך כלומר דידן נצח. אלא שכדי להגיע מיום הכיפורים ועד סוכות ישנם ד' ימים נוספים המובילים מיוה"כ עד סוכות, ועניינם הוא שהם שייכים ליוה"כ וממשיכים אותו כדי לחברו לסוכות, וכביכול כדי להביא מההשפעה העליונה שניתנת ביוה"כ ולהורידו לעולם הזה, צריך ד' ימים אלו.

וכן הוא מה שאמרו חז"ל שבט"ו תשרי ראשון הוא לחשבון עונות (תנחומא אמור פכ"ב), שעד אותו יום עדיין ממשיכה ההשפעה של יום הכיפורים שאין בו חטא.

וכן הוא ג"כ בניסן, עשרה ימים ראשונים הם בנין האדם דכלל ישראל. יום העשירי הוא יום ההשפעה של כל הבכח שיש לאדם דניסן במשך השנה, ואח"כ באים ד' ימים המובילים מהבכח הגבוה הזה עד שיוורדים למטה לעולם הזה בט"ו בו. וכן ביאר הקדושת לוי וכן הוא בלשם (דע"ה ח"ב דרוש ה' ענף ב' סימן י"א).

ד.

י' ניסן תחילת יציאת מצרים

ובזה מישוברים קושיותינו, שבעשירי לחודש מתחיל יציאת מצרים, ולכן אז או נוטלים את השה, שביאר רש"י שבזה מתחילים לפרוש מע"ז, פירוש שמתחילים לצאת ממצרים, או שבכורי מצרים מתחילים למות שיציאת מצרים היא ע"י מכת בכורות. ודבר זה נמשך חמשה ימים, משום שהמהלך המתחיל ב' בחודש אינו מסתיים עד י"ד בו שזהו המהלך של הבכח הגדול עד שיוורד לפועל. ולכן עיקר הנס הוא י' אפילו שנמשך עד פסח, משום שעיקר ההשפעה הוא ב' בחודש.

שבת הגדול הוא יום הכיפורים דחודש ניסן

ובזה מתבאר ענין שבת הגדול, שהוא המקביל ליום הכיפורים דחודש תשרי בחודש ניסן, והוא עיקר הבכח של כלל ישראל שמשם באה ההשפעה מלמעלה להביא לבפועל שבא ביציאת מצרים. אלא שהחילוק אחד הוא, דבתשרי עיקר ההשפעה באה ע"י האדם - התערותא דלתתא, והוא שמקדש את השמנים מביא לידי יוה"כ מתי שסופר י' ימים. אבל בניסן שהוא התערותא דלעילא שם ההשפעה באה מלמעלה וכל קדשוה שבאה שלא ע"י האדם שייכת לשבת שקביעא וקיימא, שכביכול זהו דריסת רגל לקדשוה של מלעה בעולם הזה.

ולכן מזמן יציאת מצרים ואילך שבת הגדול אינו נופל בימי השבוע אלא בשבת קודש, שרק שם יש שייכות לשבת שבתון של יום הכיפורים. וזה הטעם שנקרא "שבת הגדול", שזהו השבת השייכת לבחינת יום הכיפורים שיש בה גדולה שאין בשבתות האחרים.

וכן ביאר הלשם שם, וז"ל: "הרי נמצא לפי זה כי השבת הגדול של אז היה אז בסוד יוהכ"פ ולכן נקרא שבת הגדול משום שהוא היה השורש להיות הקדוש דיום הכיפורים (הגהה: והעיקר הוא כי אז נתגלה אור הבינה עצמה כנז' משא"כ ככל השבתות הוא הגילוי דהמלכות שהיא ה' זעירא אבל הבינה היא ה' רבתא לכך נקרא הוא שבת הגדול)".

ואולי זה הטעם שמצינו שעיקר הדרשות שנתנו הרבים במשך הדורות הם שבת שובה ושבת הגדול, ולפי זה שניהם הם שייכים לעניין יום הכיפורים, זה ביום הכיפורים דתשרי וזה ביום הכיפורים דניסן.

אבני חזק

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת שמיני

קושי בפרשה

פ"ט א': ויהי ביום השמיני וגו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת. וברש"י - להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. הנה בכל ז' ימי המילואים הובא פר לחטאת, ואף אצלו כתב רש"י בפר' תצוה (כ"ט א') שבא "לכפר על מעשה העגל שהוא פר".

אבל הרמב"ן כאן כתב שהלא הציווי על הפר נאמר בפר' תצוה לפני שחטאו בעגל ולא בא אלא לחטוי על המזבח ועל אהרן ובניו ולקדשם, ורק העגל ביום השמיני בא לכפר על מעשה העגל. ואמנם רש"י מיושב אף הוא לשיטתו בפר' כי תשא (י"ח א') שאין מוקדם ומאוחר בתורה ומעשה העגל קדם לצווי מלאכת המשכן, ולכך נצטוו בהבאת הפר לכפר על העגל.

ובאמת פר החטאת של ז' ימי המילואים חלוק בכמה דברים מעגל החטאת של יום השמיני, שהפר הוקרב בימי המילואים ע"י משה ואילו העגל הוקרב ביום השמיני ע"י אהרן והוא היה תחילת כיהונו ועבודתו, ופר החטאת הובא ע"י משה וכל ישראל מתרומת הלשכה ואילו העגל הובא ע"י אהרן כפי שנצטוה כאן "קח לך", ופר החטאת להדיא כתיב ביה שבא לחטא את המזבח ולקדשו לכפר עליו (לעיל ח' ט"ו) ואילו העגל היה קרבנו של אהרן לכפרתו וכדכתיב "וכפר בעדך ובעד העם". וא"כ דברי הרמב"ן עולים יפה שהפר בז' ימי המילואים לא בא לכפרת העגל אלא לחיטוי המזבח ורק עגל החטאת בא עבור אהרן לכפרת העגל. ועל כרחק אף לדעת רש"י עיקר הבאת פר החטאת היתה לחיטוי המזבח כמפורש בקרא, אך הטעם שנצטוו להביא דוקא פר היה כדי לכפר גם על מעשה העגל, וזה היה כפרה כללית לכל ישראל ולא היה כפרה עבור אהרן שהרי לא היה קרבן שלו.

ועוד כתב הרמב"ן שעגל החטאת של אהרן היה שוה לקרבנו ביום הכיפורים שאף בו מקריב הכה"ג פר לחטאת, ושעיר החטאת של העם היה כחטאתם ביום הכיפורים שמביאים בו שעיר, ולכך מצות העגל היה בשריפה מחוץ למחנה כאשר נשרף פרו של כהן גדול ביה"כ, ואע"פ שכאן היתה חטאת חיצונית כהוראת שעה ואילו ביה"כ מובא דמה לקודש פנימה.

אכן יש כאן קושי גדולה בדברי הרמב"ן, שהנה לעיל בפר' תצוה (כ"ט י"ד) פירש להדיא כדברי רש"י שפר החטאת של ימי המילואים הובא לכפר על מעשה העגל, ואף שטרם חטאו בעגל "הכל גלוי לפניו" וציווים ע"ש העתיד, ועוד כתב שהיה קרבנו של כהן משיח שדינו בפר ואף ששם דינו להביא את דמו לפניו כאן לא רצה להכניסו לפניו לפי ש"עדיין לא נתקדש ולא שרתה עליו שכינה שיקרא פרכת הקדש והנה החיצון כפנימי". ונמצאו דברי הרמב"ן סותרים זל"ז.

ולדבריו דלעיל תימה מדוע אף העגל שבא ביום השמיני ג"כ הוקרב במזבח החיצון ולא הובא דמה בפנים הלא כבר שרתה בו שכינה, ושמא י"ל שסו"ס עדיין לא שרתה שכינה בזמן זריקת הדם אלא רק לאחמ"כ בעת הקטרת האימורים ע"ג המזבח שאז ירדה האש מן השמים.

+ חילוק השמות בין שוק התרומה לחזה התנופה

+ השייכות בין איסור אכילת בהמה טמאה לטומאת נבלתה

החלבים שעומדים לגבוה ולכך גם נכתב לכדו לעיל בפר' צו יחד עם החלבים, אבל שוק הימין הגם שנתרבה להיכלל בכלל מעשה התנופה סו"ס יסוד דין הבאתו הוא מצד חלק הבעלים שצריך לתת אף מחלקו לכהן, ולכך נקרא בשם שוק התרומה ככל שאר תרומות הניתנות לכהן.

ובזה יש לבאר עוד שבז' ימי המילואים כתיב שהחזה היה למשה למנה מצד שהיה לו דין כהן באותם הימים, אך קיבל רק את החזה ולא את שוק הימין, ולהנ"ל יתבאר שבחזה יש דין שיאכל ע"י הכהן מחלק גבוה ומשולחן גבוה קזכי ולכך נאכל ע"י משה, ומשא"כ השוק שהיה לו דין תרומה שניתן לאהרן הכהן ולבניו אחריו במקום נחלה ובזה משה לא היה שייך בו ולכך לא ניתן לו. ואמנם כתיב ששוק הימין של ז' ימי המילואים הוקטר לגבוה וכ' רש"י (ח' כ"ח) שלא מציינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה, וכן החלה שמסל המצות וחלת לחם שמן ורקיט אחד ג"כ הוקטרו לגבוה, וכל זה היתה הוראת שעה אבל לדורות נאכלין ע"י הכהן.

פי"א ד': אך את זה לא תאכלו ממועלי הגדה וגו' טמא הוא לכם. יש לעיין בהוראת "טמא הוא לכם" אם משמעו ג"כ איסור אכילה וכוונת הכתוב ללשון סיאוב וריחוק, או שהכוונה כאן לדין טומאה ממש שישנה בנבלת בהמה טמאה. ולפשוטו מדבר כאן על איסור

פ"י ט"ו: שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף תנופה לפני ה' וגו'. וברש"י לשון אשר הונף ואשר הורם, תנופה מוליך ומביא תרומה מעלה ומוריד, ולמה חילקן הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה לא ידענו ששניהם בהרמה והנפה. והנה לעיל ז' ל' משמע בקרא לפי פשוטו שרק את החזה היה מניף עם החלבים, דכתיב - "ידיו תביאנה את אשי ה' את החלב על החזה וגו' להניף אתו תנופה לפני ה'" ולא נזכר עמו שוק בתנופה כלל אלא רק בנתינה - "ואת שוק הימין תענו תרומה לכהן", ולכך דוקא החזה נקרא חזה התנופה, וכן כתב שם הרמב"ן "הנראה מן הכתוב על דרך הפשט שהחזה הוא מונף עם החלבים ולא השוק וכו'", אך כתב עוד שחז"ל דרשו ששניהם בתנופה.

ואולי יתכן לומר בחילוק הלשון ביניהם שהנה לשון תנופה חשוב מתרומה וכמ"ש הרמב"ן לגבי תרומת המשכן שלגבי זה נכתב לשון תנופת זהב לפי שמשום חשיבות הזהב המביא אותו ינופף ידו לחשיבות הנדבה (ויקהל ל"ה כ"ב), ומעתה י"ל שתנופה שייך בחלק גבוה וכדכתיב בו "להניף אתו תנופה לפני ה'", ואילו חלק הכהן נקרא בכל מקום תרומה, וא"כ אולי י"ל דבזה שאני החזה מהשוק שהחזה הוא מחלק גבוה ומגיע משם לכהן וכמו בשר חטאת ואשם שהכהן מקבלו מחלק גבוה, ולכך נאמר בו לשון תנופה לפי שנכלל יחד עם תנופת

לפר' תזריע ומצורע

פי"ב ו': ובמלאות ימי טהרה וגו' וכן יונה או תור לחטאת וגו'. הנה מצאנו קרבן חטאת שאינו בא על חטא אצל יולדת מצורע זכ וזבה ונזיר שנטמא, שכל אלו צריכים להביא חטאת ע"מ להיטהר מטומאתן לאכול בקדשים וקרויים בש"ס "מחוסרי כפרה" (אמנם נזיר שמשלים נזירות טהרה ג"כ מביא חטאת ואינו בא לטהרה וכתב הרמב"ן שלא נתפרש טעם הביאו קרבן חטאת). ומצאנו חילוקי דינים בין חטאת זו לשאר חטאות הבאות על חטא, כגון שמביאין קרבן אחד על טומאות הרבה משום דהוי קרבן טהרה, וכבר נתבאר בגמ' כריתות כ"ו שכל אלו אינם באים על חטא אלא לטהרה.

ומעתה יש לתמוה מדוע קרוי קרבנם בשם חטאת אם אינו בא על חטא, וגם יל"ע אם הוא נחשב כקרבן חטאת לכל דיניו (כגון בדין נתינת דם באצבע בד' קרנות ושנאכלת לכהנים וכו'). ולכאורה נקרא חטאת מלשון חיטוי הטומאה, וגם הלשון שנכתב בהם "וכפר עליה הכהן וטהרה" הוא מלשון נקיון כמו "לכפורי ידיה", וא"כ לכאורה אין עניינו שייך לקרבן חטאת שבא על חטא ומה שקרוי בשם זה הוא במשמעות שונה, ולפי"ז אין בו בהכרח את כל דיני קרבן חטאת (אא"כ נתפרש בהדיא).

אמנם מאידך הלא איכא הו"א בגמ' כריתות הנ"ל שכל אלו מביאין קרבן לפי שיש בהם חטא ואף איכא מ"ד הסובר כן להדיא, וא"כ על כרחך שהוא קרבן חטאת לכל דבריו ודיניו דאל"כ היאך איכא הו"א שבא על חטא, וא"כ הדרא התמיהה הנ"ל מדוע קרבן טהרה הוא כקרבן חטאת ממש אע"ג שאינו קרבן של חטא וכמסקנת הגמ' הנ"ל. (ובאמת גם בכל דיניו הוא ככל דיני קרבן חטאת שהוא תמיד בא נקבה ושקודם לקרבן עולה וכו').

ויש לבאר בזה שיסוד קרבן חטאת הכללי הוא שבא לטהר את הטומאה הנוצרת ע"י החטא, אלא שסתם חטאת היא כנגד הטומאה הרוחנית של החטא (כנגד הפגם שבחלקים העליונים של הנפש להיותה מסובכת ומרוחקת מהשכינה), ואילו חטאת דמחוסרי כפרה היא כנגד טומאה השורה על הגוף של האדם ונמצא שעניינם שוה. וכעין זה מצינו בקרבנות של שעירי חטאת של ר"ח ומועדות שבאין על טומאת מקדש וקדשיו והיינו שבאים לכפר ולטהר ענייני טומאה, וביותר מצאנו בחטאת של יוה"כ שבאה לכפר על טומאה שנגרמה בקודש ע"י חטאיהם של בני ישראל וכדכתיב "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל", ומפורש כדברינו שע"י החטא נוצרת טומאה רוחנית ולזה בא קרבן חטאת לכפר את הטומאה, וא"כ עניינו אחד עם קרבן של מחוסרי כפרה. ויתכן לומר עוד באופן אחר שאף חטאת דמחוסרי כפרה מטהרת באופן של כפרה של קרבן שע"י כפרת הקרבן בנתינת דמו על המזבח נטהר מטומאתו, ומפורש כן בגמ' ערכין י"ז ב' שיש חילוק בין חטאת של מצורע לאשם של מצורע שחטאת הוי דבר המכפר ואשם הוי דבר המכשיר, ובתוס' שם ד"ה ר"י ביארו דאע"ג שכל הקרבנות מעכבין אותו מן הקדשים ומכשירין אותו סו"ס חטאת שייכא ביה יותר כפרה מאשם שאשם שאינו בא אלא להכשיר וחטאת באה גם לכפר, ומבואר בזה שעיקר החטאת הוא לכפר וע"י הכפרה ממילא נטהר מטומאתו.

אכילתם שהרי עדיין לא נזכרו דיני הטומאה.

והנה כתיב עוד להלן (ח') - "מבשרם לא תאכלו ובגבלתם לא תגעו טמאים הם לכם" ולפשוטו משמע שאותו ענין הטומאה מתייחס לאיסור האכילה ולדיני הטומאה כאחד, וביותר יש להוכיח שהנה באיסור אכילת דגים ועופות טמאים ושרצים לא כתיב טמא הוא לכם אלא כתיב "שקץ הוא לכם" והיינו לפי שאין בהם דין טומאה, ומשמע בזה שהלשון שנאמר לגבי בהמה טמאה "טמא הוא" מתייחס הן לטומאה והן לאכילה, ומעתה צ"ב מה השייכות בין דין הטומאה שיש בנבלתם לדין איסור האכילה שבהם הלא הם שני דינים נפרדים.

עוד יל"ע שהנה דיני טומאת נבילות נכפל בפרשה הן לגבי בהמה טמאה והן לגבי בהמה טהורה הגם שדין טומאתם שוה, וכדכתיב להלן (כ"ד) לגבי בהמה טמאה "ולאֵלֶּהָ תטמאו כל הנוגע בגבלתם וגו' טמאים הם לכם כל הנוגע בגבלתם יטמא עד הערב", ונכתב שוב להלן (ל"ט) לגבי בהמה טהורה "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנוגע בגבלתה וגו'", וכתב רש"י (פס' כ"ו) שחילקן הכתוב לפי שטמאה אין שחיטתה מטהרתה מידי נבילה, וכוונתו היא שבהמה טמאה מטמאה במותה לעולם ומשא"כ בהמה טהורה שאינה מטמאה אא"כ מתה בלא שחיטה וכמשמעות הכתוב "וכי ימות מן הבהמה" ולכך נתחלקו לפרשיות נפרדות. ועדיין צ"ב שהלא דין הטומאה שבהם אחד וכל החילוק ביניהם הוא שבבהמה טמאה לא שייך שחיטה ולכך ממילא תמיד הויה נבלה, וא"כ מדוע היה ראוי לחלקם לב' פרשיות הלא אפשר לכוללן בפרשה אחת ולמנותם זה לצד זה.

ונראה מוכח בכל זה שישנה שייכות בין דין הטומאה שלהם לאיסור אכילתם שהכל דין אחד הוא (לפי ששניהם יסודם מחמת

אותה סיבת סיאוב שבהם על דרך מה שביארו הראשונים שטבעם מקולקל ומשחית את האוכלם וזהו גם יסוד דין הטומאה שבהם), ויתבאר יסוד איסור אכילתם שהתורה אסרה באכילה כל דבר של טומאה שע"י הוא מטמא את הנפש, ולכך גופא נאסרה בהמה טמאה באכילה לפי שהיא טמאה טומאת נבלות, ואף נבלת בהמה טהורה נאסרה באכילה כמו"כ מצד הטומאה והסיאוב שבה, ורק כאשר נשחטה כדין ונטהרה מלבוא לידי נבילה מותרת באכילה לפי שלא ירדה לידי טומאה, וכן אבר מן החי נאסר באכילה מפני טומאת נבילות שיש בו מאחר שטומאתו היא יסוד איסורו.

ועפי"ז יתבאר עוד שהטעם ששחיטת בהמה טמאה אינה מטהרתה מידי נבילה אינו בגלל שלא נתחדש בה דין שחיטה, אלא מפני שהיא טמאה בעצמותה ובמהותה והיינו דברי הכתוב "טמא הוא לכם", ולפיכך אין השחיטה יכולה להוציאה מידי טומאה אחר שגופה טמא בעצם ואינו יכול לצאת מטומאתו ומשום כך נאסרה באכילה בכל האופנים, ולכך נכתב איסור טומאתה בנפרד להורות שהיא גופה טמאה בעצם, והגם שאינה מטמאת בחייה לפי שאין טומאה מחיים אך סו"ס יש בה סיבת טומאה אפי' מחיים ונחשבת טמאה לאכילה ואפי' לבלועה חיים לפי שעיקרה טמא.

והנה דגים ועופות טמאים ושרץ העוף לא כתיב בהם טמאים הם לכם לפי שלא נאמרה בהם טומאת נבלות כלל, אלא כתיב בכולהו "שקץ הוא לכם", אמנם סו"ס אף הם מסואבים לאכילה ואכילתם מטמאת את הנפש כדכתיב בסוף הענין (מ"ג) - "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא טמאו בהם ונטמתם בהם" והיינו שאף הם טמאים מצד מהותם אך לא נתחדש בהם דיני טומאה ולכך מטמאים את נפש האוכלם.

כה יתן ה' וכה יוסיף
שתזכו להמשיך
להגדיל תורה ולהאדירה
ביתר שאת ויתר עוז !!

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב)

הפולמוס בעניין 'קמחא דפסחא' ו'מלבושי יו"ט'

לתרום בעבור המצוה הכי חשובה, ואע"פ שיש עליה הרבה קופצים, כך שגם אם הוא לא יתרום לה אז משהו אחר יתרום עבורה.

או"ד דעדיף לתרום למצוה כזו שאף אחד לא קופץ עליה, ואם הוא לא יתרום לה אזי המצוה הזו לא תתקיים, (דהיינו, מצוה שרגילים לומר עליה שהיא בבחינת 'מת מצוה'), ואע"פ שהמצוה הזו פחות חשובה מהמצוה השנייה שיש עליה הרבה קופצים.

- ג -

והנה מצינו בתרומת המשכן, שהנשיאים אמרו: 'יתנדבו ציבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין אנו משלימין אותי' (הובא ברש"י פ"ו ויקהל, לה, כז), - והנה בתרומת המשכן היו כמה וכמה מיני תרומות, היו תרומות לקודש הקדשים, היו תרומות לקודש, היו תרומות לחצר המשכן, והיו תרומות לבגדי כהונה וכו'.

והנה התרומה לקודש הקדשים למשל, הינה תרומה לדבר קדוש יותר מאשר תרומה לחצר המשכן, - וא"כ לכאן צ"ב, מדוע הנשיאים העדיפו לתת לציבור לתרום בתחילה, באומרם שמה שיהי חסר לבסוף הם ישלימו אותו, והרי מסתמא לדברים הכי קדושים יהיו הרבה קופצים שיתרמו בעבורם, ומה שיסאר לנשיאים לבסוף לתרום, זהו רק לדברים הפחות קדושים, וא"כ צ"ב מדוע הנשיאים לא מיהרו לתרום בעצמם בתחילה לדברים הכי קדושים שבמשכן.

ולכאן מבואר בזה, שהנשיאים סברו שעדיף יותר לתרום לדבר מצוה שאין עליו קופצים, ואע"פ שקדושתו פחותה, - מאשר לתרום לדבר הקדוש ביותר, שיש עליו הרבה קופצים שרוצים לתרום עבורו.

ולפי"ז י"ל הכי נמי בנידו"ד, שעדיף יותר לתרום לאברכים 'מלבושי יו"ט', שבלעדי התרומה הרי האברכים לא יקיימו את ה'שמחת וכבוד יו"ט' בהידור גדול כ"כ, - מאשר לתרום להם קמחא דפסחא, שגם בלעדיה האברכים ישיגו את האוכל והבשר בעצמם, ובין כך ובין כך יקיימו את ה'שמחת ועונג יו"ט' בהידור, - ואע"פ שבעצם יש מצוה גדולה יותר בחלוקת הבשר ב'קמחא דפסחא' וכנ"ל.

- ד -

אכן באמת מבואר בחז"ל, שאע"פ שכוונת הנשיאים הייתה טובה, אך מ"מ הייתה עליהם איזו טענה בזה שלא תרמו בתחילה אלא המתינו עד שבניי יסיימו להביא את תרומותיהם, (ולכן נחסרה אות משמם), - ונאמרו בזה כמה מהלכים שונים, לבאר את הדברים שם, ונציין כאן ב' מהלכים שנוגעים לענייננו, ושמהם נוכל ללמוד לנידו"ד, וכדלהלן.

דהנה רבנו בחיי (פ"ו ויקהל, שם) פירש, שאע"פ שכוונת הנשיאים הייתה לטובה, מ"מ נחשב להם הדבר לחטא

בימים האחרונים התעורר פולמוס גדול בבית המדרש, בעניין 'קמחא דפסחא' ו'מלבושי יו"ט', הי מינייהו עדיפא, כדלהלן.

דהנה בשנים האחרונות, ברשת הכוללים הגדולה בא"י, הייתה חלוקה מיוחדת של 'קמחא דפסחא' לאברכי הכוללים, ובנוסף הייתה ג"כ חלוקה של 'מלבושי יו"ט', לכבוד לומדי התורה ולכבוד חג הפסח.

והנה בשנה זו התעוררו קשיים בהשגת המימון לכל החלוקות הנ"ל, ואשר על כן (נכון לשעת כתיבת המאמר) עדיין לא ברור האם החלוקה של הקמחא דפסחא תתקיים השנה, אם לא, - ולעומת זאת, החלוקה של מלבושי יו"ט התקיימה כרגיל.

ובעקבות כך התעוררה השאלה בביהמ"ד, מדוע הנהלת הכולל העדיפה לדאוג יותר לקיום חלוקת 'מלבושי יו"ט', מאשר לדאוג לקיום חלוקת 'קמחא דפסחא', - והרי לכאן יש כמה סיבות לומר, שיש מצוה גדולה יותר בחלוקת הבשר ב'קמחא דפסחא', מאשר בחלוקת ה'מלבושי יו"ט', וכפי שיבואר להלן (אות ז).

[והנה לגופו של עניין, הדבר פשוט שהנהלת הכולל החליטה את ההחלטה הטובה ביותר, לפי מכלול השיקולים שהיו לנגד עיניה, וכפי שבכל ימות השנה הנהלה משקיעה את כל כוחותיה בעבור טובת ורווחת האברכים, ודבר זה פשוט וברור ואין צורך להאריך, (ואולי בס"ד גם יתאפשר לבסוף לקיים שניהם כבשנים עברו), - ולא באנו בזה אלא לפלפל כדרכה של תורה, להגדיל תורה ולהאדירה].

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה היו מהלומדים שטענו, שאע"פ שבעצם יש מצוה גדולה יותר בחלוקת הבשר ב'קמחא דפסחא', אך מ"מ בנידו"ד יותר ראוי לחלק לאברכים את המלבושי יו"ט, מאשר לחלק להם את הקמחא דפסחא, - וזאת משום שגם אילו לא יחלקו להם את הקמחא דפסחא, אכתי אין לחשוש שמאן דהו יהי רעב בפסח, כיון שברור שכאז"א ידאג בעצמו להשיג את האוכל והבשר הנצרך לו ליו"ט.

ומשא"כ אילו לא יחלקו את המלבושי יו"ט, הרי המציאות היא שהרבה אברכים לא יקנו לעצמם חליפה חדשה ליו"ט, - וא"כ י"ל שראוי יותר לתרום לאברכים תרומה כזו (מלבושי יו"ט), שבלעדיה הם לא היו מקיימים את ה'שמחה וכבוד יו"ט' בהידור גדול כ"כ, מאשר לתרום להם קמחא דפסחא, שגם בלעדיה האברכים ישיגו את האוכל והבשר בעצמם, ויוכלו לקיים את ה'שמחה ועונג יו"ט' בהידור.

- ב -

אכן באמת יל"ע האם הטענה הזו נכונה, אם לא, - ובאמת הנידון הנ"ל מצוי מאוד במעשים שבכל יום ויום, שיש לדון באדם שיש לו כסף לתרום לצרכי מצוה, האם עדיף לו

אדם הנ"ל, אזי י"ל שעדיף יותר לתרום לדבר מצוה שקדושתו הכי גדולה, ואע"פ שיש עליו הרבה קופצים וכנ"ל.

אכן באמת יתכן לומר, שגם רבנו בחיי בעצם ס"ל, שבעלמא כאשר הנידון הוא בבי מצוות נפרדות, אזי י"ל דעדיף יותר לתרום לדבר מצוה שקדושתו הכי גדולה, ואע"פ שיש עליו הרבה קופצים.

ושאני התם בתרומת המשכן, שכל זמן שלא סיימו את הכנת כל כלי המשכן כולל את הבגדי כהונה, הרי לא יכלו לחנוך את המשכן, וא"כ נמצא שגם התרומה לדברים הכי פחות קדושים במשכן, בעצם מסייעת לחנוכת כל המשכן, ולכן שם יש סברא מיוחדת שעדיף יותר לתרום לדבר שאין עליו קופצים, כיון שלמעשה זה מסייע לדברים הכי קדושים שבמשכן.

ומשא"כ בבי מצוות נפרדות שאין מעכבות זו את זו, שלגבי זה אין ראייה כלל מדברי הרבנו בחיי הנ"ל, - ולגבי זה באמת יתכן דס"ל, דעדיף יותר לתרום לדבר מצוה שקדושתו הכי גדולה, ואע"פ שיש עליו הרבה קופצים, מאשר לתרום לדבר שקדושתו פחותה ואין עליו קופצים.

ומעתה י"ל נמי הכי גבי נידו"ד, שהמצוה של ישמחת וכבוד יו"ט בבגד חדש הרי אינה מעכבת כלל את המצוה של ישמחת ועונג יו"ט בבשר ויין, וא"כ לא מיבעי למהלך של התולדות אדם הנ"ל, אלא אף למהלך של רבנו בחיי הנ"ל אכתי יתכן לומר, שראוי יותר לתת את הקמחא דפסחא, שכאמור יש מצוה גדולה יותר בחלוקת הבשר ביקמחא דפסחא וכנ"ל, - ואע"פ שגם לולא הקמחא דפסחא, המצוה בין כך תתקיים מצד אחר כיון שכאו"א ידאג לעצמו לבסוף, מ"מ לא אכפת לן בזה, ודו"ק.

- 2 -

והנה בעצם כל מה שכתבנו לעיל, שלכא"ו עדיף יותר לקיים את חלוקת הבשר בקמחא דפסחא, מאשר לקיים את חלוקת מלבושי יו"ט, י"ל כך משום כמה טעמי, וכדלהלן.

א. חלוקת מלבושי יו"ט מסייעת רק לאברך לבדו לקיים בהידור את מצות השמחה וכבוד הרגל, (ע"י במשנ"ב ס"י תקכט, יב, שהמצוה של בגדי יו"ט היא משום 'שמחה'), - ואילו חלוקת הבשר בקמחא דפסחא מסייעת לכל בני ביתו של האברך לקיים בהידור את מצות השמחה ומצות עונג יו"ט.

ב. חלוקת מלבושי יו"ט מסייעת לקיום המצוה בהידור רק ביו"ט ולא בחוה"מ, (ע"י בשעה"צ ס"י תקל, ד, שבחיה"מ אי"צ ללבוש בגדי יו"ט, אלא רק לכבודו יותר מימות החול), - ומשא"כ חלוקת הבשר בקמחא דפסחא מסייעת לקיום המצוה בהידור בכל ימי החג, (ע"י במשנ"ב ס"י תקכט, טז, שיש מצות שמחה גם בחוה"מ, וע"י בבה"ל שם בד"ה כיצד משמחן, שבה"ז אע"פ שאין חובה בבשר, אך מ"מ יש מצוה באכילת בשר, משום שנאמר בו שמחה, עיי"ש).

ג. ע"פ המבואר לעיל (באות ב) נראה לומר, שגם ביו"ט עצמו מצות השמחה מתקיימת יותר בבשר מאשר במלבוש מיוחד ליו"ט, וע"י בזה ואכמ"ל, - (ובנוסף יליע בזה עוד, דבמלבושי יו"ט יש גם מצות 'כבוד יו"ט', ואילו בבשר יש גם מצות 'עונג יו"ט', ויליע בזה גופא, 'כבוד ועונג' הי מינייהו עדיפא, ואכמ"ל בזה).

ד. ישנן דעות שהעונג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה כגון בשר ויין (ולא עונג בשאר דברים) זו מצוה מה"ת, ואילו כבוד יו"ט זו מצוה מד"ס, (ע"י בשו"ע הגר"ז, ס"י רמב, א, ובקו"א שם).

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ולחיסרון, כיון שהם לקחו בזה סיכון, שמא בני"ה היו תורמים לבסוף את כל צרכי המשכן, כולל את אבני השוהם ואבני המילואים, ואזי הי' מתברר שלנשיאים לא נשאר כלל וכלל במה להשתתף בתרומת המשכן, ולכן נחשב להם הדבר לחטא ולחיסרון, עיי"ש.

ומבואר בדברי רבנו בחיי הנ"ל, שולא החשש הנ"ל שהיו צריכים לחשוש שמא לא ישאר להם כלל במה להשתתף בתרומת המשכן, הרי שעצם המחשבה שלהם הייתה נכונה וצודקת, שעדיף לתרום לדבר מצוה שאין עליו קופצים, ואע"פ שקדושתו פחותה, - יותר מאשר לתרום לדבר הקדוש ביותר, שיש עליו הרבה קופצים שרוצים לתרום עבורו, - ולכן אמרו הנשיאים: 'יתנדבו ציבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו', וכנ"ל.

- ה -

אמנם מצינו גם מהלך אחר בבואור הדברים וכדלהלן, - דהנה ב'ספרי' (נשא, פיסקא מה) איתא: 'ויקריבו נשיאי ישראל... ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב... / ר' נתן אומר, וכי מה ראו נשיאים להתנדב לכתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, - אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו ישראל מה שמתנדבים, ומה שמחסרים אנו משלימים, כיון שראו נשיאים שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר 'והמלאכה היתה דים', אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות, 'והנשיאים הביאו את אבני השוהם', - לכך התנדבו כאן תחילה', עד כאן.

ובפירוש 'תולדות אדם' (להגראד"מ אשכנזי זצ"ל) על הספרי שם הקשה, מה לא הי' טוב לנשיאים במה שנשאר להם לתרום את אבני השוהם ואבני המילואים, שמחמת זה הם הפיקו לקח, ובהקמת המשכן הזדרזו להביא את הקרבנות לחנוכת המזבח, - והרי למעשה תרומתם הייתה תרומה מעולה לתרומת המשכן וכליו.

וביאר בזה התולדות אדם, שקדושת הבגדי כהונה הינה קדושה פחותה מקדושת המשכן, ולזה הצטערו הנשיאים שלא נשארה להם האפשרות להשתתף בתרומת המשכן בעצמו שקדושתו גדולה יותר, ולכן הזדרזו להביא את הקרבנות לחנוכת המזבח, עיי"ש.

ולפי דבריו נראה בבואור הדברים, שאע"פ שלנשיאים הייתה כוונה טובה וכנ"ל, אך מ"מ הייתה להם טעות במה שהם חשבו שלבסוף ישאר להם מה להשתתף בתרומת המשכן בעצמו, - אך למעשה נשארה להם לבסוף האפשרות להשתתף רק בבגדי כהונה ובבושם ובשמן וכנ"ל.

ולפי"ז מבואר, שאילו היו הנשיאים יודעים זאת מראש, אזי הם באמת היו מקפידים לתרום לתרומת המשכן בעצמו, אע"פ שהי' לזה הרבה קופצים, - והם לא היו מעדיפים לבחור לתרום את התרומה שלא היו עליה קופצים, של האבני שוהם והאבני מילואים לבגדי כהונה, - וזאת משום שקדושתם פחותה, ויש עדיפות לתרום למשכן בעצמו.

ומעתה לפי דבריו נראה לומר הכי נמי בנידו"ד, שי"ל שעדיף יותר לתרום לאברכים את הקמחא דפסחא, שכאמור יש מצוה גדולה יותר בחלוקת הבשר ב'קמחא דפסחא' מאשר בחלוקת המלבושי יו"ט וכנ"ל, - וזאת אע"פ שבעצם מצות 'שמחת ועונג יו"ט' בבשר ויין תתקיים שפיר גם בלי הקמחא דפסחא וכנ"ל, ואילו ההידור הגדול ב'שמחת וכבוד יו"ט' לא יתקיים בלעדי החלוקה של המלבושי יו"ט וככל הנ"ל, ודו"ק.

- ו -

והנה לפי כל הנ"ל נמצא, שהנידון שפתחנו בו לכא"ו תלוי בב' המהלכים הנ"ל, - שלפי המהלך של רבנו בחיי הנ"ל, אזי י"ל שעדיף יותר לתרום לדבר מצוה שאין עליו קופצים, ואע"פ שקדושתו פחותה, - ואילו לפי המהלך של התולדות

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

בדין מצוות סיפור יציאת מצרים, האם הוא דווקא בדיבור או גם ע"י שמיעה ובדין חיוב נשים במצות סיפור יציאת מצרים

בהגדה (קה"י ח"י סי' נ"ה ועוד), ובספר קובץ תשובות (ח"א סי' נ"ב) למרן הגרי"ש זצ"ל פ"י שמכיון שהציווי של סיפור יציאת מצרים נאמר כבר במצרים וקודם מתן תורה לא ה' פטור של נשים ממצות עשה שהזמן גרמא ממילא נשאר חיוב לנשים במצו' סיפור יצ"מ גם לאחר מתן תורה ע"ש,

ד. אמנם בחיי אדם (כלל ק"י סעי' י"ב) כתב שאע"פ שהיו זמן גרמא מ"מ חייבות מדרבנן משום שהיו חלק ממצות ד' כוסות שבעינין כוס של ברכה (וע"ש שמצד אף הן היו באותו הנס תלוי במה שנחלקו בתוס' האם גם במצו' דאורייתא יש חיוב מדרבנן משום אף הם היו באותו הנס ע"ש), וא"כ יש לדון האם יוצאים אנשים בשמיעת ההגדה מנשים, ובמנחת חינוך במצות סיפור יצ"מ (כ"א) מבואר שלפי השיטות שנשים אינן חייבות בהגדה מדאורייתא אינן מוציאות אנשים, אמנם דעת המנ"ח (שם) שבעינין דין ערבות כדי לצאת בשמיעת ההגדה. ועדיין יש לדון בזה לפי מש"כ מרן הגר"ח זצ"ל שלא בעינין דין ערבות כדי לצאת בשמיעת ההגדה מאחרים משום שקיום המצוה הוא גם ע"י שמיעה לחוד האם יוצאים י"ח בשמיעת ההגדה מנשים

ה. ועיקר הספק הוא, האם שמיעה מנשים דומה לשמיעה מסומא שמבואר בגמרא שסומא אינו יכול להוציא אחרים במצות סיפור יציאת מצרים, משום שבעינין לשמוע מבר חיובא, וא"כ הוא הדין לכאורה אי אפשר לצאת יד"ח בשמיעת ההגדה מנשים לפי הסוברים שאינם בר חיובא מדאורייתא בזה, או דילמא יתכן שיש חילוק דרך לגבי סומא שיש לו פטור מהגדה שאינו בכלל בעבור זה, משום הכי לא חשיב קריאה של מצווה, משא"כ לגבי נשים שאין להם פטור מיוחד מהגדה אלא דין כללי שאינן חייבות במצות עשה שהז"ג, אבל יכולים לקיים המצוה, ולדעת ר"ת נשים מברכות על קיום מצוות שהזמן גרמא א"כ הוא שמיעת הגדה מנשים הוא שמיעה של מצוה ויכולים אנשים לצאת יד"ח בשמיעת ההגדה מנשים.

ו. ואין לדחות ולומר שגם סומא אינו מופקע מהגדה אלא רק שפטור מהחיוב לומר ההגדה, דעי' מש"כ תוס' במגילה (י"ט ע"ב) להעיר דלפי מי שסובר שתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן ולכן קטן אינו מוציא אחרים במגילה, מדוע לגבי סומא מבואר בגמרא בפסחים (שם) שלמ"ד מצוה בזה"ז דרבנן והגדה בזה"ז דרבנן סומא יכול להוציא אחרים, שואל תוס' הרי סומא הוא

א. הנה במכתבי תורה ממרן הגר"ח זצ"ל, מובא שמרן הגר"ד לנדו שליט"א הקשה בדעת ההלכות גדולות שבמידי דאורייתא לא אמרינן יצא מוציא, מדוע לגבי מצות סיפור יציאת מצרים מבואר בדברי הבה"ג (בסוף הלכות פסח) שיכולים להוציא אחרים בסיפור יציאת מצרים, וז"ל אל הדרכג"ת הגאון מוהר"ר חיים שליט"א וכו' שאג"א סי' י"ג ד"ה מ"מ כתב דלדעת הבה"ג מי שיצא אינו מוציא במידי דאורייתא, יוע"ש, וקשה לי מהמבואר בבה"ג הלכות פסח קרוב לסופו דמתבאר שם שאפשר להוציא אחרים ידי"ח סיפור יציאת מצרים בליל פסח יעו"ש ואע"ג דהוי מה"ת. ותי' בזה מרן הגר"ח זצ"ל סיפור יציאת מצרים לאו משום שומע כעונה אלא שמיעה גופא בכלל הסיפור הוא ועדיף מהרהור עכ"ל.

ב. והנה מרן הגר"ד שליט"א הקשה על זה ממה שמבואר בגמרא בפסחים (קט"ז ע"ב) שלדעת רב אחא בר יעקב שסומא פטור מהגדה משום שכתוב בעבור זה ובפרשת בן סורר ומורה כתיב בעבור זה ונתמעט סומא ולכן גם בהגדה נתמעט סומא, וממילא אין סומא יכול להוציא אחרים בהגדה, ואם אין מצוה באמירה דווקא וסגי בשמיעה מה הטעם שסומא אינו מוציא אחרים הרי סוף סוף יש כאן שמיעת סיפור יציאת מצרים ומה החסרון שהאומר לאו בר חיובא, ותי' בזה מרן הגר"ח זצ"ל וז"ל השומע מפי לאו בר חיובא כשומע מפי קוף, והוי לי כהרהור, משא"כ בבר חיובא שהתורה אמרה והגדת לבנך עכ"ל, דהיינו שמצוות סיפור יצ"מ היא גם ע"י שמיעה מאחרים, דזהו צורת המצוה של והגדת לבנך, דהיינו שהבן מקיים המצוה ע"י השמיעה לכן לא בעינין דין ערבות להוציא אחרים בהגדה משום שסגי בשמיעת ההגדה ממי שהוא בר חיובא.

ג. ושמעתי לדון מה הדין בשמיעת ההגדה מנשים האם יוצאים יד"ח. (עכ"פ בכה"ג שאומרים ההגדה פעם ראשונה שלא בעינין בזה דין ערבות, דנחלקו האחרונים אם יש דין ערבות לנשים, ועי' משנ"ב סי' רע"א בשעה"צ ט' ע"ש) דהרי יש כמה שיטות בחיוב נשים בהגדה, דמדברי הרמב"ם (פ"ב מע"ז ה"ג) שכתב שנשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא חוץ מקידוש היום ואכילת מצה וקרבת פסח והקהל ושמחה, משמע שנשים פטורות ממצות סיפור יציאת מצרים, אמנם בדברי החינוך במצו' כ"א מבואר שנשים חייבות בסיפור יצ"מ, ויש שפי' שהטעם בזה משום שחיוב הגדה תלוי בחיוב מצוה ונשים חייבות במצוה משו"ה חייבות גם

מוציאות בברכת המזון משום שאינו בר חיובא בברכת המזון, והוי כדינא דחרש שאינו מוציא אחרים במצו' שופר אע"פ שישנו בערבות, וע"כ דעת הדגול מרבבה שדוקא חרש שהוא מופקע מקיום מעשה דמצו' שופר אינו יכול להוציא אחרים בשופר אע"פ שאיתא בכלל ערבות, אבל לגבי ברכת המזון אע"פ שנשים פטורות משום שאינן נוטלות חלק בארץ מ"מ אם ה' דין ערבות לנשים ה' יכולים להוציא את האנשים בברכת המזון, משום שאע"פ שאינן חייבות בברכת המזון מדאורייתא מ"מ משום דין ערבות חשיב מעשה מצוה, משא"כ חרש שיש לו חסרון בקיום מעשה דמצוה שופר לא יכול להוציא אחרים, דגם אחרי דין ערבות תקיעת שופר ע"י חרש לא חשיב מעשה תקיעה של מצוה, משום שלחרש יש הפקעה מקיום מצוה שופר, משא"כ נשים בברכהמ"ז שהם שייכים לקיום המצוה רק שאינם מחויבים בה בזה סובר הדגול מרבבה שאם ה' דין ערבות לנשים שפיר חשיב מעשה מצוה ויכולים להוציא אחרים.

י. מבואר בזה שנשים הם בכלל קיום המצוה וא"כ לדעת מרן הגר"ח זצ"ל שלא בעינין דין ערבות בשביל לצאת בשמיעת ההגדה מאחרים לכאורה יכולים לצאת בשמיעת ההגדה מנשים, ואע"פ שמבואר בגמרא בפסחים (שם) שלדעת רב אחא בר יעקב שסומא פטור מהגדה אינו מוציא אחרים צ"ל שזהו רק לגבי סומא שיש בו הפקעה ממצוה פסח שאינו בקיום של בעבור זה ממילא לא חשיב מעשה מצוה, ומשו"ה אינו מוציא אחרים יד"ח, משא"כ לגבי נשים שהוי רק חסרון חיוב דהוי מצוה עשה שהזמן גרמא שפיר חשיב מעשה מצוה ויכולה להוציא אחרים יד"ח מצו' סיפור יצ"מ, אמנם יתכן שיש לחלק שכל מה שמבואר בדברי הדגול מרבבה שנשים היו יכולים להוציא גם במצוות שאינם חייבות זהו ע"י דין ערבות אבל בלי דין ערבות יתכן שאינם יכולים להוציא, ויל"ע בזה.

יא. והנה צ"ב לכאורה לדעת הדגול מרבבה, מה בספק בירושלמי האם בן כרך יכול להוציא בן עיר בקריאת המגילה בי"ד, ובפר"ח ובפרמ"ג ובמשנ"ב (תרפ"ח) מבואר שפרוז אינו מוציא בן כרך בקריאת המגילה בט"ו, וצ"ב בזה לדעת הדגול מרבבה שסובר ששייך לצאת יד"ח המצוה גם ממי שאינו חייב במצוה משום שע"י דין ערבות חשיב מחויב בדבר א"כ צ"ב מדוע פרוז אינו מוציא בן כרך, אלא א"כ נימא שחיוב פרוז בי"ד זהו הפקעה מחיוב ט"ו, ויתכן שיהי' נפק"מ בזה לשאלה לגבי פרוז שעקר לירושלים בתחילת ליל ט"ו לדעת הירושלמי שחייב גם בט"ו, האם חייב בברכת שהחיינו משום דחשיב מצוה חדשה, או שהוי המשך למצוה י"ד ואינו חייב בברכת שהחיינו, ולא נתבאר דבר זה בפוסקים ויל"ע בזה.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

תרי דרבנן ואיך יכול להוציא חד דרבנן, דסומא גם בזמן הבית ה' חייב מדרבנן ובזמן הזה כל החיוב הוא מדרבנן, ות' התוס' שיש חילוק בין קטן לסומא, וז"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא משא"כ קטן עכ"ל דהיינו שבגמרא בפסחים מיירי ברב יוסף שה' רואה ואח"כ נסתמא משו"ה לא חשיב תרי דרבנן.

ז. מבואר בדברי התוס' שסומא יש לו חסרון במצוות הגדה וחשיב תרי דרבנן, דאם נפרש דהוי רק פטור בעלמא א"כ מדוע חשיב תרי דרבנן הרי להך מ"ד שמצה והגדה בזה"ז דרבנן, ובדרבנן יש חיוב הגדה גם לסומא, והרי הגמרא מיירי להך מ"ד שסומא חייב בכל המצוות ורק בהגדה יש מיעוט לסומא, והרי בחיוב דרבנן יש חיוב לסומא, א"כ מדוע חשיב תרי דרבנן, וע"כ שלסומא יש חסרון במצוה הגדה שאינו בכלל בעבור זה משו"ה חשיב תרי דרבנן, (וע"ע מש"כ השפת אמת במגילה (שם) לדון בדברי התוס' וז"ל בד"ה בא"ד וכו' הקשו סומא מוציא אחרים בהגדה, אע"ג דשם מוכח להדיא דסומא חייב במצוות רק מהגדה פטור מקרא דבעבור זה, מ"מ שפיר הקשו דכיון דבזמן הזה דרבנן, וגם בזמן הבית סומא אינו חייב אלא מדרבנן הוי שפיר תרי דרבנן, אך י"ל דגם בזמן שאין פסח דפטור מה"ת מהגדה היא ג"כ מכלל דבעבור זה, וכו' א"כ חיוב דרבנן בזמן הזה ולסומא תקנתא חדא היא עכ"ל).

ח. ודומה לזה מצינו בדברי הגרעק"א והנתיבות (בדרך החיים), שכתבו לדון בח' המגן אברהם (סי' י"ד ס"ק ח') לגבי נוטל טלית חברו שלא מדעתו שיכול לברך, משום שדומה למש"כ תוס' בחולין (ק"י) והרא"ש (שם פ"ח סי' כ"ו) לגבי טלית שאולה שהמברך לא הפסיד, משום שאע"פ שאין חיוב ציצת בטלית שאולה מ"מ שייך בזה ברכה כמו שנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, והגרעק"א בגליון השו"ע (שם) ובדרך החיים כתבו לדון בזה, שיתכן שכל דברי הראשונים ששייך ברכה בטלית שאולה זהו דווקא בכה"ג שנותן חוטי ציצת שלו בבגד שאול שזה דומה לנשים שאע"פ שפטורות מחיוב המצוה מ"מ מברכות, וכן טלית שאולה אע"פ שאין בה חיוב מ"מ שפיר הוי קיום מצוה בכה"ג שחוטי הציצית הם שלו ומברכים על זה, משא"כ בכה"ג שגם החוטים אינם שלו הוי חסרון בקיום מעשה המצוה, ודומה לאתרוג שאול ביום הראשון של סוכות שלא שייך בו ברכה, וגם נשים אינם יכולים לברך על אתרוג שאול ביום הראשון ע"ש, וא"כ יש לדון לגבי שמיעת ההגדה מנשים האם הוי מעשה מצו' גם לגבי חיוב האנשים ויה' שייך לצאת על ידם במצו' סיפור יציאת מצרים או לא.

ט. ולכאורה יש להביא ראי' שנשים הם בכלל קיום מצוה סיפור יצ"מ ושייך לצאת על ידם, מדעת הדגול מרבבה (סי' רע"א) שמוכיח מדברי הרא"ש בברכות (כ) שאשה אינה מוציאה איש בברכת המזון, שנשים אינן בכלל ערבות, ובהגה' הגרעק"א (וכן בתשו' ז') כתב לפרש בדעת הרא"ש שנשים בכלל ערבות רק שאינן

מצוה רלט

לדון בגנב בתשלומין או במיתה

שנאמר וכי יגנוב וכו' אם במחירתו וכו',

וגונב איש וגו'

דמתחילה סבר רב המנונא למימר דה"מ היכא דיש לו ממון ויכול לשלם, דמיגו דאיהו לא מזדבן אינהו נמי לא מיזדבנו, אבל היכא דאין לו ממון וזממו למכרו, ימכרו כשנמצאו זוממין ואע"ג דאית להו ממון. והק' הגמ' דאחר שבזממתם לא מנעו ממנו לשלם ואם היה מוצא היה משלם, א"כ גם בעונש כאשר זמם אין להחמיר שלא ישלמו, אלא ישלמו ולא ימכרו לעבד עברי. ומסקנת הגמ' אמר רבא דאינו תלוי בזממה כלל, אלא ממעטינן עדים זוממין מלהימכר בע"ע מקרא דכתיב "ונמכר בגניבתו" - ולא בזממו.

ולכאור' נראה דהנידון הוא בספק האמור. דאם המכירה היא עונש, אין נפק"מ אם יש להם לשלם, דאחר שזממו להטיל עונש על מי שהעידו עליו, יענשו בעונש שזממו לענוש. אולם אם המכירה אינה אלא זכות תביעה של הגנב על הגנב, יטענו העדים דזממו לחייבו לשלם על גניבה, ואין המכירה אלא אמצעי תשלום על מה שנתחייב. וממילא כשהוזמו, אם יש להם ממון ישלמו את זממתם ואינם מחויבים להימכר.

אכן, בשיעורי רבי שמואל הוכיח מהרמב"ם דאין המכירה עונש אלא חיוב תשלום וזכות לנגנב לדרוש את ממונו בכה"ג. ולדבריו יש לתמוה כנ"ל, מדוע מנה הרמב"ם את המכירה כדין נוסף בדיני הגנב.

תמיהה על שייכות דין בא במחירתו לדיני גניבה

עוד יש לתמוה על מה שמנה הרמב"ם את דין בא במחירתו עם דיני הגנב. ובפשטות ההיתר להרוג את הבא במחירתו אינו מדיני גניבה כלל, אלא הוא מדיני רודף דהבא להרגך השכם להרגו. ואע"פ דדין זה נכתב בבא במחירתו וממנו ילפי' לשאר מקומות, אך אינו מדיני הגניבה אלא הלכה בפני עצמה שאינה שייכת לעצם הגניבה והתשלום.

זאת ועוד, במנין המצוות הקצר מפרט הרמב"ם כמה פסוקים שנכתבו גבי גניבה, וז"ל - "לדון בגנב בתשלומין או במיתה, שנאמר וכי יגנוב וכו' אם במחירתו וכו', וגונב איש וגו'". והיינו גונב ממון, בא במחירתו, וגונב נפשות. והשיג הראב"ד ותמה "ולמה לא יחשבו שתים ושלוש". ולא נתבררה השגתו, דאפשר שנסתפק הראב"ד שמא כל גניבה היא מצוה בפני עצמה, או שמא הבא במחירתו הוא חלק ממצוות גניבה ואינו נמנה כמצוה בפני עצמה, או שנסתפק אם גונב נפשות וגונב ממון חלוקים זה מזה. אולם לשיטת הרמב"ם כל אלו הדינים שייכים לגופה של גניבה וצ"ב.

חידוש הקצה"ח - עונש מיתה לגנב חשוב כתשלום

בגמ' בסנהדרין (עב). פליגי אמוראי לענין בא במחירתו שנפטר מתשלומין מפני שנתחייב מיתה וקים בדרבה מיניה, אם מחזיר את הגניבה כאשר החפץ בעין. רב אמר דכיון דנפטר מתשלומין קנה לגמרי את החפץ ואינו צריך להחזיר, ורבא דבר שמחויב להחזיר את החפץ כשהוא בעין. ומסיימת הגמ' במעשה "רבא איגנבו ליה דיכרי

הנלל בדיני הגנב

הרמב"ם בסה"מ מפרט כמה דינים במצוה לדון בדיני הגנב, וז"ל - "והמצוה הרל"ט היא התורה שהורנו בדין הגנב, שנקנסו אותו תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה, או נהרגו או בא במחירתו, או נמכרו ובכלל כל משפטי הגנב כמו שהתבאר בכתוב". כלל הרמב"ם כמה דינים במצוה זו - תשלומי כפל, תשלומי ארבעה וחמישה, להרוג את הגנב שבא במחירתו, מכירת גנב לעבד עברי כשאין לו מה לשלם.

והנה, בשלמא תשלומי כפל וארבעה וחמישה הם בוודאי מעניינו של הגנב שנענש בקנסות אלו, אולם מכירת הגנב אינה עונש נוסף אלא דין בפני עצמו כחלק מתשלומי הגנב. ובפשטות כשם שלא הזכיר הרמב"ם דין גביה מנכסים משועבדים של הגנב מפני שהוא רק הכ"ת של תשלום על הגניבה, כמו"כ דין מכירת הגנב אינו ענין לעצם חיובו של הגנב, אלא המכירה היא זכות של הנגנב שרשאי לדרוש מהגנב שימכור את עצמו לעבד עברי ע"מ להחזיר את הגניבה. וא"כ המכירה אינה עונש נוסף אלא מדרכי התשלום של הגנב כשאין לו לשלם את גניבתו.

וכן משמע מהדין שנפסק בשו"ע (ח"מ צז טו) דאין כופין בעל חוב להשכיר עצמו ולא לעשות שום מלאכה כדי לפרוע את חובו, ומקור הדין מהא דדרשי' בגמ' (ב"ק קטז:) מדכתיב "כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים". ובתשובות הרא"ש (כלל עה"ב) מפרש דמהא דדרשינן מקרא דכתיב בעבד עברי - "ונמכר בגנבתו" - ולא בזממו ולא בכפלו, דאין הגנב נמכר לעבד עברי אלא לצורך תשלום הקרן שגנב אך לא בכדי לשלם את הכפל, חזינן דאין דין מכירה לצורך כל חוב אלא הוא דין מיוחד לגניבה, ואהכי לא מחייבין בע"ח להשכיר את עצמו לצורך תשלום חובו.

משמע דאין המכירה עונש נוסף על הגניבה, אלא זכות גביה שיש לנגנב להוציא את ממונו ע"י מכירת הגנב לעבודת עבד. וצ"ב מפני מה מנה הרמב"ם את דין המכירה כדין בפני עצמו, ואינו חלק מחובת תשלום הגניבה. ובאמת במנין הלאוין (ל"ה רמד) מפרש הרמב"ם את האיסור של גניבה ואת חובת התשלום של הקרן והכפל וארבעה וחמישה ולא הזכיר את החיוב של מי שאין לו לשלם, להימכר לעבד עברי.

אם מכירת גנב לעבד עברי היא עונש או תשלום הגניבה

וא"כ יש מקום להסתפק בעצם גדר דין מכירת גנב שנאמר בו - "אם אין לו ונמכר בגניבתו", אם המכירה היא עונש נוסף שהחמירה בו התורה והטילה על הגנב, או שהיא זכות שנתנה תורה לנגנב לתבוע את הגנב לעבוד ולהשתכר לצורך תשלום הגניבה.

ולכאורה בנידון זה נסתפקה הגמ' בריש מכות (ב:) לענין עדים שזממו על אדם להימכר בעבד עברי דאינם נמכרים כשנמצאו זוממין.

על ידו, ואף אינו מחויב מיתה. אך הטעם לזה, דכיון שאינו רוצה לקיים את המצוה הוא גורם לעצמו את המיתה. דאחר שיש רשות לאחרים לכפותו לקיים את המצוה, מחויבים לעשות כל מה שיוכלו כדי שיקיים את המצוה, אף אם הדרך לכך תביא למיתתו. דכשאינו מקיים הוא המביא על עצמו את הרעה והמיתה, דיכול לקיים ולעשות את מה שנתחייב בו. וכ"ש כשתובע אדם מחבירו ממון שאינו מגיע לו, ואומר שימות אם לא ינתן לו, דאין אדם מחויב ליתן ממון לאדם שהכניס עצמו למצב סכנה שלא כדין.

ולפי"ז פשוט דאדם שבא עליו גנב במחתרת, מותר לקום ולהרגו אע"פ שיכול להעמיד את עצמו, דאינו מחויב לעשות דבר לצורך אדם אחר שנוהג שלא כדין וגונב במחתרת.

ושמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א ראייה לזה, דאדם התובע מחבירו דבר שבוודאי מחויב לו, והנתבע בא להישבע לשקר, אין התובע מחויב למשוך את תביעתו ולוותר על ממונו בכדי שלא יכשל הנתבע בשבועת שקר, אלא הלעיטהו לרשע וימות, דהוא גורם לעצמו להיכשל.

מענה למסרטים

וכן מצינו בדברי החינוך (מצוה שלח) שכתב לענין מצות אונאת דברים, דפשיטא דמותר לאדם לענות ומי שבא לצער ולחרף אותו כגמולו, מפני שאי אפשר ל לאדם להיות כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החירופין, "ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו". וכ"כ רבינו יונה (בפירושו על אבות ה'יא) "וע"ז אמרו חכמי המוסר אל תהיה מתוק פן יבלעוך". ולמד החינוך דין זה מהבא במחתרת, דכשם שמותר להקדים ולהורגו, שכך אין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו אלא הרשות בידו להינצל מיד מי שמזיקו, וכמו כן מותר להינצל מדברי פיהו בכל דבר שהוא יכול להינצל ממנו.

וכ"כ במרדכי (ב"ק רמז קצ"ו) גבי שנים שחבלו זה בזה דמשלמים במותר נזק שלם, דהרא"ש מפרש דהיכא שהאחד התחיל במריבה אין השני מחויב לשלם דעביד איניש דינא לנפשיה, והמרדכי הוסיף דאינו מחויב מפני שהבא להרגך השכם להרגו וכדחזי' גבי במחתרת. וא"כ ההיתר להרוג את הבא במחתרת נובע מזכותו של הנגנב לעמוד על שלו כדרך שזכותו שלא ליתן את כספו לגנב.

ביאור במהות מכירת גנב

מעתה יש לפרש דה"נ גבי מכירת הגנב לעבד, דבוודאי הוא חיוב תשלומין וזכות של הנגנב לגבות את דמי הגניבה באמצעות מכירה, אך מ"מ נתחדש בגנב שיש עליו חיוב נוסף שהוא חלק מהעונשין המוטלים עליו, שהבעלים יכולים לתבוע באופן כזה להימכר בשביל לשלם, ואינו יכול להימנע מלעבוד בשבילם. ולכן לא מנה הרמב"ם בכל מקום חיוב זה, דבאמת הוא תשלום, אך הזכות לתבוע היא עונש.

נוצא - חלק מעונשי הגנב שמחויב כלפי הנגנב להשלים את גניבתו גם להימכר בע"ע. ומכירתו לעבד היא שעבוד כלפי הנגנב שיכול לעמוד על שלו ולמכרו לצורך תשלום הגניבה.

במחתרת, אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו, אמר הואיל ונפק מפומיה דרב". והקשו התוס' מדוע לא קיבל את הגניבה, הא אע"פ דנפטרו מצד קלב"מ מ"מ מיחייבו לצאת ידי שמים. ותירצו התוס' דהגנבים לא רצו להשיב אלא אם יתחייבו בדיני אדם.

ובקצה"ח (כח סק"א) תמה דהא לשיטת רש"י מהני תפיסה, וא"כ אפילו לא רצו לצאת ידי שמים למה אהדר רבא בתר דקבלם כיון דמהני תפיסה. והביא את דברי המהרש"ל דכל מה דמהני תפיסה הוא רק היכא דלא נפסק בבי"ד שמחויב מיתה כגון בחייבי מיתות שוגגין, אבל היכא דעבדינן החומרא ונפטר מחמת קלב"מ לגמרי כבחיבי מיתות מזידין לא מהני תפיסה דחשיב כאילו שילם כשקיבל העונש החמור, וחייב מיתה של הבא במחתרת חשיב כמו מזיד והתראה בפני הבית ולא מהני תפיסה.

והנה אע"פ שלא נתפרש בקצה"ח היאך מהני העונש החמור לעמוד במקום תשלום, מ"מ חזינן דאפשר דאיכא אופן של תשלום על הגניבה ע"י עונש המיתה, ודברי הרמב"ם דהחשיב את הבא במחתרת כאחד מן העונשין של הגנב א"ש.

הראוני שבאבי עזרי (פ"ט מהל' גניבה) שעמד על דברי הקצה"ח ובאר באופן מחודש, ע"פ מה שנודע לחלק בין בא במחתרת לרודף, דאינו בא להרוג אלא היכא דבעה"ב יעמוד כנגדו, ולכך אינו אלא רשות והיתר שהתירה התורה לבוא ולהרוג את הבא במחתרת, כלשון הרמב"ם (ה"ט) "ורשות יש לכל להרוג בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו, שנ' אין לו דמים". וכתב האבי עזרי שהוא דין מיוחד בדיני הגנב, שיש רשות להרוג ואינו שייך לרודף הרגיל. אכן, מפורש ברש"י (ברכות נח.) דהמקור להבא להרגך השכם להרגו הוא מדין בא במחתרת, ואינו דין מסוים לגנב.

ביאור בגדד ההיתר להרוג את הבא במחתרת

ונראה לפרש את דברי הרמב"ם. אמרי' בגמ' (סנהדרין עב.) "מאי טעמא דמחתרת - חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו", ולפי"ז יש מקום לשאול היכא דהבעלים יכול להעמיד עצמו על ממונו, האם מחויב להביא את עצמו להתגבר ולהעמיד את עצמו ולא להרוג, או שגם בכה"ג מותר לו להרוג את הגנב. אך הדבר פשוט דמותר לו להרוג את הגנב בכל גוונא, והדברים מבוארים בשלמת חיים (אה"ע ס' מט) וסברא פשוטה היא.

איתא בגמ' בסנהדרין (עה.) - "מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת, והעלה לבו טינא. ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו אין לו תקנה עד שתיעל. אמרו חכמים ימות ואל תיעל לו... ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר" ופליגי בה אמוראי אם אשת איש היתה או פנויה, ואמרי' דבשלמא אי אשת היתה שפיר, אלא אם פנויה היתה אמאי ימות, ומשני משום פגם משפחה. ומבואר בזה דכאשר אדם תובע מזולתו דבר שלא כהוגן, אין זולתו מחויב להישמע לו אף אם ימות המבקש כשלא יקבל את מבוקשו, מפני שאין לו זכות כלל לדרוש דבר זה. לכך פשיטא דאף מחמת פגם משפחה אמרי' דימות, שהרי הוא גרם לעצמו.

והדברים מפורשים גם בקצה"ח (ג סק"א) דהא דאמרי' דכופין על המצוות עד שתצא נפשו הוא כפשוטו, דהורגים את האדם שאינו רוצה לקיים את המצוה, והגם דאם ימיתוהו גם לא תתקיים המצוה

נושא הגיליון

'ריקודים באמצע הסעודה'

סילוק הפת ועקירת השולחן

תקציר: סדרת המאמרים בנושא 'סעודה כהלכה'; הגיליון הראשון בסדרה מספר 432, בנושא 'אכילה לפני הסעודה'. הגיליון השני מספר 433 בנושא 'משקאות בסעודה'. הגיליון השלישי מספר 434 בנושא 'מנת פתיחה בסעודה'. הגיליון הנוכחי 435 בנושא 'ריקודים באמצע הסעודה'. והגיליון הבא האחרון בסדרה מספר 436 בנושא 'קינוחים בסוף הסעודה'.

כיצד מרקדין: מצוי בסעודות של חתונות, שמסלקים את השולחנות בכדי שיהיה מקום עבור הריקודים; בתחילת השמחה, כאשר החתן נכנס לאולם בין המנות, בדרך כלל משאירים את רוב השולחנות, בשלב זה אין שאלה - כי מיד אחרי הריקודים ממשיכים את הסעודה.

השאלה מתחילה, לאחר שהסועדים סיימו את אכילת המנה עיקרית, ולכבוד שמחת הריקודים עם החתן מפנים את רוב השולחנות לפני ברכת המזון (הנוהגים לברך קודם ברכת המזון, ואח"כ סילוק השולחנות וריקודים שניים, אין להם שאלה), ונשאר אוכל בשולחן כבוד, כיבוד קל בבר, וכמה שולחנות בסמיכות לבר, לסועדים של הבר. והשאלה מתבקשת, האם צריך לברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה על המאכלים שאוכל, ועל השתיה ששותה בשעת הריקודים.

1. שלשה כללים בסעודה

שלש שיטות בראשונים: מבואר בגמ' (ברכות דף מא:), ונפסק להלכה ברמב"ם (הלכות ברכות סימן ד סעיף יא), ובשו"ע (סימן קעז סעיף א-ב), שרב פפא חידש ג' כללים בסעודה; א. דברים הבאים בסעודה מחמת הסעודה, לא צריך לברך עליהם, לא לפנייהם ולא אחריהם. ב. דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה, צריך לברך רק לפנייהם ולא לאחריהם. ג. דברים הבאים אחרי הסעודה, צריך לברך לפנייהם ולאחריהם. ונחלקו הראשונים בביאור דברי רב פפא, ויוצא מזה כמה נפק"מ להלכה.

לשיטת רש"י (ד"ה דברים הבאים, ואילך) א. מחמת

לער בספר יוחק

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת הג"ר שלמה חנן בן הג"ר חיים דוד פערל זצ"ל, זכה להעמיד תלמידים הרבה וללמד דבר ד' זו הלכה נלב"ע י"ב אלול תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

דבר העורך

כיצד סדר סעודה

נשתנו העיתים: רואים באינספור מקומות בחז"ל שסדר הסעודה שהיתה בזמנם, שונה בתכלית מסדר הסעודה של זמננו, ואין לנו את סדרי הסעודה שהיו בזמנם, וכידוע השינוי במציאות לעיתים עלול לגרום לשינוי בהלכה.

מבואר בגמ' (ברכות דף מג.) ומקורו בתוספתא (ברכות פרק ד הלכה ח) "כיצד סדר סעודה" שהיה מהלך מסודר סדר הישיבה,

נטילת ידים, מה אוכלים ושותים, לפי שלבי הסעודה, סדר הכיבודים וחשיבות הגשה על ידי שמש, והיו יושבים מסובין על כורסאות ומיטות כמו בליל הסדר, והשולחן הוגש לפנייהם ועליו האוכל, וכאשר סיימו לאכול עקרו את השולחן והמשיכו לשבת בלי שולחן, כמבואר במשנה שהיה מנער את השולחן בכדי לסלק את שיירי האוכל, והשולחן שימש כמו מגש להגשת האוכל למסובין, ובליל הסדר היו עוקרין את השולחן כדי להתמיה את התינוקות.

לעומת זאת כיום צורת הסעודה, שיושבין זקופין ליד השולחן, ולא עוקרים את השולחן אלא מגישים אוכל על גבי השולחן, וקשה כיום לעשות הסיבה בליל הסדר בדרך מלכות ונוחות כפי שהיה בעבר.

וכן מצוי שעוברים ממאכל אחד למשנהו, ולא מבדילים ביניהם כל כך, וזה הפשט בתוס' שכיום אין אנחנו מסיחים דעתנו מן הפת, כי כיום המציאות היא שבאמצע הפת אוכל ממאכלים אחרים, וכשאוכל מאכלים אחרים, עדיין לא הסיח דעתו מן הפת.

ומוכן היטב מחלוקת הפוסקים האם בסעודות גדולות, לרוב חשיבות הסעודה, חוזרים למה שהיה פעם בכל סעודה, שבזמן שמסלקים את הפת ועוברים למנה עיקרית שוב לא יאכל כלום מהפת, או שמכל מקום עדיין דעתו על הפת.

וזה היסוד של הפולמוס שלפנינו, מצד אחד קיפול עשרות השולחנות וסילוק תכולתם בכדי לפנות מקום לרחבת הריקודים נחשבת כעקירת השולחן שהיתה בזמן הגמ' ובמציאות לסועדים אין מקום לשבת. מאידך אין בפעולה את המשמעות של עקירת השולחן שהיתה בזמן הגמ', שאין מסיחים דעת מהסעודה.

בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

הזה, שאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון, היינו רק בסתם סעודה, למרות שגומרים את הסעודה, אין רגילים לסלק את הפת מעל השולחן, אבל בסעודות גדולות מצוי שרגילים לסלק את הפת מהשולחן, וטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם.

ונפסק **בשו"ע** (סימן קעז סעיף ב, ובבאר הגולה ובמשנ"ב שם), כשיטת התוס' והרא"ש, שהמנהג היה בזמן חכמי הגמ', שהיו מושכים ידיהם מאכילת הפת, וקובעים עצמם לאכילת פירות ושתייה, וכל מה שאכלו ושתו אז, בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, צריכים ברכה לפנייהם ולאחריהם, דהמוציא וברכת המזון אין פוטריין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה. ומסיים השו"ע, שדין זה אינו מצוי בינינו, שאין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון.

ומבאר **בביאור הלכה** (שם ד"ה שאין), שנחלקו הנושאי כלים בכוונת השו"ע, לדעת ה**לבוש** כוונת השו"ע כדעת הטור, שרק בסעודות רגילות אין מסלקין עצמנו מן הפת, אבל בסעודות גדולות אנחנו כן רגילים למשוך ידינו מן הפת, ואין דעתנו לאכול מהפת, אפילו שמניחין פרוסות על השולחן.

מאיך לדעת ה**ב"ח** (סעיף ב) **והמגן אברהם** (ס"ק ז) **והאליה רבה** (ס"ק י) **והחיי אדם**, כוונת השו"ע שלעולם דעתנו על הפת, והוסיף החיי אדם שכך המנהג. ומכל מקום אם סילק את השולחן, מבואר במג"א הביאו בביאור הלכה, שחייב בברכה.

וכתב הביאור הלכה, שמחלוקת הפוסקים תלויה במחלוקת הראשונים, לדעת ה**כלבו** (דף יז): **והרשב"א** (דף מא: ד"ה אמר) **ותלמידי רבינו יונה** (דף כט: ד"ה מיהו) תלוי בסילוק השולחן, שדוקא בימיהם שהיו מסלקין השולחן, והיה נראה כסעודה אחרת, אבל אנו לא מסלקין את השולחן, ותמיד דעתנו על הפת, ולא הזכירו הסרת הפת, ולכן גם בסעודות גדולות נחשב המשך הסעודה. אבל **בר"ח שהובא באור זרוע, וערוך וברמב"ם ותוס' רבינו יהודה ורא"ש והגהות מימוניות ושאר הראשונים**, שלא הזכירו 'סילוק השולחן', ורק 'שמשכו ידיהם מן הפת', אם כן דעתם כהטור, שבסעודות גדולות כן שייך סילוק.

חכמי ספרד: כתב ה**ברכי יוסף** (סימן קעז אות ב) בשם מהר"ש **אלגאזי** במצרים בסיום הסעודה מסלקים את השולחן, ומביאים שולחן אחר טעון פירות, ומניחים עליו גם פרוסה קטנה של לחם על כלי המלח, וצריך לברך על הפירות ברכה אחרונה.

ונחלק עליו ה**כף החיים** (סימן קעז ס"ק יד), שמסתימת דברי השו"ע נראה, שבימי חכמי הגמ' רוח אחרת היתה בם, והטבע שלהם היה, אחרי סיום אכילת הלחם, לא לאכול עוד לחם עד סוף הסעודה, ולכן היו צריכים לברך על הפירות ברכה אחרונה, לא כן הטבע שלנו שאין אנו מושכין ידינו מהפת לגמרי, ואם יגישו לחם יאכלו גם בהמשך הסעודה,

הסעודה - פירושו מאכלים שבאים ללפת את הפת. ב. שלא מחמת הסעודה - דייסה, שבא למזון ולא ללפת את הפת. ג. לאחר הסעודה - פירות שרגילים לבוא לאחר הסעודה, אפילו אם מוגשים באמצע הסעודה, צריך לברך עליהם ברכה ראשונה כי אינם מלפתים את הפת, וברכה אחרונה, כי לא מזין.

לשיטת **תוס'** (ד"ה לאחר הסעודה) **והרא"ש** (ברכות פרק ו סימן כו), **והמרדכי** (סימן קלה) **וסמ"ג** (עשין כז קיא סוף ע"ג) **והגהות מיימוניות** (פרק ד אות כ) **ותלמידי רבינו יונה** (דף כט: מדפי הרי"ף ד"ה ומיהו) א. מחמת הסעודה - פירושו בשר ודגים ודייסה וכדומה. ב. שלא מחמת הסעודה - פירות. ג. לאחר הסעודה - מאכלים שבאים לאחר שמשכו ידיהם מן הפת קודם ברכת המזון, אפילו מאכל שרגיל לבוא מחמת הסעודה (כגון בשר ודגים), אינו נפטר בברכת הפת, וצריך ברכה לפנייהם ולאחריהם.

לשיטת ה**רשב"א** (ד"ה שלא מחמת סעודה) שלושת הכללים של רב פפא, מדברים רק באכילת פירות, כגון תאנים וענבים; א. מחמת הסעודה - פירות שבאים ללפת, אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא אחריהם. ב. שלא מחמת הסעודה - פירות שלא מלפתים ודרכם לבוא תוך הסעודה, מברך רק לפנייהם ולא אחריהם. ג. לאחר הסעודה - כיון שסילק ידו מן הפת, צריך לברך על כל סוגי הפירות לפנייהם ואחריהם.

ומחדש ה**רשב"א**, שכל זה רק בפירות, אבל בשר ודגים וכדומה, אפילו שאוכלם אחר הסעודה, אין מברך לא לפנייהם ולא אחריהם, כי הם בעצמן מזון הן, ואינן באין לקינוח סעודה אלא להשביע, והן בעצמן מן הסעודה, ופת פוטרת כל מה שבא למזון ולהשביע.

בזמננו: כתבו **תוס' והרא"ש** (שם) שהדין השלישי אינו מצוי בינינו, כיון שאנחנו לא מושכים ידינו מן הפת עד אחר ברכת המזון, וכל שעה שאנו אוכלין פירות או שום דבר קודם ברכת המזון, דעתנו לאכול עדיין פת.

ובתלמידי רבינו יונה (שם) כתבו אותו דין מטעם אחר, שבזמננו היו נוהגים לעקור השולחנות קודם ברכת המזון, ולכן נראה כסעודה אחרת, אבל בזמננו שאין מסלקין השולחן, למרות שסיימו לאכול, כל זמן שלא בירכו, נחשב כמו בתוך הסעודה.

2. שיטות הפוסקים להלכה

היסח הדעת: להלכה פוסק ה**טור** (סימן קעז) את הדין השלישי של רב פפא כשיטת התוס' והרא"ש, שאם הביא לאחר הסעודה לפני ברכת המזון, בין מאכלים שבאים מחמת הסעודה בין מאכלים שאין באים מחמת הסעודה, כמו שרגילין היום בסעודות גדולות, לאחר שמושכין ידיהן מן הפת מסירין אותו, ועורכין השולחן בפירות ובמיני מגדים ושתייה, צריך ברכה בין לפנייהם בין אחריהם.

ופירש ה**בית יוסף** (סימן קעז) כוונת הטור, למרות שתוס' והרא"ש ורוב הראשונים אומרים שלא מצוי בזמננו הדין

היוצא ביתי ניסן

הודעה חשובה ומשמחת בעקבות ההצלחה הגדולה אשתקד ולאור הביקוש הגובר שמחים אנו להודיע כי גם השנה יתקיים איה"ה **יום עיון במצוות התלויות בארץ**

סיור לימודי הלכתי

בשילוב מעמד ברכת האילנות ברוב עם

יום העיון יתקיים ביום ג' ר"ח ניסן תשפ"ד בין השעות 11:00 בבוקר עד השעה 1:30 בצהריים. במתחם בית המדרש להלכה בהתיישבות - אמונת אי"ש רחוב המלמד 1 בבניסה לשכונת הר נוף ירושלים

עריכת מיוחדת לכל משתתף

המעמד בהשתתפות:
הגוי
היורש
המאמץ
המאמץ
המאמץ
המאמץ

סדר היום:

12:00	זמננו נ"י יתקין אנוכי ודי שליטי"א ו"אש בית דמזוז"ש	11:00	התמסרות בבית בית המדרש
12:45	סיור בבית בהמדד ולימוד הלכות כלאים למעשה בנייה הביתית	11:30	סיכום הלכות ברכת האילנות והדבנה מעשית
13:30	נעילת המעמד וחפילת מטהו בהיכל בית המדרש	11:45	מעמד ברכת האילנות ברוב עם מורינו המשגיח הגה"צ ר' בנימין פינקל שליט"א

הרשמה רבו הילכתא 085-777-5572-25 ש"ח 10
ש"ח 25
ש"ח 25
ש"ח 25
ש"ח 25

חונות אי"ש

ושמרתם את המצה

הודעה חשובה לציבור המדקדקים בהלכה בעצה יתקיים שיעור הלכתי חשוב מאוד הנוגע למעשה

בעניין מצה כהלכתה

אפיית המצה המהודרת באופן ברקטי ומעשי

עיי הרה"ג ר' יצחק שטראוס שליט"א

צורת האפייה שהיתה מהוגה בעבר | צורת האפייה כיום | ההבדלים באופני האפייה במאפיות ובחבורות | תהליך האפייה מבונה ובמצות יד | הנחיות וועדי הכשרות | המכשולות שיש להיזהר מהם בשעת האפייה | הידורים ודקדוקים המקובלים בחבורות

השיעור יתקיים איה"ה ביום חמישי מרשת שמוני כיה אדר ב תשפ"ד בין השעות 3:00 - 2:00 בצהריים בבהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

גב חרשי ניתן לקבל וסודות על השיעור מירי יום חמישי בשעות הבוקר - הדרהרשה ביקו השיעורים 02-5317085 ש"ח 8 מס 8

מנון: שיעורים נכללים בהלכה המגובלים מלרוב ליבם של תומכי וזמורה
אם אין קמח אין תורה. עליית השיעורים בנחות היום מתקיימים רק מנחה התרומות שלכם
חינו עשיו וזלזול וזלזול בחובות השיעורים ורוב חיים ושמיל 064-112-064

חונות אי"ש

יש עקירת השולחן, אבל בדייסא בשר ודגים שבאו לאחר הסעודה אין צריכים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שהם עצמם עיקר הסעודה שבאים להשביע.

ומסקנת הביאור הלכה, לחלק בין המאכלים, אם אוכל אחרי הסעודה פירות צריך ברכה שאינם מעיקר הסעודה, ואפילו בשר ודגים שבאים ללפת כיון שהסיח דעתו מן הפת גם המלפת טעון ברכה, אבל אם אוכל תבשיל דייסא אחרי הסעודה יש שיטות בראשונים שאינו טעון ברכה לא לפניו ולא לאחרי, כדין דברים הבאים מחמת הסעודה, וספק ברכות להקל, ולפי מה שמבואר באחרונים (סימן רח סעיף יז) שאם בירך על דייסא ברכת המזון יצא, טוב שיכון לפוטרו בברכת המזון.

ותמה החזון איש (סימן כז ס"ק ד) על הביאור הלכה, שהראשונים השוו בין בשר ודגים לדייסא, ועל הצד שלא צריך לחזור ולברך, הוא הדין בכל הדברים הבאים מחמת הסעודה.

נקודה נוספת מבוארת בדברי החזון איש (סימן כז ס"ק ב), שכל המחלוקת בין תוס' והרא"ש לרשב"א הוא רק בקבעו עצמם לאכול פירות, אבל אם סילק את השולחן ולא קבעו עצמו לאכילת פירות, אלא ממשיך לאכול בשר ודגים דברים הבאים מחמת הסעודה, לא צריך לברך לכו"ע. ודייק כדבריו במגילת ספר (סימן כו אות י), מלשון השו"ע שהדגיש 'היו קובעין עצמם לאכול פירות', משמע שאם לא קבעו, לא חייב בברכה אפילו אם היה עקירת השולחן.

ולכן אין מברכים אחרי אכילת הפירות אפילו אם סילקו את השולחן והגישו שולחן פירות חדש.

ומוסיף הכף החיים, כיון שנחלקו הפוסקים בדינו בזמן הזה, אין לברך אחריהם מספק, ועוד שבדיעבד ברכת המזון פוטרת כל מיני פירות. ומכל מקום לכתחילה ראוי להחזיק אצלו פת, ולכוין שאין מסיח דעתו מהפת עד ברכת המזון.

ולדעת הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת נשא סעיף י), אם משכו ידיהם מן הפת, צריכים לברך על כל מה שמגישים לשולחן אפילו מאכלים הבאים למזון ושובע, ולכן המנהג להניח פת על השולחן עד ברכת המזון להיכר שלא משכו ידיהם מן הפת. וירא שמים לא יסתפק בזה, אלא יאכל מעט מהפת סמוך למים אחרונים, ובעת שמגישים פירות לשולחן, ומנהג יפה ונכון להגיש בסעודות שבת לפני ברכת המזון מעט דגים עם פת.

3. ביאור הלכה וחזו"א

הפסק להלכה: וכתב הביאור הלכה (שם) שפשטות הטור והשו"ע משמע שבאופן שיש סילוק שולחן, כל המאכלים הבאים אחר הסעודה טעונים ברכה אפילו בדברים הבאים מחמת הסעודה כמו דייסא. וכותב על כך הביאור הלכה, לענ"ד יש לעיין בזה, כי מה שפסק השו"ע שאין חילוק בין דברים הבאים מחמת הסעודה לדברים שאין באים מחמת הסעודה, היינו רק לשיטת התוס' והרא"ש והרמב"ם, אולם הרבה ראשונים חולקים, וכמבואר ברשב"א וכן באשכול בשם רב האי גאון (בפירוש הראשון כפשטיה דסוגיא) שרק בפירות

4. סילוק השולחנות בריקודים

שאלה ראשונה: העולה מהביאור הלכה, שגם בזמננו שאין אנו מסיחין דעתנו מהפת כל זמן הסעודה, היינו רק כאשר השולחן נשאר לפניו, אבל כאשר מסלקים את השולחן, ודאי שלכל הדעות נחשב סילוק מן הפת.

ולפי זה דנו פוסקי זמננו, בחתונות שמסלקים את השולחנות עם כל מה שעליהם, יש להסתפק האם נחשב עקירת השולחן, וצריך לברך כעת ברכה ראשונה לפני האכילה וברכה אחרונה אחרי האכילה, על מאכלים שמוגשים בבר אחרי סילוק השולחנות, בין מאכלים שהדרך להגישם בסעודה (בורקס, צ'ולנט, שתיה), ובין קינוחים שהדרך להגישם בסוף הסעודה (פירות, קומפוט, גלידה).

או דלמא לא נחשב עקירת השולחן, בגלל שנשאר אוכל בשולחן כבוד וניכר המשך הסעודה, ומוגש הרבה אוכל בבר, ויש שולחנות ישיבה בצד סמוך לבר, ולא עקר עצמו מן הסעודה אפילו אם בפועל לא יאכל, מכל מקום הסעודה עדיין נמשכת, והרי עדיין לא הגישו מנה אחרונה שמוגשת רק בבר לצד כיבוד קל נוסף, ובדרך כלל ממשיך לאכול ולשתות מהבר.

סברא נוספת, שכל סיבת קיפול השולחנות הוא רק בכדי שיהיה מקום לריקודים, כי אין מספיק מקום באולם לרקוד כאשר נשאר שולחנות לציבור ולא נחשב סילוק מהפת, ולכן מאכלים שהדרך להגישם בסעודה, נפטרים בברכת המוציא של קודם הסעודה, וכל המאכלים נפטרים בברכת המזון של אחר הסעודה.

חוזר ומברר: בשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן רה הערות על סימן קעז) מסתפק בזה, שהרי יש כאן עקירת השולחן וגם היסח דעת מאכילת פת, ומצדד להצריך ברכה לפנייהם ולאחריהם.

ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 78-79) נחשב היסח הדעת וצריך לברך ברכה לפני ואחרי אכילה ושתיה (בהוראתו אין התייחסות לדין שולחן הכבוד ושולחנות הבר). וכן נוקט בפשיטות הגר"מ קרפ שליט"א (הלכות יום ביום חלק א פרק יג דין כד), שהקינוחים המוגשים אחרי סילוק הפת בחתונות, טעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם, כי אין מצוי כלל פת לפנייהם, והרי זה סעודה חדשה המוגשת בבר. ואמנם כשאוכל קוגל ומיני מזונות יכול לסמוך על ברכת המזון שפוטרת מעין ג'.

אינו חוזר ומברר: מאידך לדעת הגר"ש ז"א איערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ט ארחות הלכה 366) והג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 78-79, שערי הברכה פרק ח הערה טז), הזזת השולחנות לצורך הריקודים, אינה נחשבת סילוק של עקירת השולחן, כי השולחן המרכזי של החתן והשושבינים עומד במקומו, וכל הסעודה נערכה לכבוד הסועדים בשולחן הכבוד.

ועוד, שסילוק השולחנות אינה למטרת גמר הסעודה, אלא רק בכדי לפנות מקום לריקודים, ואין מסיחים את דעתם מהאכילה, והסילוק והיסח הדעת מן הפת לא קשור

לעקירת השולחן בזמננו, כי עקירת השולחן היא לא סיבה בפני עצמה, אלא היכי תמצוי לגלות שגמר את הסעודה, אבל בסעודת נישואין ממשיכים את הסעודה, ולכן לא מתחייבים בברכה כל זמן שלא מתכוונים לסיים את האכילה.

והוסיף בוזאת הברכה (שם) עצה לינצל מכל הספקות, לשמור אצלו מעט פת אפילו פחות מכזית עד סוף הסעודה, כך ודאי לא נחשב שהסיח דעתו מאכילת הפת.

וכן לדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמוד קעא) אינו נקרא סילוק ולא יברך, כי שולחן 'המזרח' קיים, וכן האוכל בבר.

וכן לדעת העמק תשובה (שו"ת חלק ו סימן כז), אין לברך על המים ששותה בשעת הריקודים, כי השולחן של המחוננים שנשאר עבור סדר ברכת המזון ושבע ברכות, דינו כהניח מקצת חברים, ועוד שכל המסובים נגדרים אחר השולחן כבוד שהם העיקר בסעודה, וגופא בתר רישא גריר.

וכתב במגילת ספר (ברכות סימן כו אות י), ליישב את מנהג העולם שלא מברכים על האוכל באמצע הריקודים, על פי דעת החזו"א (הובא לעיל), שאינו נחשב לאחר הסעודה, כי לא קובעים עצמם לסעודה אחרת של אכילת פירות ומגדים, אלא ממשיכים לאכול בעמידה ובדרך ארעי מיני מזון ושובע ונחשב כהמשך הסעודה הקודמת. וצ"ל שכעין זה כתב בקודש הלולים (עמוד שני שנח).

חילוקי דינים: לדעת הג"ר בן

ציון אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ב סימן יב אות יג) האוכל בחתונה לאחר סילוק השולחנות, אם אוכל פירות צריך לברך עליהם ברכה ראשונה וברכה אחרונה כדעת הברכי יוסף ששיך אצלנו סילוק השולחן. ואם אוכל דברי מזונות, לא מברך לא לפניו ולא לאחריו, וכל שכן אם שותה משקה שאינו צריך לברך עליו, שאין אדם מסיח דעתו מהשתיה, שהרי הוא צמא מחמת הריקודים.

ולדעת הג"ר צבי ובר שליט"א (שיעורי ברכות, ובהוראה לרבני הלכתא), אם נשאר רק שולחן החתן, וכלל הציבור לא יושב שם כלל, אינו נחשב שנשאר שולחן בשביל כולם, אלא נחשב סילוק ועקירת השולחן לשאר המסובים וצריך לברך. אך מכיון שבדרך כלל יש בבר עדיין מאכלים שבאים לשובע, הרי יכול להמשיך לאכול בבר, ולכן אפילו על מאכלים שאינם לשובע, לא צריך לברך לאחריהם, כי נחשב שאוכלם באמצע סעודתו, וצריך לברך רק לפניו. אבל אם מונח בבר רק פירות וקינוחים, נחשב סילוק סעודה, וצריך לברך לפניו ולאחריו. וכמו כן באופן שבשעת סילוק השולחנות בתחילת הריקודים עוד לא הביאו אוכל בבר, נחשב סילוק גמור, וצריך לברך על הכל ברכה ראשונה ואחרונה.

שאלות דומות: מקוצר הגיליון, לא נספיק לבאר את הדין בשבת ערב פסח, שאוכלים את מאכלי החמץ על מפה חד פעמית, ואח"כ מורידים את המפה, ומגישים על המפה החדשה רק מאכלים כשרים לפסח, האם נחשב כמו עקירת השולחן, כיון שהסיח דעתו מן הפת, או לא כי הסרת המפה היתה רק בגלל חששות חמץ ומצה ולא בגלל שהסיח דעתו

חסיז כהלכה

מבואר בגמ' (בבא קמא דף ל.) האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות. ופירש בערוך השולחן (סימן רב סעיף ב) שהכוונה במאכל שיש עליו ספק כגון האם ברכתו 'העץ' או 'האדמה', ומעיקר הדין 'ספק ברכות להקל' ובברכה אחת יכול לפטור את המאכל, אבל חסיד מחמיר לפנים משורת הדין ופוטרו על ידי שתי מאכלים אחרים שברכתם ודאי 'העץ' ו'האדמה' בכדי לצאת מהספק.

בהקשר לכך מספר הר"ר ישראל קורניק שליט"א משב"ק אצל כ"ק האדמו"ר הבית ישראל מגור זיע"א שכל האורחים שהיו מגיעים לבית ישראל, בסעודת שבת בבוקר לאחר שכבר בירכו ברכת המזון, והיו מגישים לאורחים צ'ולנט שהיה בו גם אורז, וכידוע שנחלקו הפוסקים מהי הברכה הראויה על הצ'ולנט עם האורז, ולכן היה מכבד אותם תחילה בשלשה דברים כדי לברך שלשה ברכות, עוגיה לברכת מזונות / בונה לברכת האדמה / יי"ש לברכת שהכל, לפטור את כל הספקות (בטאון אוצר הגנוז אדר ב' תשפ"ד עמוד כה).

מספר גאב"ד קוממיות - ירושלים הג"ר ישראל יצחק מנדלזון שליט"א מרבני ארגון תורה ויהדות לעם, ויו"ר קרן השביעית, בן זקוניו של הג"ר בנימין מנדלזון זצ"ל רבה של קוממיות, פעם אחת אבי מורי ראה אותי עומד לשתות כוס מיץ תפוזים טרי שאמא סחטה עבורי, ושאלני איזה ברכה אתה מברך על זה, והשבתי לו 'שהכל', כמבואר בחזו"א שנקרא זיעה וברכתו 'שהכל', השיב לי אבי, אין הכי נמי, אבל אם אתה רוצה להיות חסיד עדיף לברך 'העץ' על תפוז, ו'שהכל' על סודה, ואח"כ לשתות את המיץ תפוזים.

מן הפת ואינו דומה לעקירת השולחן.

השאלה מתעצמת, כאשר אוכלים את מאכלי החמץ בזמן היתר אכילת החמץ, וכאשר מגיע זמן איסור אכילת חמץ מורידים את המפה, ועל המפה החדשה אוכלים רק מוצרים כשרים לפסח, האם נחשב הסיח דעתו מן הפת מחמת האיסור לאכול חמץ, או לא כי האיסור הוא בבחינת אריה הוא דרביע עליה (וראה משנ"ב מהדורת דרשו סימן קעז ביאורים ומוספים מספר 17, פסקי תשובות סימן תמד אות יג).

שאלה זהה, יש מדקדקים לזהר מאוד בימי הפסח מאכילת שרויה, ואוכלים מצה על מפה חד פעמי, ובגמר אכילת המצה מחליפים מפה, ועל המפה החדשה אוכלים רק את שאר המאכלים, האם נחשב הסיח דעתו מן הפת, כי מקפיד לא לאכול מצה על המפה החדשה, או לא כי בעצם רוצה לאכול, אלא שמפסיק מחמת הזהירות משרויה.

5. שותה באמצע הריקודים

שאלה שניה: מצוי שבשעת הריקודים, נעשה צמא לשתיה, ושותה לצמאו מחמת הריקודים (או מחמת ששתה משקה חריף), ולא כי צמא מחמת האכילה, האם צריך לברך, כי אינו שותה מחמת הסעודה, או דלמא לא צריך לברך, כיון ששותה גם בגלל צמא מהאוכל.

חובה להדגיש, שאם נניח בשאלה הקודמת שנחשב עקירת השולחן, ודאי שצריך לברך על המשקאות, וכל השאלה מתבססת על ההנחה שלא נחשב עקירת השולחן, האם בזמן הריקודים נחשב שותה לצמאו מחמת הסעודה.

שותה מים לצמאו: מבואר בגמ' (ברכות דף מב.) ברך על היין שלפני המזון, לא פטר את היין שלאחר המזון, אלא אם כן קבע סעודתו על היין.

וכתב הבית יוסף (סימן קעז ד"ה כתב באהל מועד) בשם האוהל מועד, וכן דייק מדברי הרשב"א שאם הוא צמא בסעודה מחמת דברים אחרים, ולא מחמת האכילה כלל צריך לברך. וזה הכוונה יין לאחר המזון, שבסוף הסעודה שח הרבה עד שנהיה צמא, ושותה יין מחמת השיחה ולא מחמת האכילה צריך לחזור ולברך, ורק אם צמא מחמת האכילה של הסעודה עצמה, אפילו שעבר זמן רב אחרי

סיום האכילה, אינו מברך על שתייתו.

על פי דברי הבית יוסף, לכאורה צריך להיות הדין כאשר רוקד בסעודת חתונה ושותה מים לצמאו מחמת הריקודים והזיעה צריך לברך, כדין צמא מחמת השיחה, שאינו שותה לצמאו מחמת הסעודה.

אולם לדעת הגר"ח פ שיינברג זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 278-279) והגר"צ ובר שליט"א (שיעורי ברכות), אין צריך לברך על השתיה באמצע הריקודים, כי הוא צמא גם בגלל האכילה שלפני כן, ונחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה.

וכתב בשערי הברכה (פרק ח הערה מח) כמדומה שמנהג העולם שאין מברכים על המשקה בסעודה, למרות שנעשה צמא מחמת הריקודים. ומסתמת השו"ע והמשנ"ב שלא הביאו דברי האהל דוד, משמע שתמיד נחשב צמא מחמת הסעודה, וכך הדרך בסעודה שנעשה צמא גם בלי ריקודים, ולכן גם כשרוקד נחשב כבא מחמת הסעודה ופטור מברכה, וצ"ע למעשה. ואם ברור לו שאינו צמא מחמת האכילה כלל, יש מקום לברך על המשקים.

מטעם אחר כתב הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ב סימן יב אות יג) שלא צריך לברך, שאין אדם מסיח דעתו מהשתיה, שהרי הוא צמא מחמת הריקודים.

ויש לציין למבואר בשו"ע הרב (סימן קעד סעיף ב) לגבי משקים הבאים מחמת הסעודה, אפילו אם הם קשורים לסעודה מחמת סיבה רחוקה, הם נחשבים טפלים לסעודה ונפטרים בברכת הפת שהיא עיקר הסעודה.

סברא נוספת לא לברך על המשקין באמצע הריקודים, כתב במגילת ספר (ברכות סימן כו אות ח), על פי המבואר בט"ז (סימן קסח ס"ק י), שאינו תלוי בדעת של האוכל, אלא בצורת האכילה לרוב בני אדם, ולכן כיון שרוב בני אדם שותין מים בגלל הצמא שנגרם מהאוכל, לא מברכים עליהם בכל אופן גם כאשר האדם המסוים נעשה צמא מחמת הריקודים.

והסיק באוצר תשובות (סימן קכג), גם אם הצימאון הוא רק מחמת הריקודים אין לברך על המים, ומכל מקום נכון לצאת הברכה מאחר, או שיברך שהכל על מאכל אחר ויפטור המים.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. בתוך הסעודה: דברים הבאים מחמת הסעודה כגון בשר ודגים, אין מברך כלל ונפטרים בברכת הפת. דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כגון פירות, מברך לפנייהם ולא לאחריהם.
- ב. אחר הסעודה: דברים הבאים לאחר הסעודה, בין מאכלים שבאם ללפת, ובין הבאים לקינוח, מברך לפנים ולאחריהם. ויש אומרים שאם בא למזון ושובע נחשב המשך הסעודה ואינו מברך.
- ג. למעשה: לביאור הלכה על תבשיל דייסא אינו מברך אפילו שנסתלק מהפת. לחזו"א אין הבדל בין דייסא לשאר מאכלים שבאים לשובע, וכל זמן שלא קבע לפירות אינו מברך עליהם.
- ד. סילוק הפת: בזמננו אפילו אחר הסעודה אינו חוזר ומברך שאין אנו מושכין ידינו מן הפת. ובסעודות גדולות נחלקו הפוסקים האם מושכין ידינו מן הפת. ואם סילק את השולחן לכל הדעות חוזר ומברך.
- ה. כיצד מרקדיו: בחתונה שמקפלים את השולחנות לריקודים קודם ברכת המזון, לרוב הפוסקים לא נחשב עקירת השולחן ואינו חוזר ומברך. ויש אומרים שנחשב עקירת השולחן וחוזר ומברך. ויש שחילקו בין סוגי המאכלים כפי שהתבאר בתוך הגיליון. והעצה לשמור מעט פת ברשותו שלכל הדעות לא נחשב היסח הדעת.
- ו. שתייה: גם השותה לצמאו מחמת הריקודים, נחשב ששותה מחמת הסעודה ואינו צריך לברך, ולגבי סילוק מהפת דינו כמבואר בסעיף הקודם.

הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 434 בסך 100 שקל מזומן
הבה"ח כמר חיים שלום דייטש ני"ו
שיבה לצעירים באינן ביתר עילית

שאלה: האם צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה על קינוחים בסוף הסעודה?

פירוט הדינים בסוגים הבאים; סלט פירות חיים, פירות מבושלים (קומפוט), רסק פירות, גלידה, קרטיב קרח. והאם תלוי אם הדרך לאכול קינוח בסעודה? והאם מועיל העצה לאכול עם פת (בתחילה, תחילה וסוף, הכל עם פת)?
 מקורות: גמ' (ברכות דף מא:), שולחן ערוך (סימן קעז סעיף א), מגן אברהם ומשנ"ב ושער הציון (שם), הליכות שלמה (תשרי פרק ה הערה 15), אור לציון (חלק ב פרק יב אות יב), ארחות רבינו (חלק א עמוד קס), חוט שני (ברכות עמוד קסח), תשובות והנהגות (כרך א סימן קעז, כרך ו סימן ס), שבט הלוי (חלק ו סימן כא), וזאת הברכה (עמודים 42, 74, 77, 246).

במזון זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.
בכדי להשיב ולהגיש תשובה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!
 נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תיחשב לשבוע הבא), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

זכות התורה תעמוד

לרפואת הילד אהרן ידידיה בן ציפורה חוה שיחי
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

עדכוני הלכה

אות 7

הערת הג"ר דוד שמעון מינצברג שליט"א: בהמשך למה שהובא (בגיליונות 429, 434 מדור 'דבר העורך') דברי הבאר היטב (סימן קפה ס"ק א), שאין אות 7 בברכת המזון, כי כל המברך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא חרון אף לא שצף ולא קצף. יש לציין שמצינו את האות 7 ב'על הניסים' לפורים, טף ונשים, וכנראה הכוונה שבעיקר ברכת המזון אינו מופיע, ואילו 'על הניסים' בברכת המזון הוא רק מנהג (משנ"ב סימן רח ס"ק נט).
 כעין זה ידוע, שאין בשמונה עשרה אות 7 כי המתפלל בכוונה אין שולט בו חרון אף. ומכל מקום מצינו אות 7 בתחנונים אחרי שמונה עשרה; "ובמצוותיך תרדוף נפשי", וצריך לומר שאינו מעיקר התפילה.

נושא הגיליון הבא:

'קינוחים בסוף הסעודה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לחבר המערכת
הג"ר שלמה רייזפלד שליט"א לרגל שמחת הבר מצוה לבנו
החשוב יקיר וחכים כמר מרדכי ני"ו
יהי רצון שירווח ממנו ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה אמן

הילכתא

לדעת לחיזוק כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ספק אם היסב כדין האם לחומר או לקולא | אימתי חז"ל הפקיעו קיום מצוה מהתורה

אכילת רשות" [וכידוע דדבר זה תליא במש"כ המהר"ל והביאו הב"ח סי' תע"ב דכל אכילה בלילה זה הוי בכלל מצוה ד'בערב תאכלו מצות' ועיין קהלות יעקב ברכות סי' ו, ואכ"מ].

ולכאורה הרי כל מצות הסיבה אינה אלא דרבנן, אמנם כלפי הדאורייתא "בערב תאכלו מצות" ליכא דין הסיבה. וא"כ כלפי הדאורייתא ליכא גרעון כלל במצוה דבערב תאכלו מצות. ושוב הרי אכילה אחר מכן הוי אכילת 'רשות', וא"כ מה שייך לחייב הסיבה שוב באכילת רשות. והרי כל האוכל מצוה בליל פסח הרי מקיים מצות "בערב תאכלו מצות" דאורייתא, ואין בזה עוד קיום מצוה מדרבנן, דליכא מצוה אכילת מצוה מדרבנן בלילה הזה, ושאיני מקידוש בליל שב"ק דמקדש בתפילה והדר מקדש אכסא, והיינו מצות קידוש דאורייתא מתקיים בתפילה, ומצות קידוש דרבנן מקדש אח"כ על הכוס לדעת המג"א, וכאשר דייק כן המגן אברהם מלשון הגמ'. וא"כ ע"כ דכל דין הסיבה הוא אופן היאך לקיים המצוה דאורייתא "דבערב תאכלו מצות". [וזה עדש"כ החת"ס בגליון סי' רע"א דכן בעי לקיומי מצות קידוש דאורייתא על הכוס, ולכן דינו שיקוון לא לקיים מצות קידוש בתפילה והשיג בזה על המג"א, אכן דעת המג"א דתרי מצות המה חדא מצות קידוש בתפילה, ועוד מצות קידוש מדרבנן על הכוס ואין הדרבנן אופן היאך לקיים החיוב קידוש מהתורה. ואכ"מ]

ואשר לפ"ז היכא דאכל מצוה בלא הסיבה הרי בנוגע להדאורייתא שפיר קיים בערב תאכלו מצות, ורק דין הסיבה לא קיים, אמנם אינו גרעון במצוה דאורייתא, וא"כ מש"כ הגר"ז בדעת הרמב"ם דלא שייך לחייב לחזור ולהסב משום דהרי אין בזה שום קיום מצות אכילה אלא אכילת רשות, דבר זה יקשה אף להרא"ש כלפי הדאורייתא, והרי לא מצינו מצות אכילת מצוה מדרבנן בכזית ראשון, וא"כ מה שייך לחזור לאכול בהסיבה, דהרי זהו כל חובתו לקיים ה"בערב תאכלו מצות" והא קיים, ונמצא דלא שאני לן בין הרא"ש להרמב"ם כלפי מצות 'בערב תאכלו מצות' שקיים, וא"כ תקשי לכו"ע מה שייך לחזור ולהסב באכילה דרשות. וצ"ע.

פלוגתת הראשונים אי חז"ל עקרו קיום המצוה מהתורה

והנה מפורסם פלוגתת הראשונים בהמבואר בסוכה דף ג ע"א בדין דבעי שולחנו בסוכה מדרבנן גזירה שמא ימשך, באופן דאכל בסוכה ושולחנו בחוץ, אי אף מצוה סוכה דאורייתא לא קיים וזוהי שיטת התוס' שם דעקרו הדאורייתא, ואילו דעת הר"ן בפרק ערבי פסחים והריטב"א סוכה כ"ח חולקים בזה והיינו דהוי רק עיכוב דרבנן, ומובא בביאור הלכה בה' סוכה סוף סי' תרל"ד. והפמ"ג בפתחה ובקובץ הערות סי' ס"ט אות ו' כתבו דתליא במבואר ברבינו יונה ריש ברכות אי לאחר חצות חז"ל עקרוהו למצות ק"ש דאורייתא. והפמ"ג בפתחה הכוללת וכן בדוכתי טובא העתיק לדברי התוס' דחז"ל עקרוהו את הדאורייתא. ואמנם מבואר דלא בכל גוונא נאמרו דברי התוס' דעיכוב מדרבנן הרי הוא אף מפקיע את הקיום דאורייתא, וכגון בקידוש לדעת המג"א דהרי אף דתקנו חז"ל על הכוס, מ"מ קיים קידוש דאורייתא בתפילה. וכן בהזכרות 'רצה ויעלה ויבא' מבואר בפוסקים דאם שכח בברכת המזון, את המצוה דאורייתא ודאי קיים. וכן בק"ש במקום

קושיתו העצומה של האבי עזרי צדק"ל

איתא בר"ה דף כח ע"א, שנינו שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצוה יצא. וכן נפסק בשו"ע סימן תע"ה סעיף ד' "אכל מצוה בלא כוונה כגון שאנסוהו נכרים או ליסטים לאכול יצא ידי חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח".

וראינו קושיה נפלאה ממרן האבי עזרי צדק"ל, והרי פסק השו"ע סימן תע"ב סעיף ז' "כל מי שצריך הסיבה אם אכל או שתה בלא הסיבה לא יצא וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה". ומקורו מפסחים קח ע"א איתמר מצוה צריך הסיבה, וברא"ש שם מבואר דהוא מעכב. וברשב"ם ביאר דבעינן באכילת מצוה כדרך בני חורין, ובתוס' שם דבעינן שיאכל דרך חרות. ואשר לפ"ז יל"ע טובא בהך דינא דכפאוהו פרסים. והרי כל דכפאו אין לך היפך חרות גדול מזה דהלא אינו חפץ באכילה זו ואונסים אותו לאכול, וא"כ אף אם היסב, עכ"פ אין זה דרך חרות, ולדעת השו"ע לא יצא וצריך לאכול שנית, וצ"ע"ג.

ויש להוסיף עוד, דאף דקעביד מעשה הסיבה מ"מ תליא בתוכן דדרך חירות ולא במעשה גרידא, וכמש"כ המשנה ברורה סי' תע"ה סק"ל"ה לענין שתיית יין, דיסודם מפני דרך חרות ולזה כתב המ"ב שם דאם ישתה ועי"ז יפול למשכב, אינו חייב בשתיית ד' כוסות ובשער הציון כתב בטעמא דמילתא, שהרי באופן זה "אין זה דרך חרות", והיינו אך דבפועל שתה היין מ"מ כיון דיסוד התקנה דשתיית יין משום דרך חירות, הרי באופן הנ"ל לא מתקיים כל שורש התקנה אמרינן דאינו מקיים חובתו, והנה מחמת זה פטר הח"ח אף משתיית כוסות, וכ"ש לענין הסיבה, דכל ענינו הוא הדרך חרות דבעינן התוכן דדרך חרות, וברור דאינו מתקיים בזה בכפאו פרסיים. וכדי לישב קושי' נפלאה זו צריך להקדים ב' הנחות, כדיבואר.

דברי הגר"ז כל דקיים מצות מצוה לא שייך לחייבו לחזור ולהסב

הנה מפורסם מש"כ הגר"ז בספרו פ"ז מה' חמץ ומצה פ"ז לדייק מדברי הר"מ דדין הסיבה אינה אלא למצוה, ואילו להרא"ש הוא מעכב, וביאר בזה, דדעת הרמב"ם דמצות הסיבה זהו מצוה בפנ"ע, ואין לה ענין מסוים עם אכילת מצוה וד' כוסות רק דזהו השעה דנאמר מצוה הסיבה. ואם אכל מצוה או שתיית ד' כוסות בלא הסיבה אין כאן שום גריעותא במצוה של אכילת מצוה או ד' כוסות. רק דלא קיים מצות הסיבה שהיא מצוה נפרדת לגמרי. ואילו שיטת הרא"ש דדין הסיבה הוא דין בקיום המצוה של מצוה וד' כוסות. וז"ל "ועוד לפמש"כ הרי לכאורה לא שייך כלל לחזור ויאכל בהסיבה כיון שכבר קיים מצות אכילה בשלימות, ואין בה שום גריעותא במה שאכלה בלא הסיבה, וא"כ המצה שאוכל אח"כ היא כשאר אכילה ושתי' כיון שכבר יצא יד"ח מצוה, ובע"כ דס"ל בעיקר דין אכילת מצוה נאמר דין שצריך לאוכלה בהסיבה".

והנראה לדון במש"כ להכריח דדין הסיבה נאמר בעיקר מצות אכילת מצוה "דאי הוי מצוה בפנ"ע וליכא גרעון בעיקר מצות אכילת מצוה הרי יצא יד"ח מצוה ומה שייך לחייב להסב שוב הרי אין בזה כי אם

בדברים, והוא מתקיים בתפילה לשיטת המג"א, ובר מן דין מצות קידוש על הכוס. והיא מצות קידוש מדרבנן. ודין הכוס נאמר במצות קידוש מדרבנן, ואינו מעכב במצות קידוש דאורייתא, ולכן קיים מצות קידוש מהתורה בתפילה.

וכן במצות תפילה לשיטת הר"מ דהוי דאורייתא ויוצאים בשבח ובקשה, ומדרבנן בעי תפילת י"ח, העיכוב הוא כלפי מצות תפילת י"ח, ולא בדאורייתא, וכמש"כ בחינוך מצוה תל"ג. ובאמת האבי עזרי ריש ה' תפילה עמד בזה.

וכל הנך הרי חלוקים מסוכה, דהרי במצות סוכה מלבד החיוב דאורייתא לישב בסוכה, ליכא עוד חיובא מדרבנן בעיקר מצות סוכה, וע"כ כשקבעו חז"ל דין המעכב במצות סוכה ע"כ בזה עקרו הדאורייתא במצות סוכה, דהרי אי קיים הדאורייתא לא שייך לחייבו שוב מדרבנן, דהרי כל חלות חיובו הוא מהתורה ואינו מחויב מדרבנן, וכי קנסו בזה לעשות מעשה בעלמא, [ונסוח זה הוא בלילה ראשון ועד"ז בשאר ימים לענין הביטול עשה].

אכילת מצה בלא הסיבה חז"ל עקרו את המצות מצה דאורייתא

ומעתה לענין דין הסיבה במצה, הרי כל מצותו דאכילת מצה בלילה זה [בכזית ראשון], הוא מדאורייתא מדין "בערב תאכלו מצות", וליכא חיובא ומצוה דרבנן דאכילת מצה. ובזה תקנו הסיבה, והיינו היא תקנה היאך לקיים מצות "בערב תאכלו מצות", ולהך צד דהסיבה מעכבת באכילת מצה, ע"כ משום דעקרו למצות "בערב תאכלו מצות" דהרי אי קיים הדאורייתא, מאי שייך לחייבו לאכול עוד הרי ליכא חיוב מצות אכילה כזית מצה מדרבנן, וכי תקנו מצוה חדשה למי שלא היסב. והרי כל חד דאוכל מצה בהסיבה קיים הדאורייתא דאכילת מצה ולית ב' עוד קיום מצות אכילה דרבנן כי אם דיאכל בהסיבה, והוא תקנה דרבנן להסב בזמן דאוכל המצה ומקיים הבערב תאכלו מצות. וא"כ בלא היסב אין טעם שיתחדש לו מצות אכילה דרבנן. ולומר דקנסוהו לאכול עוד בהסיבה, הוא מילתא דתמיהה, דהרי לית ב' משום אכילת מצוה. ומה דבבהמ"ז וק"ש דחוזר וקורא ומברך ע"כ מתקיים בזה אכתי מצות ק"ש ובהמ"ז, אמנם בזה י"ל דמתקיים המצות ק"ש ובהמ"ז דרבנן, שהוא הרי קיים בכל קורא ק"ש ומברך בהמ"ז. אכן במצה, אין בזה כי אם קיום דאורייתא "דבערב תאכלו מצות", וע"כ כשאוכל בלא הסיבה, עקרוהו חז"ל להמצוה דאורייתא של "בערב תאכלו מצות".

והדברים מפורשים בדברי הפמ"ג סי' תפ"ה א"א סק"א, דהאוכל מצה בלא הסיבה חז"ל עקרוהו להמצוה "בערב תאכלו מצות" וכתוס' בסוכה דף ג'. וזהו הישוב על קושית האדר"ת אמאי באכל מצה בלא הסיבה צריך לחזור ולאכול כזית בהסיבה הרי בדין שיצא יד"ח בכורך,

צואה דכתב הביאור הלכה סי' ע"ו מהפמ"ג וחי אדם, דהעיכוב בזה הוא מדרבנן, ומוכרח שם דכלפי דאורייתא קיים מצות ק"ש, וכן מתבאר מדברי הפוסקים סי' קפ"ה לענין שיכור, דנתספקו התוס' בעירובין והרא"ש אם צריך לחזור לברך בהמ"ז. ומתבאר שם דכלפי דאורייתא דבהמ"ז ודאי קיים, והנדון כלפי עיכוב דרבנן. ויל"ע מהו הכלל בזה, אימתי אמרינן דכשחז"ל קבעו דין היאך לקיים המצוה, מתי הוא הפקעה אף כלפי הקיום דאורייתא ואימתי רק כלפי הדרבנן.

הכלל אימתי עקרו חז"ל את הקיום דאורייתא

ואשר יראה בהאי ענינא, דהיכא דכל המצוה היא דאורייתא וליכא בזה אף משום מצוה דרבנן בעיקר המחייב, א"כ תקנת חז"ל היא אופן היאך לקיים הדאורייתא, וע"כ אי מעכב הוא, הרי הוא מעכב בקיום דאורייתא, וזהו הדין דשולחנו בתוך הבית, דהרי כל חיובו לישב בסוכה הוא מהתורה, ואין בזה אף קיום מצות סוכה דרבנן, וע"כ הדין שולחנו בתוך הבית, הרי הוא עקירה בעיקר מצותו דהיא מהתורה, ועד"ז פסולי סכך מדרבנן דהפסול מדרבנן הוא כלפי המצוה מהתורה. אמנם היכא דעיקר המצוה מלבד דאורייתא אית ב' בעיקר חיובו אף משום קיום מצוה דרבנן, בהא י"ל דאף אי חז"ל קבעו עיכוב במצוה, י"ל דהוא עיכוב כלפי המצוה דרבנן שבה, ולא כלפי הקיום מצוה דאורייתא.

והיינו בבהמ"ז, הרי מלבד החיוב דאורייתא ד"ואכלת ושבעת וברכת" כשאוכל ושבע מפת. הרי אף מקיים מצות בהמ"ז דרבנן. וזאת מכח תרי טעמי, חדא, דהרי מדרבנן בעי בהמ"ז אף בכזית, וע"כ בהמשיך ואכל ושבע, מלבד דאורייתא איכא החיוב דרבנן מכח הכזית דאכל ולא פקע אף בהשלים לכדי שביעה, וא"כ כבר נתחייב באכילת כזית בברכהמ"ז מדרבנן, ולאחר דהגיע לכדי שביעה שוב מתחדש חיוב ברכהמ"ז מהתורה, וא"כ רכיב עלי' ב' חיובי ברכהמ"ז ורק מקיים הנך תרתי באמירת הג' ברכות. ועוד, הרי מדאורייתא די בברכה מעין שלש לקיים "וברכת" כהסכמת הפוסקים יעויין מג"א סי' קצ"א ושער הציון סי' קס"ח. והדין ג' ברכות חלוקות, היא דרבנן. וא"כ בהנך ג' ברכות חלוקות מתקיים בהמ"ז דרבנן, ואשר לכן אף בהנך דינים המעכבים בבהמ"ז, כשיכור וצואה, י"ל דזהו עיכוב כלפי המצות בהמ"ז דרבנן, ולא כלפי דאורייתא, דמ"מ אכתי מחויב במצות בהמ"ז דרבנן. וכן בחיסור הזכרות רצה ויעלה ויבא.

ועד"ז י"ל לענין ק"ש, דמצותו מהתורה, אי בפסוק ראשון או פרשה ראשונה. ומדרבנן איכא מצות ק"ש דג' פרשיות, ונמצא דכל הקורא ק"ש מקיים מצות ק"ש מהתורה ועוד מצות ק"ש דרבנן, ובהא במקום צואה אף דמעכב רק מדרבנן כמש"כ הפמ"ג והחיי"א, י"ל דהוא עיכוב כלפי המצות ק"ש דרבנן, ולא הק"ש דאורייתא.

ועד"ז במצות קידוש, דאיכא תרי קיומים נפרדים. מצות קידוש

ב ואמנם היה מקום לדון דאינו מוכרח, ד"ל דנהי דחז"ל תקנו ג' ברכות חלוקות מ"מ אין בזה משום מצות ברהמ"ז דרבנן, כי אם אופן היאך לקיים הדאורייתא דמעין ג', האמנם הוכחנו בעטרת המועדים סי' מ"ט מפת הבא בכסנין אף דהוא פת גמור מהתורה לענין חלה ומצה. כדנקטו האחרונים ומברך ברכהמ"ז דאורייתא מדין 'וברכת' ודי במעין ג' כמש"כ אבן העזר והגרע"א סי' קס"ח, ורק מדרבנן אינו פת חשוב לברך ג' ברכות דברכת המזון והיינו תקנת ג' ברכות מדרבנן אינו תלוי בשם פת מהתורה, כי אם דבעינן פת חשוב, ופת הבא בכסנין הוי פת לדיני התורה כחלה מצה וברכהמ"ז דאורייתא, אבל אינו פת חשוב לחייב ברכהמ"ז דג' ברכות. ואם נימא דכל דמחויב לברך מעין ג' מדין 'וברכת' חז"ל תקנו דהאופן לקיים המעין ג' דאורייתא היא ע"ג' ברכות חלוקות וזהו אופן היאך לקיים את הדאורייתא של ה'וברכת', א"כ אף בפת כסנין בדין דיברך ברכהמ"ז דג' ברכות, דהרי יש בזה חיוב גמור דברכהמ"ז מהתורה ככל אכילת פת ולא שאני לן בחיוב של 'וברכת' בין כל פת דעלמא לפת כסנין, וע"כ דתקנת ג' ברכות אינו אופן היאך לקיים הדאורייתא, כי אם תקנת ברכהמ"ז לעצמה ותלוי באכילת פת חשוב, וכל דאכל פת חשוב מתחייב בברכהמ"ז דרבנן דג' ברכות, ובאכילת פת חשוב מתחייב תרתי בברכהמ"ז דאורייתא ועוד חיוב ברכהמ"ז דרבנן, ורק מקיים זאת באותו מעשה דברכהמ"ז דרבנן, ועד"ז לענין ק"ש נראה קר"ש נראה כמש"כ לקמן, דהרי יוצא דב"ת בפסוק ראשון או פרשה ראשונה, ובה נגמר החיובא דב"ת, ורק רבנן הוסיפו עוד פרשיות דקר"ש, והרי אין זה לעיכובא לקרוא כל הפרשיות כאחת. וע"כ יש בזה קיום בפנ"ע דקריאת שמע מדרבנן.

ג ונראה מבואר כן מדברי הטור דבסי' תפ"ד כתב דהא דמי שלא אכל אינו מוציא חבירו בברהמ"ז מכח דנדון מדרבנן דליכא ערבות והיינו מכח האסמכתא "ואכלת ושבעת וברכת" מי שאכל הוא יברך כמו שהביא שם הטור מהירושלמי, ומה"ט כתב דבליל פסח דהברהמ"ז מחויבת מדין כוס שליש הדר דינא דאיכא ערבות ושפיר מוציא חבירו אף דהוא לא אכל, ומ"מ פסק בסי' קצ"ז לדברי הרא"ש דמי שאכל כזית מוציא האוכל כדי שביעה מדין ערבות, וצ"ע ממ"נ האם הפקיעו תורת ערבות בברהמ"ז או לא. אשר נראה מזה דכלפי החיוב ברהמ"ז דאורייתא לעולם איכא לערבות, ואמנם כלפי הברהמ"ז דרבנן בזה, חז"ל תקנו דנדון דליכא ערבות ובעינן "מי שאכל" הוא יברך, ולזה כתב הטור דבליל פסח אף כלפי הברהמ"ז דרבנן איתא לערבות מכח חיובא דכוס שליש, ומתבאר בזה תרי חיובי ברהמ"ז, וכמש"נ. ועיין היטב בחידושי הגרע"א ברכות דף כ' ע"ב לענין הרהור כדבור בברכהמ"ז דלכו"ע מהני ד"ת ומ"מ מדרבנן לאו כדבור, ונמצא דאכתי מחויב מדרבנן ולזה גם קטן יכול להוציא גדול, אמנם משמעות דברי הגרע"א שלא רק בברהמ"ז כן היא המדה והארכנו בזה במק"א, ואכ"מ.

ד וכן לכאורה נראה מתבאר מדברי הביאור הלכה סי' תע"ב ס"ז דכתב דהאוכל מצה בלא הסיבה, צריך לחזור ולברך "על אכילת מצה", והנה מלבד המבואר דהוא חסרון במצות אכילת מצה ולא במצות הסיבה ומה"ט מברך שוב על אכילת מצה, הרי לכאורה מתבאר עוד, דלא קיים הדאורייתא דבערב תאכלו מצות, דהרי אי קיים ורק מחויב כעת מדרבנן לחזור ולאכול, הרי כיון דחייב הברכה על המצוה דאורייתא, הרי מהני אף למצוה דרבנן לאחר מכן. וכמש"כ הראשונים לענין אפיקומן ותקיעות דמעומד וכו', וע"כ דעת הח"ח דהאוכל מצה בלא הסיבה, לא נתקיים המצוה דאורייתא "דבערב תאכלו מצות", וממילא טעון ברכה חדשה על אכילתו השניה. [וכדין תורמוסין דנשנה

תאכלנו בהיתר", ומבואר דבספק דרבנן נדון, **כצד איסור**, דאל"כ נפל בבירא כל עיקר דין עד שתאכלנו באיסור, דהרי אי לא גזרו בספק ליכא לכל חלות האיסור ואין בזה תאכלנו באיסור, [ועיין היטב בחי' הגרע"א ריש ביצה בדעת התו"י ד"ל דרך דרבנן דעיקרו דאורייתא נאמר כללא דדבר שיש לו מתירין, והוא נוגע לכל הנ"ל, והיינו דאי מצד הדרבנן מצ"ע לא נאמר הדין דבר שיש לו מתירין משום דלא גזרו כלל בספק, אכן בדרבנן דעיקרו דאורייתא בזה האיסור בעצם ולא תלי' בהנהגה וידיעת הגברא, ובמצב של ספק יש כאן ספק איסור, ושוב אמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ואכ"מ], ושוב כיון דאיכא ספק, נמצא דמחמת העקירה דחז"ל, הרי צדדי הספק הם צדדי ספק בדאורייתא, וספיקו לחומרא.

באופן דפשטות הדברים, דכל היכא דחז"ל הפקיעו את המצוה מהתורה, באופן דחל ספק, נדון כספק 'דאורייתא' וכדעת הפמ"ג בכמה דוכתי, והיא חומרא גדולה להלכה [אליבא דהפמ"ג דאכילת מצוה בלא הסיבה, עקרוהו לדאורייתא], דספק הסיבה לחומרא.

דעת הח"ח בהך פלוגתא אי עקרו דאורייתא, לענין ספק וברכת המצוות

אמנם יש לדון בדעת הח"ח, דהרי כתב בסוף סי' תרל"ד לענין פלוגתת הראשונים אם חז"ל עקרו את הקיום דאורייתא כשקבעו עיכוב במצוה לענין ראשו ורובו בסוכה ואכל כששולחנו בתוך הבית, דאין נפק"מ לדינא בהך פלוגתא דבין כך צריך לחזור ולמיעבד המצוה.

ולכאורה לדברי הפמ"ג הרי נפק"מ ב'ספק', דאי עקרו דאורייתא א"כ ספיקא לחומרא, ואי קיים דאורייתא ואין העיכוב כי אם מדרבנן א"כ ספיקא לקולא, אמנם בלא"ה יש עוד נפק"מ כגון אי אכל בלא הסיבה וסח קודם דחזרו ואכל בהסיבה, דאי עקרו דאורייתא בעי לחזור ולברך על אכילת מצוה ואי לא עקרו א"כ כל שחלה הברכה על הקיום מצות מצוה מהתורה אף דסח אינו הפסק וכשחוזר ואוכל בהסיבה אינו מברך שוב אלא"כ הסיח דעתו, וכמש"כ בסי' תע"ב ס"ז, ומ"מ כלפי הפלוגתא לענין שולחנו בתוך הבית י"ל דאי בירך לישב בסוכה בליל הראשון וכמו שנראה שם בבאיור הלכה הנדון לענין לילה הראשון אי יצא יד"ח מהתורה, הרי אי בירך לישב בסוכה והיה שולחנו תוך הבית מ"מ י"ל דחלה הברכה **דלישב** בסוכה, אף אי נימא דחז"ל עקרו את דאורייתא, משום דהפקיעו את הקיום מצות **אכילה** בסוכה המיוחד דליל ט"ו ולא את כל עיקר הקיום **דמצות סוכה**, דהרי קיום מצות סוכה במאי **דנמצא** בסוכה אף בלא אכילה, וכל גזירת שולחנו בתוך הבית זהו גזירה ביחס ל'אכילה' שמא ימשך וקבעו דלא **אכל** בסוכה, בין אם זה הפקעה כלפי דאורייתא בין אם זהו רק מדרבנן, וא"כ אף דלכתחילה נקבע הברכה על אכילה בסוכה שהיא עיקר מלבד לשיטת הגר"א, מ"מ כיון שבירך על הישיבה שפיר חלה הברכה על קיום מצות ישיבה בסוכה, והא קיים, וכל דלא הסיח דעתו אינו חוזר ומברך לכל השיטות.

ומיושבים דברי המ"ב דליכא נפק"מ לענין הברכת המצות בהאי פלוגתא אי עקרו את דאורייתא לענין **שולחנו בתוך הבית**, אף דבשאר דוכתי דחז"ל קבעו עיכוב בדאורייתא יש נפק"מ לענין ברכת המצוות כגון אכילת מצוה בלא הסיבה כמש"כ, ומ"מ אכתי נפק"מ בדין שולחנו בתוך הבית גופא לענין ספיקות כגון ספק אם שולחנו היה בתוך הבית כשאכל דאי הפקיעו חז"ל את הקיום מהתורה ספיקו לחומרא וכמו שהקשינו, וזה מורה לכאורה דדעת הח"ח כמו שהבאנו מהגר"ש"א בסוכה דאף לשיטות דחז"ל עקרו את דאורייתא מ"מ בספיקות דינו להקל ודלא כמש"כ הפמ"ג, וצ"ע. ויש עוד להאריך טובא בענינים אלו, ועוד חזון למועד בעזה"י.

דהרי מאי דבכורך אינו יוצא יד"ח מצוה משום דאתי מרור דרבנן ומבטל מצות מצוה מהתורה. והרי היכא דאכל בלא הסיבה הרי כל החיוב מצוה דיד' אינו אלא מדרבנן, ושוב יקיים בכורך. אמנם לפמש"כ הרי באכילת מצוה בלא הסיבה לא קיים הדאורייתא, ופשוט.

יסוד הפמ"ג דכל מאי דחז"ל עקרו דאורייתא רק בפשיעה ולא באונס

והנה בהנך דוכתי דחז"ל עקרוהו להדאורייתא, כתב הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ג אות ז', דזהו רק היכא דבידו לקיים הדין דרבנן ולא עבד כן, באופן זה חז"ל עקרו, אכן בגוונא דאונס, לא עקרו. ומקור הדברים בריטב"א סוכה דף י"ד, וכגון נסרים בסוכה דפסולים מדרבנן, ובמקום דאין לו, לא עקרוהו כמש"כ המג"א בה' סוכה סי' תרכ"ט, והפמ"ג בדוכתי טובא חזר עד"ז.

ישוב קושיתו העצומה של האבי עזרי

ומעתה נראה לאחר ב' הנחות הנ"ל, א. פשיטות הגר"ז דכל מה ששייך לדון בהסיבה מעכבת זהו רק אם לא קיים עדיין מצות מצוה, אבל כל שכבר קיים 'בערב תאכלו מצות' כבר לא שייך לחייבו לחזור ולאכול בהסיבה דזהו כבר אכילת הרשות. ב. יסוד הפמ"ג דכל מה שחז"ל הפקיעו המצוה מהתורה זהו רק בפשיעה ולא באונס. ולפ"ז היכא דכפאוהו פרסיים באכילת מצוה, הרי את 'הבערב תאכלו מצות', קיים, וכל הנדון הוא הרי לא קיים הסיבה דאין זה דרך חרות, ולפמש"כ הרי אין בידו לקיים הסיבה בהך אכילה. וא"כ ליכא העיכוב בהסיבה בהך אכילה, ולא שייך העקירה דחז"ל וכמש"כ הפמ"ג דרך בפשיעה עקרו. וא"כ כיון שקיים את 'הבערב תאכלו מצות', לא שייך לחייבו שוב לחזור ולאכול, דהרי אין בזה כי אם אכילה דרשות כמש"כ הגר"ז, ומאי דבעלמא אכל מצוה בלא הסיבה חוזר ואוכל בהסיבה הוא משום דבאמת לא קיים הבערב תאכלו מצות מחמת דחז"ל עקרוהו להמצוה, וכ"ז בפשיעה ולא באונס, ושובו הדרינן לפשיטות הגר"ז דכל שקיים מצות האכילה אין לחייבו בהסיבה באכילת רשות. ומיושבת היטב קושית האבי עזרי צוק"ל.

ספק אם היסב כדין, אי לחומרא או לקולא

הנראה לדון לפמש"כ בנפק"מ רבתא לדינא, באדם המסופק אי היסב, דיש לדון דהוא ספיקא דאורייתא. דאף דעיקר תקנת הסיבה הוא דרבנן. אכן הרי בלא הסיבה הוא גרעון בעיקר המצוה דאורייתא "דבערב תאכלו מצות", וא"כ בספק היסב הרי הוא ספק אי קיים מצות בערב תאכלו מצות, והרי זה ספק ד"ת. וכל דין ספק דרבנן לקולא, כשהצדדים הם בדרבנן, אכן היכא דצדדי הספק הם דאורייתא, הדרינן לספק ד"ת לחומרא. וכן ראיתי בפמ"ג בכמה דוכתי, דלפמש"כ התוס' בסוכה דף ג' ע"א דחז"ל עקרוהו לדאורייתא, א"כ 'בספיקות', הרי זה ספק דאורייתא, יעויין סי' קפ"ד סק"ח בא"א ובראש יוסף פ"ז דברכות לענין ברית ותורה.

ואמנם מצאתי בהערות להגר"ש"א זצ"ל בסוכה, דף ג', דכתב, דאף לפמש"כ התוס' בסוכה דעקרוהו לדאורייתא, מ"מ בספק, נדון בדין ספק דרבנן לקולא. וכפי הנראה טעמו בזה, משום דקסבר דספק דרבנן לקולא הוא בתורת ודאי וכלשון הגמ' ברכות לענין ספק מי רגלים, דעל ודאן גזרו ולא על ספיקן [וכבר נתלקו בזה החיי אדם וראש יוסף האם הוא גדר הדין דרבנן לקולא בכ"מ, או דין מסוים במי רגלים, ואכ"מ] וא"כ כל דמסופק בהסיבה, הרי בתורת ודאי ליכא להדין דרבנן דיעכב דאורייתא.

ואכן הבנין שלמה בסי' י"ג הוכיח בזה, דספק דרבנן הוא רק מספק ולא בתורת ודאי מכל עיקר דינא דדשיל"מ "עד שתאכלנו באיסור

אף לענין מצות כמש"כ הפוסקים, וזהו אפילו דלא הפסיק בדיבור, ואכ"מ]. ואמנם מדויק בבאיור הלכה דכ"ז רק אחר ברהמ"ז, ומשמע דאתינן עלה רק מכח דהסיח דעתו, וא"כ אדרבה מדויק דשפיר חלה הברכה, וע"כ משום דקיים הדאורייתא ודלא כהפמ"ג, וצ"ע.

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי רבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 267

חג הפסח

תשפ"ד

איסור בל יראה במשכיר בית ליהודי שאינו שומר תורה ומצות ♦ בל תוסיף במשלוח מנות אחר פורים והמסתעף לענין בל תוסיף בדרבנן ♦ הרב אורי יצחקי היכ"ת דאין לברך ברכת האילנות אלא לאחר שגדלו הפירות ♦ הרב זאב פראנק בדין שימור לשמה לד' הגר"א ♦ אם ד' כוסות מעכבין זא"ז? ♦ הרב שמואל דרוזי דין איסור בל יראה ואיסור אכילה בבצק שלא נאפה ועיפש ♦ הרב אליסף פרלמן לצאת יד"ח מצות אכילת מצה במצה שהיא גם חמץ ♦ אם צריך לכוין לג' החילוקים של הגר"ח בין מצות זכירת יצי"מ למצות סיפור יציאת מצרים ♦ בדברי אגדה - ח' נפ"מ בין בכור מצרי לבכור כנעני במכת בכורות ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

בל יראה במשכיר בית למי שאינו שותו"מ

א. רבים מהזוגות הצעירים רוכשים דירות להשקעה בפריפריה וממשיכים לגור בערים הגדולות סמוך למקום הלימודים והעבודה ומקום מגורי ההורים, ומשכירים את הדירות ע"י משרדי ניהול נכסים, ויש לעורר על מכשלה היכולה לקרות אף למי שמקפיד על כל דיני הפסח ואף מוכר את החמץ לחומרא ומשכיר כל מקום שאינו בודקו, ואעפ"כ יתכן שיכשל באיסור דאור', וכגון שמשכיר דירה לישראל שאינו שומר תורומ"צ והישראל מחזיק חמץ בביתו בפסח, וכמו שהתעורר בזה כבר בספר "חוט השני" פרק ה'.

וחשש זה בנוי על שני יסודות: האחד שיטת הגר"א והבית מאיר והצל"ח המובא במשנ"ב בסימן תמ"ג ס"ק י"ד דחמץ של ישראל ברשות ישראל חברו עובר אף בעל הרשות, דהא דמעטים מקרא "שלך אין אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", הוא דוקא חמץ של נכרי כמבואר ברש"י בדף ה' ע"ב ולא של ישראל, ועיין בבית מאיר שעשה לזה סימוכין ממה שהצריכו תרי קראי חד לנכרי שכיבשתו וחד לנכרי שלא כיבשתו, ולא ממעטינן של ישראל. והיסוד השני הוא דשכירות לא קניא כמבואר בסימן ת"מ ס"א ובמשנ"ב ס"ק ג' (ולכן ישראל המקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו עובר עליו אפילו אם השכיר לו את המקום, עיי"ש).

הנה ענין זה קשה לקבלו אפילו אצל הלומדים, וכבר מובא בספר "הליכות שלמה" להגרש"ז זצ"ל שמעולם לא שמענו שיהיה אסור להשכיר דירה לאנשים שאינם שומרים תומ"צ משום חשש בל יראה שעל המשכיר, אך צריך טעם לדבריו. ונחזי אנו אם יש מקום להקל בדבר, ואם כן האם אעפ"כ יש בזה הידור להקפיד על חשש זה.

ב. הנה מקור הדין בביאור דברי השו"ע סימן תמ"ג ס"ב: ישראל שהיה בידו חמצו של ישראל אחר בפקדון, יעכבנו עד שעה חמישית, ואם לא בא בעליו ימכרנו לא", ואם לא מכרו חייב לבערו בזמן איסורו, אפילו אם אינו חייב באחריותו, ע"כ. והאחרונים נתקשו אמאי חייב הנפקד לבער את החמץ כיון שאינו שלו, וכתב הב"ח - ונראה בעיני דהא דכתב רבינו דצריך לבערו לא משום שיהא שום איסור על הנפקד אם לא יבערו דהא ודאי ליתא אלא כדי להציל למפקיד שלא יעבור עליו, עכ"ל. וכ"כ המג"א בס"ק ה', והמשנ"ב בס"ק י"ד הוסיף דהטעם משום דכל ישראל ערבים זה בזה. הנה לשיטה זו בנידון דידן דהיכא דהשוכר אינו מבער חמצו אע"פ שיכול לעשות כן, אין המשכיר עובר על ב"י וב"י, ונראה שמעיקר הדין גם אינו חייב לבערו, וקצת ראה

מדין פריקה טעינה (בבא מציעא דף ל"ב ע"ב): הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו, ע"כ.

ג. אבל הגר"א בביאורו תירץ את קושיית הב"ח והמג"א באופן אחר, וז"ל: ואם לא מכרו כו'. למד זה ממ"ש ה' ב' אבל אתה רואה כו' וערש"י שם שפ"י של אחרים א"י וכ"י בכ"מ מ' דבשל ישראל אסור מדל"ק אבל שאינו שלך אתה רואה, ואוקמי' שם בשלא קיבל אחריות, וכן שם ו' א' חמצו של א"י עושה כו' ועיין רש"י ד"ה חמצו כו' משמע דבישראל צריך לבער, דלא כב"ח ומ"א, עכ"ל.

ומצאנו לעוד כמה מגדולי האחרונים שעמדו בעיקר דברי הגר"א, התורת חיים בדף ד' ע"א בביאור ספק הגמרא בסוגיא דשוכר ומשכיר עיי"ש, וכ"כ הפנ"י שם ובדף ה' ע"ב, וע"ע בבית מאיר בסימן תמ"ג שהאריך לחלוק על הב"ח והמג"א והפר"ח ושאר האחרונים, והביא ראיות רבות לסברתו (שהיא סברת הגר"א הנ"ל) שחמצו של ישראל ברשות ישראל אחר עובר עליו הנפקד אף בלא קבלת אחריות, דלא אימעוט מגזה"כ ד"שלך אי אתה רואה וכו'... אלא חמצו של נכרי ולא של ישראל חברו, ונביא בקצרה את ג' הראיות שהביא: (א) דא"כ יבטל איסור בל יראה ומצות תשביתו דכל יאחד יפקיד חמצו אצל ישראל חברו, (ב) מסוגיא דדף ה' ע"ב דמצריך תרי קראי לנכרי שכיבשתו ולנכרי שלא כיבשתו, (ג) מסוגיא דדף כ"ט דמחלק לרב אחא בר יעקב בין חמץ של ישראל לחמץ של נכרי בדין בל יראה ולהאחרונים הנ"ל אין לזה מקור, עיי"ש באריכות דבריו.

גם הצל"ח, אע"פ שבדף ה' ע"ב וכן בשו"ת נודע ביהודה [קמא או"ח] סי' ט"ו נשען על דברי המג"א והב"ח, מ"מ בדף כ"ט חזר בו, והביא עוד ראייה מדברי הגמרא בבבא קמא צ"ח ע"ב דקאמר רבה גזל חמץ לפני פסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו, עיי"ש מש"כ בזה.

וע"ע בשעה"צ בסימן תמ"ג ס"ק כ' שהביא עוד סימוכין לדעת הגר"א וז"ל: ומצאתי כדבריו בהדיא בבעל הלכות גדולות ובהלכות רי"ץ גיאות, וכלשון הש"ס בבא קמא צ"ח דהכל מצוין עליו לבערו. ועיין ב"עמק הלכה" סימן קכ"ו, עכ"ל השעה"צ. והמעין בשו"ת "עמק הלכה" הנ"ל יראה שהכריע להדיא כשיטת הגר"א (ודלא כספר הלכות חג בחג בפרק ט' סעיף ג' הערה 12).

ד. הנה לכאורה היה מקום להקל ע"פ מש"כ כמה מהאחרונים אפילו העומדים בשיטת הגר"א, דמשמעות רוב הפוסקים דלא כשיטה זו, עיין בפנ"י בדף ד' ע"א אע"פ שלנפשיה ס"ל כהגר"א (לכה"פ בדעת רש"י), מ"מ מודה דהסכמת הפוסקים אינה כן. גם הבית מאיר כתב בתחילת דבריו דאחרי הב"ח נמשכו כל האחרונים, אף החוק יעקב והשאגת אריה סימן פ"ג, ע"כ (היינו לבד המג"א והפר"ח). גם הצל"ח כתב כן

ח. אך בזה מוכרחים אנו להגדיר את אמיתות המציאות של השוכרים במקומות אלו, וכפי הידוע יש לחלקם לשלושה חלקים:

(א) יש מהם המוגדרים כ"מסורתיים", וע"פ רוב או שימכרו את החמץ שברשותם ע"י רב העיר ועכ"פ אינם מחזיקים חמץ בביתם בפסח כמנהג אבותיהם וכלל ישראל מדורי דורות, וכש"כ שלא יעלה על דעתם לאכול חמץ בפסח, ובנוגע אליהם העצה הפשוטה לברר בעדינות אם ובאיזה אופן מבצעים את הבדיקה והמכירה והביטול, ואף אפשר ליעץ להם כיצד לעשות על הצד היותר טוב וישמחו בזה, ונוגע לכמה סוגי תערוכת חמץ או משקאות שאין המון העם יודעים שיש בזה איסור חמץ, וכשידעו ישמחו למוכרם כדי להינצל מאיסור חמץ. עוד אפשר ליעץ להם שימנו בפרוש את המשכיר לשליח למכור את חמצם, ויריח בזה שהמכירה תיעשה בכל ההידורים הנוהגים במקומותינו שהונהגו ע"י גדולי ההוראה.

הנה באנשים כאלה יתכן שהיה מועיל מכירת חמץ של המשכיר עבורם מדין זכין, כי הרי בעצם עומק דעתם לא ניחא להם דליהוי להו זכותא כלל בחמץ, אך יש לפקפק אם כדאי למשכיר ירא ה' לסמוך על סברא ודין זה, משום שיש בדין זה כמה עיקולי ופשוטי ידועים, והמעין במקור הדין בעיקר בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סימן ט' ובש"ת באר יצחק אר"ח סימן א' ב', יראה דאין הדין מוסכם, ובעיקר שו"ט להציל על אנשים שנאנסו או שגגו ולא מכרו חמצם כנהוג, וחיפשו עצות להצילם עד כמה שאפשר, ובעיקר כדי שלא יאסר החמץ אחר הפסח שמקילים בו הרבה בהיות עיקרו איסור דרבנן, אבל בנידון דידן שנוגע לאנשים יראי ה' בעצמם ולעצמם, אין להם להכניס את עצמם לפירצות דחוקות על זמן הפסח עצמו שהוא איסור דאור'! ולכן ודאי עדיף לעשות את העצה שיעצנו לעיל שמוציאה את האדם כמעט בודאות מאיסור דאור'.

(ב) אותם המוגדרים כמסורתיים אך אינם מבצעים את המוטל עליהם ע"פ גזרי ההלכה, הן בנוגע לביטול והן בנוגע לבדיקת חמץ ומכירתו, ואע"פ שאינם מתנגדים לדבר משום שנהא וכד', מ"מ אין איסור שהיה חמץ חמור בעיניהם עד שיסכימו לטרוח עבור קיום ההלכה. הנה אנשים אלה ע"פ רוב אינם אוכלים חמץ בעצמם רח"ל, דהינו שלא יקנו דברי מאכל שידוע להם שהוא חמץ, אבל מצוי מאוד שיש להם בבתיהם חמץ גמור מחמת חוסר ידיעת הדין או חוסר הנכונות לאבד חמץ השווה הון רב, (כגון סוגי תערוכת חמץ או משקאות כיוסקי ובירה שחורה, שאין עולה על דעתם שיש לזה קשר עם איסור חמץ וגם אם ידעו ע"פ רוב אינם מסכימים לאבדו מחמת חסרון כיס, וככ"ו א), והם אינם בודקים חמץ כדין וגם אינם מוכרים חמץ אצל רב העיר, וא"כ הם עומדים בחשש איסור בל יראה דאור', וממילא גם המשכיר עומד בחשש איסור זה לפי דעת המחמירים לעיל.

הנה כבר כתבנו שאין הביטול מועיל באנשים אלו, לא מיבעי מדין זכין כמבואר במשנ"ב, אלא גם אם ממנה את המשכיר בפרוש צ"ע אי מהני וכמושנת"ב לעיל. אך מסתבר ששליחות מפורשת על מכירת החמץ מהני, ואם אפשר להחתיים את השוכר על כתב שליחות מפורט שמפורש בו שהשליחות תקפה ע"פ הדין ולא רק כטקס דתי, ושתוקפה גם בדיני הערכאות, ואז יוכל לבצע את מכירת החמץ כדין תורה וכנ"ל.

(ג) אותם המוגדרים כחופשיים בלא יחס אוהד לדת ומנהגי ישראל, והם משהים חמץ בביתם ולפעמים אף אוכלים חמץ בביתם רח"ל, הנה זה עסק רע, כי כפי הנראה א"א לבטל את חמצם ולא למוכרו, ואולי אם יסכימו לעשות את המשכיר שליח למכור חמצם יועיל, אך בתנאי שהשליחות תיעשה כדת ובאופן המחייב וכנ"ל, ולא תמיד ניתן הדבר להתבצע כידוע.

הנה יש אפשרות להקדים רפואה למכה, ע"י שיחתים את השוכר מתחילת השנה על כתב שליחות, ויהא זה נספח מחייב כחלק מחוזה השכירות, ואע"פ שנכנסו בזה לשאלה של שליחות על דבר שלא בא לעולם, ניתן אולי לסמוך על מציאות השטר כנהוג בכמה מההשגחות לענין שליחות על הפרשת תר"מ, (אך יתכן דאין זה מועיל רק בהפרשת תר"מ שעיקרו בזמנה דרבנן ולא באיסור בל יראה דאור', וצ"ע).

עוד היה אפשר להתנות בחוזה שלא ישתמש בביתו כלל בחמץ ואם יעשה כן יוכל לסלקו מהדירה, אך באמת אין עצה זו מועילה, שנכנס בזה בטורח דין ודיינים ולא כל אדם סביל דא, ועד שיממש את זכותו כבר עבר על האיסור, ולכן העצה הראשונה טובה יותר.

מכ"ז עולה שצריך להיות זהיר מאוד בבחירת הדיירים לדירה שבעלותו במקומות שאינם שומרים תורומ"צ, ואז לא יכנס בכל הדחוקים הנ"ל.

בל תוסיף במשלוח מנות אחר הפורים

מעשה באברך שלא היה סיפק בידו להביא משלוח מנות ביום הפורים, והביאו ביום המחרת, ונסתפקו אם יש בזה קיום של משלוח

במפורש וז"ל: ואומר אני אף שדבר זה אם אין על הנפקד אחריות אינו עובר עליו הוא משמעות במקומות הרבה מדברי האחרונים וכו'... הרי הושוו כל האחרונים דמשמעות רוב האחרונים להקל בזה.

אך העומד לנגדי משמעות המשנ"ב שנוטה יותר לסברת הגר"א, ואת"ל דס"ל דשתי הסברות שקולות, הו"ל ככל ספיקא דאור' ולחומרא, וא"כ קשה מאוד להקל בזה, ואף שהרוצה להקל ודאי יש לו על מי לסמוך, אך מ"מ מי שמקפיד בפסח על חששות רחוקים של איסורי דרבנן, ודאי שיש מקום לחוש לאיסור דאור' לפי הרבה מגדולי רבותינו הפוסקים המובהקים.

ה. הנה כ"ז כתבנו לענין עיקר הנידון אם חמצו של ישראל ברשות ישראל אחר עובר עליו בעל הרשות אע"פ שהחמץ אינו שלו, ועתה יש לראות בנידון דידן במשכיר ושוכר אם עובר המשכיר, דהנה כבר השריש בנו הצ"ח דאין כל ישראל עוברים על חמץ של ישראל אחר רק כשהחמץ ברשותם, מעתה יש לראות אם כשמחזיק השוכר חמץ ברשות המושכרת לו אי חשיב חמץ ברשות המשכיר, ואע"ג דדין זה תלוי בדין שכירות אי קניא, וקימ"ל דשכירות לא קניא, מ"מ אולי י"ל דלענין חידוש האחרונים דחמץ של ישראל עוברים עליו כל ישראל כשנמצא ברשותם, לא נחשב כרשות המשכיר.

ובספר חוט שני שם עמד בזה, ועיי"ש דלא ברירא ליה, אך מסיק שצריך ראייה להתיר. ובאמת שקשה מאוד להקל בזה בלא ראייה, דסתמא דמילתא ודאי אי אמרינן דשכירות לא קניא הרי הרשות לגמרי של המשכיר אלא שהשוכר משתמש בהיתר ברשות המשכיר, וא"כ שפיר חשיב חמץ של ישראל ברשות ישראל חברו.

ו. וכשדרשתי ענין זה ברבים טענו כמה ת"ח דכיון דאין המשכיר מסכים להשתמשות זו של השוכר, חשיב כאילו נכנס אדם זר לביתי באלימות, שבאופן זה ודאי לא דיברו הגר"א וסיעתו. והשבתי שאע"פ שהסברא ניתנת להישמע, מ"מ אכתי צריך ראייה, וביותר שלכאורה יש לסתור סברא זו מדברי המשנ"ב, דגרסינן בדף ו': תנו רבנן נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער, ע"כ, וכן נפסק בשו"ע סימן ת"מ ס"ג: אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו, אינו זקוק להוציאו אע"פ שהישראל רואה חמץ של א"י אין בכך כלום, עכ"ל, ובאר המשנ"ב ס"ק ט"ז: דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, ע"כ, מבואר דאם לאו גזה"כ ד"שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים", היה הדין דהיה צריך להוציא את הנכרי משום איסור דאור' של "לא יראה", וא"כ לדעת הגר"א וסיעתו דגזה"כ ד"שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים" אינו מוציא אלא נכרי ולא ישראל חברו, הדינן לדינא דחייב להוציאו דהיינו להוציא את החמץ משום איסור דאור' של "בל יראה".

עוד יש להעיר על עיקר הסברא דנקטו דשימוש בחמץ ברשות המושכרת חשיב כשימוש נגד רצונו של הבעלים המשכיר, ודמי לזרק חמץ לרשות חברו בפסח שהיה פשיטא להו שאינו עובר גם להגר"א, ולדידי את"ל דנקבל את הדין הנ"ל לגבי זרק חמץ לרשות חברו ע"כ (דבר שאע"פ שהוא מסתבר אך אינו יודע אם הוא מוכרע), מ"מ אינו דומה, דכיון דהמשכיר לא התנה עם השוכר שום תנאי בתחילת השכירות, יכול השוכר לטעון שכיון שהמשכיר ידע שמשכיר לאדם שאינו שומר תורומ"צ ודאי ידע גם שישתמש בחמץ בפסח רח"ל, ומדלא התנה כן להדיא ש"מ שהסכים לזה רח"ל, וכמדומה שלא רק שבערכאות יקבלו את טענתו אלא גם בב"ד של תורה לא יוכל המשכיר לסלק את השוכר מהדירה בטענה של שימוש שאינו עומד בתנאי השכירות כיון שלא התנה כן להדיא, ואע"פ שהיה מקום לומר שבסתמא אין כלול בחוזה שכירות של אדם ירא ה' שנותן רשות לבר ישראל אחר להשתמש חמץ בדירתו, מ"מ כיון שהמציאות כך היא בהרבה מקומות רח"ל, שוב אזלינן בתר לשון החוזה ואיך אינו אלא דברים שבלב, וממילא א"א יהיה להוציא מהדירה, וא"כ שוב אין זה חשיב שימוש באונס אלא ברשות גמורה.

ז. הנה רבים רצו לדון שיוכל המשכיר למכור את החמץ או לבטלו מדין זכין לאדם שלא בפניו, אך הרי מבואר להדיא במשנ"ב בסימן תל"ד, על הא דפסק השו"ע בס"ד דשלוחו יכול לבטל, דכ"ז דוקא כשעשה שליח ע"ז ובלא שליחות אין יכול לבטל חמצו של חברו אף היכא דזכות הוא לו כגון שהוא בדרך ושכח לבטל [פמ"ג בפתיחה], עכ"ל. ולמדנו לנידון דידן דבלא שליחות אין המשכיר יכול לבטל את חמצו של השוכר וכש"כ שאינו יכול למוכרו.

וביותר נראה שצ"ע אם אפילו שליחות מפורשת תועיל כאן, דהא מבואר במשנ"ב בטעם הקולא דביטול ע"י שליחות שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא אינו שלו שהרי אסור בהנאה אלא שהתורה העמידו ברשותו לענין שיעבור עליו לפיכך בגילוי דעת בלבד שהוא מגלה דעתו דלא ניחא ליה דליהוי ליה זכותא כלל בגויה סגי, ע"כ, ולפ"ז בנידון דידן כיון דהשוכר דנן אינו מגלה דעתו דלא ניחא ליה דליהוי זכותא בחמץ, אין בסיס להתיר המחודש של שליחות על ביטול. [אך לפ"ז שליחות על מכירה יש לה מקום, ועיין בסמוך].

בזה שהמצאתו היא רק מדרבנן. ובכלל זה לכאורה גם המקיים מצוה דרבנן קימת שלא בזמנה.

ו. הנה **האופן הראשון** הוא בכלל חשש ב"ת דאור', ותלוי בחקירת האחרונים שהבאנו לעיל. והאופן השני לכאורה תלוי בשאלה אם נימא דכל דתקון רבנן כעין דאור' תקון, וראיתי בספר אסיפת שמועות למרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל [סימן ה' עמ' מ"ג] שעמד בזה בדברי הפמ"ג בפתיחה הכוללת שנוביא בסמוך שהקשה אמאי המדליק נרות חנוכה כדין מהדרין אינו עובר באיסור ב"ת, ובתחילה הקשה על הפמ"ג דהא מדאורייתא אין הנרות חנוכה חפצא דמצוה אלא יש כאן מצוה כללית לשמוע לדברי חכמים וא"כ אין כאן הוספה על המצוה. אך אח"כ כתב - אמנם באמת יש הרבה ראיות דגם איסור דרבנן נעשה חפצא דאיסור, וכן מוכח מיום טוב שני של ראש השנה שיש בו הנהגת דין גם בשמים, וה"ה בנר חנוכה שהוא נעשה חפצא דמצוה ושפיר שייך בל תוסיף, עכ"ל. [א.ה. וכש"כ במצות דרבנן שמתגלגלות מדאור' כגון שופר ביר"ט שני ולולב בשאר ימים וכד']. והאופן השלישי נמי תלוי בזה אם אמרינן כל דתקון וכו' גם בדרבנן, אך ל"ל עוד דכיון דמשמע בכ"מ דאפילו חז"ל עצמם לא היו יכולים לתקן מצות דרבנן לולא שמצאו לזה סמך, כדמוכח מקריאת המגילה [מגילה דף י"ד], א"כ היחיד שבא לחדש מצוה מעצמו או לקיים מצוה שלא בזמנה דהוי נמי כחידוש מצוה, לכר"ע יהא באיסור ב"ת.

ז. הנה המעיין בדברי הפוסקים והמתברים ימצא שכמעט כל עיסוקם בסוגיא זו היה בענין הדלקת נר חנוכה באופנים שונים של שינוי והוספה, [וכמו שנוביא מקצת דבריהם בסמוך], אבל הניחו מאחורי גוונם ראיה ברורה שיש איסור ב"ת גם בדרבנן, ממש"כ השו"ע בסימן תרס"ד ס"ז דהנוטל ההושענות עם הלולב עובר בבל תוסיף, ומבואר להדיא דאף בשאר הימים דהוי דרבנן יש איסור בל תוסיף, ואף החולקים שם לא נחלקו על עיקר הדבר רק דס"ל דא"ל נכלל בגדרי בל תוסיף [ע"ש בט"ז ובגר"א], [וכעין ראיה זו יש לדון ממה שסתמו הפוסקים בהלכות לולב בכל האופנים שמוסיף באגודה על ארבעת המינים ומנינם כמבואר בפוסקים הדין בזה, ולא חילקו בין היום הראשון לשאר הימים]. אלא שיש לדחות דהתם עיקר המצוה דאור', כל דשייך ב"ת ביום הראשון דאור' תיקנו כן מדרבנן בשאר ימים, משא"כ במצוה שעיקרה דרבנן לא תיקנו, וכן ראיתי בהערות לספר אסיפת שמועות ממרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל. וקצת צ"ע דס"ס כל תיקון חכמים הוא מעין דאור' ואי איתא דבדאור' כה"ג שייך ב"ת, גם בדבר שעיקרו דרבנן היה להם לתקן כן, וצ"ע.

ח. ועתה נבוא אל דברי הפוסקים. הנה האחרונים הביאו שלכאורה נחלקו בזה הראשונים, לדעת התוס' סנהדרין דף פ"ח ע"ב ד"ה אי, והמאירי ר"ה דף כ"ח ע"ב, ליכא איסור ב"ת בדרבנן. ולדעת המרדכי מגילה ס' תשע"ה יש בהו איסור בל תוסיף. ויש להביא עוד ממש"כ הרשב"א בברכות כ"א דלהתפלל ב' פעמים יש משום בל תוסיף, ומבואר דבמצוה דרבנן שייך בל תוסיף, וכ"כ קה"י [אלגאזי] תוספות דרבנן סימן קס"ו. וכתב ע"ז בהערות לספר אסיפת שמועות ממרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל [סימן ה' עמ' מ"ב הערה מ"ד], דמקור דברי הרשב"א הוא מהרי"ף שם שכתב דהוי כמביא ב' תמידין דעובר בבל תוסיף והיינו שיש קפיא מיוחדת בתפילה כיון שהוא כנגד תמידין שלא להוסיף עליו, אך ראיתי בספר הזכרונות "משיב צדק" מר' צדוק הכהן מלובלין ז"ע, בעמ' 266 ס"ק מ"ט שכתב לדקדק מדברי הרשב"א איפכא, ממה שנקט בלשונו על המתפלל שתי תפילות דהוי כמקריב שני תמידים, דאי שייך בל תוסיף בדרבנן למה לו להאריך לומר נמצא כמי כו' ולתלות בתמידין היה לו לומר דעובר על בל תוסיף בחיוב דתפלה גופא, ע"כ עיי"ש שהאריך.

ט. הנה כל העוסק בסוגיא זו הביא את מה שפלפל הפרי מגדים בפתיחה כוללת חלק א' אות מ', אם שייך ב"ת בדרבנן, שם הקשה מדין מהדרין בחנוכה דיוצאים בנר אחד ואמאי לא חשו בזה לאיסור ב"ת, ותלה לה בפלוגת התוס' והרשב"א אי איכא ב"ת בעשית מצוה פעמים, דלתוס' ניהא ולרשב"א מוכח דליכא ב"ת בדרבנן.

ויש להעיר דמוכח מדברי הפמ"ג שהמושכל הפשוט שלו דודאי שייך בל תוסיף בדרבנן!!! ולכן אין למהר לסתור יסוד זה מסברא בעלמא, וגם יש בזה נפק"מ גדולה גם אחר הכרעת הפמ"ג וכמושית"ב בסמוך.

דהנה ראיתי מעירים דלכאורה עיקר קושית הפמ"ג לק"מ דהתם כך תיקנו חז"ל והכל מהתקנה ומה שייך בזה ב"ת. וצ"ל דאי איתא דשייך ב"ת לא היו מתקנים כך, וצ"ע. איך שלא יהא מסקנת הפמ"ג דבהוספת בנרות חנוכה לא שייך ב"ת אי כהתוס' ואי כהרשב"א, אך אכתי יש אופנים נוספים בב"ת דלפי תלית הפמ"ג יסברו התוס' דשפיר שייך ב"ת, ואולי אפילו תחזור סברת הפמ"ג ההתחלתית למקומה.

י. דהנה כל דברי הפמ"ג בעושה המצוה ב' פעמים, אך בגמרא בכ"מ מבואר דשייך ב"ת גם בעושה המצוה שלא בזמנה, עיין בגמרא ר"ה דף כ"ח ע"ב ועוד, דהיינו דתרי גוונין ב"ת איכא, במוסיף על צורת המצוה כמו שנאמרה מסיני, כגון מוסיף על ד' מינים או ה' פרשיות בתפלין או ד' ברכות בברכת כהנים, ועוד במוסיף על זמן המצוה, כגון

מנות בדיעבד ולאידך גיסא דילמא עובר על בל תוסיף [אם מכוין לשם המצוה, דשלא בזמנו לעבור בעי כוונה].

הנה סוגיא זו ארוכה מאוד ויש לה הרבה פרטים ומחלוקות ואיני מתיימר להקיפה, רק באתי בקצירת האומר לעורר לב המעינים מאשר שתשיג ידי.

א. ראשית יש לדעת אם שייך קיום מצות משלוח מנות אחר הפורים, ובגליון הקודם [פ' ויקרא תשפ"ד] הבאנו מקצת דברי הפוסקים שדנו בזה בענין מתנות לאבינונים אחר הפורים, מכח השו"ע בסימן תרצ"ד ס"ד דבמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונתנם במקום שירצה, ע"כ, והבינו הרבה פוסקים שבנתניה שאחר הפורים מקיים מצות מתנ"א, דאע"פ שזמנה לכתחילה ביום הפורים, אך הכא כיון שאין עניים לא נפטר מן המצוה ומקימה שפיר אחר הפורים כשימצא עניים, ובמאמרנו שם צידדנו שיותר נראה שאין בנתניה של אחר הפורים קיום של מצות מתנ"א, דלא כתב המרדכי [שהוא מקור הדין] רק שחייב ליתן מדין צדקה, אך אין הדבר מוכרע, וצ"ע.

ב. אלא דאם נימא בכוונת המרדכי והשו"ע שיש בזה קיום של מתנ"א, צ"ע בתרתי, חדא דהא "ולא יעבור" כתיב, ועוד משום חשש בל תוסיף.

לענין אם שייך בזה "ולא יעבור", הנה במאמר הנ"ל הבאנו את דברי הר"ן במגילה דף ה' [דף ג' בדפי הר"ן] שהאריך בקושית הראשונים איך מאחרים משתה ושמחה כשחל פורים בשבת, והעלה דקרא ד"ולא יעבור" לא קאי רק על מקרא מגילה ולא על שמחה, ומשמע לכאורה מלשונו דלא קאי הקרא גם על משלוח מנות ומתנ"א. וגם במאירי שם משמע כן. אך יש לפקפק בזה דילמא משלוח מנות ומתנ"א תלוי במקרא מגילה. שו"ר שלכאורה חלוק בזה דין מתנ"א ממשלוח מנות, דלמנהגנו בפורים המשולש שנוהגים כהשו"ע ומאחרים הסעודה ליום א', גם משלוח מנות ביום א' כמפורש במשנ"ב שם ס"ק י"ח, ודווקא מתנ"א עבדינן ביום ששי יום קריאת המגילה דעיני העניים נשואות למקרא מגילה, וע"כ ד"ולא יעבור" לא קאי גם על משלוח מנות, וגם לפי מרן החז"א דגם משלוח מנות ביום ששי נראה שחולק מטעם אחר ולא משום ולא יעבור, ויותר נראה שגם מתנ"א לא שייך "ולא יעבור" אלא שלכתחילה יש ליתנם ביום קריאת המגילה, וצ"ע.

ג. אך צ"ע אם קימ"ל בזה כהר"ן דמשמע שבא לתרץ את קושית הראשונים דלא ס"ל כוותיה בזה, שהרי הקשו דכי כתיב "ולא יעבור" אפילו אשמחה נמי הוא, ד"נזכרים ונעשים" כתיב שם [לשון חידושי הריטב"א עיי"ש].

אך ל"ל לאידך גיסא, דגם בלא יסוד הר"ן שפיר שייך קיום מצות מתנ"א אחר הפורים בנידון דהמרדכי דליכא עניים במקומו בפורים, דכל נידון הראשונים במגילה דף ה' הוא באופן שהיום עצמו מופקע מקיום מצות הפורים, וע"י שנסבור מחמת זה דקיום המצוה נדחה לאחר הפורים אנו עוקרים את יום הפורים בזמנו, וע"ז התחדש גזה"כ ד"ולא יעבור", דקאי גם על מתנ"א ושמחה ומשלוח מנות כמוש"כ הריטב"א, משא"כ בנידון המרדכי הרי לא נעקר כלל יום הפורים גם לענין מתנ"א שהרי אם יזדמנו לו עניים מחויב ליתן להם לקיים מצות היום, ובזה ס"ל להמרדכי דלא שייך הקרא ד"ולא יעבור", וצ"ע.

ד. הנה להלכה נראה דיסוד הר"ן בפלוגתא, גם הסברא שכתבנו היא סברא מחודשת, וא"כ יש לחוש דאחר הפורים אינו כלל זמן מצות משל"מ, ולכן מי שיבוא לצאת ידי הר"ן ויכוין לשם מצוה, יש בזה חשש של איסור בל תוסיף, דהא לפום סברתנו עתה זמן המצוה ביום הפורים דוקא, ובשלמא אם אינו מתכוין לקיום המצוה אינו עובר כדקימ"ל כל שלא בזמנו בעי כוונה לעבור, אבל אם מתכוין לקיים את המצוה יש בזה חשש של בל תוסיף.

וביותר מזה ראיתי בשו"ת דברי יציב [חלק אורח חיים סימן נ"ז אות י'] ששו"ט בנידון ב"ת בדרבנן בלא כוונה, שדן שכיון שיש הסוברים שבדרבנן לא בעי כוונה יהא בזה חומרא לגבי בל תוסיף [אם איתא דשייך בל תוסיף בדרבנן], דדוקא בדאור' בעי כוונה לעבור שלא בזמנו אבל בדרבנן דבלא מכוון נידון כמכוון לקולא ה"ה לחומרא יחשב כמכוון לעבור אף בלא כוונה, וצ"ע.

ה. אך בזה יש לדון במה ששו"ט האחרונים אם שייך כלל בל תוסיף בדרבנן, ולפני שנוביא את דברי הפוסקים בזה, ננסה לברר קצת את צדדי הספק.

הנה בשורש איסור בל תוסיף בדאור', הביאו האחרונים שנחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן, אם העבירה היינו השינוי בצורת המצוה או דילמא מה שמוסיף על מצות התורה.

לפ"ז כשאנו דנים אם שייך איסור ב"ת בדרבנן, לכאורה יש בזה ג' אופנים: [א] שמכוין בהוספה לקיים מצוה דאור'. [ב] המשנה את צורת המצוה מכפי שתיקנו חז"ל עובר איסור בל תוסיף מדרבנן (ולא רחוק לשמוע שלפי שיטת הרמב"ם בלאו דלא תסור יעבור איסור דאור', ואכמ"ל). [ג] שמוסיף מצוה דרבנן דהיינו שממציא מצוה חדשה ומכוין

שמברכים גם אחר שגדלו הפירות ומברכים גם על ראייה שניה, למה לא יברך אחר שגדלו הפירות כשראה מקודם.

אבל בתו"ד האליה רבה (סק"ב) פירש שיחתו, שבראה ולא בירך וחזר וראה קודם שגדלו הפירות שפיר מברך, דומיא דברכת שהחיינו על פרי חדש שמברך גם בראיה שניה, כיון שהדבר שמברך עליו קיים בענייני הראשון והשמחה קיימת, אבל כשהראיה השניה אחר שגדלו הפירות, מתוך שראהו בשמחתו יותר אין לו שמחה בראיה זו.

ולפי זה אם הראיה הראשונה היתה גם היא רק אחר שגדלו הפירות, שפיר מצי מברך בראיה שניה, כי לא ראה האילן בפריחתו כדי שלא יהא שמח בראיה השניה, ודומה לרואה וחוזר ורואה קודם שגדלו הפירות שהשמחה קיימת לברך. ומעתה משכחת לה שראה האילן פעם ופעמיים ולא בירך עליו וכבר גדלו הפירות, ונסתפק אם כשיראהו שוב יברך, ותהא הוראת החכם שאם ראה האילן כבר בפריחתו הפסיד הברכה, דכיון שראהו בשמחתו יותר אין לו שמחה בראיה שאחר שגדלו הפירות, ואם ראהו רק אחר שגדלו הפירות כן יוכל לברך על מה שיחזור ויראה.

ברכת האילנות על שמחת הלב או שבח המקום על הבראה

ודבר גדול למדנו מתו"ד האליה רבה, שברכת האילנות חיובה על שמחת הלב שבראיית הפריחה כברכת שהחיינו על פרי חדש, ויעו"ש שנסתייע מתשובת מהר"ל (קמ"א), ושם איתא להדיא בראה אילן ולא בירך שמברך על ראייה שניה מטעם 'דאותה שמחה עדיין קיימא'.

ויש לציין לקצות השולחן (ס"ו בדה"ש סק"ח) שכתב עפ"ד הגר"ז שאם לא בירך בראיה ראשונה לא יברך בשניה, ואע"פ שבפרי חדש כתב הגר"ז שיאמר שהחיינו בלא שם ומלכות, יש לחלק שברכת שהחיינו נתקנה על שמחת הלב וגם בראיה שניה יש לו שמחה, אבל ברכת האילנות אינה על השמחה, דא"כ יברך על כל מין אילן בפני עצמו כמו בשהחיינו, רק היא שבח המקום על הבראה, וזה לכל'ע בראיה ראשונה דוקא. ועצם הדין כתב גם בקיצור ש"ע (ס"א) דיש אומרים שאם לא בירך בפעם ראשונה שראה את הפרחים שוב לא יברך.

אם יש לחלק בראיה שניה בין ברכת האילנות לשהחיינו

ובמ"ב שפסק לברך גם בראיה שניה לכאו' צ"ע, שהרי ציין לתשובת מהר"ל הנ"ל, ושם כתב ללמוד מזה גם לברכת שהחיינו על פרי חדש שאם שכח לברך באכילה ראשונה יברך בשניה, ששמחת החידוש עדיין קיימת, ואילו אנן ק"ל (רכ"ה מ"ב סק"ג) שאין מברכים על אכילה שניה, ופירש בשעה"צ (סקט"ו) שחוששים לדעת הרדב"ז (ס"ו ש"ט) שבאכילה שניה אין מברך, שאין זה פרי חדש אצלו וכבר עבר זמן ברכתו, ורק בראה הפרי ולא אכלו הוא שמברך בשעת האכילה, למה שאנו נוהגים לברך רק בשעת האכילה, וא"כ בברכת האילנות נמי למה יברך בראיה שניה.

ובאמת שהמ"ב עצמו עמד בזה בשעה"צ (סק"ג), רק שנסמך על האליה רבה שמוכח מדבריו דסובר להלכה לברך בראיה שניה. וזה צ"ע, שבתו"ד הא"ר משהו לדין פרי חדש בראיה שניה כמ"ד שמברכים, וכך הם דברי המהר"ל כנ"ל, וכיון שבפרי חדש ק"ל שאין מברכים על ראייה שניה מנא לן לפלוגי בין ברכת שהחיינו לברכת האילנות.

ואכן בספר ברכת הבית (כ"ט שערי בינה אות י"ד) כתב שמלשון הש"ע משמע שמברך גם בראיה שניה, ול"ד לברכת שהחיינו, דאין יברך שהחיינו והגיענו לזמן הזה, הא זמן הזה לא נשתנה מזמן הקודם, דהא כבר ראה אותו, אבל בזה דהוא שבח להש"ת על שברא אילנות טובות, וכל זמן שלא בירך מוטל החיוב עליו לברך. ועוד דכל זמן ששוהה הפרחים היוצאים ביותר הם נאים ביותר וראוי לברך כשהוא נאה יותר, ואף בפרי כהאי גוונא כשראה פרי שלא נגמר מברך בראיית הפרי כשנגמר'.

ומש"כ בחילוק הראשון שהוא דין מסויים בפרי חדש מצד הנוסח 'לזמן הזה', הנה בדעת המ"ב ליכא למימר הכי, ממש"כ בה"ל (ר"ח ס"א) לענין ברכת הרואה מקום שנעשה בו נס או אדם שנעשה לו נס, שאם ראה ולא בירך ותוך שלושים יום חזר וראה אפשר דאינו מברך, כיון שכבר ראהו ואינו חדש אצלו, דומיא דפרי חדש בראיה שניה שאינו מברך. וגם לגבי הרואה אילנות טובות ובריות נאות שמברך שכה"ל בעולמו (רכ"ה ס"ו) כתב המ"ב (סק"ג) בשם הח"א שעכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה זו, וכתב עיי"ש טעמו, ושם (ס"ג דין א') ביאר משום שהברכה רק בראיה ראשונה שהשינוי גדול, ולא בשניה אפילו לא בירך בתחילה, ודומיא דפרי חדש באכילה שניה. הא קמן שאינו תלוי בלשון 'לזמן הזה' דוקא כמש"כ בברכת הבית, אלא גם שאר ברכות הראיה לא שייכי אלא בראיה ראשונה שהדבר חדש אצלו.

עוד חילוק מצינו בזה בספר תורת חיים (רכ"ו אות ב') שכתב לדין שבברכת שהחיינו דוקא שהיא על השמחה אינו מברך בראיה שניה שכבר עברה השמחה, אבל ברכת האילנות היא ברכת הודאה ושבח כשאר ברכות הראיה, ויש לה מקום גם בראיה שניה, וכיון לזה הגר"ח קניבסקי (מעשה חמד ח"א עמוד רס"ח), [והוא ההיפך ממש מסברת

שעושה את המצוה שלא בזמנה, וכבר הבאנו שלכאורה נחלקו בזה הראשונים בגדר האיסור של ב"ת, ולכאורה יש לדין להלכה דתרווייהו אמת, דיש שני דיני ב"ת, ויש חילוק גדול בין הוספה בצורת המצוה עצמה, כגון להוסיף נרות בהדלקה, לבין קיום המצוה לאחר זמנה, דבקמשה בצורת המצוה או החפצא של המצוה, גדר האיסור הוא שמבטל את המצוה, ובזה שפיר י"ל דלא דלא בכל האופנים שייך ביטול, ובפרט בנר חנוכה שתכליתו להוסיף בפרסומי ניסא הרי אדברה כשמוסיף נרות בכל יום מימי החנוכה ליכא ביטול אלא הידור מצוה שמקיים ומרחיב את המצוה ולא מבטלה, ואפילו במוסיף ביום הראשון שמבטל את ההיכר של מספר הימים אכתי מוסיף בפרסומי ניסא שניכר הנס יותר בהדלקה של מספר גדול יותר של נרות ולא שייך כ"כ ביטול המצוה, ולכן ליכא איסור ב"ת, או במדליק יותר משני נרות שבת [שכמה מהמחברים הביאו ראייה מדברי הרמ"א בסימן רס"ג ס"א שאין ב"ת בדרבנן].

משא"כ במקיים המצוה שלא בזמנה הוא כמחדש מצוה חדשה, וי"ל דחידוש מצוה חדשה גרע טפי, כגון במדליק נר חנוכה ביום התשיעי.

יא. הנה עד עתה פלפלונו אם שייך ב"ת במצוה דרבנן, אך לכאורה למאי שנקטו הפוסקים דמצות הפורים הם מדברי קבלה ודינם כדאור', הדר דינא לכ"ע בנידוד דאיכא ב"ת במשלוח מנות אחר הפורים, ולזאת התעוררתי משו"ת שבט הקהתי ח"א סימן ר"ב בסוף אות א' שהביא משו"ת התעוררות בתשובה ח"א סימן כ"ב, שהוכיח מדברי המרדכי דאיכא ב"ת בדרבנן ודחה דרק בדברי קבלה החמירו, ועוד שו"ט בשו"ת שבט הקהתי שם בדברי כמה מרבתינו אם חנוכה הוי ד"ת, ובסו"ד כתב וז"ל: היוצא לנו מזה אם בחנוכה ופורים שייך בהו בל תוסיף תלוי באם הוי רק דברי קבלה או שנאמר שדברי קבלה כדברי תורה דמיי, עכ"ל.

יב. הנה אם באנו להלכה אם יש איסור ב"ת בפורים, הנה לגבי השאלה אם איכא ב"ת בדרבנן, קשה למצוא דבר ברור בזה, דלפי הפמ"ג יש בזה מחלוקת הראשונים, ולפי קושיית האחרונים דמנרות חנוכה לק"מ וכו', הדין לסברא הפשוטה של הפמ"ג דאיכא ב"ת בדרבנן, ואע"פ שראיתי לכמה מחברים שנקטו בפשיטות שמסתימת הראשונים שלא הביאו אופנים של ב"ת בדרבנן ש"מ דליכא, לענ"ד אין מזה שום הוכחה, גם השו"ע בסימן תרס"ד הוי תיובתייהו, אם לא שנחלק כנ"ל דמצוה שיש לה צורה מדאור' שפיר שייך ב"ת גם בזמנים שתיקנו חז"ל כגון לולב בשאר ימים, ולכה"פ היה להם להביא ולפלפל, גם לענ"ד אם נימא דטעם הסוברים דליכא ב"ת בדרבנן [בשינוי צורת המצוה] משום דליכא בדרבנן חפצא דמצוה, לא שייך תירוץ זה דמה שבדאור' יש חפצא דמצוה לא מהני לדרבנן, וצ"ע.

מלבד זה ראיתי בשו"ת שבט הקהתי שהביא משו"ת התעוררות בתשובה [ח"א סימן כ"ב] שדן להוכיח מדברי המרדכי שגם בדרבנן איכא משום ב"ת, אלא שדחה דילמא דוקא בדברי קבלה איכא ב"ת, ונקוט מיהא בידך לנידוד דפורים דהוא מדברי קבלה איכא ב"ת, ובחכמת שלמה או"ח סימן ל"א ג"כ כתב להוכיח מדברי המרדכי הנ"ל שבכל שאר מצות דרבנן יש בהם משום בל תוסיף, ועוד הביא מגליון מהרש"א יורד ס"ו ש"פ בשם הכנה"ג דאם נוהג אבילות אחר ז' הוי בל תוסיף אע"ג ד"א אבילות דרבנן.

יג. העולה לדינא לכאורה מכל דברינו דהבא לקיים מצות משלוח מנות אחר הפורים, שחושש לשיטת הר"ן דגם על משלוח מנות לא נאמר הקרא ד'ולא יעבור', יש לו לחוש לשיטת החולקים על הר"ן וממילא יש לו לחוש דאיכא ב"ת בדרבנן, ובפרט במצות הפורים דהוי דברי קבלה, ויש לו לעשות תנאי דאם יש בזה קיום מצוה הרי הוא מכוי' לשם מצוה, ואם אין בזה קיום מצוה הוא כמתנה בעלמא.

הרב זאב פראנק

היכ"ת דאם ראה אילן בפריחתו לא יברך ואם רק אחר שגדלו הפירות יברך

הנה משכחת לה מי שהיה לו איזה ספק בדין ברכת האילנות, וכשעשה שאלת חכם הורה לו שאם ראה האילן כבר בפריחתו לא יברך, ואם ראהו רק אחר שגדלו הפירות יברך, מה שלכאו' נראה כציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא.

החילוק בראיה שניה בין קודם שגדלו הפירות לאחר שגדלו

והוא בהקדם המבואר במ"ב (רכ"ו סק"ד) לענין הברכה אחר שגדלו הפירות, שבאליה רבה הכריע לדינא שאם לא ראה מקודם לא איבד הברכה, הא כן ראה מקודם לא יוכל לברך, ואילו להלן (סק"ה) גבי קודם שגדלו הפירות כתב המ"ב שיכול לברך אפילו לא בירך בשעת ראייה ראשונה, ומקורו בשעה"צ (סק"ג) מאליה רבה. וצ"ב, דכיון

הקצוה"ש הנ"ל לדעת הגר"ז, דוק ותשכח].

אבל המ"ב הלא נסמך על הכרעת האליה רבה, ושם מבואר להדיא שברכת האילנות על שמחת הלב כברכת שהחיינו על פרי חדש כנ"ל, וכל יסוד דבריו לברך ברכת האילנות בראיה שניה הוא מכח דין ברכת שהחיינו, וגם המהר"ל כתב ללמוד דין פרי חדש מדין ברכת האילנות, ולזה תימה דאנן דק"ל בפרי חדש שאין מברכים על אכילה שניה, מה נשתנה בברכת האילנות שפסק המ"ב לברך.

ואחר כל זה, אע"פ שמשנת המ"ב לא זזה ממקומה דכל קודם שגדלו הפירות מברך אפילו בראיה שניה, מ"מ כיון שלכאור' הדבר צ"ע מגמרא ומסברא, וגם יש שכתבו שאין מברכים בראיה שניה כנ"ל, לכאור' ראוי לדקדק לברך מיד בראיה הראשונה, ולא ליכנס בפלוגתא וחשש ברכה לבטלה, וכן ראיתי שכתבו בכמה ספרים.

כלי חדש בקנין שני אם דומה לפרי חדש בראיה שניה

והנה כתב המ"ב (רכ"ג סקט"ז) בדין מכר כליו וחזר וקנאן שאינו מברך שהחיינו, דאפילו אם הם חדשים שלא נשתמש בהם עדיין, מ"מ כיון שכבר דש בהן לית בהן שמחה, ובשעה"צ (סק"ט) כתב עוד 'ונראה לי דאפילו אם לא בירך קודם שמכרן שוב לא יברך, דהשמחה ראשונה כבר נסתלק משמכרן ונתבטל חיוב הברכה, ועתה בקניה שנית שוב ליכא שמחה כמש"כ הפוסקים'.

ולשיטת המהר"ל בפרי חדש שמברכים גם בראיה ואכילה שניה, ומטעם 'דאותה שמחה עדיין קיימא', יל"ע דשמא קנין שני דכוותיה לברך עליו כשלא בירך בשעת הקנין הראשון. שו"ר ד"א, דא"כ גם כשבירך על הקנין הראשון יחזור ויברך על מה שחזר וקנה, דהלא כל מקח יש בו שמחה בפני עצמה לחייב ברכה, ולא דמי לפרי חדש שתקנת ברכה אחת היא על התחדשות הפרי, ובזה הרי משנה שלימה שנינו שהקונה כלים חדשים דוקא מברך לאפוקי מכרן וחזר וקנאן, וע"כ שכלי חדש בקנין שני לית ביה שמחה לכ"ע ואין לדמותו לפרי חדש בראיה ואכילה שניה, וממילא גם כשלא בירך בקנין הראשון לא יברך על השני אפילו לשיטת המהר"ל.

מכירת כלים שמסלקת את שמחת קנייתם

ובגוף דברי השעה"צ לכאור' צ"ב, דמשמע דאי לאו מכירת הכלים שסילקה את שמחת קנייתם היה שייך עדיין שיברך על המקח הראשון, וע"כ שהוא סמוך ונראה למקח ששמחת החידוש קיימת, וכדמשמע ממש"כ במ"ב (סקט"ו) שיזהר לברך תכף קודם שיתרגל ויסתלק השמחה ממנו, הרי שיש שיהיו זמן לברך גם אחר המקח כל שלא נתרגל, וא"כ כיון שחזר וקנאן למה לא תחזור שמחת הלב דמעיקרא, שהרי עדיין לא נתרגל לכלים ומרגיש החידוש, ומהיכא תיתי שמחת המכר שבינתיים תתמעט התמשכות השמחה אחר שחזר וקנאן, וצ"ב.

הברכה על בגד חדש בלבישה שניה

ולענין בגד חדש שבשעת הקנין לא היה ראוי ללבישה שמברך בשעת הלבשה (מ"ב סקט"ז), יש לעיין בכונן ששכח לברך בלבישה הראשונה אם יוכל לברך בשניה. ומתו"ד המ"ב הנ"ל היה נראה דכל שלא נתרגל ומרגיש החידוש מברך, ואכן כ"כ באשל אברהם (בוטשאטש רכ"ג ס"ג ד"ה ברכה). אבל באמת שיש בזה דברים מפורשים בבה"ל, והוא בקנה טלית ולא בירך בשעת עשיית הציצית שכתב הרמ"א (סי' כ"ב) שמברך בשעת עיטוף ראשון, ובבה"ל (ד"ה בשעת) הביא מהפמ"ג דלאו דוקא ראשון, ומדמהו לפרי חדש בראיה שניה שכתב הרמ"א שמברך, ויעו"ש בבה"ל שמסיק 'ודע עוד דמדברי הגר"א שם משמע דמסיכים עם ההג"ה שם, וכ"כ שם האליה רבה דהלכה כן, וא"כ לכאור' בענייננו יש לסמוך בדיעבד לברך אפילו אח"כ וכו'.

ולכאור' יפלא, דהלא הכרעת המ"ב בסי' רכ"ה שבאכילה שניה לא יברך, ורק בראיה ק"ל שאינה מפסדת הברכה למנהגינו שמברכים רק בשעת אכילה, ובכל המקומות ציין להגר"א שכן פירש טעם הרמ"א בזה, וא"כ בבגד חדש לא יוכל לברך בלבישה שניה, ואילו בבה"ל כתב לברך ועפ"ד הגר"א.

ואכן הגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ב ס"ד) כתב להדיא שאם פשטו על דעת שלא לחזור וללבוש לאלתר אלא לאחר זמן לא יברך בלבישה שניה, וכ"כ בספר ברכת הבית (שער כ"ד דין ל"ט).

מסקנת הדברים

[א] הכרעת האליה רבה שהביא המ"ב שברכת האילנות ישנה גם אחר שגדלו הפירות, כל שלא ראה מקודם, אבל ראה האילן בפריחתו לא יברך אחר שגדלו הפירות, שמתוך שראהו בשמחתו יותר אין לו שמחה בראיה זו. [ב] ולפי זה אם הראיה הראשונה היתה גם היא רק אחר שגדלו הפירות, שפיר מצי מברך בראיה שניה. [ג] המבואר מתו"ד האליה רבה שברכת האילנות חיובה על שמחת הלב שבראית הפריחה, וכ"ה בתשובת מהר"ל, ויש שכתבו שהיא ברכת הודאה

ושבח כשאר ברכות הראיה. [ד] ראה האילן בפריחתו ולא בירך וחזר וראהו כתב המ"ב שמברך, אע"פ שבפרי חדש ק"ל שאינו מברך שהחיינו על אכילה שניה, ולכאור' הדבר צ"ע מגמרא ומסברא כמבואר בפנים, וגם יש שכתבו שאין מברכים בראיה שניה, ולכן ראוי לדקדק לברך מיד בראיה הראשונה. [ה] קנה כלים חדשים ולא בירך ומכרן וחזר וקנאן אינו מברך, שהשמחה הראשונה נסתלקה כשמכרן ובקניה השניה ליכא שמחה, והיינו אפילו לשיטת המהר"ל בפרי חדש שמברכים גם בראיה ואכילה שניה כמבואר בפנים. [ו] בגד חדש ששכח לברך עליו בלבישה ראשונה, כתבו הגר"ז ובברכת הבית שאינו מברך בלבישה שניה, אבל בבה"ל כתב שמברך כדן פרי חדש בראיה שניה, ולכאור' הוא פלא כמבואר בפנים.

הרב שמואל דרזי

בדין שימור לשמה לשיטת הגר"א דמצות מצה כל שבעה

שיטת הגר"א והחזקוני דמצות מצה כל ז'

כתב במעשה רב אות קפ"ה וז"ל 'שבעת ימים תאכל מצות כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה, אעפ"כ מצוה מדאורייתא הוא, וכן פירשו יום טוב אי"צ אות פסח במצה סוכות בסוכה, [ופי' בפעולת שכיר דסובר רבינו דאם הוי רק איסור לאכול חמץ בשוא"ת לא חשיב 'אות' ורק משום דיש מצוה בקום ועשה לאכול מצה חשיב אות], ועוד כמה ראיות.

עוד כתב במעש"ר והיה מחבב מאוד מצות אכילת מצה כל שבעה, וביום אחרון היה אוכל סעודה שלישית אע"פ שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יו"ט, מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו עכ"ד, וחזינו דהגר"א סובר דיש מצוה קיומית באכילת מצה כל שבעת ימי הפסח ולפיכך היה סועד לקיים המצוה בגמרו ימי הפסח, וכ"כ המשנ"ב [סי' תע"ה סקמ"ה] דכתבו בשם הגר"א דמצוה איכא לאכול מצה כל שבעה, אלא שאינו חיוב.

וכבר מצינו כן בחזקוני עה"ת [פ' בא י"ב, י"ח] והו"ד בפ' הריב"א עה"ת [שתיקין והגיה הלשון] דכתב ויש לך דברים שמקבלים שכר עליהם בעשייתן ואין מקבלים עליהם עונש כשאין עושין אותה כגון מצה מליל ראשון ואילך וכו' עכ"ל, וכ"כ החת"ס בפסחים ה'. ובתשו"ת יו"ד סי' קצ"א בשם החזקוני, וכן מצינו בעוד אחרונים יעו"ב ממילואים על פי החזקוני.

הקו' למה אין מברכים על מצוה זו

והנה המג"א (סוס"י תרל"ט) כתב בשם מהר"ל וז"ל מה שאין מברכים על מצה כל ז' היינו משום שאין מצוה באכילתו אלא שאין אוכל חמץ, משא"כ בסוכה ע"כ, וכע"ז כתב הבעה"מ בסוף פסחים, ומבואר מדבריהם דאין מצוה באכילת מצה כל ז' וע"כ אין מברכין אלא בלילה הראשון, מיהו לשיטת הגר"א והחזקוני יש להקשות למה אין מברכין על אכילת מצה כל ז', ויעו"ב בהערות על המעש"ר דהשד"ח סוף ח"ח האריך בענין זה דיש שנהגו לברך על אכילת מצה כל שבעה, וגם הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא זצ"ל במכתבו להשד"ח הניח הדבר בצ"ע, ויעו"ע בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' ע"ז דכתב איך שהוא לא שמענו לברך בכל ימי הפסח, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ר"ט כתב דגם לשיטת הגר"א אין לברך על אכילת מצה כל שבעה ע"ש, א"ה וכן מבואר להדיא בדברי המעש"ר ותלמידיו דלא הזכירו חידוש עצום דהגר"א היה מברך כל שבעה, אלא ודאי דגם הגר"א לא היה מברך על מצוה זו מאיזה טעם שיהיה.

דין שימור לשמה בשאר ימים

והנה במצה של מצוה כלומר כזית הראשון בליל הסדר ילפינן מקרא 'דושמרתם את המצות' דבעינן שמירה לשם מצה של מצוה, ולפיכך כתב השו"ע סי' ת"ס ס"א דאין לשיין מצת מצוה ולא אופין אותה על ידי אינו יהודי ולא ע"י חרש שוטה וקטן, והטעם ביאר המשנ"ב דלאו בני שימור ניהו, ואפי' בגדול עומד על גבן ומזהירן שיכוננו לשם מצות מצה כתב המשנ"ב דהסכימו הרבה פוסקים דלא מהני ואינו יוצא ידי חובתו אפי' בדיעבד, ויש מן הפוסקים שמקילין בעומד על גבן ומזהירן שיכוננו בעשייתו לשם מצה דאז אמרינן אדעתא דישיראל קעביד, וכתבו הב"ח והמג"א דיש לסמוך עליהו כשאי אפשר בענין אחר, וטוב שהישראל בעצמו יסייעם ג"כ קצת ע"ש.

ומעתה יש להסתפק לשיטת הגר"א והחזקוני האם למצות מצה כל שבעה בעינן שימור לשמה או דילמא גם בבצקות של נכרים מקיימים מצות אכילת מצה כל שבעה.

וצע עכ"ל ע"ש, ולפי האמור במשנ"ב נראה דגם הא"ר לא פליג בהא דבעינן שימור לשם מצוה אלא דסובר דבסתמא כל המצות של פסח שמורות לשם מצוה, ומאיך הפמ"ג סובר דרק המצות שאוכלים בליל הסדר בסתמא נעשה בהם שימור לשם מצוה ולא המצות של כל הפסח, ועכ"פ צריך להבין מה טעם מנהג ישראל קדושים שכל המצות של ליל הסדר נעשו לשם מצת מצוה.

ד' המהר"ל דמקיים מצוה בכל המצות שאוכל בליל הסדר

ונראה לבאר לפי"ד המהר"ל מפראג הובא בב"ח סי' תע"ב ס"ו דכתב וז"ל השמש צריך הסיבה וכתב מהר"ל מפראג דמדקאמר בגמ' השמש שאכל כזית מצה כשהוא מסב יצא דמשמע דיעבד יצא יראה דדוקא השמש שמשמש לבני הסעודה ואי אפשר לו להסב יוצא באכילת כזית אחד בהסיבה דלגבי השמש הוי דיעבד, אבל שאר כל אדם יסב לכתחילה כל פעם שאוכל מצה דכל האכילה של המצה אפי' אוכל הרבה הכל הוא מצוה אחת ויותר טוב שיהיה כל אכילתו במצוה עכ"ד, וחזינן חידוש רבתי לדינא דכל אכילת מצה של ליל הסדר חשיבא כאכילה אריכתא ומקיים מצוה גדולה בכמה זיתים שאוכל בלילה זה, אולם הדבר ברור דאינו מקיים מצוה אלא במצוה שיש בה שימור לשם מצת מצוה, וז"ל דזהו טעם מנהג ישראל קדושים לאפות כל המצות של ליל הסדר לשם מצוה.

מיהו לפי"ז נראה דההידור במצות לשמה קאי רק על המצות שאוכלים בליל הסדר וכן מצינו לפרש בדברי השו"ע בסי' תע"ז, אולם במשנ"ב סי' תנ"ג סק"ה סתם וכתב ישראל קדושים הם ונהגו לעשות שימור לשם מצה בכל המצות משעת טחינה ולפחות משעת לישה ועיין לקמן סי' ת"ס בבה"ל במה שכתבנו בזה, ועיני' לבה"ל שם דהביא דברי המגיד משנה בשיטת הרמב"ם דלכתחילה יש לעשות שימור בכל המצות, ולעיקוב אינו אלא לכזית שאוכל בליל פסח ע"ש, ונראה מכאן דאין חילוק בין המצות דליל הסדר לשאר ימי החג וזהו מדין שימור מחימוץ, ועיני' להלן בדברי החזו"א דא"ז דין לשמה בעשיית המצה אלא רק דין שימור יעו"ש.

דין לשמה כל ימות החג

מיהו לפי האמור בתלמידי ומפרשי הגר"א נראה דגם בקיום מצוה של רשות באכילת מצה כל שבעה בעינן שימור לשם מצוה, ולפ"ר היה מקום ליישב בזה קושיית הפמ"ג על הא"ר בסי' תפ"ב דכתב דבזמנינו כל המצות בסתמא שמורות הם משעת לישה ואפיה, ותמה הפמ"ג דהא בעינן שימור לשם מצוה וליכא והניח דברי הא"ר בצ"ע, והו"ד בבה"ל שם.

ולכא"ו יש לדון וליישב דהא"ר סבר דבסתמא כל המצות נעשות לשם מצוה כיון דיש מצוה קיומית בכל ימות הפסח, אולם מלבד החידוש לפרש דברי הא"ר כשיטת הגר"א, אכתי נראה דאינו מיישב לפימש"נ לעיל דהכונה לשם מצוה של שאר ימות החג לא מהני למצה של חובה של לילה הראשון דהתם צריך שיאמר או יכוין עכ"פ לשם מצה של חובה, ורק באופן שמכוין בסתמא על כל המצות ואומר כל מה שאעשה הריני עושה לשם מצה של חובה, יוכל לצאת במצות אלו בליל הסדר וכמו שהעיר הפמ"ג, מיהו יעו"ש בסמוך בדברי הגר"ז והחזו"א בגדר דין שימור לשמה.

חידושו של הגר"ז בגדר שימור לשם מצוה

והנה בשו"ע הרב [סי' תנ"ג ס"ד] מצינו חידוש רבתי בדין שימור המצה דכתב דיש פלוגתא בדין שימור לשם מצוה וז"ל אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה ששמרה ישראל מחימוץ לשם הפסח שנאמר ושמרתם את המצות שישמרנה ישראל לשם מצות מצה, ויש אומרים לשם מצות 'ערבב תאכלו מצות' ויש אומרים לשם מצות 'שבעת ימים תאכלו מצות' דהיינו שאם שמרה לשם מצה שיאכלנה בז' ימי הפסח יוצא בה וכן עיקר עכ"ל, וז"ע בכוונת דבריו שכתב דסגי לכיון לשם מצות 'שבעת ימים תאכל מצות' אם ס"ל דיש בזה מצוה קיומית וכשיטת הגר"א, או דילמא הוי רק כמצות לא תעשה דכשאוכל מיני דגן יאכל מצה ולא חמץ כעין מצות שחיטה כשאוכל בשר וצ"ע.

ועכ"פ חזינן מדברי הגר"ז חידוש גדול דלדעה האחרונה שהיא העיקר סגי בשימור המצות לכל ימי הפסח ולא בעינן שימור לשם מצה של חובה דהיינו כזית ראשונה של ליל הסדר.

עוד מצינו כע"ז בחזו"א סי' קכ"ד בחי' עמ"ס פסחים דף ל"ה. דכתב לחדש דלא בעינן עשיית מצה לשמה אלא שצריך מצה של לילה שימור מחימוץ, מיהו אין השמירה חשובה שמירה אלא אם משמרה לשם מצה של פסח, אבל אם משמרה לשם מצות תודה לא חשיב שימור, ואם משמרה שיהנה בה בפסח נראה דלא חשיב שימור, 'אמנם אם משמרה לאוכלה בפסח בשאר הימים אפשר דחשיב שימור', מיהו בסתמא דאופה מצות בשימור חשיב כמשמר לשם מצות מצוה וכו' וכש"כ כשאופה לפסח דמסתמא דעתו שאם ירצה יאכלן למצוה, וכן מוכח מהא דתנן עיסת הכלבים בזמן שהרועים

ומצינו במעש"ר אות קפ"ו דכתב המצות של כל ימי הפסח יהיו מחיטים משומרות משעת קצירה, והחמיר מאוד בדבר מחמת שבמדניתנו מצויין מאוד מי גשמים בימי הקציר והתבואה על פני השדה ועוד כמה חששות דהוי כמו איתחזק ריעותא עכ"ד. ונראה מדברי המעש"ר דהגר"א לא הצריך שימור אלא משום דס"ל דיש ריעותא וחשש חמץ משום מי גשמים היוורדים על החיטים וכל ההיתר לאכול מצה שאינה שמורה היינו באופן שלא הוחזק ריעותא, וכן מבואר בחיי אדם [כלל קכ"ח ס"ל] המובא בליקוטי הגר"א, וכן נקט הבה"ל בסי' תנ"ג ס"ג ד"ה טוב לשמורן בשיטת הגר"א ע"ש.

ולפי"ז נראה דאין צריך שיהא שימור לשמה, ונפק"מ לדינא דגם בשימור של חש"ו או עכו"ם וישראל עומד על גבן מהני, דכל היכא דליכא ריעותא וחשש חימוץ סגי, וז"ל דמקיים בזה גם מצות אכילת מצה כל שבעה דעל מצוה של רשות לא מצינו דין שימור לשמה.

דברי תלמידי הגר"א דיש דין לשמה כל ז'

אולם מאיך בספר דמשק אליעזר סי' תנ"ג סק"ד ביאר דהגר"א היה מחמיר על כל ז' ימים שיהא שימור משעת קצירה, וכתב ונפלאתי דהלא גמ' ערוכה [פסחים מ'] דאוכלים בצקות של נכרים, ואם אף לכתחילה חשש לחשש חימוץ אף מרחוק, מ"מ הלא די בזה משעת טחינה דאז יש חשש שמא יגע הקמח למים אבל לא קודם, ורק במצת מצוה דליל א' החמיר רבא משעת קצירה, אמנם מלשון הרמב"ם [פ"ה ה"ט] שכתב לפיכך אמרו חז"ל שצריך אדם ליזהר בדגן שאוכל בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהיה בו שום חימוץ, וסתם 'בפסח' משמע כל ז', ובאמת נראה כן מהגמ' [דף ל"ח:] גבי אין יוצא בלחמ' תודה וכו' ונ"ל דאף דבז' ימים אין מחוייב לאכול מצה מ"מ אם אוכל מקיים מצות עשה, דהוי רק מצות עשה של רשות, והוי כמו בסוכה כל ז' דאפשר לו להפטר כגון הולכי דרכים וכיוצא וכו' והא דאינו מברך על מצה כל ז' כבר מבואר בבעה"מ ובשאר מפרשים [א"ה כלומר דיל"פ דברי בעה"מ גם לשיטת הגר"א דיש מצוה, ויעו"ש בברכ"י סי' תע"ה בד' הבעה"מ], וסיים הדמשק אליעזר וז"ל וא"כ מה שאמרו אוכל אדם בצקות של נכרים היינו דאין איסור בדבר, אבל לקיים המצות עשה של מצה בעינן שימור כמו בליל א' ועל כן נהג רבינו לאכול כל ז' שמורה משעת קצירה ע"ש.

ועיני' בקובץ מפרשים על גליון המעש"ר דהביא מספר עבד המלך דכן ביארו הגר"ש מסלנט והגר"א זצ"ל ליישב המנהג שנהגו שיהיו המצות של כל ז' ימי הפסח שמורה משעת קצירה משום דדעת הגר"א וסייעתו דמצוה מהתורה לאכול מצה כל שבעה וא"כ מה שאמרה תורה 'ושמרתם את המצות' קאי שפיר על כל המצה שאוכל כל שבעת ימי הפסח ע"ש.

וחזינן מדברי האחרונים הנ"ל דנקטו דלשיטת הגר"א לקיום מצות מצה כל שבעה בעינן דין שימור לשמה כמו בליל הראשון, מיהו כאמור אין הדברים מפורשים במעש"ר ואדרבה מסיום דבריו נראה דרק צריך ליזהר מחשש חימוץ במקום דאיתחזק ריעותא.

ומיהו יש להעיר בדברי האחרונים הנ"ל דנראה דיש חילוק בדין לשמה דלמצה של מצוה בעינן שימור לשם מצת מצוה של חובה דוקא, משא"כ למצה של ז' ימים סגי בכונה לקיום מצות מצה של רשות ונפק"מ דאם כיון לשם אכילת מצה של שאר ימי הפסח אינו יוצא במצה זו בלילה הראשונה דהתם בעינן כונה לשם מצת מצוה של חובה כלומר כזית הראשון של ליל הסדר וז"ע.

מנהג ישראל בשימור המצות של ליל הסדר

והנה כבר מצינו דיש מנהג לאכול מצה המשומרת בכל המצות שאוכל בליל הסדר דיעו"ש בשו"ע סי' תע"ז ס"ב דכתב אם שכח ולא אכל אפיקומן אם לא נזכר עד אחר שברך בורא פרי הגפן לא יאכל אפיקומן, ויסמוך על מצה שאכל בתוך הסעודה שכולן שמורות הן משעת לישה, וכו' וכתב המשנ"ב הא אם לא היה לו שמורה כלל בתוך הסעודה, אף שבתחילת הסעודה אכל הכזית מצה שמורה כדין חוזר ואוכל אפיקומן.

וחזינן דבסתמא כל המצות של ליל הסדר הם שמורות משעת לישה כלומר דנאפו לשם מצת מצוה, וכ"כ המשנ"ב סי' ת"ס סק"ב דמן הדין רק במצת מצוה אין לשין ואופין אותה ע"י נכרי או חש"ו דבעינן שימור לשם מצה של מצוה אבל בשאר מצות א"צ שימור לשם מצוה רק שיזהר שלא יהיה בהן חשש חימוץ ומותר לעשות ע"י עכו"ם אם משגיח עליהן, אך ישראל קדושים הן ונהגו לעשות שימור לשם מצה בכל המצות כדאיתא בסי' תע"ז ס"ב כ"כ האחרונים עכ"ד. ולא נתפרש בדברי המשנ"ב טעם המנהג לעשות שימור לשמה, ויעו"ש בבה"ל סוסי' תפ"ב דהא"ר כתב דמצות שלנו כולם מקרי שמורות, והפמ"ג פליג דצריך שיאמר בעת עשיה הריני עושה לשם מצוה לצאת בה ידי חובה, ובדיעבד במחשבה סגי ומצות שלנו אע"פ שנעשה ע"י גדול בן דעת ומשומרת מחימוץ אין נעשה לצאת בה ידי חובה, אם לא שיאמר תחילה כל מה שאעשה יהיה לשם מצוה לצאת בה יד"ח

וכתב האו"ש דיל"פ טעם אחר דאין מברכין כשם דאין מברכין על חרוסת כיון דאין עיקרו דאורייתא יעו"ש.

ביישוב קושיות האו"ש

ב' ויל"ד בדברי האו"ש בכמה דברים: חדא בדברי הרוקח מצינו לפרש דאם היו מתקנים לברך ודאי הברכה היתה ברכה אחת על כולם כלומר "אקבו" לשתות ד' כוסות" וא"כ שפיר קאמר הרוקח דיש לחוש שלא ישתה כולם ונמצא דבירך לבטלה, אבל אין ראייה דאין קיום מצוה בכל כוס וכוס, עוד יש לדון דכוונת המהר"ל דאמנם ד' מצוות נינהו כלשון הגמ' אולם מעכבין זא"ז כמו שמצינו בד' מינים דמעכבין זא"ז, ובברכהמ"ז דג' ברכות מעכבות זא"ז, והל"נ יש כאן תקנה אחת של שתיית ד' כוסות אולם כל כוס יש בה קיום מצוה.

ומש"כ האו"ש דאין מברכין על דבר שאין עיקרו מהתורה יל"ע מקריאת מגילה ונר חנוכה ונר שבת ונט"ו וקריאת הלל והרבה מצוות דרבנן דמברכין עליהם, וחרוסת שאני דהוי זכר בעלמא ואינה מצוה גמורה לברך עליה, עוד מצינו ברבינו מנוח פ"ז הל"א דכתב טעם אחר דאין מברכין עליה כיון שאינו נאכל בפנ"ע והוא טפילה למה שאדם טובל בו וכמו שמצינו בג' מינים שעם הלולב דאין מברכין עליהם מפני שהם טפלים לו ונקראים על שמו והוא עיקר ועליו מברכין והל"נ לא שנא יעו"ש, ושמא כוונתו דהכ"נ נכלל בברכת המרור וצ"ע.

בביאור דברי רבינא ורבא בתקנת ד' כוסות

ג' ובעיקר קושיית האו"ש והרש"ש מדברי רבינא בגמ' יל"ד בתרתי: חדא יל"ל דבהא גופא פליגי רבא ור"נ שם בגמ' דמשני דליכא סכנה דזוגות מטעמא אחרינא דליל המשומר מן המזיקין או דכוס של ברכה אין מצטרף ויל"ל דלדבריהם ד' כוסות מעכבין, ויותר מיכן יש להוסיף דבגמ' ק"ז: מצינו דרבא אמר ד' כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה, וא"כ משמע דיש כאן תקנה אחת ומצוה אחת של ד' כוסות ויל"פ דרבא לטעמיה, והנה מצינו בדברי הר"ן בסוגיא שם דכתב לפרש כן אף בדברי רבינא דאיהו נמי מודה לרבא דד' כסי תקנו חכמים ורק קבעו לקיים מצוה בכל חד בפנ"ע וס"ל לרבינא דבזה גופא שתקנו לכל חד מצוה בפנ"ע סגי בזה דלא להוי סכנתא דזוגות, ולפי"ז שפיר יל"ל דגם לרבינא אין מצוה בג' כוסות.

והדברים מפורשים להדיא במהר"ל [פרק מ"ט סוד"ה והרמב"ן] דכתב דלכא' נראה ממה שאמרו דכל כוס מצוה בפנ"ע יש ללמוד שאם אין לו ד' כוסות אלא שתיים או שלש ישתה אותן הכוסות, ודחה המהר"ל דדווקא לענין זה שאין הכוסות שתיה אחת אמרו דכ"א מצוה בפנ"ע ואין כאן חשש זוגות אבל מ"מ ד' כוסות מעכבין זא"ז, וכ"כ גם בהמשך דבריו שם [בד"ה כלל הדבר] דאם אין לו ד' כוסות אי"צ לשתות ב' או ג' כוסות, ויעו"ש דכתב לדון בדברי הר"ף דסובר דמברכין על כל כוס בפנ"ע משום דכל חדא מצוה בפנ"ע. וכדברי המהר"ל מצינו להדיא בח' רבינו דוד בסוגיא שם דכתב דאם יש לו כוס אחת או שתיים כיון כלום הוא, והא דאמר רבינא דכל חד מצוה באפי נפשה היינו כיון שתקנו בכל כוס מצוה בפנ"ע תו ליכא משום זוגות.

בדין קידוש על הפת בפסח

ד' והנה מצינו פלוגתא במי שאין לו יין האם יעשה קידוש על הפת כמו בכל שבת ויר"ט או דלא יקדש כלל דהר"ף כתב דיקדש על הפת, אולם הטור בס"י תפ"ג בסופו הביא בשם רב האי גאון דאין מקדש כלל, והדברים צ"ב, ונראה דסברתם דגדר התקנה הוא לקיים מצות הקידוש בין וכן ההגדה על היין וברכהמ"ז על היין כמו שפי' האו"ש בדברי רבינא דרבנן תקנו ד' מצוות בפנ"ע, וא"כ יש כאן תקנה מיוחדת דהקידוש בפסח על היין דווקא וצ"ע, ויל"ד למה לא יברך ברכת הקידוש כשם שמברך ברכהמ"ז בלי כוס ויל"ל דלא מצינו קידוש אלא על יין או פת ואינה ברכה הנאמרת בפנ"ע, עוד מצינו בב"י בשם הרא"ה דגם ברכת אשר גאלנו ויהללך אינו אומר בלי כוס ויעו"ש בדרכי משה דתמה דהא אשכחן דמברכין שעשה ניסים וברכת יהללך בהלל שבבית הכנסת בלי כוס כלל, אולם להאמור יל"פ דגדר תקנת ד' כוסות היה שתקנו שד' מצוות יהיו נאמרים על כוס, ולא רק שהסמיכו ד' כוסות על ד' מצוות. [ונראה דבפסח שחל בשבת יל"ל דכו"ע מודים דיקדש על הפת משום קידוש דשבת].

דברי הפוסקים דנקטו דד' כוסות אין מעכבין זא"ז

ה' והנה לדינא מצינו במג"א והפוסקים בס"י תפ"ג דנקטו להדיא דלא כרבנו דוד והמהר"ל, וכתבו דמי שיש לו כוס אחת יעשה קידוש עליה ואם יש בידו שתיים יברך ברכהמ"ז על השני ואם יש בידו ג' יברך ג' ברכות על הכוס וברכת ההלל בלי כוס וכ"כ המשנ"ב לדינא, וחזינן דיש קיום מצוה גם במקצת מהכוסות.

ויש לדון ולהסתפק בטעם הדבר דל"ל דפליגי בעיקר דינא על היסוד הנ"ל וס"ל כפשוטו לישנא דרבינא דכל כוס מצוה בפנ"ע ואין מעכבות זא"ז, אולם יל"פ באופ"א דיש ב' תקנות בד' כוסות האחד

אוכלין ממנה אדם יוצא בהן יד"ח בפסח וע"כ בסתמא איירי, וכ"כ המשנ"ב ס"י ת"ס בבה"ל בשם הריטב"א דסתמא כלשמה עי"ש.

וחזינן דהחזו"א נסתפק אם משמר המצה לאוכלה בשאר ימי הפסח דאפשר דחשיב שימור, אלא דכתב דבלא"ה יש להקל משום דדעתו שאם ירצה יאכלן למצוה, אולם נראה מדברי החזו"א דהטעם להכשיר במשמר לשאר ימים רק לפי מה שחידש דלא בעינן עשיית מצה לשמה וא"כ יל"ל דסגי בשימור לשם מצות דפסח.

עוד כתב החזו"א שם וז"ל וכתבו הפוסקים דכל המצות צריך שימור לכתחילה, ובראשונים לא הוזכר רק שימור ולא הוזכר כלל לשמה משום דמצוותו הוא שימור, וסתם שימור הוא למצוותו ע"כ.

בביאור פלוגתת הא"ר והפמ"ג

ולפו"ר נראה דבהא פליגי הא"ר והפמ"ג בס"י תפ"ב והו"ד לעיל דהא"ר נקט דלפי מה שנוהגין דכל המצות שלנו שמורות לשם מצה יכול ליקח ממצות אלו בליל הסדר, אולם הפמ"ג פליג וכתב דבעינן עשייה לשם מצוה לצאת בה ידי חובה כלומר לצאת בה מצות 'בערב תאכלו מצות' ומצות שלנו אע"פ שנעשה בהם שימור מ"מ אין בהם שימור לשם מצת מצוה של חובה, ולפי העולה מדברי החזו"א אפשר דפליגי אם ילפינן דין לשמה בעשיית המצה או דבעינן רק שימור ומדיני השימור שישמור לשם מצה הנאכלת בפסח ולזה סגי גם בשימור לשאר ימי הפסח, ויעו"ש בבה"ל שם דנראה דנקט לדינא כדברי הפמ"ג דצריך להתכוין לשם מצה של מצוה דוקא וכן נראה מדברי המשנ"ב [ס"י תנ"ג סקכ"א, וס"י ת"ס סק"ג], ויל"ע בכל הדברים.

דברי רבותינו באופני קיום המצוה להגר"א

והנה עיקר הנפק"מ למעשה בדין שימור לשמה למנהג המקובל בתפוצות ישראל שבלייל הסדר מקפידין על מצות יד משום דיש בזה הידור בשימור לשמה, ואמר מרן הגריש"א זצ"ל דלשיטת הגר"א יש הידור באכילת מצות יד כל ימי הפסח משום דבעינן שימור לשמה לקיום מצוה זו וכמש"נ לעיל בשם תלמידי הגר"א וגדולי ירושלים.

עוד הורו מרנן הגרש"א והגריש"א זצ"ל דלשיטת הגר"א האוכל מצה עם לפתן או ממרח על גבי המצה יש לחוש דאינו מקיים המצוה כיון דטעם רשות מבטל טעם מצוה וכדאיטא בפסחים קט"ו. לענין אכילת מצה ומרור יעו"ש, [דברי הגרש"א זצ"ל הובא בהליכו"ש סוף הל' פסח דהאוכל סעודה שלישיית ב' של פסח יאכל כזית בלי טיבול].

ומיהו בטיבול מועט נראה דאין קפידא וכמש"כ התוס' שם בחד תירוץ לענין טיבול מרור בחרוסת, וכן מוכח לשיטת הרמב"ם דסובר דאפי' מצוה של מצוה מטבלין בחרוסת.

וזכיתי לשאול למרן הגריש"א זצ"ל היאך אפשר לכון באכילת מצה כל שבעה לשם מצוה לקיים שיטת הגר"א, והרי יש לחוש לדעת החולקים דיש בזה משום בל תוסיף. והשיב לי רבינו בזה"ל תכין על תנאי עכ"ל.

בדין ד' כוסות אם מעכבין זא"ז

חידושו של המהר"ל וקושיות האו"ש

א' בדין ד' כוסות יש לדון ולהסתפק במי שאין בידו אלא ג' כוסות האם מחוייב לשתותם או דילמא ד' כוסות מצוה אחת נינהו ואם אין שותה ד' אי"צ לשתות ג', ובאופ"א יל"ד דאפי' ד' מצוות נינהו יל"ל דמעכבין זא"ז, ויש להוסיף דלהשיטות דמברך על כל כוס יתכן דבכה"ג אסור לו לברך על כוס שניה ורביעיית כיון דלית בהו מצוה.

והנה מצינו במהר"ל בספר גבורות ד' [פ' מ"ט] דכתב דד' כוסות מצוה אחת הן ואם אין בידו ד' כוסות אי"צ לשתות ג' כוסות, ובחי' אור שמח על הש"ס ח"ג בליקוטים החדשים למס' פסחים בדף קט"ו. הביא דבריו וכתב דהוא חידוש גדול והעיר דמדברי רבינא בדף קט"ו: דאמר דאין בד' כוסות משום זוגות משום ד' ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא" ופי' רש"י והרשב"ם דינאם מצטרפין זל"ז, ומשמע להדיא דכל כוס מצוה בפנ"ע, ויעו"ש ברש"ש שם דכתב נמי דמכאן נראה דד' כוסות אין מעכבין זא"ז.

עוד הקשה האו"ש דלכא' יש להוכיח מדברי הרא"ש דלא כדבריו דהרא"ש הביא שיטת הר"ף דמברך על כל כוס, והקשה דהא בתפילין מברכים ברכה אחת על שתיים אע"ג דהו"ב מצוות ואף להסוברים דמברך על תפילין של ראש מ"מ ברכת להניח קאי אתרוייהו והראיה דכשמניח רק של ראש נמי מברך שתיים יעו"ש, וכתב האו"ש דמהא דמדמי לתפילין נראה דב' מצוות נינהו, מאידך כתב האו"ש דיש להביא סיעתא קצת מדברי הרוקח הובא בפר"ח ס"י תע"ב דהקשה אמאי אין מברכין על ד' כוסות ברכת המצוות ות"י כיון דאיכא הפסק בנתיים וביאר האו"ש דחיישינן שלא יגמור המצוה וכמו לענין שינה בסוכה דאין מברכין, ומשמע לפ"ז דאם לא שתה ד' לא קיים המצוה,

תורה, והיינו שראוי לאכילת אדם, וכתב המשנ"ב ס"ק י' הטעם דנפסל מאכילת אדם עדיין חייב עליו משום דראוי לחמץ בו עיסות אחרות, עכ"ל, והוא לשון ברייתא בפסחים מה: ויסוד הדברים מבואר בדברי הר"ן שם וז"ל פי' אף על גב דנבלה שאינה ראויה לגר לא שמא נבלה ונ"ט לפגם שרי אפי' בחמץ בפסח, וכמ"ש למעלה בפ' כל שעה בס"ד, הכא שאני מפני שראוי לחמץ בה עיסות אחרות, כדאמר' לעיל דהא שאור לא חזי לאכילה ואפ"ה אסרי רחמנא מהאי טעמא כדרש' במכילתא כי כל אוכל מחמצת וכו' עכ"ל.

והנה במקור חיים שם ביאורים ס"ק ב', כתב לחדש דדין זה הוא דוקא בפת שעייפה ולא בבצק שעייש, וז"ל ולזה נ"ל דדוקא פת שעייפה דכשהיה פת היה אוכל גמור בעינין שיופסד מאוכל כלב אבל עיסת חמץ שעייפה נפסל מאוכל אדם לבד, מיקרי חמץ נוקשה דמעולם לא היה שם אוכל עליו, ועיין מג"א סק"ד. עכ"ל. ולכא' כונתו למג"א סק"א דהתם מבואר במג"א דחמץ נוקשה ענינו שלא היה ראוי מעולם לאוכל, וחלוק מאוכל גמור שנעשה אינו ראוי לאכילה ואסור, ועפי"ז חילק במקו"ח דה"ה כשלא נאפה ונפסל מאכילה דהוי חמץ נוקשה, ועיין בשער הצינן ס"ק כ"ה שהביא זאת וכן הביא מהפרי מגדים.

ובמגן האלף הרבה להקשות על המקור חיים וכתב וז"ל ושרי לי מרי' שהתיר איסור דאורייתא מסברת הכרס, דכיון דטעמא דהר"ן אף שאינה ראויה לגר מ"מ כיון דראוי לחמץ שם חמץ עליו וא"כ מאי שנא עיסה מחמץ, וכו' עכ"ל. ועיי"ש דפליג כל עיקר על יסודו של המקור חיים להצריך שתהא עיסה זו ראויה לאכילה מעיקרא, והנה לפי דבריו צ"ל דחמץ נוקשה מיירי דוקא באופן דאינו ראוי לחמץ בו עיסות אחרות, ולמעשה כן מבואר לכא' בדברי רש"י פסחים מג. ד"ה 'שיאור' [וכן הביא הגרש"ר אות קנ"ה דכך היא שטת רש"י].

ב] ובאמת קושיא זו של המגן האלף קשה כבר לכא' כבר על המג"א, דהנה כתב המג"א בסק"א [והביא זאת המשנ"ב סק"ב להלכה] וז"ל וחמץ נוקשה היינו שאינו חמץ גמור כמו אותן שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושין מקמח ומים או עיסה שהכסיפו פניה שלא נעשה חמץ גמור ורש"י ור"ן פירשו חמץ רע שאינו ראוי לאכילה וכ"כ הסמ"ג, וצ"ל דמעולם לא היה ראוי לאכילה דאם היה חמץ גמור ראוי לאכילה אסורה עד שיפסל מלאכול לכלב כמ"ש ס"ב, עכ"ל, והיינו שהוכיח מדין הפת שעייפה שהוא הדין המבואר בס"ב דאסורה לאכילה אע"כ דעייפה והוקשה למג"א מאי שנא מחמץ נוקשה דפרש"י דאינו ראוי לאכילה, ומכל זה הוכיח דשאני נוקשה דמעולם לא היה ראוי לאכילה.

ואשר יש להקשות על דברי המג"א את קושית המגן האלף הנ"ל על המקור חיים שהרי ראוי לחמץ בה עיסות אחרות, ומאכ"ל כשלא היה ראוי לאכילה מעולם, וכעין זה הקשה נמי בחי' הגרש"ר פסחים אות קנ"ה עיי"ש שכתב דדברי המג"א שייכים רק לפי שיטת הראב"ד דנפסל מאכילת אדם אסור גם באינו ראוי לחמץ בו עיסות אחרות, עכ"ד, אכן אין תירוץ מתרץ את דברי המשנ"ב שפסק כהמג"א הנ"ל, ואילו לענין הלכה פסק בכמה מקומות שם כביאור הר"ן.

ג] והנה מצינו לכא' במשנה למלך נמי חילוק כעין חילוקו של המקור חיים, דהנה כתב הרמב"ם פ"ד חמץ ומצה ה"א וז"ל הפת עצמה שעייפה ונפסלה מלאכול הכלב ומלוגמא שנסרחה א"צ לבער, עכ"ל ועיי"ש במ"מ שציין לתוספתא, וכתב וז"ל ודברי התוספתא הם בנסרחה קודם הפסח דכי אתא פסח לא חל עליה איסור חמץ דהא הוות סרותרה והוה לה כפת שעייפה ונפסלה מלאכול לכלב דודאי נתחמצה ולבסוף עפשה. ואפשר דמלוגמא שנסרחה אינה ראויה אף לכלב וכו' עכ"ל ומבואר בדבריו דנסתפק מתחילה לומר דמלוגמא שנסרחה לא נפסלה מאכילת כלב, ומ"מ ביאר את היתר דהוי כפת שעייפה ונפסלה מאכילת כלב, וצ"ב בדבריו דהא הכא לא נפסלה מאכילת הכלב. ועיי"ש בלחם משנה שהביא את דברי המ"מ, וכתב בביאור דבריו וז"ל כלומר ואף על גב דראויה לכלב מ"מ כיון שהיא מלוגמא שאינו פת גמור דמי להתם דהתם נמי גבי חמיצה ולבסוף עייפה וכו' עכ"ל, והיינו דמבואר בדבריו דהכא במלוגמא כיון דמעיקרא איננה פת גמור על כן סגי בנפסל מאכילת אדם ואין בו איסור, ובחי' הגרש"ר פסחים אות קנ"ה תמה בזה וכתב 'ואינו מובן דהא מ"מ חמץ גמור הוא', וכתב הגרש"ר לבאר דאין המלוגמא ראויה לחמץ בה עיסות אחרות ועל כן סגי בנפסל מאכילת אדם, ועל דרך הר"ן, אלא דלפי"ז הקשה דאם כן מהו הפירוש השני בלח"מ דבעינן נפסל מאכילת כלב, ודוחק לומר דהשתא ס"ל דמלוגמא ראוי לחמץ בה עיסות אחרות, דא"א דפליגי ב' הפירושים במציאות, ועיי"ש מה שכתב לבאר ונשאר דהוא דוחק.

ד] והנראה לענ"ד להציע בזה ביאור חדש בדברי הר"ן, דהנה בפשוטו דברי הר"ן נלמדים כמו שנקט בדבריהם המגן האלף דכל דראוי לחמץ בו עיסות אחרות הרי זה אסור מדין שאור, וממילא לא אכפ"ל כלל דאינו ראוי לאכילה כבר מעיקרו, אכן הנראה לומר בזה באופן אחר דלעולם יש לחלק בין שאור ובין חמץ שראוי לחמץ בו עיסות אחרות דבאמת שאור הוא פרשה מיוחדת של דבר שמהותו הוא להיות מחמץ עיסות ונעשה באופן המיועד לדבר הזה דלאחר שמערבים

דין שתיית ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה כמש"כ רש"י והרשב"ם בריש פרקין וזוהו כו"ע מודים דאם אין בידו ד' לא קיים תקנת ד' כוסות, אלא דיש תקנה נוספת שתקנו בכל כוס מצוה שתהא נאמרת על הכוס כלומר קידוש, הגדה, ברכהמ"ז, והלל, וכיון דנתקנו מצוות אלו על הכוס א"כ מצוה זו מתקיימת בכל כוס בפנ"ע ולענין זה אין מעכבין זא"ז.

ויש מקום לדון ולפרש דגם המהר"ל מודה בזה דיש כאן ב' תקנות אלא דס"ל דתקנה השנית היא רק זמן ואופן הקיום לעיקר התקנה של ד' כוסות, ובמקום דאין מתקיימת עיקר תקנת ד' כוסות אין מקום לתקנה השנית דכל חד מצוה בפנ"ע, והחולקים ס"ל דמה שתיקנו המצוות על הכוס א"ז רק אופן וזמן השתיית הד' כוסות אלא זהו תקנה בפנ"ע שיהו מצוות אלו נאמרים על כוס, כלומר א"ז מדיני שתיית ד' כוסות אלא מדיני המצוה כלומר הקידוש ההגדה הברכהמ"ז וההלל שיהו נאמרים על כוס.

והנפק"מ לדינא בחקירה הנ"ל במי שאין בידו למכור כסותו אלא בכדי שתיית ב' וג' כוסות האם מחוייב למכור כסותו לצורך זה, או דפטור כיון דאין כאן קיום תקנת ד' כוסות כלל ועיקר, ולצורך אמירת קידוש על הכוס או ברכהמ"ז על הכוס ודאי אינו מחוייב למכור כסותו.

פלוגת החו"י והא"ר

ו' ונראה דנחלקו בזה החו"י והא"ר דהנה החו"י כתב דמי שאין בידו אלא ב' כוסות יעשה קידוש על אחד וישמור הכוס השנית ללילה השני ויקדש עליו, והא"ר הקשה דהחו"י סתור דבריו דבסי' תע"ב כתב דמי שיש בידו רק ד' כוסות ישתה כולם בלילה הראשון ולא ימתין למחר, וכתב הא"ר ודוחק לחלק בין ד' כוסות לב' כוסות ולפיכך פליג הא"ר וכתב דגם בב' כוסות ישתה שניהם בלילה הראשון ולא ימתין למחר וכ"כ המשנ"ב לדינא.

ונראה דבהא פליגי דהחו"י ס"ל דדווקא בד' כוסות דיכול לקיים עיקר תקנת ד' כוסות אמרינן דישתה כולם היום ולא ימתין למחר, אבל ביש בידו רק ב' כוסות דבלא"ה אינו מקיים עיקר תקנת ד' כוסות אלא רק יש כאן קיום מצוות על כוס בזה אמרינן דכוס קידוש של מחר עדיפא וימתין למחר, אולם הא"ר ס"ל דאין חילוק דבכל כוס וכוס מקיים עיקר תקנת ד' כוסות דקי"ל דד' כוסות אין מעכבין זא"ז ולפיכך ישתה כולם היום ולא ימתין למחר, ויל"ד לפי"ז דלפי הא"ר י"ל דצריך לחזור על הפתחים גם בשביל כוס אחת או שתיים משא"כ לפי החו"י נראה דודאי א"צ לחזור על הפתחים אם בלא"ה לא ישיג ד' כוסות.

כמו"כ יל"ד במי שהיין מזיקו וסכנה בשבילו לשתות ד' כוסות ובידו לשתות רק ב' או ג' האם מחוייב לאנוס עצמו לצורך זה או לאו וצ"ע.

הערה בדברי הפוסקים דכ' דכוס קידוש קודם

ז' בעיקר דברי הפוסקים דנקטו דכוס של קידוש קודם לשאר כוסות יל"ע, דהנה המשנ"ב כתב דאפי' מי שרגיל בשבתות ויו"ט לקדש על פת, מ"מ בלילה זה כשתקנו חכמים ד' כוסות תקנו לקדש על היין ולא על הפת, ונראה דאין כוונת המשנ"ב דתקנו כן לעיכובא דצריך לקדש רק על יין דהא קי"ל כשיטת הר"ף דאם אין לו יין כלל מקדש על הפת, אלא הכוונה דזהו מכלל תקנת ד' כוסות שתקנו בכל כוס מצוה בפנ"ע.

ויש להעיר בדברי הפוסקים והמשנ"ב דהנה מצינו בבעל העיטור הו"ד בטור דכתב לאידך גיסא דאע"ג דבידו לקדש על הפת ויקיים מצוה אחת מ"מ צריך לחזור על הפתחים בשביל ג' כוסות ומשמע מדבריו לדינא דהחייב לחזור על הפתחים רק לצורך הג' כוסות האחרים אבל לקידוש סגי בדיעבד בקידוש על הפת וצ"ע.

עוד יש להוסיף בביאור שיטת העיטור דמצינו ברש"י בדף ק"ח. דכתב טעם אחר לתקנת ד' כוסות וז"ל "שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידו וגו' ורביעי ברכהמ"ז", ולפי"ז יש מקום לדון דג' כוסות מעכבין זא"ז, אבל הרביעי אינו מעכב דהוא דבר בפנ"ע וכן יל"פ דברי בעל העיטור, אלא דהעיטור סובר דכוס של קידוש אינה מן המנין, ומדברי רש"י נראה דכוס של ברכהמ"ז אינה מהמנין, והדברים צ"ת.

הרב אליסף פרלמן

בדין בל יראה בבצק שלא נאפה ועיי"ש

א] בשו"ע או"ח סי' תמ"ב ס"ב כתב וז"ל הפת עצמה שעייפה ונפסלה מלאכול הכלב, ומלוגמא שנסרחה, אינו חייב לבער. עכ"ל, ומבואר דזהו דוקא בפת שנפסלה מאכילת כלב אבל אם רק נפסלה מאכילת אדם הרי זה חייב לבער, ובשאר איסורי תורה כשנפסל מאכילת אדם אינו אסור באכילה, שהרי למדנו מנבילה דרק בראויה לגר אסרה

הרב אברהם זנגר

לצאת יד"ח מצות אכילת מצה במצה שהיא גם חמץ

מעשה שהיה בליל הסדר לאחר אכילת המצה ראו שהיתה שם מצה כפולה, ובתוך הכפולה היה ממש קמח שנראה שנתחמץ והיתה בהלה גדולה, ומיד לקחו מצה אחרת ואכלו עוד כזית. ויש לדון אם אכן היו צריכים לאכול עוד כזית מצה, וכדלהלן.

בשול"ת ערוגת הבושם (אר"ח סי' קל"ג) ועוד אחרונים חקרו חקירה גדולה, איך הדין במצה שבלעה טעם חמץ (כגון שנגעה בחמץ רותח), האם יוצאים בה יד"ח מצות אכילת מצה בליל הסדר, דאע"פ ששובר על איסור אכילת חמץ מחמת טעם החמץ, מ"מ יש כאן מצה ומקיים בה מצות אכילת מצה, או דטעם החמץ מבטל ממנה שם מצה, כי 'מצה' היינו 'לחם שאין בו חמץ'.

ובזה תלוי הדין במעשה הנ"ל שאכלו מצה שיש בה חתיכת חמץ, שהרי לא אכלו את חתיכת החמץ אלא החשש הוא שמא החמץ נתן טעם בכל המצה בשעת האפיה (עי' משנ"ב סי' תס"ז סקמ"ז), ובזה י"ל דאף אם עברו על איסור אכילת חמץ מ"מ יוצאים בזה יד"ח מצה, ומה שיאכלו עוד מצה אין בזה שום תיקון לאיסור אכילת חמץ שעברו במצה הראשונה.

[אך יתכן דאינה נחשבת מצה שמורה כיון שלא נשתמרה בשעת האפיה מתערובת חמץ (עי' משנ"ב סי' תס"ו סק"ז), ועי' קובץ אהל שרה לאה (עמ' תקי"ב) וספר שערי זבולון (אר"ח ח"ג סי' מ"ט), ואכמ"ל].

וכתב בערוגת הבושם דמסברא פשוטה נראה כצד הא', דהו"ל כחמץ ומצה המעורבים יחד, ואין בזה סתירה ששובר על איסור אכילת חמץ וגם מקיים בזה מצות אכילת מצה, וכמו מצה שבלעה טעם נבילה או בשר בחלב ושאר איסורים, דפשוט שא"ז סתירה, דאע"פ ששובר על איסור נבילה מצד טעם הנבילה מ"מ מקיים בזה מצות אכילת מצה, וא"כ ה"ה כשמעורב בו טעם איסור חמץ, דמאי שנא.

וביאור הצד השני דטעם חמץ מבטל שם מצה, כתב הגרש"ז א"צ"ל (בהערותיו על הש"ש ש"ג אות י"ט) דלא דמי לטעם של שאר איסורים שנתערבו במצה, דשאר איסורים הם מין אחר ולכן אף כשהם אוסרים את המצה ע"י נתינת טעם אין המצה בעצמותה משתנית, משא"כ חמץ ומצה הלא מין אחד של לחם הם, וכל החילוק ביניהם הוא רק מצד החימוץ, ושם 'מצה' הוא מחמת שאינו חמץ [זכר לדבר לשון הכתוב 'ערוגת מצות - כי לא חמץ'], ובזה י"ל דהוא תלוי בטעם, דשם מצה הוא רק לחם שאין בו טעם חמץ, לא בעצם העיסה ולא בתערובת. וע"ש עוד בדבריו, ומ"מ בודאי הוא צד מחודש לומר כן.

וכתבו האחרונים דאף שצד הב' הוא מחודש מ"מ יש ראייה ברורה כצד זה, מדברי המרדכי (פסחים סי' תק"ט) שדן בחמץ ומצה שנאפו בתנור אחד אם נכנס טעם חמץ במצה או לא (ונידון זה תלוי אם ריחא מילחא היא ע"ש), וכתב המרדכי בשם ראב"ה שהוכיח להיתר מלחמי תודה שחלקם מצה וחלקם חמץ והיו אופים אותם ביחד, ובע"כ דאין טעם החמץ נכנס במצה באופן זה, (הובאו דבריו בשו"ע סי' תס"א ס"ה וכו' בנ"כ שם). והנה בלחמי תודה אין איסור חמץ כלל, אלא דיש דין שחלק מהלחמים יהיו מצות וחלק מהם חמץ, וא"כ מה החסרון אם נכנס טעם חמץ במצה, והלא פשוט דאם נכנס טעם של מאכל אחר במצה אין בכך כלום, ובע"כ דטעם חמץ מבטל שם מצה, דשם מצה בתורה הוא רק כשאין בו טעם חמץ, ומסתבר דשם מצה לגבי לחמי תודה ושם מצה לגבי פסח, גדר אחד להם.

ואכן בחידושי הגר"ז (מנחות נה.) וחלקת יואב (יר"ד סי' י"ד ובהגהותיו על המנ"ח מצוה קמ"א) תמחו מאד ע"י המרדכי מה חסרון יש במה שנכנס טעם חמץ במצה, והניחו בצ"ע, והיינו משום דנקטו בפשיטות גמורה דטעם חמץ אינו מבטל שם מצה כמו כל האיסורים, אך מ"מ מד' המרדכי כתבו האחרונים דמוכח כצד מחודש זה דטעם חמץ מבטל שם מצה. [כ"כ בערוגת הבושם והגרש"ז א"ש, וכע"ז במקראי קודש להגרצ"פ פראנק א"צ"ל (פסח ח"א סי' ע"ט), ועוד רביסם].

וראיתי מבארים עפ"ז ל' הזוהר פ' כי תצא (רפ"ב ע"ב) 'מאן דמעורב חמץ או שאור כל שהוא במצה כאילו משקר חותמא דמלכא', אשר לכאורה אינו מובן מה ענין תערובת החמץ למצה בדוקא, הלא אם החמץ מעורב בבשר ג"כ יש איסור באכילתו ומאי נפ"מ אם החמץ מעורב במצה או במאכל אחר. ולהנ"ל ניחא, דהזוהר לא מיירי מצד איסור אכילת חמץ כי אם מצד הפגם שנפגמת המצה, דמצה המעורבת בחמץ אינה מצה, והפגם הזה שנפגמת המצה הוא כאילו משקר חותמא דמלכא, דמזייף חותם המלך שהיא המצה.

אמנם מדברי המשך חכמה (ויקרא ח' ל"א) נראה שפירש דברי המרדכי באופן א', דהחסרון הוא משום הלאו 'לא תאפה חמץ', וס"ל למרדכי דנכלל בלאו זה שלא יהא בו אפי' תערובת חמץ בשעת האפיה, אבל

קמח ומים מניחים אותו בקמח יבש עד שהוא נעשה קשה, ונעשה בכך חומר מחמץ לעיסות.

אבל נראה דמאכל חמץ רגיל שלא נעשה באופן הזה הרי שאין ראוי לדון בו דין שאור בעצמו, וביאור הדבר באחר מב' האופנים או משום דסגי בכך שאינו הדבר מיועד להיות מחמץ אלא מיועד לאכילה ועל כן אין זה חפצא דשאור, או משום דבאמת אע"ג דאפשר להחמץ בו עיסה אחרת אבל אין ההחמצה יוצאת מעולה וראויה לדבר כמו שהיא נעשית ע"י שאור ממש והם חלוקים בפעולתם, וממילא דלית ביה דין שאור כלל, והר"ן חידש חידוש שכל דהוא ראוי לחמע בו עיסות אחרות ללא לפוטרו מטעם שיצא מתורת חמץ ע"י שאינו ראוי לאכילה אלא עדיין תורת חמץ עליו, אבל התורת חמץ שלו היא תורת חמץ של עצם חימוצו ומטעם איסור חמץ ולא מטעם איסור שאור.

ועיין ביצה דף ז: דנחלקו ב"ש וב"ה דלב"ש שאור בכזית חמץ בככותבת, ולב"ה שוים בשיעורם, ומבואר דלב"ש חלוקים הם בשיעור חיובם, ואי נימא דסתם חמץ ראוי לחמע בו עיסות אחרות והוי כשאור, במאי פליגי, ועי"ש בגמ' דמבואר גם בדעת ב"ה, דחלוק חמץ ושאור במהותם, דשאור חימוצו קשה משא"כ חמץ דאין חימוצו קשה, ועל כן נראה דגם לדברי הר"ן דחמץ שראוי לחמע בו עיסות אחרות הרי זה אסור אפילו בנפסל מאכילת אדם, אכן שיעורו לב"ש יהא בככותבת ולא בכזית, ואע"ג דהר"ן למד את דינו מדין שאור, נראה כונתו להביא ראייה דמה שראוי לחמע בו עיסות החשיבה תורה לענין התורת חמץ שבו, הא מיהת נראה כיון דאין חימוצו קשה הרי חמץ הוא ולא שאור.

ה' ועל פי זה יבואר דברי המגן אברהם, דכל הך דינא הוא רק היכא דמעיקרא היה ראוי לאכילה אלא שאח"כ נפסל, משא"כ היכא דלא היה ראוי לאכילת אדם כלל, והביאור נראה, דהנה נתבאר דמאחר שאין חימוצו קשה ואינו כשאור ממילא אין לחייב עליו מדין שאור אלא מדין חמץ, ומעתה י"ל דכל כוחו הוא רק בדבר שניתן בו כבר דין חמץ משום היותו ראוי לאכילה, אשר על כן לא פקע מניה כבר דין חמץ במה שאינו ראוי לאכילה בלבד אלא אם יצא מכלל חמץ לגמרי, וזהו ע"י שאין ראוי לחמע בו עיסות אחרות, אבל כאשר מעולם לא נחית לתורת חמץ, הרי מהך טעמא דראוי לחמע בו עיסות לא נחית ליה כלל תורת חמץ, דהרי אין חימוצו קשה.

והנה רש"י פסחים מג. ד"ה שיאור' כתב וז"ל דנוקשה הוא, דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמץ קצת ולא גמור, ולהחמץ עיסות אחרות כשאור נמי לא חזי, עכ"ל ועיין בחי' הגרש"ר אות קנ"ה דהביא את שיטת רש"י דחמץ נוקשה אינו ראוי לחמע בו עיסות אחרות ונראה דכונתו לדברי רש"י האלו, ולמד מזאת דאם ראוי לחמע בו עיסות אחרות דברי הוא באיסור אע"ג דלא היה ראוי מעולם לאכילה ולמד מזאת דלא כהמגן אברהם, אכן להנ"ל יש לבאר את דברי רש"י דאינו ראוי להחמץ 'כשאור' היינו חימוצו קשה אבל מה שראוי לחמע בו עיסות אחרות לא אכפ"ל גם לדברי רש"י, כיון דלא היה ראוי לאכילה מעיקרא וכדברי המג"א.

ו' ועל פי יסוד זה כבר המשך המקור חיים וחידש עוד, דכל שלא נאפה מעולם אלא נשאר בעודו עיסה ובצק, ובכך נפסל מאכילת אדם, הרי שגם לזה לא מהני מה שראוי לחמע בו עיסות אחרות, ונראה דס"ל דאין הדברים תלויים במאי דחייל עליה תורת חמץ מעיקרא, אלא במאי דנחית עליה תורת אוכל מעיקרא, דרק בענין זה אין ראוי שיפקע ממנו איסור חמץ כל שעדיין ראוי לחמע בו עיסות אחרות, דראוי לחמע הוא גם מחמת קיום של שם אוכל בדבר, אבל כל שלא נחית לתורת אוכל הרי לא סגי מה דהשתא ראוי לחמע בו עיסות אחרות, כיון דהפסיד מעלת אוכל עוד לפני שנעשה ראוי, ולא אכפ"ל מה דהיה באיסור חמץ מעיקרא, שהרי עיקר האיסור חמץ תליא בראוי לאכילה ועדיין לא הגיע לתורת אוכל שבו הראוי לו מעיקרו, דזהו דוקא ע"י אפיה.

ז' ועל פי זה נראה נמי לבאר את דברי המגיד משנה לגבי מלוגמא, ד"ל דמלוגמא זאת הרי היא לא ראויה כל כך ליתן בה תורת אוכל ואע"ג דראויה לאכילת אדם, הא מיהת דעשויה לרפואה, ועל כן סובר המגיד משנה בביאור הראשון וכפי שביארו הלחם משנה דבהכי כאשר הוא נפסל מאכילת אדם שוב אין חייב עליו, דזהו רק אם היה בו שם אוכל גמור דהוא מקיים בו גם את התורת אוכל שבו, וכדרך המקור'ח, משא"כ במלוגמא דאינו עומד לאכילה בעלמא.

ועפ"ז יש לבאר את דרכו השניה של המ"מ דלא ס"ל להך חילוק, ותמה בזה בחי' הגרש"ר וכי לדרכו השניה נעשה ראוי לחמע בו עיסות אחרות, אמנם להנ"ל הרי מתחילה מיירי בראוי לחמע בו עיסות אחרות אלא שאין בו שם אוכל גמור, ומעתה יתבאר דלדרך השניה ס"ל למ"מ דמה שאינו עומד לכל אכילה אלא באופן של מלוגמא אינו מגרע ממנו שם אוכל ושפיר מועיל בו להישאר איסור חמץ כשאר אוכל ע"י דראוי לחמע בו עיסות אחרות, אי נמי י"ל דלא ס"ל כלל בהך לישנא דתליא בשם אוכל כדברי המקור חיים, אלא תליא במאי דחייל עליה שם חמץ וממילא דשאר בו איסור חמץ כשראוי עדיין לחמע בו עיסות אחרות.

הגרשז"א ד"ל דשם מצה הוא רק לחם שאין בו טעם חמץ, וא"כ מאי נפ"מ אם נכנס בו טעם חמץ בשעת האפיה או לאחריה.

בערוגת הבושם שם כתב לדון עוד, דאף אם נאמר כצד הא' דלא נתבטל שם מצה ע"י טעם חמץ, מ"מ ל"ל דלא יצא יד"ח מדין מצוה הבאה בעבירה, [ולפ"ז כל מצה שמעורב בה טעם איסור לא יצא בזה יד"ח ולא רק כשמעורב בה טעם חמץ]. וע"ש מש"כ לדון בזה בגדרי מצוה הבאה בעבירה, והסיק דמ"מ בשוגג אין בזה חשש מצוה הב"ע.

אכן יש לצייר כמה היכ"ת שאין בזה כלל עבירה מצד איסור חמץ, והנידון הוא רק אם טעם חמץ מבטל שם מצה;

א. חולה שיש בו סכנה וחייב לאכול מצה זו, האם יוצא בזה יד"ח מצה או צריך לאכול עוד מצה אחרת. ובכה"ג אין מקום לדון מצד מצוה הבאה בעבירה.

ב. האם מצה זו כשרה לפסח שני שאין שם איסור אכילת חמץ.¹

ג. מי שאין לו מצה אחרת, ל"ל דיוכל לאכול מדין עשה דוחה ל"ת. ומצינו כיו"ב בגמ' (זבחים צז:) שדנו לגבי בשר של קרבן שנכנס בו טעם של פיגול שיהא מותר לאוכלו מדין עשה דוחה ל"ת.²

ד. הג"ר נחום נבנצל שליט"א אמר בזה היכ"ת מחודדת, דהנה בתוס' רבי יהודה החסיד (ברכות כז.) צידד דאפשר לקיים מצות אכילת מצה בתוספת יו"ט, ודעת הגר"ז (סי' תצ"א ס"ג) וחלקת יואב (קבא דקשייתא פ"ו) דאין תוספת יו"ט על איסור חמץ, ודעת הנוב"י (סי' כ"א) חמץ נוקשה אינו אסור באכילה בערב פסח לאחר חצות לפ"ד הראשונים והמג"א (סי' תמ"ב סק"א) דאיסורו בפסח אינו אלא מדרבנן. ואם נצטרף כל השיטות הנ"ל ל"ל דיוכל לאכול לכתחילה מצה הבלועה בטעם של חמץ נוקשה בתוספת יו"ט ולצאת בזה יד"ח אכילת מצה.

בחידושי מרן הגר"ד לנדו שליט"א (קידושין לה.) כתב לפלפל מטעם אחר לגמרי דאין יוצאים יד"ח במצה שיש בה טעם חמץ, בהקדם כמה יסודות; **א.** לדעת הפוסקים דבטעם כעיקר נהפך ההיתר לאיסור ולוקה עליו בכזית, ל"ל דשוב לא חל איסור אחר על ההיתר מדין אין איסור חל על איסור (עי' תשובות חדשות להגר"ע עמ' קמ"ב). **ב.** דין אין איסור חל על איסור הוא גם באותו איסור (עי' בספר המקנה קידושין עז:). **ג.** לדעת ר' שמעון מצת טבל אין יוצאים בה יד"ח משום דאין איסור חל על איסור, וכיון דלא חל ע"ז איסור חמץ אינו כשר למצה, דמי שאין איסורו משום כל תאכל עליו חמץ אינו כשר למצות מצה. ולפי ג' היסודות הללו נמצא דעיסה שבלעה טעם חמץ אינה כשרה למצת מצה, מפני שאם היתה מחמיצה לא היה חל בה איסור חמץ לפי שאין איסור חל על איסור, עכ"ל. והדברים נפלאים.

אם צריך לכוין לג' החילוקים של הגר"ח בין מצות זכירת יצי"מ לסיפור יצי"מ

הראשונים והאחרונים הקשו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות לענין מצות סיפור יציאת מצרים, והלא בכל הלילות יש מצות זכירת יציאת מצרים כמו שדרש רבי אלעזר בן עזריה מהפסוק 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך', ומה ניתוסף במצות 'והגדת לבנך ביום ההוא'. וביארו האחרונים חילוקים רבים בין ב' המצוות. והחילוק העיקרי ביניהם הוא דהמצוה שבכל לילה הוא רק להזכיר את עצם יציאת מצרים, ואילו בליל הסדר המצוה היא לספר את המעשה איך אירע הנס של יציאת מצרים.

והנה באמת נחלקו בזה הראשונים, דיש מהראשונים שכתבו להדיא דכל שהזכיר יציאת מצרים בק"ש או בקידוש יצא יד"ח מצות סיפור יציאת מצרים, (שבלי הלקט סי' ר"ח, אבודרהם בסדר ההגדה, ארחות חיים

דעשה דוחה חצי שיעור של איסור כרת (ש"ת באר יצחק סי' ט', קובץ שיעורים פסחים אות קס"ג, חלקת יואב בקבא דקשייתא צ"ז), ואין לומר דמ"מ אסור לאכול משום דברי התוס' (קידושין לה.) בשם הירושלמי דאסור לאכול מצה של חדש מדין עדל"ת מפני שעשה דלפני הדיבור אינו דוחה ל"ת דלאחר הדיבור, כי כבר כתבו כמה אחרונים דמ"מ דוחה איסור חצי שיעור (ש"ת כת"ס א"ח סי' צ"ו סק"ג, בית הלוי ח"ג סי' נ"ב, ש"ת תורת חסד סי' ר' סק"ז), וכן מש"כ תוס' שם טעם אחר לאסור משום גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, יתכן דאי"ז שייך למי שיש לו רק כזית אחת של מצה.

אמנם י"א דיש ג"כ לאו הבא מכלל עשה באכילת חמץ משום הכתוב 'שבעת ימים תאכל עליו מצות' ולא חמץ (כן מבואר בירושלמי פסחים פ"א ה"ד, והובא במנין העשין להתשב"ץ בספרו זוהר הרקיע בסוף הספר, וכ"ה בחידושי רעק"א פסחים מג. ומשכנות יעקב א"ח סי' קל"ו), וא"כ אין עשה דוחה ל"ת ועשה. אך ל"לע אם גם בטעם גרידא עוברים על העשה. [כן העיר הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א].

באמת אי"ז מבטל שם מצה כלל, וכן אם נכנס טעם חמץ למצה לאחר האפיה אין בכך כלום. [וע"ש שדקדק מ"ל המרדכי דהחסרון הוא רק בחלת התרומה שניתנת לכהן אחד מעשרה, וביאר דהלאו הנ"ל נאמר רק על החלק הניתן לכהנים, ע"ש בכל דבריו הנפלאים].

והנה לכא' יש להביא ראיה לצד הא', דהנה בשב שמתתא (ש"ג פ"ז) העלה מדברי הרמ"א (סי' תס"ז סי"א) דעיסה שיש ספק אם נתערב בה חיטה מחומצת אין להתירה מדין חזקה קמייתא ולומר דכיון שמעיקרא לא היתה העיסה מחומצת והספק אם נתחמצה העמידנה על חזקתה, וביאר הש"ש דאין חזקה על ספק של תערובת, [כלומר רק אם הספק הוא אם הדבר נשתנה יש חזקה שלא נשתנה, אבל תערובת של דבר האסור בדבר המותר לא חשיב שהדבר המותר נשתנה ולא שייך בזה חזקה, כגון פרי שיש ספק אם יש בו תולעים, לא שייך בזה חזקה, דהפרי לעולם לא נשתנה והתולעים ג"כ לא נשתנו, והספק הוא רק אם יש כאן תולעים האסורים באכילה].

והנה לפי יסוד האחרונים הנ"ל דחמץ מבטל שם מצה, לכא' אין מקום לדברי הש"ש, דאף שכל האיסורים שנתערבו במאכל אינם משנים את עצם המאכל ולכן לא שייך בזה חזקה, אבל חמץ שנתערב בעיסה הרי זה משנה את שם העיסה ומבטל ממנה שם מצה, וא"כ למה לא שייך בזה חזקה קמייתא דמעיקרא היתה מצה ולא נתבטל ממנה שם מצה, וכמו בתערובת בשר בחלב דבדואי שייך בזה חזקה שלא נאסר באיסור בשר בחלב אע"פ שאיסור זה תלוי בתערובת. ועמד בזה הגרשז"א שם.

אולם נראה דיש מקום לדחות ראיה זו, שהרי יש כאן ב' נידונים, האחד אם יש כאן איסור חמץ מצד טעם החמץ המעורב בעיסה, והשני אם בטל שם מצה מגוף העיסה לענין קיום מצות אכילת מצה בליל הסדר. ומנלן דהחזקה שיש בגוף העיסה [לגבי כשרותה לקיום מצות מצוה] יכולה להכריע גם את הנידון של טעם החמץ המעורב בה [לגבי איסור חמץ]. ונידון זה הוא ענין רחב אם חזקה בנידון אחד מועלת להכריע נידון אחר שאין בו חזקה, ויש בזה חילוקים רבים.

וידועה הדוגמא בעולם הישיבות, דאם יש ספק על אשה מתי נתקדשה, אם ביום א' או ביום ב', פשיטא לכל בר בי רב דא"א להכריע הספק מכח חזקת הגוף של הכוס ששובר החתן בשעת החופה ולומר דיש חזקה שהכוס לא נשברה עד יום ב' (אף אם יש איזה נפ"מ לדינא לגבי הכוס).

ומ"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל הביא דוגמא אחרת בדרך צחות, דמי שיש לו ספק אם פסע לאחוריו ג' פסיעות בסיום תפילתו, ויודע שאם פסע את הג' פסיעות בודאי מעך בפסיעותיו כמה נמלים, פשיטא דלא נאמר דחזקת חיים של הנמלים תכריע שלא פסע את הג' פסיעות (הובא בספר משברי ים עיני חזקה עמ' רכ"ג).

אמנם אי"ז דומה לניד"ד, דבניד"ד ב' הנידונים תלויים באותו ספק ממש, והרי זה דומה לפלוגתא אם חזקת האם מהני לבת וכל כיו"ב, וכן לפלוגתא לגבי תינוק שיש ספק באיזה יום נולד לענין מילה ביום השמיני, האם יכולים להכריע הספק ע"פ חזקת מעוברת של האם, ולפ"ר ניד"ד דומה ביותר לאשה שראתה דם וספק אם הוא דם טמא או טהור, דנחלקו האחרונים אם חזקת טהרה של האשה מועלת להכריע על דין הדם שהוא טהור ואינו מטמא את הנוגע בו, (עי' נוב"י יו"ד סי' נ"ז וש"ת נפש חיה יו"ד סי' ס"ד ס"א), ואכמ"ל.

וכ"ז אם אמנם יש נידון על כשרות המצה לקיום מצות מצה, אבל בלא"ה ל"ל דהרמ"א איירי בעיסה שאינה שמורה למצת מצוה, ואין כאן נידון על כשרותה כלל, וא"כ לא שייך לדון בה דין חזקה כלל.

והנה יש שכתבו לחלק בין קודם אפיה לבין לאחר אפיה (עי' במקראי קודש שם), דבשעת האפיה לא חל שם מצה על עיסה שיש בה טעם חמץ, אבל אם בשעת האפיה חל עליה שם מצה ל"ל דטעם חמץ שנכנס בה אח"כ אינו מבטל ממנה שם מצה. אך בפשוטו אינו נראה, דכשם שטעם נבילה ודם אינו מעכב מלחול שם מצה בשעת האפיה, ה"ה טעם חמץ, דמאי שנא, וכל הסברא לחלק בזה הוא כמש"כ

¹ אמנם ידוע שהפנ"י (קידושין לה.) מנחת חינוך (מצוה שפ"א) ומשך חכמה (במדבר ט' י"א) כתבו דרש"י בפירוש החומש שם חידש דיש איסור לאכול חמץ בפסח שני ביחד עם המצה, והמנ"ח תמה מאד על חידוש זה, מהיכן ילפינו לאיסור חמץ זה, אולם הרבה אחרונים כתבו לפרש כוונת רש"י באופ"א, עי' אמבוהא דספרי (בהעלותך אות ל"ז) אבי עזרי (פ"י מקרבן פסח הט"ו ובגילוי המנ"ח) וכלי חמדה (במדבר שם).
ורבים כתבו לברא ד' רש"י גם לדרכו של המנ"ח, דאי"ז איסור חמץ כי אם ביטול המצה, דאם אוכל חמץ ומצה יחד נכנס טעם החמץ במצה ומבטל ממנה שם מצה ולא יצא יד"ח, וכמו שמצינו בגמ' זבחים עה. לגבי פיגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן יחד דיש נתינת טעם זה בזה ע"ש. וכ"כ בהגהות הררי קודש על המקראי קודש שם ועוד רבים].

² ואף שאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, מ"מ בטעם כעיקר אין חיוב כרת (עכ"פ כשאין בו כזית בכדי אכילת פרס), ועוד דהא כתבו הראשונים דטעם כעיקר שאין בו כזית בכדי אכילת פרס דינו כחצי שיעור, וכתבו האחרונים

ואחר ההתבוננות נראה דכוננת הגר"ח היא כך, דהנה לולי דברי הגר"ח היה מקום לומר דאמירת ג' הענינים הללו בסדר ההגדה (מה נשתנה, מתחיל בגנות - מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, ר"ג אומר - מרור זה על שום מה וכו') אינם חלק מקיום מצות סיפור יציאת מצרים כי אם הקדמות ותוספת דברים, ועצם קיום המצוה דאורייתא הוא רק בסיפור הניסים שנעשו בשעת יציאת מצרים ולא בג' הענינים הנ"ל, ולכן הקפיד הגר"ח לבאר דכל ג' הענינים הנ"ל הם חלק מעצם הסיפור, גדר הסיפור אינו רק לספר את עצם היציאה ממצרים (כמו במצות זכירת יצי"מ) אלא גם את כל המתעף, מפני שאם יחשבו שקיום המצוה הוא רק בסיפור עצם היציאה ממצרים ולא בכל סדר ההגדה, נמצא דאע"פ שבודאי מכוונים לקיום מצות סיפור יציאת מצרים, מ"מ אין להם כוונה למצוה בשעת אמירת ג' הענינים הנ"ל, וכיון שאין להם כוונה למצוה בכל חלקי מעשה המצוה לא יצאו יד"ח, וכמ"כ בחידושי הגר"ח על הרמב"ם (פ"ד מתפילה) בדין מצוות צריכות כוונה דכל המצוה כולה צריכה כוונה ולא מהני כוונת מקצתה'.

ושבו מצאתי בהגש"פ שי לתורה (עמ' ע) בשם הגרמ"ד סולוביצקי זצ"ל, וז"ל: 'בליל הסדר כאשר היו מגיעים באמירת ההגדה למתחיל בגנות ומסיים בשבח ובטעמי המצוות היה מרן הגר"ח זצ"ל מזהיר לכוין לקיים בזה מצות סיפור יציאת מצרים' וכו' עכ"ל, וכמדומה דהן הן הדברים. [ולפי דבריו לא זההיר על כך לפני מה נשתנה (ודלא כדברי העמק ברכה בשם הגר"ז), וכנראה משום דבזה כל אחד מבין שהוא חלק מהסיפור בדרך שאלה ותשובה].

אולם לפי דברינו יש להעיר לאידך גיסא, דהנה מהא דאמר הגר"ז דטעמו של הגר"ח שאמר כן הוא משום דקיי"ל מצוות צריכות כוונה, משמע דלמ"ד מצוות א"צ כוונה אין חסרון בכך שאינם יודעים שזהו חלק מסיפור יציאת מצרים. וז"ע דהא מבואר בביאור הלכה (סי' ס' ס"ד) דגם למ"ד מצוות א"צ כוונה, זהו רק אם הוא יודע שהוא עושה מעשה מצוה אלא שאינו מכוין לצאת בזה יד"ח, אבל אם אינו יודע שיש בזה מצוה הרי הוא מתעסק בעלמא ואינו יוצא יד"ח, כגון מי שנוטל לולב וסבור שלולב זה פסול או מי שאוכל מצה וסבור שאין זו מצוה לא יצא יד"ח לכו"ע. וא"כ גם בניד"ד אם אחד אומר 'מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו' והוא סבור שא"ז נחשב סיפור יצי"מ, לכאור' לא יצא יד"ח גם למ"ד מצוות א"צ כוונה. ויש לחלק.

דברי הגר"ח הנ"ל מבואר דאמירת כל ג' הענינים הנ"ל היא לעיכובא, ומי שלא אמר דברי ר"ג לא יצא יד"ח מצות סיפור יצי"מ, אמנם דבר זה הוא פלוגתא בראשונים, דהנה בעיקר דברי ר"ג דכל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח, מצאנו ב' פלוגות בראשונים;

א. נחלקו הראשונים האם כוונת דלא יצא יד"ח מצות סיפור יצי"מ, או דלא יצא יד"ח מצות אכילת מצה ומרור אם לא פירש טעם מצוות אלו, וכתבו האחרונים דמפשטות דברי הרמב"ם משמע כצד הא"י.

וכתב בשו"ת בנין ציון (סי' ל') דיש נפ"מ בפלוגתת הראשונים אם צ"ל ג' דברים אלו גם בפסח שני בשעת אכילת הקרבן פסח עם המצה והמרור, כי אין מצוות סיפור יצי"מ בפסח שני.

ב. עוד נחלקו הראשונים אם כוונת ר"ג לא יצא יד"ח היא כפשוטו, או כוונתו רק שלא קיים המצוה כראוי ומן המובחר, ובקריית ספר (פ"ז מחמץ ומצה) כתב בד' הרמב"ם כצד הא"י. והפמ"ג (א"א סי' תע"ט סק"ב וסי' תפ"ה סק"א) נסתפק אם הוא מעכב מדאורייתא, אולם בערוך לנר (סוכה כח.) נקט דמעכב מדאורייתא.

ויש שכתבו דב' פלוגות אלו תלויות זו בזו, דאם כוונת ר"ג דלא יצא יד"ח מצות אכילת מצה ומרור אם לא פירש טעמי המצוה, בע"כ דאי"ז לעיכובא, אלא רק לא הוי מצוה מן המובחר, אבל אם כוונתו דלא יצא יד"ח מצות סיפור יציאת מצרים י"ל דהוי לעיכובא, וכן משמע בשו"ת בנין ציון שם שתלה ב' הפלוגות זה בזה. [אמנם במאירי (פסחים קטז.) מבואר דקאי על סיפור יצי"מ ואעפ"כ ס"ל דאי"ז מעכב בדיעבד].

ונמצא דדברי הגר"ח מבריסק (שאמר דזהו חלק מסיפור יצי"מ וכן אמר שהוא לעיכובא בדיעבד) נאמרו לפי דרכו של הרמב"ם.

⁵ בדברי הרמב"ן (מלחמות ברכות ב:) ר"ן (פסחים קיד.) כל בו (סי' נ"א) ריטב"א אבודרהם רוקח (בפירוש ההגדה) ושו"ת רשב"ש (סי' תצ"ד) מבואר כצד הב', וכן נקטו המהרש"א והצל"ח (פסחים קטז:) ע"ש בארוכה, וכן דקדק הערוך לנר (סוכה כח.) מדברי תוס' (פסחים קטז.), אולם בדרכי משה (סי' תע"ג סק"ט) פירש בדברי הר"ן כצד הא", וכ"ה במאירי (פסחים קטז.) ראב"ן מחזור ויטרי רשב"ץ (בפירוש ההגדה) ושבלי הלכת' (סי' ר"ח) ועוד ראשונים, וע"ע במשאת המלך על הרמב"ם (פ"ז מחמץ ומצה סי' ק"ח) שכתב לבאר בדרך מחודשת דאין בזה פלוגתא.

⁶ הרמב"ן ר"ן מאירי (שם) ריטב"א (סוכה כח.) ובפירוש ההגדה וחידושי הרא"ה (ברכות מט.) כתבו כצד הב', אולם בפירוש זבח פסח לאברבנאל כתב כצד הא', וכ"כ המשנ"ב בשם הח"א (סי' תע"ג סק"ט) ערוך לנר (סוכה כח.) ובשו"ת בנין ציון סי' ל') ומשנה ראשונה (פאה פ"א מ"א) ע"ש.

סי' י"ח בשם הרשב"א, והובאו בא"ר סי' תע"ג סק"ד, וכ"כ רבינו ירוחם נ"ה ריש ח"ד, וכ"כ הפר"ח סוסי' תע"ג, וכ"כ הפמ"ג בפתיחה להל' ק"ש דודאי אם אמר 'ה' הוציאנו ממצרים' יצא יד"ח מדאורייתא³.

אולם האחרונים דקדקו מל' הרמב"ם והחינוך (מצוה כ"א) כהחילוק הנ"ל, דאין מקיימים המצוה דאורייתא בהזכרה בלבד אלא בסיפור מעשה יציאת מצרים⁴, דז"ל הרמב"ם (פ"ז מחמץ ומצה) 'מ"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים' וכו' ולשוון החינוך 'מצות סיפור יציאת מצרים, לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השי"ת על כל הנסים שעשה לנו שם וכו' וחייב להוציא הדברים בפיו כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדיבור יתעורר הלב' עכ"ל.

וכ"כ התשב"ץ (מאמר חמץ אות ק"ט) וז"ל: 'מ"ע מן התורה לספר בליל הפסח בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו ביציאת מצרים, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, כמו שהוא מפורש בהגדה, וזאת המצוה היא מיוחדת בליל הפסח נוספת על מצות זכירת יציאת מצרים ביום ובלילה וכו' אבל זאת המצוה המיוחדת בזמן הגאולה היא להגיד אל הבנים זכר הנסים והנפלאות שנעשו לנו בזמן הגאולה, כדי שישאר הזכר לדורות וכו' כדי שישגדלו הילדים וגם עד שיבה וזקנה על זאת הידיעה, כי היא עיקר האמונה וכו' כי מה שנעשה לאבותינו להוציאם ממצרים וכו' ע"י מכות משונות על יד נביא שלוח בדבר האל, מורה כי האל משגיח במעשה בני אדם לגמול טוב לטובים ולעונש לרשעים, וזהו עיקר התורה כולה' וכו' עכ"ל, וע"ש עוד בארוכה.

אלא שלא נתבאר היטב בדברי הרמב"ם והחינוך והתשב"ץ מהו השיעור בזה, ואלו סיפורים ממעשה יציאת מצרים מעכבים בדיעבד בקיום המצוה, דהא פשוט דלא כל סדר ההגדה מעכב מדאורייתא במצוה זו, שהרי נוסח ההגדה אינו אלא מדרבנן.

וידוע שהגר"ח מבריסק זצ"ל היה מבאר בכל שנה בפני בני ביתו קודם אמירת ההגדה, דג' חילוקים יש בין מצות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר למצות זכירת יציאת מצרים בכל יום; **א.** סיפור יציאת מצרים צריך שיהא בדרך שאלה ותשובה. **ב.** צריך לספר כל השתלשלות הענין [מתחיל בגנות ומסיים בשבח]. **ג.** צריך לספר טעמי המצוות [כדברי ר"ג שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח]. וכל זה נכלל בדברי הרמב"ם והחינוך והתשב"ץ הנ"ל דצריך לספר מעשה יציאת מצרים כולו.

והראה הגר"ח דכל זה מפורש ברמב"ם שם שביאר מצות הסיפור בזה"ל: 'מ"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים וכו' וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה וכו' אם היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה וכו' וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח וכו' ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו וכו' כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו ואלו הן, פסח מצה ומרור וכו' ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה' עכ"ל. וביאר הגר"ח דסוף דברי הרמב"ם קאי על כל מה שכתב מקודם, דכל הדברים הללו נקראין 'הגדה' והם נכללים במצות 'והגדת לבנך'. [ועי' פמ"ג (פתיחה להל' ק"ש) דאפשר דילפינן מלשון 'והגדת' דצריך לספר באריכות, כל הפסוק בתהלים "אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד" דמשמעו לספר כל הענין].

והנה בעמק ברכה (עניני הגדה סי' א') כתב בשם הגר"ז דהטעם שנהג כן הגר"ח הוא מפני שמצוות צריכות כוונה, ולכן היה הגר"ח מקדים לבאר זאת כדי שיוכחו לקיים המצוה בג' דברים אלו, (וכ"ה בחידושי הגר"ח סטנטייל פסחים קטז.). וכוונתו לבאר דזה ודאי שהגר"ח לא בא להרצות את חידושו בפני בני ביתו בליל הסדר קודם אמירת ההגדה, אלא אמר זאת כי יש בזה נפ"מ למעשה מפני שמצוות צריכות כוונה.

אולם הדברים תמוהים ביותר, וכי מי שמכוין לשם מצות סיפור יציאת מצרים ואינו יודע את ג' החילוקים הנ"ל לא קיים המצוה? וכי כל יהודי יודע את ג' התרי"ג מצוות שהוא מקיים, ואם אינו יודע אי"ז נחשב כוונה למצוה?!! ופשוט דאין שום חסרון בדין מצוות צריכות כוונה למי שאינו יודע ג' המצוה.

³ ולפ"ד הראשונים הללו צריך לבאר חילוקים אחרים בין ב' המצוות, והאחרונים כתבו הרבה חילוקים אחרים, עי' פמ"ג (בפתיחה להל' ק"ש ובסי' תע"ט א"א סק"ב) שו"ת חת"ס (סי' ט"ו) שו"ת חתן סופר (א"ח שער ק"ש סי' י"א) מנחת חינוך (ריש מצוה כ"א), ובהגהות בשולי המנחה על המנ"ח הביאו עוד חילוקים מכמה אחרונים, וכן בהגש"פ שירת הלויים (עמ' של"ז ואילך) הביאו עוד חילוקים בשם הגר"ח והגר"ז והגרמ"ד סולוביצקי זצ"ל, משנת יעב"ץ (סי' י"ח אות ד') שלמי שמחה (ח"ב סי' מ"א) משלחן רבי אליהו ברוך (מועדים ח"א עמ' י"ז) הגש"פ מנחת אשר (סי' ד'), ועוד.

⁴ כן הובא בהגהות בשולי המנחה על המנ"ח (מצוה כ"א) בשם המהר"ם שיק שם ופנים יפות (שמות י"ג ה') והגדת מעשה ניסים להנתיבות ועוד, וכ"כ המנ"ח שם דכן נראה לכאור' מדברי הרמב"ם והחינוך.

ב' גזירות במכת בכורות

ח' נפ"מ בין בכור מצרי לבכור כנעני

וכ"כ החיד"א שם להקשות למה לא נתקדשה בכורה נקבה בישראל לפ"ד המדרש דגם בכורה נקבה מתה במצרים, ותי' כנ"ל דבכורה נקבה של שאר אומות לא מתה, ולכן בכורה של ישראל לא נתקדשה כי לא ניצלו ישראל אלא מגזירת שאר אומות.

[ובפירושו פני דוד עה"ת (פ' בא) הוסיף ופירש עפ"ז ל' הכתוב 'והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו וכו' ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה על כן אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים' וגו'. וביאר דהקושיא מה זאת היא על כך שאין פודים הנקבות אלא רק הזכרים (וקאי על הכתוב לעיל מינה מצוות פדיון הבן ופדיון פטר חמור), וע"ז באה התשובה דהקב"ה הרג משאר אומות רק בכור זכר וישראל כשאר אומות הם ולכן לא נתקדשו אלא הזכרים].

גדול הבית משאר אומות

ד. מבואר במדרש תנחומא (הובא ברש"י יב ל) דאם לא היה בכור בבית בעה"ב מת, לפי שגדול הבית קרוי בכור שנאמר 'אף אני בכור אתנהו'. וצ"ע דא"כ למה לא מצאנו אצל ישראל מצוה או הזכרה על כך שניצלו מגזירה זו. ולפי האמור יש מקום לומר דרק במצריים מת גדול הבית ולא בשאר אומות, דלגבי המצרים נגזר שימות לפחות אחד בכל משפחה, ולכן אם לא היה בכור מת גדול הבית כי יש לו חשיבות מסויימת כבכור, אבל בשאר אומות לא נגזר שימות אחד מכל משפחה אלא רק הבכורים מתו, ועל כן לא ניצלו ישראל מגזירה זו של גדול הבית.

בכור השבי משאר אומות

ה. רש"י על הכתוב עד בכור השבי (יא ה) הביא מהמדרש 'למה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורענות על מצרים'. ויש לדון לפ"ז האם שבוי מצרי בארץ אחרת מת, דהא הטעם שכתב רש"י לא שייך שם.

אכן הנה בפירוש צידה לדרך על רש"י הביא מהמפרשים דדברי רש"י קאי על שבויי מלחמה משאר אומות, שיאמרו דיראתם תבעה עלבונם מהאומה של מצרים, ולכן לקו כל האומה של מצרים, אבל לגבי שבוי מצרי לא שייך טעם זה, והטעם דשבוי מצרי מת כתב בשם הלבוש דפשיטא דגם שבוי הוא בכלל האומה המצרית שנגזר עליהם למות, ורק בשבוי משאר אומות צריך להטעם הנ"ל.

ולפ"ז נראה דמצרי שהיה שבוי בארץ אחרת מת, דאע"פ שבארץ אחרת לא שייך טעמו של רש"י, מ"מ מת מפני שהוא מצרי, ורק שבוי משאר אומות תלוי בטעמו של רש"י.

והנה במושב זקנים מבעלי התוס' תמה על דברי רש"י מה צריך לזה, והא בלא"ה גם בכורי שאר אומות מתו כמש"כ רש"י להלן ומאי שנא שבוי.

ולפי האמור נראה לבאר, דבכור מצרי מת מצד יחוסו ולא משום מקומו, ולכן גם אם הוא שבוי הוא מת, אבל בכור משאר אומות מת רק משום שהוא דר במצרים, ובזה י"ל דדירה בע"כ לא שמה דירה ולכן שבוי לא היה ראוי למות לולי הטעם שכתב רש"י.

מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה או ע"י מלאך

ו. הקשו הראשונים סתירה, דמחד גיסא מבואר בהגדה של פסח דהקב"ה בכבודו ובעצמו הכה את בכורי מצרים, אני ולא מלאך אני ולא שרף וכו', ומאיך גיסא מבואר בכתוב 'ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף', הרי דהכה הקב"ה את הבכורים ע"י מלאך. וישובים רבים נאמרו על קושיא זו.

וע"פ הנ"ל נראה ליישב דהגזירה הא' על המצרי בכל מקום שהוא נתקיימה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וזהו עיקרה של מכת בכורות שבאה כעונש על מצרים, ואילו הגזירה הב' על בכור מכל האומות ששהו במצרים נתקיימה ע"י המשחית, ובזה נכללו ישראל ולא ניצלו כי אם ע"י הדם על המשקוף⁸.

ומכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא ע"י שליח. אכן לפי דברינו דבכור משאר אומות מת ע"י המשחית ולא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו אין הדברים מתיישבים, דהא ישראל ניצלו מגזירת שאר אומות כמשנ"ת.

ועד"ז העיר בשו"ת בנין שלמה (ח"ב יו"ד סי' כ"ה) דדברי החת"ס אינם מתיישבים עם התי' הידוע על קושיית הראשונים שכתבו הרע"ב והפלאה והגרע"א ועוד אחרונים (פי' הרע"ב על רש"י יב כב, פנים יפות במדבר ג יג, דר"ח להגרע"א עה"ת פ' בא), דהמשחית הכה בכור מאם, והקב"ה הכה בכור מאב, דרק הקב"ה יכול להבחין מיהו בכור מאב כמו שאמרו חז"ל 'אני הוא שהבחנתו בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של

מבואר בדברי חז"ל דמכת בכורות פגעה לא רק במצרים כי אם גם בשאר אומות ששהו במצרים בליל הסדר (הובא ברש"י יב יב).

עוד מבואר בדברי חז"ל דבכור מצרי ששהה בבית ישראל בחצות הלילה מת אע"פ שהיה דם על הפתח של ישראל ולא נכנס לשם המשחית (הובא ברש"י שם יג), ומבואר במדרש דבכורי המצרים הסתתרו בבתי ישראל בליל הסדר כדי להינצל ממותה מאחר שמה רבינו הורה לבני ישראל לתת דם על המשקוף ועל המזוזות כדי שהמשחית לא יכנס לבתיהם, אבל הדבר לא הועיל והם מתו.

ומעתה יש לחקור האם גם בכור משאר אומות ששהה בבית ישראל בחצות הלילה של מכת בכורות מת, או רק בכור מצרי.

ב' גזירות במכת בכורות

היסוד לחלק בזה, דהנה יש להוכיח דאע"פ שמכת בכורות פגעה בכל האומות ולא רק במצרים, מ"מ ב' גזירות היו בזה, האחת על המצרים והשנית על בכורי שאר אומות, והיו כמה נפ"מ בין בכור מצרי לבכור משאר אומות;

בכור מצרי מת בכל העולם

א. מבואר בדברי חז"ל דבכור מצרי מת אף אם היה בכל העולם מחוץ למצרים ואילו בכור משאר אומות מת רק במצרים (הובא ברש"י יב יב). הרי שהיו כאן ב' גזירות, בכור מצרי מת מצד יחוסו שהוא מצרי ולכן מת בכל מקום, ועוד גזירה היתה שהמקום גורם, דכל בכור שהיה במצרים מת ואין נפ"מ מאיזה אומה הוא.

בכורה נקבה משאר אומות

ב. דעת המדרש רבה פ' בא דגם בכורה נקבה מתה [ומכאן הביאו הפוסקים באו"ח סי' ת"ע מקור לדעות דאף נקבות בכורות מתענות בערב פסח], אולם כתב החיד"א (בפירושו חומת אגן תהילים ע"ח) דרק בכורה מצרית מתה, אבל בשאר אומות לא מתה בכורה נקבה אלא רק בכור זכר, דהנה המקור של המדרש דנקבה בכורה מתה הוא מהפסוק בתהילים שם 'ויק כל בכור בארצם ראשית אונים באהלי חם', 'כל בכור' היינו זכרים וראשית אונים' כולל נקבות, וכתב החיד"א דראשית אונים' מתו רק 'באהלי חם' דהיינו מצרים, וע"ש שביאר למה נשתנו המצרים משאר אומות בזה.

בכור מאב משאר אומות

ג. עוד מבואר במדרש שם דבכורי המצרים מתו בין בכור מאב ובין בכור מאם, ודרשו כן מהפסוק הנ"ל 'ראשית אונים באהלי חם', וראשית אונים' היינו בכור מאב. וכתב המלבי"ם שם דבשאר אומות לא מתו כי אם בכור מאם, כל' הכתוב 'ראשית אונים באהלי חם', ואהלי חם היינו מצרים וכדברי החיד"א הנ"ל.

מאיזה גזירה ניצלו ישראל

והנה הקשה הרמב"ן פ' בא מ"ט בכור מאב בישראל לא נתקדש אלא רק בכור מאם, והרי המצרים מתו בין בכור מאב ובין בכור מאם. ובהגדה של פסח לבעל משאת המלך צ"ל (עמ' קנ"ו) כתב ליישב באופן נפלא עפ"ד המלבי"ם הנ"ל, דהנה מסתבר דההצלה של ישראל היתה רק מגזירה של שאר אומות, ורק משום כך הוצרכו ישראל לדם על המשקוף כדי להינצל, שהרי ישראל לא גרע מגוי כנעני, ולו יצויר שיהודי היה נמצא מחוץ למצרים מהיכ"ת שימות, אלא רק מצד הגזירה שהמקום גורם היו ישראל ג"כ בכלל הגזירה אלמלא הדם על המשקוף ועל המזוזות. ולפ"ז נמצא דרק הבכורים מאם בישראל ניצלו, אבל בכורים מאב לא היו בכלל הגזירה כלל, דהא גם בשאר אומות לא מתו בכורים מאב, ולכן לא נתקדשו כי אם בכורים מאם.

⁷ ד"ל המדרש רבה (בא יח ב); 'כיון שאמר משה והכיתי כל בכור התחילו מהם יראים ויש מהם שלא היו מתיראין, מי שהיה מתירא היה מולך בכורו אצל ישראל ואמר לו בבקשה ממך טול את זה וילך עמך, כיון שהגיע חצי הלילה הרג הקב"ה כל הבכורות ואותם שהיו נתונים בבתיהם של ישראל היה הקב"ה פוסע בין ישראל ובין המצרים והיה נוטל נשמתו של מצרי ומניח נשמתו של ישראל והיה היהודי מתעורר ומוצא את המצרי מת בין כל אחד ואחד שנאמר ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף'.

⁸ והנה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רצ"ג) חידש טעם שלא לעשות פדיון הבן ע"י שליח לפי שהבכורות נתקדשו מחמת הצלתם ממכת בכורות,

מת, אבל בכור משאר אומות שהיה בבית ישראל ניצל מאחר שהמשחית לא נכנס לשם!

איך ניצל יהודי בבית המצרי בלא דם על המשקוף

אולם אחר ההתבוננות נראה דזה אינו, דבודאי גם בכור כנעני בבית ישראל לא היה ניצל, בהקדם עוד תמיהה עצומה בענין זה, דהנה מבואר בדברי חז"ל (הובא ברש"י יב יג) דבכור ישראל ששהה בביתו של המצרי לא מת, ותמוה איך ניצל, והרי לא היה שם דם על הפתח להצילו, ולהדיא מבואר בכתוב דרק הדם שהוא שהגין עליהם שלא יכנס המשחית לנגוף, והיא תמיהה גדולה.

והנראה מוכרח מזה דלפ"ד המדרש הנ"ל אין הכתוב מתפרש כפי פשוטו, דהנה לשון 'בית' משמש בתורה בב' משמעויות עיקריות, האחד כפשוטו - מקום מגורים, כל' הכתוב 'ויבן לו בית', והשני - משפחה, כל' הכתובים 'בא אתה וכל ביתך אל התיבה' למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו' וקחו את אביכם ואת בתיכם ובואו אלי' ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית.

והנה לשון הכתוב 'וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות וכו' ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף' בפשוטו מתפרש כאופן הא', דהדם הגין על 'הבית' שלא יכנס אליו המשחית מאחר שנתנו דם על משקוף הבית, אבל לפ"ד המדרש הנ"ל נראה מוכרח דמתפרש כאופן הב', דהדם הגין על 'בני הבית', כלומר הדם לא הגין על מי ששהה בבית באותה שעה, אלא הגין על 'בני הבית' של אותו בית, ולכן בכור ישראל שנתן דם על המשקוף של ביתו ניצל גם אם שהה בחצות לילה בבית אחר שלא היה שם דם.

והוא כל' הכתוב 'כי אין בית אשר אין שם מת', דבזה בודאי הפירוש הוא דאין משפחה שאין שם מת, דהא דרשו חז"ל במדרש תנחומא (והובא ברש"י יב ל) דאם לא היה בכור בבית גדול הבית מת לפי שגדול הבית קרוי בכור, ופשוט דא"ז תלוי אם באותה רגע של חצות לילה הבכור היה בתוך הבית או מחוץ לבית, אלא המכוון דבני בית שאין ביניהם בכור אזי גדול הבית קרוי בכור.

ולפ"ז מסתבר דה"ה להיפך, בכור כנעני מת גם אם שהה בבית ישראל, כי הדם לא הגין על מי ששהה באותה שעה בבית אלא הגין על בני הבית הישראלים.

[והא דמבואר בכתוב דהדם הגין מפני המשחית שלא יבא לבתים לנגוף, ולהאמור הרי גם מחוץ לבית לא נגף המשחית, יש לבאר דאין המכוון שיבא לבית גשמי כפשוטו, אלא שיבא אל משפחות ישראל להורגם, וכמו שהבאנו מהמדרש שכל טוב דכוונת הכתוב דמשניתן רשות למשחית לנגוף שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע, וכיון שניתן לו רשות להרוג את כל הבכורים יבא להרוג גם בכורי ישראל].

ועפ"ז מבואר היטב לשון הכתוב (יב כז) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם וישתחוו'. וצ"ב וכי ההצלה היתה על הבית, והלא ההצלה היתה על הבכורים, אכן להאמור הדבר מבואר, דהמכוון 'לבני הבית' ולא לבית הגשמי - מקום המגורים כמו שנתבאר.

וכן נראה מדברי הפסיקתא זוטרתא שם, ז"ל; 'ואת בתינו הציל, זה לדורות האחרונים, והוא אומר ואת בתינו הציל, זה ששינוי בכל דור ודור צריך אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכן הוא אומר ואתנו הוציא משם, אותם לא נאמר אלא אותנו' עכ"ל. וכוונת הפסיקתא להקשות דכיון שפסוק זה נאמר לדורות [והיה כי יאמרו אליכם בניכם וכו'] ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל' הול"ל 'ואת בתי אבותינו הציל', ולכך פירש דחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, והיינו מפני שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו משועבדים היינו במצרים כמבואר בהגדה. אך עדיין צ"ב דמ"מ לא הציל את בתינו אלא אותנו, דהא זה ודאי דאין לנו בתים במצרים. ובע"כ הפי' ד'בתינו' היינו משפחותינו.

דמי, ותי' כנ"ל, וכן מסתבר לפ"ד המשך חכמה הידועה בפ' ואתחנן דדין כקטן שנולד נלמד מהכתוב 'שוב לכם לאהליכם' האמור לאחר מתן תורה, ועי' שר"ת לבושי מרדכי (אבה"ע סי' ל"ח אות ה' בהערה) שהאריך בראיות לכאן ולכאן.

¹⁰ טעם זה מובא בכמה מדרשים וברש"י על הכתוב 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', אך בפשוטו לא קאי על מכת בכורות דהא כל ישראל נצטוו שלא לצאת ולא רק הבכורים, וגם הציווי היה על כל הלילה ולא רק על חצות, אלא היינו לפי שבחוץ היו מחבלים ומשחיתים במשך כל הלילה כמש"כ רש"י וכדביארו הרמב"ן ומפרשי רש"י. ועי' היטב בפ' המלבי"ם (שמות פ"ב יג, כב).

בהא דבתיה בת פרעה היתה ראויה למות אע"פ שנתגיירה

ז. ז"ל המד"ר (בא פרשה י"ח); 'הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב זה משה שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא, לפיכך אמר שלמה טעמה כי טוב סחרה ותקם בעוד לילה, באיזה לילה ויהי בחצי הלילה', ע"כ. (הובא בביאור הגר"א סי' ת"ע).

ויש לתמוה, דהא בתיה נתגיירה כמבואר בגמ' (סוטה יב): עה"פ ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור מלמד שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה ופרש"י לטבול לשם גירות, ואח"כ נשאה כלב בן יפונה, ובחידושי מרן ר"ז הלוי עה"ת פ' בא הוכיח מזה דדין גירות היה גם קודם מתן תורה (וע"ע כתיבי הגר"ז סוטה י), וא"כ צ"ע למה הוצרכה לתפלתו של משה כדי להינצל ובמה גרועה היא משאר בנות ישראל, והרי בודאי גם היא אכלה קרבן פסח ונתנה מן הדם על המשקוף והמזוזות.

וע"פ האמור דב' גזירות היו, האחת על בני האומה המצרית, והשנית על שאר אומות, ובני ישראל היו רק בכלל הגזירה השנית ומזה הוא דניצלו ע"י הדם שעל המשקוף, לפ"ז י"ל דגירות מצרית מתה, דאף שהיא בכלל ישראל ויש לה קרבן פסח וראויה להנצל ע"י הדם על המשקוף, זהו רק כלפי הגזירה השנית על כל הבכורים בארץ מצרים, אבל מ"מ אין בזה הצלה כלפי הגזירה על האומה המצרית, ולזה לא מהני מה שנתגיירה מכמה טעמים, חדא לפ"מ שכתבו כמה אחרונים דדין גר דנתגייר כקטן שנולד לא היה קודם מתן תורה⁹, וגם י"ל לפמ"ש"כ תוס' (יבמות סב) דלא לכל מילי אמרינן דהוי כקטן שנולד, וכמה אחרונים חידשו עפ"ז דאב עכ"ם יש לו קנין בביתו הגירות לקדשה ולמוכרה לשפחות (שבות יעקב ח"א סי' קע"ז ועוד), וה"נ י"ל לענין מכת בכורות, ועוד י"ל דמצרית שאני דהא ישראל אסור בגירות מצרית ראשונה, הרי דנשאר קצת שם מצרית עליה, [והא דכלב בן יפונה נשאה עי' מאירי יבמות עו: דלא נאסרה מצרית ראשונה אלא בנתגיירה לאחר מתן תורה], וא"כ שפיר י"ל דאכתי היא בכלל האומה המצרית לענין הגזירה על בכורי מצרים אע"פ שנתגיירה, ולכך הוצרכה בתיה לתפלתו של משה כדי להינצל.

בכור משאר אומות ששהה בבית ישראל

ח. עפ"ז י"ל עוד נפ"מ אשר חקרנו בה בתחילת דברינו, דרק בכור מצרי ששהה בבית ישראל מת, אבל בכור משאר אומות ששהה בבית ישראל לא מת. דהנה בעיקר הא דמבואר במדרש דמצרי שהסתתר בבית ישראל מת צ"ב, דהא מבואר להדיא בכתוב שהדם על הפתח הגין שלא יכנס המשחית לבתיהם לנגוף וא"כ איך מת המצרי מאחר שהמשחית לא נכנס לבית זה. ועוד צ"ב דהא מבואר במדרש (שכל טוב וארא סי' י"ח) הטעם שהוצרכו ישראל לדם על המשקוף, דלולי הדם היה המשחית מכה גם בבכורי ישראל, דמשניתן רשות למשחית שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע¹⁰, וא"כ אם כשהיה מצרי בבית ישראל היה המשחית נכנס לבית והורג בו, שוב נימא דמשניתן לו רשות אינו מבחין בין צדיק לרשע ואיך ניצל ישראל.

אכן לפי מה שכתבנו לחדש דבכור מצרי מת ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ואילו בכור משאר אומות מת ע"י המשחית, לפ"ז לק"מ, דהמשחית באמת לא נכנס לבית ישראל שהיה שם דם על המשקוף כל' הכתוב 'ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף', אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו בודאי נכנס והרג שם את הבכורים המצריים.

וגם לולי זאת י"ל באופן פשוט, דהא דמצרי ששהה בבית ישראל מת הוא משום דלא עדיף ממצרי הנמצא מחוץ לארץ מצרים, כי אין המקום גורם אלא האיש, וע"ז לא שייך הא דכיון שניתנה רשות למשחית וכו', כשם שלא שייך זאת באופן שהולך מלאך המוות להרוג אדם מסוים שנשלח אליו, אלא רק כלפי הגזירה על שאר אומות שהמקום גורם בארץ מצרים, ע"ז שייך הא דכיון שניתנה לו רשות אינו מבחין בין צדיק לרשע, כי גדר הרשות שניתנה לו הוא להכחיד כל בכור הנמצא בארץ מצרים, וע"ז הוצרכו ישראל להצלת הדם.

ואם כנים הדברים עולה לפ"ז דרק בכור מצרי ששהה בבית ישראל

בכור, וכמבואר בדברי חז"ל שמתו עשרה מצרים בבית אחד ונתגלה שהמצרית זינתה מעשרה אנשים וכולם בכורים מאב. וכתב בבנין שלמה שם דלפ"ז אין מקום לדברי החת"ס, דהא בכורות מאם הוכו ע"י המשחית ופדיון הבן הוא על בכורות מאם.

⁹ עי' פרשת דרכים (דרוש א') בהא דאיתא בפרק ערבי פסחים דלעת"ל יאמר יעקב איני מברך על הכוס לפי שנשאתי שתי אחיות, וקשה דהא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ודן ליישב דליכא דין כקטן שנולד קודם מתן תורה, וכ"כ בשו"ת בית יצחק (אבה"ע סימן ל') בישוב הגמ' (סוטה י). דשאל יהודה לתמר שמא נכרית את אמרה ליה גירות אני וכו' שמא קיבל בך אביך קדושין אמרה ליה יתומה אני, ותמוה דאחרי שאמרה גירות אני איך קיבל בה אביה קדושין והרי גר שנתגייר כקטן שנולד

נידונים מעשיים בהלכות טהרת כהנים | כא

ע"פ פסקי ספר "משמרת הכהנים" הלכות טהרת כהנים
מאת הגאון רבי ישראל כהן שליט"א

נערך ע"י הרה"ג י. מנדלזון

אשת כהן היולדת זכר, שהייתה עמו בבית החולים, ודין בית החלמה הצמוד
לבית החולים

שאלה:

- א. אשת כהן היולדת זכר בבית החולים שמצוי שם טומאה, האם מוטל עליה למהר לצאת משם אחר זמן מסויים?
- ב. בית החלמה הצמוד לבית החולים, האם מותר ליולדת לשהות שם עם התינוק?
- ג. אשת כהן אחר שחרורה הנצרכת לחזור לבית החולים אחר שחרורה, האם מותר לשוב עם התינוק?
- ד. מה הדין החזרת התינוק לבית החולים לצורך בדיקת צהבת עבור הברית?

תשובה:

הנצרך לשהות האם שם, אין ראוי להשתדל ולבקש מהצוות, להאריך עוד את שהייתה בבית החולים, כשאין בזה כל כך צורך ליולדת².

בית החלמה הצמודה לבית החולים

ג. בית החלמה, [מלוגית], הצמודה לבית החולים, אם הטומאה עוברת מהבית חולים לבית החלמה על ידי גג

שהיית התינוק אחר הלידה

א. תינוק כהן הנולד בבית חולים שיש שם טומאת מת, אף שבמשך שהותו שם עלול להיטמא, מכל מקום, אין לחוש לכך, אלא יכול התינוק להישאר ככל שתצטרך היולדת לשהות שם^א.

ב. אולם אם מצד הנהלת בית החולים, הסתיים הזמן

א. עמ' תקנ"ט - תק"ס.

ע"י משנה ברורה (סי' שמג ס"ק ג) וז"ל: תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בע"כ מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו וכן אם הוא כהן אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו אלא א"כ הוא בר הבנה אזי מצוה על אביו להוציאו כדי להפרישו מן האיסור מחמת מצות חינוך. ולהכניסו בבית שטומאה בתוכו וכן לספות לו בשאר איסורים אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין וכו' עכ"ל. ולכא"י הכא נחשב 'להוציאו' וא"כ נראה שאפילו אביו א"צ להוציאו.

אולם הגרשז"א (שולחן שלמה סי' שמג אות א) כתב להחמיר להוציאו תוך כ"ד שעות, וביאר דבריו: מכיון שהכריעו הפוסקים שטומאה העוברת מחדר לחדר היא דאורייתא ובתי חולים של יהודים במקומות שיש שם תמיד טומאה, נמצא שבפתיחת הדלת וכן בהבאת תינוק להנקה מטמאים אותו בידים, הלכך אם אפשר ואין התנגדות מצד הרופא יש לקחת את התינוק הביתה כעבור עשרים וארבע שעות. עכ"ל. ויל"ע דה"ג אם הדלתות פתוחות יהיה שרי, ועוד שיכולה האם להמתין שיפתח דלת התינוק על ידי אחר, ואם כוונתו מחמת האנשים האחרים שפותחים וסוגרים הדלתות הא אינו טעם לענין האב להחשיבו כעושה מעשה וא"כ דינו כמ"ש המשנ"ב שאם התינוק במקום הטומאה א"צ להוציאו.

[ובאמת היה נראה לבאר אחרת שהכא גרע מדברי המשנ"ב ונחשב כמכניסו בידים והוא מכיון שהגדול הכניסו אף שהיו לצורך פיקו"נ מ"מ אכתי שם של מעשה גדול בזה, (ולא כמ"ש הגרשז"א שפותחים וסוגרים הדלת שם) וצ"ע. גם במ"ש הגרשז"א 'תוך כ"ד שעות' צ"ע מהיכן שיעור זה, והאם הוא מהלכות טומאה דבמשך זה בודאי יהיה טומאה [וא"כ משתנה המצב ממקום למקום] או שהוא שיעור הזמן הנצרך לשהיית התינוק בבית חולים

ונמצא שיהיה תליא אם הכניסה היתה באיסור (אף שהותר לה משום פיקו"נ) או היתה בשעה שלא היה טומאה].

אולם בשבט הלוי (ח"ו סי' קעה אות ב) כתב ע"ד הגרשז"א: לדידי בעניי דברים אלה אין נראים, כי כולם לא ראו דברי הגאון חכם צבי (תשובות נוספות סי' 1) שדן בילד שצריך להחזיר אותו אחרי מילה בביהכ"נ לבית אמו ויש מת בשכונה ופסק דמותר משום דלעלמא נראה להו שזה גדר סכנה להפריש תינוק מאמו. וביאר שבט הלוי דעצם הפרשה מאמו בזמן זה הוא בגדר סכנה או ספק סכנה. וכ"כ הגר"מ שטרנבוך הערות על ספר תורת היולדת (הוצ"ח פ"ס הערה ג) עמ"ש שם להחמיר בזה וז"ל: לא שמעתי מחמירים באשת כהן לצאת מיד כשאין חשש סכנה, ומסברא אין ליולדת לחוש שמא יכנסו שם טומאה, ועליה לדאוג לבריאותה ולא לאנשים שמכשילים את עצמם. עכ"ל. וכן הובא שהורו עוד ת"ח.

והנה אם הכרעת הטעם להקל משום שנכנס בהיתר הוא יותר מרווח, אולם לפי הסברא לדונו כמכניסו בידים (כמ"ש לעיל) ראוי לאם שתשתדל עכ"פ בשעת האכלתו לשהות בחדר סגור כדי שלא תביא עליו הטומאה.

ב. מצוי שמשפחת היולדת מבקשים להאריך את השהות בביה"ח, ופעמים שעושים אף השתדלויות לצורך זה, ויש להחמיר ולצאת מבית

תבוא עם התינוק עד סמוך לגג הכניסה לבית החולים, והגוי יעבירו רק לתחת הגג, ומשם תמשיך עמו האם לבית החולים.

ז. הוא הדין, אם סיבת החזרה לבית החולים הוא לצורך טיפול בקטן, שהכנסתו תיעשה על ידי גוי'.

ח. אם כניסת האם לבית החולים, רק לצורך בדיקות קצרות וכדומה, ואינה נצרכת לשהות זמן ממושך, לא תכנס עם תינוקה כלל.

ט. כל שכן, שאסור לאם להיכנס לבית החולים עם התינוק, לצורך ביקור אנשים השוהים שם, ואפילו לצורך מצות ביקור חולים ט.

בדיקת צהבת בבית החולים

כ. תינוק כהן שיש לו צהבת, אין להורים לבדוק את דרגת הצהבת בבית החולים, אלא יעשו את הבדיקה בביתם, אף שהדבר כרוך בהוצאת ממון'.

משותף בין ב' הכניסות¹, אין לאשת כהן היולדת זכר, להחלים שם, ואם ילדה נקבה, אסור לבעל ולבניה להיכנס ולבקר².

ד. הלכך, יש לבעל לברר המציאות בבית החלמה, בין אם ילדה זכר, לצורך החלמת האם והתינוק שם. בין אם ילדה נקבה, לעניין אם מותרת כניסתו לבקרה³.

ה. כמו כן, כהן הבא לבקר את היולדת, [כאביה או אחיה], השווה בבית החלמה הסמוך לבית חולים, יש לו לברר דבר זה.

חזרת היולדת לבית חולים אחר השחרור

ו. אשת כהן שילדה זכר, ואחר שחרור האם והתינוק מבית החולים, נתעורר צורך שהיולדת תחזור לבית חולים ותתאשפז שם, והתינוק נצרך לאימו [הואיל והוא נסמך עליה באכילתו], ראוי שכניסת התינוק לבית החולים תיעשה ע"י גוי'.

ואם דלת בית החולים פתוחה, אין צריך אלא רק שהאם

החולים, משום התינוק הזכר אם אין בדבר צורך אמיתי לאם, וראוי שיישקל הדבר בפני חכם הבקיא בהלכות אלו, וכפי דרגת נצרכות האם בזה. וכן יש לחכם לדעת את מצב ודרגת הטומאה בבית החולים זה.

[ואף אם בשעת כניסת האם לא היה טומאה בביה"ח, מ"מ בפתיחת דלתות המחלקה או התינוקיה מצוי שמטמאים את התינוק בידים, כמ"ש הגרשז"א והשבט הלוי (שם) והחוט שני (שבת ח"ד עמ' רצה). ובפרט לאם היודעת שבנה הכהן נמצא שם (מלבד שיתכן שגם אם בשעת הכניסה לא היה טומאה, מ"מ נחשב ספיה על הזמן שיהיה טומאה, ועי'].

ג. וה"ה אם יש גשר מעל ב' הפתחים שנמצא שמחוברים בתמידות. כמצוי בבית החלמה 'הדסה בייבי'.

וכל שכן אם יש דלת ממש הנפתחת מבית החולים לתוך בית החלמה. [אך אם יש דלת הסגורה כל הזמן, אין בעיה משום זה].

ד. אם דלת בית החולים, סגורה, אם הדרך להוציא גם מדלת זו את הטומאות. עדיין המקום אסור [מדין סוף טומאה לצאת]. אך אם בשבת היא סגורה, ודלת האחרת פתוחה, אין הטומאה עוברת דרך הדלת הסגורה למלוגית (אלא"כ מחשבים להוציא את הטומאה דוקא דרכה)].

ה. השכרת מלוגית: אשת כהן היולדת זכר הנצרכת לפי הוראת הרופאים להישאר עוד כמה ימים בביה"ח (מצוי אחר ניתוח), ויש סמוך לביה"ח מלוגית, ויש אפשרות לשכור שם חדר עם אחות צמודה שתטפל בתינוק, נראה שכשאינן לחשש הנ"ל שמטריד את מנוחת היולדת, אם ההוצאה לכך היא מועטת יתכן שיש להחמיר לעשות כן. וע"ע תורת היולדת (מו"ב סימנים ו, כא). וכ"ז באופן שאין הבדל בדרגת הטיפול הנצרך. אולם באופן המבואר למעלה, שיש חיבור גג ביה"ח עם המלוגית, נמצא שעדיין גם במלוגית יש טומאה, ולא יהיה הבדל בין מקום שהייתה. אלא אם כן דלת המלוגית סגורה מידי פעם שבזמן זה אין נטמא פנים המלוגית, שבזה יש עדיפות יותר למלוגית.

ו. עמ' תקס"א, וכן הובא שם מהגרש"א והגר"ח פ' שינברג.

ובשעת שהותה בחדרה, דלת החדר ששוהה שם תהיה סגורה (עד פחות מטפח).

ז. שאם הדלת אינה פתוחה לא יועיל שהגוי יכנס את הקטן תחת גג בית החולים שהרי עדיין אין הקטן נטמא [עכ"פ מן התורה] עד הכניסה בדלת.

ח. ע"ש שיש חילוק בין הצרכים, וע"ע במשנ"ת בדין צורכי קטן כחולה שא"ב סנה.

חכם לב יקח מצוות - המעוניין לתרום, להנציח, או לזכות בשם המהדורה החדשה, של הספר "משמרת הכהנים" יפנה בהקדם, לפלא: 0527635554 וכבר הובא במהדו"ב ברכת מוריגו הגאון הגדול רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א לכל המסייע בהדפסת הספר.

גליון זה מוקדש הנדיב החפץ לזכות את הרבים, שהי"ת ישלח בו"ה בכל מעשה דיו, וימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה אכ"ר.

ובפרט לנדיב שמואל בן רות ויקטוריה שיחי'.

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

חיזוק להקדמת מנחה בערב שבת שיוכלו לקבל שבת לגמרי לפני השקיעה!

מנחה בציבור ישתדל שיתפללו בעוד מועד, דהיינו שאפשר שיהא לקבל את השבת לפחות זמן מועט לפני השקיעה, ואם הוא רואה שאין דבריו נשמעים, כלומר שהציבור עתיד לסיים תפילת מנחה בלחש, רק עם השקיעה או אפילו אחריה, מוטב שיתפלל ביחידות ויקבל את השבת לפני השקיעה, מאשר לבטל מצוות תוספת שבת, ועם זאת מותר לענות קדושה וכד' גם אחרי שקיבל את השבת. (ה)

ובהערה כ"ה כתב שכשיכול לסיים מנחה בלחש לפני השקיעה, יכול בעצמו לקבל שבת תיכף לאחר תפילת לחש באמירת מזמור שיר וכד'. והטעם שעדיף להתפלל ביחידות כתב בהערה כ"ו וז"ל שלפי רוב הפוסקים תוספת שבת דאוריתא, וגם משום תפילת מנחה עיין סי' רל"ג ס"ק י"ד דמוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל בציבור אחרי שקיעת החמה.

ובהלכה ו' כתב: לעולם יזרוז אדם לבוא לביהכנ"ס בעוד מועד כדי שיוכל לקבל את השבת לפני השקיעה... הגיע זמן סמוך לשקיעה לא ימתינו אפי' לאדם גדול כדי שלא יבטלו מצוות קבלת שבת לפני השקיעה, בנוסף לדין שלא להתפלל מנחה לאחר השקיעה. (בשם ערוך השולחן סי' רס"ג סעיף כ"ח ומשנ"ב רס"ג ס"ק ס"ד) ע"ש.

וכתב ע"ז הגה"ג רבי בנימין יהושע זילבר זצוק"ל בעל שו"ת "אז נדברו": רואים מדברי הרא"ש ומהמשנ"ב שלכתחילה יש לגמור מנחה בערב שבת 20 דק' לפני השקיעה!!!

וכן הסכימו גאב"ד אנגווער זצוק"ל והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (הובאו דבריהם בהמשך) שיש לגמור מנחה בערב שבת מוקדם ולפני זמן התוספת שבת!! ואכן גם אצל מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל בישיבתו התפללו בערב שבת מנחה חצי שעה לפני השקיעה!!

מרן המשגיח הגר"י לוונשטיין זיע"א אמר בשיחת הכנה לימי הדין וז"ל: "תחילה עלינו לקבל ע"ע לקבל את השבת בזמן כראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה הריני רואה ציבור גדול המתפללים תפילת מנחה. וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באיחור? ובוודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת... " (אור יחזקאל, אלול עמוד ש"ג)

וכבר כתבו הרא"ש והחיי אדם להתפלל מנחה גדולה בער"ש, כדי שיוכלו לקבל תוספת שבת כהלכתה ובזמנה, וז"ל החיי אדם (שבת א' יא): נראה לי, דאע"ג דמצוה לכתחילה להתפלל בזמן מנחה קטנה, אבל בער"ש לא מבעיא אם נכנס למרחץ, דיש אומרים דאסור לכנוס אחר חצות עד שיתפלל, ואפי' אם אינו נכנס למרחץ, ראוי להקדים להתפלל מנחה, כדי שיהיה פנוי בעת קריאה לביהכנ"ס, שלא יצטרך לילך מביתו עד שיזרוז את בני ביתו שידליקו נרות בזמנם, כי הנשים מתעצלות בכך ומתאחרים והרבה פעמים באים לידי חילול שבת, ולכן ישגיח ע"ז לזרוז.

וכן כתב הרא"ש בציבורו אורחות חיים אות יט, וז"ל: יקדים להתפלל ער"ש תפילת המנחה כדי שיקבל עליו שבת מבעוד יום. וכבר תמה מרן השבט הלוי על המתפללים מנחה בזמן בין השמשות (ח"י סי' נ) וגם מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל פסק שיש לגמור מנחה לפחות 10 דק' לפני השקיעה! וחידש הגרב"י זילבר זצוק"ל בעמח"ס אז נדברו, (בספרו על הרא"ש) שלדברי המשנ"ב (רסא כב כג) לחשוש לשיטת היראים, יש לגמור מנחה 20 דק' לפני השקיעה! וכבר כתבו ביסוד ושורש העבודה ובמכתב החזו"א, שיש לכוון במיוחד בתפילה חשובה זו, וכידוע המתפללים מאוחר אינם זוכים לקיים זאת..

וכן דעת מרן הגר"ש ז"ל אורבך זצוק"ל כפי שכתב תלמידו הגה"ג ר"י נויבירט זצוק"ל בספרו שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ו: המתפלל

בטעמי הדלקת נר שבת והחיוב שיהיה מואר בכל החדרים, ובזה לכו"ע יוצאים בחשמל שלנו, אמנם לכתחילה המצוה בנרות, אבל בבתי חולים וכד' שאין אפשרות הדלקה במקום אכילה ניתן גם לברך על אור החשמל (התבאר גם בעלון מס' 300)

כג: איתא נר ביתו קודם לקידוש משום שלום ביתו, ורש"י הסביר שבני ביתו מצטערין לשבת בחושך, ובאורחות חיים הוסיף שנכשל וכועס על בני ביתו.. ומשום הכי יש להדליק בכל החדרים שהולך שם בשבת לפחות נר אחד כדי שלא יכשל בעץ ואבן, אבל עיקר התקנה רק בביתו, ולא בחדר מדריגות ובמקום אפל, וכן לחדרים אם יש אור חשמל סגי, ולכן יש לכוון בברכת הנרות גם על אור החשמל שבשאר החדרים, ויש הידור להדליקם מיוחד קרוב לשבת ולפוטרום בברכת הדלקת הנר (שם קח, וחוט שני ושבה"ל ח"ג כ"ד).

והביא בשבות יצחק בשם המהרי"ל שאורחים המדליקים נר בברכה בחדרם שאינו מקום אכילה, צריכים שיהיה זמן מועט

טעמי הדלקת נר שבת במקום הסעודה משום עונג וכבוד השבת וזה חובה ועני צריך לחזר על הפתחים בשבילה, ובשאר חדרים גם יש להדליק משום כבוד שבת ושלום בית כדי שלא יכשל בדברים, (משנ"ב רס"ג סק"ב, וז"ל: והדלקת הנר צריך בכל החדרים שהולך שם בשבת עכ"פ נר אחד, אף שאינו אוכל שם, כדי שלא יכשל בעץ ואבן,מיהו הברכה תברך על הנר שבמקום אכילה, עכ"ל. ועיין ארחות שבת ח"ד לג קב) ועיקר תקנת ההדלקה במקום סעודתו ולכן עליהם יברך, וכדפסק הרמ"א רס"ג י',

וכתבה הגמ' בשבת כה: מאי ותזנח משלום נפשי, אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת, ופרש"י שלא היה לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה, וכן בשבת

ולכן בשבת ככתה לפני שבת זקוק לה, ולפעמים מברכים גם על הדלקת גוי) וכן הביא הגרמ"מ קארפ בשם מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל שילדת תדליק חשמל ותברך. (הלכ' שבת בשבתו עמ' קנ"ג, ושבות יצחק פ"ג)

אבל לכו"ע ניתן לברך על מנורה של פעם עם חוט להט, ובשעת הדחק לגריי"ש"א גם במנורת לד.

וכתב בשש"כ פרק מ"ג ס"ד ובהערה כב: שהגרש"ז אויערברך זצוק"ל העדיף שיברכו על חשמל מפנס עם חוט להט שהזרם כבר צבור בתוכו, משא"כ חשמל שמגיע מגנרטור ומסתמך ע"ז שימשיך לזרום החשמל חשש לברך עליו. ואכן בזמנינו יש גמחי"ם של פנס "חוט להט" עם בטריות (ואסור לטלטלו בשבת דהוי בסיס לדבר האסור) והגר"י זיכרמן שליט"א הורה לברך עליהם לכתחילה בבתי חולים וכד' שאין אפשרות הדלקת נר ממש במקום השינה או האכילה.

אמנם בשו"ת מהרש"ג חלק ג' בנורת להט שכתב שאם היו מברכים להדליק אש, יכלו לברך שזה נקרא אש, אבל כיון שהברכה להדליק נר, חשמל אינו נר וגם לא נחשב "מדליק", והמקילים סברו שכיון שבלשון בני אדם נקרא הדלקה, וגם נקרא נר מהני, ובפרט שבלשון חז"ל נר זה הכלי שבו השמן וגם מנורה כלולה בזה, עיין בשבות יצחק דיני נר שבת פ"ג, ובשש"כ פרק מ"ג ס"ד, ובארחות שבת ח"ד פרק ל"ג סעיף כה, ועיי"ש בהרחבה,

היוצא מהנ"ל שלרוב הפוסקים יוצאים גם בהדלקת החשמל ידי מצוות הדלקת הנרות, ובפרט שהם תוספת על נרות ממש שהדליקה ויש ריבוי אורה, ויש לכוון זאת כשמדליקה החשמל לפני שבת למצוות הדלקת נר שבת ולכתחילה עדיף לכוון ע"ז גם בברכת הדלקת הנרות,

והגרמ"מ קארפ שליט"א העיד בשם מרן הגריי"ש אלישיב ששייב מאד המנהג שהאשה מדליקה נרות בברכה ולאחמ"כ הבעל מדליק הגנרטור והחשמל, שכך גם הבעל שותף במצוות ההדלקה, וגם מקיימים מצוות ההדלקה בכל הבית כדברי המשנ"ב, ולכן יש להדליק החשמל רק לאחר פלג המנחה, וכשמדליקים החשמל לכבוד שבת יחד עם הנרות ומברכים לא משנה מה מדליק קודם. (הלכ' שבת בשבתו פ"ד הערה 29, וכן הגר"י טשזנר בשערי השבת עמ' שצ"ה)

ברכה על חשמל להבדלה ולנר חנוכה

אמנם יש שהתירו גם לברכת נר הבדלה לברך על חוט להט, עיין הר צבי ח"ב קיד בשם הצפנת פענח, והגרש"ע והגר"ח סולביציק ויש חלקו, אמנם בהבדלה בודאי לא ניתן לברך על פלורסנט לד שלנו, שש"כ פס"א סל"ב והערה קה (ויל"ע איך יסתדר עם השו"ע בסי' רח"צ סעי' ט"ו שלהבדלה צריך אש בלי זכוכית המפסיקה, ע"ש).

וכן אמרו שהתירו האגר"מ והגרש"ז אויערברך והגריי"ש אלישיב זצוק"ל בשעת הדחק גם להדליק נרות חנוכה במנורות חשמל שקופות קטנות הדולקות ע"י בטריה, אבל צריך להזהר שיהיה בבטריה שיעור שידלק לכה"פ חצי שעה, וקודם שידליק אותם, יניח אותם על מקומם, ויברך את הברכות כדין, וידליקם, ויאמר 'הנרות הללו', אבל בנורת לד לכו"ע ל"מ שצריך אש ממש דומיא דמנורה.

בלילה שלא יכנס אור מבחוץ ויהנה רק מהנרות שאכן יהנה שאינו נכשל, משא"כ במקום אכילה הוא משום עונג וא"צ,

ובשאלות בבהעלותך כתב שר שבת קודם לקידוש כי בלי נר א"א לאכול ולשתות ויצום ולא יהיה שלום במקום סעודתו, ולכן צריך שיהיו הנרות קרובים אליו ושיאירו למקום הסעודה ושהמדליק יהנה מהם, ולא רק שיראה שיש נרות... ולכן בחדר אוכל גדול שבקצהו יש נרות, מי שלא יושב סמוך לנרות אינו יכול לברך על הדלקתם, וקיים חשש לברכה לבטלה ושידליק במקום שינה או פנס חשמלי..

וגם שנהנים מהנרות וישנם הרבה נשים שמדליקות באותו מקום שהרמ"א התיר (רסג ט') לברך על תוספת אורה כתב מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל שעדיף שאחת תברך ותפטור חברותיה, (חוט שני ג' ח') וכן בפרוזדור אין לברך על ההדלקה שאין מתעכבים שם, ואינו מקום אכילה ושינה. (ארחות שבת)

וחדש מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל שכאשר יש אור חשמל חוץ מהנר אין נר שבת קודם לקידוש, וגם אינו קודם רק לנר אחד במקום האכילה משום עונג ולא לשאר הנרות בשאר החדרים רק כדי שלא יכשל, ומשום החיוב הדלקה בשאר החדרים יש לכוון על אור החשמל שם, רואים שלכו"ע מסתמכים על אור החשמל לפחות לגבי שאר החדרים. (שבות יצחק פ"ב, ועיין שמירת שבת ח"ב ריש פרק מ"ג והערה ו')

והתפרסם שרשכבה"ג מרן הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל חשש שיתכבה הגנרטור ולכן הדליק 3 נרות בעצמו, בכל חדר בביתו כולל השירותים! ואכן זה הידור, אבל עיקר הדבר שכל החדרים יהיו מוארים כבר כתב המשנ"ב סי' רס"ג סק"ב.

בטעם שמועיל הדלקת מנורה חשמלית שנדלקת לכבוד שבת, ובמקום שאינו יכול להדליק נר ממש ניתן גם לברך.

בראשונים מבואר שצריך להדליק נר לכבוד שבת באופן שיהיה ניכר שההדלקה לכבוד שבת, ולכן נהגו להדליק נרות בשמן או פתילה שבהם ניכר שההדלקה לכבוד שבת, אבל במקום שאין אפשרות להדליק נרות כבתי חולים ובתי מלון שאין אפשרות הדלקה במקום לינה או אכילה, יש לדון אם אפשר לברך על אור החשמל, הבית יצחק והאחיזרז התירו (ח"ד סי' ו') בנורה עם חוט להט, שהחוט מתלהט מהחשמל ונידון כאש וכן התירו מחזה אברהם, מלמד להועיל ועוד, ובפרט שלעניין מלאכה בשבת המחמם גחלת של מתכת בשבת חייב משום מבעיר או מבשל. (שעה"צ ש"ח סק"א, חזו"א סי' נ')

מחלוקת בברכה על מנורת לד

אמנם בזמנינו שתאורת פלורוסנט ו"לד" אינה נידונת כאש יש שחששו לברך (חוט שני ח"ד פ"ג הערה נ"ז)

אבל בשבות יצחק והגרמ"מ קארפ אמרו בשם מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל שאפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת בברכה גם בזמנינו בנורת פלורוסנט שהעיקר שהדליק אור שיאיר בלילה, ודייק כן מהשו"ע רס"ד ומהרמב"ם פ"ב שחייב להיות בבתיהן "נר דלוק בשבת", רואים שהעיקר שלא יהיה בחושך ויהיה פה מואר, ולא תלוי במעשה הדלקה (משא"כ נר חנוכה בעינן אש דומיא דמנורה וכן בעינן "הדלקה" לא מהני ומדוייק שבחנוכה מברכים "להדליק נר חנוכה" שהנר הוא המצוה אבל בשבת מברך להדליק "נר של שבת" שהנר הוא רק מכשיר למצוה שיהיה אור

פנינה מוסרית ליל שבת קיצי וליל הסדר... מה לומדים מזה שמכסים את החלות שלא יתביישו:

אשר על כן את שולחן השבת אנו פותחים ברגע מיוחד ומרגש עוד לפני אמירת הקידוש, מכסים את החלות שלא יתביישו! ובה אנו מבקשים להנציח ולשים לנגד עינינו את המסר הבא: ראה ושים לב ותן את דעתך לדבר זה במשך כל הסעודת שבת שאף אחד מהסובבים לא יתבייש. אם על החלות שהם 'דומם' ואין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרו חכמים להזהר בהן שלא יתביישו, קל וחומר בניך כשתילי זתים סביב לשולחנך ושאר בני משפחתך המקפידים על בזיון ורגישים לכל מילה שלך על אחת כמה וכמה... (כעין לשון רש"י בסו"פ יתרו)

ויש כאלו שמניחים כבר בערב שבת את החלות מכוסות על השולחן הערוך, לרמז לזה שגם בערב שבת יש הרבה מה לעשות בענין זה שלא לצעוק ולא לבייש... וזה רמז בפסוק: לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. שכתב הזוה"ק בביאור פסוק זה שלא להבעיר את אש הכעס ביום השבת, (מפי רבי מאיר שוורץ)

מעשה נפלא של מסירות למניעת חילולי שבת בפתח תקוה

ויש להתבונן, כשאנו רואים אנשים שעושים פעולות יוצאות מגדר הרגיל לכבוד שבת קודש אנו צריכים לשאול את עצמנו מה הם יודעים ומרגישים שאולי אנו מפספסים?

וביאר הגר"ש פינקוס זצ"ל, ברור ופשוט לכל, שאם הודיעו לאדם זמן רב מראש על אורח חשוב שצריך להגיע לביקור בביתו, אם בשעה שיבוא האורח הוא ימצא שלא הכינו לכבודו דבר, אפילו אם מאותה שעה יתרוצצו בבהלה לכל עבר, לשכנים ולחננויות ויקנו כל מעדני עולם, הרי זהו עלבון אישי לאורח שלא החשיבו את בואו ולא התכוננו לקראתו. והסיבה היא, כי לא המעדנים היו חסרים לו, שבודאי יכול להשיג כאלו גם לביתו, ובפרט שלבסוף דאגו שלא יחסר דבר. אלא מה ששכחו מהאירוח, שלא זכרו את יום בואו ולא הכינו לכבודו. זהו העלבון.

וכן הוא ממש ענין השבת המיוחדת מכל המצוות בחיוב ההכנה, שההכנה היא אות כבוד והערכה כביכול כלפי האישיות הממשית, א-ל חי וקיים, השכינה הקדושה שבאה בכבודה ובעצמה אלינו אל ביתנו עם כניסת שבת קודש. ונמצא, שאם לא הספיקו להכין את קומקום התה לכבוד שבת, החסרון הוא לא כוס תה או עוגה למצות עונג שבת, משום שהשבת אינה צריכה לזה. אבל בת קול יוצאת ואומרת - 'אם אב אני איה כבודי! שזה עלבון אישי שלא התחשבנו בבואה של השכינה הקדושה.

אם נכנסה שבת ושכחתי לצחצח נעלים, ואני חושב לעצמי, לא נורא, אני מוותר על הכבוד להיות יפה ומצוחצח בשבת זו, הרי זה כהולך לחתונה בנעלים משופשפות... שאין זה רק שהוא נראה כאדם מפוזר ומרושל, אלא הנושא כאן הוא כבוד החתן, שעל זה אין הוא הבעלים למחול.

ויש לדעת, ההכנה לקבלת פני מלך בערב שבת אינה רק גופנית אלא אף נפשית כפי שכתב ב'ראשית חכמה' (שער הקדושה פ"ב אות כ"א) וז"ל: "וכמו שבגשמי מתקן ומקדש המנה יפה לשבת, כן יתקן נפשו שתשרה עליה קדושת שבת". וכן הביא רבינו החפץ חיים (סי' רנ סק"ג): "כתבו הספרים יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת וכו' כי מקבל פני המלך ית"ש ואין נאה לקבלו

שולחן השבת וליל הסדר מהווה את אחד מרגעי השיא הגדולים של העם היהודי במשך כל הדורות, בו מסיבים זקנים עם נערים, גדולים וקטנים, סביב זה השולחן אשר לפני ה', סועדים את ליבם ומאזינים למסרים מאלפים שזורים ברעיונות מפרשת השבוע.

אך יחד עם זאת בשולחן השבת מוטלת על אבי הבית מלאכה לא פשוטה, להלך לרוחו של כל אחד ואחד מהיושבים, לומר מילה טובה, להודות על הכנת המאכלים ועל כל הטירחה, ולהתייחס לכל אמירה.

הרבה פעמים המצב קצת מורכב, גם לדאוג לתת לכל אחד את המאכל הרצוי עליו, גם לשמוע את הסיפורים של הקטנטנים, לעיין בדפי הקשר, לשמוע פרשת שבוע וליתן יחס לגדולים, ותוך כדי גם לקיים בעצמו מצות עונג שבת...

לפעמים נוצר מצב קצת לחוץ ויש להזהר שבעתים לשמור על קורת רוח ולא לגעור או להשמיע אמירה מביישת לאחד המסובים.

מעשה נפלא מהגר"ר מנחם צבי ברלין שליט"א ר"י רבינו חיים עוזר, לפני הרבה שנים עיריית פתח תקוה החליטה לפתוח את בתי הקולנוע בשבת, ומיד החלו הפגנות של יראי ה' בכל שבת, אמנם שום דבר לא עזר.

היה יהודי יקר בפתח תקוה בשם הרב בייפוס זצ"ל. והוא שימש כרב בית הכנסת 'מקור חיים'. הוא לא זכה לילדים וסמוך לפטירתו, כאשר כבר שכב בבית חולים אמר לאחיינו 'איפה הכרטיסים שקניתי לקולנוע?!' וזה היה פלא, יהודי צדיק, סמוך לפטירתו, על מה הוא חושב? על כרטיסים לקולנוע? האחיין התחיל לבכות... כי איך יתכן שאדם שיודע שמחר הולך למות מבקש כרטיסים לקולנוע.

והרב בייפוס זצ"ל נפטר יום לאחר מכן ואחיו ישב שבעה בביתו של הנפטר בפתח תקוה. ושם באו וסיפרו את הסיפור האמיתי: לגאון רבי ברוך שמעון סלומון זצ"ל רבה של פתח תקוה היה ויכוח עם הרב בייפוס זצ"ל. כאשר בזמן שפתחו את הקולנוע בשבת ראה הרב בייפוס שלא עזרו כל ההפגנות לסגירתו ולכן הוא היה ניגש בכל יום חמישי לקולנוע והיה קונה את כל חמש מאות הכרטיסים של הקולנוע בעלות עצומה של תשעת אלפים ושבע מאות שקל!

אמר לו הגרב"ש סלומון רבה של פ"ת וכי יתכן שכל שבוע ידביקו מודעות נגד השבת ואתה תפרנס אותם בכזה סכום גדול?! נראה שלא עשית כדן. אמנם ר' ברוך שמעון זצ"ל שהיה אדם גדול החליט ליסוע ולשאול את הסטייפלער זצוק"ל, וכך נסעו ושאלו על הדבר. ואמר לו הסטייפלער, 'שישמור את הכרטיסים האלו, הם יכניסו אותך ישר לגן עדן...!'. כעת התברר שזו הסיבה בגללה ביקש בבית החולים את כרטיסי הקולנוע, הנפטר הרגיש שקיצו קרב וביקש את הכרטיסים שהובטחו לו שיכניסוהו לגן עדן!

מורי ורבותי, כולנו משומרי שבת ומכבדיה, הבה ונשאל את עצמינו האם פעם חשבנו להשקיע בכבוד השבת סכום כזה שאין אנו נהנים ממנו באופן ישיר? ראו ולימדו עד היכן מגיע הרגש לכבוד השבת.

שמעתי סיפור נפלא מהרב מאיר צימרוט. לפני כמה שנים מטוס מלזי שהמריא לסין נעלמו עקבותיו ממסכי המכ"ם. חיפושים רבים לא העלו תוצאות. והמטוס, עם מאתים וארבעים הנוסעים, נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. ביומיים הראשונים עלה חשש שאחד מנוסעי המטוס היה ישראלי.

לבסוף התברר שאותו ישראלי, אכן היה אמור לטוס בטיסה הזאת, אמנם מעשה שהיה כך היה: אותו ישראלי הלך לקנות כרטיס טיסה אצל סוכן נסיעות במלזיה. ולפי השם זיהה הסוכן שהוא יהודי, וסיפר לו שגם הוא יהודי. שני היהודים התחבקו והחלו לספר סיפורים זה לזה.

בתוך הדברים שאל הסוכן: "למתי אתה רוצה את הכרטיס?" "לטיסה שתצא בלילה", השיב. "היום יום שישי. הלילה הוא ליל שבת. אתה מעוניין לטוס בשבת?", התפלא הסוכן. "כן, אין לי בעיה עם זה. אני לא דתי".

"סלח לי! עד כאן!", אמר לו הסוכן. "אני יהודי, ואני לא מוכר כרטיס ליהודי לטוס בליל שבת". "מה זה עסקך מתי אני נוסע?", התעקש הנוסע. "אתה תעשה את העבודה שלך, ותמכור כרטיס!".

"אני לא מוכר! אם אתה רוצה, יש עוד סוכני נסיעות במלזיה". משנוכח לראות שהוא לא ימכור לו בשום פנים ואופן, פנה לסוכן אחר, גוי, ורכש כרטיס. הגיע הביתה והחל לארוז את המזוודות. הטיסה נועדה לשעה שתיים בלילה.

דא עקא, במשך כל הזמן הזה לא הפסיקו מחשבות לנקר במוחו, על הסוכן היהודי שהסכים להפסיד כסף בשביל השבת. הוא הרי מרוויח פרמיה על כל כרטיס שמוכר, ולא זו בלבד, אלא אם יוודע למעסיק שלו על כך שסירב למכור כרטיס, הוא עלול לפטרו מהעבודה. הוא מוכן להסתכן ולאבד את פרנסתו בשביל דבר כזה שנקרא שבת, ואילו אני משלם כסף כדי לחלל שבת? המחשבות לא הרפו ממנו, עד שהחליט: אני לא ארמוס את הערכים של סוכן הנסיעות! אם אסע בשבת הריני דורך על הערכים שלו!

הנוסע הישראלי החליט לכבד את רגשותיו של הסוכן וכך למרות שהסוכן לא רואה ולא יודע. ברגע של התעלות החליט: אני לא נוסע! ומשום שפחד שיתחרט - קרע לגזרים את כרטיס הטיסה. למחרת בבוקר התפרסמו החדשות בכל העולם: המטוס נעלם! חייו ניצלו! ביומיים הראשונים חששו במדינה שהוא היה בין הנוסעים בטיסה זו, וחששו לחייו.

ביום ראשון היו משרדי סוכני הנסיעות סגורים. ביום שני הוא הגיע לסוכן הנסיעות ואמר לו בהתרגשות: "הצלת את חיי! בסופו של דבר לא טסתי בטיסה הזאת! ולמה? את האמת אני יאמר לך: לא משום שכיבדתי את השבת, אלא משום שכיבדתי את הרגשות שלך!"

"אבל", הוסיף ואמר, "את השבת הבאה אני רוצה לשמור, כי רוצה אני לכבד את השבת! השבת הצילה אותי ואני מעוניין לכבד אותה! עכשיו אני מבקש ממך שתסביר לי מה זו שבת, ולמה צריך לכבדה".

כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העוונות".

והנה, פשוט שבבית ששם נמצא המלך נזהרים מאוד שלא תהיה מריבה וצעקה וכן כתב ה'חפץ חיים' (סי' רס"ב סק"ט) "בזוהר ומקובלים הזהירו מאד שלא יהיה שום מחלוקת בשבת חס ושלוה ובפרט בין איש לאשתו. ובא"ר (סימן רמב סק"א) מביא דברי הזוה"ק (בתיקונים תיקון מ"ח) "אשרי מי ששומר דירתו, שהיא הלב, בשביל שבת שלא יתקרב לשם עצבות וכעס, שהיא אש הגהינום.

נמצא, ששבת קודש היא יום מרומם ומקודש שאפשר לחוש בו בהשראת השכינה. המציאות של שבת היא קרבת אלוקים שבזה מתגלמת נקודת הקשר שבין היהודי להשם יתברך. ולכן על האדם להכין את עצמו כראוי לקראתה, ליצוק אל תוכה תוכן רוחני גדוש כדי להרגיש, לספוג ולזכות במעלותיה הגדולות, ולנצלה עד תום להתעלות מיוחדת בעבודת השם. (חוברת לקראת שבת)

כבוד השבת בכל מצב

סיפר הרב צורן על הרה"ח רבי דוד לייב שוורץ זצ"ל, איש הצדקה והחסד הידוע. ר' דוד-לייב עבר את כל אימי השואה ומוראותיה, אבל לכל אורך הדרך הקשה והמיוסרת הפגין אמיצות-רוח יהודית בכל העניינים, ובמיוחד בשמירה קפדנית על כל דיני שבת.

ר' דוד לייב הגיע פעם למחנה קשה במיוחד, שמפקדיו הציקו ליהודים בצורה נפרזת. היה זה לקראת סוף השבוע. והנה, בשעות אחר הצהריים של יום ששי נקראים כל היהודים להגיע למרכז המחנה, שם יחלקו לכל אחד... כיכר לחם שלם! האומללים לא האמינו למשמע אוזנם, אבל בהגיעם לשם ראו שאכן מחלקים כיכר שלם לכל יהודי.

העילה לחלוקה המוזרה היתה נעוצה בהודעה שהגיעה מאוחר יותר, ולפיה למחרת בבוקר יוצאים כל יושבי המחנה למסע רגלי מפרך בן 3 ימים, וכיכר הלחם מיועד לכל המסע...

למרות שליל השבת כבר היה בפתח, איש לא רצה לנגוע בכיכר הלחם, והכל העדיפו לשמור את המזון לימי המסע המפרך. רק ר' דוד-לייב שמח על כך שניתנה לו הזדמנות לכבד את השבת ולענגה ולקיים מצות סעודות שבת, הוא אכל ושבע כדבעי מכיכר הלחם שקיבל. כך בסעודת ליל שבת וכך בסעודת היום, ואף השאיר לו כזית לסעודה שלישית.

והנה, בצהרי יום השבת הכריזו לפתע הגרמנים שתוכנית המסע מתבטלת, והם דורשים מכל מי שקיבל את הלחם, ולא אֶכְלוּ עדיין, להשיבו מיידית למפקדת המחנה... רק לדוד לייב שוורץ שכבר אכל מהלחם, לא היה מה להחזיר... הוא כבר ניצל את הלחם לסעודות השבת. ר' דוד לייב הרגיש שאין הוא יכול למעט בעונג שבת וכבודה אפילו במחיר של צעדת רעב...

וזהו מה שהשיב הגר"ח סולובייצ'יק לבנו הגרי"ז, שמצוות האמונה מתחילה במקום בו מסתיים ההגיון. אם היה ר' דוד לייב סומך על שיכלו והגיונו, הוא לא היה אוכל מכיכר הלחם כלל. ואכן, בזכות כוחה של האמונה התמימה שפיעמה בו, החזיק הצדיק הזה מעמד לכל אורך הדרך והקב"ה היה בעזרו.

קיצור דיני השבת אבידה (א)

ע"פ הספר החדש 'אלו מציאות'
הרואה אור בימים אלו

א. אבידה שאין בה סימן

שנה א' כי תבא אות ב, וכן הורו הגר"נ קרליץ והגר"ח קנייבסקי זצ"ל למעשה, והביאו הפוסקים שכן משמע בירושלמי ב"מ פ"ב ה"ג. ועיין עוד בספר 'אלו מציאות' פרק לד הערה כה בפרטי הדין. (ועיי"ש סעיף ג אם זהו דוקא כשהמוצא הינו עשיר, ואם דוקא כשגם המאבד הינו עני). והובא שם בהערה נג שדעת הרבה פוסקים דמשום 'לפנים משורת הדין' צריך להחזיר רק אם באו הבעלים מאליהם ותבעוהו, אך אין בכלל זה להכריז ולהודיע על האבידה].

ה. מצא חפץ שאין בו סימן בישיבה או במוסד שבני המקום סומכים זה על זה, או במקום שהרגילות היא שמכריזים גם על דבר שאין בו סימן, יתכן שמחמת כך אין המאבד מתייאש גם מדבר שאין בו סימן, שתולה שהמוצא יכריז על כך, וממילא המוצא יהיה חייב ליטלו ולהכריז עליו לכל השיטות. וכן הדין באופן שיש לתלות שהמאבד יוכל לזהות את החפץ שאין בו סימן על סמך 'טביעות עין', והחפץ נמצא במקום שמצויים בו תלמידי חכמים הדוברים אמת ואינם משנים בדיבורם, שצריך להכריז עליו. [הגר"נ קרליץ זצ"ל, הגר"נ גולדברג זצ"ל, 'משפט האבידה' סימן רנט מאנצ"ס ס"ק א-ג. ועיין ספר 'אלו מציאות' פרק לד הערה כג בזה, ועיי"ש פרק י הערות טו-טז אך אפשר להחזיר 'דבר שאין בו סימן', אחר שהמאבד לא יוכל להוכיח על סמך 'סימנים' שהאבידה אכן היתה שלו].

ו. המוצא חפץ שאין בו סימן ואין במקום מציאתו סימן, ויש לתלות שאם ישאירו באותו המקום ימצאנו המאבד כשיעבור שם, [וכמו שמצוי בזמננו ברבים מהחפצים הקטנים הנמצאים], עדיף שישאירו שם ולא יטלנו. [הוראת גדולי זמננו, וכדלהלן סעיף ז, וכ"כ הגר"נ קרליץ זצ"ל, שבאופן שיש צד שאם תשאר האבידה במקומה ולא יטלנה המוצא תגיע לידי המאבד מהר יותר, כגון שהמאבד עובר במקום האבידה מידי פעם, בדרך כלל עדיף להשאירו במקום שנמצא, (גם לסוברים שיש חיוב להגביה דבר שאין בו סימן, וכנ"ל סעיף ג'), שבדבר שאין בו סימן שדינו 'הא מונח', מהני גם צד רחוק יותר, כיון שעיי"ז ימצאנו המאבד יותר מהר. (ועיין להלן סעיף ז' בסמוך בדין דבר שיש בו סימן). ובפרט כשמצא במקום שמצויים בו אנשים שמסתבר שאין צריך להשיב להם אבידתם, שיש לצרף ג"כ שמחמת כך לא יטלנו. (וכעיי"ז הובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ועוד פוסקים לגבי סתם אבידות הנמצאות שאינם יקרות ערך, שלפעמים עדיף שישאירם במקום שנמצאו, שע"י כך יש סיכוי יותר שיחזרו למאבד). וכמו"כ הדין בשאר אופנים שהנטילה מרחיקה את סיכויי ההשבה למאבד, כגון שנמצאה האבידה במקום המשתמר, ויש לתלות שהמאבד ישוב לחפשה באותו המקום, שראוי שלא יטלנה לכל השיטות.

א. חלק גדול מהחפצים המצויים בזמננו נחשבים 'דבר שאין בו סימן', מאחר שהחפצים מיוצרים בתעשיות בצורה זהה, והדגם, חברת היצור, הצבע, המידה, המשקל או הגודל, אינם נחשבים 'סימן'. [אלא אם כן יש בחפץ סימן יחודי מסוים, כמו כתם, נקב, או פרט אחר שאין בשאר החפצים כדוגמתו. או שאיבד יחד כמה פריטים, ויודע לומר מניינם. או שהחפץ מונח בתוך תיק, או שטרות כסף המונחים בארנק, וכדומה, או שהחפץ נמצא סמוך לחפץ אחר, ונראה ששניהם נפלו מאותו אדם. וכן באופן שהחפץ הגיע למקום 'דרך הינוח', שאז מקום המצאו מהווה 'סימן מקום']. ודין השבתם יפורט בסעיפים הבאים בעזה"י. [עיין ספר 'אלו מציאות' פרק יב סעיף לה].

ב. מצא חפץ שאין בו סימן, ואין סימן במקום מציאתו, [-והיינו באופן שנראה שהחפץ נפל למאבד, ולא הניחו מדעתו במקום זה], אם עדיין לא נודע למאבד שהחפץ אבד ממונו, [או שעכ"פ לא ידוע אם כבר נודע לו אבידת החפץ], אין המוצא רשאי לזכות בחפץ לעצמו.

ג. נחלקו הפוסקים אם יש חיוב השבה במוצא דבר שאין בו סימן קודם יאוש, לדעת כמה אחרונים המוצא מחוייב להגביה את החפץ, ולשומרו עבור המאבד. [שו"ע הגר"ז הלכות מציאה סעיף ב, תהלה לדוד חו"מ סו"ס קיז, חדושי האור שמח ב"מ כו: ועוד]. אך יש אחרונים שנקטו שכיון שהמוצא לא יוכל לברר מי הוא המאבד, לכן יכול הוא להשאירו במקום שמוצאו, ואינו צריך ליטלו. [רעק"א ב"מ כא: ד"ה אמנם, וכו. ד"ה ואולם לכאן, (עיי"ש), והגר"ח פלאגי בהגהותיו בשו"ת הרשב"א ח"ה, סימן רצט. וכן הוכיח האמרי משה לז-ה מהר"ן. וכן משמע פשוט הטור והשו"ע רנט סעיפים א-ב שאין חיוב להגביה דבר שאין סימן]. וכשיטה זו העלו כמה פוסקי זמננו להלכה, [הגר"נ קרליץ, וכן נראה בדברי הגרש"ז אויערבאך, הגרי"ש אלישיב והגר"ח קנייבסקי. ובפרט בחפץ שיש לתלות שלא יהיה כדאי למאבד לטרוח אחריו ולהביא עדים שהחפץ שלו, וכמו שהורו פוסקי זמננו שגם המחייבים בהשבה היינו דוקא בחפץ ששייך לומר שכדאי לבעליו לטרוח להביא עדים, אבל דבר שאין הדרך לטרוח עליו, אין חיוב ליטלו לכל הדעות, עיין בזה בספר 'אלו מציאות' פרק א הערה לב].

ד. אם לא נטל המוצא את החפץ מהמקום שהיה בו, אלא השאירו שם עד שהתייאש המאבד, רשאי הוא לזכות בו אחר כך לעצמו לכל השיטות, שכיון שלא נטלו משם, אין חסרון ד'באיסורא אתא לידיה'. (אך מכל מקום אם המוצא יודע מיהו המאבד, 'לפנים משורת הדין' להחזיר לו אף שזהו דבר שאין בו סימן). [ריטב"א ב"מ כד. שו"ע הגר"ז הלכות מציאה ופקדון סעיף יח, בן איש חי

ב. סתם אבידות בזמננו

ז. המוצא חפץ שערכו מועט, ויש להניח שהמאבד לא היה טורח לחזר אחריו, דנו פוסקי זמננו לפוטרו מהשבה. וכן הדין כשמוצא

ז. המוצא חפץ שערכו מועט, ויש להניח שהמאבד לא היה טורח לחזר אחריו, דנו פוסקי זמננו לפוטרו מהשבה. וכן הדין כשמוצא

לקחתה ממנו, פעמים רבות לא יהיה כדאי למאבד לטרוח לילך למוצא עבור חפץ פועט ערך. ועוד, שבאופן שיש לתלות שגם כשיוודע לבעלים שאבד מהם או ששכחוהו, לא יבואו ליטלם, הוי כעין 'אבידה מדעת'. ויש שכתבו שבזמננו שרוב בני אדם המאבדים חפציהם שאינם חשובים ויקרים כ"כ, אינם משתדלים כ"כ לחפש אחריהם, יש לדון שאין המוצא חייב להכריז באופן זה. ואפילו אם מצא חפצים שאם בעליהם יראו אותם ברחוב יטלום, אעפ"כ המוצא חפצים אלו פטור מלהשיב להם, שדוקא אבידה שהבעלים דורשים אותה חייבתו תורה להחזיר, וממילא יכול המוצא לתלות שהמאבד הינו מהרוב שלא יבואו לבקש חפץ זה, עיי"ש, וכמו שהובא בספר 'אלו מציאות' פרק ב הערות ז-ט בכמה סגנונות בשם האגרות משה, הגר"ש אלישיב, הגר"נ קרליץ, הגר"א שטיינמן, הגר"ח קנייבסקי, הגר"נ גולדברג, הגר"י שפירא זצ"ל, ועוד פוסקי זמננו].

ג. אבידה שהכריז עליה ולא נמצא המאבד

עיי"ש עוד) ושו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן תסד, (ועיי"ש ח"א סימן תתיח), שע"י שימוש כפי שיטת לקנות חפץ חדש, יוכלו הבעלים לקנות עי"כ חפץ חדש, שבאופן זה אין חשש הפסד למאבד וניחא ליה בשומא, עיי"ש. וכן הורה הקהילות יעקב שצריך לשום החפץ כפי ששואו לבעלים], או רק כפי ששואו חפץ משומש. [חזו"א והגר"ש אלישיב זצ"ל, והוסיף הגרי"ש א שכיין שקשה לשום חפצים משומשים, העצה הטובה היא לחשב את המחיר שנמכר חפץ חדש כזה, וכשיבא אליהו יוכל לשאלו איך לשום חפץ משומש כזה].

יא. מצא חפץ ושם ערכו ומשתמש בחפץ, אינו צריך להפריש מעשר כספים מסכום זה, מאחר שהחפץ לא נעשה שלו עי"כ, אלא רק הותר לו להשתמש בו, וכשיתברר מי המאבד יהיה צריך להחזיר הדמים. [משפט האבידה' השמטות לסימן רסז במאז"צ ס"ק עו].

יב. מצא חפץ ושם דמיו, ואחר כך בא המאבד, אין המוצא צריך להחזיר לו את החפץ אלא את דמיו, שכבר קנה את החפץ על ידי שומת דמיו. [פתחי חושן אבידה פ"ו הערה לח, וכדמשמע בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סימן נט, (עיי"ש), וכן צידד הגר"ח קנייבסקי זצ"ל]. אך מכל מקום 'לפנים משורת הדין' יתכן שראוי להחזיר למאבד את החפץ עצמו. [הגר"ח קנייבסקי זצ"ל].

יג. מצא מעות באופן שאינו זוכה בהם, מעיקר הדין אין המוצא רשאי להשתמש בהם. [רמב"ם ג"א פ"ג ה"ח, טור ושו"ע סימן רסז סעיף כה]. אך למעשה מקובל להורות שגם כשמצא מעות יכול להשתמש בהם, וירשום בפנקסו הסכום שמצא. [ע"י שו"ת אגרות משה הנ"ל סעיף ח', הגר"ש אלישיב זצ"ל, שו"ת משנה הלכות ח"ב סימן תכט, (עיי"ש שצידד כן). וכן נקט הגר"נ קרליץ זצ"ל שכיין שבזמננו דרך שמירת כסף היא בבנק, ממילא כמו"כ מותר גם למוצא עצמו להשתמש בכסף. (כל שעכ"פ יודע שמייד כשיבואו הבעלים לבקש, יהיו לו מעות כנגד סכום זה לתת להם), ועיין 'משפט האבידה' סימן רסז ב'בירור הלכה' אות כד, ו'משפטי התורה' ח"ג, דיני השבת אבידה פרק ו סעיף ג].

יד. מצא חפץ שדרך בני אדם להקפיד על החפץ שלהם דוקא, כמו חפץ מצוה מיוחד, מזוזה או תפילין מהודרים ויחודיים, וכדומה, אינו רשאי לשום דמיו ולהשתמש בו. [הוראת גדולי זמננו, עיין ספר 'אלו מציאות' פרק כ סעיף יב].

ופי' שרוב בני אדם המאבדים חפץ כזה אינם מחזרים אחרי, יכול הוא להניח שהמאבד הינו מכלל הרוב, ופטור מהשבתו. ובפרט באופן שיש לתלות שאם ישאיר את החפץ במקומו, יש יותר סיכוי שהמאבד יבוא לחפשו שם, עדיף שישאירנו שם ולא יטלו. [וכמו שהורו גדולי זמננו שפעמים רבות גם אם יכריז, לא יודע הדבר למאבד, לכן עדיף שלא יטלו, שכך יש יותר סיכוי שיגיע למאבד שיתכן שישוב לחפשו. וכן באופן שיש אומדנא שאין הבעלים רוצים שיטרח בהגבהת האבידה והשבתה, בגלל פחיתות ערך האבידה וכדומה, או באופן שהעולם אינם רגילים לטרוח עבור שווי כזה, וגם המאבד עצמו מסתמא היה מניח הדבר ולא היה מטריח עצמו, לכאורה אין המוצא חייב להשיבו. ועוד, שכיון שמדין השבת אבידה, טורח ההשבה מוטל על המאבד, והמוצא רק צריך להודיע למאבד שמצא ושיבוא

ח. מצא חפץ שבנקל אפשר להשיג כמותו בשוק, כמו ספר, כלי בית, בגד, תכשיט וכדומה, או מוצר שעלול להתקלקל או לעבור זמן שימוש, והכריז עליו כדיו, ולא בא המאבד לקחתו, רשאי המוצא לשום ערכו, (עיי' להלן אופן השומא), ולמוכרו לאחרים או להשתמש בו לעצמו. [ע"פ שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סימן מה אות ד, הגר"ש ז' אויערבאך זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל, שו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן קמו (עיי"ש), שו"ת שבט הלוי ח"ה סימן ריח, שו"ת פאת שדך ח"א סימן קס-קסא, הגר"ד יונגרייז, שו"ת חשב האפוד, שו"ת משנה הלכות, וכמו"כ הורו החזו"א והקהילות יעקב. ויש שצירפו לזה גם שברוב האבידות גם כשיש בהם סימן לא מחפשים המאבדים אחריהם, או שאינם באים לקחתם מהמוצא או מהמקום שהשאירו אותם שם, ומאידך, בזמננו אפשר להשיג בחנויות חפץ דומה לחפץ שאבד, וע"י שיכתוב בפנקסו באופן זה, ממה נפשך לא יבוא המאבד לידי הפסד, שבדמים שיקבל מהמוצא יוכל לקנות חפץ אחר].

ט. צריך המוצא לרשום בפנקסו שמצא חפץ, ויציין סימני החפץ וכן ערכו במטבע המתקיים, (ואם שווי החפץ אינו ידוע, צריך לשום דמיו), ולהניח את הפנקס במקום המשתמור. [הוראת גדולי זמננו. והוסיף בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן תסד שיש הכותבים בעמוד הראשון של כרך הש"ס, כמו מסכת ברכות וכדומה, ומפרטים שם את המציאה, מקום המציאה ושווייה במטבע המתקיים, ואין בכך ביזוי קודש, משום שזהו צורך מצוה]. ויש שהיקל באופנים מסויימים באופן שומת החפץ וכתובת סימניו. [עיי' שו"ת אבן ישראל ח"ט סימן קמו-קמז שלאחר ששהה החפץ אצל המוצא זמן רב, וכבר בטלה התרגלותו של המאבד לחפץ, וגם שכבר לא ימצאו המאבד. ונהי דכיון שכבר נתחייב המוצא בהשבה, לא מועיל היאוש לזכות בחפץ, מכל מקום כיון שבין כך לא יחזור החפץ למאבד, שאינו זוכר ואינו טורח לקחתו, שפיר שרי למוכרו לכו"ע, (עיי"ש בדבריו), וכיון שהשומא אינה כדי שיוכלו הבעלים לקנות חדשים במקומם, (כמו שעושים באופן שיש סיכוי שהמאבד יבא), לכן אין שומא זו צריכה להיות לדבר המתקיים, שהשומא היא רק כדי לקיים מצות 'השבת אבידה' כתיקונה ש'יהיה מונח עד שיבוא אליהו', ואליהו כבר יאמר כמה היתה שוה האבידה, כמו שיאמר מיהו המאבד. וכמו"כ כיון שכבר עברה שנה תו אין צורך שיכתוב המוצא סימני האבידה, כיון שגם המאבד כבר שכח הסימנים וגם לא יבוא וכנ"ל, וכל שכן ירשו שאינו יודע לא מהאבידה ולא מסימניה, ולכן גם רשאי לשום בעצמו לכו"ע, עיי"ש].

י. מצא חפץ משומש, נחלקו פוסקי זמננו אם יכתוב בפנקסו יציין חפץ חדש, [הגר"ד יונגרייז זצ"ל ושו"ת פאת שדך ח"א סימן קסא,

עיונים בדברים העומדים

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון מד

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

<p>ניסן תשפ"ד</p>	<p>יגדל ויק שנהגו לומר אחר התפלה י"ג עקרים שהוא פזמון יגדל אלהים הי וכו', וסדר היוס</p>	<p>אתה הוא וכו' בשמים ובארץ תנא דבי אליהו (פרק כ"א), והמשך של 'לעולם יהא אדם'!</p>	<p>אדון עולם מתחיל השליח לצבור אדון עולם, והוא שיר נאה ומעולה. ומלאכה כחול כל מי שמכוח צעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד ורב האי גאון ורב שריאל גאון, ערב אני בדבר שחפלתו נשמעת, ומטה משה</p>	<p>קרבות חלק ד'</p>
------------------------------	--	---	--	----------------------------

<p>אבינו שבשמים</p>	<p>בניסן עתידין ליגאל</p>
----------------------------	----------------------------------

ואיתא במשנה סוף מס' סוטה (מט ע"ב) דבעיקבתא דמשיחא, יהיה מצבנו כ"כ בשפלות עד שיגיעו להכרה "שאינ לנו להשען אלא על **אבינו שבשמים**". וכדאי להביא לשיק של ר' ירוחם ממיר (דחו"מ ב' כ"ח) שמתאר הענין במלא המלה. "ידוע על אחד מן הראשונים שחיבר ספר על הלכות ציצית וקרא שמו "ברוך שאמר" ע"ש מעשה, שאביו מת קודם שנולד, ולא ידע מאומה בקטנותו כ"א "ברוך שאמר", והיה הולך בכל יום לבהכ"נ והיה פותח הארון ואומר "ברוך שאמר" ובכה, עד שעזרו ה' ונעשה "ראשון", וע"כ קרא שם חיבורו "ברוך שאמר". והנה אמת הוא שזה מצבינו, שהכל, כל העצות, בטל ונאבד מאתנו, נשארנו גלמודים, בלי שום משען ומשענה, ואין לנו שום עצה רק לפתוח ארון הקדש, ולהפיל רחמים ותחנונים לפני בורא העולם שהוא לבדו יעזרנו, אמת הוא שבזמן הזה הוא עקבתא דמשיחא, והכל בטל וכלה, כל זה הוא אמת, אבל עלינו לזכור ולדע סוף המשנה "על מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים" - הוא קיים, בורא האמת הוא קיים לעד, אמונה היא מהדברים שלא יכלו לא יסופו ולא יתמו לעולם, וקיים לעד, ובכל המצבים הרי בזה אנו בטוחים, אבינו שבשמים - זה נשאר לנו, וע"ז נוכל להשען".

"בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל (ר"ה יא ע"א)". הגענו להתפילה הראשונה שקבעו חז"ל בתנא דבי אליהו (פכ"א), לבקש בכל יום על קיבוץ גלויות על גילוי כבוד מלכותו יתברך בעולם. וגם מצטרפים בסוף הגליון אמירת 'אדון עולם' ויגדל' שהוא כנגד י"ג עיקרים. ותפילות אלו משלימים לקטע זו המדבר על יחוד הבורא ושליטתו על העליונים ותחתונים. ומתוך הכרה זו מבקשים כאן שיופיע מלכותו בגלוי לעיני כל העולם. ובבקשה זו על קיבוץ גלויות, כלל ישראל נקראו בשם 'קָיִיד', ומשום שזה בעצמו סיבה ליגאל, וכמו שמתפללים בשמ"ע 'קורנו תרום וכו' כי לישועתך קוינו כל היום', כמו שאח"כ 'ילקוט תהלים רמז תשל"ו) עה"פ "ואמר ביום ההוא וכו' קוינו לו ויושיענו" - אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הן לגאולה בשכר הקווי", (חיד"א מדבר קדומות ט' ט"ז).

אתה הוא ה' אלקינו, בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים - יש לתמוה הדולי"ל כסדר שמי השמים, שמים, וארץ. וכתב בסדור אור החמה (לר' זונדל קרויזר וצ"ל) דאפשר דקאי ע"מ שאמרו (פע"ח שער חג המצות פ"א דף קטו). שלפני ששרתה שכינה במקדש היתה השכינה בשמים, וכשרתה במקדש הורידה לארץ שנצטמצמה בין שני בדי הארון, ובזמן החורבן עלתה לרקיע השביעי - 'וזהו שמי השמים', [ע' בגליון על העקידה]. אמת, אתה הוא ראשון, [אתה הוא אחרון, ומבלעדיך אין אלקים].

בקשה לקיבוץ גלויות

קבץ [נפוצות] קְיָיִיד מאַרְבַּע כְּנֹפֹת הָאָרֶץ. יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלקים לבדך, [עליון הוספה על לשון 'הקרא', (ע' סדר היום) ללל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ, את הים, ואת כל אשר בם [הבריות (רוקח)] - כינוי לכוחות הסטי"א דאף שנראים כמחכישים פמליא של מעלה אבל אין בכלם שיהאמר לך מה תעשה וכו' (אור החמה). ומי בכל מעשה ידך בעליונים או בתחתונים, שיהאמר לך, מה תעשה ומה תפעל.

תפילת 'קבץ נפוצות קויד'

תפילה זו היא בקשה על קיבוץ גלויות, אלא שמקדימין שבח של יחוד שמו וגדולת מעלתו להבקשה כדלפנין ממשרע"ה שאמר אשר מי א-ל וכו' ואח"כ אעברה נא ואראה, (סדר היום). והוא המשך של הבקשה של 'קדש את שמך וכו' (סידור חסידי אשכנז)

העיקר הי"ב ידוע שהוא אמונה וביאת המשיח, וציפי לישועה. ודעת הסמ"ק (מצוה א') שהמצות ציפי לישועה מקורו מהמצוה של אמונה, וז"ל מה שאמרו חכמים (שבת דף לא) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה, היכן כתיב מצוה זו, אלא ש"מ בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שחוצאינו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו'. ועל כרחין מאחר שהוא דבור, ה"ק, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כן אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמינו שנית, כדכתיב (דברים ל') ושב וקבצנו מכל העמים וגו'.

וגם מזכירים השגחה פרטית של הקב"ה "ומי בכל מעשה ידך וכו' שיהאמר לך מה תעשה", וידועים דברי הארוחות חיים להרא"ש (אות כו) "מי שאינו מאמין אשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלקיך אינו מאמין ואין ה' יחוד שלם כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה".

מסיימים התפילה בבקשה שיתגלה כבודו לכל אומות העולם, וכתב היעב"ץ דמדברי הירושלמי שהבאנו בגליון הקודם שהוא המקור לברכת 'אתה הוא עד שלא נברא העולם', שמדבר במעלת ישראל שמיחידים שמו ומובדלים מאומות האומות העוסקים בדברי הבל, עכשיו באים להתפלל שגם כל האומות יכירו במלכות ה'

אבינו שבשמים, מי וקנים, עשה עמנו צדקה וחסד בעבור שמך הגדול - שמך שחתום בשמנו 'ישראל' [ע' ירושלמי תענית (פ"ב ה"ו)], זהו משאה"כ ביהושע (ו' ט') "ומה תעשה לשמך הגדול" - זהו השם א-ל, ולמה נקרא שם גדולי' כי אל"ף הוא אחד - זה הקב"ה גבוה כלמ"ד הגבוה מכל האותיות, כך היא גבוה מכל המלאכים הנקראים 'ק"ל', לכן כתיב ברוב מקומות 'קל עליון', (רוקח). תבאר והנזכר שנקרא עלינו, וקנים לנו ה' אלקינו את הדבר שהבטחתנו על ידי צפנינו חוץ, כָּאָמֹר : (צפניה ג' כ') בָּעַת הַהִיא אָבִיִּיא אֶתְכֶם - זה אמר על עשרת השבטים כאומר עם כי בבנין בית השני לא חזרתם לארצכם אבל בעת הגאולה היא אביא אתכם לארצכם (מצוד"ד), ובעת [מלת 'ההיא' דלעיל קאי ג"כ ע"ז, (רד"ק)] קבצי אתכם - זה אמר על יהודה, כאומר אם כי בבנין בית השני לא חזרתם כולכם אבל בעת הגאולה היא אקבץ את כולכם אל ארצכם, (מצוד"ד). כי אתן אתכם לשם - הכל יאמרו כי יפה נקראו 'ישראל', כי שררותם גדל וירום, (רוקח, ע' רש"י פ' וישלח ל"ב כ"ט). ולתהלה בכל עמי הארץ, בשובי את שבותיכם - ולכן לא ישאר מי מהם בגולה, כי בעבור שיהיו לתהלה בכל עכו"ם, יביאום למנחה לירושלים את מי אשר ימצאו בקצות הארץ, (מצוד"ד) לעיניכם - בזה ירמוז על תחיית המתים לומר לבני דורו הנה תעמודו בתחיה ואת זה תראו בעיניכם כן (שם) - אָמֵר ה'.

תפילה כהלכה

הרב אלחנן ברונר שליט"א בעמ"ס נתיבות הברכה

דיני אכילה ושתיה קודם תפילת שחרית

ולתנפול, ובפרט בהמקומות שרגילין בהם ואין מתיישב הדעת בלתם, וכ"ז בלא סוכר ובלא חלב [אחרונים]". והוסיף המ"ב "והעולם נוהגין להקל לשתות עם סוכר, ואפשר זכונות האחרונים וכן הרדב"ז שכתב דעם סוכר אין לך גאווה גדולה מזה קודם התפלה, רק אם נותן הסוכר בתוך הטיי"א למתקן, זהו אסור קודם התפלה, אבל אם לוקח מעט סוכר בפיו בעת השתייה ובלתי זה אין יכול לשתות הטיי"א אין זה בכלל גאווה.¹ **היוצא מדברינו דבנתינת הסוכר בתוך הטיי"א או לאכול מעט מיני תרומה בעת השתייה כדי שלא לשתות הטיי"א וקאפי"ע אליבא ריקנא אין שום צד להקל בזה קודם התפלה, אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה. ומ"מ טוב שיאמר מתחילה עכ"פ פרשת שמע ישראל."**

אמנם כתבו הרבה פוסקי זמננו דמה שהחמיר המ"ב שלא ליתן מים בתוך הקפה, כ"ז בזמניהם שלא הורגלו כולם לשתות קפה עם סוכר, אבל האידינא שכולם נוהגים לשתות קפה עם חלב וסוכר בתוכו, אין זה נקרא 'דרך גאווה'. [כ"כ בארחות רבינו בשם בעל הקה"ל זצ"ל, וכן הובא בספר פניני התפילה בשם הגריש"א זצ"ל, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ו סי' ל"ג) ובשו"ת יבי"א (ח"ד או"ח סי' י"ב). ומביאים, שהמהרש"ם בדעת כבר כתב שבזמנו כולם היו שותים עם סוכר וכמעט אי"א להם לשתות בלי"ז, וגם קפה עם חלב שוב ליכא חשש גאווה! [וכן הערוך השולחן (סכ"ג) מיקל בסוכר דאינו אלא להטעים החמין ואינו עיקר, אבל אין להקל להוסיף חלב, דחלב משביע, ולמעשה כתב דהעולם מקילים בחלב ג"כ, ע"ש].

וכל ההיתר לשתות קפה [גם בלי סוכר] הוא רק אם יש צורך לכוון דעתו בתפילה כמבואר מדברי הפר"ח והמ"ב דההיתר הוא כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, (הליכות שלמה (פ"ב סי' ט"ב). וכ"כ בצצות השולחן (סי' י"א סי"ב), דכיון ששותו לצורך לא הוי דרך גאווה, אבל מים מותר בכל גוונן, דאין זה גאווה כלל.

ונסיים באזהרת המ"ב (שם בסו"ד) "כתב בספר פתחי תשובה החדש דיש למנוע מלשתות הטיי"א בבוקר קודם התפלה באסיפת חבירים ע"ש טעמו, ומלבד זה רגיל להסתעף מזה איסור אחר דהלא כתב הרשב"א והובא בב"י דלכך אסור לו לאדם לעסוק בחפציו קודם שיתפלל כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל וכ"כ בש"ע סוף סעיף ב' שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל והרגילין באסיפת חברים בעת שותי הטיי"א רגיל לפעמים ע"י ריבוי השיחה לעבור ע"ז גם זמן ק"ש ותפלה."

שתיה קודם התפילה בשבת ויו"ט

כתב הטור (סי' פ"ט) דמה שהתיר הראב"י לשתות מים דלא שייך בהו גאווה, הוא דוקא בחול, אבל בשבת ויו"ט כתב דאסור משום שאסור לטעום קודם קידוש. וא"א [הרא"ש] ז"ל היה שותה מים בשבת בבקר קודם תפלה, שאין הקידוש אסור כיון שעדיין לא הגיע זמנו". והשו"ע פסק כדברי הרא"ש.

אכילה לפני ענוה"ש

הנה מעיקר הדין התחלת האיסור אכילה הוא מזמן עלוה"ש, ובתוך חצי שעה לפני עלוה"ש מותר בטעימה אבל אסור לקבוע סעודה שמא ימשך סעודתו כמו לפני מנחה ומעריב (מ"ב סק"ז). אולם כתב המ"ב (סי' כח) "ובשם הזוהר כתבו האחרונים שאפילו קם בחצות הלילה

המשך בעמוד ד'

הרמב"ם שכתב אסור שישטעם כלום' וכו' משמע דשום טעימה אסור" (והיינו אפילו שתיית מים כדנראה מדבריו). ומכאן, כתב הרבני יוסף כתב דהממירי שלא לשתות אפילו מים קודם התפילה תבוא עליו ברכה. ד [ולענין לעשן לפני התפילה, ע"י מ"ב סי' ד' סק"ב].

ה ונראה לבאר, דכשענרבת את הסוכר במשקה נעשה המשקה משקה חשוב בעצם, וזה אסור לכו"ע, משא"כ היכא שאינו מערב אלא רק מניח את הסוכר בפיו כדי למתק את המשקה (שאינו יכול לשתות בלא"ה), אין המשקה נעשה חשוב ע"י. והסוכר מותר להניח בפיו כיון שאין דרך לאכול סוכר בפני עצמו, וממילא אין לזה חשיבות אכילה ויש לדון גבי מי שרגיל לשתות תה וקפה בלא סוכר מחמת בריאות, אלא

אקרא ראו שלפי פשוטו משמע לאסור אף במים, ולכך הוצרכו לומר אל תקרא גויך אלא גאיך, עכ"ד. ובדעת ר' פרץ צ"ל דמה שדרשו גאיך הוא רק לבאר טעמא דקרא, והכונה היא שאסור כל דבר אף מים מדכתיב "גויך" דמשמע כל צורכי הגוף, והטעם הוא משום דקרי' גאיך, והיינו דגם זה מיקרי דרך גאווה שמקדים צורכי גופו לצורכי שמים.

היוצא מדבריהם, דנחלקו בעיקר הכוונה שאכילה לפני התפילה הוי גאווה, להראב"י, הגאווה הוא מה ששותה או אוכל מאכל או משקה חשוב, ואילו לדעת הר"ף אסור אף לשתות מים קודם התפילה, ומשום דאפי"פ שהמים אינם משקה חשוב, מ"מ הגאווה היא לא בעצם חשיבות המאכל והמשקה, אלא בעצם זה שהאדם דואג לעצמו קודם שדואג לחפצי שמים, ולכן גם בשתיית מים שממלא נפשו ורצונו קודם התפילה, הרי זה גאווה שמקדים צורכי עצמו לצורכי שמים. ולדינא, פסק השו"ע כדעת הראב"י שמוותר לשתות מים קודם התפילה.¹

אכילה לצורך רפואה קודם התפילה

עוד כתב המהר"י אבובב (שם) דלדעת הראב"י דמותר לשתות מים הי"ה דמותר לאותם אוכלים ומשקים שאוכלים לרפואה שמוותר לאכול ולשתות קודם תפילה מהאי טעמא, ולפי דעת ר"ף נראה שאסור לטעום שום דבר, והטעם הוא שאם מלא רצונו במה שהוא צריך, אחר שנתגאה קרינא ביה וכו"ל.

ולמה שנתבאר לעיל בביאור פלוגתתם מובן היטב, דהראב"י למד דהאיסור הוא דוקא דרך גאווה, ולכן שתיית מים שאינם משקה חשוב או כשאוכל ושותה לרפואה אין זה דרך גאווה. אבל הר"ף למד דהגאווה היא מה שמקדים הפצי עצמו לחפצי שמים, ולכן גם כשאוכל לרפואה, סו"ס הרי הוא עוסק בצורכי עצמו קודם צורכי שמים.

ולמעשה, מסיים המהר"י אבובב דאף לדעת הר"ף אפשר להתיר אוכלין ומשקים לרפואה, והטעם משום דצורך רפואה ודאי לא חשיב דרך גאווה. וכתב שהרמב"ם (הל' תפילה פ"ה ה"ב) ג"כ מסכים בזה הדעת, שכתב "הרעב והצמא הרי הן בכלל חולים, אם יש בו יכולת לכוין את דעתו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה". וכתב בב"י "ולפי מש"כ הטור (סי' צ"ח) בשם הר"מ אהא דכל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, שאין אנו נוהרים עתה בכל זה לפי שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה, אפשר דהני נמי יתפללו ואח"כ יאכלו וישתו. ומיהו אם רצו הצמא והרעב לסמוך על דברי הרמב"ם ז"ל הרשות בידם".

שתיית תה וקפה עם חלב וסוכר

כתב הפרי חדש (סק"ג) דמותר לשתות תה דוקא בלא סוכר אבל בסוכר אין לך גאווה גדולה מזו, והוא הדין לקפה שמוותר לשתותו קודם תפילה, כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, ובפרט בארץ מצרים שאין הדעת מתיישב בלא קפה אבל בסוכר אסור. וכ"כ הא"ר בשם הרדב"ז (חלק ד אלף שט) וז"ל "שאלת אם מותר לשתות מים וסוכר קודם שיתפלל דע שאם אינו חולה אסור ואין לך גאווה גדולה מזו". והובא דבריהם בפמ"ג. הרי כל גדולי האחרונים כולם בפה אחד אסרו ליתן צוקער לתוך הקפה.

והמ"ב (סק"ב) מביא דבריהם, וז"ל "ויטיי"א וקאפי"ע מותר לשתותו קודם תפלה כדי שיוכל לכוין דעתו

אלא מהבוקר יש להוכיח דמתחיל החיוב מהבוקר והלילה הולך אחר היום. וכן הוכיח הגרי"ש ברמז וצ"ל (אשר לשלמה סי' ג'), וע"ש מה שביאר טעמא דמילתא, ויתכן לומר עוד משום דתפילה כנגד תמידין תיקון, ובקרבנות היום הולך אחר הלילה. אולם הפמ"ג (בהקדמה לה' תפילה ועוד מקומות) נקט בפשיטת דהחיוב מתחיל מהלילה, [וכן נקטו בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ב סי' ג, וכן היערות דבש ח"ב דרוש י"ב], והדרא קושיא לדוכתא, וצ"ע.

ג והפרי חדש (סי' פ"ט סי"ג) הוכיח מלשון הרמב"ם דהתיר 'הצמא לשתות, שאפילו מים אסור לשתות קודם תפילה, [אכן במחויק ברכה (שם) כתב דאין דברי מוכרחים]. והערה"ש (סי' פ"ט סי"ג) מדייק מלשון

איסור אכילה ושתיה קודם התפילה

איתא בגמ' (ברכות י:) "ויאמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, מאי דכתיב "לא תאכלו על הדם", לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו הכתוב אומר "ואותי השלכת אחרי גויך", אל תקרי גויך אלא גאיך. אמר הקב"ה, לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים". וכתב הביאור הלכה, דנפק"מ בין הטעמים הוא לענין ק"ש, דלטעם השני מועיל בזה ק"ש, דעכ"פ קיבל עליו מלכות שמים, אבל לטעם הראשון הוא דין בשמו"ע דוקא.²

אם האיסור הוא מהתורה או מדרבנן.

והנה הרמב"ם (ברכות י:) כתב וז"ל "ויאסור לאדם שיאכל קודם שיתפלל וכן נמי לשתות. ונ"ל דוקא מידי דמשכר, מדקא דרשי ליה מ"ואותי השלכת אחרי גויך", אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קיבל עליו עול מלכות שמים, ובמים לא שייך גיאוות". [והו"ד ברא"ש (שם) והמרדכי (סי' כ"ג) והג"מ (פ"ו תפלה אות ד), והטור (סי' פ"ט)]. והאורחות חיים (הל' תפילה אות טו) הביא דבריו, וכתב, דהרי פרץ (הג' תשב"ץ קטן סי' ר"ב) חולק עליו וס"ל דמותר לשתות מים, והטעם כיון שמלא נפשו ורצונו מים שהוא צריך אחר שנתגאה קרין ביה".

והנה הב"י מביא מהמהר"י אבובב דביאר דעת הראב"י, דמש"ה שינו הפסוק ואמרו אל תקרי גויך אלא גאיך, מפני שאם היינו תופסים הפסוק כמו שהוא, היה אסור לשתות מים, שהרי צורך הגוף הן, והשתא דקרינן גאיך' במקום גויך, כיון שאין במים גאווה שרי. וכתב הב"י "ונ"ל שהטעם שהיה כח ביד חכמים לשנות הפסוק ממשמעו, היינו מפני שזה שאסור לאכול ולשתות קודם שיתפלל אינו מדאורייתא אלא חכמים אסרוהו, ולא נראה להם לגזור אלא במיזד דהוי דרך גאווה דוקא, וכי בעו לאסמוכי

פלוגתת הראשונים אם מותר לשתות משקה שאינו חשוב קודם התפילה

והנה הרמב"ם (ברכות י:) כתב וז"ל "ויאסור לאדם שיאכל קודם שיתפלל וכן נמי לשתות. ונ"ל דוקא מידי דמשכר, מדקא דרשי ליה מ"ואותי השלכת אחרי גויך", אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קיבל עליו עול מלכות שמים, ובמים לא שייך גיאוות". [והו"ד ברא"ש (שם) והמרדכי (סי' כ"ג) והג"מ (פ"ו תפלה אות ד), והטור (סי' פ"ט)]. והאורחות חיים (הל' תפילה אות טו) הביא דבריו, וכתב, דהרי פרץ (הג' תשב"ץ קטן סי' ר"ב) חולק עליו וס"ל דמותר לשתות מים, והטעם כיון שמלא נפשו ורצונו מים שהוא צריך אחר שנתגאה קרין ביה".

ב הנה בעיקר דעת הרמב"ם דיש חיוב להתפלל בכל יום, כפשוטו היום הולך אחר הלילה ככל המצות, אולם מהא דלא מתחיל איסור האכילה

פסח כנגד אברהם

כתב הטור (ס' ת"ז) שהמועדים נתקנו כנגד אבות, ופסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לוישי ועשי עוגות ופסח היה. וביאור הענין, (כע"ז בספר ירח למועדים) דיסוד חג הפסח הוא מועד שיונקים מידת האמונה והשגחה של הקב"ה.

כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו

"אר"ח א"ר כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו. ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמיה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל, (ברכות ו ע"ב).

אדון עולם

כתב המטה משה "ואחר כך [אחר שנכנס ביה"כ ויושב במקומו] מתחיל הש"צ אדון עולם, והוא שיר נאה ומעולה. ומצאתי כתוב כל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרטג על תפלתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביום הכפורים בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אתו. ועליו אמר שלמה המלך ע"ה (משלי טו, ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ע"כ. ואפשר שזוהו נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה."

הוויבא בשו"ע (צ"ט) "קבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שקבע לו ב"ה להתפלל, אלא גם בבח"כ שקבוע בה צריך שיהיה ד' מקום חשוב מקום אחד "ותך ד' אמות חשוב מקום אחד דא"א לצמצם. וע' ברבנו יונה (שם) מה שביאר הטעם דקוראים עליו אי עניו אי חסיד.

פנימיות הטונה

המהרש"א (בח"א) מגלה לנו פנימיות הטונה בזה. "מבואר דכל המשנה מקום תפלתו הוא מקבל שפע וכח אלקי כפי אותו המקום והרוח כמו שאמרו (ב"ב כ"ה) כל הרובץ להחכים ידרים להעשירי יצפון, וזהו הקובע לו מקום אחד לתפלתו בלי שינוי הוא מיוחד כחות אלקים לשם האחד האמיתי, וזה אומרו אלקי אברהם בעזרו וכו'. והוא מבואר כמ"ש בפסחים (ק"י:): שאמר לו הקב"ה ויהי ברכה - כך חותמין בשם ההוי"ה שם המיוחד שעי" אברהם נתייחד שמו ויהי ב"ה. ועד"ז האריך בעל העקידה (שער ע"ב) וז"ל "כי עם שפשוטן של דברים יזקח על קביעות המקום המורגש בבית המקדש או בבית"א או בבית"מ, יראה שעיקר כוונתם אל מקום המושל והמיוחד, וזה כי עד שלא זרחה שמשו של אה"ע לא היה מקום קבוע לבני העולם לתפלה כי זה דורש מהשמש וזה מהירח וכו' גם המבקש מהאחד לא יסיח דעתו מהאחר, כי לטלם יש להם יכולת לפי מחשבתם, אחד המרבה ואחד הממעיט, אבל כשהאיר אורו בעולם ובטל דעותיהם הנפסדות והראה להם בדברים מופתיים שיש סבה אחת ראשונה לכל הנמצאות עליונות ותחתונות הוא שפעל אותם בריצו המוחלט, מיד קבע להם בזה לתפלתם מקום מיוחד, ואמרו שהנמשך אחריו וקובע מקום זה לתפלתו בלי שיתלה עצמו בשום השתדלות וכונה נכריה - אלקי אברהם יהיה בעזרו. [וע' שם שביאר עפי"ז ענין כוונה כנגד מקום המקדש].

כתב הקהלת יצחק (ע"ה"ת) בהקדמתו: "וראיתי בספר כנפי יונה שכתב בהקדמה וז"ל ושמעתי שאמרו על הגר"א זללה"ה שבא אליו מחבר אחד לבקש הסכמה מאתו על פירושו לסידור התפלה וראה הגר"א ז"ל בראש ספרו טעם להתחלת סדר התפלה בשבח אדון עולם ע"פ מ"ש רשב"י (ברכות ז' ע"ב) מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנו'יאמר אדני"י כמה אדע וגו'. וידוע שאברהם תיקן תפלת שחרית, וע"כ ראוי לקבוע את השם הזה בראש תפלתו של א"א. ואמר הגר"א כי אלמלי לא בא ספרו בדפוס אלא בשביל דבר זה דין, עיי"ש."

ומחבר זה הוא המגיד צדק (המגיד מפאלאצק, מתלמידי הגר"א), ובפירושו כתוב בסגנון אחר, וז"ל "הנה ראוי לך לדעת מה שתקנו לנו הזו"ל בתחילת סידור העבודה שם אדני"י ולא שאר שמות משמות הקודש, ומן הראוי ונכון לומר 'מלך עולם שאר מלך', וכן בתחילת התפילה תקנו 'אדני"י שפתי תפתח'. ומבואר ע"פ הקדמה ממס' תמיד (פ"ג מ"ב) "אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה וכו' מתיא בן שמואל אומר 'האיר כל המזרח עד שבחרו', [ע"כ המשנה], וכ"כ למה לו לשאול אם האיר המזרח עד שבחרו, כדי להזכיר זכות אברהם הקבור בחברון. [א.ה. מקורו מהירושלמי ביומא (פ"ג ה"א), והתם איתא רק 'להזכיר זכות אבות', ולשונו המחבר קרוב ללשונו הרע"ב שכתב 'זכות אבות הקבורים בחברון']. ולכן התחכמו ג"כ ופתחו תחילת סדר העבודה זו תפילה באדני"י כדי להזכיר זכות אברהם, והוא כמאמר חז"ל (ברכות ז.) מיום שברא הקב"ה את עולמו וכו'. ואף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנו' ועתה שמע אלקינו אל תפלת וכו' למען אדני"י, למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון, (המשך הגמ' שם), ופירושו זה ישר בעיני הגר"א וקלסיה."

ויש להוסיף, לכאר מלת 'אדון עולם', ע"פ מש"כ רבנו בחיי (כ"ו ל"ג) ע"ה פ באה"ע "ויקרא שם בשם ה' קל עולם, וכוונת הכתוב כי אברהם מכריז ומודיע לבריות שהעולם מחודש, ויש לו מנהיג יחיד וקדמון, וע"כ יאמר כי ההכרזה הזאת היתה "בשם ה'" היחיד "א-ל עולם" הקדמון אשר היותו ואלהותו קודם העולם. ומקורו מהרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פ"א, ג), ע"ש.

יגדל

כתב הסדר הזיום ויש שנהגו לומר אחר התפלה י"ג עקרים שהוא פזמון יגדל אלקים חי וכו' בנעימות קול והוא מנהג טוב ויפה ועולה לד' ענינים לקבל עליהם האמנת הי"ג עקרים. והמ"ב (ס"ח ד') כתב דרח"ו כתב שהאר"י ז"ל לא היה נהוג לאומרו, ע"ש. אולם השל"ה הביאו בסדרו, וכתב ע"ז פירושו ארוך.

ואמונתך בלילות". הרי דגולות מצרים הוא חסד ה', וגם החסד שלנו כמ"ש כ' וכרי לך חסד נעורך, לצאת ממצרים להכנס תחת כנפי השכינה, וכמ"כ הכנסת אורחים של אברהם, לא היה חסד גדול מזה להכניסם תחת כנפי השכינה.

המשך מעמוד ג'

אסור לטעום קודם שמתפלל וכתב הפמ"ג דדוקא כשהיה ישן [לפני, אבל מי שעדיין לא הלך לישון, והגיע חצות עדיין מותר לאכול], ואפשר דשתייה שרי, ומדינה אפילו ישן מותר לאכול ולשתות, ומי"מ נכון לכתחלה לזוהר בזה אם אינו מוכרח, ועיין במחצית השקל שכתב דבתשי"ב שב יקרב סי' ח' כתב בשם סידור האר"י ז"ל שרח"ו עצמו כשהיה חלש לבו אכל או שתה איזה דבר לחזק גופו ולא אסר כ"א לאכול למלאות תאוותו עי"ש ובח"א כלל ט"ז כי ג"כ דהקם קודם אור היום ולבו חלש ועיי"ש מתבטל מלימודו מותר לאכול."

התחיל לאכול קודם עלות השחר אם צריך להפסיק

כתב השו"ע (שם סעי' ה') "ואם התחיל לאכול קודם

סעודתו שהתחיל לפני הזמן ליכא גאווה בזה. ולדרכו, לא התיר אלא בהתחיל בהיתר, אבל התחיל באיסור לא, דכיון דהתחיל באיסור איכא גאווה. ולדינא, כתב המ"ב בשם האחרונים דהעיקר כדעת הרא"ש דצריך להפסיק.

אכילת קטנים קודם התפילה

ילדים אף שהגיעו לחינוך אין למנוע בעדם אכילה ושתייה קודם התפילה כפי צרכם, כי צריכים זאת לחיזוק כוחותם וגידולם כראוי, אף שהוא ילד בריא לכל דבר. [מ"ב (סי' ק"ו סק"ה). ועי' בשו"ת יבי"א (ח"ד או"ח סי' י"ב סקט"ו) שהביא פלוגתת הפוסקים בזה, והעלה לדינא כדעת המ"ב. אכן כתב דבנער בריא בן י"ב ויום א' ואילך נכון לחנכו גם בזה].

חצי שעה לפני עלות השחר, נחלקו הראשונים אם צריך להפסיק כשהגיע עלוה"ש. הדעה הראשונה הוא דעת הרא"ש (שם) דצריך להפסיק דאע"ג דבתפלת המנחה אי"צ להפסיק כמ"ש סי' רל"ב, הכא שאני כיון דאסמכוה אקרא דלא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם צריך להפסיק משום דאיסור זה חמור יותר דאסמכוהו אקרא. וי"א שא"צ להפסיק, והוא דעת הרשב"א. ויש בזה ב' פשטים. המג"א לומד דכיון דתפילה דרבנן, לא מחמירין יותר משאר תפילות, ולפי"ז הי"ה אם התחיל באיסור, כמו לענין שאר תפילות, (והובא במ"ב). אולם בשעה"צ כתב דהפמ"ג מייאן בזה, וכוונתו למה שמביא מהלב"ש שכתב טעם אחרת, דכל שממשיך

לשתות עם סוכר, וכן משמע מלשון המ"ב, שכתב דאי"א לשתות בלא"ה, [ואולי יש לדחות דאיידי באדם פרטי ולא בהמון עם]. והמ"ב בעצמו כתב העולם מקילין בזה, ומסתמא משום דכך היה הרגילות לשתות, ואפ"ה חזינו דהמ"ב האריך טובא שלא להקל, ורק בנתינת סוכר בתוך פיו, יש פנים להחמיר גם בזמנינו, ועי"פ בדיאי אין לקחת סוכר יותר מן הצורך והמוכרח, וגם לא לשתות קפה שמערב בהם טעם מיוחד וכדומה. וטעמא דהמג"א צ"ע, דלא דמי כלל לאיסור קודם שאר תפילות דחיישנין

שותה עם תמר או צימוקים, (כיון שאינו יכול לשתות בלא מיתוק), האם ניכא דכיון תמר או צימוק שהודך היא לאוכלם גם בפני עצמם, הוי כאכילה ולא שתייה גרידה ואסור, או דנימא, דכיון שאין כוונתו לאוכלם אלא רק כבדי למתק את השתייה, הרי הם נחשבים כספלים לגמרי לשתיה, ואין להם חשיבות אכילה מצד עצמם. ובשו"ת אז נדברו (ח"י"א יתר מ' מ"ו) כתב להתיר משום שזה נחשב כטפל. ויל"ע.

ו אולם מאידך גיסא יש להוכיח, כיון שחזינו דגם בזמן הח"ח כבר היו רגילין

שפּרתי ישנים

גנוזות וכת"י מחידושי תורתם של גדולי הדורות זיע"א שלא שזפתם עין הדמוס

שבת הגדול

מור סימן תכמ

אסרו חג, הא אחר כך מתענין, ובמסכת סופרים מביא דאין מתענין עד שיעבור ניסן^{טו}.

וי"ל, דשפיר מייית ראייה, דודאי במה שאמר במסכת סופרים שאין מתענין עד שיעבור ניסן אין הלכה כן, דבמסכת פסחים איתא משנה שלימה דמותר להתענות בניסן^{טו}, אבל במה שאין מתענין עד אחר אסרו חג הלכה כך, דאיכא למימר מה שאומר בפסחים שמתענין בניסן ר"ל אחר אסרו חג, ואם כן מזה מייית שפיר ראייה הואיל דהלכה כך^ל.

ותלמידים מתענין וכו'. הא דנקט תלמידים דווקא, משום דהרבה דינין תלויין ביום טוב של פסח, ושמו מתוך כך הורו התלמידים הוראה בפני רבן, לכך מתענין.

שני וחמישי ושני מפני חילול השם שלשה ימים, ואם תאמר, למה צריך לחזור ולומר 'שלשה ימים', כיון שאמר שני חמישי ושני אנא ידענא דשלשה ימים הם.

וי"ל, דלכך צריך לומר שלשה ימים, לפי שאמר מתענין וכו' שני חמישי ושני,

דמשמע בניסן, וזה לא תמצא אלא כגון שכלה יום אחרון של פסח ביום ראשון, אבל ברוב שנים לא (יזזה) [יהיה] כן, והוה אמינא דלא צריך להתענות שני חמישי ושני כיון שלא יכול להתענות בניסן, לכך חזר וכתב שלשה ימים, ר"ל בכל עניין תתענה שלשה ימים אפילו לא תמצאם בניסן אלא באייר.

ועוד י"ל, הואיל ומי שהתענה שני ימים ולילות רצופין, שזה טוב הוא יותר משלשה ימים בהפסקת לילות, הוה אמינא שגם בכאן (אין) [אם] התענה שני ימים ולילות רצופין שפיר דמי, לכך חזר והזהיר על כך דשלשה ימים דווקא.

כמו שרגילין באשכנז להתענות שלשה ימים וכו'. משמע שר"ל, שבאשכנז נמי מתענין אחר הפסח בניסן. ואם תאמר, הא לקמן בסימן תצ"א^ל כתב המחבר, נוהגין באשכנז וצרפת להתענות וכו' עד וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן וכו'.

וי"ל, דאינו מביא ראייה ממנהג אשכנז שמתענין אחר הפסח בניסן, שודאי הם מתענין אחר ניסן, אלא כך דעת המחבר, שבמסכת סופרים קאמר מתענין וכו' דמשמע בניסן, ואיני יודע אם הוא קודם פסח או לאחר פסח. ומסיק, ונ"ל דהנך שלשה ימים אחר הפסח קאמר, ועל זה מביא כמו שרגילין באשכנז, ר"ל באשכנז נמי מתענין אחר היום טוב.

תניא שואלין בהלכות פסח. ר"ל דבשאר יום טוב תניא^א, בהלכות ראש השנה בראש השנה^ב, סוכות בסוכות, עצרת בעצרת. דווקא ביום טוב גופיה דורשין מעניינו, אבל בפסח שואלין שלשים יום קודם הפסח^ג.

הלכך שלשים יום קודם הפסח. ר"ל מדאמר בברייתא שואלין שלשים יום קודם הפסח, הלכך חל נמי עליו חובת ביעור שלשים יום קודם הפסח^ד.

ועוד יש לפרש דכך דעת המחבר, הואיל ובברייתא זו תניא שואלין שלשים יום קודם הפסח, וברייתא אחרית^ה תניא "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" מלמד שמושה היה דורש לבני ישראל מעניינו של כל יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות ראש השנה בראש השנה, הלכות סוכה בסוכה. משמע דווקא ביום טוב גופיה היה דורש להן, אלא על כרחך צריך לומר הא דמשמע דוקא ביום טוב עצמו, מיירי בדינים הנוהגים ביו"ט. וברייתא זו מיירי בביעור שהוא קודם יו"ט, הלכך שלשים יום וכו'.

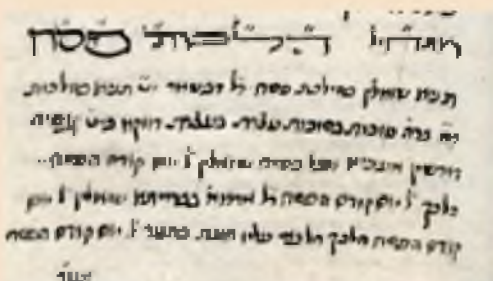
[אין נופלין על פניהם] לא ביום ולא בלילה. וקשה, למה נקט לילה, הא אחר תפילות מנחה נופלין על פניהם, ותפילת מנחה זמנה ביום^ו, והוה ליה למינקט שחרית ומנחה.

וי"ל, דלעיל בסימן רל"ז^ז כתב בשם רב שר שלום גאון, שמותר ליפול על פניו ולבקש רחמים אחר תפילת ערבית, וכן מנהג בבבל. ותפילות ערבית זמנה בלילה^ח. וזה כתוב לפי אותו מנהג.

מפני מה אין מתענין בניסן. ר"ל דקאמר במסכת סופרים^ט רבותינו שבמערב מתענין באדר שלש תעניות של אסתר. אע"פ שאותן היו בניסן^י, לא רצו להתענות בניסן. ואחר כך פריך, מפני מה אין מתענין בניסן, ומפרש מפני וכו'.

[י"ב נשיאים] הקריבו קרבנם בשנים עשר יום. ר"ל, ובי"ג אסרו חג שלהם, ובי"ד ערב פסח, ואחר כך שמונה ימים פסח, ואיכא הרוב של חודש יום טוב.

ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן. ואם תאמר, מאי ראייה מביא בזה^י, אדרבה הא סתירה הוא אלעיל, דלעיל^{יא} כתב שאין מתענין עד אחר

חידושי הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל, מח"ס מבוא שערים

א. מגילה דף לב ע"א. ב. בגמ' לפנינו ליתא 'ראש השנה', אך מתוך משמעות הגמ' והפוסקים משמע דהלכה זו שייכת גם בו. ג. עיין ב"י (ד"ה תניא) וב"ח (ד"ה ונראה) שיעקר התקנה היתה בפסח שהכנתו מרובה. ד. פסחים דף ו ע"א, וברש"י ד"ה קודם שלשים יום. ה. מגילה שם. ו. ויקרא כג, מד. ז. כ"כ הבי"ו והדרישה (ס"ק א). ח. ברכות דף כו ע"א. ט. בסוף הסימן. י. כמש"כ בריש סימן רלה. יא. פרק כא הלכה א. יב. כדאיתא במגילה דף טו ע"א, שהעביר יום ראשון של פסח בתענית. יג. ר"ל איך כתב הטור: 'והכי איתא במסכת סופרים', הרי לשון הרוקח שהביא קודם הוא לא כמסכת סופרים, [והרוקח שהביא את המסכת סופרים לא כתב 'והכי איתא']. יד. בראש סעיף ב. טו. עיין ב"י ד"ה ואיכא למידק, ובש"ל"ה הק' מס' פסחים נר מצוה אות יא, מש"כ בזה. טז. ל"מ. ואדרבה צ"ע מהא דפסק השו"ע (ס' תכט סעיף ב) דאסור להתענות כלל בכל חודש ניסן. ושמו כוונת רבינו היא על תענית יחיד המותרת בחודש ניסן לדעת השו"ע (שם ובמג"א ס"ק ד). יז. עיין בש"ל"ה הק' מסכת פסחים שם. יח. צ"ל: בריש סימן תצב.

אחר הפסח וכן אחר הסוכות. ואם תאמר, מאי שנא מעצרת וראש השנה שאין מתעניין אחריהם.

וי"ל, הואיל והם סמכו אקרא דאיוב¹ עושין דומיא דאיוב, והתם היה המשתה שבעה ימים, מה שאין כן בראש השנה ועצרת.

הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל, מח"ס **מבוא שערים**, אב"ד הווארדנא².

איסור חמץ בפסח

הוצאת חמץ מחדר המכור לגוי בתוך הפסח

נשאלתי במעשה, אשה אחת שנסעה אצל בתה שהיתה משרתת אצל אחד בישוב אחד סמוך לעירי בימי חול המועד פסח, ונתנה לה בתה המשרתת שמה כמה חתיכות לחם חמץ אשר היה מונח בחדר אחד הנמכר לנכרי. ונתנה זאת אמה תחת בגדיה, והביאתה זאת החמץ לביתה שיהיה לאכול אחר הפסח.

וכאשר שמעתי זאת, שלחתי לה שתבוא אצלי,

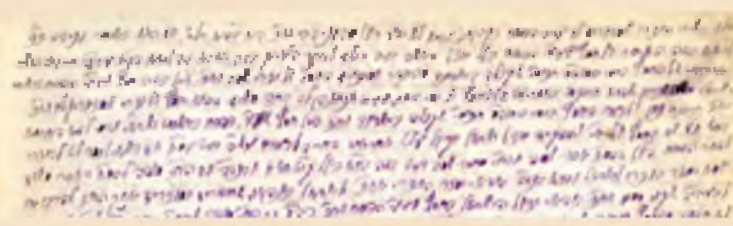
ושאלתי לה עבור זאת. ואמרה כי בתה נתנה לה את זאת במתנה בידיעת בעל הבית, לאכול אחר חג הפסח, והיא לא ידעה כלל כי יש בזה חשש איסור שעבר עליו הפסח על חמץ זה.

וחקרתי בזה הדין, דיש בזה ב' חששות של איסור: א'. לענין גניבה. וב'. לענין חמץ שעבר עליו הפסח.

והנה לענין איסור גניבה, לכאורה ליכא שום נפקא מינה בזה, אי הוה בידיעת הבעל הבית בזה או לא, דסוף כל סוף הוא בגניבה מהנכרי, כיון שאנו מוכרין להנכרי כל החמץ עם החדר ערב פסח כנהוג, אם כן שייך זה (החמץ) [החדר] וכל החמץ להנכרי בימי חול המועד עד אחר החג, ואם כן במאי קנתה האשה את החמץ, שינוי רשות בלא יאוש מי איכא מאן דאמר דקנה, דהא הנכרי לא ידע כלל מזה הגניבה, ואם כן הוי ליה חמץ של נכרי, ולא הוה חמץ שעבר עליו הפסח כלל. ואם כן אחר כך שאנו לוקחין אחר החג מהנכרי את החמץ, ליכא בזה שום איסור לא באכילה ולא בהנאה מטעם חמץ שעבר עליו הפסח, כיון דלא הוי ברשותה כלל, אלא ברשות הנכרי שמוכרים לו ערב הפסח כנהוג, והוא לא ידע כלל מהגניבה. ואם כן הא בהא תליא, אם הוא באיסור גניבה כנ"ל, ליכא בזה האיסור של חמץ שעבר עליו הפסח כלל, אצל האשה בזה.

אולם לאחר העיון בזה טובא, זה ליתא, דהא על כל פנים חייבת האשה באחריות של החמץ בימי חול המועד, תכף ומיד שקבלה ברשותה מהחדר שמונחים החמץ של נכרי שמה, ואם כן הוי ליה בזה חמץ שעבר עליו הפסח ברשות ישראל, מטעם שכיון שהיא חייבת באחריות של החמץ כל ימי החג מעת שנתנה לה בתה, משום שהוא חמץ של נכרי שמכורין לו, ואם כן חייבת נמי לבער החמץ בימי חול המועד תכף ומיד שקבלה ברשותה, ואם כן הוה לה חמץ שעבר עליו הפסח ברשות ישראל.

ודמי להא דאיתא בסימן תמ"ב³ שם, בחמץ של אינו יהודי שהפקיד אצל ישראל, וקיבל עליו אחריות, דחייב לבערו, עיין שם היטב. ועיין במגן אברהם³² אם רשאי לומר ליה להנכרי לאחר הפסח הרי שלך לפניך, דהמגן אברהם אסר שמה, והחק יעקב³³ מתיר. ועיין בזה בחיי אדם כלל (ק"ט) [קכ] סימן ו. ובנידון דידן גם החק יעקב מודה להמגן אברהם דאסר, משום שמא ימכור הנכרי לישראל. והכא בנידון דידן, בודאי ימכור הנכרי אחר כך לישראל, כנהוג שחוזרים ומוכרים אחר החג להרב או לבעל הבית שקנו ממנו, ואם כן בודאי יכשל הישראל בחמץ שעבר עליו הפסח, ואם כן כהאי גונא גם החק יעקב מודה להמגן אברהם בזה, כנ"ל.

כת"י הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל, רב העיר פלאטעל, ליטא

על כן צויתי, אשר לא תהנה מהחמץ שנתנה לה [בתה הכשירה, על זה אמרו³⁴ כאמה כן בתה], כדין חמץ שעבר עליו הפסח אצל ישראל, וכדין שקיבל ישראל פיקדון באחריות שלו, דהכא נמי חייבת באחריות בכל אופנים, אם היה בידיעת בעל הבית כמו שאמרה או לא, סוף כל סוף הוא בגניבה אצלה מהנכרי, וחייבת באחריות כדין גנב, וחייבת לבער מן העולם בימי חול המועד, והיא לא עשתה כן, אלא היה ברשותה כל ימי החג, אם כן הוי ליה חמץ שעבר עליו הפסח. כן נראה לעניות דעתי בזה. ואחר כך ראיתי בשערי תשובה שם בסימן תמ"ב, שמביא מעשה כהאי גונא, שגנב אחד מאנשי הבית י"ש שמכורים להנכרי, והניח במקום אחד, להיות שמה בימי החג למשמרת במקום מוצנע. ומביא שם שהותר בהנאה, ובהפסד מרובה אפילו בשתייה³⁵, עיין שם היטב.

יש לומר, דשאני התם שנשאר בחדר גופא של החמץ שנמכר להנכרי, מה שאין כן בנידון דידן דקיבלה ברשותה. ודוק היטב כי זה נכון וברור בעזרת השם יתברך.

וד' אלקים יאיר את עיני בתורתו, נאום שלמה בן הרב המנוח מו"ה אליעזר מעיר פלאטיל.

הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל, רב העיר פלאטעל, ליטא³⁶.

יט. כמ"ש שם הטור: 'וסמכו אותם על מקרא דאיוב (א, ה) (ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו') אולי חטאו בני' וגו'. כ. הגאון הנודע רבי נתן שפירא נולד לאביו הגאון רבי שמשון שפירא זצ"ל מצאצאי רש"י, בצעירותו למד בהוראדנא לפני הגאון רבי שלום שכנא זצ"ל, ונתקבל לאב"ד הוראדנא ובסוף ימיו כיהן ברבנות העיר פוזנא עד דנח נפשיה בשנת של"ז. בימי חייו "אור תורתו היה זורח בכל ארצות אשכנז" (לשון שער הספר ביאורים על פרש"י). חיבוריו: המפורסם שבהם הוא מבוא שערים ביאור לשערי דורא (דפו"ר: לובלין של"ד); אמרי שפר ביאורים על פירש"י עה"ת (קראקא ש"נ, לובלין שנ"ו); פירוש ברכת המזון (דפו"ר: לובלין של"ה); פירוש על ד' טורים. נכדו בן בנו הג"ר שלמה ה"ה הגאון המקובל רבי נתן נטע שפירא בעל מח"ס מגלה עמוקות. ביאורו לטור קיים בכמה וכמה כתבי יד, כפי הנראה חיבור זה נכתב ע"י תלמידים, ובכמה מהדורות שיעורים שכתבו את החידושים והביאורים שנמסרו לפניו. שינויים למכביר יש בין כתבי היד, פעמים רבות מה שיש בזה אין בזה, אף שנדפסו ביאורי הטור בב' מהדורות, עדיין מקום רב הניחו להתגדר, ובמובא כאן ישנם שינויים רבים וחידושים שלא נדפסו עד הנה. כ. סעיף א. כב. ס"ק א. כג. ס"ק ד. כד. ראה כתובות דף סג ע"א. כה. ס"ק א. כו. על ידי תערובת חד בתרי. כז. הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל נולד בעיירה וועקסנא בליטא בשנת תקצ"ח לאביו הרב אליעזר זצ"ל. בצעירותו נישא לבתו של הג"ר אליהו מרגליות זצ"ל מסלאנט, (בזו"ר נשא את הרבנית מלכה ע"ה וזו נפטרה בדמי ימיה, ולאחמ"כ נישא לאחותה הרבנית חנה לאה, שגם היא נפטרה בצעירותו בשנת תרנ"ז). משנת תר"ל החל לכהן ברבנות העיר פלאטעל הסמוכה לטעלז. חיבר ספר אבן שלמה עה"ת וחיבור נוסף בשם תשובה שלימה, נלב"ע בפלאטעל ב"ג אלול תרע"ה, נוסח מצבתו: "פ"ג הרב הגאון צדיק תמים, משים בתורה לילות כימים, עבד את ד' כל ימי חייו בישרת לב ובמשרים, רבי שלמה בהר"ר אליעזר שקאלניק, רב בפלאטיל, נשמתו עלתה אל על ביום י"ג אלול שנת תרע"ה, ת.נ.צ.ב.ה". מתוך חיבורו תשובה שלמה כת"י בכל מקצועות התורה.

בין אדם לחבירו

מאשה

גלין חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 33

המצוות שמקיימים כשעוזרים בבית

חודש ניסן תשפ"ד

ורוצה בכבוד עצמו. ומשמע לכא' שיש חיוב לעשות פעולות של הטבה וחסד ולספר בשבחו של חבירו. אולם הדבר קשה מסברא לומר שאדם שאינו מספר בשבחו של חבירו מבטל מצוות עשה. [ואולי י"ל דאין שאין חיוב 'בכל רגע' לספר בשבחו, אבל בזמן שבא לידו הזדמנות ששואלים אותו על חבירו וכד', אז חייב לספר בשבחו].

אולם ברמב"ם בהלכות אבל (ה"ל) נראה דאין חיוב לעשות פעולות של הטבה וחסד, שכתב מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו'. ומוכח שאין 'חיוב' מדאוריתא לעשות פעולות אלו, אלא שאם עושה 'מקיים' ואהבת לרעך כמוך. ועיין הערה¹ מה המקור לזה, ואיך ליישב את הרמב"ם בהלכות דעות.

אלא שמצינו במקום אחד ברמב"ם שאף הנמנע מעשיית טובה, 'עובר' על ואהבת לרעך כמוך, שכתב (מתנות עניים פ"ח ה"ל) שהמעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך, ועל לא תקפוץ את ירך ועוד כמה לאוין, וגם ביטל מצוות ואהבת לרעך כמוך. ועיין הערה² בביאור הדבר, ומה שיש לדון באופנים נוספים, שאפשר שהנמנע מלעשות טובה עובר על 'ואהבת'.

ב. והלכת בדרכיו - בגמ' סוטה י"ד. דרשו "אחרי ה' אלוקים תלכו" וכו', הלך אחר מידותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים... אף אתה... הקב"ה ביקר חולים... אף אתה... הקב"ה נחם אבלים... אף אתה... הקב"ה קבר מתים... אף אתה... וכתב הרמב"ם (סו"ט מצוה ה') **ציונו להדמות לו יתעלה כפי היכולת והוא אמרו "והלכת בדרכיו"...** וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר "אחרי ה' תלכו" ובא בפירושו שר"ל **ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהם.** וכ"כ בהלכות דעות (פ"א) עיין לשונו בהערה³. והובא מצווה זו גם בשאר מוני המצוות, עיין

במשך השנה כל אחד עושה מעשים רבים של עזרה וחסד, ובפרט עם בני הבית. ובתקופה של ערב פסח מצוי יותר שעוסקים בענינים אלו.

בכל פעולה של הטבה וחסד שאדם עושה, מקיים כמה מצוות מן התורה א. "ואהבת לרעך כמוך" ב. "הלכת בדרכיו". ג. לדעת כמה ראשונים מקיים "והודעת להם את הדרך ילכו בה".

לילדים בבית יש יותר חיוב לעזור (חוץ מהמצוות הנ"ל) משום מצוות 'כבד את אביך ואת אמך' וגם משום 'הכרת הטוב' להורים. כמו"כ החיוב של הבעל לעזור בבית, אינו רק משום מצוות חסד, אלא מתפקידו וחיובו לישא ג"כ בעול הבית. [וכמו"כ שדבר זה תלוי ומשתנה בכל בית לפי ענינו]. נפרט את המקור למצוות אלו אחד לאחד, וכן אימתי עוברים בביטול מצוות אלו.

א. ואהבת לרעך כמוך - (ויקרא יט, יח). כתב הרמב"ם (הלכות אבל פ"ד ה"א) 'מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה... אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות'. ע"כ. הרי מפורש דמקיימים בזה מצוות ואהבת לרעך כמוך. ובסו"ט (שורש א) הוסיף דה"ה בשאר מצוות הדומות לזה שעושים מקיימים מצווה זו. ויוצא א"כ שבכל פעולה של חסד שעושים מקיימים מצווה זו.

ויש לדון האם מי שנמנע מעשיית טובה, עובר בביטול מצווה זו. הנה ברמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) כתב 'מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו

¹ נראה דהמקור לזה הוא בגמ' שבת לא. שבא אחד לפני הלל וביקש גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאתה עומד על רגל אחת. ואמר לו הלל ידעך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואיך פירושה הוא זיל גמורי. וביארו הראשונים דהלל תעביד, והיינו שלא לעשות לחבירו שום רעה. וכן מפורש פסיקתא זוטרתא ולקח טוב ויקרא פ' קדושים) ואהבת לרעך כמוך. מכאן אמרו הלל חזקן דעלך סאני לחברך לא תעביד. וכ"כ בתרגום יונתן (ויקרא שם) יתרחמי לחברך דמן את סני לך לא תעביד ליה. וכן בפירוש הראב"ד על התוי"כ 'ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד' ומבואר דגדר חיוב ואהבת לרעך כמוך הוא 'דעלך סני לחברך לא תעביד'. וכן מבואר ברש"י (סנהדרין פד:) (זו"ל 'ואהבת לרעך כמוך - לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. וכן מפורש בסמ"ג (עשין ט) 'ואהבת לרעך כמוך - כללו של דבר דעלך סני לחברך לא תעביד כדאיתא במסכת שבת בפרק שני. ומשמע שעוברים על ואהבת לרעך רק אם עושה לו דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. וכן משמע ברמב"ם בפי המשניות (פאה א, א).

² אפשר לומר בביאור דבריו, דכיון שיש חיוב לפדות שבויים מחמת לאוין אחרים (וכנ"ל מהרמב"ם), לכן הנמנע מלפדות עובר ממילא על 'ואהבת'. ולפי"ז בכל מקום שיש חיוב להיטיב לחבירו מחמת חיובים אחרים, הנמנע מכך עובר גם על ואהבת. אולם צ"ע דלא נראה כן באהבת חסד שכתב שהנמנע מלהלוות עובר על כמה מצוות, ולא כתב שעובר גם על 'ואהבת'. ואפשר לומר באופן אחר, דבפדיון שבויים כיון שהשבוי סובל שם צער, לכן מי שבידו לפדותו ונמנע מכך, עובר על 'ואהבת', דזה נחשב כמו שעושה לו רעה בידים. ולפי"ז אפשר שגם באופנים נוספים שאדם נמצא בצרה, מי שיכול לעזור לו ואינו עוזר, עובר על 'ואהבת'. ומצינו קצת דוגמא לזה, ביכסף קדושים' (חוי"מ סי' רלו ס"א) שכתב דכופין על האדם לקיים ואהבת לרעך כמוך היכא שזה בגדר 'מדת סדום' שאינו מטיב לחבירו. ומשמע דבכה"ג עובר על ואהבת לרעך כמוך. גם מצינו בדומה לזה בערוה"ש (סי' צ ס"ג) שכתב שאם נשאר אדם יחידי אחרי התפילה בבהכ"נ שמחוץ לעיר, ואם ישאר יחידי יפחד ויתבלבל בתפלתו, יש חיוב על האחר הנמצא שם שלא ילך מבהכ"נ עד אחר תפלתו של זה, אף שהוא גמר תפלתו, שחייב אדם לעשות גמ"ח לחבירו שלא יתפחד ולא יתבלבל בתפלתו. ע"כ. ומשמע אדם נמנע מכך עובר על 'ואהבת'. ואכתי צ"ע.

³ ימצויון אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש... שהן דרכים טובים וישרים וחיוב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כוחו. וכיצד

¹ נראה דהמקור לזה הוא בגמ' שבת לא. שבא אחד לפני הלל וביקש גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאתה עומד על רגל אחת. ואמר לו הלל ידעך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואיך פירושה הוא זיל גמורי. וביארו הראשונים דהלל תעביד, והיינו שלא לעשות לחבירו שום רעה. וכן מפורש פסיקתא זוטרתא ולקח טוב ויקרא פ' קדושים) ואהבת לרעך כמוך. מכאן אמרו הלל חזקן דעלך סאני לחברך לא תעביד. וכ"כ בתרגום יונתן (ויקרא שם) יתרחמי לחברך דמן את סני לך לא תעביד ליה. וכן בפירוש הראב"ד על התוי"כ 'ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד' ומבואר דגדר חיוב ואהבת לרעך כמוך הוא 'דעלך סני לחברך לא תעביד'. וכן מבואר ברש"י (סנהדרין פד:) (זו"ל 'ואהבת לרעך כמוך - לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. וכן מפורש בסמ"ג (עשין ט) 'ואהבת לרעך כמוך - כללו של דבר דעלך סני לחברך לא תעביד כדאיתא במסכת שבת בפרק שני. ומשמע שעוברים על ואהבת לרעך רק אם עושה לו דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. וכן משמע ברמב"ם בפי המשניות (פאה א, א).

וכ"כ בהדיא ביד הקטנה (דעות פ"ה עשה א) בדעת הרמב"ם, וז"ל וכל העיקר של זאת המצווה הוא על השלילות לשלול מחבירו כל רעה... כללו של דבר דעלך סני לחברך לא תעביד. וכ"כ בערוה"ש (סימן קנ"ז) בדעת הרמב"ם. וכ"כ המהרש"א (שבת לא) בביאור דברי הלל, דהפסוק "ואהבת לרעך כמוך" הוא רק שלא לעשות לו רעה, ואין בכלל זה לעשות לו טובה. וכן נראה דעת רבינו החפץ חיים, שכתב (זכור למרים פט"ו) שתהיה אוהבים זה את זה, שיתקיים ע"י מאמר הכתוב ואהבת לרעך כמוך, דהיינו ע"י שליחה, כמאמרם ז"ל כל מה דעלך סני לחברך לא תעביד. ומבואר דגדר חיוב המצווה הוא שלא לעשות רעה לחבירו. וכן נראה מדבריו בס' ליקוטי אמרים (פ"ב). וכן מבואר מדבריו באהבת חסד (בפתיחה) שמנה את המצוות שעובר הנמנע מלהלוות כסף לחבירו. ולא כתב שעובר על 'ואהבת לרעך כמוך'. וכן מובא בשם החזו"א (מעשה איש ח"ב ע"ג קס"ט)

בין אדם לחבירו

אמרה

גליק חודשי להעמקה במוצות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

הערה 4. ובמשנייב (סימן קניין סק"ד) העתיק דברי הרמב"ם אלו לדינא. ובח"י (עשין יד) כתב דהמדבר לשוה"ר עובר על מ"ע זו, שנצטוונו לילך במידותיו של הקב"ה שכולם רק לטוב, והקב"ה שונא דלטוריא.

יש לדון האם הנמנע מעשיית חסד עובר על "והלכת בדרכיו". וכתב בספר אהבת חסד (בפתיחה) שהנמנע מלהלוות לחבירו עובר על "והלכת בדרכיו" שהיא מ"ע הכוללת שנצטוונו בזה לילך במידותיו של הקב"ה וכו', וזה שמונע עצמו מלהטיב לרעהו בלי שום סיבה המעכבתו מזה עובר במ"ע זו. ע"ב.

ולכא' זה לא רק לענין הנמנע מלהלוות, אלא ה"ה כל מי שנמנע מלהטיב לרעהו בלי שום סיבה המעכבתו, עובר על "והלכת בדרכיו". ובע"ה בגיליון הבא יבוארו פרטים נוספים בגדר חיוב מצווה זו.

ג. והודעת להם את הדרך ילכו בה - (שמות יח, כ). בגמ' בב"מ (ל: א) איתא יתני רב יוסף והודעת להם - זה בית חייבהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, וילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפני משורת הדין. ונחלקו הראשונים והפוסקים אם זה דאורייתא או דרבנן, עיין הערה 5.

ובאהבת חסד (פתיחה אות ב) כתב שהנמנע מלהלוות עובר על מה שכתוב בתורה מאמר מיוחד לענין חסד, והודעת להם את הדרך ילכו בה, ואמרו ח"ל את הדרך זו גמילות חסדים. ומשמע דנקט שזה דאורייתא. ועיין הערה 6. ויש לדון לסוברים שזה חיוב דאורייתא, אימתי עוברים על מ"ע זו. ולכאורה כמו לענין מצוות והלכת בדרכיו, שכתב באהבת חסד דעובר על זה מי שנמנע בלי שום סיבה המעכבתו מכך, ה"נ כן הוא גם לענין מצווה זו. [וקצ"ע שלא כתב כן באהבת חסד בהדיא לענין מצווה זו].

ד. הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד (מכילתא, ו. ח). בגמ' מכות כ"ד. איתא יעשות משפט - זה הדין. אהבת חסד - זה גמילות חסדים. והצנע לכת - זה הוצאת המת והכנסת כלה. וכתב בשערי תשובה (ש"ג אות יג) **כי חייב אדם**

ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו... וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו. 4 בשאלות דרב אחאי (שאילתא ג) כת' ידמחיבין דבית ישראל לרחומי חד על חברה ולמיעבד בהדיה מצוה וגמילות חסדים, והביא את הפסוק והלכת בדרכיו. והרמב"ן (על סה"מ שורש א) ביאר בדעת אב"ט דמנה מ"ע זו. וכ"כ היראים (קנ"ג) והסמ"ג (עשין ז) וסמ"ק (מז) ושע"ת (אות יז ואת"ל) והחנין (תרי"א) והחרדים (ט, יח). והב"י (יו"ד סי' ש"ה).

5 רבינו יונה (ברכות יא: מדפ"ה"ר) כתב דתנחומי אבליס מדאורייתא, דבכלל גמילות חסדים היו וגמ"ח מן התורה כדאמר' והודעת להם את הדרך זו גמ"ח. ומבואר דנקט שזה דאורייתא. [וכ"כ בשערי תשובה (ש"ג אות יג)]. אולם ברמב"ם מוכח שזה דרבנן, שכתב (הלכות אב"ל פי"ד ה"א) יצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולחם אבליס, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים. וכ"כ הרבה האחרונים [מגילת אסתר (על סה"מ שורש א ד"ה וי"ל), ותוספת אנשי שם ותפא"י (על דברי ר' יוחנן) ופני"ו (סימן עב א"א סק"ד) וביאור' (על ס"ד ד"ה ב"ס)] דדעת הרמב"ם דלא כרבינו יונה, אלא שזה דרבנן. וכן דעת הרמב"ן (סה"מ שורש ראשון). ונחלקו הפוסקים האיך לפסוק לדינא. בתוס' יו"ט (ברכות פי"ג מ"ב) נקט כרבינו יונה שזה דאורייתא. וכ"כ בנחלת צבי (סי' ע"ב). וכן משמע בגר"ז (שם סי' א). אולם הפמ"ג (שם א"א סק"ד) נקט כהרמב"ם שזה דרבנן. וכן נראה בטור (יו"ד סי' שלה) שכתב וסמכוה אקרא והודעת להם את הדרך. ועי"ע בשו"ע (מל"ס אות ב"ב סימן קס"ט).

וביאר דעת הסוברים שזה דרבנן, צ"ע דהרי בגמ' ילפינן ליה מקרא. וברמב"ן (שם) כתב דבמקרא זה והוה יתרו למשה רבינו לדרוש לישראל שיהיו זרוזים באלו המצוות תמיד, כדי שלא יצטרכו בכל עת שישפטו בניניהם. ולפי"ז צ"ל דהדרשה בגמ' בב"מ הני"ל היא אסמכתא בעלמא. והיא אפשר לומר כן גם בדעת הרמב"ם. אולם באהבת חסד נראה

לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, שנאמר "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד".

והנה ממה שכתב כי חייב אדם' משמע שזה חיוב מדברי קבלה. אולם בשאר הראשונים והפוסקים לא מצאנו שכתבו שזה חיוב גמור מדברי קבלה. וכן משמע מהא דלא כתב באהבת חסד (בפתיחה) שהנמנע מלהלוות עובר על מ"ע זו מדברי קבלה, ומשמע דאין זה חיוב גמור. אולם מ"מ יש לנו ללמוד את החשיבות הגדולה של מידת החסד, ממה שהנביא אומר שזה מהשלשה עיקריים שה' דורש מעמנו. וכ"כ בשמירת הלשון (ח"א חתימת הספר פי"ז) **ובאמת מה מאוד גדולה מצוה זו בעיני ה' יתברך, שעליה נאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך** כי אם עשות משפט ואהבת חסד וגו'.

ע"י מעט התבוננות רואים כמה מצוות חסד יש בידינו לקיים...

אחרי שראינו כמה מצוות כתבה לנו התורה בענין מידת החסד, יש לנו לראות האיך אנו יכולים כמה שיותר להידבק במידה הקדושה הזו. ובדאי כל אחד עושה הרבה טובות וחסדים עם בני ביתו ועם ידידיו וכד', אבל באמת ע"י מעט התבוננות אדם יכול לזכות במצוות חסד עוד הרבה הרבה פעמים, ע"י עזרה בפועל לאחרים, וכן לומר מילה טובה ולהתיחס יפה אל האחרים, וכן לחשוב מה יכול לעזור למי שצריך שידוך וכד'.

וכתב הפלא יועץ (חסד) 'התיימה על בני אדם שנותנים כמה מעות על מצות פתיחת ההיכל וכד', שאינן לא מדאורייתא ולא מדברי סופרים רק חיוב מצוה ומנהגן של ישראל, ואילו מצוות דאורייתא שיוכלו לעשות בנקל ובלא כסף אינם מדקדקים לקיימן כראוי.

להצטרפות לקבלת הגליונות מידי חודש במייל : T089113355@gmail.com
הגיליון מופץ בס"ד באלפי עותקים, הרוצים לזכות בשותפות בזיווי הרבים, כל תרומה תתקבל בברכה, אפשרות להנצחה 0527176634

שפירש דברי הרמב"ם באופן אחר, שכתב (בפתיחה) שהנמנע מלהלוות עובר על מה שכתוב בתורה מאמר מיוחד לענין חסד, והודעת להם את הדרך ילכו בה, ואמרו ח"ל את הדרך זו גמילות חסדים. ונראה דאין כוונתו לפסוק כרבינו יונה שזה מ"ע דאורייתא, כיון שדוחק לומר שהתעלם לגמרי מדברי הרמב"ם. אלא שהוא פירש בדעת הרמב"ם, דאף שסובר דאין זה ימצוות עשה' מן התורה, מ"מ המקרא קאי לענין מצוות החסד, ולכן הנמנע מעשיית חסד אף שאינו עובר על מצוות עשה, מ"מ עובר על ימאמר מיוחד הכתוב בתורה לענין חסד. וכן משמע במה שכתב אח"כ (פי"א סי"ב) דאף שמצווה להשאל כליו וכיו"ב שהכל ממידת החסד, מ"מ הלוואת מעות היא מצווה יותר גדולה, שעליה יש מצוות עשה מיוחדת. וכ"כ בנתיב החסד סק"ח. ונראה כוונתו כנ"ל.

6 במשנייב (סי' ע"ב) מצינו לכא' שתירה האם דעתו כהרמב"ם או כרבינו יונה, דבמקרא (משנייב סק"ג) הביא את דברי הגר"ז שכתב דאע"פ שליות המת הוא בכלל גמ"ח מן התורה, מ"מ מחויבים לקרות פסוק ראשון של ק"ש כיון שאינם טרודים. ומשמע דסובר שזה מצוות עשה מדאורייתא. אולם בביאור' (שם ד"ה א) נראה שהסכים לפמ"ג שפסק כהרמב"ם שזה דרבנן. ובביאור' (שם ד"ה ב"ס) הביא את שני השיטות, ומשמע דמצד כהרמב"ם. [נהיה אפשר ליישב דלעולם ס"ל דהוא דרבנן, והא דנתקשה במשנייב אמאי אינו נפטר מ"ק"ש משום עוסק במצווה, כיון דמ"מ יש בזה מצווה קיומית של גמ"ח מן התורה. אולם נראה דזה אינו, כיון דבפמ"ג (הני"ל) מוכח דדוקא מצווה חיובית יש את הפטור של עוסק במצווה, ולא במצווה קיומית. ובביאור' (הני"ל ד"ה א) נראה שהסכים לדבריו. וכ"כ באהבת חסד (פי"א נתיב החסד סק"ז) דהעוסק בגמילות חסדים אין בזה פטור של עוסק במצווה, (וביאר הסע"ס, כיון דלאו מצווה גמורה היא. ונראה כוונתו כיון דאין זה כמו הלוואה שזה מ"ע מיוחדת וכו"ל). וא"כ פשוט דאינו פטור מק"ש]. וצ"ע.

ליקוטים על פסח מתוך שיעורי מחשבה קצרה על פרק ערבי פסחים

מי שמעוניין בשיעורים על כל הפרק ישלח אימייל לכתובת בתחתית העמוד

פסחים דף צט

דף קב

ד' כוסות (א)

בשמים ביום טוב

לא יפחתו לו מד' כוסות. רש"י ורשב"ם מביאים שהכוסות הללו נתקנו כנגד ד' לשונות של גאולה: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחת".

המהר"ל בספר הגבורות מבאר בכמה אופנים כיצד מבינים את סדר לשונות הגאולה. הסדר הפשוט הוא שהנה נאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה". יש כאן שלושה חלקים:

גר יהיה זרעך בארץ לא להם - הם יהיו בגלות.

ועבדום - שעבוד.

ועינו אותם - עינוי שהוא תוספת צרות על העבדות.

כנגד זה באים ג' הלשונות של הגאולה, ובסדר הפוך, שבתחילה נגאלים מהחלק האחרון, והולכת ומתגברת הגאולה עד שמגיעה להתחלה:

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים - מהעינוי.

והצלתי אתכם מעבדותם - מהעבודה.

וגאלתי אתכם - מהגלות בארץ לא להם.

והלשון הרביעית היא "ולקחת אתכם לי לעם", שזה החלק החיובי, שנהיים לעם ה'.

אנו יודעים שיש לשון חמישית של גאולה "והבאתי אתכם אל הארץ". ובירושלמי מובא שיש כוס חמישית שהיא רשות. וכן נוהגים 'כוס של אליהו'.

וצריך ביאור מדוע אין כוס זו חובה.

ושמעתי מאבי מו"ר שליט"א, שהמהר"ל בנצח ישראל מסביר שכל מאורע שארע לדור הראשון של יוצאי מצרים, הותיר את חותמו לדורות ולא התבטל. דהיינו יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ומעמד הר סיני.

מה שעם ישראל לא עשו בדור ההוא, נאבד. ולגבי ביאת הארץ, אילו זכו ודור יוצאי מצרים היו נכנסים לא"י, היה נשאר הדבר נצח. אבל מכיון שגרם החטא ונכנס רק הדור הבא, על כן איבדו ברבות הימים את א"י.

ולפי"ז מובן שאין אנו מזכירים את ביאת הארץ בליל הסדר, שכן אנו מציינים רק את הגאולה שלא התבטלה.

רבי צדוק הכהן במחשבות חרוץ מבאר דבר נפלא ע"פ המהר"ל (והוא אחד המקומות הבודדים שרבי צדוק מביא את המהר"ל). כדלהלן.

המהר"ל בסוף גבורות ה' מבאר את מהות הכוס החמישית (בדרך אחרת מהאמור לעיל), דהכוסות הראשונות הן כנגד הפיכת כלל ישראל לעם, והכוס החמישית היא כנגד פרנסה, שלאחר שהקב"ה העמיד את הבנין של כלל ישראל, כעת צריך לתת להם פרנסה ומזונות.

והנה הצורך בעסק הפרנסה הוא רק בעקבות חטא אדם הראשון כמו שכתוב "בזעת אפך תאכל לחם" וכן בגמ' בקידושין אמרינן "הרעותי את מעשיי וקיפחתי את פרנסתי". מעתה, אומר רבי צדוק: בליל הסדר, כאשר עם ישראל נמצא ברום המדרגה, כעין אדם הראשון במצבו המתוקן, שוב אין צריכים לרדוף אחר המזונות, ועל כן לא תקנו כוס כנגד הפרנסה.

נחלקו התנאים כיצד מסדרים את הקידוש וההבדלה ביו"ט שחל במוצאי שבת, וכידוע ממנהגנו לעשות "יקנה"ז". ויש לשים לב שלא הוזכרו כאן בשמים כמו בכל מוצאי שבת. ועמדו בזה התוס', ורצו לומר שהרי

הטעם שמריחים בשמים במוצ"ש הוא משום שבשבת יש נשמה יתירה שעוזבת את הגוף במוצ"ש, וממילא במוצ"ש שנכנס אז יו"ט, מגיעה נשמה יתירה מצד יו"ט ואין צריך להריח בשמים. אך מקשים דהרי במוצאי יו"ט לא צריכים להריח, מוכח שאין נשמה יתירה ביו"ט.

אבל הרמב"ן בחיבורו 'אמונה ובטחון' נוקט שיש נשמה יתירה ביו"ט, וכלפי מה שהקשו התוס' למה אין צריך להריח בשמים במוצאי יו"ט, מבאר הרמב"ן משום שבשונה משבת שהנשמה יתירה עוזבת את הגוף במוצ"ש, ביו"ט הנשמה יתירה לא עוזבת.

ונקשרים כאן דברי המהר"ל בענין עירוב תבשילין, שידוע שהשבת היא מעין עוה"ב, ויו"ט הוא מעין ימות המשיח.

יו"ט הוא קצת להרגיש ולחוש מה שיהיה בימות המשיח. שיש יהיה עולם-הזה בדרגה יותר נעלה. יש מחלוקת בגמ' מה בדיוק הדרגה של ימות המשיח, אך עכ"פ יש כאן עוה"ז נעלה.

לעומת זאת העוה"ב הוא 'עין לא ראתה אלקים זולתך', מעל ומעבר לכל השגה שלנו. כשמסתלקת השבת אין אנחנו יכולים להתקשר לבחינה זו, כי בימות החול אין לנו שייכות לעוה"ב. אבל כשמסתיים יו"ט שזה בעצם אותה תבנית של ימות החול, רק בצורה יותר נעלה, שייך שנקח את זה הלאה. אפשר להתקשר לזה. "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך".

וכעין זה ביאר הקדושת לוי שיו"ט הוא דבר שמתקדש ע"י ישראל דקדשינהו לזמנים, ואילו שבת קביעא וקיימא, ואין אנו שייכים אליו.

ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל ביאר ש'מועד' הוא לשון 'יעד'. כל מועד הוא יעד לאן אנחנו הולכים, לאן מועדות פנינו, ולכן זה דבר שמאד שייך אלינו. והא ענין אסרו חג - העושה איסור לחג באכילה ושתייה (כלשון הגמ' סוכה), לקשר את החג אלינו, לימות החול.

הרב הוטנר היה אומר לתלמידיו שאין נכון לומר 'עבר עלינו היום טוב', אלא 'הרווחנו את היום טוב', כל חג נוהג לנו עוד תוספת לימות החול שלנו. זו כוונת הרמב"ן שהנשמה יתירה של יו"ט לא עוזבת אותנו, לכן אין בשמים במוצאי יו"ט כי אנחנו נשארים עם המעלות של היו"ט גם הלאה.

דף קה

ד' כוסות (ב)

בביאור ענינם של ד' כוסות, מצינו ברש"י בשני מקומות הסברים נפרדים. כאן בדף ק"ח כתב רש"י שהם כנגד שלש פעמים שנאמר 'כוס' בחלום שר המשקים, וכוס רביעית היא ברכת המזון. ולעיל בדף צט: הביא רש"י ביאור אחר, שהם כנגד ד' לשונות של גאולה, "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחת".

ובאמת שני ההסברים האלה הם שתי דעות במדרש רבה פרשת וישב, וכן

בירושלמי כאן. ויש להבין מדוע רש"י נקט במשנה כדעה אחת, ובדף קח: כדעה אחרת.

החשק שלמה מבאר שבדף ק"ח הרי איירינן בשיטת ריב"ל שהוא האומר בירושלמי שהכוסות הן כנגד חלום שר המשקים.

עוד יש שיישבו שבמשנה הנידון הוא שצריך למכור כסותו כדי לקנות יין, וזה כנגד השבח שיש בד' גאולות, ואילו כאן יש לגמ' צד שאפשר לשתות את כל הד' כוסות בבת אחת, והרי איזה מין שבח יש בכוס הנשתית בבת אחת? לכן רש"י אומר שמקיימים בכך את הכוסות שנמצאים בחלום שר המשקים.

ונראה לבאר באופן נוסף: הגמ' כאן עוסקת בחיוב נשים בד' כוסות, ואומרת 'אף הן היו באותו הנס', ומבאר הרשב"ם שהן היו הסיבה לנס, כי בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים. והקשו התוס' על רשב"ם למה א"כ נאמר 'אף' הן היו באותו הנס, והרי הן העיקר.

וביאר החתם סופר שכאשר אדם זכאי מצד זכויותיו לקבל משהו מן השמים, זה צריך להגיע שלא ע"י נס. כי פירושו של המושג נס הוא שישנה התערבות שמיימית בתוך המהלך הרגיל של העולם. אבל אם אדם מגיע לו, לא צריך נס. וכיון שהנשים זכאיות היו לגאולה, שכן צדקניות היו, ממילא גאולתן צריכה להיות בדרך הטבע ולא על פי נס. והסיבה שהיתה יציאת מצרים בדרך נס, היה זה מחמת האנשים. לכן מיושב שעל הנשים נאמר 'אף הן' היו באותו הנס, שדוקא מפני שהיתה להן זכות להיגאל, על כן אצלן אין צורך בנס. הן טפלות לבחינת הנס שבגאולה.

לפי"ז אפשר לבאר שבד' לשונות של גאולה, מדובר על מערכת ניסים "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים", הלשונות האלה לא שייכות לנשים, כי אשה צריכה להגאל שלא ע"י נס. לכן רש"י אצלנו לא הזכיר שהכוסות כנגד לשונות הגאולה. ומה שכן הוזכר היינו הכוסות של חלום שר המשקים, שהגמ' בסוטה ובחולין אומרת שמשם רמז לפורענויות שמצרים תקבל, ויהיה זה כחלק מסדר העולם ולא בדרך נס גלוי.

דף קט

ליל שמורים

אמרינן בסוגיין שאין לחשוש לזוגות' בליל הסדר, כי לילה זה משומר ובא מן המזיקים. מה הפירוש בזה?

הגר"א בפירושו להגדה של פסח מבאר את השאלה 'מה נשתנה הלילה הזה' - ש'יום' הוא בחינת זכר שהוא האור המשפיע, ו'לילה' הוא בחינת נקיבה כנגד החושך והחלק המקבל. ושאלת התינוק היא מפני מה מתייחסים ללילה של פסח בלשון זכר, שהרי לילה היא לשון נקבה, וכן בכל מקום את המצוות מקיימים דוקא ביום ולא בלילה. והתשובה לתינוק היא שאכן לילה זה הוא בדין יום, כדיתבאר.

[אגב, אמנם בלשון הקודש המילה לילה נאמרת בלשון זכר, אבל המפרשים על הגר"א מבארים שזה מכח הלילה של פסח. שכיון שליל הסדר נקרא לשון זכר, על כן השתרש כן ביחס לכל הלילות.]

העיון יעקב על העין יעקב מבאר שזה הכוונה בגמ' שהוא ליל ומשומר מן המזיקין, שעיקר כוחם של המזיקים הוא בלילה, וכיון שליל פסח יש לו דין יום, אין למזיקין שליטה. ומביא את הכתוב 'ואר את הלילה'.

החיד"א בפתח עינים מקשה על העיון יעקב שהפסוק שהביא אינו מתאים, שהרי הוא נאמר בליל שביעי של פסח ולא ביחס לליל היציאה. אמנם מצוין הפתח עינים שעצם דברי העיון יעקב בודאי נכונים, ומביא מהזוהר פרשת בא שבליל פסח היה אור כמו שיש בתקופת תמוז, "לילה כיום יאיר".

והחיד"א מביא בשם המפרשים על הפסוק 'ליל שימורים הוא להשם', שהנה הקב"ה לא מייחד שמו על הרעה, וכיון שלילה מתייחס לרע, איך יתכן שיאמר הכתוב 'ליל להשם'? אלא בעל כרחך שאותו לילה שונה מכל הלילות והוא זמן של הארה.

וביאר הדבר, שכאשר מדברים על חושך, על לילה, מדברים על ההסתר של אור ה' בעולם. החושך מסמל זמן של מניעה כמו שכתוב "ולא חשכת את בנך". והיינו שגילוי ה' בעולם נסתר בלילה. וזהו שנאמר "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". ומזה הטעם המזיקין שכל ענינם הוא להיות כח הרע בעולם, ולהיות בחינת הסטרא אחרא שעומדת כנגד גילוי ה' בעולם, זמן שליטתם הוא בלילה. אבל כנגד כל זה, ליל פסח מחדש ומבשר שיש גילוי של הקב"ה בעולם, וכמו שאומר הרמב"ן בפרשת בא שמהניסים הגלויים אנו למדים על הניסים הנסתרים. ממילא ברור שבליל פסח אין מזיקין. זה זמן של הארה וגילוי שכינה. ליל שמורים הוא לדורותכם.

דף קי

מזיקין

יש אריכות דברים בסוגיות אלה בנושאי מזיקין, זוגות, כישוף וכוחות הרע. בנידון זה ידועים דברי הרמב"ם (פי"א מהל' ע"ז) שאומר על עניני הכישוף שכל המאמין בדברים אלה וכיו"ב ומחשב בלבו שהם אמת אלא שהתורה אסרתם, אינם אלא מן הסכלים וחסרי הדעת. וממשיך: אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה התורה אינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהם חסרי הדעת.

הגר"א בביאורו לשו"ע י"ד (סי' קעט) תוקף את הרמב"ם בצורה חריפה. וכמובן רק אדם בדרגת הגר"א יכול לכתוב כך על הרמב"ם. הגר"א כותב: "והוא נמשך אחר הפילוסופיה הארורה", ומביא הגר"א ראיות מכמה גמרות שמזכירים מזיקין ושדים, וכן לגבי יצ"מ התורה מספרת שהחרטומים פעלו בלהטיהם. לכן ודאי שהכל אמת אלא שהפילוסופיה מנסה לערער עליהם. וכותב הגר"א: ח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם אלא כל הדברים הם כפשטם אלא שיש להם פנימיות.

באמת צריך להבין כיצד הרמב"ם יסביר את כל הגמרות בענין מזיקין, וכגון סוגיין.

ונקדים שיש נושא נוסף שהתחבטו בו המפרשים ובעלי הקבלה, האם הרמב"ם ידע את תורה הנסתרה. ונפק"מ למה שכתב הרמב"ם בספרו אודות מעשה מרכבה ומעשה בראשית, האם ניתן להתאים את הדברים למשנת המקובלים.

וישנה אסכולה שטוענת שמאחר והדברים נכתבו בתוך היד החזקה של הרמב"ם ונמצאים בידינו כחלק מספר הרמב"ם, חייבים להתאים אותם למה שאנו מכירים בשאר חלקי התורה. וכך נקט מו"ר הגרמ"ש זצ"ל שהיה טורח לבאר איך כל דברי הרמב"ם מתיישבים עם דברי הקבלה המסורים בידינו. ועל כן ודאי שלא חלק הרמב"ם על המושגים שאנו מכירים מהגמ' ומספרי הקבלה.

אלא, ביאר מו"ר, שהפשט ברמב"ם הוא כדברי הנפש החיים (ג, יב) על המסופר בגמ' בחולין דף ז' שכישוף מכחיש פמליא של מעלה אבל יש דרך להתגבר על הכישוף כרבי חנינא שאמר למכשפה 'אין עוד מלבדו', ולא יכלה לפעול בו. וזה מתקשר למה שביארנו בענין 'ליל שמורים הוא', שבליל פסח אין שלטון למזיקין כי יש בו גילוי של הקב"ה. ומעתה, מי שחי בכל השנה את הגילוי של ליל פסח, ואת מציאות ה', אין המזיקין פועלים עליו.

וזהו שכתב הרמב"ם, שלבעלי החכמה הדברים הללו לא קיימים, דהיינו שראוי להם להגיע למדרגה של דביקות בה' עד שאותם כוחות לא יהיו תקפים כלפיהם.

הגמ' בע"ב אומרת לגבי זוגות "מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה", ומקשים המפרשים, א"כ מדוע הורו להקפיד על זוגות, הרי עד כמה שהאדם לא יקפיד, לא ייזק. ומבאר השל"ה ד"לא קפיד" אין פירושו שמחליט לא להקפיד, אלא הכוונה שיש לו אמונה ובטחון גמורים בהקב"ה ומכחם הוא אינו חושש לאותם כוחות הרע. מי שחי במדרגה ההיא של אין עוד מלבדו, אין הכוחות הללו שולטים עליו. זה מפתח גדול להבין את כל סוגיות המזיקין לאורך הש"ס.

דף קיד

פסח וחגיגה

הגמ' אומרת שצריך להביא שני תבשילין לליל הסדר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

הנה במדרש מובא שכשרבקה שלחה את שני גדיי העזים עם יעקב, היה אחד כנגד פסח ואחד כנגד חגיגה, ורואים כמה שהקרבתן הזו של חגיגה מחובר לקרבן פסח, עד שאצל יצחק היו את שניהם. כמו"כ לעיל למדנו את שיטת בן תימא שלחגיגה יש את כל הדינים של ק"פ, ובן דורתאי סבר עד כדי כך שחגיגה תדחה שבת כמו פסח.

ובאמת מפני מה קרבן חגיגה כ"כ קשור לקרבן פסח?

ר"א חבר בשיח יצחק ובהגדת יד מצרים כותב שבלייל הסדר אנו חוגגים את ליל הגאולה שזה כולל את הגאולה העתידה. כדי להגיע לגאולה העתידה צריך לעבור דרך ימות המשיח ואז לעבור לעוה"ב. חגיגה היא קרבן שלמים אשר הוא כנגד ימות המשיח, כי אז יהיו שלום ושלווה בעולם. קרבן פסח הוא קרבן שכל ענינו הוא 'אחד' - בבית אחד בחבורה אחת, צלי אש, אסור לשבור עצם. וכפי שמבאר זאת המהר"ל בגבורות ה'. ועל כן הוא כנגד עולם הבא שאז יהיה ה' אחד ושמו אחד. זה החיבור של חגיגה - כנגד ימות המשיח, ופסח - כנגד עולם הבא.

השם משמואל מבאר שע"פ חז"ל יש שתי צורות לתקן את הרע: א) להתאפכא. להפוך את הרע לטוב. ב) לאתכפאי. שמתגברים על הרע ומבטלים אותו.

חגיגה היא בגדר 'להתאפכא', כי בימות המשיח כל הרע יתחבר עם הטוב, ואף אומות העולם יצטרפו אל הקדושה, כמו שנאמר 'אז אהפוך אל כל העמים שפה ברוה'. הכל נהפך לעבודת ה'.

אולם קרבן פסח הוא בגדר 'לאתכפאי', כל הרע יתבטל אז, וכל מה שיהיה הוא רק עם ישראל וגילוי שמו של הקב"ה, ואומות העולם יהיו בטלים.

אולי זה הביאור למנהגנו שמובא כבר בראשונים שכנגד קרבן פסח מביאים זרוע, וכנגד קרבן חגיגה מביאים ביצה, ויש שביארו משום אבילות על החורבן, אבל לפי דרכנו י"ל שבימות המשיח העולם לא יהיה שלם לגמרי, ולכן כנגדו מביאים ביצה שהוא סימן לאבילות - כלומר לעולם שיש בו חסרונות. אבל בעוה"ב, שזה מה שקרבן פסח מסמל, שם הכל מושלם, והבשר של ק"פ הוא כנגד בשר הלוייתן שיאכלו הצדיקים לעת"ל כשכר על מעשיהם, שזו השלימות הגמורה לעת"ל.

אולי לפי"ז זה גם הטעם להלכה שכשעבר פסח חל בשבת, אזי אין קרבן חגיגה, שכן אנו יוצאים מזמן שהוא כולו עולם הבא, ולשם שייך קרבן פסח בלבד.

דף קטז

כורך

הגמ' בע"א מביאה שהייל היה כורך את הפסח מצה ומרור ביחד לקיים את הכתוב על מצות ומרורים יאכלוהו, וכך אנו עושים זכר למקדש כהלל.

בספר תולעת יעקב לאחד המקובלים הקדמונים מובא ביאור לכריכה זו, שכאשר כורכים את המצה עם המרור, מתבטא בזה שהמצה העליונה נכרכת עם ייסוריהם של ישראל בעוה"ז, וע"י החיבור של שניהם נגאלים ישראל.

ולבאר דבריו יותר, מתבאר כמו השפת אמת (פסח תרנ"ג) שהחיבור בין המצה למרור היא לקשר בין המצה שהיא מסמלת את הגאולה, ובין המרור שמסמל את העבודה הקשה והמרירות של הגלות. לאמור שכדי להגיע לגאולה השלימה, צריך לעבור דרך חגלות. לא בתורת עונש ונקמה, אלא שזו צורת ההגעה לגאולה, למעלה העליונה.

ומתחברים הדברים לגמ' סוף מכות שכאשר החכמים ראו שועל יוצא מבית קה"ק כולם בכו ור"ע שחק, וכשתמהו על תגובתו, הסביר ר"ע שעד שלא נתקיימה נבואת הזעם 'ציון שדה תחרש' לא היה יודע אם תתקיים נבואת

הנחמה 'עוד ישבו זקנים וגו'. ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל הסביר מה עומק הכוונה של ר"ע, אין זה סתם כתנאי בעלמא שכדי לזכות לגאולה מוכרחים לעבור דרך הגלות. אלא יתירה מזו, כל הדרך לגאולה עוברת דרך הגלות. ירידה לצורך עליה. אם אין את הירידה לא יגיעו לעליה. אם איני רואה את החורבן הגמור בכך ששועלים מהלכים בבהמ"ק אין לצפות לגאולה.

יתכן שזו כוונת התולעת יעקב, שהמצה מושפעת עלינו מלמעלה מצד הקב"ה, והמרור זה הסבל של כלל ישראל, וכשכורכים אותם יחד צומחת הגאולה.

ומובא בספרים שזה נרמז במה שאמרו 'זכר למקדש כהלל'. ה'מקדש' הוא לשון קדושה, מעלה עליונה. 'הלל' הוא המסמל את הענווה כמו שמסופר בגמ' בשבת. והיינו שיש כאן חיבור בין המעלה והקדושה העליונה ובין השפלות והסבל של התחתונים. שע"י צירוף שני החלקים, באה הגאולה.

דף קטז-א

מה נשתנה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.

הנצי"ב מבאר מדוע השאלה מיוחסת דוקא לבן. אלא שכל ענין ליל הסדר הוא גילוי אמונה בהקב"ה. אמונה היא דבר שעובר מאב לבן. "למען תספר באזני בןך ובן בןך", שמעבידים מדור לדור את האמונה בהקב"ה. תורה, לימוד, והבנה מגיעים ע"י רב. אבל אמונה מגיעה ע"י אב. הבן שואל והאב משיב, זו צורת העברת האמונה מדור לדור.

אחת השאלות היא מדוע קרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. בזמן הזה שנחרב בהמ"ק, במקום השאלה הנ"ל, שואלים את השאלה על הסיבה. ומשמע שכלל נקוט בידינו שמספר השאלות צריך להיות ארבע.

ובאמת מקשים למה דוקא ארבע שאלות. ויצוין שהרוקח מביא י"ב שאלות שניתן לשאול על ליל הסדר.

אלא שכך הם פני הדברים:

השאלות של ליל הסדר באות לגלות את שם ה' בעולם באמצעות הלימוד לבנים.

ארבע השאלות הן כנגד שם הוי"ה. וכפי שהמקובלים מבארים בקצרה, היל והה' הם הכחות הקטביים בעולם. את העוה"ב ברא ב' ואת העוה"ז ברא בה'. הוי"ו מסמל את הגילוי והתהליך שנמשך ויורד מלמעלה למטה. הה' האחרונה היא היציאה מן הכח אל הפועל הגמור בעולם.

כדי להביא את הכוחות העליונים כאן למטה צריכים את וי"ו החיבור ואז נעשית יציאה לפועל.

ועתה נראה כיצד ארבע השאלות מכוונות כנגד ד' אותיות השם.

שאלה א' ו', על המצה ועל המרור. הן כנגד היל והה'. כי כשם שהיל והה' הם הכוחות הקטביים בעולם. כך המצה מסמלת את הגאולה, והמרור מסמל את הגלות והשעבוד. אלו הנקודות ההפכיות. שרשי החסד והדין.

שאלה ג'. הטיבול. זהו כנגד הוי". כי כפי שנתבאר לעיל הוי"ו מחברת את העליונים אל התחתונים ומזרידה את השפע למטה. וכך כל הנושא של הבן והאב הוא להעביר את האמונה הלאה לדורות הבאים. וזה ענין הטיבול שמטרתו כדי שתינוקות ישאלו ותתאפשר העברת המסורת הלאה.

שאלה ד'. בזמן הבית פסח, ובזמן הזה הסיבה. והיא כנגד ה' האחרונה שמוציאה את הדברים לפועל בעולם. בזמן בהמ"ק הגילוי היה יותר גבוה, כי נתגלה באמצעות הקרבן פסח אחדות וייחודו ית' בעולם. שהרי ענין ק"פ הוא האחדות, שאסור לשבור עצם ולאכול ב' בתים (כדהבאנו במק"א מהמהר"ל). כשנחרב בהמ"ק ואין את הגילוי במילואו, מגלים את הדברים בנו, בכך שאנו נמצאים במצב של בני חורין.

נמצא שהד' שאלות שיש בליל הסדר הם גילוי של שם הוי"ה בתוך לילה זה. מיד אח"כ משיבים:

עבדים היינו - כנגד המרוד.

ויוציאונו ה' - כנגד מצה.

ואילו לא הוציאנו הרי אנו ובני בנינו - כנגד ההעברה לדורות הבאים.

אנחנו חייבים להודות ולהלל להקב"ה שהוציאנו ממצרים - אותו הלל והודאה וסיפור, מביאים אל הפועל את הגילוי של יצ"מ.

קטז-ב

שאלה ותשובה

היסוד הגדול של סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, המבואר בסוגיא, הוא שצריך לספר ולהגיד העשות בדרך שאלה ותשובה, עד כדי שאפילו שני ת"ח שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה. ובעמוד הקודם למדנו שאביי שאל את רבה מדוע מסירים את השולחן, נענה רבה ואמר: "פטריתן מלומר מה נשתנה", ולפי חלק מהראשונים הכוונה שאין צריך לומר מה נשתנה כלל, אלא צריך רק איזו שאלה ותשובה. וכן ראינו לעיל שבלייל הסדר עושים הרבה דברים כדי שישאלו התינוקות.

מעתה שואלים אנחנו, מאי כולי האי? מדוע ענין השאלה והתשובה כל כך מרכזיים?

הפחד יצחק (פסח סי' מב) מעמיד את הענין בצורה מאוד ברורה.

ושורש הדברים ביסוד הגדול המבואר באריז"ל שהדברים שהתחוללו בליל הסדר ויציאת מצרים היו מעל ומעבר ממה שמתאים למדרגת כלל ישראל שהיו שקועים אז במ"ט שערי טומאה. הקב"ה השפיע מחסדו להוציאם ולרוממם, וזה הנקרא 'איתערותא דלעילא'. וכן מבאר בעל התניא בספרו ליקוטי תורה, שענינו של ליל הסדר הוא שהקב"ה עושה את הכל, אך עכ"פ צריך שיהיה משהו שיעשה מצידנו.

והנה אברהם אבינו נקרא מרכבה למידת החסד, וקשה שהלא כ"ו דורות מבריאת העולם הקב"ה זן בחסדו, ומה התחדש אצל אברהם? אלא שאע"פ שכבר בדורות שלפניו קיבלו ממידת חסדו של הקב"ה, אך הם לא היו "מקבלים" של החסד ולא הצהירו שהחסד מגיע מהקב"ה, ואילו אברהם אבינו העריך והוקיר את ההשפעה של ה', והודיע לכל שהכל מגיע ממנו ית'.

וכן היה ביציאת מצרים שהתנאי הראשון היה שתהיה להם אמונה, וכמו שאומר הרמב"ם שהדבר היחיד שנשאר מאברהם אבינו ביצי"מ הוא האמונה, ובלי זה לא ניתן היה לצאת ממצרים. וכשמושה רבינו אמר "והם לא יאמינו לי", היתה בכך פירכא על הגאולה. אלא שה' אמר לו "מאמינים בני מאמינים", וכמו שנאמר "ויאמן העם". וכך הוא גם בהמשך הדורות, חבקוק בא והעמידן על אחת "וצדיק באמונתו יחיה" (גמ' סוף מכות), כי בלי אמונה א"א לקבל את חסדו של הקב"ה.

וכל עבודת ליל הסדר היא לגלות את ענין האמונה, שאנחנו מעריכים את זה שהקב"ה נתן לנו את החסד, ומגלים את האמונה שהכל מגיע ממנו. העבודה היא להעמיד "מקבל", וכך יוכל השפע להגיע אל יעדו.

וזהו אפוא הענין של 'שאלה ותשובה', שעל ידי שהאדם עומד ותמה במה שקורה כאן, ניכר שמדובר כאן במאורע שהוא מעל ומעבר למה שמגיע לנו. זו צורת התפיסה של ליל הסדר, ורק כך ניתן לקבל את החסד המופלא שנשפע עלינו.

דף קטז-ג

מתחיל בגנות

נחלקו רב ושמואל מה היא עיקר ההגדה. לשמואל 'עבדים היינו', ולרב 'מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו'.

המפרשים מציינים שההבדל ביניהם הוא, האם מתייחסים לגאולת הגוף, שיצאנו מהעבודות והשעבוד, או שהעיקר הוא גאולת הנשמה, היציאה

מעבודה זרה לעבודת ה'.

כך מבאר הר"י בר יקר בפירוש התפילות והברכות. וכן איתא בעמק יהושע.

ובעין אליהו מוסיף שרב ושמואל הולכים לשיטתם שנחלקו מה חשוב לתלמידי חכמים, האם עוה"ז או עוה"ב. דהנה במדרש שוח"ט (תהילים ד') איתא רגזו ואל תחטאו אמר רב תכחיש יצרך ולא תבוא לידי חטא, והיינו שלא יהנה מן העוה"ז דיכחיש תאותו ולא ילך רק אחר צרכי הנפש ובזה לא יבוא לידי חטא א"כ הרי דסובר דטוב לצדיק שלא יהי' לו העוה"ז. אמנם שמואל מצינו אדרבה במדרש רבה (ב"ר פרשה ט') דסובר להיפך דאמר שם ר"נ ב"ר שמואל משום רב שמואל אמר הנה טוב זה יצר טוב והנה טוב מאוד זה יצה"ר, וכי יצה"ר הוא טוב מאוד אתמהא אלא שאילולי יצה"ר לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ולא נשא ונתן ע"ש א"כ סובר דיצה"ר הוא טוב לאדם דעוה"ז הוא ג"כ דבר הנצרך לעולם דבלא זה לא הי' העולם מתקיים. ולכן רב מצחיל את ההגדה ביציאה מע"ז ולא בתועלת של עולם הזה, ושמואל פליג.

המנהג שלנו לומר את שניהם.

נוסיף כאן את ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שביאר ששני חלקים אלה של סיפור יציאת מצרים, החומרי והרוחני, נמצאים ברמב"ם ביחס לשני סוגי בנים.

וכך כתב הרמב"ם (חמין ומצה ז, ב):

"מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו, שנאמר והגדת לבנך, לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד, אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים - כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובליילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאונו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן".

וביאר הגר"מ ש, שמה שמתאר הרמב"ם בסיפור לבן הקטן, הוא החלק הגשמי שבגאולה. ואילו לבן הגדול והחכם מספר האב על החלק המרומם, על הנסים ועל גילוי השכינה.

והיחידוש הגדול הוא שעיקר הלימוד לבן החכם הוא לא עצם החירות אלא גילוי ה' בעולם. כל המהלך של ליל זה הוא להביא לאמונה בבוא העולם.

דף קיז-א

הלל ופסל מיכה

הגמ' דנה מי יסד את ההלל. ומבאר ש לא יתכן שתיקנו את ההלל בזמן דוד המלך שהרי פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים את ההלל, ומפרש הרשב"ם שהרי כתוב בהלל 'כמוהם יהיו עושיהם' על עובדי ע"ז.

ומקשה המהרש"א שהרי גם בזמן שעברו את הים היה עמהם פסל מיכה, כמו שכתוב בגמרא בסנהדרין בפרק חלק. ונאמרו כמה תירוצים ליישב קושיא זו. הבן יהודע אומר שבזמן דוד פסל מיכה היה ע"ז גמורה, אך בזמן קריעת ים סוף לא היה כעבודה זרה ממש אלא כמו תרפים. ונבאר קצת יותר עפמש"כ מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל במאמר בספר באר יצחק ח"ג בתחילתו, ששם הו"ה היה לנו מתחילת הבריאה וגם לאברהם אבינו נאמר שם הו"ה. ומה שאמר הקב"ה למשה 'ושמי הו"ה לא נודעת להם', פירוש הדברים ששם הו"ה בשלימות התגלה רק ביציאת מצרים. דאף שבודאי היה ידוע מתחילת הבריאה שהקב"ה מהווה את הכל, אך איך אנחנו מתחברים לשם כ"כ גבוה? ע"י יציאת מצרים, שגילתה כיצד יש לעם ישראל קשר ושייכות לשם זה.

פסל מיכה נוצר ע"י אלו שלא הצליחו להבין את החיבור לשם הו"ה. אף שזו היתה עבירה גדולה אך שורש הפסל לא היה כעבודה זרה של ממש כאילו האמינו בכח אחר בעולם, אלא שיבוש בהבנת שם הו"ה. ותדע, שבספר שופטים מבואר שיונתן בן גרשום היה הכומר של פסל מיכה, ומבואר בגמ' שזה גרשום בן משה, והרי לא יכול להיות שנכדו של משה רבינו יהיה עובד עבודה זרה! אלא היתה פה איז חוסר הבנה כיצד שם הו"ה מתחבר כאן בתחנתונים.

וזו כונת הבן יהודיע שבזמן יצי"מ פסל מיכה לא היה ע"ז גמורה, ולכן הוא לא היה סתירה להלל, משא"כ בימי דוד נהיתה ממנו עבודה זרה גמורה. ועכ"פ מתבאר לנו שענין הגילוי של יציאת מצרים הוא החיבור והשייכות שלנו לשם הוי"ה.

דף קיז-ב

נביאים שביניהם תיקנו את ההלל

הגמ' אומרת שנביאים שביניהם תיקנו את ההלל, שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא להם לישראל, ולכשנגאלים אומרים אותו על גאולתם. ובהמשך הגמ' מביאה כמה שיטות מתי היתה הגאולה שעליה אמרו את ההלל, האם זה היה בימי משה כשעלה מן הים, או בימי יהושע בזמן שנלחם בעמים, או בזמן שנחריב, או בזמן חנוניה מישאל ועזריה, או בזמן מרדכי ואסתר.

וצריך להבין מה שתקנו "על כל צרה וצרה אומרים אותה על גאולתם", שהרי אם לפני כן כבר תקנו לנו שכשתהיה צרה ותהיה גאולה נאמר הלל, אזי מדוע נכנסנו לצרה מלכתחלה. ויתירה מזו, שהרי בכל גאולה אנחנו יודעים שעוד מעט אנו חוזרים לצרה, וכמו שכתבו תוס' בדף קטז, ב שכל השירות בעוה"ז הן לשון נקבה ("שירה") כמו אשה שיוולדת שיש צער לידה, וכך בכל גאולה אנו יודעים שיבוא אח"כ צער, משא"כ לעתיד לבא יהיה שיר חדש לשון זכר בלא שום צער, וא"כ מהו הענין של גאולה זו שאינה אלא זמנית עד הצער הבא.

ומבאר רבי ירוחם ממיר שהצרה אינה איזו 'נפילה' מהתוכנית להגיע לגאולה, אלא היא חלק מתהליך הגאולה. וכמו שמבאר הלשם בכמה מקומות שכל דבר שקורה לעם ישראל הוא עוד צעד כלפי הגאולה - אם זהו דבר טוב בודאי שמדובר פה על גילוי ה' ועל ניסים, ואם זה דבר רע אז זוהי המכה שמביאה אותנו לגאולה. הגאולה מגיעה דרך הדברים הטובים והרעים שקורים לכלל ישראל.

ונמצא אפוא, שאנחנו משבחים להקב"ה בהלל לא רק על הגאולה אלא גם על הצרה.

ומה יפה לחבר כאן את הגמ' בשבת שהיו אומרים מגילת תענית בדורות הראשונים מפני שהם ידעו להודות ולחבב את הצרות, ובפשטות צ"ב דהאם מחבבים את עצם הצרות? ורש"י שם מפרש שהכוונה על ההצלה מהצרות. אך לדברינו יש לבאר כפשטות הלשון, שאפשר להודות על הצרות בעצמן, וכמו שפירשו המפרשים בעין יעקב שחייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שהרעה היא חלק מהדברים הטובים. "אודך ה' כי אנפת בי", שעל ה"אנפת בי" יש ג"כ הודאה כי גם זה חלק מהתהליך להגיע לגאולה.

ומעתה ניתן לומר שזו המחלוקת כאן, אימתי עם ישראל הבין שהצרה היא חלק מהגאולה, יש אומרים שכבר בזמן משה רבינו הבינו שהצרה היא חלק מהגאולה, והשיטות האחרות עוברים והולכים דרך תולדות עם ישראל עד הדור של מרדכי ואסתר שאז ודאי היה גילוי זה שבתוך הצרה נמצאת הגאולה. סוף דבר אנחנו רואים שהלל הוא הודאה לקב"ה על כל מה שמקרב אותנו לגאולה העתידה בב"א.

דף קיח

קשים מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף

הגמ' עוסקת בקושי של האדם להשיג את מזונותיו, ומשווה אותו ללידה, לגאולה. וכן אמרה "קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". וצריכים להבין מדוע השווה מזונות לדברים אלו.

בנוסף הגמ' אומרת שכאשר הקב"ה אמר לאדם הראשון אחר החטא "וקוץ ודרדר תצמיח לך", זלגו עיניו דמעות ואמר: "אני וחמורי נאכל באבוס אחד?", וכשאמר לו הקב"ה "בזיעת אפיך תאכל לחם" נחה דעתו. וצריך ביאור רב מה

כוונת חז"ל כאן.

ונקדים את מה שכתבו בפירוש הר"ף על העין יעקב ובבן יהודיע, בביאור הענין שמזונותיו של אדם קשים כקריעת ים סוף, ומה היה 'קשה' בקריעת ים סוף? אלא שמבואר בגמ' בע"ב שעם ישראל היו קטני אמנה, ולעשות נס לאדם שאינו מאמין בשלימות הוא כביכול קשה לפניו ית', ולכן קריעת ים סוף היא נס 'קשה'.

ובבן יהודיע משמע שזו גם הכונה שהפרנסה קשה, שהרי גם בפרנסה האדם חושב שהוא עושה את הכל בעצמו ואין לו אמונה ובטחון שהכל מהקב"ה, ולכן קשה כביכול לפני הקב"ה לתת פרנסה לאדם שאין לו אמונה ובטחון שהכל מגיע מהשגחת ה'.

ונראה להוסיף ע"ז, דאיתא במהר"ל (נתיב העבודה פי"ח) שפרנסה היא דבר שמגיע ממקום מאוד גבוה, ואין שום בריאה שיכולה לתת אותה, וכמו שהגמ' כאן אומרת שכשיעקב אבינו דיבר על גאולה הוא אמר 'המלאך הגואל אותי', וכשדיבר על פרנסה הוא אמר 'אלקי', כי מלאך יכול לתת גאולה, אך פרנסה יכולה להגיע רק מהקב"ה. וזו הגמ' בתחלת תענית שאחד מהמפתחות שהקב"ה לא מסר לשום בריה הוא מפתח הפרנסה, כי פרנסה מגיעה רק מהקב"ה.

ורבי צדוק הכהן (מחשבות חרוץ אות יח) מבאר את הרעיון בבסיס הענין, שכדי להגיע לפרנסה צריך ליגוע במקום הכי גבוה בעולם. וזהו הדמיון לקריעת ים סוף שחז"ל אמרו עליה 'בעתיקא תליא מילתא', שהגילוי של קריעת ים סוף היה מהמקום הגבוה ביותר, וכמ"ש שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. כך מזונותיו של אדם מגיעים ממקום מאד עליון, וכדברי הגמ' במו"ק שבני חיי ומזוני לא בזכותא תליא אלא במזלא, שזה המזל העליון, וא"כ קריעת ים סוף ופרנסה יש להם מנחה משותף, שבאים מהמקום הכי עליון.

ק"ט-א

טעמי תורה

"מאי למכסה עתיק, זה המכסה דברים שכיסים עתיק יומין, ומאי נינהו סתרי תורה". מפרשים רש"י והרשב"ם שהכוונה למעשה בראשית ומעשה מרכבה [הוא מה שאנחנו קוראים קבלה]. "ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שכיסים עתיק יומין, ומאי נינהו טעמי תורה".

נזכיר כאן את מה שמו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל נהג לקשר לגמרא זו. הוא הביא את הרמב"ם בסוף הלכות מעילה שכתב וז"ל: "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינים כפי כחו", ובצורה יותר מפורשת כותב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה: "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם, ראוי להתבונן בהן, וכל שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של חוקי התורה".

המהר"ץ חיות בסוטה מציין שכדברי הרמב"ם מבואר בתוס' שם, דהמשנה שם אומרת טעם לאיזה דין בהלכות סוטה, ומקשים התוס' שהרי יש מחלוקת אם דרשינן טעמא דקרא, ומתרצים שכל המחלוקת היא רק האם אפשר לומר נפק"מ לדינא ע"פ טעמא דקרא, אך כולי עלמא מודו שכשאין נפק"מ יש לנו לדרוש טעם, והן הן דברי הרמב"ם.

והיינו שצריך להפריד בין ההלכה ובין ההבנה. שהרי אמרנו בסיני "נעשה ונשמע", 'נעשה' זה לעשות את המצוות גם אם לא מבינים את טעמיהם. אך אחרי ה'נעשה' צריך לנסות גם 'לשמוע', להבין ולתפוס את העומק שבדברים. ומרגיש אני שיסוד זה עומד בבסיס מה שקיבלתי ממורי ורבי זצ"ל, והוא כל המרחב של מה שאנו מכנים כיום 'מחשבה' - שיש את חלק חכמת הקבלה שהיא סתרי תורה שקשה להבין אותם ואין מדברים עליהם ברבים, אך כמו"כ יש את הרובד של 'טעמי תורה', כאשר באים להבין ולתת טעם בכל דבר בעומקו, בחלק זה כל אדם מחויב. ובהו אנו עוסקים לרוב בשיעורי 'מחשבה קצרה'.

דף קיט-ב

מצולה שאין בה דגים

התורה מכנה את האוצרות שעם ישראל נטלו ממצרים במשפט "וינצלו את מצרים", ונחלקו בגמ', רב אסי אמר עשאוה כמצודה שאין בה דגן, ור"ש אמר כמצולה שאין בה דגים.

מבאר האריז"ל בפרי עץ חיים ומביאים רבים מהאחרונים את דבריו, שכשהקב"ה ברא את העולם הוא פיזר ניצוצי קדושה בכל העולם, והתפקיד של עם ישראל הוא ללכת ולהעלות את ניצוצי הקדושה הללו בחזרה להקב"ה. וזהו מה שהגמ' אומרת לעיל בדף פז שלא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, וכמו שמסבירים המפרשים, שאין הכוונה רק לאנשים שמתגיירים, אלא גם לניצוצי הקדושה שעם ישראל יצאו לאסוף מבין הגויים והארצות.

כאשר עם ישראל יצאו ממצרים הם רוקנו את מצרים ולא נשאר שם ניצוצות, ובזה מבאר האריז"ל את האיסור לשוב למצרים, וכמו ש"כ בירושלמי בסוכה שבשלוש פעמים התורה מזהירה אותנו לא לרדת למצרים, "לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם" גבי שירת הים, וכן בפרשת כי תצא שהתורה מזהירה את המלך שלא ישיב את העם למצרים להרבות סוסים, וכן בפרשת כי תבא, שאסור ללכת למצרים. ומאי כולי האי. אלא שלשאר ארצות יש לגלות תפקיד, אולם הידידה למצרים טומנת בחובה אך ורק ירידה וגלות השכינה, ללא שם תכלית.

וראיני בשם הגר"א שמציין שזו הקללה האחרונה בקללות שבפרשת כי תבא "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה", הוי אומר שזו הקללה הכי נוראה, דבשלמא בכל הגלויות יש את הענין של הניצוצות, אך במצרים לא קיים ענין זה.

ולפי דברי האריז"ל מתבאר המשך דברי הגמרא, שדנו מה עלה בגורל האוצרות הללו, שהם עברו מיד ליד דרך כל המלכויות מכלל ישראל עד רומי, ועדיין הוא מונח ברומי. וכידוע שאנחנו כעת נמצאים במלכות רומי, וכמו שמבאר הרמב"ן שגם אחרי שהאיפריה הרומית התפרקה, כל המלכויות שאחריה הן המשך שלה, וזה מש"כ בגמ' שעדיין מונח ברומי, שעדיין יש לנו תפקיד להעלות את הניצוצות הללו, וכשמלאכה זו תסתיים, וכל הניצוצות הללו יתלקטו ויעלו למקורם, תבוא הגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.

דף קב

חצות

נחלקו התנאים עד מתי אפשר לאכול קרבן פסח. רבי עקיבא אומר כל הלילה, ורבי אלעזר בן עזריה אומר עד חצות. ראב"ע לומד מהפסוקים שמצות הלילה באכילת ק"פ מסתיימת בזמן מכת בכורות, דהיינו בחצות.

הבני יששכר מבאר את הגמרא כאן בארבע דרכים: פשט, רמז, דרש וסוד. ועל דרך הסוד הוא מבאר שבתחילת הלילה שולטים החיצונים והמזיקים, ולכן עם ישראל צריך לעשות פעולות כדי להשתחרר מכוחות הרע בעולם, אך המחצית השניה של הלילה היא זמן של רצון, ולכן עם ישראל לא נצרכים לעשות פעולות מיוחדות כנגד כוח הרע.

ואפשר להוסיף לכאן את דברי בעל התניא (בפרשת צו כשהוא מדבר על עניני פסח, ובשה"ש על הפסוק מדלג על ההרים), המבאר [וכמו שדיברנו כבר בעבר בשיעורי מחשבה קצרה] שכל הענין של ליל הסדר ויצ"מ הוא איתערותא דלעילא, שהרי לעם ישראל מצידו לא היתה זכות לצאת, אך הם זכו שהקב"ה העלה ורומם אותם מעל ומעבר למקום שהם נמצאים בו. וזה ענין הפסוק 'מדלג על ההרים', ועל כן נקרא החג 'פסח' - לשון דילוג וקפיצה (כמו שכתב רש"י בחומש).

עבודתנו בליל הסדר היא להגיע לדרגה שנוכל לזכות ולקלוט את האיתערותא דלעילא. וכיצד? ע"י שאנו אוכלים פסח ומצה ומרור. אולם אף שיש עבודה, אין הזכייה מכח העבודה עצמה, אלא כולה באה לאפשר את ההשפעה העליונה שהקב"ה מביא.

ונפלא שזו שיטת ראב"ע, שברגע שהקב"ה מביא את ההשפעה, בזמן חצות, מכאן ואילך אין לנו רשות לעשות מאומה, שכן כל עבודתנו היא רק בתחילת הלילה. אך בעת שיש גילוי של הקב"ה בכבודו ובעצמו, אנו נאלמים דומיה ולא עושים כלום. ודברינו אלה מוסיפים על מה שהבאנו מהבני יששכר, שהוא אומר שמחצות אין צורך לעשות דבר, ואילו למתבאר אין לנו רשות לעשות דבר.

והמסר העולה מן הדברים הוא, שבדאי עם ישראל מקיים את התורה והמצוות ופעולתו רבה, אך בלי שהקב"ה יעזור לנו איננו יכולים לעשות דבר. כדברי הגמ' שאם אין הקב"ה עוזרו אין יכול לו. וכח הגילוי הזה הוא שבליה שבו יצאנו ממצרים לא היתה שום פעולה מצידנו, והכל היה באיתערותא דלעילא, להורות לנו שבכל חיינו ומעשינו אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, ובלי עזרה מלמעלה אין לנו קיום ומעמד.

דף קכא

פדיון הבן

הגמ' מסיימת את המסכת שרבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, ונשאלה השאלה מי אומר את ה'שהחיינו', האם הכהן או אבי הבן. ומסקנת הגמ' שאבי הבן מברך.

כיצד נכנס דיון זה לכאן?

הרשב"ם מבאר שהמשנה האחרונה דיברה על שתי הברכות שיש בליל הסדר, על קרבן פסח וקרבן חגיגה, ואגב זה מדברים כאן על שתי ברכות של פדיון הבן. ועדיין הלב מבקש תוספת ביאור.

בבן יהוידע על אתר מבאר שפדיון הבן משול למה שקרה לעם ישראל ביציאת מצרים, שהקב"ה פדאנו מתוך מצרים.

ונראה לבאר יותר שהרי עם ישראל יצא ממצרים במכת בכורות, ולא במקרה. כשהקב"ה דיבר עם משה רבינו בפעם הראשונה ושלחו לגאול את ישראל אמר לו "בני בכורי ישראל". מה ענין בכורה? מבאר האריז"ל שכל ההשפעות שמגיעות מהאב והאם לילדים, הכל עובר דרך הבכור. הבכור הוא הבריכה שמרכזת את ההשפעות. ולכן יש חיוב לכבד את האח הגדול, שדרכו עוברות ההשפעות מלמעלה לכל המשפחה.

עם ישראל נקרא בכור, כמו שמבאר הרמח"ל במאמר החכמה, שהאופן המתוקן של העולם הוא שכל ההשפעות מגיעות דרך עם ישראל לכל אומות העולם, וכמו שנהג בחג הסוכות שישראל הקריבו שבעים פרים כנגד אומות העולם.

עם ישראל נקרא הבכור של העולם, שכל הברכה עוברת דרכו.

מובן אפוא שהגילוי של עם ישראל מגיע דוקא דרך מכת בכורות, שמזה נולד עם ישראל ומתברר מי הוא הבכור האמיתי של העולם.

כשמסיימים את מסכת פסחים העוסקת בלידת כלל ישראל, מסיימים בענין של בכור. ואומרים שכשיש בכור האב צריך לפדות את בנו, ולהכיר בכך שיש כאן קדושת בכור. והגמ' מסיימת ואומרת שהאב צריך לומר שהחיינו ולא הכהן, ומדוע? מפני שהוא זה שעושה את המצוה, ומכיר בקדושת הבכור. בזה מסתיימת המסכת של החג שכל ענינו סביב היצירה של ישראל, ונוסדה קדושת "בני בכורי ישראל".

הדרן עלך פרק ערבי פסחים בס"ד

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בבא מציעא דף כד

מעשה דמר זוטרא חסידא

"מר זוטרא חסידא איגניב ליה כסא דכספא באושפיזיה, חזא לההוא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה. אמר היינו האי דלא אכפת ליה בממונא דחבריה, כפתיה ואודי".

רש"י מבאר שנגנב למר זוטרא כוס כסף שהיתה שייכת למארח. מקשים המפרשים מניין לרש"י כן, דילמא נגנב ממנו כוס הכסף בבית המארח.

הבן יהוידע מביא מעשה עם השל"ה, שנגנב לו כפות של כסף, ומצא שתלמיד אחד גנבם. אחרי שתפס אותו הדבר התפרסם ונגרמה לאותו תלמיד בושה גדולה, עד שברח והמיר את דתו. במשך נדודיו התקרב אותו תלמיד למלכות והתמנה להיות המוכס מטעם המלך, וברבות הימים נתמנה לאחראי על העיר יפו בא"י. השל"ה עלה לארץ ישראל, ונפגש עם התלמיד אשר עשה לו כבוד גדול והראה לו את ביתו ורוב עושרו. בשלב מסויים התלמיד הוציא סכין מהכיס ואמר שעומד להרוג את השל"ה ושיאמר וידוי. השל"ה בכה והתחנן אך התלמיד לא שעה אליו. ואכן אמר השל"ה וידוי וקריאת שמע ברוב בכי. לאחר מכן הודיע לו התלמיד שיכול ללכת. והסביר שבא לכפר לשל"ה על מה שהיה בשעתו שבייש אותו כ"כ עד שהמיר את דתו.

וכתב הבן יהוידע שזה הביאור כאן, שאילו היה הכוס של מר זוטרא, היה חושש מלבייש את התלמיד, אך מכיון שהיה זה כוס של המארח, והוא חשד בתלמידי חכמים אחרים, כדי למנוע חילול ה' לא היתה למר זוטרא ברירה והיה עליו לגלות את התלמיד ולביישו (ויש להוסיף גם שמאחר ונגנב את המארח ולא את רבו, יש פחות בושה מאשר במעשה דהשל"ה).

דף כה

פרסיים ופורים

דף זה נלמד בפורים דפרזים - י"ד אדר ב', ויש כאן נקודה המקשרת ביניהם.

הגמ' מבארת מה הם כלים קטנים שדרך לזרקם לאשפה - סכיני והימנק, והיינו סכינים ומזולגות. רבנו חננאל מסביר על אתר מה עושים עם מזלג: "פי' המנק כלי שיש בו שני ראשים כגון המזלג שיש לו ג' שיניים, ודרך בני יוון להחזיק חתיכת הבשר ולחתוך עם הסכין ולאכול, ונוטל זה שחתך ונותנו לתוך פיו ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הזוהמא". והיינו שבזמן הגמ' והראשונים ברוב הארצות אנשים אכלו עם הידיים, מלבד ביוון.

בערוך כתוב שבני פרס הם האוכלים עם מזלג, ומשום שנאמר בברכות (ח, ב) אמר ר"ג בג' דברים אוהב אני את הפרסיים, צנועים באכילתם צנועים בבית הכסא וצנועים בדבר אחר, וחלק מהצניעות באכילה היא שימוש במזלג.

בספר פרשת מרדכי מבאר מדוע נשתבחו הפרסיים בג' דברים אלו. וע"פ הגמ' בחגיגה (טז, א) ששה דברים נאמרו בבני אדם, ג' כמלאכי השרת וג' כבהמה. כמלאכי השרת: דעת, קומה זקופה, מספרים בלה"ק. כבהמה: אוכלים ושותים, פרים ורבים, מוציאים רעי.

נמצא שהפרסיים מכבדים את שלושת הדברים שבהם בני אדם דומים לבהמה. והיינו שהם מעריכים את החלק הבהמי שבאדם עד שמקפידים לעשותו באופן הגון. אין להם כבוד לחלק שדומים למלאכי השרת. ואכן מצינו בגמ' (קידושין עב, א) שהפרסיים מסורבלים בשר כדוב ואוכלים ושותים כדוב, שהם חומריים מאד. יוון הם כנגד החכמה, ופרס הם כנגד הגוף.

עיקר ההתנגדות של אחשוורוש היה לבנין בהמ"ק (יעד חצי המלכות). הוא הפסיק את הבנין, והוציא את כלי המקדש במשתה. והדברים מתחברים לענין הנ"ל, שמתבטאת בכך התפיסה שהמציאות שלנו היא גופנית ואין מקום לגילוי החלק הרוחני של העולם.

הנצחון שלנו על אחשוורוש היה שהתגלה שבגוף עצמו יש קדושה. בתוך מערכת הטבע יש השגחה. וצורת העבודה בפורים היא שאוכל ושותה ומשתכר עד דלא ידע, ודוקא שם במקום ההוא יש גילוי של מצוה וקדושה. כנגד מי שרצה להיות רק גופני, הגוף עצמו נהפך לרוחני. זהו "ונהפוך הוא" ביחס לנקודה זו.

פורים הוא הגילוי שכנגד בחינת פרס.

דף כו

מצות השבת אבידה

הגמ' מונה את המצוות שיש בהשבת אבידה: א) לא תגזול. ב) לא תוכל להתעלם. ג) השב תשיבם.

ונמצא שבאבידה יש יותר עבירות שעושה מאשר בגזילה. וכן שאלו את הגר"י זילברשטיין שליט"א באדם שנמצא בסכנה וחייב לגנוב כדי לחיות, האם עדיף שייכנס לבית חבירו ויגזול, או שיקח אבידה שיש בה סימנים מבלי להשיב אותה. ואמר הגר"י שעדיף הגול שיש בו פחות מצוות. אך קשה איך מבינים דבר זה שיש בהשבת אבידה מצוות רבות.

לכאור' יש לבאר הדברים הוא ע"פ פנימיות. בספר הזוהר (ח"ב דף קיד, א) כשמדבר על מצוות השבת אבידה, כותב שהאבידה שמדברים עליה היא מה שנאבד למשה רבינו בירידתו מן ההר. כשראה את העגל, שבר את הלוחות ובכך איבדו ישראל את מעלת לוחות ראשונות. להשיב את המעלה הזו של תורת משה זו ההשבת אבידה הגדולה.

הרמח"ל (שרשי המצוות כללנא) מבאר יותר, שחלק המלכות בתורה נקרא 'כלת משה' וכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה הזו. והתורה הזו בעוה"ז נאבדת, אין לנו את השייכות לתורה של לוחות ראשונות, אך לבסוף תהיה השבת אבידה, ולעם ישראל יהיה חלק בתורת משה.

ונסיף שהנה אנו יודעים שבחג השבועות אנו שמחים בשמחת מתן תורה. ולכאור' תמוה דהרי הלוחות שניתנו לנו אז, נשברו, והלוחות האחרונות ניתנו ביוה"כ, ומה הטעם א"כ שאנו שמחים וחוגגים את הלוחות הראשונות. וביאור הענין בצורה פשוטה, דאף שהלוחות נשברו, הם יחזרו לעתיד לבוא, ונמצא שיש לנו חלק בהם.

והנה יום הלידה והפטירה של דוד המלך היה בשבועות. וביאור הדבר, דדוד הוא שורש מלך המשיח, וכל ענין המשיח הוא להחזיר ולהשיב את העולם לקדמותו. דוד המלך הוא זה ששייב את הדברים למקורם, וכיון שבשבועות אנו חוזרים ללוחות ראשונות, על כן דוד המלך ששייב את האבידה, שייך ליום הזה במסויים.

וזה הביאור במצוות השבת אבידה. כל המצוות שאנו עושים הן להתדמות להקב"ה, ומנסים אנו לדמות צורה ליצורה, ומנסים לעשות דברים כפי שצורת המצוות יהיה להם תיקון כלפי מעלה. ובמצוות השבת אבידה באופן מסויים המצוה הזו מביאה לכך שנעשה גילוי של השבת אבידה שתהיה לעת"ל, השבת תורת משה שנאבדה. ולכן זו מצוה כ"כ חשובה. על ידה אנו חוזרים אל מעלת לוחות ראשונות.

מעשה אולי זה הביאור שבמצוות השבת אבידה יש ג' מצוות, כי כיון שמדובר על דבר שהוא כ"כ חשוב נכבד ונרצה, לכן בני אדם צריכים מאד להקפיד על כך, ובמידה מסוימת חשוב יותר מגול.

דף כו

שמלה

המשנה לומדת מהמילה "שמלתו" שמחזירים אבידה בסימנים - מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנים ויש לה תובעים וכו'.

יש להתבונן בכך שמילה זו דוקא כל כך מרכזית בפרשת השבת אבידה.

בספר דגל מחנה אפרים (פרשת בא) כותב את הרעיון דלהלן:

כל המושג של אבידה הוא תוצאה מחיסרון בדעת. כשיש הסרת הדעת של האדם מהחפץ אז הוא עלול להאבד ממנו. עם ישראל בגלותו נקרא "אובד" כמו שנאמר "ובאו האובדים בארץ אשור". כל ענין הגלות הוא הסרת הדעת, דכשעם ישראל נמצא בדעת ולומדים תורה ועושים מצוות כפי הראוי ומתחברים להקב"ה אין גלות, אך כשיש הסרת הדעת וחיסרון דעת, יוצאים לגלות.

וממשיך ואומר שגם "הנדחים בארץ מצרים" הוא חסרון דעת, דהמילה 'נדחים' היא אותיות 'נד חיים' וחיים הוא בגימ' חכמה (שהיא שורש הדעת), דכשיש חסרון בחכמה ודעת יוצאים לגלות. וכן מובא באר"ז "ל שכל החסרון של גלות מצרים היה חסרון בדעת, וגלות זו היא שורש לכל הגלויות.

כשמחזירים את האבידה אז יש חזרה למצב של 'דעת', חיבור בין הבעלים לחפץ. אימתי יש קיבוץ גלויות, כשמגיע משיח בן דוד, שאז "ומלאה הארץ דעה את ה'", וכפי שהתבאר בשיעור הקודם. התיקון של השבת אבידה במלואה הוא החזרת הדעת למקומה.

והנה בתורת הסוד משה רבינו נקרא בחינת הדעת, ובצורה פשוטה אפשר להבין זאת על פי מה שדיברנו לעיל במסכתין, ש'חכמה' היא מה שלומד מרבו, 'בינה' היא מה שמבין, ו'דעת' היא שהדבר נעשה חלק ממהותו. משה רבינו נקרא הדעת של כלל ישראל, הוא זה שמביא תורה מהקב"ה לכלל ישראל, הוא הסרסור. הוא לוקח תורה שנמצאת בשמים והופך אותה לחלק מהמהות של כלל ישראל, זה בחינה של דעת.

ובכך מבאר שהחפץ שמלמד על כל ענין השבת אבידה הוא שמלה, כי שמלה אותיות **למשה**, וכל המושג של השבת אבידה הוא לחזור לבחינת דעת שהיא דרגת משה. והדברים מתחברים למה שדיברנו בשיעור הקודם, שכל ענין השבת אבידה היא להחזיר לדרגת לוחות ראשונות שאיבדנו, א"כ כשחוזרים למעלת הדעת בעיצומה הכוונה למעלת לוחות ראשונות, לכן לומדים זאת מהמילה 'שמלה'.

והדברים מתאימים לחודש אדר בו אנו נמצאים, דמשה שייך לחודש אדר באופן מסויים, שנולד ונפטר בחודש זה. וכל ענין נס הפורים הוא גילוי בחינת הדעת בכל מקום, גם במקומות החשוכים. וכן ההשתכרות היא להסיר את הדעת הרגילה ולהתחבר לדעת העליונה.

דף כח

אבן הטוען

"אבן הטוען היתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם, כל מי שמצא אבידה נפנה לשם, זה עומד ומכריז וזה עומד ונותן סימנים ונוטלה."

ומסיימת הגמ': "וזה ששינינו צאו וראו אם נמחית אבן הטוען". והיינו במעשה דחוני המעגל (תענית יט, א) שביקשווהו להתפלל שיפסיק הגשם, והשיב להם 'צאו וראו אם נמחית אבן הטוען'. וכתבו התוס' לפרש שכשם שא"א למחות את אבן הטוען כך א"א לבקש להפסיק רוב טובה.

הבונה בעין יעקב מבאר את הקשר ע"פ הגמ' בתענית (ח, א) "אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה". וזה שאומר להם חוני המעגל לבדוק את אבן הטוען, והיינו שאם עדיין יש צורך באבן הטוען כי יש עדיין אנשים שמשיבים אבידות, הרי שמצויים אנשי אמנה והגשמים שירדו הם גשמי ברכה, ואין מבקשים להפסיקם. אך אם 'נמחית' אבן הטוען, שכבר אין בה צורך שאין משיבים אבידה, אין הגשמים מהווים ברכה ואפשר לבקש להפסיקם.

הבן יהודע מבאר מהו הלשון 'אבן הטוען', דהכוונה שעם ישראל טוען כלפי הקב"ה, שאם יש בני אדם שמשיבים אבידה, גם הקב"ה צריך להשיב את עם ישראל בחזרה מהגלות, ולקבלם בתשובה. ונראה להוסיף על זה דהדברים מתחברים היטב לתוס' שביארו שאין מתפללים על רוב טובה. פירוש שאם זוכים לשפע גדול יותר ממה שיש כלים לקבל ע"ז אין טענה. וזה הביאור כאן, אנו מבקשים מהקב"ה שבזכות אבן הטוען נזכה לשפע גדול, לגאולה השלימה, אפילו אם עדיין אין לנו את הכלים לקבל, דאין תלונות על רוב טובה. דו"ק.

דף כט

רוצה לאבדן

"מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן, ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית וישכור פועלים ואל ישב עמיהם".

המפרשים עומדים על הלשון 'ורוצה לאבדן', דצריך ביאור מדוע שירצה אדם לאבד ממונו. והיה אפשר להבין זאת בדרך גיחוך, כלומר שהרוצה לאבדן כך יעשה, וממילא ש"מ מה יעשה אדם שאין רוצה לאבדן, אך אין דרך הגמ' בסגנון זה. ומצינו בזה כמה ביאורים.

בספר מצודת דוד על מסכתין מבאר וכ"כ העיין יעקב בתחילת דבריו, דאדם שירש ממון ולא עמל על אותו ממון, לא אכפת לו כל כך מהממון, וזה הכוונה רוצה לאבדו, שכיון שאין לו את החשיבות לממון זה כביכול רוצה לאבדו. היינו שאין לו תחושת חשיבות כלפיו מפני שלא עמל עליו.

החיד"א בספר מראית העין מבאר דהנה יש לדייק הלשון "הניח לו אביו", היינו שאביו לא נתן מעות לצדקה והניח הכל ליורשיו, וממון כזה וודאי הולך לאיבוד, דמה שתכנן האב שבנו יהיה עשיר גדול, לא ייצא לפועל.

העיין יעקב בהמשך דבריו מפרש שאם אדם חלם חלום שמראה שהוא עתיד לספוג איבוד ממון, ועתה הוא מעדיף שאבידה זו לא תהיה בהוצאות רפואה וכדומה, ומעדיף שיאבד את ממונו באופן שיהנה ממנו תוך כדי זה.

הבן יהודע מאריך כאן ביסוד הדבר שכתב המהרש"א בקיצור בחולין פד, ב. והם מציינים לגמ' בכתובות (סו:): שר' יוחנן בן זכאי ראה את בתו של נקדימון בן גוריון שמלקטת שעורים מתוך גללי בהמות. שאל אותה מה ארע לממון אביך, והשיבה מלח ממון חסר, שלא נתן צדקה כדבעי ולכן אבד ממנו. המשיך ושאל מה עם ממון חמיק, השיבה בא זה ואיבד את זה. מבאר המהרש"א שכשיש ממון כשר שמתערב בממון פסול, הכל נאבד. וזה הביאור כאן, אדם שיודע שיש לו ירושה של ממון לא כשר (אפשר כחיד"א שלא ניתנה צדקה), ואינו רוצה שהממון הזה יתערב בממון האחר שלו, יראה לאבד את הממון המקולקל קודם שיתערב בממונו הכשר.

הבן יהודע ממשיך עם עוד דוגמה שאדם שירש ירושה גדולה ויש לו בנים חוטאים ואינו רוצה שיקבלו ירושה, ישתמש בממון באופן שמפסיד אותו מבלי שיהא ניכר שמונע מהם את הממון.

דף ל

סיבת חורבן ירושלים

"לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה, שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין".

התוס' מקשים שהרי ביומא (ט, ב) אמרין שביהמ"ק נחרב מפני שנאת חינום. ויתרצו דהא והא גרמו.

המהר"ל בחידושי אגדות כאן מביא שני תירוצים. א) אף שהיו להם חטאים "היה הקב"ה משלם להם בענין אחר ולא היה החורבן, אבל כאשר העמידו דבריהם על ד"ת ולא רצו רק הכל בדיון, לא היה הש"י עושה להם לפנים משוה"ד והדיון הוא חורבן... וזכר לזה כי התורה ניתנה במקום חורבן והוא המדבר, ושם נתן לישראל התורה, אבל אם לא היו דנים דין תורה ונכנסו לפנים משוה"ד לא חרבה". כלומר העמדת דיניהם על דין תורה המשיכה עליהם את כוח החורבן. ב) אילו היו הולכים לפנים משוה"ד, היה הקב"ה עושה גם עמם לפנים משוה"ד. אך כיון שהעמידו דבריהם על דין תורה, לא עשה עמם הקב"ה לפנים משוה"ד. ותירוץ זה השני מובא בהרבה מדברי המפרשים.

בעבודת הגרשוני ביאר על פי זה דבר נוסף. הנהף החת"ס במסכת גיטין (נה:): הביא שיש לתרץ את קושיית התוס' ולומר - הא במקדש ראשון והוא במקדש שני, שבמקדש ראשון חרב על שהעמידו דבריהם על ד"ת, ומקדש שני חרב בשביל שנאת חינום. וצ"ב מדוע לא אמרו תוס' תירוץ זה, ומתרץ העבודת הגרשוני דאיתא בירושלמי (חגיגה א, ז) שאמר הקב"ה על ג' עבירות חמורות אני מוכן למחול, אך על עובם את תורת איני מוותר. הרי שבמקדש ראשון היה הקב"ה מוכן למחול על ג' עבירות, ומוכח מזה שלא היו מעמידים דיניהם על דין תורה, דאם לא כן, מדוע שיוותר להם הקב"ה. והוא עפ"י התירוץ הזה, שהחורבן בא כמידה כנגד מידה למי שמעמיד דינו על דין תורה.

בספר דברי שאול לבעל השואל ומשיב מתרץ שבעצם הכל ענין אחד, שהשנאת חינום הביאה אותם להעמיד דיניהם על דין תורה ולא לנהוג לפנים משורת הדין. שכיון ששאו זה את זה לא הסכימו לשום וויתור.

החת"ס (גיטין שם) מביא תירוץ נוסף. ידוע המעשה דקמצא ובר קמצא, שבעל הבית בייש את בר קמצא, וכשישבו החכמים בסעודה ולא מיחו, הלך בר קמצא להלשין על עם ישראל. ומדוע באמת לא מיחו החכמים, מבאר החת"ס דאיתא בפסחים (ק"ג, ב) הרואה דבר ערווה בחבירו מצווה לשנאותו. וכתבו התוס' דאעפ"כ לא יראה לפניו שנאה בפרהסיא דכמים הפנים לפנים. מביא החת"ס בשם מו"ה יעקב ווירמזי זצ"ל מפפד"מ, דדברי התוס' הם לפנים משורת הדין.

וזה מה שארע עם בר קמצא, דהטעם שחכמי ישראל לא מיחו, מפני שודאי ראו בבר קמצא דבר ערווה שמצווה לשנאותו, על כן שתקו ולא מיחו, אמנם אי לאו דהעמידו דיניהם על דין תורה היו מוחים מטעם לפנים משוה"ד שלא להראות שנאה בפרהסיא, אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה.

נמצא שבאותו דור ההדיטוט נכשלו בשנאת חנום ממש, והחכמים נכשלו שהעמידו דיניהם על דין תורה.

דף לא

דיברה תורה בלשון בני אדם

מסקנת הגמ' אליבא דחד מ"ד "דיברה תורה בלשון בני אדם". ובכמה מקומות בש"ס מבואר שיש בזה מחלוקת תנאים.

ולבאר את שורש המחלוקת נפתח להבין מה פשר הדבר שהתורה תדבר בלשון בני אדם. וביאר במכתב מאליהו (ח"ב עמ' 151) ועוד ספרים, שהתורה באה לעולם כדי להינתן לבני אדם ועל כן מתלבשת בלשונות של בני אדם. ונוסיף ע"ז שהנה הרמב"ן בהקדמתו כתב שכל התורה שמוותיו של הקב"ה, אך בנתניתה לנו היא סודרה כפי מושגי העולם. וא"כ נמצא שהתורה התלבשה בלבושים המתאימים לעולם הזה, וכן הוא לגבי הלשון שבו מדברים בני אדם.

בספר ישמח משה (אחרי מות) מביא יסוד זה ומבאר שזו המחלוקת אם דיברה תורה בלשון בני אדם, ובהקדם המדרש (ויק' פרשה כב א-ב) שנחלקו בו ר' יהודה וחכמים, לר' יהודה אפילו דברים שנראים מיותרים בעולם "אף הן בכלל הנייתו

של עולם הן". ורבנן אומרים אפילו דברים שאתם רואים מיותרים כגון זבובים פרעושים ויתושים, "אף הן בכלל ברייתו של עולם". ומבאר היפה תואר שיש כאן מחלוקת, האם כל דבר שנברא בעולם יש לו סיבה פרטית מדוע נברא [וזהו שאמר ר' יהודה 'הנייתו של עולם'], או שיש דברים שנבראו כחלק ממערכת הטבע שכולל יצורים שונים, ואין הסבר מסויים על כל אחד מהם [והוא מה שאמר רבנן 'בכלל ברייתו של עולם'].

מבאר הישמח משה שזה הנידון אם דיברה תורה בלשון בני אדם, דהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא, ואם בעולם יש בריות שמצד עצמן הן מיותרות ונמצאות רק במסגרת הטבע הכללי, כך בתורה יש מילים שלא נצרכות ונמצאות רק כחלק מכלליות התורה. אך אם בבריאיה כל דבר יש לו סיבה פרטית, כך בתורה יש לדרוש דרשה מכל מילה ומילה. ונפלא.

ונסיים במה שמביא ספר רמזי דחכמתא (מלפני כמאה שנה) שכל האיתערוותא דלעילא מתחיל מכוח האיתערוותא דלתתא. כשאדם עושה השבת אבידה או נותן צדקה והלוואה, הדבר מביא שפע, וזהו "השב תשיבם", כשאתה תשיב, תגרום להשבה מלמעלה. וכן פתוח תפתח וכו'. וזהו "דברה תורה בלשון בני אדם", שהתורה שזה ההשפעה מלמעלה, תלויה במה שבני אדם עושים. ככל שבני אדם עושים יותר, כך התורה משפיעה יותר.

דף לב

צער בעלי חיים

"מדברי שניהם נלמוד צער בעלי חיים דאורייתא".

בפשטות הטעם מצד "רחמיו על כל מעשיו".

ובראשונים יש עוד ב' הסברים.

הרמב"ם במו"נ (ח"ג פ"ז) לומד שהמטרה היא למנוע מהאדם טיפוח מידות רעות. ושירגיל עצמו במידת רחמנות. וכן מבואר במסילת ישרים בפרק החסידות (פ"ט) שהתורה רוצה שאדם ימנע ממידת האכזריות שלו להתפתח, ולהפעיל את מידת הרחמנות, וככל שעושה כן יותר כן ירגיל עצמו במידה זו. בדברי המקובלים יש הסבר נוסף, עמוק.

הרקאנטי (פרשת אמור) מדבר על הפסוק "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ומבאר שטעם האיסור הוא שלפעמים נשמת אדם מתגלגלת לתוך גוף של בע"ח, ואם חטאו איש ואשתו או אם ובנו יתגלגלו בבהמה ובנה, ולכן חסה התורה עליהם שלא לעקור ביום אחד, "שאף כי הם בגוף בהמה עדיין יש ניצוצות שכל בהם, ומכאן תבין טעם גדול לצער בעלי חיים". כלומר, כשמצערים בעל חי, יש אפשרות שמצערים את הנשמה המגולגלת בו, ולכן אסרה תורה צער זה לא לגרום לצער לנשמה ההיא!

הרקאנטי מביא בדבריו שאמנם ישנו דיון בין המקובלים אם אדם מתגלגל בתוך בעל חי, אך יש ראיות עצומות שיש כזו הנהגה.

הרדב"ז (מגן דוד אות ה) דן אודות גלגול בבע"ח, ומביא את הפסוק "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי", דהיינו שהקב"ה יציל את הנשמה מגלגול בגוף של כלב. וכן איתא במדרש הנעלם (לא נמצא מקומו). וזה שנאמר "אדם כי יקריב מכם", שיש בתוך הקרבן נשמה של יהודי.

ובספרו מצודת דוד (מצוה שמנ) מאריך בענין זה ומביא שלפעמים הנשמה נענשת להתגלגל בבע"ח, ולאחר מכן יש לו זכות להיות קרבן הקרב על המזבח, וזהו גמר תיקונו. וכשהבע"ח נופל בו מום, נדחה הוא מתיקון זה, אך עדיין יש לו תיקון אם ישחטוהו ויאכלוהו, שאכילת ישראל מתקנת את הבשר (כמ"ש באר"ז ל), בפרט אם נאכל לש"ש ולשם מצוה. וכן בבהמה של גוי יתכן שתיכנס נשמה של יהודי, ועל כן מקבלים קרבנות מן הגויים, כדי לתקן את נשמות ישראל שבתוך בהמות הגויים.

מבחן 15 כ - כ"ו ניסן

הפך חיים
הלכות וריכות מחיבת כלל ה' עד כלל ו' סוף שיעור ו'
אהבת חסד
חחיבת תלמי ב' עד סוף פרק ב'

הפך חיים

אם זכר שחבירו ראה להיקל לו, האם מותר להקור את הדבר?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' מותר רק אם יודע שאחרים לא יבואו לדבר בגשמי.
השאלה רכיכות וריכותו לו שהדבר אמת, האם שייך שיהיה בזה אסור קבלת רכיכות?
א' לא.
ב' אם יוכל לרצו לכוף אמת, ל' מותר.

הפך חיים

אדם שנעשה לו נזק, האם מותר לו להשיב בחישה שהוא עשה לו זאת?
א' אסור בכל אופן.
ב' אם יש גורמים הנזקקים מותר להחליט כלבו אבל לא להפסידו.
ג' אם יש גורמים הנזקקים מותר להספק בדבר.
האם מותר להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד?
א' מותר ולא אסור לחלוטין.
ב' מותר להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.
ג' אסור לחלוטין להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.
ד' מותר לחלוטין להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.

באר מים חיים

השאלה שמים זבובים וזבובים ששלוש ימים נחשקו, האם מותר לצלול את המבחיל?
א' אסור.
ב' אסור מותר מותר לקור מותר ללש לקבל את המבחיל.
ג' מותר לקור, מותר מותר מותר מותר.

אדם שיראה רבני תלמוד על מים, זה סיבה להשיב קבוצת מים מותר לקור, האם מותר לקור את המבחיל?
א' אם יש להשיב מים מותר לקור את המבחיל.
ב' רק לזבובים וזבובים מותר לקור.
ג' מותר, נכבד שיש אופן לדברים בארזות.

השאלה רכיכות וריכותו לו שהדבר אמת, האם מותר לקור את המבחיל?
א' מותר ולא אסור לחלוטין.
ב' מותר להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.
ג' אסור לחלוטין להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.
ד' מותר לחלוטין להאמין על רכיכות בדבר שבוטח עליו קול מיוחד.

האם מותר לקבל רכיכות על ידי שהחוקר נכנס לרשות?
א' לא, אסור.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.
ד' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לקבל רכיכות על ידי שהחוקר נכנס לרשות?
א' לא, אסור.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.
ד' מותר, אסור לחלוטין.

מבחן 16 כ"ז ניסן - ג' אייר

הפך חיים
הלכות וריכות מחיל ו' שיעור ו' עד סוף כלל ו'
אהבת חסד
ח"ג מחיבת פרק ג' עד פרק ד' ושנה נבאר"

הפך חיים

האם מותר להאמין לרכילות שסיפור לו אביו עשה?
א' מותר, כיון שאב איתו חשקו נכונ.
ב' אסור.
ג' אסור, אמת מותר ואמתו אסור.
בארה אופן מותר בתנאים מסוימים להאמין ברכילות?
א' מותר, אמת מותר ואמתו אסור.
ב' אסור, אמת מותר ואמתו אסור.
ג' אסור, אמת מותר ואמתו אסור.

הפך חיים

האם מותר לספר רכיכות על קטן?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' מותר, אסור לחלוטין.
האם יש חשיבות לרכילות בלתי מפורסמת?
א' אין חשיבות, אסור לחלוטין.
ב' יש חשיבות, אסור לחלוטין.
ג' יש חשיבות, אסור לחלוטין.

באר מים חיים

האם מותר להאמין על רכיכות בלתי מפורסמת?
א' אין חשיבות, אסור לחלוטין.
ב' יש חשיבות, אסור לחלוטין.
ג' יש חשיבות, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

מבחן 17 ד - י' אייר

הפך חיים
הלכות וריכות מחיבת כלל ה' עד כלל ו' סוף שיעור ו'
אהבת חסד
ח"ג מ"ג פרק ד' ושנה נבאר" עד פרק ו' ו"עיקר מצוה"

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

באר מים חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

מבחן 18 ט"ו אייר

הפך חיים
הלכות וריכות מחיבת כלל ה' עד כלל ו' סוף שיעור ו'
אהבת חסד
ח"ג מ"ג פרק ד' ושנה נבאר" עד פרק ו' ו"עיקר מצוה"

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

באר מים חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

מבחן 19 ט"ז אייר

הפך חיים
הלכות וריכות מחיבת כלל ה' עד כלל ו' סוף שיעור ו'
אהבת חסד
ח"ג מ"ג פרק ד' ושנה נבאר" עד פרק ו' ו"עיקר מצוה"

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

הפך חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

באר מים חיים

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

האם מותר לנעוץ אדם מחמת שראה בו דברים המביאים?
א' מותר, אסור לחלוטין.
ב' מותר, אסור לחלוטין.
ג' מותר, אסור לחלוטין.

לקראת שבועת מלכתא

ובדיוק מראש חודש ניסן, הוא מתיישב ללמוד... ולא רואים אותו בכלל בבית. אומרים לו, צריכים עזרה בבית - הרי צריכים להכניס את הפסח... והיא 'רובצת תחת משאה...' צריכים לעזור משהו. אבל הוא צריך עכשיו להעמיד ממלא מקום לגדולי הדור... בדיוק מראש חודש ניסן

הגאון רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר זצ"ל על להיות אדם טוב - "זיין אגוטער מענטש..."

יש נוסחאות "שליליים" שאני מנוע, מלמסור כאן דוגמאות על זה, מפני כבודם של בני התורה היושבים כאן. אבל כעת נדבר כאן נוסח חיובי... איך מדברים?

ר' וולוויל היה מלטף אותו ואומר לו, 'דו ביסט דאך א גוטער "בעל מסביר"... אתה הרי כזה 'בעל מסביר' טוב, אז בא... בא ותסביר לי... וכמובן שהוא, ר' וולוויל, מסביר... הוא יודע שאין לילד מה להגיד והוא בעצמו מסביר, אבל עדיין זה נקרא שהילד, הוא "א גוטער בעל מסביר..." וכו' וכו', וכל זה הוא רק כדי לרומם אותו כמו שכתוב ב"אגרת הגר"א", ויש בזה שתי גרסאות. 'זוה רוב התורה לשמח בני אדם'.

זה יסוד הדברים מה שיש להגיד בזה, ואפשר לדבר מזה הרבה דוגמאות.

תסלחו לי מאד. אבל אני אומר את זה לעצמי. יש כאלה, שבתוך הזמן אינם מופלגים בשקידת התורה. אבל כשמגיע "בין הזמנים" שצריך לעזור בבית - אז הוא נהיה מתמיד... נהיה "מתמיד"... כשמגיעים כמה שבועות שבאמת זה הזמן להתנהג באופן של 'לעולם יהא אדם...' 'אז מען דארף זיין אמענטש אויך' - [שגם צריך להיות בן אדם], פתאום... תוקף אותו כזאת "שקידת התורה". והוא "מחליט"... - 'הנה כעת הסתלק ר' משה פיינשטיין, ר' יעקב קמיניצקי הסתלק, ור' יעקב קנייבסקי - הסטייפלער הסתלק... אני מוכרח להיות ה'ממלא מקום שלהם...

ובדיוק מראש חודש ניסן, הוא מתיישב ללמוד... ולא רואים אותו בכלל בבית.

ובדיוק מראש חודש ניסן, הוא מתיישב ללמוד... ולא רואים אותו בכלל בבית. אומרים לו, 'צריכים עזרה בבית...' - הרי צריכים להכניס את הפסח... והיא 'רובצת תחת משאה...' צריכים לעזור משהו... לא! הוא צריך עכשיו להעמיד ממלא מקום לגדולי הדור...

...בדיוק מראש חודש ניסן, והוא יחזור הביתה בערב פסח אחר הצהריים אחרי שהוא יגמור להגיד סדר אמירת קרבן פסח... יש לו הרי זמן גם להגיד 'קרבן פסח...'

אי, בכל זאת הוא הרי לא כזה שקדן?!!... הרי כבר שנים שהשקידה שלו מאד רופפת... ועם החלטה לבד לא נהיים שקדנים, ואפילו בשבועיים האלה שהוא יושב כל הזמן בבית מדרש, הוא הרי לא ממש ילמד בשקידה - כמו שצריך. הוא ילך מארון לארון, ויציא ספר פה - ספר שם, ידליק סיגריה, וישוחח עם חבר וכו', בגדר של 'הלך ולא עשה שכר הליכה בידו...' והוא מתהלך עם

"זיין אגוטער מענטש..." פעם ראיתי באיזה מקום, ראש כולל שניגש אל אחד בבית מדרש, הוא מצא אותו בהי, וי או זי בחודש ואמר לו, 'תראה, יש לי כאן את המעטפה של המשכורת שלך, כבר ארבעה - חמשה ימים, מראש חודש שאני מחפש אותך בכלל... - אני מחפש אותך ולא מצאתי אותך.

טוב שמצאתי אותך עכשיו, פה ב"איצקוביץ", ואני יכול לתת לך את המעטפה. אני לא רואה אותך בכלל...

התנהגות כזו, איך הבריאות, בסדר?

זה ממש "דוגמא" של - "א גוטער מענטש"... באירוניה אני מתכוין. מה אתה הולך "לעקוץ" אותו? ואתה הולך להגיד לו "לא היית" ו"איפה היית"? וכו' אולי יש לו טירדות קשות?? תחשוב, במצב הזה, איך אתה. היית מתנהג?

לא צריך ככה לדבר אליו... - אני רק מדבר לעצמי, אבל זה ממש כל ה"שפיץ" של תורה, וכל ה"שפיץ" של מוסר...

- במה זכית להיות אדון על כל בני דורך??

- כך כתוב ב"חובת הלבבות" בשער הכניעה פרק י'. במה זכית להיות אדון על כל בני דורך??...

ועיין שם, מה שהשיב"ח החכם אחד שכתוב שם, על השאלה הזו, במה זכית להיות אדון על כל בני דורך? וזו העבודה הכי קשה.

זה יותר קשה מ"גלגולי שלג" ומתעניות ומסיגופים, וכמו שכתב הגר"א, שלא בדברים האלה צריך להתייסר אלא בשמירת הלשון". וזה יותר קשה מכל העבודות שבעולם, העבודה הזו של, "לעולם יהיה אדם מן הטובים..." אז מען דארף זיין א גוטער. וצריך להיות בן אדם... [- צריך להיות טוב]. בכל דבר צריך להיות בן אדם, לא משנה אם אשתו מדברת אליו או שהוא מדבר עם הילדים...

איך הוא מדבר? איך הוא מדבר עם הילדים?? - איך הוא מדבר? הם לא שומעים מלה טובה ממנו, תמיד... תמיד הוא עם טענות, תמיד טענות... אנחנו זכינו, לפחות, לראות אנשים... זכינו לראות את ר' וולוויל צ'צ'יק, איך שהוא היה מדבר עם כל ילד ועם כל מי שיהיה, איזה מלה טובה.

הוא היה תופס ילד ואומר לו. דו ביסט דאך א געוואלדיגער גוטער "בעל מסביר" אתה לא מבין אידיש? איז זייט מיר מסביר דער פשט... הוא היה לומד עם תלמידים שואל איזו שהיא שאלה, והתלמיד אשר לא יודע מימינו לשמאלו שום דבר, היה רועד ורוטט... אז יש כל מיני נוסחאות של דיבור.

הרגשה שהוא עשה דבר גדול... הוא "מעמיד ממלא מקום", בזמן קשה כזה, שמתקיים הכתוב ואכחיד את שלושת הרועים בירח אחד... ה'קהילות יעקב', ר' יעקב קמיניצקי, ה'אגרות משה'...

- זה חסר דעת... זה לא נותן סייעתא דשמיא!!

אין מזה לא סייעתא דשמיא ולא משיגים עם זה לא "מדרגות", לא קדושה, לא ידיעת התורה ולא איזה שהוא סייעתא דשמיא לדעת תורה ולגדול בתורה, ככה, עם כזו התנהגות, לא משיגים גדלות, לא על חשבון השני!

לא על חשבון השני! כמו שאמר ההוא מטורונטו: ר' משה פיינשטיין יותר מתמיד ממך, אבל כשאני בא אליו הוא שם את העט על השולחן, ודי, אין עכשיו 'עגונה' ואין עכשיו 'חליצה', אין עכשיו שאלה של 'קידושין' ולא שאלה של 'גרופה וקטומה' בשבת ואין עכשיו שום שאלה של סתימה בשיניים ואין עכשיו שאלה של ניתוח, אין עכשיו שום דבר... עכשיו יש רק את זה מטורונטו שצריכים לדבר אתו יפה, ולשאול אותו מה נשמע אצלך, מה אפשר לעזור לו, ובמה אפשר לסייע לו...

כל דבר צריך לעשות בדעת!! וזו ההתבוננות הגדולה, להתבונן בסילוקן של חכמי ישראל... הגפנים האלה, החכמי ישראל, שהם ההיפך של 'מלומדה', אלה שהליבם קרוב אלי, ה'לב-טוב' שזה ה'מעין המתגבר, כמו שהיה הרבי אומר ש'הלב טוב' הוא המעין המתגבר, לב אבן לא יכול להיות 'מעין המתגבר', לא יכול להיות...

כי זה לא עם אמת... לא... וממילא, זה לא 'אמת'... וזה לא ענוה' ולא 'צדק'... וזה לא 'תורן נוראות ימינך'... ולא 'שמן ששון מחברך'... ואצל אחד שנוהג כך נראה 'דבר פלא'.

הוא כבר הולך ל'פארק'... הולך ל'גן חיות'... הולך פה הולך שם וכו'.

אחר כך, כשמגיע 'חול המועד' אז כל ה"התמדה" שלו חולפת, הוא כבר הולך ל'פארק'... הולך ל'גן חיות'... הולך פה הולך שם וכו'. ה"התמדה חלפה" - הלכה לה... זה ברור, שגדולים בתורה לא יצאו מזה... לא יצאו 'גדולים בתורה'!!

ותדעו לכם כלל מי שהוא 'שקדן' ומי שהוא 'מתמיד' מוצא זמן להכלל...

ככה זה, מי שמתמיד מוצא זמן לכל. וזה תספר לכם כל אמא... כל אמא תספר לכם שככה הוא המצב בבית, אלו הילדים שהם בטלנים, הם לא לומדים ולא עוזרים. אבל המתמידים, בדרך כלל, הם גם לומדים בשקידה וגם מוצאים את הזמן לעזור, רק צריך שיהיה עם קצת שכל ותכנון. כשהוא מתכנן את הדברים הוא עושה מה שצריך לעשות, ומה שאחר שמסתובב עושה ביום שלם, הוא עושה בזריזות, גומר את הענין וחוזר לתלמודו, וכך הכל בסדר. כל דבר צריכים לעשות בדעת, זה מה שראו אצל הגדולים.

ברוך ה', דרך הישר והטוב לבן תורה בהנהגת ביתו

יש כאלה שממש, בלי עין הרע, אפשר לומר עליהם מה שאומר הרמב"ן, 'אשרי מדבר מלים על אוזן שומעת', כמו שאני רואה כאן, שיש שמיישמים את מה שמרן הרב שך אמר לר' שמואל צ'צ'יק מה הרב שך אמר לו?

הרב שך אמר לו, לבוא הביתה עם חיון ולצאת מהבית עם חיון... זה נפלא כשעושים כך וזה מאד טוב. כי זה עושה טוב על הלב. ואמנם הרב שך אמר לו את זה, אבל, זה הוראה בשביל כלנו. לבוא הביתה עם חיון, ולצאת מהבית עם חיון...

אפילו אם יש לך אלף דאגות ואלף טרדות... ויש לך גם אלף "טענות" על הבית וכו'... כדרך בן אדם שאפילו לא התחיל לעבוד על מדותיו, ולכן הוא תמיד רואה שהשני לא בסדר.

כי הוא פשוט, לא מבין!!... אבל. - אומר הרב שך, את היסוד הזה. 'אתה נכנס הביתה עם חיון, תמיד... ואתה יוצא מהבית עם חיון... כך אומר הרב שך, ואני אומר, שבאמת זה לא תמיד כל כך קל ולא תמיד כל כך פשוט, לחייך... אבל, זהו, 'ויצר ה' אלקים את האדם...'. זה מה שרוצים מבן אדם. שידע איך להתנהג, ולא לבוא הביתה כמו "חסר דעה". בעצבות וברוגז, ולא לספר צרות... ולא לספר קשיים...אלא, לדבר, רק דברים שמחים... לעשות שמחה. תמיד צריך לעשות שמחה בבית... זה התפקיד שלנו! נכון. בטח שזו "עבודה"...

אבל בן אדם הרי רוצה לעשות משהו, ולא סתם לשמוע שיחות מעניינות וסיפורים מעניינים... ממילא הוא צריך לעבוד על עצמו. להשרות תמיד אורה שמחה ונעימה. אנשים הרי עוברים כל מיני עניינים בחיים, כל מיני קשיים, לא משנה מה שיהיה. בבית לא צריך לספר מזה.

אומר לו הרב שך: 'אמנם היא כזאת, אבל ודאי שהיא צודקת'...

בספר הקדוש "אור יחזקאל", בו יש מכתבים של מרן המשגיח, ר' יחזקאל, שהוא ממש ספר כביר... הוא הספר שבו אספו את המכתבים של המשגיח, ספר כביר ממש, והוא ממש ספר לימוד [ולא ספר קריאה בעלמא, צריך ממש ללמוד את הספר הזה שהוא ממש משיב את הנפש... - אצלי הספר מלא קווים... קווים... קווים...]

מה שכל פעם אני מסמן לעצמי. את זה אני אומר, מכיון שכל דבר צריך לדעת, וצריך לדעת גם איך "לתמרן" את הדברים. - אתה מבין? ושם בספר בסימן ר"ט, בתוך כל הנושא שם, באמצע, יש שלש שורות בו הוא כותב, שמאד חשוב, לא לספר צרות לאשתו... - לא לספר צרות לאשתו!

הוא הפסיד בתקופת מלחמת העולם הראשונה את כל ממונו, הוא לא סיפר לאשתו

הוא מספר על ר' נחום זאב, שהיה בן של ר' שמחה זיסל, הסבא מקלם, שכאשר הוא הפסיד בתקופת מלחמת העולם הראשונה את כל ממונו, הוא לא סיפר לאשתו. - לא סיפר לאשתו! גם חתנו, אביו של הרב דסלר, הפסיד את כל ממונו, כאשר החליפו את המטבעות במדינה והרבה הפסידו מליונים, וכו', הוא לא סיפר לאשתו. וזה משני טעמים... אומר המשגיח. ואמנם זה כתוב שם מאד בקיצור, אבל כשתבונן ותאריך בזה, אתה תראה שזה כך. טעם אחד הוא, מכיון שהיא לא בנויה לקבל דברים כאלה... זו "סיסמא" של הרב שך. - הרי סוף סוף הרב שך אמר, אתה לומד תורה והיא לא לומדת תורה...

ההוא אומר לו שיש לו איזה ויכוח או סכסוך עם אשתו, היא כך וכך והיא כזאת וכזאת... אומר לו הרב שך, 'אמנם היא כזאת, אבל ודאי שהיא צודקת...' - בגלל שאתה לומד תורה והיא לא לומדת תורה...

שבגלל שהיא לא לומדת תורה, לכן היא לא יודעת את כל הדברים שאתה יודע וממילא היא בכלל לא בנויה לזה, לכל מה שאתה בנוי. - אתה הרי בנוי עם "השגחה פרטית" ועם "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", [ברכות ס' ב'], עם דברי חז"ל שאומרים "אית מאן דפרע בגופיה" ואית דפרע בממוניה" וכדומה, כל ההתחזקויות וכל הדברים האלה וכו' וכו' שהם כולם דברים אמיתיים...

תדע לך. הכל דברים נכונים... ובכל זאת, הרי בקושי שהוא בנוי לזה... אבל היא, בקושי אתה בנוי לזה... בודאי שלא בנויה לזה. זה דבר אחד, ש'היא, לא בנויה לזה'.

ושנית, שזה דברים ללא תועלת... לא יהיה לך מזה שום תועלת...אלא רק מטרד תמידי יהיה לך מזה. אתה חושב שאם תספר זה יעזור לך וכו', לא

סיפר לי מורי ורבי, הגר"ח גריינמן זצ"ל, שיהודי חילוני פנה אליו: "אם היו לנו היום ניסים כמו אלו שהיו במצרים, הייתי חוזר בתשובה"... השיב לו הגר"ח: "לך וראה יהודים שיש להם עשרה ילדים, והם לא מצליחים לגמור את החודש. אך בכל זאת עולה בידם לחתן את כל צאצאיהם, האם אין זה כמו הנסים שאירעו במצרים!?"

הגה"צ רבי אריה שכטר זצ"ל על האמונה התמימה

והכיתי כל בכור בארץ מצרים (שמות י"ב ב)

צאצאיהם, ולרכוש עבורם דירות. האם אין זה כמו הנסים שאירעו במצרים! חז"ל אומרים (פסחים ק"ה ע"א): 'קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', והנה אנו רואים כיצד יהודים חיים ומתפרנסים, ומשיאים את בניהם ובנותיהם, הרי לנו בדורנו נסים בדיוק כביציאת מצרים!'

זאת ועוד, הנה בבני ברק לבד יש לפחות שלושים אולמות. והאולמות האלו לא עומדים ריקים. בכל הזמנים שמותר לערוך חתונות הם בתפוסה מלאה. זה, כאמור, בבני ברק בלבד. בכל יום אתה רואה בעיתון כמה וכמה משפחות קמות ונבנות, ומתוספות לבנין עם ישראל.

כל אלו צריכים בתים. כל אלו צריכים פרנסה. ואתה לא שומע על מי מהם שגר ברחוב, או שמת, חלילה, ברעב.

מי מפרנס את כולם? מי דואג לכל אלו?

התשובה: "קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". מי שדאג לעם ישראל בים סוף, אף שהמצב היה נראה בכי רע, הוא גם זה שדואג למזונותיו ולמחייתו של כל אדם. משום כך אנו אומרים ב'ברכת המזון': "הוא נותן להם לכל בשר", כיון שמזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה.

תשאל בן אדם: איך הצלחת לחתן את הילדים? הוא אפילו לא ידע את התשובה! זוהי מציאות בשטח! הוא בעצמו אינו יודע מהיכן השיג את הכסף, מהיכן פרע את ההתחייבויות הקודמות, אבל העובדה קיימת: הילדים נשואים, והוא לא מת מרעב...

כמו שבקריעת ים סוף ראינו את "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", כן גם בכל מהלך החיים עלינו לדעת, להבין ולהתחזק באמונה ובבטחון כי הכל מאת ה' וכל מה שעושה הוא לטובה.

יש קריעת ים סוף גם בימינו, בכל יום ויום מחדש!

למחרת עמד מיניבוס בשערי הכולל. ארבעים אברכים נסעו לכותל

"קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת". אדם שמתפלל לה' בכל לבו: 'אבא, אין עוד מלבדך! הכל בכל מכל כל - ממך. אני לא פועל כלום' - זוכה לישועה!

אבל צריך שהתפילה תהיה אכן אמיתית, מכל הלב.

מעשה באברך שהתחייב סכום מסוים לחתונת בתו. מועד החתונה ממשמש ובא, והוא אינו מצליח להשיג את הסכום שעליו התחייב. השידוך עמד בפני פירוק.

בצר לו הלך לכותל המערבי ופרץ בבכיות נוראות: "אבא! תרחם עלי, תושיע אותי!". בוכה, בוכה, מתחנן, בלי הפסק.

כשסוף סוף סיים, והחל לפסוע לאחוריו, פנה אליו מישהו שעמד מאחוריו,

שעבוד מצרים, עם עשר המכות שהיו בו, ולאחר מכן היציאה עם קריעת ים סוף שהיתה בסיומה, לימדו את עם ישראל פרק מאלף באמונה. הכל מאת ה', וכל מה שהוא עושה - לטובה.

בטחון בה' אינו לומר תמיד "יהיה טוב". החזון איש כותב בספרו "אמונה ובטחון" (תחילת פ"ב) כי זהו "בטחון מזויף". מהיכן הבטחון הזה שתמיד יהיה טוב? הבטחון האמיתי הוא זה האומר "כל מה שהקב"ה עושה - לטובה הוא עושה". הביטחון הולך ביחד עם אמונה. צריך להאמין שאף אם נראים הדברים כדברים רעים, כאסון - באמת הכל לטובה.

טבעו של אדם, שכשטוב לו - הוא לא נושא את עיניו למרום. הוא נוטה לחשוב "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ולא עלינו, רק בשעת צרה, כשמתחיל לכאוב - אז נזכרים להסתכל למעלה... מספרים על עשיר גדול שגר בקומה גבוהה של בנין רב קומות. פעם אחת נסעה משפחתו לחופש, ושכחו שהוא נמצא בבית. הם נעלו את הדלת מבחוץ, ולו - לא היו מפתחות נוספים. הטלפון, משום מה, שבת.

ניסה העשיר לדפוק על הדלת, לצעוק לעזרה מן החלונות - כלום! אין קול ואין עונה! אף אחד לא שומע, והוא נמצא בבית לבד, בלי יכולת לצאת...

לפתע הגה רעיון: ברשותו היתה קופה גדושה מטבעות זהב. הוא ניגש לחלון והחל לצלוף מטבעות, אחד ועוד אחד, על ראשי העוברים והשבים, מתוך תקווה שאחד האנשים שהמטבע ינחת על ראשו, ירים את עיניו למעלה לראות מי הזורק, וכך יעלה בידו להזעיק עזרה.

דא עקא, שכל אחד שנפל עליו מטבע, הרים אותו והמשיך הלאה בדרכו. אף לא אחד הרים את עיניו למעלה לברר מאין נחת המטבע... מה עשה? לקח אבן והשליך אותה על ראש אחד העוברים...

או אז, האיש שנחבט ברקתו, הרים מיד את עיניו למעלה, כדי לראות מי זרק עליו את האבן...

אי! אי! אי! כשאדם מקבל מטבעות זהב, הוא לא שואל "מי נתן לי אותם?", הוא לא מרים את העיניים למעלה לראות מהיכן הם הגיעו.

אבל כשזורקים עליו אבן - אוהו! מי הוא מרים את העיניים למעלה ונזעק: "מי זרק עלי?"...

לך וראה יהודים שיש להם עשרה ילדים

סיפר לי מורי ורבי, הגר"ח גריינמן זצ"ל, שיהודי חילוני פנה אליו בהצטדקות הבאה: "אם היו לנו היום ניסים כמו אלו שהיו במצרים, הייתי חוזר בתשובה..."

השיב לו הגר"ח: "לך וראה יהודים שיש להם עשרה או שנים עשר ילדים, והם לא מצליחים לגמור את החודש. אך בכל זאת עולה בידם לחתן את כל

והיה עד לבכיותיו, דפק על גבו ושאל אותו: "אולי תוכל לספר לי במה העניין?"

האברך סיפר לו על החתונה שעומדת להתבטל. על הבית היהודי שעומד להתרברב. על כך שאין לו את הכסף שאותו התחייב לתת...

"על איזה סכום מדובר?" שאל הלה, והאברך נקב בסכום גדול. ללא אומר ודברים הוציא האיש פנקס שיקים, רשם עליו את הסכום, והושיט אותו לאברך. "מזל טוב! כל טוב שיהיה לך", והלך...

בבואו ל'כולל', סיפר לכל האברכים את הסיפור המסעיר שארע לו זה עתה בכותל.

למחרת עמד מיניבוס בשערי הכולל. ארבעים אברכים נסעו לכותל, התחילו לומר תהלים, וחיכו שמישהו מאחור ידפוק להם על הגב... זה בודאי לא הולך ככה! כאמור, התפילה צריכה להיות אמיתית וכנה, מתוך אמונה שלמה, בטחון שלם ש"אין עוד מלבדו".

שלמה, וממילא זה לא עובד!

שמעתי לאחרונה סיפור מדהים על אברך חשוב, תלמיד חכם גדול שארס את בתו, ולא הצליח להשיג את סכום הכסף שהתחייב לנדונייתה.

הוא פנה להגאון רבי חיים ברים זצ"ל ואמר לו: "אני צריך ממך טובה גדולה. יש לי שאלה שאני צריך להתייעץ עליה עם ה'חזון איש'. היות ואתה מקורב אליו, תלמיד מובהק שלו, אבקשך שתסיע עמי, כי אני חושש שלא יכניסו אותי".

רבי חיים, שהכיר אישית את האברך, נעתר לבקשתו. אלא שבדיוק באותו היום שנסעו, הודיעו להם שה'חזון איש' מרגיש טוב והוא אינו מקבל אנשים.

אחד מבאי הבית, רבי דוד פרנקל זצ"ל, גילה באוזניהם כי ה'חזון איש' יוצא מחדרו לתפילת מנחה. בין חדרו לבין בית המדרש יש הול קטן, בו יש ברז, וה'חזון איש' היה נוהג ליטול שם את ידיו לפני התפילה. "אם זו שאלה קצרה - תוכלו לשאול אותו שם", אמר. "אחר כך יהיה קשה מאד להכנס. אני מציע לכם לעמוד ליד הברז ואולי, בסיעתא דשמיא, תצליחו".

וכך הוה. שניהם נצבו במקום. ה'חזון איש' יצא מחדרו וניגש לברז ליטול ידיו. משראה את רבי חיים פנה אליו ואמר: "הו, רבי חיים, יליד ירושלים. מה אתה עושה כאן?". הוא אמר לו שלאברך הנלוה אליו יש שאלה.

משנתקבלה הרשות, שאל האברך: "יש לי בת שהגיעה לפרקה. אין לי כסף לחתן אותה. האם לנסוע לאמריקה לאסוף כסף?". "אמריקה? לעשות כסף? של מי הרעיון הזה?" שאל ה'חזון איש'. "הרעיון שלי", השיב.

"רעיון שלך? סע והצלח!". אחרי שהיתה לו "הסכמה" מה'חזון איש', סר האברך למעונו של מורו ורבו, הרב מטשעביץ זצ"ל, כדי להפרד ממנו, וסיפר לו שהחזון איש אישר את הנסיעה.

"תשמע היטב!" אמר לו הרב מטשעביץ, ה'חזון איש' אמר לך לנסוע - אז אתה נוסע! אבל החזון איש הרי לא אמר לך לאסוף שם כסף... תסע, כמו שהורה לך ה'חזון איש', אבל שם אתה לא עושה כלום חוץ מאשר לשבת וללמוד, בדיוק כמו שאתה יושב ולומד כאן, והישועה בוא תבוא!".

הוא החל בהכנותיו לנסיעה באניה. ביום הנסיעה, כשהגיע לנמל חיפה, הוא פגש שם את הרב מנחם פרוש, שהכיר אותו, והתעניין לסיבת שהותו במקום.

"אני נוסע לאמריקה לאסוף כסף כדי לחתן את הבת שלי", השיב. "שמע היטב לעצתי!" אמר לו הרב פרוש. "אני נותן לך עצה טובה! סע בחזרה לירושלים, אל תסע לאמריקה! אתה לא תכסה אפילו את הכסף שעולה כרטיס הנסיעה! ליהודי שכמוך אין מה לחפש שם!". "אבל החזון איש אמר לי 'סע ותצליח' ואתה אומר לי שלא לנסוע?". "לא סיפרת לי שהחזון איש אמר לך זאת. אני רק אומר לך את המציאות: אפילו את הוצאות הנסיעה באניה לא תצליח לאסוף. אם אומרים תהלים וגם מחכים שמישהו ידפוק על הגב, זו לא אמונה חבל על הזמן, על המאמץ והטרחה, ועל הכסף שלך!".

אך האברך, כמובן, יצא לדרך... אם "החזון איש" אמר לנסוע - נוסעים! אם הוא אמר שתהיה הצלחה - תהיה הצלחה! עם האמונה בה' והאמונה בצדיקים, הוא הגיע לאמריקה.

נו, מה עושה יהודי מתמיד כמוהו? נכנס לבית המדרש וישב ללמוד יומם ולילה... וכך בדיוק עשה עוד יום ועוד יום. עמל בתורה בלי הפסק. כפי שהורה לו מורו ורבו הרב מטשעביץ.

כעבור שבועיים החלו אנשים להתעניין ביהודי המתמיד, שכמעט ולא זז מבית המדרש יומם ולילה, והוא סיפר להם את מטרת הנסיעה.

מה נאמר ומה נדבר, האברך המתמיד נשא חן בעיניהם, ובסיועו של האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל, אספו עבורו סכום כסף נכבד ביותר, שהספיק לכל הוצאות החתונה, ועוד נשאר ממנו לחתונה הבאה... עד כאן סיפור הדברים.

רבתי! אנחנו קולטים איזה נס קריעת ים סוף התרחש כאן? ממש כמו שהיה בקריעת ים סוף: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון! בן אדם נוסע לאמריקה. יושב כל היום וכל הלילה בבית המדרש ולומד... והישועה הגיעה!

(מתוך 'אריה שאג', פורים/פסח)

בניו של המחנך הגאון רבי ישראל רוזנבלט זצ"ל סיפרו, כי אצלם בבית אבא, ימי הבין הזמנים של ניסן היו האהובים עליהם הרבה יותר מימי בין הזמנים של אב. לרבים זה נשמע פלא, אך התחקות אחר אורחותיו של הרב רוזנבלט מלמדת אותנו...

על חירות אמיתית כך שהחודש הזה, שאנו בפתחו יהיה באמת 'לכם'

מאת: הרב צבי גטקור

החודש הזה לכם ראש חדשים

וכן נהגו בני המקום לשתות יין מצוין מפרוגייתא, הנאות הגוף הללו אומרת הגמרא, גרמו לירידה רוחנית גדולה של יהודים רבים.

הגמ' במסכת שבת מספרת כי היה מקום הבראה שנקרא מיא דד יומסת, שם בדיומסת היו נהרות מרפא, בהם היו בני המקום מתרחצים להבראה והנאה,

ופסח יותר מלטיול לצפון?!

זוהי חירות, חירות אמיתית, חירות הנשמה.

ר' ירוחם הצייע לעשיר בחור בינוני, ואילו לרב הוא הצייע את אחד מהאריות שבישיבה

מרבן רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל סיפר מעשה נפלא: לשיבת מיר הגיעו שני אנשים, האחד היה גביר גדול ששמו הלך לפניו כיהודי עתיר נכסים וירא שמים, ואילו השני היה רב ת"ח שכהן כרבה של עיירה בינונית.

שניהם הגיעו לשיבה וביקשו ממרן רבי ירוחם ליזאויץ המשגיח שיתאים להם חתן כראוי להם, בהיות ויש להם בבית בת שהגיעה ב"ה לפירקה.

ר' ירוחם הצייע לעשיר בחור בינוני, ואילו לרב הוא הצייע את אחד מהאריות שבישיבה. ו - השידוכים קמו ונהיו. ותרעש הישיבה.

ר' מיכל פיינשטיין תיאר כי הייתה בישיבה סערה של ממש, הבחורים לא הבינו מה זה ועל מה זה, הלא העשיר יש ביכולתו להחזיק את חתנו על שולחנו למשך שנים וא"כ היה לכאן ראו לשדך לביתו את אחד האריות שבחבורה, והוא יתמוך בו כדי שיוכל ללמוד ולעסוק בתורה באין מפריע, ואילו הרב של העיירה אמנם גדול הוא בתורה אך אין לו כ"כ אפשרויות כלכליות, ולכאן הוא אינו יכול לקחת ארי מהחבורה, שהרי ממה יתקיים אותו ת"ח, בהיותו סמוך על שולחן רב שהעניות מנת חלקו? וא"כ מדוע הפך המשגיח את היוצרות. המשגיח שהיה ער לסערת הרוחות שבישיבה החליט לחרוג ממנהגו, ולהסביר את סיבת הצעותיו.

הוא ציין בראשית דבריו כי אין ראוי שמשגיח יבאר את הנהגותיו לפני הבחורים אבל משום שקמה סערה ופלא על הנהגותיו ואין מי שמצליח לרדת לעומק דעתו, הוא רואה לנכון לבאר את סיבת מעשיו.

וכה אמר המשגיח: תראו בחורים, העשיר שבא לכאן אמנם הוא ירא שמים, וגם יכולותיו הכלכליות מצוינות, אבל, בחור שיגיע לביתו ויהיה איש ספר סטנדרטי שלומד מעט ומשתעשע הרבה, יתקבל אצלו בברכה ובכבוד, וממילא יש להצייע לו בחור שזו דרגתו, כי אין אצלו מחויבות לעמול בתורה כראוי, מאידך רב העיירה אמנם אין הפרוטה מצויה תדיר בכיסו, אבל בביתו מי שלא יודע שו"ע עם פוסקים בעיון, ל"עם הארץ' יחשב, א"כ איליו צריך לשלוח בחור שרצונו לשקוד ולהיות מחוייב לעלות עוד ועוד במעלות התורה. אילו היית שולח להיפך סיים ר' ירוחם, הרי שהמתמיד של הישיבה היה יורד מדרגתו, והבחור הבינוני לא היה מוצא את מקומו.

מכאן למדנו היה מסיים ר' מיכל את סיפור המעשה, כי בימינו על עובד ה' לא לחפש את החופש והנינוחות, אלא דווקא את המקום שבו יהיה עליו מחויבות, חופש והנאות מרובות עד למאוד, הוא בעוכריו של העוסק בתורה.

כי המחויבות היא החירות, ואילו החופש והדרור הם תופסים את האדם ולא מרפים ממנו.

נתפוס כולנו את החודש הזה לכם, להידבק ברוחניות, ולהתחייב על עוד מסלול של לימוד, ועוד התחייבות של מצוה, מתוך שמחה והנאת אמת.

(להגבות והארות 08974974aa@gmail.com)

רבי אלעזר בן ערך הגיע לאותו מקום, ונהנה ג"כ ממה שהמקום הצייע, כשחזר משם נעמד לקרוא בתורה את הפסוק 'החודש הזה לכם' והוא מצא שהוא קורא 'החרש היה לבם', רבי אלעזר בן ערך היה גדול הגדולים כמבואר במשנה במסכת אבות, ובכ"ז הנאות העולם הפריעו לתלמודו, ולכן ביקשו חכמים רחמים שיחזור ללמד אותם את תורתו כבתחילה, ואכן בזכות תפלתם חזר תלמודו כבראשונה.

במעשה זה מלמדים אותנו חז"ל, כי הנאות העוה"ז מזיקות לרוחניות, וכדבריו הידועים של ה'חובת הלבבות' - שאהבת עולם הזה והעולם הבא הם כמו אש ומים לא יכולים לדור ביחד. ואת הלימוד הזה למדו חז"ל דווקא בקריאת הפסוק החדש הזה לכם.

מדוע דווקא בפרשה זו, משום שהחודש הזה לכם, הוא לימוד להתחדשות, וההתחדשות היא החירות האמיתית.

ב"א שרודף אחרי תאוות וכל כולו מסור ושבו ביצרו, הרי הוא שבו ואסור במאסר, אין לו אפשרות להתחדש ולצאת לחרות, בימים הללו יש את ההזדמנות לכל אחד להתחדש לשנה חדשה, לזמן חדש, להיות לאיש חדש, איש בן חורין. נקי מכל תאוותיו, שיצרו מסור בידו, ולא להיפך.

בניו של המחנך הגאון רבי ישראל רוזנבלט זצ"ל כותבים עליו, כי אצלם בבית אבא, מי הבין הזמנים של ניסן היו האהובים עליהם הרבה יותר מימי בין הזמנים של אב.

לרבים זה נשמע פלא, אך התחקות אחר אורחותיו של הרב רוזנבלט מלמדת אותנו טפח בהחודש הזה לכם. כך שהחודש הזה, שאנו בפתחו יהיה באמת 'לכם'.

במקום לקחת את פסח כמטרה, כמו שרגילים בענייני העולם הזה, ואז הכל נהיה עול, כי - צריך למלאות את הצורך בקניות של: ביגוד מצות מצרכים ואין סוף דברים נוספים, וצריך לנקות את החדר ואת הרכב ואת... וצריך.. עול כפשוטו.

ואז להגיד לילדים בואו ונעשה 'מצב' נשפוך הרבה מים נגרוף ונשמה
אבל אפשר אחרת, כי ברוחניות העיקר הוא העכשיו, הרגע הזה שבו אני ממלא את י"עודי, לקום ליום חדש בשמחה, ולהכריז היום בעזרת ה' נקה את הסלון לכבוד פסח, נקיים מצוות כיבוד אב ואם, ובחיוך: ואלי גם מצוות והייתם נקיים.. והעיקר להכין את הבית לבדיקת חמץ.

ואז להגיד לילדים בואו ונעשה 'מצב' נשפוך הרבה מים נגרוף ונשמה, וכך כל הילדים מנקים בשמחה ובצהלה, ואחרי זה מקבלים קצת מיני מתיקה, ואז הרב רוזנבלט היה נעמד ואומר איזה ניחוח נעים יש לבית, איזה שמחה יש לנו מהמצוה לנקות את הבית.

וביום אחר לקום בשמחה ולהכריז כי היום בעזר"ה נזכה לאפות את המצות, ולאחר מכן נלך יחד עם אמא לקנות בגדי יו"ט. וכך כשראש המשפחה בשמחה, כולם בשמחה, ונהנים מקיום רצון ה'.

נכנס פסח והיו ילדים שהתקשו עם השינוי, הרב רוזנבלט היה אומר ע"י השולחן, תראו את האומות שאין להם פסח, אין להם גיוון, הם מריחים משהו הם מיד רצים לאכול, אבל אנחנו אוכלים מה שה' רוצה, והאכילה שלנו היא מצווה, כמה נחמד שבוע בשנה לשנות את הסגנון, להתרענן בתבשילים שלא אוכלים אף פעם אלא רק בפסח! ועוד הכל מצוה, כל טעימה מתבשיל שזוהרו בו שלא יהיה בו סרך של משהו שלא נוהגים לאכול בפסח, זה מצווה, איזה שמחה. פלא שהילדים שלו חיכו לערב פסח

במחיצת איש האמת

אלו "כלים נאים" הניח מרן על שלחן הסדר?/ באיזה ענין אמר על הגר"ק שבודאי היה לו גילוי משמים?/ מדוע אמר מרן לבחור אחד להתחזק לישון בסוכה?/ על מה התפלל מרן בכל יום?/ מתי הורה לעצור בנסיעה ולקנות גלידה

שיחה אישית במשרדי "צוף" עם הרה"ג רבי יצחק רוזנגרטן שליט"א מקורבו נאמן ביתו של מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, לרגל צאת הספר החדש "איש האמת" ע"י הוצאת הספרים צוף שבראשות הרב נתן פלדמן שליט"א.

גילוי מלמעלה בענין זה.

היה כזה מושג שלא מכניסים מישהו אל הרה"י?

היו אנשים שהרה"י לא רצה שיכניסו אליו. אם מפני שרצו לעשות הון פוליטי, או כדי לקבל 'הכשר'. יש בספר כמה פעמים על אדם שלא רצה שייכנס אליו, אך כשאמרו לו שהוא כבר נמצא בבית, הורה להכניסו כדי שלא לפגוע.

ממתי זרם הפונים נהיה גדול מאד?

כשהרב שך זצ"ל היה חלש, הציבור התחיל לצבוא על דלתי הרה"י. אני זוכר באותה תקופה היה זה לפני פסח ונסענו אל רופא עיניים. אמר לי הרה"י: אני מרגיש שהאחריות של כלל ישראל באה אלי. שלוש פעמים באותו יום אמר לי את זה. ולא יסף.

הרה"י מאד התחשב בדעת הרב שך. למשל, כשנסענו לארה"ב בפעם הראשונה, הרה"י התייעץ האם צריך לומר לרב שך שנוסע.

בהקשר זה סיפר מעשה על סבא של הגרעק"א, שגם לו קראו רבי עקיבא איגר (הראשון). פנו אליו מקהילה אחת שהיה בה רב מבוגר והקהילה היתה זקוקה למורה הוראה צעיר והזמינו אותו. כשהגיעה שבת הגדול ביקשווהו להגיד דרשה, תשובתו היתה שצריכים לשאול את הרב הוותיק. הרב סירב לאפשר זאת, באומרו: מורה הוראה כן, אבל דרשת שבת הגדול לא. לחצו על רבי עקיבא איגר ולא הצליח להתחמק עד שעלה לומר את הדרשה. לא עברו כמה ימים עד שנפטר הרב הזקן לבית עולמו. התבטא הסבא של רעק"א "הוא תובע אותי [לבית דין של מעלה]", והוא עצמו נפטר י"א יום אחרי זה. והמליץ על כך "אחד עשר יום מחורב".

אם היה מקרה של יהודי שהרגשנו שחייבים להכניס אותו, היינו מנסים לשלב בין טובתו של הרה"י לבין עזרה לשואל.

פעם היתה ברית והרה"י היה עם הגר"ק זצ"ל וראה קבוצה גדולה של אנשים סביב הרכב של רבי חיים. ואמר לי: אני לא מביין, ר' חיים יכול בעשר דקות לפטור לשלום מאה

אנשים, איך עושים את זה? ענית, הרה"י מכניס כל אחד לתוך הבית, אז ממילא זה לוקח זמן...

אגב שהזכרנו את הגר"ק, יש אמירה מעניינת של הרה"י. בזמן מלחמת המפרץ הראשונה לקחתי את רבי חיים לברית, ושאלתי אותו איך הרב יכול להגיד שבב"ב לא יהיו פצצות, אמר לי: אתה לא רואה שכל ב"ב מכוסה בדפי גמרא? סיפרתי את זה לרה"י, ואמר לי שמסתמא היה לרבי חיים

עברו כמה שנים מפטירת מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, כמובן שדמותו היא בלתי נשכחת, אך כמו כן הציבור זוכר היטב את הקשר ההדוק שלכם עמו.

ניגש אליי יהודי לאחרונה ואמר: הצלתי לי את החיים! מה קרה? בזמנו אותו אדם היה חולה והרופאים התייאשו מחייו. הוא הגיע לראש הישיבה זצ"ל לקבל ברכה, אך היה ציבור גדול ולא היה אפשר להכנס. החולה ניגש אלי וניסונו לעזור לו להכנס, ואכן הראש ישיבה בירך אותו לרפואה שלימה ואמר: 'אתה תחיה, יהיה בסדר', וכך הוה...

האחריות של אלה שנמצאים אצל גדולי ישראל גדולה. מצד אחד יכולים לזכות את הרבים, כמו שהרה"י תמיד היה אומר שהקב"ה השאיר אותו בחיים כדי לזכות את הרבים, ומאידך אפשר גם להיות גיחזי ח"ו.

איך היה אפשר לדעת את האיזון מתי לשמור על בריאותו של הרה"י ולא להכניס אליו, ומתי לרחם ולהכניס?

אענה כך. ביום חמישי היתה שיחה של רבי דן סגל שליט"א, והוא אמר לגבי מה שהנשיאים נתבעו על שלא התנדבו למלאכת המשכן, אף היתה להם מחשבה טובה שישלימו את מה שיישאר. הסיבה שהיתה תביעה עליהם מפני שהיתה בזה נטייה של עצלות. אפשר להפסיד הכל מעצלות. אז בכל מקרה שלא יודעים להחליט אם זה חשבון של צידקות או של עצלות, אמר אחד מגדולי ישראל, תמיד תעשה הפוך מהחשק הטבעי...

מי שהכיר את הרה"י יודע שהוא לא הכיר את המושג לשמור על עצמו או לנוח, או שאין לו זמן.

לפעמים היה גומר כל תהלים מירושלים ובחזרה.

שאלתי אותו אם הוא מרשה להקליט, והשיב שאדם צריך לדעת שמקליטים אותו 42 שעות. בשלב מסוים הוא חשב שאולי זה לא טוב שכל אחד יכול להקליט, אך לי הוא הסכים.

חייבים אנו לשאול: מדוע לקח כל כך הרבה זמן להוציא את הספר?

שאלה זו מצטרפת לכך שאנשים בשנים האחרונות באו אלי שוב ושוב: מתי אתה מוציא ספר.

באמת, הוא לא ענה לכל אחד, הרבה היה מתחמק, ומשום מה היתה לי הזכות והסיעתא דשמיא לשמוע ממנו דברים רבים.

אך האמת היא שהסיבה לעיכוב הוא שעבדנו ועבדנו כדי להוציא מתחת ידינו דבר שלם ומדוייק. הכל מהקלטות (שהן באידיש).

האם הכנסתם ממש את כל מה שהרה"י דיבר?

הוצאנו דברים שיש בהם חשש פגיעה במאן דהו.

ידוע כמה היה נזהר מכל דבר שעלול לפגוע בבן אדם. היה אומר שלא יכול להיות גדול בישראל שאין לו מידות טובות.

סיפר שהיה חיבור מאחד הגדולים לפני מלחה"ע השניה שכולם למדו בו בזמנו, והיום אף אחד לא יודע ממנו. והתבטא שאין לו ספק שזה מפני שכתב איזו מילה לא טובה על הרמ"א.

על אלו נושאים היה מדבר?

צריך לדעת שהרה"י היה לו ידע רחב בכל מיני תחומים. למשל בעניני ביוגרפיה של הדורות הקודמים היה לו ידע עצום.

הוא ידע את כל השושלות של האדמו"רים... כשהרבי ממחנובקא ישב שבעה, ובא הרה"י לנחם, התפתח ויכוח עם אחד הנוכחים אודות נקודה מסוימת בייחוס של השושלת. לבסוף התברר שהרה"י צדק.

היה לו חוש של סקרנות והתעניינות בנעשה. בעבר הוא היה הולך ברחוב וקורא במהירות את כל הלוח מודעות. היו לו גם כל מיני תגובות על מודעות שונות. פעם ראה במודעה שכתבו אודות אחד מראשי הישיבות זצ"ל שהעמיד אלפי תלמידים. אמר לי הרה"י: אני שואל אותך, כמה שנים הוא היה ראש ישיבה? עשרים שנה, כמה בחורים נכנסו כל שנה? נניח חמישים? איך הגיעו לאלפי תלמידים.

אף אחד מהמשפחה, כי במקלי עברתי את הירדן, זכיתי להקים משפחה ולכתוב ספרים שלומדים בכל מקום, ואז הרבה פעמים פרץ בדמעות "זכיתי לחבר ספר על תפילה" - ימלא פי תהלתך. בליל הסדר היה שם על השולחן את הספר על תפילה (כמובא בהלכה שהמהר"ל היה שם כלים נאים).

אחרי זה התחלנו ללמוד נביא ישעיה, אך לא הצליח השיעור, היה קשה (השיעור היה בצורה של דו שיח, להבין כל דבר למה נכתב) היה אצלו כלל שלא מפסיקים דבר באמצע, אז במשך כמה שבועות למד מהר עד סוף הספר ישעיה. אחרי זה התחלנו משנה ברורה לפני מעריב.

וכיצד התחלתם ללוות ולשמש את מרן?

הגעתי אליו פעם וראיתי שהיה נוסע באוטובוס לירושלים לביקור אצל רופא עיניים. באותו זמן קניתי רכב והצעתי לראש ישיבה שאקח אותו לרופא. הגם שאמר לי מעולם לא ביקשתי שום דבר מבן אדם, אצלי

כיצד התפתח הקשר שלכם עם הרה"י?

הקשר שלי עם הרה"י מתפרס על פני 84 שנים. הגעתי לא"י בתור בחור בשנת תשכ"ט ולמדתי אצל רבי חיים אהרן טורצ'ין (ישיבת 'מצויינים'), ואז הגיע הראש ישיבה להרב טורצ'ין, כששמעתי את שמו מיד ירדתי למטה כי שמעתי על הרה"י בבית הורי בשוויץ כדיד בית אבא ועשינו היכרות, שאל אותי מה שלומי וכו'. לאחר מכן בחתונה שהיתה בבני ברק, ביציאתו מהאולם אחז לי את היד והלך איתי כברת דרך, הרגשתי שהיה זה כמין הסכמה שאלווה אותו.

כשלמדתי בפוניבז' הלכתי אליו באחד מלילות שבת, ראיתי שהוא יושב לבד עם מנורת לוקס על השולחן, בלי ספרים (שמא יטה) והיה לי את האומץ לשאול אם הוא מוכן שנלמד חברותא. אמר: נו... במשך שנתיים דיברתי איתו בלימוד בכל ליל שבת. כל השבוע הכנתי דברים, הלכתי לרבי בערל, ובעיקר לרבי שלומק'ה, והיינו מדברים.

הוא הסכים מיד. (אמנם גם אחרי כן, הוא אף פעם לא אמר לי 'תבוא כי אני רוצה לנסוע', אלא רק סיפר שצריך לנסוע).

לבי אומר לי שהוא הסכים משום הכרת הטוב להוריי (וכן הורי אמי שהיו השושבינים שלו) שסייעו לו בתקופה קשה שהיתה לו בשוויץ בשנות המלחמה.

אחד הדברים שכנראה על ידם זכיתי להיות איתו הרבה יחד בנסיעות, שאף פעם לא הפרעתי לו, ולא 'נדנדתי' לו. לפעמים דיבר איתי ולפעמים לא. היו פעמים שנסענו לירושלים הלך וחזור ולא דיבר מילה אחת.

בדרך כלל כל מה שהכנתי לא נשאר מזה כלום... היה מנתח את הדברים ופורך אותם בדרכו המיוחדת...

אחרי החתונה ביקשתי להמשיך בחברותא ביום שישי, למדנו משניות. בתקופה יותר מאוחרת היה לו קשה ללמד בישיבה קטנה, ואמרתי לו שנעשה שיעור. הסכים, ובאנו עם כמה חברים ולמדנו חומש בכל צהריים, מזה יצא אילה"ש על התורה.

הראש ישיבה היה הרבה פעמים מתבטא באזניי: אני חייב כ"כ הרבה הכרת הטוב לרבש"ע, נשארתי אוד מוצל מאש, לא נשאר

רבינו נודע בפקחותו ותשובותיו הקולעות. האם היו פעמים שהתשובות לא היו מובנות בשעת מעשה?

יש בידי כמה סיפורים על רוח הקודש שנוססה בדברים שאמר רבינו לאנשים. הרב הכסטר משייבת מיר היה אצלו בערב ר"ה ושאל במה צריך לחזק את בני הישיבה, הרה"י השיב שצריך לדעת את חשיבות מצוות ציצית והרחיב בענין חשיבות המצוה... הרב הכסטר לא הבין מה ראה הרה"י לדבר על מצוה זו דוקא. אחרי כן כשנכנס הרב הכסטר לאוטו ראה שהציציות שלו פסולות.

פעם אחרת בחג הסוכות בחור אחד שהיה שכן שלנו, הגיע לרה"י, ולהפתעתו הוא שומע מרה"י שחשוב לישון בסוכה... עד שנזכר שבבילה הקודם היו חרקים בסוכה והתרגז על כך ויצא מהסוכה בטריקת דלת...

מחותני רבי הלל קופרמן סיפר שפעם בראש חודש נסע לרה"י וביקש אחד להצטרף אליו, ואותו אחד לא הספיק להניח תפילין, ובכוונתו היתה להניח אחרי כן. אמר לו רה"י שזה חשוב להניח תפילין...

פעם הגיעו כמה בחורים מברזיל ורה"י אמר שנברר אם הם מהולים...

מה היה הרה"י אומר על עצמו ביחס ללימוד?

באחד הכנסים בהשתתפות הרה"י ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, לקחתי את הרה"י הביתה לאחר הכינוס, אמר לי בדרך: ראית מה הרב אלישיב עושה כל הזמן? הוא ממלמל כל הזמן. אני מקנא בו, הוא מצליח ללמוד במקומות כאלה, אני לא...

האמת היא שבכל פעם שהתחיל מחזור דף היומי, הוא היה מתבטא שהיה מאד רוצה להתחיל. הוא אחז מזה, לעבור על הש"ס. אך כיון שלא היה אצלו לימוד שטחי ומהיר הוא לא היה מסוגל ללמוד כך. אמנם הוא בעצמו ידע ש"ס. ראינו אותו שוכב עם עיניים סגורות והיה מציין לגמרות ותוס'. כשהיה מחפש גמ' לא היה מחפש לפי מספר הדף אלא מדפדף בקצה של העמודים לפי צורת התוס'.

כשהיינו אצל רופא עיניים, הרופא רצה לבדוק אם הוא רואה, ונתן לו גמרא קטנה, אמרתי לרופא, את זה הוא יודע בעל פה, תן לו ספר אחר...

הוא היה גאון ב'פוטנטיים' בהלכה. איך עשה את הנס"י באופן שלא יהיה חשש שהמים יחזרו. יש שיטות שלא יהיה חציצה בין המזוזה למשקוף, אז הוא חיבר את הבית למשקוף (שיתבטל למשקוף) ואז תחב את המזוזה שם.

ידוע גם שלא היה שותה כמעט מים מחוץ לסעודה, משום חשש שאינו שותה לצמא. תה או קפה הוא שותה שלוש פעמים בחיים.

עוגות הוא לא אכל יותר מחמישים שנה. היה אומר: כל מה שאדם מדבר שלא לצורך או אוכל שלא לצורך, הוא ייתן על זה דין וחשבון.

סיפר שלמד בקלעצק חצי שנה, ואכל קעסט אצל איזו משפחה. הם נתנו לאכול רק תפוחי אדמה שוב ושוב. וראה שאפשר לחיות גם כך...

כשנסע לחו"ל עם הרבי מגור, שמע שהיה צד שישלבו בזה איסוף כסף, ולא הסכים בשום אופן.

הוא ביקש ממני למצוא לו אכסניה

בארה"ב, באומרו: אצל גביר אני לא רוצה להתאכסן, ואצל רב גם לא, שהרי אני אוכל את האוכל שלי, ואיני רוצה לבייש אנשים. תחפש לי מישהו מ'האמצע'. בפעם יותר מאוחרת, כבר התאכסן אצל רבנים.

בימים אלה עומד עולם התורה תחת חשש ה'גיוס', האם יש דברים חדשים ממנו בענין זה?

יש יהודי יקר בארה"ב שנקרא מלקולם הונליין שיחי' שיש לו שם תפקיד פוליטי בכיר. בזמנו הגיע לרה"י ושמע ממנו משנה סדורה מדוע א"א לוותר על אף בחור ישיבה. וזה מופיע בפרסום ראשון בספר מתוך הקלטת הדברים.

הרה"י אמר שבכל יום מתפלל על ג' דברים: על הגיוס, ועל שחיטה ומילה בחו"ל.

האם היו מקרים שהרה"י דיבר בתקיפות

וחרפות?

זכורני שהיה אצלו עיתונאי אחד בבילה והרה"י הוכיח אותו "בגלל שיש לך עט אתה צריך להרוג אנשים??", ההוא יצא חיוור כמו הקיר. למחרת רה"י אמר לי שאקרא לו כדי לפייסו.

היתה פעם מחלוקת גדולה שהרבה רבנים היו מעורבים ולקחו צד, והיה מישהו אצלו וכנראה דיבר לצד אחד שהרה"י אחז שהוא לא נכון, והלה קיבל על הראש. במוצ"ש נסע אליו, עלינו ג' קומות, והרה"י נכנס לביתו לפייסו לתדהמת אותו אדם.

אגב, הרה"י אמר לי פעם כשאתה הולך למישהו, כשאתה יוצא, אל תדבר אודות מה שהיה שם, כל זמן שאתה בתוך הבית. רק כשאתה יוצא לגמרי. מישהו לא קיבל אותך טוב, ואתה עומד ליד המעלית ומדבר על כך, אל תעשה את זה.

מה היתה התחושה במחיצת אדם גדול כזה שראשו בשמיים? מן הסתם היה מתח?

מצד אחד, כשהיה מדבר על גיהנום ממש לא היה נעים להיות בחדר, והיה יוצא הטעם מהאוכל לשבוע... אך באופן כללי היה שמח ונעים במחיצתו. היו לו את החומרות שלו, אך כלפי אחרים היה שליו ושמח.

כשהיינו באקסלברן שבצרפת, הלכנו לטייל על יד האגם, והוא ניסה להיזכר בכל המילים בצרפתית שידועות לו...

פעם נסענו לכרמיאל והיו איתנו אברכים ברכב, בשלב מסוים ביקש ממני הרה"י לעצור בקיוסק ולקנות לאברכים גלידה... הוא עצמו מעולם לא אכל גלידה...

ידיד סיפר לי על הרה"י שהיה זוג שלא הלך טוב שלו בית, והרה"י יעץ להם לחזור לחו"ל אך אמר להם שיעשו עצירה באירופה ואמר לבעל שיעבור ב'דיוטי-פרי' בתחנת העצירה שידוע ביופיו ויקנה לאשתו משהו. כמובן שמעולם לא היה בכזה מקום, אך היה לו את הידע הזה כדי ליעץ לאחרים.

היה לו 'חוש הומור' אך מבלי לפגוע ולעקוץ.

אבל הרי הוא שמע כל כך הרבה צרות

התאונן ששומע את הצרות של האנשים אך זה לא מפריע לו מספיק. ומרגיש כמו אחד מהחברא קדישא... לפי מדרגתו הרגיש שאולי היה צריך יותר להשתתף, אולי לבכות עם האנשים.

כשחזרנו מירחי כלה בירושלים של אמריקאים הוא לא חש בטוב. שאלתי מה

שבוע וחצי ואני מגיע לרה"י, והוא פוקד עלי: סגור את הדלת. כשהדלת נסגרה הוא פנה אלי באמירה חדה: אתה שילמת! (הוא גילה את זה לפי החותמת של סניף רמת אלחנן, מקום מגורי) אמרתי, אשתי שילמה, זה לא היה שקר... הוא לא הסכים לכך שמישהו שילם את חשבונותיו, ואני טענתי שהשיעור אחראי על ההוצאה הזו, עד שהגענו לפשרה של חצי חצי.

כמה שהרה"י היה פרוש מהעולם, הוא ידע היטב היטב מה קורה סביבו.

לא היו בסביבות 'טיפים'... כולם נקיים...

סוף סוף, האם יש אותה תחושה לאחר שלושים שנה, כמו ביום הראשון?

האמת היתה שהיתה לי אימת הכבוד תמיד, וגם הילדים שלי אף שהיו רגילים להיות שם.

הגיעה בחורה מבוגרת בת ארבעים ושנים, שהציעו לה אדם כבן חמישים וחמש, ונפשה בשאלתה האם להתחתן עמו. אמר הרה"י אני לא רואה חסרון. כשיצאה שאלוהו, בכל זאת יש כאן פער גדול... השיב: לא ראית שהיא רוצה אותו? אלא שאכפת לה מה יגידו החברות, ובכן היא תוכל לומר שהרב שטיינמן אמר לה שזה בסדר...

היה יהודי דת"ל שבא לשאול איזה שם לתת לבת שלו, ואמר לו הרה"י שיקרא אבישג, שהרי הוא לא רצה לשמוע שם כמו רחל.

לכאורה כשנמצאים זמן רב אצל אדם גדול, מקבלים כבר "לבו גס בה"?

לא. אני אף פעם לא הרגשתי שזה בית שלי.

גם הוא ידע לשמור על הגבולות. הבית

קרה. "אנשים עברו לבקש ברכות, ולא היה אחד שעבר ולא ביקש ברכה לילדים או שידוכים, איך אפשר להיות רגוע?"

זה היה אחד הדברים שאכלו אותנו, צרות השידוכים. היתה לו תיאוריה שהבריאה בנויה שאיש נושא כמה נשים (כפי שהיה קודם חרם דרבינו גרשום).

אספר לכם על הרגישות הגדולה שלו. היה בר מצוה של נכד קרוב שלו, לקחתי אותו לבר מצוה, ותוך כדי הערב בא אלי אחד מהמשפחה שהרה"י שלח אותו לשאול אם קיבלתי מנה...

שנתיים לפני שנפטר היה הולך לארחות תורה במוצאי שמחת תורה. אחרי זה הלכנו לגאון יעקב. פעם אחת בשנים האחרונות הוא התאחר בארחות תורה ועד שהגענו לגאון יעקב היה שם רק מעט ציבור, הרבה הלכו כבר הביתה. זה כאב להם בישיבה שם. שנה אחרי כן אמר הרה"י שהשנה אנחנו נקדים ללכת לגאון יעקב, כי שנה שעברה הם סבלו... מדהים כמה הוא אחז ראש בכל מה שנוגע לרגישות לזולת!

מניין היה שואב את התשובות לשאלות? האם פירט את מקורותיו?

כל שאלה ששאלתי, הביא על אתר ראיה מגדולי ישראל או מאיזה גמרא או חז"ל.

באתי אליו פעם עם מה שטען לי אחד שמרן הגרי"ז אחז שלא לדבר עברית במוסדות החינוך, ותיכף הוכיח לו הרה"י שלא כך הוא, ממה שיעץ הגרי"ז לאדם אחד לשלוח את בתו לסמינר וולף, שם השפה היא עברית.

אגב, הרה"י גדל בבריסק בסמוך לבית הגרי"ז. ואף היה היחיד שלמד בתור ילד בחברותא עם רבי בערל בן הגרי"ז, רק בשנים האחרונות גילה לנו זאת. הגרי"ז היה נכנס ובוחר אותם, וחלק גדול מהשאלות שהרה"י היה שואל תלמידים, הוא מה שהגרי"ז שאל אותם בזמנו.

לגבי המבחנים לתלמידים שבאו אליו, הוא תמיד היה שואל קל. והסביר: הילד הרי יזכור את הביקור כאן כל החיים, ולמה שייצא עם טעם לא טוב. לכן שאל שאלות קלות.

זכורני שהגיע אדם לרה"י שמציעים לבתו שידוך ויש לבת שלשה אחים מקולקלים. ושאל האם לגשת. כשיצא, אמר הרה"י למי שהיה שם: מסתמא זה לא שלשה אחים אלא אחד, ומסתמא לא ממש מקולקל עד הסוף... אלא שכדי להצדיק את זה שרוצה להוריד את השידוך, הלה הגזים. ואכן התברר שכך הוה...

תמיד ידענו שאנחנו במחיצת אדם גדול. תמיד דיברתי איתו באותו הדרך ארץ כמו ביום הראשון.

כמו כן הקפדתי להיות עם חליפה בביתו. עד כמה שזה נשמע מפליא, גם לא היה לי אף פעם מפתח לדירה. תמיד היה שם מישהו לפתוח לי. סוף סוף זה לא הבית שלי...

הבן שיחי: הרה"י היה מאד אבהי לאבא, אך אבא היה ירא ממנו.

בסיום השיחה אנו מודים לרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן שליט"א ולבני הרב ר' נתן אהרן שליט"א והרב ר' ישראל מאיר שליט"א על הזמן שהקדישו למען קוראי האוסף, לגלות טפח וטפחיים מתוך הקודש פנימה. ורבות הורחב בספר החדש, יראו רבים וישמחו.

שלו לא היה הפקר. הוא ידע במאה אחוז מה שהולך.

אתן לך דוגמה. כשהיו דופקים בדלתו, לא היה מתג בפנים עבור המנורה שבחוץ ולא ראו מי עומד שם, הזמנתי חשמלאי שיתקין מתג בפנים. לא עבר הרבה זמן והרה"י שם לב לשינוי זה. שאל: מה זה? עניתי שאני אחראי לשינוי זה. התשובה שלו היתה: מי נתן לך רשות?

בשיעור שמסר בבית, כל אחד שנכנס היה מדליק את המזגן, וזה היה עולה הרבה כסף. לקחתי כמה חשבונות חשמל שהיו תלויים במטבח, ושילמתי אותם. כעבור זמן מה, הנכד שואל את הרה"י מי שילם את החשבון חשמל? והחלו לבדוק מי עשה זאת. כששאל אותי הרה"י, עניתי ש'אני' לא שלמתי. עובר

היוצא בימי ניסן

הודעה חשובה ומשמחת
בעקבות ההצלחה הגדולה אשתקד
ולאור הביקוש הגובר
שמחים אנו להודיע כי גם השנה יתקיים אי"ה
יום עיון במצוות התלויות בארץ

סיור לימודי הלכות

ערכה מיוחדת
לכל משתתף

בשילוב מעמד ברכת האילנות ברוב עם

יום העיון יתקיים ביום ג' ר"ח ניסן תשפ"ד
בין השעות 11:00 בבוקר עד השעה 1:30 בצהריים.
במתחם בית המדרש להלכה בהתיישבות - אמונת אי"ש
רחוב המלמד 1 בכניסה לשכונת הר נוף ירושלים

המעמד בהשתתפות

הרה"ג
ר' אליהו שורץ שליט"א
מרבני ביהמ"ד
והרה"ג
ר' שמחה קורנבליט שליט"א
מומחה בגידולי
ארץ הקודש

סדר היום:

12:00

הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א
ראש בית המדרש

גידולי המים בהלכה - שמיטה מעשרות ועוד
שיעור בליווי המחשה
באגף גידולי המים בגינת ביהמ"ד

12:45

סיור בגינת ביהמ"ד ולימוד הלכות
כלאים למעשה בגינת הביתית

על ידי הגר אלחנן בקרמן שליט"א
מחבר הספר הנפלא 'משנת השדה'

13:30

נעילת המעמד
ותפילת מנחה בהיכל בית המדרש

התכנסות בגינת בית המדרש

11:00

סיכום הלכות ברכת האילנות
והדרכה מעשית

11:30

שיעור תמציתי מפי הגר אליהו כהן שליט"א
מחבר הספר הנפלא 'מעשה חמד'
ג' חלקים בענייני ברכת האילנות

מעמד ברכת האילנות ברוב עם

11:45

מורינו המשגיח הגה"צ
ר' בנימין פינקל שליט"א

ההרשמה בקו הילכתא 02-5377-085 שלוחה 10
או בכל עמדות נדרים פלוס קופת הילכתא

מספר המקומות מוגבל הקדימו להירשם והבטיחו את מקומכם | הנרשמים יקבלו תזכורת ביום המעמד

זה קיימו באמת...
ופרח לו
איש האמת
(זמירות למוצאי שבת)

איש האמת

יעלו המבינים ויגילו היראים לדבר ה' בטהרתו
בעלותו על מזבח הדפוס
בתום שנות עמל ודקדוק
של ספר העובדות, ההנהגות, ההדרכות והעצות

מאת רבן של כל בני הגולה אילת השחר
מזן רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל

אמת מה נהדר היה מראה איש האמת
כצארנו, כבואו, בשכרנו ובקומו.
איש האמת הסעיר דורות של צורכים, של חכמים ונבונים,
כנועם שיח שפתורנו, ביושר רעיוני וכנקיון כף ולב.
אמרורנו היורדות אל השיתין וקולעות אל השערה,
עורן עומדות לנגד עינינו והלב דומע על כי חסרנו.

פרדס ההגדה

ההגדה הכי נחטפת בשוק

ההגדה היחיד במהדורה ה- 32

ההגדה שהודפסה עד כה בעשרות אלפי עותקים

פרדס ההגדה

ההגדה הטסטלגית

היצירה העוסמת מדור לדור

לסב, לאב, לבן, לגנב

פרדס ההגדה

פרדס ההגדה

ההגדה הסוללת נתיבות לכל סדרות העם

לשדבא מרבנן, ללסוך, לאבך, לבעל הבית

לאבא העורך את הסדר, למחנך בבית תלפון

ההגדה הטסטלגית במהדורה חדשה מאידת עינים וכלילת יופי ודוספות רבות שתאיר לכם את ליל הסדר

פרדס ההגדה

מהדורה סחודשת, מורחבת ומפוארת

קנקן חדש מלא יסן

בטעם זקנים, ביחוח קדומים

פרדס ההגדה

סטוספת קונטרס "נחלת בנימין"

הקונטרס הפתוח צדד אל ליל הסדר

בסקידה כללית, מתבצית נפלאה

ציננים ופרפראות לוסוך ענייני ליל הסדר

פרדס ההגדה

אעד בלום של:

פנינים ופרפראות לחג הפסח

מנן חמשים המכת לשיטת ר' עקיבא

נסי קדיעת ים סוף

ספודי החג נרדים שלא הזפתם עין הדפוס

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

02-6254794

0533103537/8

לרכישה מרוכזת אצל המו"ל

ושמרתם את המצה

הודעה חשובה לציבור המדקדקים בהלכה
בעצה יתקיים שיעור הלכתי חשוב מאוד הנוגע למעשה

בעניין

מצה בהלכה

אפיית המצה המהודרת
באופן פרקטי ומעשי

ע"י הרב"ג ר' יצחק שטראוס שליט"א

צורת האפיה שהיתה נהוגה בעבר | צורת האפיה כיום | ההבדלים באופני האפיה במאפיות
ובחבורות | תהליך האפיה במצות מכונה ובמצות יד | הנחיות וועדי הכשרות | המכשולות שיש
להיזהר מהם בשעת האפיה | הידורים ודקדוקים המקובלים בחבורות

השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת שמיני כ"ה אדר ב' תשפ"ד
בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים
בביהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

בליווי
מצגת
מרתקת

שמעו ותחי נפשכם

נ.ב. חדש! ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו ושללו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המתקיימים ע"י מכון הילכתא בקו השיעורים בטלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1

כל השיעורים עולים לקו מס שעות לאחר סיום השיעור

כמו"כ ניתן להאזין ב"אוצר השיעורים" בטלפון מס 02-302-4201 שלוחה 5 ניתן להקיש * כדי לעבור לשיעור קודם

בניסן עתידים להגאל

הננו לבשר כי בס"ד יתקיים לראשונה

יריד ספרים ענק של כל הלכות המקדש והקרבנות כולל ספרי 'מכון תורת הקרבנות'

כדי שכל אחד יוכל להיות מוכן ומזומן לעבודת המקדש בקרוב

היריד יתקיים בעז"ה ביום שלישי ר"ח ניסן תשפ"ד
באולמי 'מרום' רח' הרב לנדא 2 פינת רח' חזו"א בני ברק
למשך 3 שעות בלבד בשעות 5:30 - 8:30 אה"צ

במקום ניתן יהיה להזמין ולרכוש ספרים רבים בעניני קדשים להלכה, וכן ספרי תורת הקרבנות ודיסק אונקי הכולל את מבחר המצגות של המכון, **במחירים מוזלים**.
במקום **יחולקו הינם** ארבע חוברות המחשה נפלאות על עבודת הקרבנות במקדש, מאת מכון היכלא דרשב"י, עד גמר המלאי.
לומדי קדשים זכאים לקבל **ללא עלות** את מאגר הספרים הדיגיטלי של המכון, הכולל מאות חיבורים בהלכות הקודש והמקדש. יש להצטייד באונקי.

ונזכה לאכול... מן הפסחים

ביריד ניתן יהיה להשיג:

1. חוברת 'השב את העבודה' על קרבן פסח, עם מאות תמונות להמחשה. מהדורה חדשה, הכוללת את דיני קרבן העומר ושתי הלחם.
2. הגדה של פסח לזמן בית המקדש, בהוצאת מכון תורת הקרבנות.
3. מצגת יחודית על סדר צליית הפסח ואכילתו.
4. סדר אמירת קרבן פסח, עם מקורות והערות.
5. עמדה מיוחדת להשתתפות ברכישת כבש, כדי לקבל כזית לקרבן פסח.

חדש!!! כל מפעלי המכון במספר אחד: 07722-73333

מענה הלכתי בעניני קדשים, שיעורים בהלכות בית המקדש המעשיות, מכירת מוצרי המכון, חלוקת ספרים, עלונים, מידע נחוץ, עדכונים ועוד

כתובת מייל לבירורים: t8429433@gmail.com

היריד שהפך למוסד

עשרות ספרים חדשים •

יריד הספרים הגדול בעולם

כ"ב - ל' בניסן

בית מוסד הרב קוק - בכניסה לירושלים

רח' הרב מימון 1 ירושלים

א'ה' 10:00-22:00, ו' 10:00-13:00
מוצ"ש 21:30 עד חצות

עד 60% הנחה
עד 12 תשלומים

שו"ת בר אילן במחיר מיוחד!

שירות לקוחות
02-6526231

משלוחים בתשלום
לכל חלקי הארץ!

www.mosadharavkook.com
m@mosadharavkook.com

02-6515592 מקד הזמנות

שד"ת מיוחד מער

עם מרן ראש ישיבת יד אהרן הגאון

בקיץ תשפ"ב נפל דבר בעולם הכוללים עם פתיחת מערכת 'מקום שליכו חפץ' – המיזם הארצי עבודה זרה 'לעולם ילמוד אדם תורה במקום שליכו חפץ'. המיזם אשר זוכה להכוונתם של גדולי אדירה ומהפכה של ממש, ורבים מעידים על התועלת העצומה שחוו וראו בעצמם מאז יצא המיזם למעונו של מרן ראש ישיבת יד אהרן הגאון רבי יהו

זכינו בעבר להיכנס לראש הישיבה שליט"א, בענין הקמת המסגרת החדשה 'מקום שליכו חפץ', המיועדת להקל על אברכים במציאת מסגרת הכוללת המתאימה עבורם. מאז ועד היום, אנו שומעים על ההצלחה הכבירה של הארגון, ויחד עם זה עולות לפנינו שאלות רבות מעולמם של אברכי הכוללים המבקשים להתייעץ ולשמוע דעת תורה בענין. החלטנו לרכז מספר שאלות וספיקות המצויות בין האברכים בפני ראש הישיבה שליט"א, בתקוה למצוא להם פתרון ומענה.

שאלה שנשמעת מפי רבים: חתנים צעירים נכנסים אל תוך המושג 'שנה ראשונה', שכמובן דורש זמן והשקעה מרובה. לפעמים הם מתלבטים מראש או בשעת מעשה, מה מוטל עליהם כעת, האם כיוון שיש להם דין של 'חוזרי מלחמה', גם במלחמתה של תורה תהיה לכך השפעה, ואיך עליהם לנהוג.

התשובה מאוד פשוטה. השאלה היא עד כמה האברך הצעיר משקיע בשנה ראשונה בגלל הבנת הצורך שבדבר, או שהוא באמת לא מספיק מחובר ללימוד, והשנה ראשונה מהווה אמתלה שלא ללמוד כראוי. כמה זו האמת או כמה זה רק תירוץ.

ישנה תופעה מוכרת של אברכים שלומדים מספר שנים בכולל, ובמשך הזמן מתחילים לחוש בהתייבשות מסוימת. מה ניתן לעשות בכדי לחזק ולהחזיר שוב את הגישמאק בלימוד.

צריכים לדעת שבתורה יש כוח מיוחד של 'התחדשות', התורה נמשלה למים חיים ובמקורה העליון היא נובעת ומתחדשת כל הזמן ללא הפסקה. וכך רואים גם מהציווי שנצטוונו שדברי התורה יהיו חביבים עלינו בכל יום כאילו היום ניתנו. כוח ההתחדשות גורם לאדם להרגיש תמיד טעם חדש ולא להתייבש, ולכן אם לומדים תורה בצורה נכונה ומתחברים למקור האמיתי שלה, לא מתייבשים. העצה היא לקבוע סדר לימוד בענייני 'יראה', ובכך להרגיש את עוצם קדושתה ורום מעלתה של התורה. באופן כזה מתחברים למקור של התורה ומרגישים תמיד טעם והתחדשות. כך אני נוהג לומר לאברכים שמרגישים שהתייבשו, וזהו דבר בדוק ומנוסה.

אחד הפתרונות הטובים ביותר להרבה שאלות והתמודדויות בעולמם של אברכים הוא להקים 'ועדים' לאברכים, שישמעו ממשהו מסוים בצורה קבועה. ניסו את הדבר במספר מקומות וזה מאוד הצליח. יש הרבה צימאון לשמוע, וזה יכול מאוד להשפיע על כל העניינים.

הבה נחשוב: בעבר הבחורים בישיבת מיר שקיבלו מהמשגיח ר' ירוחם היו כבר מבוגרים וספגו ממנו המון בענייני יראה, אבל היום בחור יוצא מהישיבה בגיל צעיר מאוד, כשעדיין חסר לו הרבה מאוד מה לשמוע ולגדול. לכן הנחיצות של הועדים גדולה מאוד ויכולה להשפיע רבות.

ישנם מקרים שגם זה לא הועיל, האברך מנסה לעסוק בנושאים של יראה, הוא מכיר במעלה של לימוד התורה וגם רוצה באמת להרגיש את ה'אשרנו מה טוב חלקנו' ולהקרין את הדברים בתוך ביתו, אבל משום מה הוא עדיין לא מצליח. האם יש עצה גם למצב כזה.

אם הוא ניסה כמו שצריך והיראה לא עזרה לו, עליו לחפש משרה תורנית. אך זהו דבר כללי ויש לדון בכל מקרה לגופו.

במקום שליבו-חפץ
 מינס ארצי להתאמת נוללים לאברכים

למם של אברכים

רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ציי לאברכים המעוניינים למצוא את מקום הלימוד המתאים להם, תוך קיום מאמר חז"ל במסכת
 לרי ראשי הישיבות, מרנן רבי דוד כהן שליט"א ורבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, רואה הצלחה
 זם לדרך. במשך הזמן התקבצו שאלות רבות מאת ראשי כוללים ואברכים לרבני המערכת, שעלו
 שע אייכנשטיין שליט"א, ושטחו בפניו את השאלות:

ישנם רבים המתקשים למצוא משרה תורנית טובה, בעבר היה קל יותר למצוא משרות אך היום
 הציבור מאוד גדול ולא תמיד קל למצוא. גם טוענים שבשנים קודמות הדרבון הגדול שהיה לחלק מן
 האברכים הוא מן המשרה המובטחת.

נכון. הציבור היום גדול מאוד, ולפעמים הדבר מהווה שיקול לעבור ולהתגורר בפריפריה, ששם קל יותר
 למצוא משרה טובה. וכאמור, יש לדון כל מקרה לגופו.

לפעמים הנושא הוא לאו דווקא התייבשות, והאברך רוצה להמשיך ללמוד בכלל במשך כל היום
 אלא הוא חש מטבעו שיש לו יכולת רחבה וגם רצון רב להשפיע בתורה יראת שמים, אבל הוא לא
 יודע היכן ליישם את זה.

צריך באמת למצוא סיפוק, ואפשר למצוא את זה בכל מיני דרכים כשמשפיעים על אחרים, אם זה
 בארגון שיעורים לבעלי בתים או אף שיעורים וחבורות בין האברכים עצמם. גם לזה יש למצוא פתרון
 בדמות ארגון חבורות של אברכים שימסרו שיעורים כל שבוע ביניהם, או יתארגנו קבוצות של אברכים
 שימסרו ועדים זה בפני זה בקביעות.

מקובלנו מרבתינו שבשנים הראשונות לאחר החתונה יש להמשיך לעסוק בענייני 'נשים ונזיקין'.
 השאלה היא עד כמה זה צריך לבוא על חשבון ה'ליבו חפץ' כשבמקרים מסוימים אברך מרגיש
 'שובע' מסוים כשכבר קיבל רבות בישיבה ורוצה לעבור ללמוד נושאים אחרים.

אני נוהג לומר לאברכים צעירים, שבשנים הראשונות לאחר החתונה יש ללמוד במסגרת שלומדים
 בצורה ישיבתית. אברך צעיר בדרך כלל עדיין אינו בשל לעבור לשלבים נוספים של לימוד אליבא
 דהלכתא. אלו שחפצים מאוד ללמוד דברים אחרים, שילמדו מסכתות אחרות אבל בצורה ישיבתית
 ולא אליבא דהלכתא.

כבר ניסו בעבר במספר ישיבות להכניס את דרך הלימוד אליבא דהלכתא כדרכו של מרן החזו"א אצ"ל אך זה לא הצליח. המציאות
 היא שהראש של בחור צעיר לא מפותח דיו בכדי להבין את הדקויות שבדרכי ההלכה, ולשם כך צריך שכל מבוגר יותר. לימוד זה אף
 אינו מתאים לאברכים צעירים בראשית שנותיהם אלא רק לאברכים מבוגרים. זהו הכלל אך יש גם יוצאים מן הכלל.

**כשמדובר באברכים מבוגרים יותר, האם יש שלב מסוים שבו כן צריך לעבור ללמוד בצורה כזאת.
 לא. אין בכך חובה. תלוי כל אחד מה שליבו חפץ.**

פעמים רבות אנו נשאלים על ידי ראשי כוללים מהי הדרך לגבי 'שמירת סדרים'. מצד אחד רוצים שהאברכים יעמדו בדקדוק
 בשמירת הסדרים, אך השאלה היא איך לגרום זאת בצורה שהאברך יהיה באמת מחובר.

צריך להתמקד על חיזוק הגישמאק בלימוד, ויש דרכים לעשות זאת. לפעמים יש דברים צדדיים שיכולים לעזור בעת הצורך אבל
 הנושא הוא לחזק את עצם הלימוד. הכולל לא אמור להיות מפעל של כסף. פעם כשבדידי הווה עובדא ונדרשתי לענין כזה, הייתי
 עומד בפתח בית המדרש ואומר לאברכים 'בוקר טוב' תוך כדי מבט על השעון, וזה עזר מאוד. לא היה צריך יותר מזה. ושם מדובר
 היה בכלל שהיה בו חיבור אמיתי ללימוד.

אומרים שכשהגרא"א דסלר זצוק"ל יסד את הכולל, הוא אמר לאברכים לקחת משרה תורנית לאחר מספר שנים. מאידך, אצל גדולי ישראל אחרים כגון החזו"א והגרא"א קוטלר, היה יותר נראה שהעיקר הוא ללמוד על מנת ללמוד ותו לא. האם יש כאן מחלוקת מסוימת.

הדבר תלוי. המטרה של הכולל היא לגדל תלמידי חכמים. אולם בנוסף לחיוב 'ללמוד' יש גם דין 'ללמד'. לא כל אחד יכול מראש לקבל משרה, ואפשר גם לקיים את ה'ללמד' בדרכים נוספות. לפעמים זה מתקיים גם בכתיבת ספרים. למשל מרן החזו"א, עיקר ה'ללמד' שלו היה דרך ספריו. תלמידים היו לו רק בשנותיו המאוחרות ובודאי שעיקר הרבצת תורתו היא דרך ספריו.

אברך רציני שמחפש מסגרת טובה לשבת וללמוד, ומרגיש שהוא משבט לוי שהקב"ה דואג לפרנסתם, האם בכל זאת יש לו חובת השתדלות למצוא מקום שגם המלגה בו תהיה יותר גדולה, ועד כמה הדבר מהווה שיקול בבחירת מקום לימוד. זאת שאלה מאוד כללית. תלוי לפי המצב של האברך, כמה הוא באמת שקוע בתורה ומהם הצרכים של בני ביתו. לפעמים כשהולכים למקום שהמלגה גבוהה יותר, זה לא בהכרח גם מקום שלומדים בו יותר טוב, אך יש מקומות שגם לומדים בהם היטב וגם נותנים בהם מלגה גבוהה בכדי שהאברך יהיה פחות טרוד בפרנסתו. ככלל פשוט, השיקול העיקרי הוא ודאי למצוא את המקום שלומד בו יותר טוב ומתחבר לצורת הלימוד בו, אין בכך חסרון בהשתדלות וזה מה שצריך לחפש בכלל גם כשזה בא על חשבון דברים אחרים. אך לפעמים המצב דחוק ביותר וצריכים לשקול מה לעשות.

אברך שהולך ללמוד באופן שבדרך הטבע יש כאן מיעוט השתדלות יותר מהרגיל, והוא אומר שהקב"ה כבר ידאג לו. האם שייך לומר דבר כזה גם כשהמצב קשה יותר מבחינת פרנסה ולא רק במצב רגיל, או שהוא מחסר מחובת ההשתדלות. אם הוא באמת הולך ללמוד בכל הרצינות, והוא באמת שקוע ומקבל על עצמו עול תורה, הקב"ה כבר ידאג לו.

נוסיף כאן לבאר הגדרה כללית מסוימת בגדר ההשתדלות של בני התורה. רבינו בחיי בתחילת פרשת מקץ מביא בשם החובת הלבבות, המונה שמונה שלבים ודרגות במי שם האדם בטחונו במהלך חייו. כאשר נולד תינוק קטן, הוא בוטח ונשען על שדי אמו ומכיר בכך שזהו מקור חיותו. השלב השני הוא שאמו מאכילה אותו והוא בוטח בה שתתן לו מאכלים ערבים ותספק לו את צרכיו. כאשר הוא גדל מעט יותר, מתחיל לבטוח באביו מאחר ומכיר בכך שהאבא דואג לפרנסת הבית, ואף אמו תלויה באביו. כאשר הילד גדל ונהיה עצמאי, מגיע השלב שהוא בוטח בעצמו, שעל ידי מלאכתו ופועלו יוכל לפרנס את עצמו ולדאוג לצרכיו.

המדרגה החמישית היא שאדם בוטח בה' בדברים מסוימים שהם מעבר ליכולתו הטבעית, וכגון חקלאי העובד את האדמה, ושם מבטחו בה' שיוריד גשם בכדי שהתבואה תצמח. אף זו מדרגה מסוימת במידת הבטחון, לפי שאינו תולה את הדברים במקרה או במזל אלא שם מבטחו בה', לכה"פ במה שאין בידו לפעול בצורה טבעית.

והדרגה השישית היא שאף בדברים שהם במסגרת יכולתו הטבעית של האדם, הוא בוטח בה' שיזמין לו פרנסתו בדרך קלה, ומוריד מעט מן ההשתדלות המעשית. לאחמ"כ ישנן מדרגות גבוהות יותר ויעול' בדבריו.

ובאופן כללי נראה לומר שגדר ההשתדלות הנדרשת מבני התורה, השקועים בעולמה של תורה, היא הדרגה השישית המבוארת בדברי רבינו בחיי - שאמנם משתדלים ודואגים לפרנסת הבית אך לא עושים השתדלות גמורה, אלא בשלב מסוים ממעטים מעט את ההשתדלות, ובוטחים בה' שישלח את הפרנסה הנצרכת בדרך קלה יותר.

אברכים מתלבטים האם חשוב ללמוד במקום שלבו חפץ כשמדבר במרחק נסיעה גדול. עד כמה למעשה יש להתאמץ בשביל למצוא מקום יותר מתאים.

תלוי כמה הוא יעלה בתורה במקום הקרוב או במקום הרחוק. ודאי שאם המקום הרחוק יותר טוב שייסע לשם, רק שאם טרדת הדרך גורמת לו לירידה כללית בשטייגען, זה ודאי מהווה שיקול.

ניתן לפנות במערכת:

בעמדות נדרים פלוס - 'מקום שליבו חפץ',

או בקו מבי מדרשא - 077-251-9000 שלוחה 66

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

השבוע במחיצת רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א

הגאון הגדול רבי שלמה אגלנדר שליט"א ראש ישיבת 'בית שמעיה' בהתייעצות.

הגאון רבי יהושע ברכיך שליט"א, רבם של יוצאי צרפת, מגיש את ספרו החדש על מקוראות.

בבית לנינו של הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א

השבוע במחיצת מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

בניחום אבלים בבית הגאון הגדול רב"ד דיסקין שליט"א

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א בהתייעצות

הגאון הגדול רבי שריאל רוזנברג שליט"א בהתייעצות

הגאון הגדול רבי בונים שרייבר שליט"א כשיעור בליל פורים דפרזין בישיבת יד אהרן

מעמד כבוד התורה בסיומי מסכתות בישיבת 'חיי תורה'

הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א משגיח ישיבת מיר נושא דברים

הגאון הגדול רבי מיכל זילבר שליט"א נושא דברים

מפעילות הלכתא- להחדרת ההלכה בחיי המעשה

הגאון רבי חיים ברטלר שליט"א כשיעור מיוחד בענייני מעשרות

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן במסע חיזוק קהילות הקודש בקולומביה וברזיל

נרדף שכתור ברהם ובמשנתם.

יומא טבא לרבנו
בהוצאת הספר

משנת רבי משה הלל

עמ"ס בבא קמא

מתורתו ושיעוריו של

רבנו מרן ראש הישיבה

רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקה

בספר נסדרו חידושי תורתו

של רבינו שליט"א

הנודעים בבהירותם בעומק העיון

ערובים בטוב טעם ובבהירות

ובהוצאה מאירת עיניים

